

ქართული კლასიკური მწერლობა

თეიმურაზ მეორე

1700—1762

თეიმურაზ მამია

თხზულებათა სრული კრებული

გიორგი ჯაფარიძის
წინასიტყვაობით, რედაქციით,
დექსიკონით და შენიშვნებით

თეიმურაზ მეორე

თეიმურაზ მეორე

„აწერდი ცხენს მჯდომი. ვლამქრობდი“...

(თეიმურაზი, „სარკე თქმულთა“, 13-ე)

ეპიგრაფად მოტანილი სიტყვები ჩვენი პოეტის ბიოგრაფიის და შემოქმედებითი გარემოცვის ილუსტრაციაა.

ფეოდალური საქართველოს მიმწუხრის გვირგვინოსან პოეტს ჯამთა სიავემ ბედ-უკუღმართი ცხოვრება არგუნა. წინამორბედთა პლეადის (თეიმურაზ I, არჩილი, ვახტანგ VI და სხ.) თავგადასავალი მეტ-ნაკლებობით თეიმურაზ მეორის თავგადასავალიც იყო: მოუსვენარი მეფობა, მეფობაში პოეტობა და უცხოობაში, სანუგეარ სამშობლოს გარედ, აღსასრულის პოვნა...

თეიმურაზი დაიბადა 1700 წელს. მისი მშობლები იყვნენ კახეთის მეფე ერეკლე პირველი (ხშირად ნიკოლოზად ხსენებული, გამაჰმადიანების შემდეგ კი—ნაზარალიხანად) და დედოფალი ანა. თავისი ცხოვრება-მეფობის უმეტესი დრო ერეკლემ გაატარა სპარსეთში, სადაც გამაჰმადიანებული აღესრულა კიდევაც 1709 წელს. ერეკლეს გარდაცვალების შემდეგ კახეთის მფლობელად მისი უფროსი შვილი დავითი გამოცხადდა, მაგრამ ის მალე (1711 წელს) სპარსეთს წავიდა და კახეთი მცირეწლოვან თეიმურაზს დაუტოვა. ბუნებრივია, რომ ფაქტიური ბატონ-პატრონი ქვეყნისა მისი დედა—ანა დედოფალი იქნებოდა. ვახუშტი ასეთადაც წარმოგვიდგენს სურათს: „თეიმურაზ დაუტოვა კახეთს განმკედ, გარნა იყო დედოფალი დედა მათი ანა მოქმედი“ (გვ. 202). თეიმურაზის მიერ ცოლის შერთვას თავისებური „ისტორია“ ახლავს. 11—12 წლის ყმაწვილს უკვე ჰყოლია დანიშნული ქალი—ბაინდურ ერისთავის ასული, მაგრამ პოლიტიკური ინტრიგების მოყვარულ და შინაური საქმეების „მომწესრიგებელ“ პირთა მეოხებით თეიმურაზს ხელი ააღებინეს დანიშნულზე და შერთეს ვახტანგ VI-ის ქალი—თამარ. ამ წლებში საქართველოში დიდი აურ-ზაური იყო. კახეთის ოფიციალური მეფე—დავითი სპარსეთში იყო გადახვეწილი; ქართლის მეფე—ვახტანგი იძულებით ანაპანს გაემგზავრა. დიდმა მოხელეებმა და ფეოდალებმა ურთ-ერთის მტრობას უმატეს. ქვეყანას ლეკნი იკლებდნენ და აოხრებდნენ. სპარსეთი საფეშქაშოდ

არიგებდა საქართველოს ცალკეულ კუთხეებს. ოსმალნი განუკითხავად დათარეშობდნენ. ამ დროს „იყვნენ დედოფალი და თეიმურაზ თელავს, მანავს და მალაროს მკმუნვარენი, და თ ა ო ბ და ალავერდელი ნიკოლოზ“ (ibid, 204). როგორც ირკვევა, მეფე-დედოფალს პირველ ხანებში „მკმუნვარების“ მეტი სხვა არა დარჩენოდათ რა, ხოლო ქვეყნის მეთაურობა ეკლესიის ბოძოლას ჩაუგდია ხელთ. ლეკები არ ცხრებოდნენ: დიდი ალაფით და ნადავლით ბრუნდებოდნენ შინ აოხრებული კახეთიდან, რომ მოხდენილ დროს კვლავ აეწიოკებიათ ქვეყანა.

ამასობაში გარდაიცვალა თეიმურაზის დედა, დედოფალი ანა (1716 წ.). თეიმურაზს მალე გამოუჩნდა რეგენტი და მფარველი—სპარსეთიდან იმედგაცრუებულად დაბრუნებული დავითი (იმამყულიხანი). ამ უკანასკნელმა ისევ დამოუკიდებელი სცადა აშლილი მდგომარეობის მოწესრიგება და, თანახმად „ბრძანებისა ყენისა“, იესე მეფეს მიათხოვა თავისი და—ელენე. მალე იესე ცოლითურთ სპარსეთს გაემგზავრა, ხოლო იქიდან დაბრუნდა ვახტანგი (1719 წ.). ვახტანგის დაბრუნებას არავითარი ცვლილება არ შეუტანია ქვეყნის ბედ-იღბალში. სპარსეთი, ოსმალეთი და დაღესტანი კვლავ არ ასვენებენ ქართულ ლთა სამეფოებს, შიგნით კი ბოლომოუღებელი, უპერსპექტივო შუღლი, ბრძოლა, დაბეზღება და ლალატია ამძვინვარებული. დავითმა ვერ გაუძლო ქამთა უკუღმართობას და მიიწვალა 1722 წელს, ხოლო ორი წლის შემდეგ აიყარა საქართველოდან ღონემიხდილი ვახტანგი, რომელმაც თან წარიტანა დიდი საგანძური ქართული კულტურისა—და დაემკვიდრა რუსეთს.

დავითის გარდაცვალებისთანავე საკითხი დაისვა კახეთის მეფის კანდიდატის შესახებ. თეიმურაზი უკვე მოწიფული ვაჟკაცი იყო (22 წლ.). მაგრამ მას მეტოქეც აღმოუჩნდა. ეს იყო ერეკლე პირველის „უკანონო“ შვილი მაჰმადყულიხანი (კოსტანტინე). მას მხარს უჭერდა სპარსეთი. ამ შინაგან კიდილის დროს ქართლ-კახეთს შემოესიენ ოსმალნი; არ დავიწყნიათ ჩვენი ქვეყანა არც ლეკებს. კოსტანტინე ქართლს მეთაურობდა. ჯერ კიდევ ძალაში მყოფი ალავერდელი ქართლს დაემუქრა, მაგრამ კოსტანტინე ქარელთ მიენდო. ეს კოალიცია ანანურთან დამარცხდა. ლეკ-ქარელებმა დამარცხების შემდეგაც მოახერხეს კოსტანტინეს ლალატი და მისი ოჯახის დაქცევა.

კოტა ხნით გამოფხიზლდნენ ქართველები ქართლშიაც და კახეთშიაც. და ამის შედეგად კავშირის ფიცი დაიდო კონსტანტინეს, ბაქარსა და თეიმურაზს შორის. ოსმალთა მომძლავრებამ იმატა, ლეკებმა ისარგებლეს და კახეთი მთლიანად დაიკავეს, ქართლში კი ოსმალნი გაბატონდნენ. თეიმურაზი და კოსტანტინე გაიხიზნენ ფშავში

(1724—25 წ.), სადაც ერთი წელი დაყვეს „იწროებითა დიდითა“. 1729 წელს ოსმალნი კახეთსაც შემოესივნ და წაღვეს; თეიმურაზმა თავი კვლავ ფშავს შეაფარა. ფშავში ყოფნისას თეიმურაზს აზრად მოსვლია რუსეთში გამგზავრება, „არამედ არა უტევებდა კახნი“.

1734 წ. ერთი-მეორეს შეეჯახნენ სპარს-ოსმალთა ძალები. გაერთიანებული ქართველნი სპარსეთს მიემხრნენ, მაგრამ ქართველთა (და კერძოდ თეიმურაზის) ერთგულება სპარსეთმა არ დაათასა. მიუხედავად ამისა, თეიმურაზი იძულებული იყო სპარსთ შაჰისათვის გუნდრუკი ეკმია—და უყურადღებოდ დასტოვა ამ დროისთვის რუსეთიდან ჩამოსული ელჩი „თავადი სერგი გალიცინი“ (1734—35 წ. წ.).

1737 წელს სეფიხანმა (შაჰის ნაცვალმა საქართველოში) ღალატით და მოტყუებით შეიპყრო თეიმურაზი და „წარგზავნა ქართველთ პყრობილითურთ წინაშე შაჰნადირისა ისპაანს“. შაჰნადირმა ეს არ იკმარა: მან გამოიხმო საქართველოდან მეფის შვილები—ერეკლე და ქეთევანი. ამ გარემოებით გამოწვეულ სულეერ ტანჯვას მეფე-პოეტი ასე მწვავედ განიცდიდა:

„რალას ვაგრძელო? მომესმა ამბავი საზარონია,
მრქვეს: მოიყვანეს მაშათსა შვილები შენნი ორნია.
უმკვიდროდ ვახდა კახეთი, ეს ჩემგან საზარონია,
და ვტკივ: მომეახლა უცილოდ სულთა აღმოსვლის დღენია“.

([თავგადასავ.] 3).

მოლოდინის წინააღმდეგ ნადირშაჰმა პატივით და სიყვარულით მიიღო თეიმურაზის საამაყო შვილი, ხოლო ასული მიათხოვა თავის ძმისწულს. ამით ნადირს უნდოდა გაემტკიცებია სპარსეთ-საქართველოს კავშირი და ურთიერთისადმი ნდობა. მამა და შვილი (თეიმურაზი და ერეკლე) ყანდაარ-ინდოეთის ექსპედიციაში ლეზღობენ მონაწილეობას. ორივე იჩენს სიმამაცეს და გამბრბას, მაგრამ შვილი უმეტესად. მან სახელი გაითქვა, როგორც უძლეველმა ლოშმა. შაჰნადირი აღტაცებულია და, მადლობის ნიშნად, მამას აბრუნებს საქართველოში (1738 წ.). ახლა თეიმურაზისათვის უახლოეს ამოცანად ლეკ-ქარელთა მოთვინიერებაა დასახული. სპარსეთი ეხმარება თეიმურაზს, პირველ ხანებში იმარჯვებს კიდეც, მაგრამ ეს გამარჯვება პიროსის გამარჯვებად აღმოჩნდა — ლეკ-ქარელნი კვლავ მოლონიერდნენ და მოსვენებას არ აძლევდნენ კახეთს. მაგრამ მამას მალე მეშველად შვილი წამოეწია: ნადირმა ბრწყინვალედ დაამთავრა ინდოეთის მოლაშქრება; სახელმოხვეჭილი, ნიჭიერი მეთმარი ერეკლე მადლობით და ღიდის საჩუქრებით საქართველოში წარმოგზავნა (1739 წ.). მამა და შვილი შეუდგნენ ქვეყნის აღდგენას და დაცვას შინაგან და გარეგან მტერთაგან. ლეკნი მალე (ხანმოკლედ) აღაგმეს. ნადირს შეთქმულებებს უწყობენ შინ და საქართველოშიაც. თეიმურაზი შვილითურთ ერთგული რჩება მისი. გივი ამილახვარი და ტფი-

ლისში მჯდარი ხანი ინტრიგებს აწყობენ, მაგრამ ნადირის და თეიმურაზის პირადმა შეხვედრამ დარუბანდში გაფანტა აღძრული ექვე-ბი. ნადირმა მეფის მეუღლეს პირადად მოიკითხა და სათანადო სა-ბოძრებით თელავსვე გამოისტუმრა ცოლ-ქმარი.

კახეთი თანდათან მოშენდა, წელში გაიმართა. ნადირის ნებას გა-დასული ყვენი თეიმურაზმა შეიპყრო (თანხლებული შტაბითურთ), „წარუძღვანა ძე თვისი ერეკლე და წარავლინა შაჰნადირისა წინაშე“. ერთგულების საპასუხოდ ნადირმა თეიმურაზს „უწოდა დოვლათ შარიქი და მისცა ნიჭი დიდი“. ოსმალთა წინააღმდეგ ლაშქრობა ბრწყინვა-ლედ დაამთავრა ერეკლემ—ამოსწყვიტა ახალციხის ფაშის ლაშქარი.

ნადირი საბოლოოდ დარწმუნდა თეიმურაზისა და ერეკლეს ერთ-გულებაში. ისიც ირწმუნა, რომ ქართლ-კახეთში იმჟამად მოღვაწეობ-დნენ ძლიერი ნებისყოფის პატრონნი, ქვეყნისთვის თავდადებულნი, ნიჭით და გამჭრიახობით აღჭურვილნი მამა-შვილი. ფაქტს იუზრიდი-ული გაფორმება მიეცა, და 1744 წელს ნადირმა „მოუბოძა ქართლის მეფობა თეიმურაზს და კახეთის მეფობა ირაკლის, ძესა მისსა“ (ომან ხერხეულიძე, S—197).

თეიმურაზი დიდის ზემოთ ეკურთხა საქართველოს მეფედ სვეტი-ცხოვლის ტაძარში 1745 წლის პირველ ოქტომბერს. ქართველებიც ამყობდნენ ამ აქტით: ათეულ წლების განმავლობაში საქართველოს ტახტზე არ მჯდარა საეკლესიო წესით „ეკურთხეული“ მართლმადიდე-ბელი მეფე — ასეთი წილად ხვდა თეიმურაზს.

1747 წელს შაჰნადირმა ქართლს შეაწერა მძიმე გადასახადი— 40.000 თუმანი. თეიმურაზი მიემგზავრება შაჰთან მოულოდნელი კონ-ტრიბუციის თავიდან ასაცილებლად. ამ დროისათვის ნადირი მოეკ-ლათ შეთქმულების შედეგად. სპარსეთის ტახტზე ასულა ადილშაჰ, რომელმაც მტრული პოზიცია დაიკავა თეიმურაზის მიმართ. თეიმუ-რაზი უმოკმედოდ არ დარჩა: შეიმუსრა ლეკნი, დაამარცხა სპარსელები, ალაგმა ალავერდი და საბარათიანო და დაემკვიდრა ტფილისს (1748 წ.). სულ მალე ისევ ისპაჰნს ეახლა თეიმურაზი, რომ მოეღბო გუ-ლი განრისხებული შაჰისა. 1751 წელს ქარელთაგან კვლავ აოხრდა კახეთი: ერეკლეს ხმალმა უმტყუნა..., მაგრამ სახელოვნად შური იძია აზათხანზე. ასეთ გარემოცვაში იმყოფებოდნენ მამა-შვილი კარგა ხანს. სპარსეთი უფლების განმტკიცებას მოითხოვდა, ოსმალეთი მოზიარო-ბას ლამობდა, დალისტანი ხელსაყრელ შემთხვევაში ხელს ითბობდა... და თეიმურაზმა თვალი მიაპყრო ჩრდილოეთს—დიდს რუსეთს. დესპანად წარგზავნა ტფილელი ათანასე, მაგრამ შედეგი კარგა ხანს არ ჩანდა. თითქმის მამასა და შვილს შორის რაღაც უთანხმოებაც ჩამოვარდნი-ლა. ყოველ შემთხვევაში რუსთ ხელმწიფის სპეციალური „ჯაშუში“—ოთარ თუმანოვი ასე მოახსენებს ასტრახანის გუბერნატორს ნერონოვს:

„...Ираклий с матихою слою и его, Теймураза, женою подлинно имеет несогласие... отпа своего неодпокра-
тно просил и всячески склонил, чтоб он по своей старости
оставя государственное правление ему, Ираклию, сам принял
на себя монапеский чин...“ („Груз. дела“, I, К—55, გვ. 184).
მაგრამ სხვა წყაროებიდან ეს ცნობა არ დასტურდება. პირიქით, იმავე
საბუთებში დაცულია ერეკლეს წერილი ალექსანდრე ბაქარის ძისა-
დმი, სადაც ვკითხულობთ: „...მამა ჩემი წარმოვიდა მისის იმპერა-
ტორობის დიდებულების წინაშე ამ ქვეყნებისა უსჯულოთაგან შეიწრე-
ბის მიზეზისათვის სავედრებლად. მოველი, რათა შეეწიო და
წარმართებულყო ამისი და ამ ქვეყნების საქმე...“ (ibid,
გვ. 113).

1760 წელს თეიმურაზი რუსეთს მიემგზავრება საგარძნობი რაო-
დენობის ამალით, რომელშიც შედიოდნენ როგორც დიდი სახელ-
მწიფო მოღვაწეები, ისე სასულიერო წოდების და ეპარტა კლასის
წარმომადგენელი. მეფე რუსეთში სათანადო პატივით მიუღიათ,
მაგრამ დიპლომატიური მისია ვერ გაუნაღდებია. 1762 წელს, 8
იანვარს თეიმურაზი გარდაიცვალა რაღაც მძიმე ავადმყოფობის გამო
ს.-პეტერბურგში (აწინდელი ლენინგრადი) და რამოდენიმე დღის
შემდეგ წამოასვენეს საქართველოში, მაგრამ ასტრახანს აქეთ ვერ
მოაღწია მისმა ნეშტმა, და დაკრძალულ იქნა ხსენებულ ქალაქის სა-
კათედრო ტაძარში.

ჩვენს ისტორიკოსებს და ლიტერატურის მკვლევართ (ს. კაკაბაძე,
მ. ჯანაშვილი, ა. ხახანაშვილი, კ. კეკელიძე და სხვ.) შემდგომად აქეთ
ნაჩვენები თეიმურაზის გარდაცვალების თარიღი და ადგილი. ეს ყალბი
ცნობა უნდა მომდინარეობდეს ს. ბურნაშვილიდან, რომელიც ამბობს, რომ
თეიმურაზ II გარდაიცვალა „в Астрахани на обратном пути из Рос-
сии“ (С. Бурнашев, „Картина Грузии“, გვ. 12). ჩვენ კი ასეთი უტყუ-
არი საბუთები გვაქვს ამ ცნობის საწინააღმდეგოდ: 1) ვახუშტის ისტო-
რიაში¹ (A-N 756, ფ. 101) ვკითხულობთ: „...წარვიდა რუსეთს მეფე თე-
იმურაზ ხელმწიფეს იმპერატორთან ელისაბედს პეტრონეს წყ. თოვესა
აპრილსა ა, ქს აქეთ ჩლდ და მიიცვალა სანგთ პეტრებუხს ქს აქეთ ჩლდ
თოვესა იანვარსა ე და მუნიტ წარმოიღეს და დაჰმარხეს ასტრახანს სობო-
როში“; 2) მოსკოვის ფეოდალური ეპოქის არქივის საქმეებში დაცულია
ასეთი ცნობა: „Сего Генваря 8 дня [1762 г.] в шесть часов по пол-
удни скончался по жестокой болезни находившейся здесь Грузин-
ской пладетель [Теймураз]...“ („Груз. дела“, К-56, № 1, გვ. 3) და
3) „მტარე უწყება ქართველთა მწერალთათვის“ გადმოგვცემს: „... გარდაიცვა-
და პეტერბურგს... ხოლო გუამი ამისი წარმოასვენეს ქართველთა მცხეთას
დასაფლავად; გარნა ასტრახანსა იქით ვერღა უძღეს წაღება...“ (გვ. 28).*

ასე დაასრულა სიცოცხლე ქართლ-კახეთის გამაერთიანებელმა
შეფემ და ცნობილმა პოეტმა.

* პროფ. კ. კეკელიძის უკანასკნელ შრომაში—„Конспектныи курс исто-
рии древне-грузинской литературы“—უკვე სწორად აღადგენილი
თეიმურაზის გარდაცვალების ადგილი და თარიღი (პეტერბურგი, 1762 წ.). მაგრამ
რადაც გაუფგებრობით ახალი ლაპსუსი მოსვლია: დაბადების თარიღად 1738 წელს
უჩვენებს (გვ. 93).

• მეფე-პოეტს ლიტერატურული მოღვაწეობა მოწიფულობის ჟამს დაუწყო. ყველაზე ადრინდელ ნაწარმოებად მოჩანს „სარკე თქმულთა“, რომელიც 1736 წელს მიეკუთვნება, მაგრამ პოეტს კალამი ხელიდან არ გაუვდია სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებამდეც: 1761 წელს ეკუთვნის მისი სამი შრომა: „კიდურ-წერილობა“, „ანბანთა-ქება I“ და „გაბაასება რუსთველთან“. თეიმურაზი საკმაოდ ნაყოფიერი მწერალი იყო: მის კალამს ეკუთვნის 13 ორიგინალური და ერთი ნათარგმნი ნაწარმოები.

თავისი ლიტერატურული შემოქმედებით თეიმურაზი ტიპიური წარმომადგენელია მე-18 საუკუნის მწერლობისა. უწინარეს ყოვლისა აღსანიშნავია, რომ ის რეალისტი მწერალია და ამ თვალსაზრისით მიეკუთვნება პოეტ არჩილის სკოლას. თუ არჩილმა წამოაყენა „მართლის თქმის“ თეორია მწერლობაში და სათანადო წვლილიც შეიტანა რეალურად, თეიმურაზი, უეჭველად, განმამტკიცებელია ამ მიმართულების. საკმარისია დავასახელოთ „სარკე თქმულთა“ და „გაბაასება რუსთველთან“, რომ ამაში დავრწმუნდეთ ექვემოტანელად. „სარკე თქმულთა“ მეტად მნიშვნელოვანი ნაწარმოებია „აღორძინების“ ხანის მწერლობიდან. როგორც მკითხველი დაინახავს, ის ორი ნაწილისაგან შედგება. არც პირველია ღირებულებას მოკლებული, მაგრამ განსაკუთრებით საყურადღებოა მეორე, სადაც მოცემულია იმდროინდელ საქართველოს (კერძოდ კახეთის) ეთნოგრაფია მხატვრულ ფორმებში. ის, რაც არჩილმა სქემატიურად და ჩამოთვლით მოგვცა („საქართველოს ზნეობანში“), თეიმურაზმა გაშალა და ხორც-სხმულად წარმოგვიდგინა, ე. ი. პოეტურ გადმოცემით ასახა ჩვენი წარსულის ზნე-ჩვეულებანი, სპორტული გართობანი, საყოფა-ცხოვრებო სინამდვილე. სავსებით მართებული იყო ამიტომაც ანტონის მოკლე დახასიათება თეიმურაზის შემოქმედებისა:

თეიმურაზცა კეთილ-მსახური მეფე
კეთილ შვენიერ შაირთა მოქმედებდის.
ქცევანი მეფეთ, ანუ მთავართ, ანუ სხუთა
ან ნადირობის, ანუ ასპარეზობის
შაირთა შინა შეაწყტნა შეტყინიერად“.

ამასავე ადასტურებს „მცირე უწყება ქართველთა მწერალთათვის“, სადაც ვკითხულობთ: „მეფე თეიმურაზ მეორე კეთილმსახური მეფე იყო, წერილთა შინა გამოცდილ, ამან შეაწყო ქართველთა საყოფა-ქცეო წიგნი, თუ ვითარ მეფენი ანუ მთავარნი იქცეოდნენ ჟამსა ომობისა, ანუ განსვენებისასა; აგრევე დროსა ნადირობისასა და ასპარეზობისასა; აგრეთჲც ქორწინებისა და ჟამსა პირის-უფლებისასა და სხტანი ესე ვითარნი...“ (გვ. 28).

ავტორი ზედმიწევნით ზუსტად აგვიწერს ისეთს სახეებს ჩვენი წარსულის სინამდვილიდან, რომელთა ამოკრეფა ძნელი გახდებოდა

ამ ნაწარმოების უმისოდ მაგ., ქორწილის წესები, შაირთა და გალობების თქმა, ბურთაობა, ყაბახი, აშფაშაგი, ნადირობის ნაირობანი, ომის წესები და სხვ.

პოეტს კარგად აქვს გამოყენებული ძველი ქართული (განსაკუთრებით პოპულარული) ნაწარმოებების მოკლე შინაარსის გადმოცემის შესაძლებელი შემთხვევა. აქ ჩამოთვლილია ვეფხისტყაოსანი, ვისრამიანი, იოსებ-ზილიხანიანი, ლეილ-მაჯნუნიანი, ვარდ-ბულბულიანი, შამი-ფარვანიანი და გადმოცემულია მათი ლექსმოტივები. „გაბა-ასება რუსთაველთან“ კი უშუალოდ არჩილის გავლენის ქვეშ არის დაწერილი („გაბაასება მეფის თეიმურაზისა და რუსთველისა“) და მასში წარმოდგენილია „მართლის თქმის“ მკვეთრი აპოლოგია. მიუხედავად დიდი მოკრძალებისა რუსთველის მიმართ —

„მე უსწავლელსა ვით მეძლოს, ვისხედ ვსთქვი ანბანთქებანი?
ბრძენს უნდა ექო იმისი ციმციმი, ბრწყინვალეხანი...“ (1) —

ის მაინც უსაყვედურებს ნათაყვანებელ პოეტს:

„...რად დაშვრი ტყუილზედ, რაც სთქვი არ იყო წესით.“ (2)
„თქვენი ღრმად მეტყველებანი უცხო რამ, საკვირველია,
თუმცა მართალზე თქმულიყო, რა ტკბილი საკითხველია!
ვეფხისტყაოსნის ლექსები სხვას ლექსთა გამკიცხველია,
და საქართველოსა კაცთათვის სატრფო და სასურველია.“ (9)

აქ აშკარად გამოსჰყევით არჩილის თეორიის გამოძახილი: „ტყუილის“ შეთხზვას სჯობია „მართლის“ თქმა!

რუსთველის პირით პოეტი „ვეფხისტყაოსნის“ შეფასებასაც იძლევა:

„რადგან მიბრძანა, არ მქონდა მე საქმე დასალონები,
ვპოვე ამბავი, ლექსად ვსთქვი, ვეჭვ, იყოს მოსაწონები,
საღმრთოჲ, საეროდ სრული და რა ტკბილად გასაგანები
და კაცთათვის საკითხავადა სურვილით მოსანდომები.“ (16)!

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ პოეტი ქედმაღლობის ნაცვლად რუსთველის პირით დასცინის კიდევაც საკუთარ ნიქს და ლირსებას:

„თუ მე მაგ დროსა მეცოცხლა, გავიმარჯუებდი მე დია,
ვისაც შენ აქებ, მაგახედ კარგს ლექსებს გამოვსთქვემდია.
რას სიტყვით შევამკობდი-და! — შენ კარში გაგაგდებდია,
და რადგან შენს საქმებრად დარჩა, მას არ ჰქონია ბედი!“ (21) —

ეუბნება შოთა თეიმურაზს. ამასვე მეტი თავმდაბლობა ძნელი წარმოსადგენია.

„[თავგადასავალი]“ ავტობიოგრაფიულ-რეალისტურ ფონზეა მოცემული. იშვიათი გულწრფელობით და სისავსით გადმოგვცემს პოეტი ყოველივე იმას, რაც მას თავს დაატყდა და რა განიცადა, განსა-

კუთრებით შეილებს მოსალოდნელი დატყვევების გამო სპარსეთის შაჰის მიერ. ლექსის დასასრულს კი ისეთი სევდით აღსავსე განცდებს გადმოგვცემს:—

„ვიყავ ყანდაარს მკმუნვარე, არა გულითა ლბინობით,
ვსთქვი ლექსი მცირე რაიმე სევდისა მოსათმინობით...“ (14), —

რომ უნებლიედ მკითხველის თანაგრძნობას და თბილ განწყობას იწვევს. მაგრამ კიდევ უფრო მძაფრი განცდაა მოცემული ქეთევანის და ერეკლეს სპარსეთში გაწვევის გამო. აქ მამის, გულმხურვალე და მოყვარული მამის, გრძნობა დამაჯერებლადაა აქლერებული:

„გაგზავნეს კახეთს ჩაფარი, არ ჩემთვის მოსალხენია,
მათ დამიბარეს ქალ-ვაჟი, დღე მქონდა მოსაწყენია.
სხვა ძე არ მყვანდა, გასინჯეთ, ვინც იყოთ კაცი ბრძენია,
და აღარვინ მრჩება ოჯახში, ვით მოვითმინო ძნელია? (5).

უეჭველად იგრძნობა მამის სულიერი ტრალედია... ბედის უკუღმართობით გულდასერილ პოეტს სასოებად და იმედად მაინც ღმერთი მიაჩნია, რომლის გულუხვობის და მოწყალების გამო მას კირი ლხინად შეეცვლია. ცხოვრება, დუხპირი ცხოვრება, მუხანათი „სოფელი“ ბევრი „საცდელების“ მომვლინებელია, მაგრამ პოეტი სასოწარკვეთილი მაინც არ არის:

„ღმრთის მოწყალებას ვიხ აღრაცხს, კაცხედ რამდენი მივა-და!
მოკლედ ვსთქვა ჩემნი საქმენი, რაც ხანი წამივლია-და,
სოფლისაგან საცდელები მე ბევრი მამეღენია-და,
და ქრისტესა გამოუხსნივარ, კირები მამოღხენია-და“ —

ამბობს ის („ქება სრისა“, 4). აქედან ბუნებრივია, რომ პოეტი ალტყინებულად განწყობილია ღვთაებრივი ძალისადმი და შესაძლებელ შემთხვევებში მას აღიღებს („სარკე თქმულთა“, „ქება სრისა“, ანბანთ-ქებანი და სხვ.). მეტიც, „სარკე თქმულთა“-ს პირველ ნაწილში გალექსილი აქვს ძველი და ახალი აღთქმა, ხოლო მესამე და მეოთხე „ანბანთ-ქება“-ში გადმოცემულია ორივე აღთქმა „ამიცანების“ სახით. მაგრამ „ამიცანების“ ამოხსნა იმდენად სავალდებულოდ მიიჩნია ყველა მკითხველისათვის, რომ ერთგან ასეც „იწყევლება“:

„ხზავს გაუხმეს, ვინც იყოს უცნობი ამ სიტყვისასა“ (III, 33).

ორიგინალურია თეიმურაზის ზმები განჯაფხე, ნარდზე და ქადრაკზე. სამივე ნაწყვეტი იმ ციკლიდანაა, რომელსაც მიეკუთვნება „სარკე თქმულთა“-ს მეორე ნაწილი. მოზღენილად არის სასპორტო ტერმინები გამოყენებული ლამაზ მხატვრულ ფორმებში. ამ მხრივ „ვარდ-ბულბულიანობის“ საშედეგო გამოძახილად უნდა ჩაითვალოს ისტროფი:

ლთ: ზღუ-ბათ: უკრთ: ყრ.

მრ: ვფუხვრ: ღრთ: ვფ
-ჭრ: 100 ვრთ:

ა: ნრთ: 100 ვრთ: ყრ
რთ: 100 ვრთ: 100
100 ვრთ: 100

„ზმა ნარნარ, დიაღ, უხდების ბულბულსა კიკიკობანი,
ჲა ქებითა ვერ უდრის, წითელ ვარდზედ აქვს ბკობანი,
სად უყეფს, ნახეთ, მუდამად, ვისიც სკირს მუსიკობანი,
და ახე ველება თავზედა, მისი არ უნდა გმობანი.“ (6).

„მცირე ფორმების“ ლექსი მოგვცა თეიმურაზმა პატარა ნაწყვე-
ტით, რომელსაც ჩვენ სახელად „ბიჭინას სიკვდილზე“ ვუწოდეთ. აქ
მეტად ნაზი, ლირიული განცდებია წარმოდგენილი: ქართულ პოეზი-
აში პირველად ამეტყველდა ცხოველი (თხა), რომელიც გულდამწვა-
რად გაიძახის:

„სად მყავს აწ ჩემი ბატონი, ჩემი ამგები ხულისა?
უმისოდ მომკლეს დიაცთა, არ მყავნდა მტკენი გულისა.“ (3)

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ თეიმურაზმა პირველმა
გამოიყენა ანბანთ-ქების ძანრი საერო ხასიათის თემის დასამუშავებ-
ლად—ჩვენ სახეში გვაქვს „ანბანთ-ქება“. აქ შესხმულია ბარბარე,
ალექსანდრეს ასული ბუტურლინი (იხ. ქვემოლ). 61 წლის პოეტი
ალტაცებაში მოუყვანია ამ მომზიბვლელ „რუსის ქალს“, ჯერ კიდევ
გაუთხოვარს, ახალგაზრდას, და მისი ეშყით აღტყინებულს, სულ მო-
კლე ხანში რუსეთის მეფის კარზე სამი, გრძნობით სავსე, ლექსი და-
უწერია: „კიდურ-წერილობა“, „ანბანთ-ქება“ და „გაბაასება რუსთვე-
ლთან“. პირველ ორში პოეტი, ვერ მაღავეს რა თავის განცდებს, მგზნე-
ბარე სიტყვებით მიმართავს ქების ობიექტს:

„ფარვა არ ძალმიტ შენისა სიყვარულისკენ, მზეო-და,
ესრეთ მოგიძღვნებ მონურად ადვილად ჩემს თავს მზეო-და,
როს აღმომგვირგაღს გზედვიდგ, მექნების კაი დღეო-და,
ორს მნათობ შესადარისო, კეკლუცობ, ბრწყინვალეო-და.“ (კიდ.-წერ., 2).

პოეტი „გაოცებულია“ ქალის ჰერეტიით:

„ალიგსო გულიცა ჩემი საკვირველებით ვისაგან?
აწ მეცა გავოცებულვარ ერთს რისმე მიზეზისაგან:
აღმძრა თავისა საკებლად უშვენიერემ მზისაგან.“ (ანბ.-ქ. I, 1)

მაგრამ განშორების მოლოდინი უფრო თავზარსა სცემს:

„როსაც რომ მოგეშორები ტურფას, რა სასახელოსა,
ესრეთცა ვგონებ, გაყრამა მე თქვენმა გამახელოსა!“ (კიდ.-წ., 18)

ან კიდევ:

„ზოდა, გიამბობთ ამბავსა წუხილით შესაზარესა:
ზოხვრა მით მმართვეს—ვეყრები თვით მნათობთ შესადარესა,
ზოი, რა ძნელის ფიქრებით სიტყვას ვამბობდგ მწარესა,
ზოდეს მოგშორდგ ბარბარეს, ასულსა ალექსანდრესსა.“ (ანბ.-ქ. I, 36)

და სხვ. პოეტი დიდ გრძნობასთან ერთად საკმაო მხატვრულ ნიჭ-
საც იჩენს. ხსენებული ლექსები მდიდარია პოეტური შედარებებით,

და მოხდენილი ეპითეტებით. ღრმა ლირიზმი და წრფელი გრძნობაა ჩაქსოვილი ამ სტროფში:

„ბროლისა მსგავსსა პირზედა ტურფად გიხდება ხალისა,
სიმშვენიერით მაგ შენით ვარ თუმცა ეშყით მთვრალისა,
სიტყვის თქმით მიზეზოვან მყავ შევიქმნე შესაბრალოსა,
ისევ მალისევ მხედვიდეს კეთილად თქვენი თვალისა“. (კიდ.-წ., 3)

ბროლის პირი, ხალის კულტი, ეშყით სიმთვრალე, შესაბრალოსად გახდომა და სატრფიალო საგნის კეთილი თვალები—აი ის ეროტიულ-პოეტური აქსესუარები, რომლითაც უხვად სარგებლობს პოეტი. თეიმურაზს დიდი გატაცება ეტყობა, გრძნობა მოჰრევია, სათაყვანებელი ქალი ჰიპერბოლური ეპითეტებით შეუმკია: ვარდი, ნათელი ცისკარი, მთვარე, შეიდ მნათობთ შესადარე, შაქრის ენა, ბრძენთაგან გასაკვირვები, ელენთგან მიუხდომელი და მრავალი მსგავსი ეპითეტები თუ შედარებები არ ყოფნის პოეტს და გატაცებით გაიძახის:

„ვეროპიისა საქებსა ვარდი გაშლილხარ დილისა“, (კიდ.-წ. 5-ა)
„არ არის შენიცა სწორი ვეროპიაში ქალისა!“ (იქვე, 15-ა) და სხვ.

პოეტი გრძნობს, რომ მისი კალამი უმწეოა აღწეროს ბარბალეს სიკეკლუტ-სინარჩარე და სხვადასხვა ადგილას ასე ამბობს:

„ღირსი არა ვარ მის შესხმის, მაგრამ არ დავდეგ თქმისაგან...“,
„ბრძენთა, რიტორთა ვერ უძღონ მის შესამსგავსნი ქებანი...“ და სხვ.

და ამიტომაც უნებლიედ მოაგონდება დიდი შოთა, რომელიც ღირსეულად შეაქებდა მის სატრფოს:

„...თქვენი ნათქვამი ნეტავი მე მასესხიო,
დიდათაც გამომადგება რუსეთსა მისი ლექსიო“. (გაბ., 2)

ბოლოს მიმართავს საყვედურით, რომელშიაც შოთას ქებაც გამო-სკვივის და თავისი გატაცების საგნის მშვენიერებაც:

„თქვენი ღრმად მეტყველებანი უცხო რამ, საკვირველია...“ (9)

„სჯობდა მასზედა თქმულიყო, ვის მზე არ შეედარების,
ვეროპიაში რომელსა ბნელი არ მიეკარების,

და ვინც რომე ნათლობს ნიადაგ, შუქი არ დამალვების!“ (10)

ასეთად გვეხატება შეყვარებული პოეტი თეიმურაზი. დასაშვებია, რომ ამ პეტერბურგულ-ლექსებში ვეძიოთ ნაწილობრივად მაინც ბესიკის და სხვათა ეროტიკის წყაროები. ყოველმშემთხვევაში თეიმურაზმა სამიჯნურო-სატრფიალო ლირიკას ხსენებული სამი ლექსით საფუძველი ჩაუყარა „აღორძინების“ ხანის მიწურულში.

როგორც უკანასკნელად გამოირკვა (იხ. „ტექსტისათვის“), თეიმურაზს ქართულ პროზულ ჰიმნოგრაფიაშიც უდევს წილი. თუ სხვა სასულიერო ხასიათის ნაწარმოებებში ავტორი ეპიური სიღინჯით გადმოგვცემს ძველი და ახალი აღთქმების ამბებს, „განზრახ-

ვანი და ვედრებანში“ ამაღლევებული ტონით და მორწმუნის ალტყინებით ინანიებს ცოდვებს და შელალადებს ღმერთს მათი მიტევებისათვის. ენა რიტორულია და ანტონის სკოლის ზეგავლენას განიცდის, რაშიაც ადვილად შეიძლება დაერწმუნდეთ მოტანილი მაგალითებით:

1. „ჰი, ტკილო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩემო, მამისა დიდებაო და ბრწყინვალებაო და მზეო სიმაართლისაო! მთასა ზედა გოლგოთას სოფლისა ხსნისათვის სული შენი განუტევე... მომეც მე სიყვარული შენი, რათა მარადის გულსა შინა ჩემსა მტკიცედ მაქენდეს და მით მოგვაცდინო საცთურნი ხორცთანი და სამარადისოდ შენთანა მკვიდრიყო...“ (გვ. 48);

2. „იხსენ, მაღალო მსაჯულო, ლაზარე ჯოჯოხეთით. მსგავსად მისსა მეცა მიხსენ მღვიმით ბნელით, ქვესკნელით და გეენისა მწარისაგან მიხსენ მე, ქრისტე, გვედრები...“ (გვ. 150);

3. „მოუძლურებული ფრიად მტერისა ბრძოლათაგან სული ესე ჩემი უბადრუკი, დედოფალო უხრწნელო, განკურნე, რომელმან შეგ მკურნალი საღმრთო, იესო, მხსნელი ჩვენი, რომელსა ევედრე, სძალო, ცხოვრებად სულთა ჩვენთათვის...“ (გვ. 91) და სხვ.

მისტიური განცდები ნაზ ლირიკულ ფერებში ქარბად არის მოცემული.

თეიმურაზ მეორის ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში განკერძოებული ადგილი უკავია „თიმსარიანს“. ის პროზით დაწერილი ნაწარმოებია და თარგმნილია სპარსულიდან. თავისი შინაარსით ის წარმოადგენს ზღაპართა კრებულს, მაგრამ ორიგინალურად გაკეთებულს: ლეიტმოტივად სამიჯნურო-ფეანტურული მომენტი წამოყენებული. ამ მხრივ მისი წონის და ღირებულების არაკეთა კრებული ძლიერ მცირე მოგვეპოება ქართული ლიტერატურის საგანძურში.

3 ექსპონატის

თეიმურაზ მეორის ნაწარმოებთა სრული კრებული მხოლოდ ახლა გამოდის პირველად. დღემდე მარტო ხელნაწერები და ორიოდ ნაწარმოების დაბეჭდილი ნაწყვეტები გვქონდა („თიმსარიანი“-ს შესახებ ცალკე ვილაპარაკებთ).

როგორც მკითხველი დაინახავს, ჩვენი პოეტის ლიტერატურული მემკვიდრეობა საკმაოდ დიდია, თუმცა ყველა ნაწარმოებს თანაბარი ღირსება არ აქვს კაზმული მეტყველების თვალსაზრისით. აკადემიური მოსაზრებით მაინც საჭიროდ ჩავთვალეთ ყველა წარმოგვედგინა—ლექსიკ და პროზა. გარდა ზემოხსენებული მოსაზრებისა ამას ის გარემოებაც გვიკარნახებდა, რომ ქართული ლიტერატურისმცოდნეობის თანამედროვე ეტაპი, კლასიკური ლიტერატურისადმი გაძლიერებული ლტოლვა და ლიტერატურულ მემკვიდრეობათა მარკს—ლენინ—სტალინური ათვისება მოითხოვს ჩვენი ლიტერატურული განძის გამო-მზეურებას, რათა, გარდა თითო-ორიოლა მკვლევარ-მოყვარულთა, ფართო საზოგადოებასაც მიეცეს საშუალება გაეცნოს მას და ნათელი წარმოდგენა იქონიოს ჩვენი ლიტერატურულ-კულტურულ წარსულის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მომენტის შესახებ.

გარდა ამისა, თხზულებათა სრული კრებული სათანადო ვარიანტებით უეჭველად გაუადვილებს მუშაობას კვლევა-ძიების მოსურნე ახალთაობას, და ეს უკანასკნელი გააკეთებს იმას, რაც ამჟამად ჩვენ ვერ დავძლიეთ.

სრული კრებული ეს მაინც არ არის, ვინაიდან ჩვენ არ ვაქვეყნებთ თეიმურაზის ერთს სასულიერო ხასიათის ნაწარმოებს, რომელსაც „განზრახვანი და ვედრებანი“ ეწოდება. არსებითად ეს არის ლოცვანი, როგორც ავტორი ამბობს: „მემოვკრიბენ წმიდანთა წერილთაგან ლოცვანი ღმობიერ მყოფელნი გულთანი“, ან კიდევ: „ხოლო აწ მადლი მისი იყავნ ჩემზედა, რათამცა არა დავა-ცადე ლოცვანი ესე განწვალულნი ყოველთა მსგეფსთა დღეთანი“. ამდენად მას თანამედროვე მკითხველისათვის ღირებულება და მნიშვნელობა არ აქვს. საინტერესო კი ის არის, რომ ეს ნაწარმოები (პროზით დაწერილი) ავტოგრაფის სახითაც შემონახულა ჩვენამდე—S ფონდის ხელნ. № 135 (ამის პირიც, ლამაზი ნუსხურით გადაწერილი—S-3633). ავტოგრაფი მცირე ტანის წიგნს წარმოადგენს (15,5 X 10,5), შეიცავს 100 ფურცელს; კოხტად და მზრუნველობით აკინძულა; ტყავგადაკრულ ყდაშია მოქცეული; ზედა ყდის მეორე გვერდზე დაწებებულია მოფარავებული სპეციალური ქაღალდი. პაგინატიონი ძველი აქვს შერჩენილი—ტექსტი, ირკვევა, სრულადაა წარმოდგენილი. ქაღალდი სქელია, თეთრი, ქვირინიშნები აქვს, მაგრამ ბუნდოვანი.

ხელნაწერს წინ უძღვის ავტორის ანდერძი, რომლის დასასრულს ვკითხულობთ: „ხოლო აწ მოგვეცი, საყვარელო, ცრემლი და სინანული. ამინ. ცხებული მეფე საქართველოსა თეიმურაზ ვსწერ“ (გვ.10), ბოლოში კი თარიღის შემოკველი მინაწერი აქვს: „ქ. სრულ იქმნა ხელთა ჩემთა დეკენბერისა თვისა გ, ქრისტეს აქეთ ჩ დ ნ გ“. როგორც ირკვევა, ავტორს ეს ნაწარმოები 1753 წლის 3 დეკემბერს დაუმთავრებია.

მეორე ხელნაწერი (S—3633), როგორც ვთქვით, ნუსხურითაა გადაწერილი; ისეთივე ზომისაა, როგორისაც პირველი და შეიცავს 117 ფურცელს. გადაწერილია ის იმავე 1753 წელს, დეკემბრის 30-ს „უღირსი მოვდელ-დეკანოზი ალექსის“ მიერ (ამ ალექსის სხვა ცხელი ბეჭედი დაუწერია). საინტერესოა გადამწერის შეფასება ნაწარმოებისა „...ვითა სიტყობაჲა მოუკლებელ არს, ეგრეთ ამანცა მეფემან შვიდელულთა დღეთათვის განწვალნა თვითთელად ლოცვანი და დაატკნა უფროსთაფლისა გოლეულისა შემოკრებითა წერილთა; ნამდვილ ტკბილ არს და საწადელ კეთილ კაცთათვის...“ (გვ. 230). მინაწერიდანვე ირკვევა, რომ გადამწერს ეს ნუსხა ავტორისავე შეკვეთით გაუკეთებია: „...მეც ბრძანებითა კეთილმსახურის მეფის თეიმურაზისათა ღირს ეიქმენ ნამუშაქევისა მისსა აღწერად...“ (გვ. 231).

გარდა ამისა ხელნაწერს ახლავს მნიშვნელოვან *memento*, რომელიც თეიმურაზ ბატონიშვილს (გიორგის ძეს) ეკუთვნის: „მეფობასა შა მამისა ჩემისსა მეფისსა გიორგი მეათცამეტისასა, ოდეს ვიქორწინე გორს მეულღესა ზედა ჩემსა ოთარ ამილახვარის ასულს ელენე ზედ, წელსა 1800 და დავიდგინე მამის ჩემის მიერ ქართლისა განმგედ და მეურნედ, ჟამსა მასა მომიძღვნა ესე ლოცვაები ჯომარდიძე დიმიტრი ღვდელმა. ეს ლოცვაები ახალციხიდან ჩამოეტანა მას. პაპის ჩემის მამისა მეორე თეიმურაზ მეფისაგან არის ქმნილი ეს შვიდელულის ლოცვანი... მდაბალი მეფის ძე თეიმურაზ.“

ამგვარად, ექვმიუტანელია, რომ ნაწარმოები თეიმურაზ მეორეს ეკუთვნის.

საკირველი კია, რომ დღემდე ამ თხზულებისათვის ყურადღება არავის მიუქცევია, არც მოუხსენებია ნაწარმოებთა სიაში (ჩვენ ვგულისხმობთ ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორიკოსებს, თორემ დ. კარიკაშვილს მის მიერ შედგენილ წ. კ. ფონდის კატალოგში გარკვევით აქვს აღნუსხული—გვ. 22).

ირკვევა, რომ თეიმურაზ მეორე ჩვენში საკმაოდ პოპულარული პოეტი ყოფილა. ამას უდავოდ ადასტურებს ის ფაქტი, რომ ჩვენამდე მრავლად შემონახულა ისეთი ხელნაწერები, რომლებშიაც მოთავსებულია პოეტის ნაწარმოებები. ჩვენს განკარგულებაში იყო ორმოცზე მეტი ხელნაწერი, მაგრამ, სამწუხაროდ, არცერთი მათგანი ავტოგრაფს არ წარმოადგენს, თუმცა მოგვეპოვება ისეთი ხელნაწერებიც, რომელნიც პოეტის გარდაცვალებისთანავე გადაუწერიათ. ამათ რიცხვში აღსანიშნავია სამი ხელნაწერი: 1) №1193 (A), რომელიც 1766 წელს გადაუწერია „სიონის დეკანოზ ნიკოლოზს“, 2) №342 (B)—1773 წელს ცნობილ ნიკ. ჩაჩიკაშვილის მიერ გადაწერილი და 3) №1103

(C), ვილაც ონოფრეს მიერ 1780 წ. გადაწერილი. დანარჩენ ხელნაწერთა დიდი უმრავლესობა მოგვიანო დროისაა და ეკუთვნის ნაწილობრივ მე-18 საუკუნის მიწურულს, ნაწილობრივ კი მე-19 ს. პირველ მეოთხედს.

აქვე ვიძლევიტ ტექსტის დასადგენად გამოყენებულ ხელნაწერთა სიას (პირობითი ნიშნების ჩვენებით):

1. A=1193—H	20. T=2446—S
2. B=342—S	21. U=2101—H
3. C=1103—S	22. V=1732 "
4. D=1512—S	23. X=1020 "
5. E=1511—S	24. J=2137 "
6. F=2676 "	25. Z=2325 "
7. G=2:94 "	26. A ¹ =2210 "
8. H=3704 "	27. B ¹ =860 "
9. I=106 "	28. C ¹ =893 "
10. J=5155 "	29. D ¹ =71 "
11. K=118 "	30. E ¹ =610 "
12. J ¹ =1547 "	31. F ¹ =492 "
13. M=13 "	32. G ¹ =107 "
14. N=3615 "	33. H ¹ =163 "
15. O=3616 "	34. I ¹ =21 "
16. P=4630 "	35. J ¹ =620 "
17. Q=110 "	36. K ¹ =481 "
18. R=36 "	37. L ¹ =1776—A
19. S=1582 "	38. M ¹ =29 (ზუგდიდის მუზეუმის ფონდი)
	39. N ¹ =:89—H

მოიპოება კიდევ სხვა ხელნაწერებიც, მაგრამ მათი ღირსება ერთობ მდარეა და ამიტომაც გამოყენება შეუძლებელია.

ყველა ზემოდასახელებული ხელნაწერი გულდასმით და სიფრთხილით იყო შესწავლილი; მათ შორის ამოჩეულ იქნა უფრო სანდონი, და მათი მიხედვით ხდებოდა ტექსტის დადგენა. რედაქციული სხვაობის აღმოჩენის შემთხვევაში ეს ნაირობა მოვიტანეთ ვარიანტის სახით (იხ. „შენიშვნები და ვარიანტები“).

ჩვენ არ შევუდგებით ყველა ხელნაწერის აღწერილობა-გარჩევას, ვინაიდან მრავალი მათგანი აღრევა შესწავლილი; აქ ვილაპარაკებთ მხოლოდ ისეთების შესახებ, რომელთა გამო ჩვენს სამეცნიერო ლიტერატურაში ან არაფერი თქმულა, ან რომელიც წინამდებარე საკითხისათვის თავის-თავად განსაკუთრებულ ღირებულებას წარმოადგენს.

განსახილველ ხელნაწერების თავისებურება იმაში გამოიხატება, რომ თითქმის არცერთი არ წარმოადგენს მეორის განმეორებას: თეიმურაზის თხზულებებიდან ზოგში მეტია მოთავსებული, ზოგში—ნაკლები, ზოგი ერთს რედაქციას იცავს, ზოგი—მეორეს; არსად არ არის დატული გარკვეული სისტემა თემატიკის, ან ქრონოლოგიის თვალსაზრისით—სრული თვითნებობა გვეშლება თვალწინ...

ხელნაწერთა ღირსებისა თუ ნაკლის შესახებ ზოგადი მსჯელობა არ შეიძლება, ვინაიდან ერთ კრებულში ერთ ძეგლია კარგად დაცული, მეორეში—მეორე. ამიტომაც ჩვენ ვარჩიეთ ხელნაწერების გარჩევა ამა-თუ-იმ ნაწარმოების მიხედვით.

როგორც მკითხველი დაინახავს, ამ წიგნში წარმოდგენილია თეიმურაზ II-ის ნაწარმოებთა სრული კრებული. ეს ნაწარმოებებია:

1. „სარკე თქმულთა“, ანუ „დღისა და ღამის გაბაასება“.
2. [თავგადასავალი]—(„როდეს ყვენმან სეფიხან“...).
3. „ქება სრისა“.
4. „ხილთა ბაასი“.
5. „კიდურწერილობა“.
6. „ანბანთ-ქება“ I („ალივსო გულიცა ჩემი...“).
7. „გაბაასება რუსთველთან“.
8. „ანბანთ-ქება“ II („ანი და ღოე“).
9. „ანბანთ-ქება“ III („ალვძრათ სიტყვა საცნობელი...“).
10. „ანბანთ-ქება“ IV („არის რამ უცხოლ საცნობელ...“).
11. [„ბიჟინას სიკვდილზე“].
12. „ზმები“ („გახჯაფი“, „კალრაკი“, „ნარდი“).
13. „თიმსარიანი“.

უნდა ვილაპარაკოთ მათ შესახებ ცალ-ცალკე.

I. „სარკე თქმულთა“ ყველაზე დიდი და მნიშვნელოვანი ორი-გინალური ნაწარმოებია თეიმურაზ II-ისა. ეს ძეგლი შემოუნახავს, შემდეგ ხელნაწერებს: A, B, C, H, F, J, I, L, Q, R, S, U, V, X, J, Z, F¹, G, H¹, M¹ და N.¹

ნაწარმოები შეიცავს სულ 825 სტროფს. ტექსტის ჩეულებრივი სათაური ხელნაწერებში ასეა წარმოდგენილი: „დღისა და ღამის გაბაასება, თქმული მეფის ერეკლეს ძის, მეფის თეიმურაზისაგან, რომელი იქმნა ცხებული შემდგომად წელიწდისა ცხრისა თქმისა ამისა; აწ წიგნსა ამას ეწოდების სარკე თქმულთა“. L თავისებურებას იჩენს: „...მეფის თეიმურაზისაგან ჰატონი შეილობა ში...“ და სხვ.

ტრაფარეტულ სათაურში მკითხველის ყურადღებას უნდა იპყრობდეს სათარიღო ცნობა: ამ ნაწარმოების დამთავრების 9 წლის შემდეგ „უკუთნებიათ“ თეიმურაზი მეფედ. აქედან ირკვევა, რომ „სარკე თქმულთა“ ჩვენს პოეტს 1735 — 36 წელს დაუწერია.

ამ თარიღს ჩვენ ვადგენთ შემდეგი მონაცემების მიხედვით: „ქება სრისა“-ში თეიმურაზი გადმოგვცემს:

1. „ორმოცდაოთხის წლისასა მერწმუნა მეფობანია“ (5-ა).
2. „ღმერთმან მომცა ეს სიმაღლე ნადირ-შაის მიზეზობით“ (6-ა).

ჩვენ ვიცით, რომ ხსენებულმა შაჰმა თეიმურაზი ქართლის მეფედ დაამტკიცა 1744 წ. (ამავე წელს კახეთი გადაეცა მის შვილს, ერეკლე II-ს). დავიმოწმოთ ვახუშტი, რომელიც ულბ (1744) წლის პირდაპირ უჩვენებს:

„...ამისთვის მოსცა შანადირ თეიმურაზს ქართლი და კახეთი ერეკლეს, ძესა მისსა...“ („საქ. ცხოვრება“, გვ. 391). მაშასადამე, თუ მხედველობაში მივიღებთ თეიმურაზის ფაქტიური გამეფების თარიღს (1744 წ.), მაშინ ნაწარმოების დაწერა 1735 წელზე მოდის. პარალელურად ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ, როგორც ისტორიული ცნობებიდან ჩანს (პ. ორბელიანი და სხვ.), თეიმურაზის საეკლესიო „უკუთხევა“ 1745 წლის 1 ოქტომბერს („სვეტიცხოვლობას“) მომხდარა. ამიტომ ამ თარიღსაც უნდა გაეწიოს ანგარიში, ვინაიდან ზედმიწევნით არ ვიცით, თუ რომელ აქტიდან გამოდიან ხელნაწერების ავტორები — ფაქტიური გამეფებიდან

(1744 წ.), თუ ოფიციალური „კურთხევიდან“ (1745წ.). სიფრთხილ-სათვის უნდა ეთქვას, რომ „სარკე თქმულთა“ თეიმურაზს 1735—36 წლებში დაუწერია (ორივე აქტის ცხრა წლით ადრე, როგორც ხელნაწერებშია მოხსენებული).*

მაინცაღამაინც ზედმიწევნოლობისათვის თუ გაუწევთ ანგარიშსაწარმოების სათაურის გამოთქმას—„იქმნა ცხებულ“-ო, უნდა დავადგინოთ, რომ „სარკე თქმულთა“ 1736 წელსაა დაწერილი.

„სარკე თქმულთა“-ს დათარიღების ცდაში პროფ. კ. კეკელიძე (II, 433—437) რალაც გაუგებარ წინააღმდეგობაში ვარდება: თეიმურაზის გამეფების თარიღად მე-433 გვეოდხე ის ორჯერ სდებს 1744 წელს—„...როდესაც შაჰნადირს „მემკვიდრეობით“ მიუცია თეიმურაზისათვის მეფობა ქართლისა... ესე იგი 1744 წელს, ის მაშინ 44 წლისა ყოფილა“ (სტრ. 11—13), კიდევ ცოტა კვემოდ: — „1744 წელს, როგორც ხემათ აღწინაშეთ, ნადირშაჰმა მას მემკვიდრეობით მისცა ქართლი...“ (სტრ. 23—24), ხოლო მე-437 გვერდზე აცხადებს: „თეიმურაზი ცხებულ იქნა მეფედ 1746 წელს 1 ოკტომბერს“-ო (სტრ. 2). შემდგომ ამისა „სარკე თქმულთა“-ს დათარიღებაზე გადადის და გამოსავალ წერტილად 1746 წელს იღებს, და შედეგად ლეუბლობს, რომ ის დაუწერია ავტორს 1737 წელს, ეს დასკვნა, როგორც მცდარ წინამძღვარზე დაფუძნებული, უარყოფილ უნდა იქნეს.

A ხელნაწერი, როგორც ვთქვით, ყველაზე ძველია; „სარკე თქმულთა“-ს გარდა ის შეიცავს შემდეგ ნაწარმოებებს: 1) „[ბიჭინას სიკდილზე“, 2) „ზმები“, 3) „ანბანთ ქება“ II, 4) „ანბანთ ქება“ IV და 5) „ანბანთ ქება“ III.

ხელნაწერი კარგადაა შენახული, გადაწერილია მშვენიერის ხელით, ძალიან კარგად იკითხება, შეცდომები იშვიათია. „სარკე თქმულთა“ აქ მთლიანადაა წარმოდგენილი—აქლია მხოლოდ ერთადერთი ტაეპი, სახელობრ—მე-706 სტროფის მესამე ტაეპი. ტექსტის დადგენის დროს A ჩვენთვის ერთ-ერთი ძირითად ხელნაწერთაგანი იყო (B, C, J, V, და F-თან პარალელურად).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ A თვისი ვარიანტული წაკითხვებით უპირისპირდება B ხელნაწერს. ძირითადად ამ ორ ხელნაწერშია მოცემული „სარკე თქმულთა“-ს მთავარი ვარიანტული სხვაობანი, თუმცა, საბოლოოდ, დიდს ნაირობას მაინც არ აქვს ადგილი.

A მეთაურობს ხელნაწერების მთელ რიგს: J, F, H, Z და სხვ. ხსენებული ხელნაწერები ან ზუსტად მისდევნ A-ს, ანდა ძალიან უახლოვდებიან. J გადაწერილია 1821 წელს ცნობილ მწიგნობარ-მოღვაწის დავით რექტორის მიერ; მასში წარმოდგენილია მხოლოდ „სარკე თქმულთა“. გადამწერი კვალდაკვალ მისდევს A ხელნაწერის რედაქციას, იმეორებს მის აშკარა შეცდომებსაც კი (ამასაც აქლია ზემოდაღნიშნული მე-706 სტროფის მე-3 ტაეპი; ეს ასეა, სხვათა შორის, A-ს მიმდევარ ყველა ხელნაწერში—F, H, Z და სხვ.); გადამწერი მაინც ცდილა აქა-იქ შესწორებანი შეეტანა.

* საგულისხმოა, რომ თვით თეიმურაზი ფაქტიურ გამეფებჟსა და „კურთხევის“ შორის თითქმის ზღვარს არ დებს:

„მას უამს ჩემს დისწულს, მეფის ძეს, ანტონის, კაცსა ღმრთისასა ვარ წმუნეთ პატრიარქობა ოცდაოთხისა წლისასა, ბრალთა სიმრავლით უღირსსა მადლს მომფენს კურთხევისასა, მცხეთას მორილო კურთხევა, ხეთს მცხებდა მეფობისასა და „ქება სრისა“, 7).

ვიციტ კი, რომ ანტონს პატრიარქობა 1744 წელსავე ებოდა.

აღსანიშნავია ერთი საყურადღებო გარემოება: A-ში „სარკე თქმულთა“ მთავრდება ეპილოგით—„როდის ყუენმან სეფიხან...“, რომელიც ჩვენ ამ კრებულში ცალკე ნაწარმოებად გამოვყავით და პირობითი სათაური მივეცით—„თავგადასავალი.“ ეს ეპილოგი სრულიად არ არის J-ში. (დაწვრილებით ამის შესახებ ქვემოთ ვილაპარაკებთ).

J ხელნაწერი დაწვრილებით აღწერილია „Описание...“-ში, II, 263.

F (იხ. „Описание...“, II, 251) წარმოადგენს კრებულს, რომელშიაც მოთავსებულია სხვა პოეტების ნაწარმოებთა გარდა, თეიმურაზ II-ის შემდეგი ქმნილებანი: 1) „სარკე თქმულთა“ (გვ. 1—145), 2) „ზმა განჯაფისა“ (145—147), 3) „ანბანთ ქება“ II (147), 4) „ანბანთ ქება“ IV (148—154), 5) „ანბანთ ქება“ III (154—160) და 6) „[ბიჟინას სიკედილზე]“ (160—161). ეს ხელნაწერი სავსებით მისდევს A-ს და ახალს არაფერს იძლევა.

H-იც (იხ. „Описание...“ II, 252) კრებულია თეიმურაზ II-ის ნაწარმოებთა შემდეგი შედგენილობის: 1) „[ბიჟინას სიკედილზე]“ (5—6), 2) „სარკე თქმულთა“ (6—111), 3) „ზმები“ (111—112), 4) „ანბანთ ქება“ II (112), 5) „ანბანთ ქება“ IV (113—117) და 6) „ანბანთ ქება“ III (117—121). ხელნაწერში „სარკე თქმულთა“ ისევაა წარმოდგენილი, როგორც A-ში.

Z მე-19 საუკუნის დასაწყისისაა, როგორც ეს ნათლად ჩანს ბოლო-მინაწერიდან: „ალიწერა წიგნი ესე ლექსთა თავადი ტუსის ზეზღის აღექსის ბრძანებით იოანე მღვდლის შვილის ქრისტეფორესაგან ნოემბრის დ, ჩუც“—ე. ი. 4—XI 1808 წელს. ხელნაწერი კარგი ხელითაა გადაწერილი, კარგადაცაა შენახული, მშვენიერად აკონსერვებულია და ყდა-შემოკრულია. შეიცავს იმავე ნაწარმოებებს (რიგიც დაცულია), რომლებსაც H. „სარკე თქმულთა“ ისევაა წარმოდგენილი, როგორც A-ში, მხოლოდ შეცდომები მრავლად მოეპოება. ამ მხრივ აღსანიშნავია ვილაც ცნობის მინაწერი (ტექსტისაგან განსხვავებული ხელით) უკანასკნელი ფურცლის verso-ზე: „ლექსნი თქმულნი მეფის თეიმურაზისნი, მეფის ირაკლის ძისანი, რომელსაც ეწოდების სარკე თქმულთა, გადაწერად არა ღირს, რადგან წამხდარია უცების მწერლისაგან სრულებით“. ეს ოდნავ მაინც გადაჭარბებულია.

ერთი დეტალიც: ბოლო გვერდზე ვილაცას ფანქრით მიოწერია—„მოკვდა 1762. გამეუდა 1744-ს“, ცხადია, აქ ჩვენს თეიმურაზზეა ლაპარაკი.

B (იხ. „Описание...“ II, 185), როგორც აღვნიშნეთ, ერთ-ერთი უძველესი ხელნაწერთაგანია; მასში მოცემულია ჩვენი პოეტის მხოლოდ სამი ნაწარმოები, სახელდობრ: 1) „სარკე თქმულთა“ (1—144), 2) „ანბანთ ქება“ IV (145—151) და 3) „ანბანთ ქება“ III (151—157). „სარკე თქმულთა“-ს მიმართ ის წარმოადგენს მეორე ვარიანტულ წაკითხვების არქეტებს. ტექსტი ოდნავ ნაკლულევანია: შიგადა-შიგ აკლია 22 სტროფი და ორი ტაეპი.

მას ზუსტად მისდევნენ, ანუ იმეორებენ, შემდეგი ხელნაწერები: C, Q Y, U, V, I, H¹, G¹, X, და M¹. ამ ჯგუფის ხელნაწერების

ძირითადი განსხვავება A-ს ჯგუფთან შედარებით იმაში გამოიხატება, რომ არცერთს მათგანს არ ახლავს „სარკე თქმულთა“-ს „ეპილოგი“—„[თავგადასავალი]“.

ამ ჯგუფის ხელნაწერთა სხვა ვარიანტული თავისებურებანი ყოველთვის გათვალისწინებულია, და მოტანილი გვაქვს ან თვით ტექსტში, ან ვარიანტებში მაინც (იხ. „შენიშვნები და ვარიანტები“).

C (იხ. Описание...“ II, 282) კრებული გადაწერილია ვილაცონოვრეს მიერ 1780 წელს. მასში მოთავსებულია: 1) „სარკე თქმულთა“ (1—128), 2) „ანბანთ ქება“ IV (128—134), 3) „ანბანთ ქება“ III (134—140) და 4) „ხილთა ბაასი“ (166—173). „სარკე თქმულთა“ ამ კრებულში დაზიანებულადაა წარმოდგენილი: დასაწყისში აკლია 11 სტროფი და ორი ტაეპი, შემდეგ არ არის 83—97 ტაეპები, ბოლო ნაწილშიაც („ტარიელის ამბავ“-ში) აკლია 25 სტროფი. სულ აკლია 40 სტროფი.

D (იხ. Описание...“ II, 299) დეფექტურია; გადაწერილია ის მე-19-ს. პირველ მეოთხედში. იქ წარმოდგენილია მხოლოდ „სარკე თქმულთა“, მაგრამ ერთობ დაზიანებულად: შიგა-და-შიგ აკლია 353 სტროფი; დასასრული წყდება მე-819 სტროფით, რომელსაც მოსდევს უცნობი ლექსი.

M¹ ხელნაწერი სამეგრელოს (ზუგდიდი) მუზეუმში ინახება. ვინაიდან ხელნაწერი თითქმის უცნობია ჩვენი მკვლევრებისათვის, ჩვენ უფრო დაწვრილებით ვილაპარაკებთ მის შესახებ ჩვენ სპეციალურად გავეცანით მას (აღვილზე) და დავადგინეთ, რომ ის არის B ჯგუფის ხელნაწერი; რედაქციულად ახალს არაფერს იძლევა, მაგრამ ეს კია, რომ ის უფრო სრულია, ვიდრე B ხელნაწერი—მას არც ერთი ტაეპი არ აკლია (რასაკვირველია, A-ს ეპილოგი არც აქ არის, როგორც B ჯგუფის ხელნაწერში).

„სარკე თქმულთა“ ასე თავდება: „აღესრულა ცხებულის მეფის თეიმურაზისა ნათქვამი დღისა და ღამის ბაასი საღმთო და საერო ყოველი“.

ამას მოსდევს „ანბანთ ქება“ IV, ისეთივე სათაურით და შინაარსით, როგორც B ხელნაწერში; ასევეა წარმოდგენილი „ანბანთ ქება“ III. ამით ამოიწურება თეიმურაზ მეორის ნაწარმოებთა სია. შემდეგ მოთავსებულია: თეიმურაზ I-ს, არჩილის და ვახტანგის ანბანთ ქებანი; „გაზაფხულის და შემოდგომის ბაასი“, „ვარდ-ბულბულიანი“, „სწავლა სიტყვისა“, „შამი-ფარვანიანი“, „მაჯამა“, „ქება და მკობა ალექსანდრე და დედოფლის ნესტან დარეჯანისა“, „წამება ქეთევან დედოფლისა“.

ხელნაწერი ასე მთავრდება: „გასრულდა წიგნი ესე, რომელსა ეწოდების სარკე ჩყმე (1846) წელსა. იანვრის იდ-სა (14) დღესა, რომელისათვის აღმწერი ითხოვს შეცთომის მოტევენასა“. კიდევ აქვს ბოლოში ცალკე მინაწერი (იმავე ხელით): „ლევან ქორქიევის ვარა“.

ხელნაწერი დიდ-ტანიან წიგნს წარმოადგენს, საკმაოდ კარგად შენახულს, მხოლოდ რამოდენიმე ფურცელი დასაწყისში გვერდებზე დაზიანებულია; წიგნის სათაურიდან ეს-ლა დარჩენილა:

დღის დ...

ერეკლეს ძის...

იქნა ცხებული...

.....ამის...

აწ წიგნსა ამას სწოდ...

ამ ნაშთიდანაც ირკვევა, რომ მას ტრაფარეტული სათაური ჰქონია (იხ. ზევით). წინა ყდის შიდა გვერდზე აწერია: Из книг К. Коркашвили № 29.

V ხელნაწერი მე-18 საუკუნის ბოლო წლების უნდა იყოს. მასში „სარკე თქმულთა“-ს გარდა მოთავსებულია: 1) „ანბანთ ქება“ IV და 2) „ანბანთ ქება“ III; ამ უკანასკნელიდან მხოლოდ ერთი ფურცელიაა გადარჩენილი და ისიც დაფლეთილია. საერთოდ ხელნაწერი საგრძნობლად დაზიანებულია. „სარკე თქმულთა“ იწყება „კაენის ამბავიდან“ (მე-51 სტროფი), შიგა-და-შიგ ბლომად აკლია (ფურცლების ამოვარდნის გამო), წყდება კი ნაწარმოები (იმავე მიზეზით) მე-805 სტროფით. ხელნაწერი ლამაზი, მრგოლოვანი ხელითაა გადაწერილი; სათაურები და სტროფის პირველი სიტყვა წითურითაა ნაწერი. საგულისხმოა, რომ გადაწერს ტექსტის აშიაზე შესაფერის ადგილას მიუწერია, თუ როგორი სურათი უნდა დახატულიყო საუბრის მიხედვით, თუმც ამისათვის ადგილი არ დაუთმია, აი მინაწერა ნიშნები: 1. „აქ სამართალი დახატე“ (?), 2. „აქ შვიდი კრება დახატე“, 3. „აქ ერთკამა დახატე“, 4. „აქ ძეობის დახატვა უნდა“ და სხვ.

„სარკე თქმულთა“-ს გადარჩენილი ტექსტი რედაქციულად (B-ს მიმდევარი) კარგადაა შენახული, ხშირად უფრო სწორ კითხვასაც კი იძლევა, ვიდრე მისი ჯგუფის სხვა ხელნაწერები, თუმცა უშეცდომოდ არც აქ არის ტექსტი წარმოდგენილი.

H¹ მე-19 ს. მეორე ნახევრის ხელნაწერია, რომელშიაც „სარკე თქმულთა“-ს გარდა თეიმურაზ I-ის ზოგიერთი პოემა და სხვა ავტორების ანბანთ ქებანია მოთავსებული. გადაწერილია გაუმართავი, უხეირო ხელით; მასავალი შეცდომაა ტექსტში. სათაური ტრაფარეტულია; „[თავგადასავალი]“ არ ხლავს.

X ყდია, კარგი ხელით გადაწერილი და კარგად შენახული ხელნაწერია. გადაწერილი არის მე-19 - ს. მეორე ნახევარში. შეიცავს შემდეგს: „სარკე თქმულთა“, რომელშიაც არ არის სადაო ეპილოგი; (დასასრულს ასეთი მინაწერი აქვს: „განსრულდა ბაასი დღისა და ღამისა, საღრმთო და საერო ყოველი“), 2) „გაზაფხულ - შემოდგომის ქება მეფის, პატრონის თეიმურაზის თქმული“, 3) „ვარდ-ბულბულის ვაბჭობა...“, 4) „სიტყვა სწავლისა“, 5) „შამი-ფარვანიანი“, 6) „მაჯამა“, 7) „ქება ალექსანდრესი და ნესტან - დარეჯანისა“, 8) „კრების ამბავი“, 9) „ანბანთ ქება“ („არის რამ უცხო საცნობელ...“), 10) ანბანთ ქება („აღვძრათ სიტყვა საცნობელი...“)

ამ კრებულის ბოლოს მოთავსებულია სხვა ქალაღზე და სხვა ხელით ნაწერი ორიგინალური „წერილი რედაქტორისადმი“ 1869 წლით დათარიღებული, რომელსაც ხელს აწერს „თქვენი უღრმესად პატივის მცემელი ძველთაგან ცნობილი თქვენი, ნესტან დარეჯანის გამგელი ასმათ.“ ეს წერილი თავის დროზე დაბეჭდილ კიდევაც ცისკარ - ში(1869 წ. იანვარი) და ამიტომ მის შინაარსს აქ არ გამოვუდგებით.

როგორც ირკვევა, მთელი კრებული (რედაქტორისადმი წერილის გამოკლებით) შედგენილი ყოფილა მისი დაბეჭდვის მიზნით. მართლაც, კრებულის თავშივე ასეთი წარწერაა: „Составлено по рукописи. Тип. № 24 Января 1866 года“; გარდა ამისა, მთელი კრებულის მანძილზე თითოეულ ფურცლის ამაზე პერიოდულად ვკითხულობთ: „По — по — по — по — по. Цен — цен — цен — цен“.- ასეა ყოველ 10 გვერდზე. კიდევ: „კარდ - ბულბულიანის“ შუა დავის (დაახლოებით) ბოლოში გადამწერისავე ხელით მიწერილია: „აქამდის არის დაბეჭდილი 29 ის.“

საინტერესოა, მართლაც დაიბეჭდა და გამოქვეყნდა ეს კრებული (ან მისი ნაწილი), თუ ბეჭდვის პროცესშივე შეწყდა მისი გამოქვეყნება?

ხელნაწერის შიდა გარეკანზე სხვა (გუშართავი) ხელით აწერია: „ესაილ მღწ-ლის ქუ.“

Г-ი მი მხოლოდ „სარკე თქმულთა“ მოთავსებული. ხელნაწერი მშვენიერ შთაბეჭდილებას ტოვებს: აკინძული, კარგად შენახული, ლამაზი ხელით გადაწერილი; კარების სათაურები და სტროფების პირველი ასოები წითურითაა ნაწერი. ავტორს განზრახული ჰქონია ხელნაწერის ილუსტრირება სასუფეო ხასიათის სურათებით: ტექსტის შიგა-და-შიგ შესაფერის ადგილას თავისუფალი არეა დატოვებული და გვერდით მიწერილი აქვს: „აქა (ესადა ეს) დახატე.“

ნაწარმოების სათაური ჩვეულებრივია; „ეპილოგი“, როგორც B ჯგუფის მიმდევარს, არ ახლავს. ბოლომინაწერში შემდეგს ვკითხულობთ: „დიდება ღმერთსა სრულმყოფელსა ყოვლისა კეთილისასა. სრულ იქმნა ძალითა ღვთისათა ხელითა ღუბერსკის სეკრატარი ისა იოანე იალღუზის ძისათა ივლის 7-ს დღესა, ჩუკდს წელსა“ (7-VII—1824).

ამის შემდეგ ხელნაწერს დართული აქვს წითურით: „საძიებელი წიგნისა სარკე თქმულთასა ესე არს“, ხოლო საძიებელის ქვეშ: „დასასრული საძიებელისა ამის.“

ტექსტი კარგადაა შენახული და კარგადაც იკითხება.

I ხელნაწერი მხოლოდ „სარკე თქმულთა“-ს შეიცავს, კარგად არის შენახული, აკინძული და ლამაზი ხელით გადაწერილი. სათაურები და სტროფის პირველი სიტყვები აქაც წითურით არის წარმოდგენილი. საილუსტრაციოდ ადგილი ბლომადია დატოვებული, მაგრამ შეესებრებული კი არ არის. ამის გარეშეც გადამწერი დიდ სიუხვეს იჩენს—ძალიან ხალვათად წერს.

რაც შეეხება ტექსტს, უნდა ითქვას, რომ ამ მხრივ ვერ არის სახარბიელო მდგომარეობა: მრავალი შეცდომა მოეპოვება, თან წარაგარა ნახმარია ზედმეტი „ჰაე“.

როგორც ირკვევა, ეს ხელნაწერიც იმავე იოანე იალღუზის ძეს ეკუთვნის, რომელსაც Г-ი გადაუწერია. აი ხელნაწერის ბოლომინაწერი: „დიდება ღმერთსა სრულმყოფელსა ყოვლისა კეთილისასა: სრულ იქმნა ძალითა ღვთისათა: დასასრული წიგნისა ამისა: აღიწერა წიგნი ესე სარკე თქმულთა ხელითა ღუბერსკის სეკრატრისა იოანე იალღუზის ძისათა, რომელი კუთვნილ არს თავადისა, უფლის მთაბრისა და კავალერისა დაჲთ თარხან-მოურავისადმი ასახმაროს (?) ღმერთმან, მისდა სათნოდ ცხოვრებისა ბედნიერებასა შინა. იანვრის კ-სა დღესა ჩუკდ-სა წელსა, ქართულსა ქკნს—ფიბ-სა“ (2-I-1824 წ.).

საინტერესოა ეს ხელნაწერი შემდეგი დეტალით: სათაურის დასასრულს („სარკე თქმულთა“-ზეა საუბარი) შენიშვნა აქვს გაკეთებული ფანქრით და დაბლა ჰქოლიოში ვკითხულობთ „ცხება 1745 და დაწერილია 1735 წ.“ ამყარა, რომ

აქ ლაპარაკია თეიმურაზ II-ის მეფედ კურთხევისა და „სარკე თქმულთა“-ს დაწერის თარიღზე. და, თუ რაიმე ღირებულება კი შეიძლება მიეცეს ამ შემთხვევითი ხასიათის მინაწერს, უნდა ვთქვათ, რომ ის სავესებით ემთხვევა ჩვენს მიერ შემოდმოცემულ დათარიღებას.

Y ხელნაწერიც ალლუზისძისეულია, მხოლოდ ერთი წლით ადრე დაწერილი, ვიდრე I. აქ შეცდომები მეტია, ვიდრე G¹-ში, მაგრამ J-ს მაინც სჯობია. გადაუწერია ის „ლუბერსკის სეკრეტარს“ 1823 წ. იანვრის 27-ს.

უკანასკნელი სამი ხელნაწერის განხილვის შემდეგ ასეთ სურათს ვლმებოდა: ერთსა და იმავე პირს (იოანე იალლუზის ძეს) „სარკე თქმულთა“ სამჯერ გადაუწერია: სამივე შემთხვევაში ერთნაირი რედაქციული ტიპის ხელნაწერი ჰქონია გადმოსაწერ დედნად, მაგრამ, უეჭველია, სხვადასხვა ღირებულებისა. ყოველ შემთხვევაში უდავოა, რომ მისი უკანასკნელი ნუსხა უფრო სწორი და გამართულია. იქნებ ამ უკანასკნელი გარემოებით იყო გამოწვეული „სარკე თქმულთა“-ს სამჯერ გადაწერა ორი წლის განმავლობაში, თუმც ავტორი ამის შესახებ არსად არაფერს ლაპარაკობს...

U მე-19 საუკუნის ხელნაწერი უნდა იყოს (თუ არა მეორე ნახევრის, პირველზე ადრინდელი მაინც არ არის). ნაწილობრივ დაზიანებულია. უშნო, გაუმართავი ხელით არის გადაწერილი, ყველაფერი ერთნაირად და ერთფეროვნად არის წარმოდგენილი—არაეითარი ლაზაოი და სიკობტავე...

„სარკე თქმულთა“-ს დასასრულს ვკითხულობთ: „აქ განსრულდა ბაასი დღისა და ღამისა საღმთო და საერო—ყოლიფერი; აწ მოხვედბის (?) აწი და ჰის ქებას არ მიცანად, რომელი თქმულ არს მეფის გრეგლეს ძის მეფის თეიმურაზისაგან. ეს არის „ანბანთ ქება“ IV და „ანბანთ ქება“ III. ამის შემდეგ ავტორი გადმოგვცემს: „აღესრულა მეფის გრეგლეს ძის მეფის თეიმურაზისაგან თქმული; აქ მოყვება დიდის მეფის თეიმურაზისაგან თქმული ამბავსა შემოდგომის, გაზაფხულის, ვარდ-ბულბულის...“ და სხვა, მაგრამ მოულოდნელად იწყებს თეიმურაზ I-ის ანბან-ქებით—„აღად ვახსენოთ.“ და სხვ. დასასრულ კვლავ უბრუნდება თეიმურაზ II-ს—იწყებს „ხილთა ბაას“-ს: „სხვა ბაასი ხილთ ქებისა, ნათქვამი ბატონის მეფის თეიმურაზისა, რომელი არს ბალთა შინა, ანუ სორნელებათა, ანუ სიტკბოთა, ანუ შემრგოთა, ანუ შურგებელობათა“, ამას მოსდევს რაღაც გაუგებარი სპარსული ოთხსტრიქონიანი ლექსი, რომლის შემდეგ იწყება „ვარდ-ბულბულიანი“, „შამი ფარვანიანი“ (ასე გადმოგვცემს: შ ა რ მ ა ფარვანას წიგნი...), „მაჰმადიანთ ბაასი“ (ხან წერია „თათართ ბაასი“).

საერთოდ მუშაობისათვის გამოუსადეგარი ეკზემპლარია.

ამით ვამთავრებთ B ხელნაწერის ჯგუფის ხელნაწერთა განხილვას.

არის წყება ხელნაწერებისა, რომელნიც გარკვევით არც A ჯგუფს ემხრობა, არც B ჯგუფს. მათ, უკეთ რომ ვთქვათ, გარკვეული ვარიანტული ნორმები არ ახასიათებს; ასეთებია: L, R S, F¹, და N¹.

L ხელნაწერი, როგორც ზევით აღვნიშნეთ, სათაურშივე განირჩევა სხვა ყველა ხელნაწერისაგან. გარდა ამისა მას ეპილოგი „[თავ-გადასაყალი]“ „სარკე თქმულთა“-ს შემდეგ აქვს მოთავსებული დამოუკიდებელ თავად.

ხელნაწერი დეფექტური არ არის, მაგრამ მისი დედანი, ეტყობა, სრული არ ყოფილა, ან აზნეულად ყოფილა აკინძული, ასე, მაგ., „სარკე თქმულთა“-ს პირველი ნაწილი თავდება თავით „ცხრა ნეტა-

„რებანი“ (გვ. 183), მას მოსდევს „ტარიელის მიჯნურობის ამბავი“ (აქ მას აკლია 324 სტროფი), შემდეგ, მეორე ნაწილში „შამი-ჟარავანის ამბავს“ მოულოდნელად მოსდევს „მეორედ მოსვლა“, აკლია ზოგიერთი თავებიც—38 სტროფი. ამრიგად, სულ აკლია 362 სტროფი.

რაც შეეხება R, S, და F¹ ხელნაწერებს, უნდა ითქვას, რომ ისინი თავის-თავად არაერთარ ღირებულებას არ წარმოადგენენ, თანაც ღეფექტიანებია.

შედარებით სიანტერესოა N¹ ხელნაწერი. ის არის მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში აკინძული სხვადასხვა ნაწარმოებთა ნაწყვეტების კრებული. შიგ მოთავსებულია: 1) „ლეილ-მაჯნუნიანი“ (ნაწილი), 2) „სხოვრება და წამება... კლემენტის, რომთა პაპისა...“, 3) „ანბანთა ქება“ თეიმურაზ I („ალახვენ ჩემნი ბაგენი...“), 4) „ანბანთ ქება, ბაბათა-შვილის ტფილელის იოსების მიერ თქმული“, 5) „სარკე თქმულთა“-ს ნაწყვეტები („ვეფხისტყაოსანი“, „ვისრამიანი“, „იოსებ-ზილიხანიანი“ და „ლეილ მაჯნუნიანი“-ს ეპიზოდები), 6) „აქ მეფის თეიმურაზის ყეენთან წასვლა“, 7) პატარა ლექსი „ვახტანგ ბატონის შვილის თქმული“—სამი სტროფი, 8) კვლავ ნაწყვეტები „სარკე თქმულთა“-გან—5 ფურცელი, 9) ისტორიული ქრონიკები (სხვათა შორის თეიმურაზ II-ის შესახებაც არის ცნობები).

საერთოდ ტექსტის დადგენისათვის სრულიად უმნიშვნელო ეკზემპლარია.

შედგენილობის მხრივ „სარკე თქმულთა“ ორი დიდი ნაწილისაგან შედგება: „საღრმთო“ (1—429 სტრ.) და „საერო“ (430 — 825 სტრ.), პირველ ნაწილში გალექსილია ბიბლიური ამბები, ქრისტეს მოღვაწეობა, მსოფლიო კრებები* და სხვ., მეორეში კი-საქართველოს ზნე-ჩვეულებანი: ქორწილი, მეჯლისი, სხვადასხვა სახის ნადირობანი, ბურთაობა და სხვ. უნდა ითქვას, რომ პირველ ნაწილს თანამედროვე თვალსაზრისით მცირე მნიშვნელობა აქვს თემატიურად და იდე-

* მსოფლიო კრებების დათარიღება თავისებურად აქვს მოცემული ჩვენს პოეტს; ამა თუ იმ კრების „საქმიანობის“ გადმოცემის შემდეგ ის იძლევა თარიღს, მაგრაჰ. რალაც გაუგებრობით, ეს თარიღები არ ემთხვევა ოფიციალურ თარიღებს, როგორც ამას ააშკარავენ ქვემოთმოტანილი ცნობები:

ფაქტიურად:		თეიმურაზით: სხვაობა:	
I	მსოფლიო კრება (ნიკიის)	— 325 წ.	318 წ. — 7 წ.
II	" " (კოსტანტინეპ.)	— 381 წ.	362 წ. — 19 წ.
III	" " (ვეფსოს)	— 431 წ.	402 წ. — 29 წ.
IV	" " (ქალკედონის)	— 451 წ.	425 წ. — 26 წ.
V	" " (კოსტანტინეპ. II)	— 553 წ.	527 წ. — 26 წ.
VI	" " (III)	— 680 წ.	655 წ. — 24 წ.
VII	" " (ნიკიის II)	— 783-787 წ.	771 წ. — 12-16 წ.

როგორც მკითხველი ხედავს, აქ გარკვეული პრინციპის დადგენა შეუძლებელია; თეიმურაზს ყველა შემთხვევაში უფრო ადრინდელი თარიღები აქვს მოცემული მეტ-ნაკლები სხვაობით—7 დან 29 წლამდე.

მით უფრო საკვირველია ასეთი თავისებურება, თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ ჩვენი პოეტი სასულიერო მწერლობის და საერთოდ საეკლესიო საქმეების კარგად მცოდნე პირად გამოიყურება..

ოლოგიურად: მხატვრული ღირებულების მხრივაც, იქნებ, მდარეა, მაგრამ ჩვენ მაინც ვაქვეყნებთ მას, განსაკუთრებით იმ მოსაზრებით, რომ საჭიროა ჩვენს პოეტს მთლიანად ვიცნობდეთ—მისი ღირსება-ნაკლოვანებებით; თანაც უამისოდ წინაძღებარე კრებული სრული ვერ იქნებოდა.

ორიოდე სიტყვა „სარკე თქმულთა“-ს ეპილოგის შესახებ.

როგორც მკითხველი დაინახავს, „სარკე თქმულთა“-ს ჩვენ ვამთავრებთ მე-825 სტროფით, რომელიც ასე იკითხება:

„აჲ დაეასრულოთ დღისა და ღამისა ბაასობანი,
ეს კმაოა საჩხუბავადა, ისევ მათ უჯობს წყობანი;
მეც მომეწყინა ლაყაფი ბეჭდი, ამ სიგრძე თხრობანი,
და გავათავე და კიდევცა მეყო ამ ლექსთა მბობანი“.

თითქოს ძალიან ბუნებრივად მთავრდება ნაწარმოები; თითქოს სხვა რამეს არც უნდა მოველოდეთ. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ზოგიერთ ხელნაწერში (A, F, H, და Z) ამ სტროფს უშუალოდ მოსდევს 14-სტროფიანი ლექსი, რომელშიც აღწერილია პოეტის ცხოვრებიდან ერთი ეპიზოდი. „Описание...“-ში ვკითხულობთ: „Это стихотворение есть не что иное, как послесловие „Сарке-ткму-лта“ Теймураза II, но не во всех списках оно встречается“ (II, 213). ასეთივე აზრისაა პროფ. კ. კეკელიძე. მას ჰგონია, რომ ამ 14-სტროფიანი ლექსის უკანასკნელი სტროფი —

„ვიყავ ყანდაარს მკმუნვარე, არა გულითა ღონობით,
ვსთქვი ლექსი მცირე რაიმე სევდისა მოსათმინობით,
იქ დაეასრულე. ვინც ნახოთ, ნუვინ იქნებით წყინობით,
და მაშინ ჯდა კორონიკონი უნი, კანი და ვინობით“—

„სარკე თქმულთა“-ს დასასრულია და ამ *memento*-ს იყენებს „სარკე თქმულთა“-ს დაწერის დასათარიღებლად.

ჩვენ სწორად არ მიგვაჩნია ეს დებულება და ხსენებულ ლექსს დამოუკიდებელ ნაწარმოებად ვთვლით შემდეგი მოსაზრებებით:

1. ხელნაწერების მიხედვით უმრავლეს შემთხვევაში „სარკე თქმულთა“-ს ეს ეპილოგი არ ასლავს—გამონაკლისს შეადგენენ: A, F, H, Z.

2. ეპილოგი დამოუკიდებლად და საკუთარი სათაურითაა მოცემული D და N¹ ხელნაწერებში; ამ შემთხვევაში მეტად საყურადღებოა D ხელნაწერი (დავით რექტორის), რომელიც ნაწარმოებს ცალკე იძლევა და ასე ასათაურებს: „მეფის თეიმურაზ მეორისაგან თავის ვითარების ბრძანება, რომელს დროს ეს დაუწერია“; N¹ უფრო კონკრეტულად ასათაურებს: „მეფის თეიმურაზის ყვენთან წასვლა“.

3. L ხელნაწერი, თუმც უკავშირებს ეპილოგს „სარკე თქმულთა“-ს, მაგრამ საკუთარ, დამოუკიდებელ (და სიმპტომატიურ) სათაურს აძლევს: „აქა სეთიხან სარდლისაგან დიდის მეფის თეიმურაზის ყვენთან გაგზავნა“.

4. არსებითად ეპილოგი არაფრით არ არის დაკავშირებული „სარკე თქმულთა“-ს ძირითად ტექსტთან; მეტიც: ის წარმოადგენს თეიმურაზის თავგადასავლის მხოლოდ ერთ-ერთს ეპიზოდს, რომლის დაკავშირება „სარკე თქმულთა“-სთან ძალით-ღა თუ შეიძლება...

5. „სარკე თქმულთა“ და ეპილოგი [„თავგადასავალი“] სულ სხვადასხვა დროსაა დაწერილი:

ა) ადრე ჩვენ დავადგინეთ, რომ „სარკე თქმულთა“ დაწერილია 1736 წელს; ბ) „ეპილოგის“ ბოლოში კი ჩვენ ვკითხულობთ:

„მაშინ ჯდა ქორონიკონი უნი, კანი და ვინობით“-ო, ე. ი. ის დაწერილია 1738 წელს, როდესაც პოეტი, მართლაც, ყანდაარს იყო. დაუჯერებელია, რომ ტყვეობაში მყოფი მეფეს ასეთი დიდი ნაწარმოები, როგორიცაა „სარკე თქმულთა“, ან ეწერა, ან „დაესრულებია“, როგორც ამას ფიქრობს პროფ. კ. კეკელიძე (II, 437), „საპატიო ტყვეობაში“ ყოფნის დროს.

6. ორივე ნაწარმოებს საკუთარი, ერთიმეორისაგან დამოუკიდებელი და ერთი მეორისაგან განსხვავებული ბოლოსიტყვაობა აქვს: „სარკე თქმულთა“-ს ბოლოსიტყვაობაში პოეტი აცხადებს:

„მეც მომეწყინა ლაყაფი ბევრი, ამ სიგრძე თხო-ბანი“-ო, ხოლო „ეპილოგში“—

„ვთქვი ლექსი მცირე რაიმე სევდისა მოსათმინობით“-ო. აშკარაა, რომ ავტორი ერთდამავე ნაწარმოებს ვერ უწოდებდა „გრძელ თხოვას“ და „მცირე ლექსობას“. არსებითადაც ხომ ასეა: „სარკე თქმულთა“ დიდი ტანის ნაწარმოებია—მის დასასრულს ბუნებრივია თქმა—„მეც მომეწყინა ლაყაფი ბევრი, ამ სიგრძე თხოვანი“-ო, „ეპილოგი“ კი, მართლაც, „ლექსი მცირე“-ა—სულ 14-სტროფიანი!

ისიც უნდა დავსძინოთ, რომ გამოთქმა „სევდისა მოსათმინობით“ არამც და არამც არ შეიძლება მიეკუთვნოს „სარკე თქმულთა“-ს, მაგრამ სრულიად ბუნებრივია ეპილოგისთვის: ტყვეობაში მყოფი მეფე-პოეტი ერთობოდა „მცირე ლექსით“.

7. B ჯგუფის ხელნაწერებში „სარკე თქმულთა“ მე-825 სტროფით თავდება და თან ყველას დამახასიათებელი მინაწერები აქვს: „აღესრულა ცნებულის მეფის თეიმურაზისა ნათქვამი დღისა და ღამისა ბაასი საღმთო და საერო ყოველი“ (M), „განსრულდა ბაასი დღისა და ღამისა საღმრთო და საერო ყოველი“ (X), „აქ განსრულდა ბაასი დღისა და ღამისა საღმრთო და საერო“-ყოლიფერი“ (U) და სხვ.

აღნიშნულ მოსაზრებათა გამო ეს ნაწარმოები („ეპილოგი“ ანუ [„თავგადასავალი“]) ჩვენ ცალკე გამოვყავით და მას დამოუკიდებელი სათაურიც მივეცით. ვფიქრობთ, რომ არ შევცდარვართ...

„სარკე თქმულთა“-ს ავტორის ვინაობა ხელნაწერების მიხედვით ადვილად ირკვევა—ყოველ გადაწყვერს თავშივე (აქა-იქ ბოლოშიც) მოხსენებული ჰყავს „მეფის ერეკლეს ძე, მეფე თეიმურაზი“, ე. ი. ჩვენი პოეტი, თეიმურაზ II.

ჩვენს სამეცნიერო ლიტერატურაში იყო ცდა, რომ „სარკე თქმულთა“ მიეწერათ თეიმურაზ პირველისათვის („Описание...“ I, 300), მაგრამ მალევე უარყოფილ იქნა (ibid II, 191, 213 და სხვ)

„სარკე თქმულთა“, როგორც მთლიანი ნაწარმოები, პირველად მხოლოდ ახლა იბეჭდება. 1870 წელს იგი გამოუცია ქუთაისში ვინმე

გრიგ. ქორქაშვილს,* მაგრამ გამოცემა მხოლოდ პირველ ნაწილს შეიცავს.

„სარკე თქმულთა“-ს ნაწყვეტები („ქორწილის ამბავი“, სულ 113 სტროფი) მოთავსებულია „ანთოლოგია“-ში (II, 161—172).

II. [„თავგადასავალი“]: ნაწარმოები მოთავსებულია A, F, H, Z, D, D¹, L და N¹ ხელნაწერებში.

D-ში მის გარდა მოთავსებულია: 1) „ქება სრისა“, 2) [„ბიძი-ნას სიკვდილზე“, 3) „ზმები“, 4) „ანბანთ ქება“ IV, 5) „ანბანთ ქება“ III, 6) „ქილურწერილობა“, 7) „ანბანთ ქება“ I და 8) „გაბა-ასება რუსთველთან“.

D¹ სიტყვა-სიტყვით იმეორებს D-ს. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ყველა ხელნაწერი თითქმის ერთნაირად გადმოგვცემს ნაწარმოების ტექსტს და ამიტომაც აქ ვარიანტებთან საქმე არა გვაქვს (ორიოდე უმნიშვნელო შემთხვევის გარდა—იხ. „შენ. და ვარ.“).

[„თავგადასავალი“] მნიშვნელოვანი ნაწარმოებია, როგორც თეიმურაზ II-ის ავტობიოგრაფიული მასალა. მასში მოცემულია ისტორიული ფაქტები: თეიმურაზის მოტყუებით დატყვევება სეფი-ხანის მიერ, ერეკლეს და ქეთევანის გაწვევა ირანში, ქეთევანის იძულებითი გათხოვება და სხვა დეტალები.

III. „ქება სრისა“. ეს ნაწარმოები მოთავსებულია მხოლოდ 5 ხელნაწერში: L¹J¹; D, D¹ და G.

L¹ მე-18 საუკუნის მიწურულის ხელნაწერია, კარგად იკითხება; ტექსტი სრულადაა წარმოდგენილი. მასში მოთავსებულია: თეიმურაზ I, ვახტანგ VI, თეიმურაზ II და სხვ. ჩვენი პოეტის ნაწარმოებთაგან მხოლოდ „ქება სრისა“-ა მოცემული.

J¹-იც კრებულია და შეიცავს იმავე ნაწარმოებთ, რასაც L¹. ერთ-ერთ ბოლო-მინაწერიდან ირკვევა, რომ ეს ხელნაწერი იოანე ბატონიშვილის კუთვნილება ყოფილა, ხოლო გადაუწერიათ იგი 1805 წელს. გადამწერის ვინაობა არ ჩანს. მთელი კრებული სუფთადაა გადაწერილი ერთიდაიმავე, საკმაოდ ლამაზი ხელით. ჩვენი ტექსტი სრულადაა მოცემული, თითქმის უშეცდომოდ. შეიძლება ითქვას, რომ ის სიტყვა-სიტყვით მისდევს L¹ ხელნაწერს, რომელიც მისთვის არქეტიპად გვეჩვენება (ან ორივეს ერთი და იგივე დედანი ჰქონია).

ამ მონაწილებს ერთი დეტალიც ამჟღავნებს: ორივე ხელნაწერში „ქება სრისა“-ს მე-9 და მე-10 სტროფებს შორის ჩართულია თეიმურაზ I-ის „გრემის სასახლეზე“-დან ამოღებული ცნობილი სტროფი—

სახლი ავაგე სალხინოდ მე მეფემ თეიმურასო,
შევამეფე კედელ-ყურენი, ვეპე, თავსაც კარგად ბურავსო,
ფერად დავხატე ყვავილნი. ვგონებ, რომ იყოს მურასო,
ტალახანის ფეხითა ნურავინ გამიმურავსო“;

ორივე ხელნაწერში ამ სტროფის გვერდით მიწერილი აქვს: „ეს დიდის თეიმურაზის არის.“

D ხელნაწერში „ქება სრისა“ სამწუხაროდ სრულად არ არის მოცემული—34 სტროფის ნაცვლად გვაქვს მხოლოდ 24, ისიც არეულად;

* შესაძლებელია რაღაც კავშირი იყოს ამ გრ. ქორქაშვილსა და იმ ქორქაშვილებს შორის, რომელნიც მოხსენებული არიან M¹ ხელნაწერში (იხ. ზევით).

მაგ, მე-17—24 სტროფები ჩართულია მე-8—9-ს შორის, ხოლო ზემოხსენებული 10 სტროფი ბოლოში აკლია.*

გ და D¹ ხელნაწერები დამოუკიდებლად არავითარ ღირებულებას არ წარმოადგენენ, ვინაიდან ტექსტი ისევე არეულად და წარყვნილად არის მოცემული, როგორც D ხელნაწერში.

ამრიგად, „ქება სრისას“ ტექსტის დადგენის დროს ჩვენ ვსარგებლობდით უმთავრესად L¹ და I¹ ხელნაწერებით, უდარებლად კი ნაკლულევანთა შორის უკეთესს—D-ს

ახლა ორიოდ სიტყვა ნაწარმოების სათაურის შესახებ. L¹ და I¹ ხელნაწერებში ნაწარმოების სათაური ასეა მოცემული: „თქმული ცხე-ბულის მეფის თეიმურაზ მეორისაგან, რომელი იყო მეფე ქართლისა და კახეთისა. ქება სრისა მის, რომელიცა თვით ალაშენა კიდე-სა ზედა მტკვრისასა;“ D და D¹ ხელნაწერებში ტექსტი ასე იწყება: „მე-ორისა თეიმურაზ ცხე-ბულის მეფისაგან ნაბრძანები: შაირად:“, ხოლო G-ში: „აქა დასაწყისი საეროს წიგნისა.“

როგორც მკითხველი ხედავს, ტექსტის დასათაურება არის მხოლოდ ორს პირველ ხელნაწერში—„ქება სრისა“, სხვაგან კი ის უსათაურაა. ამ მოსაზრებით ჩვენც უპირატესობა ამ სათაურს მივეცით.

ჩვენს ტექსტს პირველად „სახელი დაარქვა“ პროფ. კ. კეკელიძემ—„სასახლის ქება.“ ირკვევა (კ. კეკელიძე, II, 439), რომ მას ხელთ ჰქონია მხოლოდ D და G ხელნაწერები, რომლებშიაც ნაწარმოები უსათაურაა. მაშასადამე, თუ გააზრებდნენ წავიდოდა საქმე, სჯობდა ასე „მოენათლა“: „სასახლეების ქება“, ვინაიდან თხზუ-ლებაში ფაქტობრივად ოთხი სასახლის ქებაა მოცემული.

პროფ. ალ. ბარამიძემ სიჯიბილედ გამოიჩინა: გამოაქვეყნა რა ტექსტი, შენი-შვნა დაუტოვა: „სათაური პროფ. კ. კეკელიძეს ეკუთვნისო“ (ანთოლოგია, II, გვ. XII).

როგორც ბოლო მინაწერიდან ირკვევა, ეს ხოტბა თეიმურაზს 1753 წლის შემდეგ დაუწერია—თვით სასახლის აგებას ის ასე ათარიღებს: „მას ჟამსა ქორონიკონი უნ მანი ანი ჯდებოდაო“. ე. ი. 1753 წ.

„ქება სრისა“—ც საინტერესო ნაწარმოებია თეიმურაზის ზოგიერთ ბიოგრა-ფიულ ცნობების თვალსაზრისით. მაგალითად, აქედან ჩანს, რომ თეიმურაზი და-ბადებულია 1700 წელს; ამ ფაქტს ჩვენ ვადგენთ ზემოდმოტანილ ციტატის მიხე-დვით:

„ორმოცდაოთხის წლისასა მერწმუნა მეფობანია“ (5-¹) და „ღმერთმან მომცა ეს სიბალღე ნადირ-შაის მიზეზობით“ (6-¹). ცხადია, რომ აქ პოეტი იმ მომენტს გულისხმობს, როდესაც მას ირანის ბრძანებულმა ნადირმა უსუფ-ფაშას და ლეკთა ბელადის მალაჩის დაშორებისათვის მადლობის ნიშნად „წარმოუვლინა ცხენი ოქროსა აღკაზმულებითა და ზრბალი მძიმედ მოჭრილი, და მოუბოძა ქართლის მეფობა... წელსა 1744.“ (ომან ხერხეულიძე). თუ ამ დროს მეფე ორმოცდაოთხი წლისა ყოფილა, ცხადია, ის 1700 წელს დაბადებულია.

კახეთის მეფობა ირაკლის (თეიმურაზის შვილს) ნადირი ავე ბრძანებით იმაჟ 1744 წელს ებოძა; პოეტი ამ ოდენი ამ ამბავს ასე გადმოგვცემს:

„კახეთშია ჩემს ძეს დასევამ—ერეკლესა—მეფედ სმობით,
ოცდაოთხის წლისა იყო, როს პატივ სდევს ბატონობით.“ (6).

აქედან ირკვევა, რომ ერეკლე უნდა დაბადებულიყო 1720 წელს.

ზუსტადაა გადმოცემული აგრედვე ანტონის დაბადების და საკათალიკოსო ტახტზე ასვლის თარიღები. ცნობილია, რომ კათალიკოსი ნიკოლოზი (ხერხეულიძე)

* პროფ. ალ. ბარამიძე ტექსტის ბეჭდვისას („ანთოლოგია“, II) ამ ხელნაწე-რით სარგებლობდა; ამიტომაც მისი ტექსტი ნაკლულევანია.

მოკლულ იქნა ტარიელ თამაზიშვილის მიერ 1744 წლის აგვისტოს; ამ მკვლელობის უმაღლესი საკათალიკოსო ტახტზე მოიწვიეს დავით გარეჯის უდაბნოში შეხიზნულად, ყოფილი ქუთათელი მიტროპოლიტი, თეიმურაზის დის შვილი (ქართლის მეფე იესესგან)—ანტონი.

ჩვენი პოეტი ასე გადმოგვცემს ამ ამბავს:

„მას ჟამს ჩემს დისწულს, მეფის ძეს, ანტონის, კაცსა ღმრთისასა,
ვარწმუნეთ პატრიარქობა ოცდაოთხისა წლისასა“—ო.

აქ ხსენებული, მას „ჟამს“ არის თეიმურაზის გამეფების „ჟამი“—1744 წელი.*

როგორც აქედანვე ჩანს, გაკათალიკოსებისას ანტონი 24 წლისა ყოფილა, ე. ი. ის დაბადებულია 1720 წელს. მართლაც, ისტორიული საბუთების მიხედვით დასტურდება, რომ ანტონი ამ წელსაა დაბადებული.**

IV. „ხილთა ბაასი.“ ნაწარმოები მოთავესებულია ოთხ ხელნაწერში: C, E, K, D¹-ში.***

C უძველესია ამათ შორის. ტექსტი აქ სრულად და სწორად არის მოცემული, თუმცა ალაგ-ალაგ გადამწერს შეცდომები მაინც 'გაჰპარვია. E-ს პარალელურად C დაედო საფუძვლად ჩვენს გამოცემას.

E (იხ. „Описание... II, 194) იმავე ცნობილ დავით რექტორის კალამს ეკუთვნის (შედგენილია 1823 წელს). თეიმურაზ II-ის ნაწარმოებებიდან აქ მოთავესებულია მხოლოდ „ხილთა ბაასი.“ ტექსტი შედარებით კარგადაა მოცემული, მაგრამ უშეცდომოდ მაინც ვერ ჩიითვლება.

K ქალაქის კვირნიშნის მიხედვით შედგენილია 1820 წლის შემდეგ. მასში მხოლოდ „ხილთა ბაასი“—ია, მაგრამ ტექსტი ერთობ ნაკლებად და წარყვნილია—მით სარგებლობა შეუძლებელია. ეს ხელნაწერი დასაწყისშივე ამჟღავნებს თვის უფარგისობას: ტექსტი აქ იწყება სხვა ხელნაწერებისთვის უცნობი სტროფით:

“უფურედო (?) ხილთა ქცევასა, რისა ამბისა მთქმელია,
ფერ-მშვენიერი, ძირწერილი ცოტახან მდგომელია, (?)
უხუცი და პირველი მარწყვი მიწას მდგომელია,
სხვას ხილსა ასე მოუსწრობს, ვით რომ შუბსა წვერია“.

D¹ ხელნაწერი ამ შემთხვევაშიაც ბრმად მისდევს იმ ხელნაწერს, რომლისგან მომდინარეობს—E-ს. საგულისხმო ის არის, რომ გადამწერი ვერ ამჩნევს E-ს ტექსტის შეცდომებს, და გადაწერისას იმეორებს მათ. საილუსტრაციოდ მოვიტანთ ერთს კურობულ შემთხვევას: მე-32 სტროფის მე-4 ტაქტი ასეა მოცემული. E ხელნაწერში:

„მალს ხეზედან ვასხივარ, არ თუ დაბალსა თელასა,“ უნდა იყოს „მალალს ხეზედან ვასხივარ...“ და სხვ. D¹-ის უფიც გადამწერს, მიუხედავად იმისა, რომ აქ არც ზომაა დაცული (პირველ ნახევარში ერთი მარცვალი აკლია), არც აზრია ნათელი, მაინც ბრმად გადაუწერია ეს ადგილი უცვლელად...

* ამავე თარიღს ადასტურებს, სხვათა შორის, ნადირ-შაჰის ფირმანი, რომლითაც დამტკიცებულ იქნა ანტონის კათალიკოსად დადგენა. („Акты...“ I, 1866 წ. 83 74).

** მხოლოდ პროფ. კ. კეკელიძეს (I, 395) შეცდომით აქვს ნახევრები: „დაბადებულია ის 1719 წლის გასულს“—ო.

*** პროფ. კ. კეკელიძე შეცდომით აღნიშნავს, რომ „ეს თხზულება ჩვენამდღე შენახულა ორი ხელნაწერით“—ო (II, 437).

საერთოდ. D¹ არავითარ დამოუკიდებელ ღირებულებას არ წარმოადგენს; ტექსტის დადგენისთვის მას ანგარიში არ გაეწევა.

ნაწარმოების სათაური ჩვეულებრივად ცნობილია „ხილთა ქება“-ს სახელწოდებით. მართალია, ასეთი სათაური შემოუნახავს უძველეს C ხელნაწერს, მაგრამ ჩვენ ვარჩიეთ დაგვეცვა მისი მეორე სახე — „ხილთა ბაასი“, როგორც ეს მოცემულია E-ში. მართლაც, ნაწარმოებში ქება კი არ არის, არამედ ურთი-ერთ შორის ბაასია; არც არავინ აქებს, არც თვით ხილები იქებენ თავს (მაგ., კიტრი, ნესვი, თხილი, ატამი, კერამი...).

თხზულებაში პოეტს ერთმანეთში გაუსაუბრებია 39 ერთეული: 37 ხილი-ქური და ღვინო. ტექსტი პირველად ქვეყნდება.

V. „კიდურწერილობა“. ეს ნაწარმოები შეუნახავს სამ ხელნაწერს — D, D¹, და E¹, -ს. სათაური ასეა D-ში (D¹ მის უხვირო განმეორებას წარმოადგენს...). „კიდურწერილობა, თქმული საქართველოს მეფის მეორეს თეიმურაზისაგან პეტერბურს 1761 წელს, სეკდემბრის 12-სა დღესა.“ სამწუხაროდ, ამ ხელნაწერს აკლია ტექსტის მე-14 სტროფი. ის კი აუცილებელია აკროსტიხების განშიფრებისათვის; ეს გარემოება ცხადყო E¹ ხელნაწერმა, რომელიც თავის-თავად ბევრ შემთხვევაში წარუყენილია.

საქმე იმაშია, რომ E¹ -ში აკროსტიხი დაცულია არა მარტო კიდურწერილობით (სტრიქონების პირველ ასოების მიხედვით), არამედ ტექსტის შუაშიაც, და ისიც ორგანი ეს შიდა-სააკროსტიხო ასოები ხელნაწერში ხაზ-გასმულია (ჩვენც ვიცავთ ამას). პირველი (კიდური, ანუ განაპირა) ვერტიკალური ხაზი უნდა იძლეოდეს ასეთს წინადადებას: „ვითა ფერობს სიკეთესა შენსა, ეგრეთ საქებელ ხარ ღიდათ ევროპიასა შინა, დასავით საყვარელო ჩემო“. სწორედ ეს ხაზგასმული „შინა“ ამოვარდება, თუ მე-14 სტროფს გამოვტოვებთ —

„შარავანდდი შენისა შენს მკერეტთა შემოადგესა,
იხილვებიცა, ვითა მზე დღეს საშუალსა ადგესა,
ნაქრცევნი, ვით ვარდისანი, მის მსგავს ხარ გიფშავს ბაგესა,
აჲ გვედრები, გამომხსნა თქვენის სურვილის ბადესა!“

როგორც ვხედავთ, ეს „შინა“ აქ საქირთა აზრის ნათლად გამოსათქმელად, მაგრამ მეორე და მესამე ვერტიკალები უფრო ააშკარავენ ამ სტროფის აუცილებლობას. მართლაც, მეორე ვერტიკალი იკითხება ასე: „ევრა შეძლეს მშვენიერების შენისა ქებაი. ბრწყინვალება მიგიგავს შენ მზესა, დაო საყვარელო ჩემო,“ ხოლო მესამე — „...ელება შენი მეყაოსა (?) ალოსაებრ გამსგავსე მე ცისკარსა აღმოქურვილსა, დაო საყვარელო ჩემო.“* და რომ ამოვავდოთ მე-14 სტროფი, მეორე ვერტიკალში ამოვარდება „შენ მ“, მესამეში — „ქურვ,“ რაც ორივე ვერტიკალს უაზროდ გახდიდა (შესაფერ ადგილას მეორე ვერტიკალი წაიკითხებოდა „...ბრწყინვალება მიგიგავს ზესა...“, მე-სამე —: „...გამსგავსე მე ცისკარსა აღმოილსა...“).

ზემოთქმულის გამო ჩვენ აღვადგინეთ ეს მე-14 სტროფი და მივიღეთ 19 სტროფიანი შაირი.

* აზრის უფრო მკაფიოდ დადგენა შეუძლებელი გახდა.

საინტერესო იყო გამოგვეჩვენა, თუ რა პრინციპზეა შედგენილი მეორე და მესამე შევეული? დედანშიაც ასე იყო, თუ ვადამწერთა „ნა-მოღვაწარია“? რისამე თქმა გადაჭრით არც ერთი კიოხვის გამო არ შეიძლება. ჩვენ გამოვიანგარიშეთ ხაზგასმულ ასოების რიგობრივი ადგილი ტაეპში, მაგრამ იგივეობა ვერსად დავადგინეთ: მეორე წყე-ბაში უფრო სქარბობს მე-6, მე-5 და მე-7 მარცვლებზე, მესამეში კი— მე-11, მე-13 და მე-14-ზე. ორივე ვერტიკალში მხოლოდ ერთ შემთ-ხვევაში გვაქვს ოთხივე ტაეპში მეხუთე მარცვალში ხაზგასმული ასო (მეორე ვერტიკალი, მე-4 სტროფი).

უნდა ითქვას, რომ ასე „სტიქიურად“ შინაგანი აკროსტიხის მოცემა დიდს ვირტუოზობას არ მოითხოვს, მაგრამ არც ისაა უფულ-ველსაყოფელი, რომ ვილაცა კი ცდილა ტექსტის შუა-გულშიაც მოე-ძებნა კიდური აკროსტიხის მობანე მოტივები...—(„საყვარელო დაო ჩემო“).

ვინაიდან არც ერთ ხელნაწერში ტექსტი ფაქიზად არ არის შე-მონახული, ჩვენ შევეცადეთ მოგვეცა უფრო სწორი რედაქცია ამ ორი ხელნაწერის (D, E¹) მიხედვით.*

„კიდურწერილობა“ თავის შინაარსის მხრივ გამოხმაურებას პოუ-ლობს ორს მომდევნო ნაწარმოებში—„ანბანთ ქება“ I და „გაბაასება რუსთველთან“. ირკვევა, რომ სამივე ნაწარმოები დაახლოებით ერთ დაიმავე დროს და ადგილას არის დაწერილი. ამიტომაც ამ ორი უკანასკნელი ნაწარმოების შემცველ ხელნაწერთა განხილვის შემდეგ შევაჯამებთ ზოგიერთ მოსაზრებებს სამივეს შესახებ.

VI. „ანბანთ ქება“. I მოთავესებულია იმავე ხელნაწერებში (D, D¹, და E¹); D¹ აქაც ღირებულებას მოკლებულია. D ხელნაწერში ასეთი სათაური აქვს: „ანბანთ ქება, ლექსად თქმული მეფის მეორის თეიუმურაზისა, წელსა 1761, დეკემბრის 10-სა. ვისზედაც ზემო აკროსტიხი ლექსად ბრძანა, ესეც იმაზედ არის“.

არც ერთ ხელნაწერში ტექსტი უნაკლოდ და უშეცდომოდ მოცე-მული არ არის, მაგრამ ორივეს შედარება ერთმანეთთან მაინც იძ-ლევა საშუალებას, რომ დადგენილ იქნას სრული და სწორი ტექსტი.

D-ს მე-26 სტროფში აკლია უკანასკნელი ტაეპი—

„შინაგანიტა სიწმინდით არის, ვით წმინდა ღარია“.**

ამ ხელნაწერს აქვს სხვა დეფექტებიც.

E¹-ში არ არის მოცემული წ-ასოზე აგებული სტროფი (მე-30). ხოტბა სულ 36 სტროფს შეიცავს.

VII. „გაბაასება რუსთველთან“. ნაწარმოები ჩვენთვის ცნობი-ლია მხოლოდ ერთი ხელნაწერით—ეს არის დაეით რექტორის დიდი კრე-

* პროფ. ალ. ბარამიძის მიერ ჩვენი ტექსტი დადგენილია („ანთოლოგია“, II, 172—173) მხოლოდ D ხელნაწერის მიხედვით, რითაც უნდა გამოწვეული იყოს ზოგი უნებლიე შეცდომა; აქ ტექსტი სრული არ არის—აკლია მე-14 სტროფი. ირკვევა, რომ პროფ. კ. კეკელიძესაც მართო D ხელნაწერით უსარგებლნია II, 4 1).

** ეს ტაეპი არ არის არც „ანთოლოგია“-ში (II, 176), ვინაიდან რედაქტორი ხოლოდ D ხელნაწერს ემყარებოდა.

ბული D (D¹ მხედველობაში მისაღები არ არის, როგორც უზენაესი პირი D ხელნაწერისა). ძნელია იმის თქმა, თუ რაოდენი სიზუსტით არის ეს ძეგლი ამ ხელნაწერში წარმოდგენილი, ვინაიდან არ გვაქვს საშუალება რომელიმე სხვა წესხას შევუდაროთ. ამიტომაც ჩვენ ტექსტს მთლიანად ისე ვაქვეყნებთ, როგორც ხელნაწერშია შემონახული. (უნებლიე ლაპსუსად ჩავთვალოთ მხოლოდ გამოთქმა „მდომელად“, რომლის ნაცვლად ვინმარეთ, გააზრების თვალსაზრისით, „მდომელად“ (6). ხელნაწერში ნაწარმოებს ასეთი სათაური აქვს: „ყოველთა მელექსეთა უმჯობესსა დიდსა, ფილოსოფი[ი]სა მცოდნესა, ბრძენსა რუსთველსა ზედა ბაასი მეფის, მეორისა თეიმურაზისაგან, პეტერბურს“. *

„გაბაასება“-ში საგანგებო ყურადღებას იპყრობს ხსენება ვილაც „ბისტია ცრუისა“. ეს ბისტია მოჩანს შაირების მოქმელად:

„არამც რომ დამკვრელი იყოს სტივისა, ჭიანჭურისა,
და ზედან ამღერელი შაირების, ნათქვამს ბისტია ცრუისა“. (12)

ამ სტრიქონებს თეიმურაზი ათქმევინებს რუსთველს. ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ ეს ბისტია რუსთველისთვის ცნობილი უნდა ყოფილიყო. უნებლიედ იბადება კითხვა: ეს ის ბისტია ხომ არ არის, რომლის სახელთან დაკავშირებით ჩვენში იხმარება ლექსის სახელწოდება—„ფისტიაური“ (ანალოგია—„ჩახრუხული“)? მაშინ ისიც კი უხდა დაუშვით რომ გამოთქმა „ფისტიაური“ (თუ „ბისტიაური“?) შოთამდეც იყო ჩვენში ხმარებაში, თუმცე ცნობილია, რომ ეს ტერმინი პირველად „ქილილა და დამანა“-ს საბასეულ რედაქციაში გვხვდება... ბისტიკას და „ფისტიაური“-ს ურთიერთობას გულდასმით გამოკვლევა უნდა...

„გაბაასება“-ში თეიმურაზი ორ მომენტს უსვამს ხაზს: 1) მისი ხოტბების („კიდურწერილობა“ და „ანბანთ ქება“ I) შესხმის ობიექტს ხამდა ისეთი დიდი ნიჭის პოეტი, როგორიც იყო შოთა და 2) შემოქმედებაში რეალიზმი უფრო მიზანშეწონილია, ვიდრე „ტყუილზედ დაშრომა“ (2).

ვინ არის ამ ხოტბებში შესხმული პირი? რომ სიტყვა არ გაეავრძელოთ (საკითხს დეტალურად შევხებით გამოკვლევაში), მოკლედ აღვნიშნავთ: სამივე ხოტბა დაწერილია ერთდამთხვე დროს და ადგილას—1761 წელს ქ. პეტერბურგში (ახლ. ლენინგრადში), მათში შექმნილია ალექსანდრე ბუტურლინის ქალი—ბარბალე.

ალ. ბუტურლინი იყო რუსეთის არმიის ფელდშარშალი შეიდწლიანი ომის დროს. ხოტბაში ხსენებული ბარბალე რომ ბუტურლინის ქალია, ეს ევკვირბანლად ირკვევა ნაწარმოებში დაქულ ისტორიული ცნობების და რეალიზმის დაშიფრიდან. ბუტურლინების შესახებ მასალა სკამოდ მოიპოვება „Русская старина“, „Архив кн. Воронцова“, „Русский биографический словарь“-ში და სხვ.

პროფ. კ. კეკელიძემ თავის დროზე სამართლიანად აღნიშნა, რომ „სამნივე დაწერილია პეტერბურგს 1761 წელს და სამივეში შექმნილია ერთი და იგივე მხეთუნახავი რუსის ქალი“-ო, მხოლოდ არ გამოუჩვენია, თუ სახელდობრ ვინ იყო ეს ქალი, თუმცე ეს კია, რომ საფუძვლიანად უარყო ალ. ნახანაშვილის შემცდარი აზრი, რომ თითქოს ის ქალი ყოფილიყოს თამარ დედოფალი. (კ. კეკელიძე, II, 442—443).

* დაბეჭდილია პირველად „ივერია“-ში (1879 წ. № 7).

VIII. „ანბანთ ქება“ II მოთავსებულია A, F, H და Z ხელნაწერებში. სათაური ყველგან ასეთი აქვს:

„ანი და ზოგ კვალად მეფის თეიმურაზისაგან თქმული“. H-ს არ შემოუნახავს უკანასკნელი ტაბები.

IX. „ანბანთ ქება“ III. ეს ნაწარმოები ბევრ ხელნაწერშია დაცული, სახელდობრ: A, B, C, F, H, D, U, V, X, Z, და D¹-ში.

სათაური თითქმის ყველგან ერთნაირად არის წარმოდგენილი: „ანბანთ ქება ამიციანად * ნათქვამი მისვე მეფის თეიმურაზისაგან ცხებულებასა შინა თავრებს“. როგორც ირკვევა, ეს „ანბანთ ქება“ თეიმურაზს უნდა დაეწეროს ირანში მგორედ ყოფნის დროს—1747-49 წლებს შორის.

ამ ნაწარმოებს ავტორისათვის ორგვარი მიზანდასახულობა უნდა ჰქონოდა: 1) ვალი მოეხადა ეკლესიის წინაშე—„საღვთო წერილი“-ს გალექსვით მოეხდინა მისი პოპულარიზაცია და 2) ამქვეყნიური გასართობიც შეექმნა ამოცანების სახით.

აქვე ვიძღვეთ „ამოცანათა“ განმარტებებს:

1. ადამის და ევას ცთუნება გველის მიერ ედემში; მათი გაშიშვლება და განდევნა ედემიდან („წიგნი მოსესი“, I, თ. 3.)

2. კენის მიერ აბელის მოკვლა შურისძიების ნიადაგზე („წიგნი მოსესი“ I, თავი 4, მუხ. 8).

3. ლამექის მიერ თვისი მამის (კენის) და შვილის მოკვლა. („სარკე თქმულთა“, სტრ. 60—63).

4. ნოეს მიერ ღვთის ბრძანებით კილობანის აშენება, მასში ცხოველთა და თვისი ოჯახის წევრთა მოთავსება და აპით წარღვნიდან გადარჩენა („წიგნი მოსესი“ I, თ. 7—8).

5. ბაბილონის გოდოლის აგება (იქვე, თ. 11, მუხ. 4).

6. აბრაამს მგორედ კურთხევისას ეწოდა აბრაამი. (იქვე, თ. 17, მ. 5).

7. აბრაამის მიერ თვისი შვილის—ისაკის—მსხვერპლად შეწირვის განხრახვა (ღვთის ბრძანებით)— („წიგნი მოსესი“ I, თ. 22, მუხ. 6—13).

8. ისაკის მიერ თვისი სიბრძნეის გამო ესავის ნაცვლად იაკობის კურთხევა (იქვე, თ. 27, მუხ. 27).

9. შურისძიებით გამძვინვარებული ძმების მიერ იოსების ჩაგდება ჰაში; ვაჭართაგან იოსების ამოყვანა კიდან, ძმების მიერ გაყიდვა იოსებისა; ვაჭრებმა იოსები ეგვიპტეში წაიყვანეს და „მიჰყიდეს იოსებ ეგვიპტეს პენტეფრეს საჭურისსა ფარაოსსა, მზარეულთ მთავარსა“ („წიგნი მოსესი“, I, თ. 37).

10. მოსეს მიერ ებრაელთა ეგვიპტით გამოყვანა; მეწამული ზღვის „ხმელად“ გასვლა და ეგვიპტელთა დაღუპვა ამავე ზღვაში. („გამოსვლათა“, თ. 14).

11. მოსეს მიერ სპილენძის გველის აღმართვა და მით ებრაელთა განკურნება. („რიცხვთა“, თ. 21, მუხ. 9).

12. ელია წინასწარმეტყველის აღყვანება ხეცას ცეცხლოვანი ეტლით. („მეფეთა“ IV, თ. 2, მუხ. 11).

13. ნემანის განკურნება სნეულებისაგან ელისე წინასწარმეტყველის მიერ („მეფეთა“ IV, თ. 5, მუხ. 14).

14. იობის მრავალ-ტანჯულება და მოთმინება („იობის წიგნი“, თ. 1—2).

15. სამსონის მიერ ფილისტინელთა დარბევა და გაწყვეტა „ვირის ღაწვით“ („მთავრულთა“, თ. 15, მუხ. 15).

16. სამების გამოცხადება აბრაამთან სამი მგზავრის სახით („წიგნი მოსესი“ I, თ. 18, მუხ. 1—5).

17. მოსეს მიერ ჩირგვის პოვნა, რომელსაც ეკიდებოდა, მაგრამ არ იწოდა („გამოსვლათა“, თ. 3, მუხ. 2).

18. მოსეს მიერ სინას მთაზე ღვთისაგან სჯულის ორი ფიცრის მიღება („გამოსვლათა“, თ. 31, მუხ. 18).

* მხოლოდ U კითხულობს არ მიციანად.

19. მოსეს კვერთხის გველად ქცევა („გამოსულთა“, თ. 4, მ. 3-4).

20. არონის (მოსეს ძმის) კვერთხის განედლება „კარავსა მას სწამებელისასა“ („რიცხეთა“, თ. 17, მუხ. 7-8).

21, 22, 23—იონა წინასწარმეტყველს ღმერთი ეტყვის წავიდეს ნინეფიაში საქადგებლად, რადგან იქ დიდი ცოდვა დატრიალდა; იონა არ დაემორჩილა და გაიქცა თარსისში; გზად ზღვაზე დღეღა ატყდა, იონას გადააგდებენ ზღვაში; ღმერთის განკარგულებით მას გადაჰყავს ვეშაპი, რომელიც სამი დღის შემდეგ წამოაგდებს იონას პირიდან ხმელეთზე; იონას კვლავ მოუწოდებს ღმერთი წავიდეს ნინეფიას; იონა მიდის და წინასწარმეტყველობს იქ ნინეფიის დალუქას და დაქცევას; ნინეფიელნი ცოდვას ინანიებენ; ღმერთს შეეცოდება ხალხი და გადაარჩენს მას გაწყვეტისაგან; იონას გული მოდის და გარბის ქალაქიდან, მაინც დამიდებელი ქალაქის დალუქაში; ქალაქის განაპირა ადგილას ის წამოწვება თავის კარავში, რათა აქედან უყუროს ნინეფიის დაქცევას და ხალხის ამოწყვეტას; ღმერთმა იონას გაბოხსადებლად და სამიილებლად მის თავთან აღმოაცენა სარდიოლებლად ერთი ხე, რომ მზეს არ დაესიკება იგი; იონა ემაყოფილა, მაგრამ მეორე დღესვე ღმერთის განკარგულებით ჰია ღრუნის მის თესვებს და ხე ხმება; იონა უქმყოფილა და ღმერთს შესთხოვს სიკედილს. („წიგნი წინასწარმ. იონასი“ თ. 1-4).

24. ესაია წინასწარმეტყველის პირს სერაფიმი შეეხო ნაკვერცხლით ცოდვები-საგან გასაწმენდად. („წიგნი წინასწარმ. ესაიასი“, თავ. 6, მუხ. 7).

25. დანიელ წინასწარმეტყველი.

26. საულის მამას (კისის) დაეკარგა სახედარი; მათი მოსაძებნად წავიდა საული; ღმერთის განგებით ის შეხვდება წინასწარმეტყველ სამუელს, რომელიც მას დიდის პატივით მიიღებს და ბოლოს ხელს წასცემს („მეფეთა“ I, თ. 9-10).

27. მწყემსი დაეთთის (შემდეგში ურიათა მეფე) მიერ ფილისტიმელთა ბელადის—გოლიათის—დამარცხება, („მეფეთა“ I, თ. 17. მუხ. 49-50).

28. აბესალომის ბრძოლა მამის (დავითის) წინააღმდეგ, მისი დამარცხება და ტრაგიკული აღსასრული („მეფეთა“, II).

29. ბალაქმა (მოაბის მეფემ) მოციქულნი გაუგზავნა ბალამს, რათა ის მისულაყო მასთან და დაეწველა ისრაელთა ერი; ბალამი თვის ღმერთს შეეკითხა; მან უარი უთხრა, ბოლოს ბალამი მაინც შეჲდა თავის სახედარზე და წავიდა; გზად მას მოეკლინა „ანგელოზი ღმერთისა“, რომელიც გადაეკლბა მის სახედარს და გზას არ აძლევდა, ბალამი ვერ ხედავდა ანგელოზს (სახედარი—კი) და დაუწყო ცემა სახედარს; მაშინ ამეტყველდა სახედარი და უსაყვედურა ცემისათვის („რიცხეთა“, თ. 22).

30. ლევიტის ხარკის გაუპატიურება ბრბოს მიერ („მსაჯულთა“, თ. 19).

31. გაბრიელ-ანგელოზმა ახარა ზაქარია მღვდელს, რომ მას და მის ცოლს შეეძინებათ შვილი; ზაქარია დაეკვდა, რადგან ცოლ-ქმარი მოხუცებული იყვნენ, მაშინანგელოზმა დაამუნჯა იგი, სანამ ნახარები შესრულდებოდა (ლუკა, I, 1-20).

32. ზაქარია და მისი ცოლი.

33. მარიამის ტაძრად მიყვანა.

34. იოანე ნათლისმცემლის თავის მოკვდა.

35, 36 ქრისტეს ამალგება. „სული წმიდის მოფენა“, ქრისტეს მიერ „მეორედ მოსელა“.

X. „ანბანთქება“ IV. იმავე ხელნაწერებშია დაცული, რომელშიაც შესაშვია. სათაური ოდნავი სხვაობითაა წარმოდგენილი:

1) „ანბანთ ქება. ამი ცანად ნათქვამი მისევე მეფის ერეკლეს ძის მეფის თეიმურაზისაგან“ (A, F, H, X, Z);

2) „რომელ არს ანი ზოი მისდაში ქება ამი ცანად თქმული მეფის ერეკლეს ძის მეფისა თეიმურაზისაგან (B, C, V);

3) „ანბანთ ქება ამი ცანად ნათქვამი მისივე მეფის თეიმურაზ მეორის, ერეკლეს ძისაგან. ესე თეიმურაზი იყო ცხებული და შეფობით გვირგვინისანი“ (D, D¹).

დასახელებულ ხელნაწერთაგან ნაკლებადანია მხოლოდ H ხელნაწერი—აქლია მე-22 სტროფი („ფარ“ ასოზე), ხოლო A, D, და

D¹-ში გვაქვს სხვა ხელნაწერებისათვის უცნობი ორი ზედმეტი უკანასკნელი ტაეპი.

„მოხერხე ეშმაკი ჰაერში. შეიქნენ გარდაგდებულნი, ზოი იას, ვისაც არა სწამს!—არაჲა დაბრკოლებულნი“.

ეს ორი ტაეპი რალაც გაუგებრობით აქ მოტანილია მესამე ანბანთ-ქებიდან (იხ. მისი დასასრული).

ამ მეოთხე „ანბანთ-ქების“ მიზანი და მოტივები იგივეა, რაც მესამესი (ზემოთ აღენიშნეთ), მხოლოდ განსხვავება იმაშია, რომ პირველ შემთხვევაში უმთავრესად („ძველი ალთქმის“ ამბებია გალექსილი, აქ კი—„ახალი ალთქმის“.

აი ამ „ამიკანათა“ ამოხსნა:

1. მოცემულია ლეთის ზოგადი დახასიათება და თვისებანი.
- 2, 3. მართამ „ლეთისმშობელზე“ სული წმინდის გარდმოსვლით იესო ქრისტეს ჩახება და დაბადება ბეთლემში (ლუკა, თ. 1 და 2).
4. იოანე წინამორბედი.
5. ქრისტეს დაბადება; მისი ჩაწენა ბაგაში; ანგელოზის მითითებით მწყემსთა მისვლა ახლად დაბადებულთან და თაყვანისცემა; ჰეროდეს გამძვინვარება. (ლუკა თ. 2, მუხ. 7-16; მათე, თ. 2, მუხ. 3).
6. ძველი ებრაული წესის მიხედვით ქრისტეს წინადაცვეთა დაბადებიდან მერვე დღეს. (ლუკა, თ. 2, მუხ. 21).
7. მირქმა ქრისტესი ტაძარში სვიმონ მართალის მიერ. (ლუკა, თ. 2, მუხ. 29-30).
8. ქრისტეს ნათლისღება იოანესაგან მდინარე იორდანეში; სულის წმინდის მოვლინება მტრედის სახით (ლუკა, თ. 3, მუხ. 21-22).
9. ფერისცვალება იესო ქრისტესი თაბოლის მთაზე; მოსეს და ელიას საუბარი მასთან (ლუკა, თ. 9, მ. 28-30).
10. იესო ქრისტეს შესვლაქალაქ იერუსალიმში; შესვლისას ის ვირზე იჯდა, ხოლო მორაქმუნენი ტანისაფრის „გებდენ მის საველ გზაზე (მარკოზი, თ. 11, მუხ. 7-9).
11. იუდა ისკარიოტელის მოსყიდვა მღვდელთ-მთავართაგან ქრისტეს გასაცემად 30 „ვეცხლად“; სერობა და ქრისტეს წინასწარმეტყველება, რომ ერთი მოწაფეთაგანი გასცემდა მას. (მათე, თ. 26.).
12. ქრისტეს ლოცვა გეთსიანის ბაღში; მოწაფეთა ჩაძინება და ქრისტეს მიერ მათა გაკიცხვა. (ლუკა, თავი 22).
13. ცოდვილი ქალის მიერ ქრისტეს ფეხების დაბანვა თვისი ცრემლებით, გამშრალება თვისი თმებით და მირთხის ცხება. (ლუკა, თ. 7).
14. ქრისტეს შეპყრობა გეთსიანის ბაღში მღვდელმთავართა „მრავალი ერის“ მიერ იუდა ისკარიოტელის მითითებით.
15. ქრისტეს შეპყრობის დროს მისმა მოწ. პეტრემ მღვდელმთავარის მონას ხმლით ყური ჩამოათა; ქრისტემ სულგრძელობით განკურნა დაპრილი მონა: „მიუღ ოიესო და ჰრქვა მათ: აცადეთ აქამომხდე, და შეაზო ხელი ყურსა მისსა და განკურნაიგი“. (ლუკა, თ. 22. მ. 50-51).
16. ქრისტე შეპყრობის შემდეგ შეკრეს და წარუდგინეს ანნას და კაიაფას (მღვდელმთავარი); მისი საქმე ირჩეოდა სხვა სისხლის სამართლის დანაშაულებებთან ერთად.
17. ქრისტე რომ დაკითხვაზე იყო, ბრბო გარედ იდგა და გაჩაღებულ ცეცხლზე თებოდა დიდი სიციყეების გამო; იქვე იყო ქრისტეს მოციქული პეტრე; ეს უკანასკნელი იცვნეს, რომ ქრისტეს მოციქულთაგანი იყო, მაგრამ მან სამგზის უარყო:
- „და კვალად ვარკყო პეტრე, და მეყვსეულად ქათამმან იყივლა“ (იოანე, თ. 18, მუხ. 18, 27).
18. ანას და კაიაფას მსჯელობა ქრისტეს დასჯის ირგვლივ.
19. იუდეველთა მიერ ქრისტეს მოკვლის და მის ნაცვლად ავაზაკ ბარაბას განთავისუფლების მოთხოვნა. (იოანე, თ. 18, მუხ. 40).
20. გახიზნის გამოტანის შემდეგ ქრისტე შემოსეს ძოწეული სამოსელით და თავს დაადგეს ეკლის გვირგვინი (იოანე, თ. 19, მუხ. 2).
21. ქრისტეს ჯვარცმის შემდეგ მხედრებმა და ერისკაცებმა მოინდომეს მისი სამოსელის განაწილება, მაგრამ პერანგი (კვართი) ნასკოვი იყო და მისი დაპრა-

დანაწილება შეენანათ; და გადასწევითეს კენჭი ყვარათ, თუ ვის ერგებოდა (იოანე, თ. 14, მუხ. 23-24).

22. ფეხშიშველ ქრისტეს აპკიდეს ძელი, რომელზედაც უნდა ჯვარს ეცვათ იგი; ქრისტე ტერითის ხიდვით დაილალა; გზაზე მას და მის ჯამყალ ბრბოს შემოხვდათ „ვიხმე სვიმონ კეირინელი, მომავალი ევლით“, რომელსაც აიძულეს ეხიდა ქრისტეს ჯვარი. (მარკოზი, თ. 15, მუხ. 20-21.).

23. ქრისტესთან ერთად ჯვარს აცეს ორი ავაზაკი: ერთი მარჯვნივ, ერთიც მარცხნივ. (მარკოზი, თ. 15, მუხ. 27).

24. ქრისტეს სულის განტეგებისთანავე „ქვეყანა შეიძრა, კლდენი განსქდეს და საფლავნი აღებნენ“, ტაძრის ფარდა შუახელ გაიხა (მათე, თ. 27, მუხ. 51-52).

25. ჯვარცმულ ქრისტეს მოსწყურდა; ერთმა იქვე მყოფთაგანმა „მოიღო ღრუბელი, და აღაესი ძმრითა, და დაადგა ლელწამსა და ასუმიდა მას“ (მათე, თ. 27, მუხ. 48).

26. ქრისტესთან ჯვართცმულთაგანი ავაზაკი ერთი ჰგომბდა მას, მეორემ პირი-პირმონანია ცოდვები (ლუკა, თ. 24, მუხ. 39-43).

27. ქრისტეს სიკვდილის შემდეგ ურეებმა გარდუტეხეს წვიენი ორივე ავაზაკს ხოლო ქრისტეს არა, რადგან იგი უკვე მკვდარი იყო; შემდეგ „ერთმან ერისაგან-გან ლახვრითა უვიმოა გვერდსა მისსა“, საიდანაც გადმოიღვარა სისხლი და წყალი. (იოანე, თ. 19, მუხ. 31-34).

28. იოსებ არიმთათელმა პილატესგან ითხოვა ქრისტეს გვამი დასასაფლავებლად; მანაც ნება დართო. (იოანე, თ. 19, მუხ. 38).

29. იოსებ არიმთათელმა გამოიღო ქრისტეს გვამი, შეგრაგნა იგი ტილოებით და დასაფლავა. (მარკოზი, თ. 15, მ. 46).

30. ქრისტეს საფლავზე მცველები დააყენეს, რათა არ მოეპარათ მისი გვამი მის მოწაფეებს (მათე, თ. 27, მუხ. 64-66).

31, 32. ქრისტეს ჩასვლა ჯოჯოხეთში (აღდგომისთანავე) და ბოროტი ძალების დთოგუნვა.

33. შაბათის განთიადისას ანგელოზმა გადმოაგორა საფლავის ქვა, მოსულ მან-დილოვნებს მან უთხრა:

„არა არს იგი აქა, რამეთუ აღსდგა, ვითარცა სთქვა“; ამ დროისათვის მიწის-ძვრითა შემოიწვლიო მცველნი გაიქც-განოქცნენ. (მათე, თ. 28, მუხ. 2-6).

34. აღდგომის პირველსავე დღეს ქრისტე გამოეცხადა თავის მოწაფეებს, რომელ-ნიც კარ-ჩაკეტული სახლში ისხდნენ შიშის გარე; მათთან არ იყო თომა მოციქული, რომელმაც არ ირწმუნა ქრისტეს აღდგომა და გამოეცხადება; ქრისტეს მეორეჯერ გამოეცხადა მოწაფეებს—უკვე თომას თანდასწრებით—და თომას უთხრა: „ნუ იყოფინ ურწმუნო, აოამელ გრწმენინ“. (იოანე, თ. 20, მუხ. 19-27).

35. აღდგომიდან მე-40 დღეს ქრისტე ზეცას აღვიდა (ლუკა, თ. 24, მუხ. 51-52).

36. აღდგომიდან მე-50 დღეს ქრისტეს მოწაფეებს მოეწიხათ „სული წმინდა“, და იწყეს მათ ლაპარაკი სხვადასხვა ენებზე, რათა ექადაგნათ ქრისტიანობა სხვა-დასხვა ქვეყნებში „საქმე მოციქულთა“, თ. 2, მუხ. 2-4).

ოთხივე „ანბანთ ქება“ პირველად ქვეყნდება.

XI. „ბ ი ე ნ ა ს ს ი კ ე დ ი ლ ზ ე“. ეს ხუთსტროფიანი შაირი მო-თავსებულია სულ რამოდენიმე ხელნაწერში: A, D, F, H, Z და D¹. სათაური თითქმის ყველგან ერთნაირია: „სიმცირის ბატონიშვილობა-ში მეფე ერეკლემ შველი გაზარდა და სასახლეში ჰყვანდა; თვითონ იქ არ ბრძანდებოდა; მეფემ თეიმურაზ შველი და მისი გამზრდელი თხა ამ ლექსებით გაუმქლავნა—ბატონიშვილის ანას მაგიერ მისწერა ეს ხუთი ლექსი“.

შაირი ყველგან უნაკლოდ და თანაბარი სისწორით არის წარმოდგენილი, მხო-ლოდ D, Z ხელნაწერებში (და ზოგ სხვაშიც) ტექსტის შემდეგ მოთავსებულია

ბ ო ღ ბ ე ლ ი ს ო ნ ო ფ რ ე ბ ი

„როს მოკვდა თქვენი ბიენა, შეექნა ეტლი წყუელი,
არ ჰყვანდა შენებო მომეულნი; რისთვის დააოქვეს ეული,
შეცე იცი, ჩვენი სახლიდამ ვინ არის გამოსეული,
და კრჩხილი ცეცხლებრ მღელვარი, ლოთი იმედისეული.

ვით შევლი, ესეც კისკასებს, დარბის ზენს არე-მარესა,
თუ მრუდათ ვინმე შეხედავს, სიტყვასა ეტყვის მწარესა,
შებუტების, დარბის კიბეზედ, არ საქმობს მოსაზმარესა,
და ბატონმა ბრძანა: რადა მყავს, რასთვის არ მივეც ქმარესა?

მეფისა სიბრძნით ნაშრომმან უსიტყვე-ყვნა ბრძენნი მისრისა,
ომიროს ბირგვილ ლაღინოს ელიებრ სიტყვით მისრისა,
დღე-ღამის ბჭობა, ბევრ გვარად შესხმა ბალ-წალკოტ, შის [ს]რისა,
და ვინ ნაწოლს შევბით შეყარნა, ვინ ხელი ჰრბოდა მისრისა.*

ეტყობა, რომ ამ ბოლბელ ონოფრეს საკმაოდ კარგად სცოდნია თეიმურაზ II-ის ლიტერატურული მოღვაწეობა.

ნაწარმოების სათაური პირობითია, ვინაიდან ხელნაწერებში დბ-ცული გამოუსადეგარია.**

XII. „ზ მ ე ბ ი“. A, D, F, H, Z და D¹ ხელნაწერებში შემონახული ნაწარმოებს ასეთი სათაური აქვს: „ყუმარზედ ზმა ლექსად თქმული განჯათისა“; უშუალოდ მას მოსდევს „ნარდზედ ზმები“ და „ქადრაქზედ ზმები“ თითქმის სამი დამოუკიდებელი ნაწარმოებია.

ჩამოთვლილი ხელნაწერები, რომელთა შესახებ ზეითაც გვქონდა ლაპარაკი, „ზმები“-ს მიმართაც იმავე ღირებულებისა არიან; D ხელნაწერი შედარებით უფრო სწორ წაკითხვებს იძლევა, თუმცა შეცდომებისაგან არც ის არის თავისუფალი.

„განჯათს“ დათმობილი აქვს ხუთი სტროფი და მოცემულია 17 ზმა: სამს ფტაეჰში ზმა არ არის. მასში ზმად მოტანილია შემდეგი სიტყვები: განჯაა, ალთაფი, ყიზილი, ბარათი, ალარჩა, ხმალი, ჩანგი, თაჯი, ყუმაში, ყარაჯი, თიფი, ვარაყი, ვალი, ასნაფი, ხარჯი, თულფი და ოქმი. როგორც ვხედავთ, აქ მოტანილი ყოველი სიტყვა არ არის უშუალოდ განჯათის თამაშთან დაკავშირებული, მაგ. ალთაფი, ვალი, ხარჯი, თაჯი, ყიზილი და სხვ. თუმც, შესაძლებელია, პოეტს ისინი რაიმე რეალურის სიმბოლოებად, თუ ნიშნებად ჰქონდეს დასახელებული.

ამ მხრივ უკეთესი მდგომარეობაა „ნარდში“ (აქ სამი სტროფია და 12 ზმა—თითო ტაეჰში თითო)—ყოველი ზმად ხმარებული სიტყვა ნარდის მღერასთანაა დაკავშირებული: ნარდი, იაქე, დუ, სე, ჩარი, ფანჯი, ბეში, კამათელი, კაცი, კარი, შეკარ, ქევიშარი; (რასაკვირველია, „კაცი“ ნარდის კუთვნილება არ არის, მაგრამ „ნარდის მღერა“ უკაცოდ ხომ არ შეიძლება?).

„ქადრაქშიც“ სამი სტროფია და 12 ზმა: ქადრაკი, მეფე, ლაზიერი, კუ, მხედარი, ეტლი, პაიკი, რუხი, რუკა, ქიშ, შამათი, ქოსი.

XIII. „თ ი მ ს ა რ ი ა ნ ი“: თეიმურაზის ეს ერთადერთი პროზაული ნაწარმოები მოთავსებულია M, N, O, P, T, A¹, B¹, C¹, J¹ და K¹ ხელნაწერებში.*** პირველი ოთხ ხელნაწერის შესახებ საკმაო ცნობებია

* პროფ. კ. კეკელიძე წერს: „თეიმურაზის ლექსისათვის ონოფრე ბოლბელს თავის მხრივ დაუშვებია ორი ტაეჰი (II, 440); როგორც მკითხველი ხედავს, ონოფრეს სამი სტროფი დაუშვებია.

** პროფ. კ. კეკელიძის ასეთი სათაური მიუყვია ამ ლექსისათვის: „მშველის აღმზრდელი თხის გარდაცვალებაზე“ (II, 440). ასეთ ვრცელ გააზრებას რომ თავი დაეანებოთ, მაინც უნდა შევნიშნოთ, რომ არ ვარგა მშველი და თხის გარდაცვალება...

*** არას ვამბობთ №1538 ხელნაწერზე, ვინაიდან ის საფუძვლად დაედვა „თიმ-სარიანი“-ს 1933 წლის გამოცემა; მისი ღირსების ხარისხი გამოირკვა ხსენებული გამოცემის განხილვის პროცესში.

მოცემული „თიმსარიანი“-ს პირველ გამოცემაში (1903., გვ. IV—V) და „Описание...“-ში (გვ. 109, 390-400), ამიტომ აქ არ შევჩერდებით.

K,¹ J¹ და C¹ ხელნაწერები მეტად დეფექტურია და ამის გამო ტექსტის დადგენისათვის მათ მნიშვნელობა არა აქვთ.

უმთავრესად ჩვენ ვსარგებლობდით B¹, N, A¹, და O ხელნაწერებით და ძველი გამოცემით. ხელნაწერებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა B¹, რომელიც თავის დროზე არ გაუთვალისწინებია პირველ გამომცემელს, რითაც უნდა აიხსნას მისი ზოგიერთი უხეში შეცდომა.

B¹ საკმაოდ დეტალურად აღწერილი აქვს მ. ჯანაშვილს (Описание... III, 85-90), მაგრამ ცოტა რამ მაინც არეულადაა გადმოცემული. მაგ. კრებულის დათარიღების შესახებ ის წერს: „Переписка книги написана в 1774 и окончена в 1779 - ом“ (გვ. 85). ჩვენ ვერ დავადგინეთ, თუ საიდან მოიტანა მკვლევარმა ეს თარიღი? ყოველ შემთხვევაში, დღემდე გადარჩენილ ფურცლებში ამისი მსგავსი რამ არ მოიპოება. პირიქით, ირკვევა, რომ ხელნაწერის გადაწერა გადაწყვიტეს (ნიკოლოზ ჩაჩიკაშვილს) დაუწყია 1778 წელს, ხოლო დაუმთავრებია, მართლაც, 1779 წელს. აი, რას ეკითხულობთ ამის შესახებ კრებულის ბოლომინაწერში: „...ახლა ამას გვევდრებით: ვინც იხილთ ეს ჩემი წლის ნაშრომი, ნუ მიძრახავთ“-ო და სხვ. „...გასრულდა იანვარს კდ (24), კსპზ (7287, ე. ი. 7287—5508=1779), ჩლ... (17...)“.

აქედან აშკარაა, რომ გადაწერა ერთი წლის განმავლობაში ხდებოდა—1778-1779 წლებს შორის.

აქვე მოვიტანთ კრებულის ბოლო მინაწერს, ვინაიდან „Описание...“-ში ან სრული არ არის, ან დეფექტურადაა წარმოდგენილი (ჩვენ შევეცადეთ აღვევადგინა):

„ამა წიგნსა თუ იკითხავთ, არის შეხვედრითიანი:

პირველ როსტომის ამბავი, მეორე ბააშინიანი,

ყარამანისა ამბავთან ვიწყით ამირანიანი,

და ტარიელ და ლომი ფრიდონ, ავთანდილც ვაქოთ ჭკვიანი.

ომანისა ამბავი, მერმე მცირე ბარამისა,

ვეცადენით, არ დავადგეთ ბარამ და გულიჯანისა,

არც დიდი ბარამიანი, ტკბილად უბნობა მანისა,

[და] სამთ გმირთ ბარამის ამბავთან დავსწერეთ მირიანისა.

[ჩარ] დავრიშინს არ ვაქებ, თავი თვითონ მოგაწონოს,

[თიმსარი], სიბრძნე-სიცრუე ერთმანერთსა შეეწონოს,

[დლისა და ლაშის ბაასი ანბანთ ქებას დავეწონოს,

[და] ანბანთ ქებას ამბავმან კერპთ მსახურნი დალაღონოს.

[შემოდგომა]-გაზაფხულის, ზეხილთ ბაასი ასია,

[ბუღბუღი ვა]რდთან იხარებს, შამთან ფარვანა ხასია,

[ქეთევანისა] წამება, მაჯამა მასთან ნასია,

[და თათართ ბა]სიც სწერია, მათ დაუდუმდათ სასია!

[ამთ წერა]ში ვათივე უფროი ერთა ღამია...”

ეტყობა, რომ ლექსი აქ არ თავდებოდა, მაგრამ მომდევნო ფურცლიდან (უეჭველად უკანასკნელი უნდა იყოს) მხოლოდ ოდნავი ნაწილი აღმოჩნდა დარჩენილი, საიდანაც ვერაფერს ამოიკითხავს ადამიანი.

A¹ მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრისაა: „აღწერილ არს წელსა 1829-სა თებერვლის 8-ს სოლომონ ჩეხულოვისა მიერ“-ო, ვკითხულობთ ხელნაწერის ბოლოს; ხელნაწერი დაზიანებულია: დასაწყისში აკლია პირველი სამი კარი, შიგადაშიგ ფურცლები ამოვარდნილი ან დაზიანებულია (ეტყობა, დედნის დეფექტურობის გამო); გარდა ამისა, ხელი ყველგან ერთნაირად ჩუფთა არ არის. ენის მხრივაც ვერ არის გამართული—ხშირად ტექსტი გაუგებარია.

მიუხედავად ამისა, ხელნაწერი ჩვენი ტექსტისათვის მაინც მეტად მნიშვნელოვანია იმით, რომ მხოლოდ ამ ხელნაწერს შემოუნახავს ერთი არაკი, რომელიც სხვაგან არ არის. 1903 წლის გამოცემა ამ არაკს „ოფოფი და ვანდგილი“ უწოდებს. სინამდვილეში კი, ხ ს ქ ნ ე ბ უ ლ ი ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი ს მ ი ხ ე დ ვ ი თ, მას „ოფოფი და აბღალი“ უფრო შეეფერება სათაურად (ჩვენ ასეთაც დავასათაურეთ).

პროფ. კ. კეკელიძე (კვლავ რაღაც გაუგებრობის გამო...) თიშარების დათვლაში ცდებდა: — „რიცხვი ამ თიშარებისა ქართულს თარგმანში 32-ია, რომელთაგან ერთი, „ოფოფი და ვანდგილი“, არსებულს ხელნაწერებს აკლია“— ამბობს ის (II, 315). ვერ გაგვიგია ერთი რამ: თუ ქართულს თარგმანში 32 თიშარია (და ეს მართლაც ასეა, მხოლოდ „ოფოფის“ თან ჩათვლით...), „ოფოფი და ვანდგილი“ სადღა ან მერამდღეა ის? რომ „არსებულს ხელნაწერებს“ ხსენებული არაკი არ აკლია, მოწამეა... A¹ ხელნაწერი!

სამწუხაროდ არაკი მთლიანად არ არის შემონახული: მას უექველად თავში აკლია და, საფიქრებელია, ბოლოშიც. ეს გარემოება იმით არის გამოწვეული, რომ გადამწერს ხელთ ჰქონია ნაკლულევა-ნი დედანი. ამ ამბავს ის ასე გადმოგვცემს: „დედანში ესე აკლდა: ვინც დედანი იშოვოთ, აქ ჩასწერეთ“-ო და, მართლაც, სათანადო აღგილი თავისუფლად დაუტოვებია სულ ათბოდ სანტიმეტრი.

არაკის მთქმელად სუბტატ ექიმი მოჩანს. ეს ირკვევა არაკის მომდევნო ტექსტიდან: „რა ესე ბრძნული სიტყვანი დაასრულა ს უ მ ბ ა ტ ე ქ ი მ მ ა ნ, ხელმწიფემან მოიწონა...“ და სხვ.

რედაქციულად ჩვეულებრივია, ოღონდ შეცდომები უფრო მეტი აქვს, ვიდრე სხვა ხელნაწერებს. ის დათარიღებული არ არის, მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ მოგვიანო დროისაა—არა უადრეს მე-19 საუკუნის შუა წლებისა. ტექსტის დადგენისათვის (დამოუკიდებლად) უვარგისია.

ორიოდ სიტყვა „თიშარინი“-ს გამოცემათა შესახებ:

1903 წლის გამოცემა დაყრდნობილია ხუთ ხელნაწერზე (№№ 13 (M), 3615 (N), 2446 (T), 3616 (O) და (1538), უპირატესად კი წ. კ. ფონდის. №1538-ია გამოყენებული. მაშასადამე, უგულველყოფილია ისეთი საჭირო და მნიშვნელოვანი ხელნაწერები, როგორიც არის B¹ და A. სწორედ ამით აიხსნება საგრძნობი ცვლილებების შეტანის აუცილებლობა წინამდებარე ტექსტში.

აქვე აღვნიშნავთ ხსენებულ გამოცემის ზოგიერთ უხეშ შეცდომას.*

1. ...არცა თემთა და ქვეყანათა შინა კ ე ლ ს ა და უბადოსა შვილსა ვარონინებო (17-₁); უნდა იყოს—ხელსა.

2. ხელმწიფისა შეილი მამისა მხმობარი წაიყვანეს ხელმწიფესთან (18₁₇); უნდა იყოს: მხმობარი მივიდა და ძე მეფისა მამასთან წაიყვანეს.

* გვერდები და სტრიქონები იმ გამოცემის მიხედვითაა ნაჩვენები.

3. მან ბიჭურთ ლაზღრობითა შეწმახილნი სიტყვანი მითხრა (22-₁₃); უნდა იყოს: მან ბიჭურად ლიზღობით შეწმასილნი სიტყვანი მითხრა.

4. ცხვარსა გაუპარსაობით მატყლი გასდიოდა და ცხვარსა ცეცხლი მოეკიდა (25-₂₈); უნდა იყოს: ცხვარსა გაუპარსაობით მატყლი გაზღოდა...

5. ფარვანსა (32-₂₉)—ფარმანსა.

6. ქარავად (56-₂₅)—ქარვად.

7. ასასსი (57-₁₇)—ასასი.

8. შეუტყობის (79-₆)—შეეტყობის.

9. ეშმაკის საფრთხისაგან (82-₂₃)—ეშმაკის საბრზისაგან.

10. სიტყვით შემკული ქალი (97-₁₆)—სიკეთით შემკული ქალი.

11. დედათ ბუნებისა მოცდომა და ნაკლულად დაბადება პირველად დაბადებულთა (100-₁₅)—დადებულთა.

12. გულსა შიგან ესრეთ სურვილისა ბორჯალი ცეცხლი და კვამლი აღმეგრძნა (100-₂₄)—გულსა შიგან ესრეთ სურვილისა მგზებარე ცეცხლი და კვამლი აღმეგზნა. (და მრავალი სხვა).

სამწუხაროა, რომ „თიმსარიანი“ უცვლელად ხელმეორედ გამოცა პირველი გამოცემის 32 წლის შემდეგ („თიმსარიანი“, ფედერაცია. 1935). რედაქტორს არ მოუსურვებია ძველი გამოცემის კორექტურული შეცდომების თივიდან აცილებაც კი...

აღენიშნავთ მცდარ წაკითხვების მაგალითებს:

1. „დელაო... მე ასეთი მიჯნურობისა ისარი მეცაო, რომ დიდი დოსტაქანნი უნდა და მკურნალნი მის გამოღებასო“ (89-₁₁); უნდა იყოს—დოსტაქანნი.

2. „როგორც მაზე აღყვავებულს წალკოტსაცა მიადგების და მწვირესაცა...“ (129-₁₀); სულ ადვილად მიხვდება მკითხველი, რომ აქ მაზე მზე-დ უნდა შეიცვალოს, და მხოლოდ მაშინ იქნება აზრი დატული წინადადებაში.

3. „...ერთი ჩანახს სრულიად მეწველს ხბოიანს წყვილს გთხოვს, ერთს ჩანახს ქარქაშიან წყვილს გთხოვს“ (117-₂₆); წყვილს უნდა შეიცვალოს სიტყვით—გრწყვილს (აზრის ნათელსაყოფად იხ. ტექსტის სათანადო ადგილი).

4. მელამ გზაზე თივზი იპოვა; ექვმა აიტანა—ფათერაქში არ ჩავარდო, და დაიწყო მსჯელობა: „წყალი არსად არისო და წყლის ნადირნი არსადა ჩანანო, რომ იმისგან დარჩომილიყოსო...“ (18-₈). დაუბრისპიროთ ამას ნამდვილი ტექსტი და მაშინ გასაგები გახდება, თუ როგორ მსჯელობდა მელა: „წყალი არ არის და წყლის ნადირნი არსად ჩანს, რომ იმისგან დარჩომილიყოსო“-ო. კიდევ მეტი მაგალითების მოტანა შეიძლებოდა, მაგრამ წერტილის ხასიათი გვაიძულებს აქ დავსვათ წერტილი.

8 0 1 6 8 0

ს ა რ კ ე თ ქ მ ე ლ თ ა

ა ნ უ

ღ ლ ი ს ა დ ა ლ ა მ ი ს ბ ა ბ ა ა ს ბ ა

1. ვით ხელგეყო აღძრვად სიტყვათა ვერ სიბრძნის ღირსმან
სწავლობით,
ვერცა ღრმად გამომეტყველი რიტორებრ ენა მრავლობით?
ვბედავ კრძალვით და რიდლობით გამოთქმად, ართუ
მძლავრობით,
და ვადიდებთ ერთ-არსებითა ჩვენ ღმერთსა სამ-ბრწყინვალობით.
2. ესაიამ რა იხილა საყდართა ზედა მჯდომელი,
გარშეცულ ანგელოსთაგან დასნი ღვთის წინა მდგომელი,
ცხრა დასი წმინდა არსისა, გალობის ტკბილად მხმობელი,
და გარ-უწერელად ძლიერი, უსაზღვრო, მიუწდომელი.
3. მე-უსწავლელმან ვითა ვსთქვა აწ შესხმა სამებისანი?
მის სიმაღლესა ვერ მისწვდეს სრულ ბრძენნი ხმელეთისანი,
რაც მეძლოს, მით ვსთქვა, ვით მესმნეს, წერილთა
მოთხრობისანი,
და სამ-ხატოვნებით მონება, ერთ-უფლად ღიდებისანი.
4. ანგელე, ზენათ ბრწყინვალე, ცანთ, ვისთვის მოივლინების!
ტომით დავითით მოსრულის ქალწულის მიმართ ინების,
ჰრქვა: „გიხაროდენ, ასულო! გთნავს, არ თუ მოგეწყინების.“
და ამისდა მომართ უბიწო ხმა-მდაბლად გაცაჰვირდების.
5. ხმობდა: „მეყაენ მე მსგავსადო შენისა ქადაგებისა!“
„მეიწყნარა რა უბრწუნელმან ცხოვრება უცხოებისა,
წამსვე მოვიდა მის ზედა სული ღვთის მოვლინებისა,
და წმინდა ჰყო, მისცა ძალი და სიტყვისა დატევენებისა.
6. უაღრეს ცნობისა მიერ ორ-კერძო ბუნებითაო,
საზღვართა ქალწულებითა შობა იქმნების ღვთითაო,
ესრეთ აგრილობს მას ძალი თვით გვაშოვანი ჰკევითაო,
და სიბრძნე და ძალი ღვთაების არს მისის სწორებითაო.

7. ვითარცა საღრმთო რაიმე თესლი უბიწოდ სისხლთაგან,
მისგან იშენოს ხორცნიცა უგიობელთა ნიეთთაგან,
სულეერ კაცად სულიცა, სიტყვიეროთ ხმათა მისთაგან,
და გონიერ თბისა ჩვენისა პირველით მსგავსებითაგან.
8. არა თუ თესლოვნებისა, არა ამგვარის მსგავსებით,
არამედ დამბადებლობის სახით არს ღვთისა ბრძანებით,
არცა თუ მცირედ მცირედის შემატებისებრ სახებით,
და წარმოაჩინა საღმრთოსა მუცლად-ღებისა ცხადებით.
9. არამედ მყის სრულ იპოვა, აწ სცანით საქმე მისანი!
თვით იგი სიტყვა ღვთისაჲ გვამ-იქმნა კაცებისანი,
არა თუ პირველ გვამ-ქმნილთ ხორცთ შეერთო სიტყვა ღვთისანი,
და გარ-შეუწერლად მკვიდრ იქმნა ერთი ძე ღვთაებისანი.
10. რათა უბრწუნელსა საშოსა მარადის ქალწულისასა,
• მიიხენა ჩვენი ყოველნი მას შინა გვამსა თვისასა,
ამისთვის მეყვსეულად მყის ხორცნი სიტყვასა ღვთისასა,
და ხორცნი მყისთანად სულეერ მსგავს გონიერი თბისასა.
11. ვინაცა არა ლიტონად, კაცად გესმინა ხმა მისა,
ორად არსებად ვამტკიცებთ—რა ვსთქვა უამეს ამისა?
თაყვანს-ვსცემ ძესა ღვთისასა, შობილსა მარიამისა,
და ღმერთი და კაცი სრულ ქმნილი, თვით თანასწორი მამისა.
12. ჩვენ ღმერთსა თაყვანის-ვცემდეთ სამებას სამის თვითებით:
მამას უშობელს, ძეს შობილს, მამისა თანა დიდებით,
სულსა წმიდასა, გამოსრულს მამისგან მოუწყინებით,
და სამს გვამს ექადაგებთ ერთ-უფლად, ღვთაებით, ერთ-
ხელმწიფებით.
13. მინდა აღმოვსთქვა მცირე რამ არა სიბრძნისა სადარი,
თუშცა დამცალდა სოფლისგან, ან დღე მომეცა სადარი,
არ მოგეწონოსთ, იკითხეთ: „ესე ნათქვამი სად არი?“
და ესწერდი ცხენს მჯდომი, ვლაშქრობდი იქით და აქეთ, სად არი!
14. „დაბადებასა“ ვით დასწერს მხილველი ღვთისა მოსეცა:
„დასაბამად ქმნა ღმერთმანო ცა და ქვეყანა, არეცა,
განუმზადებელ იყო ეს, უხილავ, ვითა ღამეცა,
და ბნელ იყო სულა უფსკრულთა, თუცა ნათელი არ ეცა.“
15. სული ღვთისა წყალთა ზედა სამოქმედოდ იქცეოდის,
ბძანა ღმერთმან: „ნათელ იყავნ!“—მასვე წამსა ნათელობდის,

ლმერთმან ნახა იგ ნათელი, რომელ კეთილ იქნებოდის,
და გაჰყრის ლმერთი ნათელს-ბნელსა, ცალ-ცალკეცა
გამრჩეველობდის.

16. ნათელს ჟწოდა დღედ სამე, ეგრეთვე ბნელსა ლამეთა,
მოსე სწერს: „იქმნა მწუხრიო“. კმნად კმარა ეს ერთ ჟამეთა,
განთიად იყო იგი დღე, პირველი რომელ ეწამეთა,
და ლმერთი ზრახვიდა პირის-პირ, ჩვენ მისგან შევიწამეთა.

17. ეს არის გულის განზრახვა აწ ჩემი, რაც რომ არისო.
რადგან განწვეალა ნათელი და ბნელი შორის არისო,
დასდვა სახელი თავ-თავად, ამაზედ მოიხმარისო.
და გავაბაასო დღე-ღამე დრო არის, თქმადცა კმარისო.

18. აწ დაიწყებს თეიმურაზ არ კახურად ტრაბახებსა,
ვინც ყურს უგდებს ამ ლექსებსა, ნახავს კაის სანახებსა,
შურს ჩაუგდებს დღე-ღამესა, ერთმანეთზე აჯახებსა,
და ეს ესთქეი მისთვის—დიდ-გუნებას მაინც სძრახვენ ჩვენს კახებსა.

პირველი ბაასი—დღისაგან თქმა:

19. ახლა გამოჩნდეს დღე-ღამის ერთს-ერთზე უზესთესობა,
დღეს დაეწესა ნათელი, ღამეს სიბნელის წესობა,
დღე ეტყვის: „დაბნელების ჟამს კაცთ აქვსთ წუხილით კენესობა,
და სინათლის მონატრულეთა ბაზმისთვის შექმნან კვესობა.“

20. მოგითხრობ ტკბილის სიტყვითა, არ ძალით, არცა მხნეობით,
თქვა ლმერთმან: «იყავნ ნათელი», სახელი დამდვა დღეობით,
თვით მისგან დაბადებული შენზე ვარ ბევრ-გზის მეტობით,
და ღვთისაგან, არა არსებით, ყოფილხარ პირველ ბნელობით.“

ღამისაგან თქმა:

21. „ღამე მოგითხრობ პასუხსა სიბრძნისა გულის ნაღები,
მართლ-მეტყევი, ნათლად დაგბადა, მე ვარ შავითა ნაღები,
რადგან განყოფით სახელ-გდვა, ამით მაქვს პირი ნაღები,
და არ მეთქმის უდარესობა, ვარ ღვთისგან გამონაღები.“

დღისაგან თქმა:

22. „გეტყვი ნათელი ღამესა: შენს ამხანაგად მზევ რათა?
დიდი ცთომილი მნათობი დღეს დაებადა მზერათა,
როს აღმობრწყინდეს ქვეყანად, დაიწყებს ჩამომზერათა,
და მაშინ გამოჩნდეს სწორობა, მაჯობებ, თუმცა ვერათა?“

ღამისაგან თქმა:

23. „რას გიკვირს, თუცა ცთომილი, დღეო, მოგეცა ერთი-და? შენ თუ წილად გხვდა მარტო მზე, მე ღმერთმან მომცა ექვსი და: მთვარე, ოტარიდ, მუშთარი—არ არის უარესი და, და ზუალ, ასპიროზ, მარიხი მნათობი მუნ არესი-და!

24. სხვანი მრავალნი ვარსკვლავნი ჩანან, რა შელამდებისო, ვირე მზე ჩავა პურობილად, არნ, ეერსამ გამოჩნდებისო, რა დაბინდლების, თვით ცანი ვარსკვლავით შეიმკვებისო, და ღამით ამთონი მნათობნი კირჩხიბით დაიხსნებისო“.

ღლისაგან თქმა:

25. „მართლად სთქვი, ბნელო, აწ შენის პირით მომეცა ნებანი, ვერ გამოჩნდების მზესთანა, შენ დახსენ მათი ქებანი, მთვარეს აქვს მზისგან მოცემით ცოტა რამ ბრწყინვალეზანი, და მზესა სხვათ მნათობთ რით აღრი?—არ გმართებს მათზე შევბანი!

26. მზისგან აქვს მთვარეს მიზეზი ოცდათს დღეს გამოშვებითა, ერთი რომ იკლებს, ყოველს დღეს შეიქმნას დაძველებითა, დაიბადების თვის თავზე, იქნების განახლებითა, და იზრდების გავსებამდინა, მას უკან ისევ კლებითა.

27. ამით იქმნას, თვით მთვარისა როს შეიქმნას განახლებით, მზე ბურჯებით დაახლოვდეს, მთვარეს განლევეს გან ახლებით, არ გამოჩნდეს, სანამ მზე უდგს პირის-პირად ბრწყინვალეზით, და რა მოშორდეს მზის ეტლს მთვარე, განახლდების გაცილებით.

28. ერთს კიდევე გეტყვი მთვარისას: როს იყოს დაკირვითაო, ვარსკვლავთ-მრაცხველთა წიგნითა შეიტყონ წინა დღითაო, რა შეიყარენ პირის-პირ, დაბნელდეს ისევ მზითაო, და როსას მოშორდეს მზე მთვარეს, იქნას შუქ-მოფენითაო“.

ღამისაგან თქმა:

29. „მართლად სთქვი სიტყვა ზოგი რამ, ყველა არ არის სწორეთა, ღმერთმან თვით ორი მნათობი დაბადა მზედ და მთვარეთა, დღეო, ეს ორივე სწორეთა, შურსა ნუ უგდებ მწარეთა, და ჩვენ მოგცენია ღვთისაგან, განგვინათლებენ არეთა“.

დღისაგან თქმა:

30. „უბრალო სიტყვის მრავლობა ცუდია, ბნელო, ენითა, უზესთაისი მზე არის, ნუ ხარ ამაზე წყენითა, რიტორნი, ფილოსოფოსნი აქებენ შუქთა ფენითა, და ვითა შეენოდათ ქებანი, შეასხეს ბრძენთა ენითა.
31. არა არს ძლიერებით მზე, არც სიმდიდრითა თვისითა, ღეთისგან არს დაბადებული, ტომი არა ჰყავს თვისითა, არ დაუწესა მთოვარებრ ძველობ-ახლობა თვისითა, და ბნელს განანათლებს, აღღებს ბრწყინვალეობითა თვისითა“.

ღამისაგან თქმა:

32. „დღეო, აწ მზესა, ნეტარ, ვით მთვარეს აჯობებ ასე რით? ერთი ვერ გჯობი ერთისა, გულს ნუ მიწყალებ ასერით, ორნივ შუქ-ფენით აღმოვლენ, რა აღმოსცილდეს ა სერით, და სწორედ აქვსთ აღმოსავლეთი, მე გამამტყუნებ ასე რით?“

დღისაგან თქმა:

33. „რა არის ბევრი ლიქნობა, ბნელო, აზვადი წამითო! ვინა სთქვა: იყავნ ნათელი!—რასთვის ვერ გჯობვარ ამითო? დაღუმდი: მზესა-მთვარეზედ სხვას ლაპარაკსაც ვლამითო, და მოვეყვით, რაც ღეთისგან კეთილი მომხდარა დღით, თუ ლამითო“.

აღამის შესაქმნის აღმზავი

დღისაგან თქმა:

34. „თქვა ღმერთმან: გამოიღეთო ქვეყანამ სამშენიველია— თესლ-თესლად ქვეყნად ცხოველნი, ოთხ-ფერხნი მიმომსვლელია, მხეცნი თვით ქვეყანისანი, პირუტყვი სულ ყოველია“. და ესე დაბადა დღისით და მოძრავი, მომფრინველია.
35. შექმნა მხეციცა ქვეყანით, თესლი თესლადვე მათისა, იხილა, რომე კეთილ არს სადიდებელად მამისა, ბრძანა: ექმნეთ კაცი ზიწითგან ხატადვე ჩვენთა მსგავსისა. და დაბადა ადამ, უფალ-ჰყო ზედან თავისა თვისისა.
36. მთავრობა მისცა საშვებლად თევზთა მათ ზედა ზღვისათა, ყოველთა ქვეყნად მოძრავთა: პირუტყვით, მფრინველთა ცისათა, მფლობელ-ჰყო მიმო-განთესვით პირთა ზე ქვეყანისათა, და ხელთ უგდო ბრძნობით უფლება ქვენად, ზე ჰაერისათა.

37. უწოდა ადამ ყოველთა საცხოვართ სახელებია,
მუნ ქმნილთა ცისა მფრინველთა მხეტათვის დასადებია,
ჯეროთ ადამისთვის არა ჰყუა შემწე და თანამდებია,
და მსგავსივე ხამდა საპოვრად, მისივე ნამსგავსებია.
38. დასდგა ღმერთმან განკვირება ადამს დაძინებისანი,
გამოუღო მას ფერცხალი ერთი მისის გვერდისანი,
ამოუვსო ისევ ხორცით მის წილ შენაზენისანი,
და აღუშენა გვერდი იგი ცოლად შესაფერისანი.
39. იხილა ადამ უცხო რამ, ჰკრთების და გაჰკვირდებისა,
თქვა: ძეგლი ხორცთად ჩემთა არს, საქმე ჰგავს შეერთებისა,
ამას ეწოდოს ცოლიო, გვერდით მიჩნს ნაკვეთებისა,
და შემწე მოვიგე სანდომი ჩემივე თანა-ნებისა.»
40. აწ დაეტეოს მშობელნი და არა ცოლი ყმისაგან,
შეეყოს ცოლსა, იყვნენო ერთ-ხორც, ერთ-სულეზ მისაგან,
ორნივე შიშვლად ვიდოდეს, არ კრთოდეს სირცხვილისაგან,
და უბრძანა ღმერთმან, ერთს გარდა, ჰამად ყოვლისა ხისაგან“.

ქვასი და ადამის შეცთობის ამბავი

41. „ადამ ცოლით სამოთხესა ღვთისგან იყო განსვენებით,
ევას ყურში განზრახვითა მოატყუებს გველი გრძნებით:
ის ჰამეო, რომელ ღმერთმან დაგიშალათ თქვენ ბრძანებით,
და ღმერთ იქმნებით მისას ჰამით, საუკუნოდ იდიდნებით»
42. დედობრივის წესით ევა მოტყუვდება გველისაგან,
ეტყვის ადამს მის ჰამასა, ისიც სცთება ცოლისაგან,
მის ნაყოფის გემოს ნახვით იგ დაეცნენ ჰამისაგან,
და ნახეს თავნი მათნი შიშვლად, მათ სცხვენოდათ თავისაგან.
43. დარჩნენ ორნივე შიშველნი, საწყლად და შესაბრალებლად,
დაუწყეს კერვა ღვთისა ფურცელსა დასაფარებლად,
როს დაუძახა მათ ღმერთმან, მირბიან დასამალებლად,
და ადამ, ადამოა!—ხმა ესმა რისხვითა შესაზარებლად.
44. ჰრქვა უფალს: «აქ ვარ, დამშალა ხმისა შენისა სმენამან!»
ჰრქვა ღმერთმან: «ჰამა იმისი თქვენ გითხრა ვისმან ენამან?»
ადამ მიუგო: «მე მიყო დედაკაცისა ცდენამან!»
და კვლა ჰკითხა ევას, მან უთხრა: «დამცა გველისა გრძნებამან!»
45. ჰრქვა ღმერთმან გველსა: «რა ეს ჰყავ, აწ იყო ჩემგან წყევითა,
ყოველთ პირუტყვთა უბილწეს, შეგიქმ გესლ-წარმოთხევითა,

მუდამად დღეთა მკერდითა, მუცლით ხვილოდე თრევითა,
და მიწასა სკამდე საზრდელად, იყო ამ ყოფით-ქცევითა »

46. «შენსა და დედაკაცს შუა შურს ვაგდებ. ვაგხდი მტერადა,
თქვენს ნათესავთა დაუდებ ამ სიტყვას დასაცეველად:
ერთმან-ერთის თავს უმზირდეთ. რომელმანც იგდოთ ხელადა
და აწ ყურად იხვენ: იყენით ერთი-მეორის მკვლელადა!»

47. დედაკაცსა ჰრქვა: «შენიცა განმრავლდეს მწუხარებანი,
სულთქმით, საღმობით, კენესითა ეგრედ ჰყო შვილთა შობანი,
ქმრისავე შენისა მიმართ ვჰყო შენი მიქცეობანი,
და იგი უფლებდეს შენზედა, მას მივსცე ესე ფლობანი.»

48. ადამს ჰრქვა: «რადგან ისმინე შენის ცოლისა თქმულია,
მის ხისგან სკამე, რომლისგან გამცენ, დაგიდევ სჯულია,
არ ჰამად, სკამე, ამისთვის რასთვის წარწყმიდე სულია?
და ვერ შეიწყნარე კეთილი, სასჯელი მოგცე სრულია!

49. ეკალსა, კუროსთავითურთ აღმოგიცენებ, სკამდეო,
ოფლით პირისა შენისათ რჩებოდე წლითი-წლამდეო,
სცხოვრობდე ამა წესითა, ვიდრე კვლა-მიქცევამდეო,
და მიწა ხარ, მიწად მიხვიდე, ვინათგან დაიბადეო!»

50. უწოდა ადამ ცოლს თვისსა ცხოვრების მოსახველია,
დედა ყოველთა ცხოველთა, თქვა: «შველას ამით ველია».
ადამ და ევას სამოთხით თვით ღმერთი გამომყრელია,
და გამოგდებულნი ორნივე დადგნენ, სად ახლოს ველია.»

აქ ლამისაგან პასუხის მიგება კაენისაგან აბელის ხიკდილისა:

51. «მართლა თქვი, ღლეო, ღლისითა ადამ შეიქმნა ღვთისაგან,
ისევ ღლისით სცთენ ორნივე, ჰამეს მის ნაყოფისაგან,
ღლით დაემართათ ღვთის წყრომა, განვარდენ სამოთხისაგან,
და აწ გითხრა, კაენ რა უყო თავის ძმას სიშურისგან!

52. ოდეს იცნობდა ცოლს ადამ, მიუდგა, კაენ იშვების,
აბელცა დაიბადების, სიმართლის მდომი იქნების,
ბოროტით რათმე განზრახვით კაენ ძმას აუშურდების,
და ღმერთს ორნივე მსხვერპლსა შესწირვენ, აბელის შეიწირების.

53. იცნობდა ღმერთი კაენსა ძმის მკვლელად, ავის მქნელობით,
არ შეიწიროს იმისი შესაწირავი მსხვერპლობით,
ჰრქვა კაენ თვის ძმას აბელსა: «მოვედ, განვიდეთ ველობით.»
და იყვნენ იგინი ველს ერთად, კაენ არს ძმისა მკვლელობით.

54. ადგა კაეხ აბელი ზე, ის შეიქნა სისხლ-მკცვევლად,
მოაკვდინებს უბრალოსა, შური შეიქმს ძმისა მკვლელად.
ჰკითხავს კაენს აბელისას ღმერთი-არის მომკითხველად,—
და კაენმა ჰრქვა: «არა ვუწყი, მე არა ვარ ძმისა მკვლელად».

55. უბრძანა ღმერთმან: «რა ეს ჰყავ, მესმა ხმა დიდად წყენისა,
სისხლი ღაღადებს ქვეყანით ჩემდამო ძმისა შენისა,
აწ წყეულ იყავ სრულიად ზენადგან ვიდრე ქვეყნისა,
და ვითმცა იკადროს გაღებად მიწამან პირი ჩენისა!

56. სისხლი თვით ძმისა შენისა ხელთაგან შენთა ქცეული,
შურისა მეძიებელი, ეშმაკისაგან ძლეული,
კენესით და ძრწოლით ხვიდოდე, მარადის იყო წყეული,
და ხვიდოდე ქვეყანაზედა შენ ჰკუთ გამოლელული!»

57. ჰრქვა კაენ ღმერთსა: «უფროს არს აწ ბრალი მოტევებასა,
დღეს განმაშორებ ქვეყანით, მიბრძანებ განძევებასა,
პირისაგანცა შენისა მიბრძანებ გარდაგდებასა,
და ვიყო კენესით და სულთქმითა, არა თუ ჩემსა ნებასა!

58. ვინ მპოვოს ქვეყნად მავალი, მომკლან და არა ხანობდენ».
ჰრქვა ღმერთმან: «არა ეგრედ ჰყონ, არამედ კიდევანობდენ,
ვინც მოგკლას, შვიდთა შურთავე მისგანვე მოიგებოდენ!»
და ამას სდებს სასწაულებად, კაენს ვინც შეემთხვეოდენ.

აქ ლამეჰისაგან კაენის სიკვდილი:

59. გამოვიდოდა თვით კაენ იგ პირისაგან ღვთისისა,
დაემკვიდრების ქვეყანას ნაიღს წინ ედემისისა,
შენა შვილნი: ძეებ, ასულებ, უკეთურ, მსგავსად თვისისა,
და ძრწოდა იგ ფიცხლად ძრწოლითა მყოვარ ეამს სიცოცხლისისა.

60. მეხუთე შვილი კაენის—ლამეჰ—ბრმა იშვა მისაო,
მას შვილის-შვილი უძლოდის წინ, გზასა ასწავლისაო,
ის ნადირობდის უთვალო, მესროლი მშვილდ-ისრისაო,
და ფეხის ხმაზედან ნადირსა ესროდის, მოჰკლევდისაო.

61. დღე ერთ ლამეჰ ჩვეულებით განვალს ველად, ნადირობდა,
კაენ თურე ჩალაშიგან ძრწის და თრთოლით რონინობდა,
ლამეჰ ჰგონებს—ნადირია, ფეხის ხმაზედ ნანინობდა,
და ისარს ესერის, პაპას მოჰკლავს, თურმე მისთვის დარინობდა!

62. ნახა კაენ ისრით მკედარი, ბრმას ვინც წინა გაუძღვების,
 «მოჰკალ!» — უთხრა შეილის-შეილმან, ლამექ დიად გაჰკვირდების,
 სიმწუხარით ხელს ხელს იცემს, ყმაწვილს თავი შიგ დაჰყვების,
 და მასაც მოჰკლავს, რისხვა ღეთისა ლამექს დიდად დაედების.
63. სისხლისაგან შვიდ-გზის შური ძიებულ-არს კაენისად,
 სამოცდათი, შვიდ-გზით მეტიც, არის ცოდვა ლამექისა,
 საშინელი ესე ცოდვა დღისით მოხდა ეშმაკისად.
 და რასაც ბრძანებ, პასუხს მოგცემ, არ მეშინის ბევრის თქმისა.»

აქა ღლისაგან თქმა წულით რღვნის ამბავი:

64. „ზნელო, ღლისა რა ბრაღია — კაენ იყო! ძმისა მკელელი?
 იცი ბევრი ნაცილები, შენ ხარ, დიად, ავის მთქმელი,
 რამდენიც სთქვა, ვერ იქნები შენ სიტყვათა ჩემთა მშლელი,
 და ვიტყვი წულით რღვნას ქვეყანაზედ, როგორ იყო საკვირველი.
65. ნოეცა, კაცი მართალი, იყო სიკეთით სრულიო,
 ნათესავეებსა მასთანა შორის სიმართლით თქმელიო,
 სათნო ეყოცა ღმერთს ნოე, მაზედ მიენდო გულიო,
 და ძენი შენა სამნი: სემ, ქამ და იაფეტ, ნაყოფი ცრულიო.
66. მაშინ განიხრწნა ქვეყანა, იყვნენ ეშმაკის ნებისა,
 აღივსებოდნენ სირცხვილით, ღეთისაგან იხილვებისა,
 ქვეყანა იყო განხრწნილი, მათ ღმერთი გაუწყურებისა,
 და ჰრქვა ღმერთმან ნოეს: «ერისა ცოდვა აქ გამოჩნდებისა!»
67. მე წულით რღვნა მნებავეს ქვეყნისა, სრულიად მოვსრნე ერნიო,
 კილობნის ასაშენებლად მოაზიდვინე ხენიო,
 ძელთაგან უღპოლველთასა ბუდედ-ბუდედად ჰქმენიო,
 და მოჰკირო იგი შინათა, მას ჰქონდეს სიმაგრენიო.
68. კილობანი ჰქმენ სამას წყრთა, ზე სიგრძელ მართე ისია,
 ორმოცდაათ წყრთა სივრცითა შესრულდეს გვერდი მისია,
 ოცდაათი წყრთა სიმაღლით, შემზადო არა მყისია,
 და ერთ წყრთაზე სრულჰყო, მოჰკირო — შინათ და გარეთ ფისია.
69. სამად ჰქმნე მისნი ძგიდენი, რა ძელნი მოიზიდეთა,
 კარი ჰყო გვერდით კილობნის, კერძოთა ორთა ძგიდეთა,
 აჰა, ესერა მოეხადო მე წყალთა ყოვლთა კიდეთა,
 და აღვხოცო ყოვლი ცხოველი, მხოლოდ თქვენ მიმოვლიდეთა.
70. კილობანსა მას შეხვიდე თავით, ცოლით და შვილებით,
 გიხილე ნათესავეშია სიმართლით ცოდვის რიდებით,

საცხოვართაგან წმიდათა, როგორც მე გარქვეი, სმინებით,
და მუნ შეიყვანე შეილ-შვილი დედალ-მამალი ინებით.

71. მფრინველთა წმინდათაგანთა შეილ-შვილთა ექმენ
მზრდელობით,
არა წმინდათა — ორ-ორთა, თვის-თვისად მწყსილი მცველობით,
შენგან მიხმს მათი გამოზრდა, კვლა ვიწყო სოფლად შენობით,
და შეილ დღის შემდგომად წარიღვნას ცხოველი უშენ-შენობით. »

72. თქვა: «შევიანე, რად შეექმენ კაცი ურჩების მპოველი,
ორმოც დღე ორმოც ღამემდე წყალმან დაჰფაროს ყოველი,
აღვხოცო ქვეყანისაგან ყოვლი იძვრისი, ცხოველი,
და კაცი, პირუტყვი მფრინველთურთ ზრდილნი, თუ ძუძუს
მყოველი! »

73. ნოე იყო ექვსასის წლის, როს რღვნა მოხდა იგი წყლებით,
წევა, როგორც ღმერთმან ბრძანა, თავით, შეილით და
ცოლებით,
კიდობანში შეხვეწილნი იყვნენ ღვთისგან დაცულებით,
და ვინც ვერ შევა ნოესთანა, შეიქმნების დანთქმულებით.

74. მფრინველთაგანთა წმიდათა და საცხოვარნი მალობით,
ეგრეთვე არა-წმიდათა თვის-თვისად და კვალ-კვალობით,
ქვე-წარმავალნი, რომელნი ძვრებიან ქვეყნად მრავლობით,
და ნოესთან შევლენ კიდობნად ორ-ორნი დედალ-მამლობით.

75. ექვსასსა წელსა ნოესსა აღდღუნეს წყალნი ზღვისანი,
იყო თვე იგი მეორე და ოცდაშვიდნი თვისანი,
მაშინ განმრავლდეს წყარონი, ქაობ-ქანქრობნი წყლისანი,
და განეხენეს კამარათაგან ზე-საქანელნი ცისანი.

76. იყო რა წყლით რღვნა ქვეყანად მას ზედა მდინარებითა,
ორმოც დღე, ორმოცი ღამე წყლის კიდე გადიდებითა,
შევიდა ნოე ცოლითა, შეილითა, თავის სძლებითა,
და სემ, ქამ, იაფეც დედითა, ცოლებით მასთან ხლებითა.

77. ნოე შეასხამს კიდობანს, რაც აქვს ბრძანება ღვთისაგან,
ყოველი მხერი ქვეყნისა და თესლი თესლადისაგან,
თესლად-თესლადი სრულიად შეასხა ყოვლისფრისაგან,
და იძვრისი, ქვე-წარმავალი, რაც არის ქვეყანისაგან.

78. ყოვლი მფრინველი თესლადი ნოეს თან შეჰყვებოდესა
ხორციელთაგან ორ-ორი შეუდგეს, სწრაფად რბოდესა,

არავინ დარჩა ცხოველი, ხმელზე დგეს, ანუ ხბოდესა,
და რომელი რომელს უსწრობდა, ერთბაშად შეივლტოდესა.

79. დაიხშა გარე კილობნის, ლეთისაგან დაიცეზოდის,
იყო რღვნა ქვეყანაზედა, მუნ წყალი გადიდებოდის,
ალილო კილობანიცა, ქვეყნით ზე იარებოდის,
და დაიპყრა წყალმან სრულიად, ხმელეთი აივსებოდის.

80. დაფარნა მთანი მალალნი, ქვეშე რაც იყო ცისადა,
დიდ აღემატა თვით წყალი თორმეტ წყრთა ზედან მთისადა,
ხორციელიმცა, იძვრისი, რაც იყო ხმელეთისა-და
და კაცი, პირუტყვი, მფრინველი—სულ მოსწყდა ქვეყანისადა.

81. აღხოცა წყალმან ყოველი აღმდგომი ქვეყანისანი,
ქვე-წარმავალი კაცთაგან, პირუტყვი, მფრინველისანი,
დაშთა ნოე და მისთანი, დამდონი კილობნისანი.
და ამალღდა წყალი ქვეყანას დღე ას და ერგასისანი.

82. მოეხსენა ღმერთსა ნოე ყოველი მხეცი, პირუტყვებით,
მფრინველი, ქვე-წარმავალი, რაოდენნი იყვეს კრებით,
მასთან კილობანსა შინა, იყო ვინცა ღვთის ბრძანებით
და მოუვლინა ღმერთმან ქარი ქვეყანასა აქროლებით.

83. დააცხრო წყალთა დინება, დაფარნა წყაროთ თავები,
ზე-საქანელნი ცისანი მოაკლდეს საბრუნავები,
ზღვის მედგრად ქექით დუღილი, სხვა წყალი სდინდა რაები!
და ას ერგასის დღით წარმლენელი იპოვა ნამცირავები.

84. დადგა კილობანი იგი თვეს მეშვიდეს ოცდაშვიდსა,
მის თვისასა არარატის მთასა, მალალს, მეტად დიდსა,
ხოლო წყალი მოაკლდების დღისით, მის დროს, არა ბინდსა,
და ათსა თვემდის დაცხრა წყალი, ვერ გასდებდეს მაშინ ხიდსა.

85. მეათის თვისა პირველსა გამოჩნდეს თავნი მთისანი,
მერმელა დარე იყოვნა კელა დღენი ორმოცისანი,
მაშინ განახენა სარკმელნი დახშულნი კილობნისანი,
და მან განავლინა ყორანი: ნახეო საქმე წყლისანი.

86. გამოვიდოდა ყორანი, აღარა მიიქცევისა,
ვიდრემდის განხმა წყალიცა, ადგილი გამოჩნდებისა,
ტრედიც გაგზავნა მის ხილვად, უკეთუ წყალი სცხრებისა,
და მუნ ვერა პოვა ტრედმან მან ადგილი განსვენებისა.

87. მოიქცა მისა კიდობნად ამად, რომ წყალი იყვისო,
ყოლე დიოდა დიდ-დიდად, არა თუ წვრილად ირწყვისო,
განყო ხელი და შეიქვა, იგ მისგან არ განიძვისო,
და სხვა დაითმინა შეილი დღე, ყოვლნი ერთბაშად იცვისო.
88. კელა განავლინა ტრედივე სარკმელსა მისევე გზისასა,
მოიქცა მახარობელად პირსავე, კიდობნისასა,
რტო მოაქვს ზეთის ხილისა, წვერს ჰკიდავს ნისკარტისასა,
და მაშინ სცნა—დასცხრა წყალიო, ილოცავს მადლობისასა.
89. კელა დაითმინა მერმე სხვა კიდევე შეილია დღეები,
გაგზავნა ტრედი მესამედ: «ეიტყევე, მოხდა რაეები?»
აღარ მიუტანს ამბავსა, ტრედმან გაშალა ფრთეები,
და დღისით გამოვლენ კიდობნით ნოე და მისი ძეები.
90. კიდობნით გამოსულები ქვეყანას გაიშლებიდა,
უშენა ნოე უფალსა საკურთხეველი ნებისა,
მოიღო ყოვლის საცხოვართ, მფრინველთა უწმიდებისა,
და შესწირა მსხვერპლად, იყნოსა თვით ღმერთმან სუნნელებისა.
91. წყლით რღვნა გათავდა, აწ მე ვარ სხვისა ამბისა მთქმელიო,
არა ზღაპარი ტყუილად, ვთქვა სწორად სიტყვა მრთელიო:
აბრაჰამ ღმერთმან განცადა, დღე იყო, არა ბნელიო,
და გამოიმეტა ძე თვისი, ღვთისათვის საყვარელიო.»

აქა ისავის შეწირვის ამბავი

დღისაგან თქმა:

92. ღმერთმან ყოველთა მფლობელმან აბრაჰამ გამოსცადისა,
უწოდს: «აბრაჰამ, აბრაჰამ!» — რჩეულად მონად ჰხადისა,
«სათნოდ მომგვარე ძე შენი, რომელ სურვილით გწადისა,
და მსხვერპლად შესწირე ჩემდამო, აღმოვალს ქვეყნით ცად ისა!»
93. «ერთს მათათაგანსა მაღალსა გარკვე შენ შეწირვა მისია,
აღიძთვ, აღკარედი, მიგვალე, ღამე ვლე, ანუ დღისია!»
მსწრათლ კარაული აღკაზმა, განმზადა განსაგისია,
და ისაჲ წინა რბის ლალობით, ორი სხვა მონა თვისია.
94. დაკოდა შეშა სამსხვერპლოდ, აღდგა და განვლო კარია,
მივიდა მისა ადგილსა, სად მისცა ღმერთმან მზღვარია,
მესამეს დღესა უცხო რამ ხმა ესმა ნახმობარია,
და თვალნი აახვნა აბრაჰამ, თქვა: «ზენათ საცნობარია.»

95. ნახა ადგილი შორითა, მან ჰრქვა მონათა თვისთაო:
 «დასხედით კარაულთანა, მე და ესე ყრმა ვლითაო,
 წარვიდეთ ვიდრე იქიმდე, ვმადლობდეთ ღმერთსა ხმითაო»
 და გველოდეთ, თქვენდავ მოვიქცეთ საესენი საღმრთოს წვრთითაო.
96. აღიღო შეშა აბრაჰამ, აღკიდა ისაკს ტვირთები,
 ცეცხლი თვით ხელით თვისითა, წარიღო სხვადა ნივთები,
 ორნივე ზოგად ვიდოდეს, გზა ექნათ საძნოდ კირთები,
 და ძე ეტყვის კრთომით მამასა: «მიკვირს და გაცავცვიფრდები!»
97. «მზად შეშა, ცეცხლი; სად არის, ვნახო, ცხოვარი მსხვერპლიო?
 ჰრქვა მას აბრაჰამ: «თვით ღმერთმან იხილოს, იმას ველიო!»
 წარვიდეს ზოგად ორნივე, მსწრაფლ გაიარეს ველიო,
 და მივიდეს მისსა ადგილსა სწრაფად ღვთის ნების მქნელიო.
98. საკურთხეველი უშენა აბრაჰამ ღმერთსა ნებული,
 დაასხა შეშა, შეჰკერიდა—ძე ჰყვანდა გამეტებული,
 დასდებდა საკურთხეველსა, ისაკ არს შეშინებული,
 და განაყო მან ხელი მახვილსა, აღმოსწევს გაჩქარებული.
99. მან მოიყვანა ძე თვისი საკლავად გამეტებული,
 შეკრა და დადვა; დანჯასა აღლესავეს ცნობათნებული,
 ზენათ ხმა ესმის, აბრაჰამ განჰკრთების საოცრებული:
 და «დანა განაგდე, ნუ მიჰყოფ, მოიქეც დაკვლად რებული!»
100. «აჲ ეუწყი, გეშინის ღვთისა, შენ არა ჰრიდე ძესაო!»
 აბრაჰამ გაოცებული ზეცად თვალს აღიხელსაო,
 იხილა, იყო ახლოსრე, დაინახევდა ვერძსაო,
 და მოკიდებული რქით სამე ნერგსა და საბეკესაო.
101. მსწრაფლ წარვიდოდა აბრაჰამ ვერძისა მომყვანელია,
 ისაკის მაგიერადა იგი შესწირა მსხვერპლია,
 იმ ადგილისა აბრაჰამ სახელის დამრქმეველია,
 და ჰრქვიან „უფალმან იხილა“, დლესაც არს ეს სახელია.
102. რადგან აბრაჰამ ამგვარად მიჰყვარე ღვთისა ნებასა,
 ღმერთი ეფუცა, იკადრებს თვის თავზე დაფიცებასა,
 მას აკურთხევდა კურთხევით, დაჰპირდა განმრავლებასა,
 და ვარსკვლავთ, ზღვის ქეიშათ ოდენთა თვის ტომით შემატებასა.
103. შენი საქმე, ბნელო, თუმცა ჩემს საქმესა არ ედრების,
 ღვთისაგან დღით აბრაჰამსა ესე, რაც ვთქვი, მოუხდების,
 მისი საქმე დავასრულე, სხვა ვთქვა, ისაკ გათავდების,
 და იაკობის ამბავს გეტყვი, როგორც ხერხით იკურთხების.»

დღისაგან თქმა:

104. „იყო სიბერე ისაკის, მას დაუბრყვილდეს თვალნია,
ძესა უხუცესს უწოდა, დაუწყო სიტყვის თქმანია,
ისაკ ჰრქვა: «შვილო!» და მან ჰრქვა: «აქა ვარ!» გასცა ხმანია,
და უთხრა: «დავბერდი, მე ახლოს მახლავს სიკვდილის ხანია.
105. მე არა ვუწვი დღე იგი აღსრულებისა ჩემისა,
აწვე ალილე ჰურკელი, კაპარკი მშვილდ-ისრებისა,
განვედ და ველად ნადირი მე მინადირე ნებისა,
და მიქმენ საქმელი, ვითარცა მე მიყვარს, გემოვნებისა.
106. მომართვი, ეკამო, გაკურობოს შენ სულმან ჩემმან ღვთისაგან,
ვიდრე სიკვდილად ჩემდამდე გამყოფო კურთხევისაგან.»
ხოლო რებეკას ესმოდა სიტყვები ისაკისაგან;
და განვიდა ესავ, ნადირობს იმედით მშვილდ-ისრისაგან.
107. რებეკა ეტყვის უმრწემესს ძესა მას იაკობსაო:
«დღეს მაშა ესავს ეტყოდა უცხოდ რამ მოსანდომსაო,
ჰრქვა: — მინადირე ნადირი, მომართე საქამადოსაო,
და ძის ძემდე საღვთოდ გაკურობხევს აწ მორჩილებით მსწრობსაო.»
108. შვილო, ის მიყავ, ვითარცა მე გამცნო სიტყვა ტკბილიო,
წავედ, ცხოვართა მომართვენ ორნი თიკანნი ჩჩვილიო,
პოხილნი უქმნე მამასა შენსა, ვით უყვარს ღბილიო,
და მთართვი, კამოს, გაკურობოს მამამან შენმან შვილიო..»
109. იაკობმა ჰრქვა რებეკას, დედას თვის ძმისა ესავის:
«ძმა ჩემი კაცი ფაჩენიერ, მე წყლტუ ვარ, არის ეს ავის,
ნუ უკვე ხელი შემახოს, ვიქმნე მის წინა ესავის
და მე მოვაწიო ჩემს თავსა ღვთის რისხეა, რომელს ესავის.
110. ნუ თურე წყვეა მოვიდეს კურთხევის მაგიერადო!»
დედამ ჰრქვა: «იყავნ ჩემზედა, თუმც იქმნე საწყვევარადო,
გარნა ისმინე ხმა ჩემი, წავედ, მომგვარენ კარადო.»
და წარვიდა, ორნი თიკანნი მოჰგვარა სრბოლით, ჩქარადო.
111. კმნა დედამ მისმან კამადი, ვით უყვარს, მისის ნებისა,
ესავის შესამოსელი აწ მისთვის მოუნდებისა,
რომელი მისთვის მზა ექმნა, იაკობს შემოსდებისა,
და ჰგავს, სამღრთო მადლი ჰფარევედა, დედასაც შეჰყვარდებისა.

112. თიკანთა ტყავსა შემოხვევს შიშველთა მკლავთა ქედზედა,
მისცა ჭამადი იაკობს, პურნი დაუწყუო ხელზედა,
ხმა-მაღლად დაუძახებდა საკმელის მირთმევაზედა,
და — «აქა ვარ, შვილო!» — მიუტებს მის ხმისა გაცემაზედა.
113. იაკობ ეტყვის: «ესავე ვარ, პირმშო ძე შენი რებული,
აწ ვითარ იგი მიბრძანე, სრულ ვყავცა ყოველი მცნებული,
აღდეგ და ჭამე, სულმანვე შენმან მაკურთხოს თნებული!»
და ისაჲ ჰრქვა: «შვილო, მსწრაფლ მოსვლით გპოვე დღეს
მადლით ვსებულო».
114. უთხრა, თუ: «მოგცა უფალმან, ხარ მშოვნე ნადირისანი,
მოვედ, და ხელი შეგ-ხო — გმოსიეს რამე თმისანი?
შენ ხარ ძე ჩემი ესავი, ანუ სხვად საცნობისანი?»
და ფაჩნეირებით ერწმუნა, სამოსელთ შეხებასანი.
115. თქვა: «ხმა ეს იაკობისი, ხელნი-ეს ესავისა-და!»
ვერ იცნა იგი მამამან ხელები უმგსავისისა-და,
ვითარცა ხელნი ესავის, ფაჩნეირ, მსგავსი მისა-და
და უთხრა, თუ: «შენ ხარ ძე ჩემი, ესავე უფროსი ძმისა-და?»
116. ჰრქვა: «მე ვარ!» — «აწ თუ მომართვი, ევამო ნე ნადირისაგან,
გაკურთხოს სულმან ჩემმანო». მიართვა საკმელისაგან,
ჭაშა მოიღო, ღვინოცა დასვა მის სასმელისაგან,
და ისაჲ ჰრქვა: «ამბორს მიყავ მე წინარე კურთხევისაგან!»
117. მივიდა ამბორს უყოფდა წიაღსა ისაკისასა,
იყნოსებს სუნნელებასა მისისა სამოსლისასა,
აკურთხევს სუნნელებასა — «ჰგავსო ჩემისა ძისასა,
და ვითარცა სუნნელებაჲ, კეთილად მეყნოსისასა!»
118. როგორც აკურთხა უფალმან ქვეყანა სიმრავლითაო,
შვილო, მოგეცინ შენ ღმერთმან მსთვად ცვარისაგან ცითაო,
სიპოხისაგან ქვეყნისა სიმრავლე სიმტკიცითაო,
და გმონებდენ ტომით ტომამდე მთავარნი თესლებითაო.
119. შენ იყავ უფალ ძმათა, და თაყვანას გცემდენ შენებით,
მწყევარნი შენნი წყეულ ჰყოს, შეება არ ჰქონდეს შენებით,
მაკურთხეველნი შენნიმცა კურთხეულ იყავნ შენებით!»
და მტკიცედ აკურთხა იაკობ, დაურთო ხელი შენებით.
120. გამოვიდა რა იაკობ, მიმღები მთავრობისაო,
ესავე ნადირთა მომსერელი მოვალს და მოადგისაო,

მანც უქმნა თვისი ქამადი, მამასა მიართვისაო;
და — «აღდგეს მამაჲ ჩემიცა, ქამდეს და მაკურთხისაო!»

121. ნადარისაგან ქამადი ვქმენ და მოგართვი მე მანდა,
ქაჲე; შწადს, რათა მაკურთხოს, ვითა ღირს, სულმან
შენმან-და?
ისაჲ ჰრქვა: «ვინ ხარ, მაცნობე, სით მოხველ სახლად
ჩემად-და?»
და — «ესაჲ ვარ, პირჲშო ძე შენი, უწყიან ყოვლმან თემმან-და!»

122. განჰკვირდების ისაჲ ფრიად, გაოცდების უცხოოდ, ღიღად:
«იგ ვინ იყო — მსწრაფლ მომიძღვნა სანოვაგე მრავლად,
ძგიდად?
ყოვლის მისის საკმლისაგან მომართვა და ექამე მშვიდად,
და ვირე შენად მოწვევამდე, ის ვაკურთხე მიუსყიდად.»

123. ესმნეს სიტყვანი ესაჲსა მამისა ბრძანებანია,
ლაღად-ჰყო ხმითა, ტირილით, დაიწყო გოდებანია,
უთხრა: «მოიღე, მამაო, შენ ჩემზედ კურთხევანია!»
და ჰრქვა: «ძმაჲ შენი მოვიდა, შენივე დასაგევანია!»

124. შენი მიიღო კურთხევა აწ ჩემი მოტყუებითა». —
ესაჲ თქვა: «მართლად ეწოდა იაკობ სახელ-დებითა,
მიბრკმა მე ესე შეოვრედ, განა ქნა სათნოებითა?
და ჯერ პირმშობეა მიმიღო, კურთხევაც მზაკვარებითა!»

125. ჰრქვა ესაჲ: «მამაჲ, კურთხევა მე აღარ დამირჩებისა?»
ისაჲ ჰრქვა: «უფლად იგი ვყავ ყოვლისა განსაგებისა,
ძმანი მონად ვყვენ, იგ გფლობდესთ, ნუმცა ვინ
ეურჩებისა,
და იფქლი და ღვინოც მას მივეც სავსება საუნჯებისა.»

126. ესაჲ ტირს: «მამაჲ, მაკურთხე უხუცე შენი შვილია!»
მწუხარე მოხუცებული იყო გონება ფრთხილია,
მიუგო: «ვითლა ეგების კურთხევა გარდაცვლილია?
და მით იზრდებოდე, ვინათგან ქვეყანა განაზოხილია.»

127. აწ, შვილო, გვეიდრობა შენი მწირ იყოს ქვეყანისაო,
ზეგარდმო ცვარი ცისაგან გცეს ღმერთმან კურთხევისაო,
მახეილით შგნით სცხოვრობდე, მრწემ იქმენ უმცროსისაო». —
და მე სრულ ვყავ, ბნელო, შენ გაცილი, ჟამი გიც მართლის
თქმისაო!»

ლამისაგან თქმა:

128. „მიკვირს, დღეო, რად ვერ დაშვერ გრძელ საუბარ ამბის თქმითა?
სიტყვა გიგო შესატყვისი, ზარ-ტეხილ გყო მდაბლის ხმითა,
ისრაილნი როგორ მორჩნენ ფარაოსგან მოსეს ძლითა,
და მას გიამბობ, როს აღიძრნენ ეგვიპტით და სუქოთითა.
129. დაიბანაკეს უდაბნოს, მას დღესა ათომს დგებოდეს,
სვეტი უძლოდა დღე ღრუბლით, მტერთაგან რამცა ვნებოდეს!
ლამითვე სვეტი გზას სცემდა, ცეცხლებ ბრწყინვითა ჰკრთებოდეს,
და არ აკლდათ სვეტი ღრუბლისა, ვირე მტერთ განერებოდეს.
130. ცეცხლებრ მგზებარე ღამესა სვეტი უძლოდეს ერთაო,
ჰრქვა ღმერთმან მოსე რჩეულსა: ჯარქვ ისრაილის ძეთაო,
მიგცემ, განეწყენენ იგინი, ერჩდენ აწ თქმულთა ჩემთაო,
და მაგდალოს ღელეს დარეპყოთ, მუნიტგან სძლიოთ მტერთაო».
131. ბელსეფონს მისსა პირის-პირ ზღვასა მოვიდეს ერია,
წინაშე მათსა განეწყო ზღვად კერძო მათი ბევრია,
ჰრქვა ფარაომან ერს თვისსა: ჯინ ისრაილთა მტერია,
და სცეს ძენი ისრაილისნი, ყმაწვილნი, გინა ბერია».
132. აწ განეაფიცხო რისხვითა მსწრაფლ გული ფარაოსია,
შეუდგნენ, კვალსა მისდევდენ მედგარნი მხეცთა მსგავსია,
ვიდიდო ფარაოს ზედა, მუნ დაეთქვა მათი დასია,
და მით გულის-ხმა-ყონ დიდებით, მაქებდეს ასად ასია!
133. მათ ეგრედ ყვეს და მიუთხრეს მეფესა ეგვიპტისასა,
ვითარ ლტოლვილნი უდაბნოს ეძებდეს კვალსა გზისასა.
გარდექვა გული ფარაოს, მსახურსა ეშმაკისასა,
და არჩევდეს რასმე საქმესა უკანა მათსა სელისასა.
134. «განუტევეთ ისრაილნი, არ გვმონებდენ ის ეულნი!»
თვით ალაგო ფარაომან ეტლებიცა ბევრეულნი,
ყოვლი ერი მისი მასთან წარიყვანა დაწყეულნი,
და ექვასი კმნა მან ეტლები, სპანი კარგნი, დარჩეულნი.
135. ყოვლი ცხენები ეგვიპტის ერისთავებით სდევდისა,
განაფიცხადა უფალმან გული ფარაოს მეფისა,
სდევდა შემდგომად მესისხლედ მათ ძეთა ისრაილისა,
და ისრაილნიცა ვიდოდეს მოშიშნი უცხოთ თესლისა.

136. აწ მეგვიპტელნი ჰენებით მისდევდეს ისრაილებსა,
პოვნეს მათ დაბანაკებით ზღვის კილით კერძო ველებსა,
ფარაო ჰუნე-ეტლებით მისდევს მართ, ვითა ელებსა,
და ყოვლით ცხენით და მხედრებით წინაშე დადგეს ლელებსა.
137. პირის-პირ ბელსეფონს ჩქარად ფარაო იარებოდეს,
ისრაილთ ნახეს თვალითა, როს ახლოს გამოჩნდებოდეს,
მეგვიპტელნიცა გაწყობილ უკანა მიეწოდეს,
და შეეშინა და ლალად-ყვეს, ხმა მათი გადიდდებოდეს.
138. მოსეს უთხრეს: «არა იყო ეგვიპტესა საფლავები?
გამოგვასხი სასიკვდილოდ უდაბნოსა ჩვენ ერები,
რა ეს გვიყავ დასახოცად, მოგვეწია აწ ჯარები,
და გამოვედით ეგვიპტითა, თავს დაგვეცა ჩვენ ვაეები.
139. ანუ არა ესე სიტყვა არს გეტყოდით ეგვიპტესა,
ვთქვით: ბაცადეთ, ჩვენ ვმონებდეთ მეგვიპტელთა თვით მეფესა,
სჯობდა ჩვენი დამონება, ვიდრეღარა მოსვრა ღლესა!»
და ჰრქვა მოსემან ერსა თვისსა: «ნუ გეშინინ, დეგით ფეხსა!
140. ხედვიდეთ ხსნასა აწ ჩვენსა უფლისა მიერ, ღვთისაგან,
რომელი იყოს ჩვენთვის ღღეს მოცემა წყალობისაგან,
იხილოთ მეგვიპტელნი ღღეს შიგან დანთქმულნი წყლისაგან,
და არლა შესძინოთ ხილვად და უკუნით მის ეამისაგან!
141. უფალი ბრძოდის ჩვენ წილო, თქვენცა მაცადეთ, სღუმნეთა»
ჰრქვა ღმერთმან: «რასა ლაღადებ?» — მოსეს — «მეც გამიგონეთა»,
ეტყოდე ისრაილისა ძეთა მათ: დაიყოვნეთა!
და აღდეგ შენ, აღიღე კვერთხი, ეს ასრე დაიხსოვნეთა:
142. განირთხ ზელი ზღვასა ზედან — მასვე წამსა განიპობის,
მუნ შევიდეს ისრაილნი, არავისგან დაიპყრობის,
განვაფიცხო მე ფარაო, შიგან შევალს, დაიმზობის,
და მსახურნი და მეგვიპტელნი ეტლებითურთ დაიფლობის.
143. როს შევიდნენ დევნად მათდა, მეც ვიდიდო დიდებითა,
ფარაოს და ერსა მისსა განვეცხადო ღვთაებითა,
მაშინ მიტნან მეგვიპტელთა, გულის-ხმა-ყონ გონებითა,
და რომელ მე ვარ ღმერთი მხოლო, ესრეთ ძალმიც უფლებითა.
144. განვიდეს მისნი ერნი ჩემს დიდებას ნახვენ როდის,
ხმა იხმარონ გელოსის, რომელ წინა დაუძლოდის,
მანვეს მან ისრაილზე, როს უკანით დაახლოვდის,
და სვეტი იგი ღრუბლისაგან ზურგით მათსა აღიძვროდის.

145. დადგა, მათს უკან შევიდა შორის ბანაკსა ერიო,
მეგვიპტელთ ახლოს ბანაკსა ისრაილთასა ბევრიო,
არა სწუნობდენ ღამესა, იყო წყვდიადი ბნელიო,
და ღამით არ აიყრებოდენ, თუ არ დღით ისრაილიო.
146. განირთხა ხელნი რა მოსე თვისი წყალსა ზე ზღვისასა,
მოავლინებდა უფალი ქარსა მას სამხრეთისასა,
ზღვა იგი დიდი განხმების, ნახვენ მარტივსა ქვიშასა,
და შევიდეს ისრაილინცა განხმელსა კვალსა ზღვისასა.
147. წყალი არს მათდა ზღუდდრე მარჯვენით, გინა მარცხენით,
მეგვიპტელნიცა უკანა მათ შეჰყებოდენ მალ ცხენით,
ჰუნე, ფარაოს ეტლები — ყველა შეიქნენ მარცხენით,
და დარჩენ თვით მეგვიპტელნიცა კიცხვა-ბასრობა და რცხვენით.
148. ეამსა მას განთიადისას — ისიც ღამეში ითვლების —
ბანაკსა მეგვიპტელთასა ღეთის რისხვა მოველინების,
სვეტი ცეცხლისა ღრუბლითა ისრაილთ მოეფინების,
და მეგვიპტელთ გუნდსა დანთქმულსა აღარად მოელხინების!
149. შეეკროდათ ღერძებიცა ეტლებისა მათისანი,
მოჰყვანდესთ ძლივ მეგვიპტელთა, თქვეს: «საქმე ჩანს რისხვისანი,
ვივლტოდეთ ჩვენ გაქცეულნი, გზა არსით გვაქვს წასვლისანი!»
და ღმერთი უდგას ისრაილთა, მცნობ არიან უფლისანი.
150. ჰრქვა ღმერთმან მოსეს: «განიროთ აწ ზღვაზე ზე ხელნი შენია,
კვლა ეგოს წყალი თვისადვე, სად პირველითგან სდენია,
დავფარავ ეტლთა მხედრითურთ, სხვა აღარ უნდათ სენია!»
და ნამცნები მოსე ეგრე ჰყო, დღე მიხვდათ შესაზარენი.
151. კვალად მოეგო წყალივე ადგილსა მასვე ზღვისასა,
მეგვიპტელნიცა ივლტოდეს უფსკრულთა ქვეშე ღრმისასა,
შთაყარა პელეგონებსა, თავსა ვერ სკვრეტდენ მთისასა,
და ქვე მოაქცივნა წყალმან მან, ძალსა ვერ ჟისმენთ ხმისასა.
152. ეტლები, ჰუნე, მხედრები — სულ ძალი ფარაოსია,
რომელი შეჰყვეს უკანა ზღვასა მას — მათი დასია,
არაიენ დაშთა მათგანი, არცა თუ ეინმე ნასია,
და მუნ ისრაილინი ვიდოდეს შვებულნი ბევრად ისია.
153. იხსნნა უფალმან იგინი ხელთგან მეგვიპტელთაო,
ამით მაქვს შენთან პასუხი — ღამე ერჩივათ დღეთაო,
დღით უზნელებდა ღრუბელი, ღამე ნათობდა ბნელთაო,
და მე დავასრულე, აწ დღისა პასუხსა მიგებთ ძნელთაო“.

დღისაგან თქმა:

154. „ღამევ, თუცა შენი საქმე ჩემს საქმესთან ვერ
მისწვდების,
ენა ცუდად დაგიშვრების ბევრის ლიქნით, დაგიდგების,
რამდენიც სთქვა ბევრი სიტყვა, ჩემთან ვერა გამოჩნდების,
და გითხრა: ღვთისგან იობ დღისით რაგვარადაც განიცდების!
155. კაციცა იყო მართალი სოფელსა აესიტისასა,
რომელსა იობს უწოდდენ, დიდად მორჩილსა ღვთისასა,
ესე კეშმარიტს ზრახვიდა სასწორსა სიმართლისასა,
და ღვთის მსახურ, განშორებული საბრხესა ეშმაკისასა.
156. იყენეს ძე მისი შვიდი და სამ ასულ ესხნეს ცნობილი,
რომოდნათხი ათასი საცხოვარი ჰყვეს სწრობილი,
ხარტ უღლეული ხუთასი, სამ ათას აქლემ ძნობილი,
და მძოვარი ვირი, ბრდალიცა ხუთასი—გვესმა თხრობილი.
157. მსახურთ სიმრავლე ფრიადი, ბევრი ჰყვეს მას მონანია,
ქვეყანად მისნი საქმენი დიდ იყენეს, არ სანანია,
აღმოსავალით მზისათა ტომ იყო სააზნონია,
და შეიყრებოდენ ერთხმობით და-ძმანი საწადონია.
158. ჰყვიან ტაძრობა, ლხინი, სმა, დიდ-შეება დღითი-ღლეობით,
მოიყვანიან მათთანა მათ დანი სამნი წვეობით,
აღასრულიან დღე იგი სმით, ჰამით, სუფრის გრძელობით,
და გაგზავნის იობ, განწმიდის იგინი წყლისა მსმელობით.
159. ადგის განთიად, შეწირის მსხვერპლი რიცხვისებრ მათისა,
ზვარაკი ერთი ცოდვისთვის, სულთ მათთვის იობ დათქვისა:
„ნუ თუ ჩემთ ძეთა გულშიგან ბოროტი რამე მართისა?
და ღმრთისადმი ესრედ უძღვნიდის მმადლობი არსთა მნათისა.
160. ვითარცა იყო დღე ესე, ვითარი მოვიდესაო,
თვით ანგელსნი წარმოდგმად წინა უფლისა დგესაო,
ეშმაკი სამე მოვიდა, მათთანა ავად ჩნდესაო,
და ჰრქვა უკვე ეშმაკს უფალმან: „შენ ვინა მოხვალ დღესაო?“
161. მიუგო ბილწმან უფალსა სიტყვანი საგანგონია:
„განველე ცას ქვეშე ყოველი, აწ შენს წინა ვარ მდგომია.
ჰრქვა ღმერთმან: „იობს მიხედე, ვითარ აქვს ცნობა, გონია?
და არ არის კაცი ჩემს წინა მისებრი მოსანდომია!

162. კაცი უბრალო, მართალი, ქეშმარიტ მსახურ ღვთისაო,
განშორებული ყოვლისა სიბოროტისა გზისაო.»
ხმა ჰყო ეშმაკმან წინაშე საბაოთ მაარსისაო:
და «ნუ უკვე ცუდად ჰმსახურებს იობ უფალსა თვისსაო!
163. შენ მოზღუდვა გარემო მის შინაგანი სახლისა,
გარეშე მისი ყოველი სადგურ ჰყავ საღვთოს მადლისა,
საქმენი მისნი აკურთხენ, თუმცა რასმე ხელი ახლისა,
და ცხოვარი მისი მრავალ ჰყავ ქვეყანით ახალ-ახლისა.
164. მოავლინელა შენ ხელი შუაზე ასარეველი,
რაოდენ რა აქვს, პირითლა თუ გაკურთხევედეს—მე ველი!»
ჰრქვა ღმერთმან ეშმაკს ესერა: «სიტყვა გიბრძანო ცხოველი,
და რაცა არს მისი, მიგცე შენ, ხელთა მათ—შენთა ყოველი:»
165. გარნა მას მხოლო ერიდე, ნუ შეეხები მარტოსა».
გამოვიდოდა ეშმაკი პირით უფლისად მას დროსა,
მას ეამს იობის ძენი და ასულნი იქმენ საღმრთოსა,
და სხდეს სიხარულით, ჰამდეს და ღვინოს სმენ წარსამართოსა.
166. სახლსა მას შინა მათისა უხუცესისა ძმისადო,
ესერა ღალადისიკა მოვიდა იობისადო,
ჰრქვა მას, თუ: «უღლელუიკა ხართ ხნვიდა ღღისით, მზისადო,
და რემაკებიკა ვირთ ხრდალთა სძოვდა იგ წიმამღრისადო.»
167. «მტყვევნავნი ვინმე მოვიდეს, წარტყვენნეს იგი სრულათა,
ერნიკა მოსრნეს პირითა მახვილისათა მტრულათა,
განვერი მარტო და მოვედ თხრობად, ვარ დაღალულათა.»
და ვიდრე იტყოდა, მოვიდა სხვა ღალადისი წყლულათა.
168. იობს ეტყოდა: «ცეცხლიკა გარდაჰოვარდა ზეცითო,
ქვეყნად შეჰამა ცხოვარი და მწყემსნი შეწვნა ცეცხლითო,
ეგრეთ განვერი მე მარტო, მოველ სათხრობლად ტკეცითო.»
და ამას იტყოდა, მოვიდა სხვა მხმობი მითვე წესითო.
169. მანკა ჰრქვა იობს: «მხედარი განიყო გუნდად სამობით,
გარე მოადგეს აკლემებს, წარტყვენნეს თვისის მძლავრობით,
მონანი იგი მოსწყვიდნეს მახვილით, ჯარის მრავლობით,
და განვერი მარტო და მოვედ აწ თხრობად შენდა მალობით.»
170. ვითარ იტყვის, სხვა მოვიდა იობისა ღალადისნი,
ჰრქვა: «ძე შენი და ასული ჰამდეს, სმიდეს ღალადისნი,
უხუცესის მათის ძმისა თანამსხდომნი ბაღად ისნი,
და მეცესეულად მოჰხდა ქარი, მობერილი მარადისნი.»

171. «ეკვეთა ოთხთავე კიდეთა, დაეცა იგი სახლიო
 ყრმათა შენთა ზედ და მოსწყდეს ვაჟი, თუ გინა ქალიო,
 განვერი მარტო და მოვედ, მთხრობი ვარ ამად მკრთალიო»-
 და ესმა რა იობს, განაგდო სამოსელთ ნაცვამალიო.
172. თმა აღიპარსა თავისა, დაისხა მიწა თავსა-და,
 დაეზარდა, თაყვანისცემდა უფალსა ქვეყანასა-და,
 თქვა: «მოველ შიშველ მუცლითგან დედისა ჩემისათა-და,
 და შიშვლად მივიქცე მუნ ქვეყნად — ამ სოფლის წესი არსა-და!»
173. «უფალმან მომცა, უფალმან მიმიღო — იყოს ნებისად!
 ვითარცა უნდეს, ეგრეთ ქნას, იყავნ სახელი ქებისად,
 კურთხეულ უკუნისამდე სიმწარით ანუ შვეებისად!»
 და არ სცოდა იობ უფალსა, აღიდა მისად თნებისად.
174. იყო დღე ესე, მოვიდეს თვით ანგელოსნი ღვთისანი,
 წარდგომად წინა უფლისად მისისა დიდებისანი,
 ეშმაკიცაო შორის მათს, ღვთისგან ხმა ესმა თქმისანი,
 და ჰრქვა ღმერთმან ეშმაკს: «მიამბე საქმენი იობისანი!
175. არა არს მისებრ ქვეყანას კაცი იმისი მსგავსია,
 უბიწო, მართალ, ქეშმარიტ, ღვთის მსახურებით სავსია,
 განშორებული ყოვლისგან, ბოროტას საქმის მავსია,
 და მას აქვსო უმანყოფილება ანგელოსთ საბაასია!
176. მონაგებიცა ცუდთავე შენა სთქვი წარწყმედისაო».
 ჰრქვა ღმერთსა: «ტყავი ტყავის წილ რაოდენ რაც არისაო,
 ყოვლი რამ ფერი კაცისა სულისთვის მიუძღვისაო,
 და არამედ მიაღლინე-და — ხელიცა შენი ღვთისაო.»
177. «შეახე ძვალთა მისთაო და ხელი ხორცთა მისთაცა,
 გაკურთხოს თულა პირითა, ან იყოს სიმართლითაცა.»
 ეშმაკს რქვა ღმერთმან: «შენ მიგცემ მასვე ხორცითა, ძვლითაცა,
 და ხელი არ გქონდეს სულთანა, ერიდე ყოვლის გზითაცა!»
178. გამოვიდოდა ეშმაკი იგ პირისაგან ღვთისაო,
 დასდებდა იობს წყლულებას ფერხით თავამდე დიდსაო,
 მოიღო იობ კეცი და იხვეტდა წუთხსა ჩირქსაო,
 და სკორეთა ზედა ჯდებოდა გარეშე ქალაქისაო.
179. ვითარცა ეამი მრავალი წარხდა, ჰრქვა ცოლმან ქმარსა-და:
 «ვიდრე დაითმენ და იტყვი — ესრეთ მოველი ეამსა-და!
 ყური მომიპყარ, დასჯერდი შენ ჩემსა სიტყვის თქმასა-და,
 და აწ წარწყმდა სახსენებელი შენი ქვეყანით წამსა-და!»

180. ძენი შენნი და ასულნი ჩემის მუცლისა ტკივილით,
კენესით, საღმობით მათთვისა ცუდადრე დაეშვერ კივილით,
შენ, თავადი, ჰზი მყარლობას შინა მატლთასა ჩივილით,
და ღამეთა ათეჲ ჰაერთა ქვეშე არ ძილით, ხვინილით.
181. მე შეტომილი მსახური მუდამ შენ თავსა გადგესა,
ადგრლ-ადგილად, სახლ-სახლად ვრორინებ შენთვის აწ ესა,
ველი ოდეს მე მნათობსა, უყურებ—ოდეს დაჰხდესა,
და მე განვისვენო შრომათგან, მოუჩე სიმწუხარესა!
182. სთქუ ნურა სიტყვა უფლისა, მოჰკედე, ვერ გასძლო ხანიო! ა
იობ მიხედნა მას და ჰრქვა: «იცი ავისა თქმანიო,
რასათვის იტყვი, ვითარცა უქკო ღედათაგანიო?
და თუ შევიწყნარეთ კეთილი, ახლა ჩვენ გაეძლოთ ავნიო.»
183. არა სცოდა ღმერთსა იობ ბაგეთ დაძვრით, არც პირითა,
არა თქვა-რა უგუნური ღვთისა მიმართ სიმშვიდითა,
კლავ აკურთხა ღმერთმან იობ უფროს პირველ სიმდიდრითა,
და ოთხ ათასი საცხოვარი ბევრი ჰყვანდა სიმრავლითა.
184. აქლემები ჰყვა ექვს ათას, უღლეულ—ათჯერ ასია,
ვირი, მძოვარი ხრდალისა,—ათასის ჰქონდა მას სია,
ესხნეს მას შვიდ ძე, სამ ასულ, მათნი სახელნი ასია,
და უწოდა პირველსა მას ღლე და მეორესა კასია.
185. მესამეს — „მზიარულების რქა მასო“ — თვით ეწოდების,
იობის შვილებისთანა ცას ქვეშე არ იპოვების,
ქალთ მისცა სამკვიდრებელი, ძმათთანა წილი ექნების,
და წყლულებას უკან მოთმენით ას სამოცდაათ წელ ცხოვნების,
186. ხოლო ღლენი რაოდენნი ცხოვნდეს, იყვნეს ამდენია,
ორას ორმოც რვა წელი სხვა, იობ ნახა ძის ძენია,
ძენი ძეთა მისთანანი მეოთხეცა ნაშენია,
და სიბერიოთა აღესრულა იობ ღლითა საესენია.
187. არ მეხსნები, ბნელო, თორემ მცონის ეზომ სიტყვა ნასი,
ესთქვი ამბავი იობისა, შენ რა იცი ამის ფასი?
ეს ხომ სრულად დაეასრულე, კვლაცა გითხრა სიტყვა ხასი,
და აწ მოვიყვე, როგორ იყო ამაღლება ელიასი.“

ღღისაგან თქმა:

188. „წარვიდა მიერ ელია მპოვნელი ელისესია,
ძე საფატისი ჰხენიდა რა ხარით, ვით გუთნის წესია,
მოუხდა, მათზედ მიაგდო ხალენი უმკვეთესია,
და მყის დაუტევა ელისე ხნული და დანათესია.
189. იგ შეუდგა ელიასა, დიდად რადმე ჰმსახურებდის,
აღყვანება ელიასი ღვთისა მიერ ძვრით იქნების,
წარვიდოდა როს ელია, ელისეცა თან მიჰყვების,
და გაღვალთ ჰრქვა ელიამან, მუნ ელისე სიტყვას ხედების.
190. „ჯედ შენ აქ, მივლინებულვარ, ვათავებ ბრძანებათაო.
ელისე ეტყვის: «ცხოველ არს უფალი უფლებათაო,
სული შენიცა აწ ფიცით ცხოველ არს—გითხრობ ხნათაო,
და არ დაგიტეობ სულამდე!»—მისდევდა მისთა გზათაო.
191. ერგასნი კაცნი ძეთაგან წინასწარმეტყველთ არსა-და,
მოვიდეს იორდანესა, თვით დადგეს, წავლენ არსადა,
ხალენი თვისი ელიამ შეგრაგნა, დასცა წყალსა-და,
და განიყო წყალი: იმიერ-ამიერ განვიდესა-და.
192. ორნივე ერთად განვიდეს იორდანისა კიდეცა,
ჰრქვა ელიამან ელისეს: «ითხოვე, რაცა გინდესა!»
ელისემან ჰრქვა: «სულიმცა, რომელ შენზედა სდინდესა,
და ეგრეცა იყავნ ჩემზედა!»—ამ საუბრითა ვლიდესა.
193. ჰრქვა მას ელია: «განფიცებ თხოვა შენ მოსწრაფებული,
გარნა თუ მეცა მიხილო აწ შენცა ამაღლებული,
შენგან იყოსო აგრედვე, იქნები განმართლებული,
და უკეთუ არა მიხილო, არ იყოს გათავებული».
194. იყო სლვასაცა მას მათსა ოდეს მზრახვიდენ ერთადო:
ეტლნი ცეცხლისა და ცხენნი ცეცხლის მოვიდეს შეთადო,
გაყრითა დარჩენ იგინი ერთმანეთისა მეტადო,
და ვით თქვა, ამაღლდა ელია ძვრითაცა მალა ზეცადო.
195. ელისე თვითცა ხედვიდა, თავადი უღალადებდა:
«ჰე, მამავ, ეტლო ისრაილთ!»—ხმამაღლად დაუძახებდა,
ველარ იხილა იგიცა, ველარცა გაუხმაებდა,
და მით შებმა უყო ელისემ, სამოსელს მიუახლებდა.

196. განაპო იგი ორად და სამოსელიცა თვისია,
 აღილო ხალენი იგი ელისემ ელიასია,
 რომელი დასცა მას ზედა, არ გაუღია ფასია,
 და მიიქცა იორდანისკენ, საღ პირი მდინარისია.
197. მას ხალენსა ელიასსა მასვე წამსა მოიღებდის,
 როგორც დაჰკრა წყალსა ზედა—ელიასგან ისწავლებდის—
 დასცა მით წყალს, არ განიპო, გზასა აღარ დაუგდებდის,
 და თქვა ელისე: «სადა არსო?»—ელიას ღმერთს ახსენებდის:
198. „აფთო“! ესრეთ სცა წყალთა მათ მეორეთლა გასასვლელად,
 მუნ განიყენეს წყალნი იგი, და განვიდეს მაშინ ხმელად,
 დღისით იყო ელიასი ამაღლება, არ ღამ ბნელად,
 და ეს ამბავი დავასრულე, სიტყვა მითქვამს თუცა მრთელად.
199. კვენხით გეტყვი, არ მედრებბ, არ ეარგა კი თავის ქება,
 დღისით ბევრი კარგი კნილა, სასწაული, ღვთისა ნება,
 უცხო, ღიდი, საკვირველი—ყველა დღისით გამოჩნდება,
 და აწ გეტყოდე—რის გზით იქმნა ზაქარიას დაღუპება“.

აქა ზაქარიას დავუბეძა

დღისაგან თქმა:

200. „იყო ღღეთა მათ უსჯულოს მეფისა ჰეროდესაო,
 ჰერიასტანსა მღვდელობით სხვა ვერვინ ამსგავსესაო,
 ზაქარია არს სახელი, სიყრმითგან ესე სძესაო,
 და ღღითი-ღღე მსახურებისად მიწყით განკრძალვით დგესაო.“
201. მას ცოლი ესვა მორწმუნე, ასულთათ არონისა-და,
 მას ელისაბედ სახელად სიყრმითგან ეწოდისა-და,
 იყვნეს ორნივე წინაშე სიმაართლით მსახურ ღვთისა-და
 და ცხოვრებდნენ ზოგად უშვილოდ, მზრუნავნი ბერწობისა-და.
202. თვით ელისაბედ ბერწობდა, დრო ჰქონდა დაბერებისა,
 გარდასულ იყვნეს, ღღეთა მათ რაც იყო გამოჩნდებისა,
 მღვდელობს მას წესსა მისსაზე ღღითი ღღე მსახურებისა,
 და ცრემლით მდგომელი მარადის ჟამ ერთ რამ განკვირდებისა.
203. ხედა საკმეველის კმევანი, შევა ტაძარსა ღვთისასა,
 ერნი ილოცვენ გარედ, და ჟამსა მას დაკმევისასა
 ნახავს ანგელოზს მარჯვენით საკურთხეველის მხრისასა,
 და შეძრწუნდა ზაქარიაცა ხილვასა კადავისასა.

204. ჰრქეა ანგელოსმან: «ნუ გეშინ!»—ზაქარიასა—«გრწმენიო, შეისმინესო ვედრება, თუცა თხოვნაა შენიო, თვით ელისაბედ, მეუღლემ შენმან, მან გიშვას ძენიო, და მას იოანე უწოდე, არს სიხარული თქვენო!
205. მრავალთ სულთა განიხარონ შობისასა დღესა მისსა, ღვთის წინაშე დიდი იყოს, მან თაფლუქი არა სვისა, სულის წმინდით აღივსების, ვირემ მეტელთ დედამ შეისა».
და ზაქარიამ ანგელოზს ჰრქეა: «რით ვსცნა ამის სიმტკიცისა?
206. მოხუცებულ ვარ, თვით ცოლი გარდასულ დღესა მისსაო». ჰრქეა ანგელოსმან გაბრიელ: «ვარ მდგომი წინა ღვთისაო, ხარებად შენდა და სიტყვად მე მოვივლინე რისაო?
და იყავო შენ დადუმებულ, ველარ შეძლებელ თქმისაო!
207. რასთვის არ გრწმენა შენ სიტყვა, ხარება ზეცით ხმისანი? მღუმრად აქებდი უფალსა მეუფეს მეუფისანი, ვირემ არ აღესრულოს რა დღენი და ჟამნი თვისანი».
და დგა ერი იგი მლოდნელი ზაქარიასა მღვდლისანი.
208. უკვირდათ, საქმე შეექნათ ტაძარში დარეუოვნებით, გამოვიდოდა, ვერ ეძლო სიტყვა თქვას მოსასმინებით, სცნეს: ჩვენებაჲ უხილავს ტაძარსა შესაშინებით,
და წამ უყოფს, იგი დაადგრა უტყვად, დიდ მოსათმინებით.
209. კიდევ აღსრულდეს დღენიცა მსახურებისა ღვთისანი, მიისწრაფოდა სამყოფად მიმდგომი მეუღლისანი, ელისაბედ თავს ჰფარედა—ორსული ხუთის თვისანი,
და — «ესრეთ მიყო მე უფალმან!» აზნობდეს ამა თქმისანი.
210. მან მოხედდა ჰყო მოსპოლვად კაცთა ყვედრება ჩემშია» იყო სიხარულ ფრიადი მის დაბადების დღეშია, განიხსნა მამის უტყვება სახელის დარქმევავშია,
და უწოდებს იოანესა—სწერია ლუკას თავშია.“

ხარქმა ყოვლად რბიდისა ღვთისძმობლისა

ღამისაგან თქმა:

211. „დღეო, როგორც დაგაცალე, მეც მაცალე სიტყვის თქმევად, სიტყვა მოგცე მთელი სწორედ, არ ტუჟილის გასარევად, აწ შეიტყო ჩემი საქმე, შეიქნების გასარკვევად,
და წინა-მეტყვთა აწ სიტყვასა შემოვიყვან შესაწევად.

212. ყური მიჰყარ: რაზედ დასწერს დავით ამა ფსალმუნებას?
 ასმენს ასულს: იხილეო, ეუბნების ყურის გდებას,
 სთნდა მეუფეს სიკეთეცა, რაზედ იტყვის ამა ქებას,
 და აღრიდგანვე მოასწავებს ამ სიტყვათა განკაცებას.
213. ან მხილველი ღვთისა მოსე სინას მთას რას ნახევდისა?
 — ნახავს მაყვალს მგზნებარესა, არ იწეების, ენთებისა,
 თქმული წინასწარმეტყველთა, რაც ამაზედ იქნებისა,
 და ყველა ღამით აღსრულდების, ჯერ ვთქვა საქმე ხარებისა.
214. ლუკაცა მახარებელი თვით დასწერს საქმეს ღვთისასა,
 დაგვიწერს გაბრიელისას მოსვლას მეექვსეს თვისასა,
 გალილიასა ქალაქად ხარებად ქალწულისასა,
 და რომლის სახელი ნაზარეთ, ქალწულ თხოვილი ქმრისასა.
215. მისი სახელი იოსებ, ტომისგან დავითისა-და,
 ქალწულისა მის მარიამ სახელად ეწოდისა-და,
 შევიდა ანგელოსიკა, იგ წინა დაუდგისა-და,
 და «გიხაროდენი» მთაროვა, «უფალი შენთან,» ჰქვისა-და.
216. მან რა იხილა, შეძრწუნდა სიტყვასა ზედან მისსაო,
 განიზრახვიდა, ვითარმედ მოკითხვა არსო რისაო?
 ანგელოსმან ჰრქვა: «ნუ გეშის, მპოვნელ ხარ შენ მადლისაო,
 და შენ მუცლად ილო და შვე ძე, იესო ეწოდისაო!
217. ესე იყოსო ღიდ-მადალ. ეწოდოს მას ძე მალლისა,
 მისცეს ღმერთმანცა საყდარი დავით თვისისა მამისა,
 იგიცა მეუფებდესო სახლს ზედა იაკობისა,
 და არა იყოსო დასასრულ მის საუკუნოდ ჟამისა!»
218. მარიამ ჰრქვა ანგელოზსა: «მამაკაცი არა ვიცი» —
 მან მიუგო: «ქეშმარიტი», ჰრქვა: «არ უნდა ამას ფიცი!
 სული წმინდა მოვიდესო შენზე ჩვენგნით — ესე ვიცი,
 და ძალი გცვიდეს შენ მალლისა, ეშმაკიცა მით დაგიცი!»
219. ქალწულიცა მასვე ჟამსა სულის წმიდით აღიესების,
 ვითაც იყო სიყრმითგანვე, აწ უფრორე განათლდების,
 გარდამოხდა სიტყვა ღვთისა: «მისგან განხორციელდების!»
 და ღამით იყო ეს ხარება, შობაც ღამით გამოჩნდების.

ლამისაგან თქმა:

220. „წინასწარვე მეტყველება აქ აღსრულდა მიქიასი,
ესრეთ იტყვის: „უფალი შენ ბეთლემ სახლი ევფრათასი,
ნუ მცირე ხარ ათასეულთ მთავართ შორის ილდასი,
და შენგნით არსო გამომავლად თვით მამისა თანა-არსი.“
221. ამისთვის თქვა მიქიამან, რომე ბეთლემს იშვებოდა,
ესაიას მოსწავებაც ამ საქმეზედ ახდებოდა,
რამეთუ ყრმა იშვა ჩვენდა, ძედ მოგვეცა, იქებოდა,
და რომლისაცა მთავრობაზედ მხართა მისთა იქნებოდა.
222. ჰრქვიან: დიდისა ზრახვისა ანგელოსი ეწოდების,
საკვირველი, თან მზრახველი ღმერთ ძლიერი ხელმწიფების,
მთავარიცა მშვიდობისა ჩენის ხორცით გამოჩნდების,
და ჭერმეთა მათ საუკუნეთ უფლად მამად ეს იქნების.
223. თვით ესაიამ და სხვათაც ბევრის წლით უწინ თქვიანო:
„აჰა, ქალწული მიუდგეს და შევს ძე!“—დასწერიანო,
სახელად ემმანუილცა აღრიდგან უწოდიანო,
და წინასწარმეტყველთ ნათქვამი ბეთლემს ლამითა ყვიანო.
224. ბეთლემს შუა-ლამეს იშვა მეუფე და ღმერთი ჩვილად,
მათე დასწერს შობისასა სიტყვას სრულად, თუცა ტკბილად,
პირველ თავში სულ სწერია, როგორც იყო, განწყობილად,
და კაცთა მხსნელად გამოგვიჩნდა ქალწულისგან მუნ შობილად.
225. მოგენი იუვენს დიდებულნი, სამივ ძენი მეფისანი,
ვარსკვლავთ-მრაცხველ, რიტორ-ბრძენნი, კაცნი
დიდის სწავლისანი,
მათ შეიტყვეს ვარსკვლავითა საქმე. ქრისტეს შობისანი,
და უკან გაჰყენენ ვარსკვლავს ჩქარად, არ დამდებნი მის გზისანი.
226. მათ მოგვთა გზა სითაც წავა, ჰეროდესთან გაივლების;
რა შეიტყობს მათს საქმესა, დაუძახებს, ეზრახების,
ეტყვის: „მეცა მაკოლინეთ, თაყვანსა ვსცემა“—დაჰპირდების,
და ჩქარად წავლენ, სწრაფით მივლენ, საღ ვარსკვლავი დაადგარების.
227. ქვებს შვეიდნენ, თაყვანი სცეს, ღმერთი ნახეს ხორცშესხმულად.
ოქრო, მური და გუნდრუკი მათ მიართვეს შეწირულად,
მაშინ იყო სიტყვა ღვთისა ბაგას მჩერითა შეხვეულად,
და ძილსა შინა მოგვთა ნახეს ანგელოსი ჩვენებულად.

228. «ჰეროდესთან ნუ გაივლით!» — ანგელოსი ეჩვენება,
სხეას გზით წაელენ სოფლად თვისად, დაიჯერეს, დართვეს ნება,
რა შეიტყობს თვით ჰეროდე, გაფიცხდება, გაჯავრდება,
და ღვთის მტერობით ყმაწვილები ბეთლემს ბევრი მოისრება!
229. უწინ წაიყვანს ჩვენებით იოსებ დედით ყმასაო,
ნაზარეთს მივლენ; ჰეროდე ჩჩვილთა დაუწყებს სრევასაო,
ნაზარეველი ამისთვის აღრიდგან ეწოდასაო.
და ღღევ, დაემზადე ამისის პასუხის მოცემასაო!»

წინადაცვითა თუელისა ჩჟუნისა იესო ქრისტესი

ღღისაგან თქმა:

230. „ნუ იტყვი, ბნელო, არ ძალგიძს შენ ჩემი დაცემილობა,
ქრისტე რომ იშვეს ღამითა, იყოს რა შენი კმნილობა?
ღლით უფრო ბევრი გამოჩნდა ქრისტესი სასწაულობა,
და შობის მერვესა ღღესა კმნა წინარე დაცვეთულობა.
231. ქრისტემ ამისთვის კმნა წესი-იყო ძველისა სჯულისა,
წიგნში სწერია: «აბრაჰამ იკურთხა მიერ უფლისა».
მაშინ დაედგა ნათესავს მის აღთქმა ბრძანებულისა,
და შემდგომად ნათესავადმდე წინა-დაცვეთა წულისა.
232. ეს იყოს სასწაულადა აღთქმა ჩემ შორის თქვენსაო,
თქვენს შეილებს რეისა ღღისასა წინა-დასცვითოთ ყრმებსაო,
ვეტყვი თქვენს ყოველს ნათესავს: «ამას დაგიღებ წესსაო».
და ამისთვის მანც აღასრულა, როგორც წინათვე თქვენსაო.
233. აღასრულა ყოვლი წესი ძველ-ახლისა სჯულისანი,
მით განაგო საქმე ჩვენი დაცემულის სულისანი,
დიდად არის საკვირველი თვით საქმენი უფლისანი,
და ეს გათავდა, კიდევ ვითხრა მე ამბავი მირქმისანი.»

მირქმსა თუელისა ჩჟუნისა იესო ქრისტესი

ღღისაგან თქმა:

234. „მახარებელმან ლუკამან დაწერა საქმე მირქმისა:
იყოო იერუსალიმს კაციო ხნისა ღღისა,
მისი სახელი სვიმონ, ტომისგან იუდისისა.
და ეს კაცი მართალი იყო, მოშიში ღვთისა სიტყვისა.
235. მომლოდე ღღდის საქმისა, აწ ვითხრა, იყო რისაგან:
იყოო მისა უწყებულ სულისა სიწმიდისაგან,

არ ხილვად სიკვდილი, ვიდრე ნახოს ცხებული ღვთისაგან,
და მოვიდა სულის წმიდითა ტაძრადო ხილვად მისაგან.

236. შეყვანებასა დედისგან მიერ იესოს ყრმისადა,
ყოფად მათ მსგავსად წესად და ჩვეულებისა კმნისა-და,
მისებრ სჯულისა მათ მიმართ და ღვთისა ბრძანებისა-და,
და მიიქვა იგი მკლავზედა, მიზეზი ჩვენის ხსნისა-და.
237. აკურთხევდა მას ვედრებით, ითხოვდა განტევებასა:
«ძე მონა შენი ვედრივარ აწ შენსა მეუფებასა,
აწ თვალთა ჩემთა გიხილეს, ნეტარძე ჩემს მხცოვანებასა!
და კაცთა ხსნისათვის განკაცდი, გთხოვ ცოდვის მოტევებასა!»
238. ამას იტყვის სვიმონცა, რას ელოდა აღსრულების!
მარიამ და იოსებცა მას ღღეს მისგან იკურთხების,
ქრისტეს განხორციელება ადამს მისგან ეხარების.
და აწ თქვენ ბრძანეთ ამისთანა, 'უკეთესი რა იქნების!"

ნათლისღება უფლისა ჩჟუნისა იუსო ქრისტესი

ღამისაგან თქმა:

239. „მე მოგახსენებ სიტყვასა, ღღეო, ერთმანერთს ებასა,
ძველის სჯულიდამ მოგიყევ — წინასწარმეტყველთ ეთქვასა,
ზღვამან იხილა, იელტოდა — დავით სწერს ფსალმუნებასა,
და გარიდა იორდანემან, მით ამბობს ნათლისღებასა.
240. რა არს შენდა, ზღვაო? დავით რამდენის წლით წინ ამხილებს.
«იორდანე უკუნ-იქეც!» — სწორეს იტყვის, არ აცილებს,
მოსე ძელის ჩაგდებითა მწარეს წყალსა დაატკბილებს,
და ყველა მაშინ აღსრულდების, როსცა ქრისტე ნათელს იღებს.
241. ესეც სწერია ძველითგან მეფეთა საკითხავშია:
ასურეთისა მეფესა ნემანს-კეთრი სქირს ტანშია,
წამალს ასწავლის ელისე, შვიდ-გზის დაბანის წყალშია,
და შვიდ-გზის დაიბანს, განმწმდების იორდანესა ღრმაშია.
242. სრულაც ქრისტეზედ აღსრულდა წინასწარმეტყველთ თქმულები
არის მარკოზის თავშია თვით მისგან დაწერილები,
სულის წმიდითა აღწერა მარკოზ ქრისტესგან კმნულები,
და აწ მოგახსენებ, მას ჟამსა რაც მოჰხდა სასწაულები.
243. ნაზარეთით გალილიას ქრისტე მოვა როდესცაო,
იოანემ იორდანეს წყალსა შინა ნათელსცაო,

აღმოსვლასა მიერ წყლითგან განხმულიცა ნახეს ცაო,
და «შენ ხარ ძე საყვარელიო!» — მამამ ზეცით ხმა მოსცაო.

244. სული წმიდაცა სახითა ტრედისად გარდამოხდების,
ზე თვით სიბრძნესა ღვთისასა წყალში მდგომს წარმოადგების,
ეს ნათლისღება ქრისტესი შუალამ ნათლად განჰხდების,
და აწ გაცლი, ღლეო, მე სიტყვა ამით არ დამიბრკოლდების.“

თქორისცვალებჲ თუღლიწჲ იქსო ქრისტესი

ლამისაგან თქმა:

245. „ბნელო, ვერ ძალგიც შენ ჩემი ბევრის სიტყვითა დაკლება,
არ ზეგიძლია მაგითა ჩემისა სიტყვის მოკლება,
მოგიყვე წყნარად მე თქმასა, აწ გმართებს ყურის მოგდება,
და გითხრა, თუ მთასა თაზორსა ქრისტესგან ფერის ცვალება.
246. ვირწმუნებთ მახარებლისა მათეს თვით აღწერილსაო,
მას ჟამსა შინა შემდგომად იყო ექვსისა დღისაო,
პეტრეს, იაკობს მთად იწვევს, მასთან ძე ქუხილისაო,
და მან აღიყვანნა იგინი მთასა მას ზეთისხილსაო.
247. იცვალა მათთან წინაშე, სხედდ ფერად განბრწყინდებისა,
თვით პირი მისი ვითარცა მზისაებრ გამოჩნდებისა,
სამოსელიცა მმურკენილი ნათელი შეიქნებისა,
და ეჩვენეს, თანა მოსე და ელიაც მასთან დგებისა.
248. თანა-ზრახვიდეს, მოსე და ელიაც მასთან დგასაო,
მიუგო პეტრე იესოს და ჰრქვა, თუ: «კეთილ არსაო
ჩვენდა აქ ყოფა, თუ გნებავს, ვიქმთ, სამსა ტალავარსაო,
და ერთი შენ, ერთი მოსესა და ერთი ელიასაო».
249. ვიდრე იტყვის, ღრუბელიცა ნათლისა მათ უგრილებდა,
მუნ ხმა იყო ღრუბლით გამო, მამა ზეცით უუივლებდა:
«ესე არსო ძე თვით ჩემი საყვარელი!» — თვით ბრძანებდა,
და — «აწ მაგისი ისმინეთო!» — ქვეყანასა ასწავებდა.
250. ესმა რა ესე მოწაფეთ, პირზედან დავარდებოდეს,
ხელი შეახო იესომ, წამსავე ზე აღდგებოდეს,
ნუგეშის სცემდა უფალი, ვით მწუხარეთა ჰფერობდეს,
და აღაბენეს თვალნი, მათ ნახეს იესოს არვინ ზღებოდეს.

251. იესოსგან მოწაფეთა ესე სიტყვა ჰქონდათ თქმული:
— «სანამ მკედრებით არ აღვდგეო, არვინა სთქვათ
დღისით იყო ქრისტესაგან უცხო ესე სასწაული,
და სხვადა გითხრა ბევრი რამე, გული მქონდეს მხიარული.»

ლაზარეს აღდგინება

დღისაგან თქმა:

252. „მოწმად კმარა იოანე აწ ამისთვის ღვთისმეტყველა,
რაც ქრისტემან ლაზარესზე კმნა, აღწერა მანცა ყველა:
იყო ვინმე ლაზარეო, უძღურებამ შეაძნელა,
და ბეთანიად დაბისაგან მას მკურნალმან ვერ უშველა.
253. უძღურს ჰყვანდა ორნი დანი — მარიამ და იგ მართაო,
ამ მარიამ ნელსაცხებლის ცხებად უფალს შემართაო,
ძმა იმისი სნეულ იყო, სიკვდილის გზას ემართაო,
და მიუვლინეს იესოსა, ჰრქვეს: «წევს, ველარ ემართაო.
254. ჰრქვეს უფალს: «ვინცა შენ გიყვარს, სნეულარს
ცხედარს მდებელად.
— «ეს სენი» — თქვა — «სასიკვდილე, არა არს აწ საენებელად,
არამედ სასწაულისთვის ჩნდეს ღვთისა საღიდებელად,
და იდიდოს ძე მამისაგან, თქვენ ნახოთ საწამებელად».
255. მაშინ დაადგრა ადგილსა მას, სადაც ორ დღე იყვისა.
ჰრქვა მოწაფეთა: «წარვიდეთ ჰურიასტანით!» — იტყვისა,
მოწაფეთაგან მოძღვარსა დაშლისა სიტყვა ეთქმისა?
და — «გეძებდეს ჰურიანიო შენთვის დაკრებად აწ ქვისა.
256. კვალცა იქი თუ მიხვიდე, ეცდებიან შენსა ვნებას!»
იესოცა მათ ეტყოდა ლაზარესა დაძინებას:
«არამედ მე რა მივიდე» — დაჰპირდების გაღვიძებას,
და ჰრქვეს მოწაფეთ: «უკეთუმცა დაძინოს, ცხოვნიდეს ნებას!»
257. მათ ეგონა, იტყვის მართლა — დაძინება ძილისაო,
მაშინ იტყვის განცხადებით ლაზარესა სიკვდილისაო:
— «მე მიხარის თქვენთვის, რათა გრწმენეს ჩემის სიტყვისაო,
და არა ვიყავ მუნ, არამედ გვალეთ, ვიდეთ მის გზისაო».
258. ეტყვის თომა, რომელს ერქვა მას მარჩბივი სახელადა,
მისთანათა მოწაფეთა ჰრქვა: «მოგვალეთ წამსვლელადა,
რათა მოვსწყუდე ჩვენც მისთანა, თავი ნუ გეშურს ამ ხელადა,
და მოვიდოო თვით იესო ბეთანიას საწევლადა».

259. ჰპოვა იგი, ოთხ დღე იყო საფლავს შინა დამარხული,
ახლოს არს იერუსალიმ ბეთანია ესრეთ თქმული,
მრავალნიცა ჰჭრიანი მოსრულ-იყვნეს ბევრი სული,
და მართასა და მარიამსა ნუგეშს სცემდეს იქ მოსრული.
260. რა მართას ესმა—იესო მოვალს, წინ მიეგებისა,
მარიამ მხოლოდ სახლს შინა ჯდა, სადაც მუდამ ჯდებისა,
ჰრქვა მართა: «აქ ყოფილ-იყავ, ძმა ჩემი არ მოკვდებისა,
და აწ ვუწყი, ღმერთსა რაც სთხოო, უცილოდ ის მოხდებისა!»
261. ჰრქვა მას იესო: «ძმა შენი, ლაზარე, მკვდრეთით აღდგესო!»
მართა ჰრქვა: «ვუწყი, აღდგების უკანასკნელსა მას დღესა.»
უბრძანა ქრისტემ: «ვინც რომე ჩემსა სიტყვაზე დადგესო,
და მე ვარ აღდგომა, ცხოვრება, რომელსა ჩემი სწამდესო!»
262. ჰრქვა მას მართამა: «ჰე, მრწამსო, რამეთუ შენ ხარ ძე ღვთისა,
მომავალიცა სოფლადო, ვითარცა ესე მან თქვისა!»
წარვიდა, მარიამსაცა მოუწოდს, დასა მას თვისსა,
და იღუმალ ჰრქვა მას: «მოდღარი მოსრულ არს და გიძახისა.»
263. ესმა რა ეს, აღდგა ადრე, მივა მისკენ აჩქარებით.
მუნდა იყო იესო ჯერ აღდილსავე არ დაგდებით,
მართა სადა მიეგება თავის მოძღვარს შეტირებით,
და ჰურიანი, ვინც რომ იყვნეს სახლსა შინა მისსა კრებით
264. მისრულნიცა, ნუგეშს სცემდეს მათ, ვითარცა, იხილესა;
მარიამცა აღდგა ადრე, გამოვიდა, მისდევდესა,
საფლავს მივა სატარებლად — მისსა ასრეთ ჰკონებდესა,
და რა იბილა მან მოძღვარი, პირსა ზედან დავარდესა.
265. ეტყოდა უფალს მარიამ, მართასავით ეუბნების:
— «თუ შენ აქა ყოფილიყავ, იგ ძმა ჩემი არ მოკვდების!»
იესომ ჰრქვა: «აღდგებისო!»—მასცა ეგრე დაჰპირდების,
და ნახა, იგი რომ ტიროდა, თვით სულითა შეძრწუნდების.
266. ჰრქვა მათ, თუ: «სად დასდევით?»—იგი მათ მიუგესა-და:
«მოვედ, იხილე:»—იესოც თვალთ გარდმოჰყარის ცრემლსა-და,
იტყოდეს ჰურიანიცა: «წინათვე უყვარდესა-და!»
და ზოგთა თქვეს: «არანცა ეძლო?—თვალს უხილევდა ბრმებსა-და
267. რათამცა ამას ზედაო გამოჩნდეს სასწაულები!»
იესო მრვალს საფლავად, უწუხდა მისთვის გულები,
იყო ქვაბშიგან მდებარე, ლოდითა დაფარულები,
და ჰრქვა მათ იესო: «აღიღეთ ლოდი ეგ დადებულები!»

258. მიუგო მართა დამანცა მკედრისმან: «უფალო, ყროდისა!»
 ჰრქევა მას იესო: «გითხარ შენ, აწ მე ვარ ამ პირობისა,
 ვითარმედ, უკეთუ გრწმენეს, იხილო დიდება ღვთისა!»
 და მათ ლოდი იგი აღიღეს, სად მკედარი საფლავს იღვისა.
269. «ლაზარე, გამოვედ გარე!» — ლალად-ჰყო ხმითა დიდითა,
 გამოვიდოდა საფლავით, შეკრული ხელით, ფერხითა,
 პირიცა მისი დაბურვილ ჰქონოდა მას სუდართა,
 და ჰრქევა მათ იესო: «განჰხსენით, ვიდოდეს ჩემის ძალითა!»
270. მრავალთ უკვე ჰურიათა ჰრწმენეს, ნახეს საკვირველი,
 დღისით მკედრეთით აღადგინა ქრისტემ, დასდვა საფარველი.
 მაქვსლა კიდევ სიტყვა მრთელის ბევრი რამე მე სათქმელი?
 და ერუსალიმს შესვლას გეტყვი, ამბავს სხვასა მიეყო ხელი.“

იერუსალიმს შესვლა

ღლისაგან თქმა:

271. „ვახსენებ ზაქარიასსა ნათქვამს, წინ დადებულებსა,
 ამას იტყვისო უფალი ფრიადსა სიხარულებსა:
 ახსულო სიონისაო, ქადაგებდ ძლიერს თქმულებსა,
 და აღსრული იერუსალიმს, სად ვიტყვი ბრძანებულებსა!“
272. «მეუფე შენდა მოვალსო, შენდა თვით მაცხოვარიო,
 მართალი, შეიდი კარაულს კიცვს ახალს ზედან მჯდარიო!»
 ეს სიტყვა მახარობელმან მათემ დასწერა სწორიო,
 და სახარებაში სიტყვები მრავალი მოსახმარიო:
273. «მიეახლაო იესო იერუსალიმს» — იტყვისა
 მოვიდა თვითცა ბეთ ბაგეთ, ბეთანიასა იყვისა,
 მთასა მას ზეთისხილთასა დრომდინა იქი იდგისა,
 და მაშინ გაგზავნა იესომ ორი მოწაფე და ჰრქვისა:
274. «წარვედითო დაბას მაგას ჩქარად, არა დასაყვნად,
 მეყვსეულად ჰპოოთ ვირი ბმული, კიცვი მასთან ძოვნად,
 ახსენით და მომგვარეთო იგი ჩემთან მოსაყვანად,
 და უკეთუმცა გკითხოსთ ვინმე, არქეთ: უფალსა უხმსო თხოვნად!»
275. ხოლო თვით მოწაფენიცა წარვიდეს, ეგრედ ყვესა-და,
 მოჰგვარეს ვირი კიცვითურთ, მას ზედა დაასხესა-და,
 'ამოსელს ზედა დარეჯდა, ვით წინამეტყვთა თქვესა-და,
 და მრავალნი რტოთა უფენდეს, სხვანი სამოსელთ ქვესა-და.

276. გზასა მას ზედა და სხვანი კელა ჰკაფდეს რტოებს ხისასა,
წინა უძლოდეს სურვილით ერნი მფენელნი გზისასა,
რომელნი უკან შეუდგან, ლალადებს ქებას ღვთისასა,
და იტყოდეს მუნ ოსანნასა ძესა მას ღვთისასა!
277. კურთხეულ არს მომავალი სახელით უფლისათაო,
გვაცხოვენ ჩვენ, რომელი ხარ მჯდომარე მამისთანაო.
იერუსალიმ კალაქი შეიძრა შესვლისათაო,
და ვინმე არს განკვირვებითა, მკითხველნი სიტყვისათაო.
278. იკითხეს: «რა ვინმე არსო?» ხოლო ერნი იტყოდნან:
«წინასწარმეტყველი არის, იესოცა ამას ჰრქვიან».
ნაზერეთით გალილეას რა შეიტყვეს, განრიხდიან,
და ეტყვიან, თუ: «არა გესმის, რაცა ესე შენთვის თქვიან?»
279. ხოლო იესო მუნ ჰრქვა მათ: «წიგნში რაც ეწერებაო,
არა თუ აღმოგიკითხავს, სცნათ თქვენი გამტყუებლობა».
პირითა ყრმათა, ჩჩვილთ მწოვართ ქვე დაამტკიცე ქებაო,
და ეს სასწაული ღლისით ქმნა, იყო თვით ღვთისა ნებაო.»

ს ო რ თ მ ა

ღღისაგან თქმა:

280. „იოანე ღვთისმეტყველი, ყური უგდე, დასწერს რასა:
იცილდამო იესომან ყოველივე, რაცა ხამსა,
იგ მამამან ხელთა მისცა და რაზეთუ მისგან არსა,
და ღვთისა მივალს, სერობისგან აღდგა, შეიქს ფერხთა ბანას.
281. დადგა სამოსელი თვისი, არდაგსაცა მოიბამსო,
მოიღებდა წყალს საბანლად, ტაშტსა შინა შთაასხამსო,
იწყო ბანად ფერხთა თვისთა მოწაფეთა, როგორც ხამსო,
და თვით წარხოცდა არდაგითა, რომელს წელთა მოირტყამსო.
282. მოვიდა სიმონ-პეტრესა, პეტრეცა სიტყვის მოქმელია:
«შენ დამბან, უფალო, ფერხთა? — არა ვარ მაგის მქნელია!»
იესომან ჰრქვა: «არ ვიცი, რას ვიქმ: ეს არის ძნელია?»
და ჰრქვა პეტრე: «არა დამბანო ფერხნი! — ვთქვი სიტყვა
მრთელია!»
283. ჰრქვა მას იესო: «თუ არა დაგბანო ფერხნი შენნიო,
არ გქონდეს ჩემთან ნაწილი, თუმცა უარი თქვენიო!»
მიუგო პეტრე უფალსა: «ნუ ხოლო მარტო ფერხნიო,
და არამედ ხელნი, თავიცა ჩემი — რაც გნებავს — ქმენიო!»

284. იესომან ჰრქევა განბანილს მას სიტყვა დასაყოვნელი:
 «არა უხმს ხოლო ფერხთ ბანა, რამეთუ ამას მოველი,
 ყოვლად წმიდა არს და თქვენცა წმიდა ხართ არა ყოველი.»
 და იცოდა მიმცემელიო, სიტყვა თქვა მისთვის ცხოველი!
285. გათემან სულის წმიდისგან დაწერა, ესე გვიწესა:
 ჰარდეს ვითარცა იგინი, იესომ უთხრა აწ ესა:
 «უცილოდ ამინ გეტყვი თქვენ: ერთმან თქვენგანმან მიმცესა!»
 და იგინი დიდად შეწუხნეს, სიტყვა ფრიადი იწყესა. »
286. კაცად-კაცადმან «ნუ უკვე მე ვარო?» — იწყეს თქმულები,
 ხოლო თავადმან მიუგო მათ: «გაქვსთო წმიდა გულები,
 ვინც შთაყოს ხელი პინაკსა ჩემსა, წარწყმიდოს სულები,
 და ვითარცა წერილი არის, იმისი აღსასრულები!»
287. იუდა თქვა: «ნუ თუ მე ვარ?» — თავის სიტყვით აჩენს სადა?
 იესომ ჰრქევა: «შენვე სთქვიო!» ისხდეს ერთად, ჰამდესა-და,
 მოიღებდა პურსა ქრისტე, მადლობდა და განტეხსა-და,
 და მისცა იგი მოწაფეთა, უბრძანებდა სიტყვებსა-და:
288. «მიიღეთ, ჰამეთ, ესე არს ხორციცა ჩემი სრულიო!»
 მისცა სასმელი და ჰრქევა მათ: «ეს ყავით ჩემგან თქმულიო,
 სუთ ესე სისხლი ხორცისა ჩემისგან გამოსულიო,
 და მისატევებლად ცოდვათა მრავალთთვის დათხეულიო.»
289. როს განაწესა ეს საქმე, დღე ხუთშაბათი იყვისა,
 პურსა მისცემდა იუდას — «ეს გამცემს!» — ამას იტყვისა,
 წავა იუდა, ვერცხლს იღებს, მის საქმეს ხელი მიჰყვისა.
 და აწ ვაძლი ღამეს, თვითონ თქვას, თუმც ვნების საქმე იცისა-

ჲნოშა ოფლისა ჩჲწინსჲ იესო ქრისტესი

ღამისაგან თქმა:

290. „შენც ნახე, დღეო, ჩემგანა სიტყვისა აწ დაწყებანი,
 კაცთა ხსნისათვის ქრისტემან ყო ღამით თვისი ვნებანი,
 სიმდაბლე არის უცხოდა იმისი მოთმინებანი,
 და იუდამ გასცა, შეყარა ჰურიათ დიდი კრებანი.
291. თვით ილოცვიდა მას ღამეს, მუდამად ფეხზე იდგისა,
 ოთხნივე მახარებელნი ამ საქმეს ასე იტყვისა:
 იქმნაო ოფლი მისი და ვითარცა ცვარი სისხლისა,
 და მოწაფენიო ქრისტესნი ყველა მძინარე იყვისა.

292. რაკი დასცხრა ლოცვისაგან, ნახა თვისი მოწაფენი იყვნენ თვალით დახუჭვილნი, და აღვიძა მძინარენი, ნუგეშინის საცემელი სიტყვა უთხრა მოსალხენი, და განაძლიერებდა, თორემ საქმე ჰქონდა მოსაწყენი.
293. მტილსა შინა იყო ქრისტე, სხვაგან არსად გაეცლების, იუდაცა შურისაგან მოძღვარზედა გაშმაგდების, ჰურიათა კრებული და მისგან ბევრი შეიყრების, და ლამპრებით და წათებითა მოვლენ, წინ ის მოუძღვების.
294. მოძღვრასა ჰრქვა: «გიხაროდენ!» — მას ეტყოდა ზაკულებით; ჰრქვა იესო: «მოყვასო, ჰქმენ, რაც გინდოდეს შენ გუნებით!» რა ცნეს, ქრისტეს შეიპყრობდენ ჰურიანი დამტერებით, და პეტრე ერთსა ყურსა წარკვეთს მახვილისა ამოღებით.
295. ქრისტე უბრძანებს პეტრეს მახვილის მიქცევასა-და, მალქოზს ჰურიას წყლულზედა ისევ მოაბამს ყურსა-და, ვერ შეიტყობენ შურითა ამ-გვარსა სასწაულსა-და! და წარიყვანებდენ იესოს თვითონ მას ხელ-შეკრულსა-და.
296. პილატეს თანა განკითხვად, ნახეთ, ვინ წარიდგინების! ნერწყვა, ყვედრება, განკიცხვა კაცთა ხსნისათვის ინების, სიზღადლით, სულგრძელებითა ღვთისგან ეს მოითმინების, და აღამ და მისთანანიცა ამ საქმით გამოიხსნების.
297. ეკლის გვირგვინსა დაიდგამს ხჳელსა, არ მოსაწონებსა, ტყუილის ძოწეულითა თვით შეიმოსდა ტანებსა, კაცობრივ ხორცის გარჯითა ქრისტე ეშმაკებს ავნებსა, და პეტრე უარჰყოფს ღამითა, ღამითვე შეინანებსა.
298. უწინ მტერ იყვნენ პილატე-ჰეროდე მეტად შურითო, ქრისტეს ჯვარცმად შერიგდენ, სიკვდილს არჩევდენ გულითო, ანნა და კაიაფაცა იყვნენ ხელ-მომართულითო, და ჯვარცმა დაასკვნეს ქრისტესი. აწ შენ თქვი, ღლეო, სრულითო.“

ჯ ვ ა რ ც მ ა :

ღლისაგან თქმა:

299. „ღამევ, დავითის ფსალმუნი ამ ღლეზე არის თქმულათა: რად აღიმძრნესო წარმართნი, ერმან იზრახა ცუდათა? შეითქვენეს მეფენიცაო ქვეყანისანი გუნდათა, და მთავარნიცა შეკრიბესო, სიტყვას არჩევდეს მრუდათა.

300. პარასკევს დღესა შეკრებების ჰურიათ დიდნი ერნიო,
ჯვარცმა დაასკვნეს ქრისტესი, არიან ღვთისა მტერნიო,
აღშფოთებულნი მივიდეს, მთავარს სიტყვა ჰრქვეს ბევრიო:
და «აღილე ეგე, ჯვარს აცვი, არ არის დასარჩენიო!»
301. მთავარს ჰყვანდის პერობილეგი, წესი ასე იყვის სადა:
ერმან ვინცა გამოსთხოვის, მიუტევის, მისცისა-და,
ერთი იყო თვით ბარაბა, დამქცეველი სისხლისა-და,
და ისიც იყო დაჰერილი ბრალით სიაგვაციისა-და.
302. პილატემ ჰკითხა ერსა მას სიტყვა ეს საკითხავნიო:
«ორში ერთს თქვენ გაპატივებ, ვინ გინდათ, მარქვით სწორნიო—
ბარაბა ანუ იესო?» — ერსა ჰრქვა გასაგონიო,
და ღალად-ჰყვეს: «მოგვეც ბარაბა!» — ხმა აღძრეს საზარნიო.
303. პილატეს ჯვარცმა ქრისტესი არ უნდა, ეჯავრებისა,
მისთვის ვერა თქვა—იცოდა, ერი სულ აღშფოთდებისა,
წყალს მოითხოვდა, მათ წინა დამბანი თავის ნებისა:
და —«უბრალომცა ვარ სისხლისა!» —ამას ერს ეუბნებისა.
304. «სისხლი მაგისი ჩვენზედა, შეილთა ჩვენზედა!» — ჰრქვესაო.
მისცემს პილატე: «ჯვარს აცვით!» — თვითონ შოლტითა სცემსაო,
წარიყვანებდენ ქრისტესა, ჯვარი მას აჰიდესაო,
და რა დაშვრებოდა კაცობრივ, ხორცისგან დავარდესაო.
305. სვიმონ ვინმე კვირინელი მომავალი იყო ველით,
იმათ წინა შეეყარა, გაუშვებდენ აღარ ხელით,
მას აჰიდეს ზედან ჯვარი, მოაკრევდენ ზედ საბელით,
და ქრისტეს ჯვარსა გოლგოთამდის მიიტანდეს მისის წელით.
306. სად იღვა ადამის ძვალი, ჯვარი იქ დაერკმისაო,
ორთ ავაზაკთა შუაზედ თვით ქრისტე ჯვარს ეცმისაო,
მარცხენის ავაზაკიცა ჰგმობდის და აყვედრისაო,
და მარჯვისა ეტყვის: «ნუ იტყვი!» — უშლიდის, ეუბნისაო.
307. მან ჰრქვა, თუ: «მომიხსენეო სასუფეველსა შენსა-და!»
ჰრქვა ქრისტემ: «ამინ გეტყვიო! დღეს იყო სამოთხესა-და!»
ღედა და საყვარელიცა მოწაფე ჯვართან ღვესა-და,
და ჰრქვა ღედას: «აჰა, ძე შენი!» — მერმე ჰრქვა მოწაფესა-და:
308. «აჰა, ეს ღედა შენიო!» — დრომდინ მას მიაბარებდის;
თქვის: «მწყურის!» ჰურიანიცა ძმარს ნაღვლით შეუზავებდის,
ქრისტეს მიუპყრეს ლერწმითა, ძმარსა ნაღვლითურთ დაღვედის
და — «წყურვილსა მასვეს ძმარიო!» — დავითის თქმული აზღდების.

309. უსჯულო ჰურიანიცა მას დღეს იქმოდენ რაებსა!
მეცხრეს ჟამს თავსა მიიდრეეს ქრისტე, სულს განუტევებსა,
მას დღეს ტაძრისა კრეტსაბმელს ნახევდენ დანახევებსა,
და მზე და მთოვარე თავისას ნათელს შუქს დააბნელებსა.
310. შესვენებულთა მრავალთა წმიდათა გვამი აღდგესო,
ბევრი რამ საკვირველება ღვთისაგან მოჰხდა მას დღესო,
მეტის შურისგან ჰურიათ ერისა თვალნი დაბრმესო,
და მუნ სამოსელი განიყვეს, კვართზედან წილი აგდესო.
311. დავითისაგან ესეცა უსალმუნი დაწერილია,
მოასწავებდა ქრისტესა, სიტყვა თქვა ბევრი ტკბილია:
«განიყვეს სამოსელიო, ჩემს კვართსზე იგდეს წილია»
და არ შერიცხვინეს ჰურიათ, იცოდენ რაზედ თქმულია“.

გარდაშოსსნა და დათლუჯა

ღამისაგან თქმა:

312. „სიტყვა კელა უთხრან მთავარსა, ერნიცა სრულად შეკრბების,
ჰრქვეს: «გარდმოვიხნეთ გვამები—შაბათსა აღარ ეგების».
მთავრისა სიტყვით ერისგან ორს წვივი განეტეხების,
და იგ ავაზაკნი მრჩობლნივე ჯვარიდამ გადმოიყრების.
313. ნახეს იესო მომკვდარი, არ განუტებდენ წვივისა-და,
მან ერთმან ერისაგანმან ლახვარი უგმირისა-და,
გარდმოხდა სისხლი და წყალი გვერდსა მას კაცთა ხსნისადა,
და იყო იოსებ მდიდარი შევნიერ მზრახველისადა.
314. ქრისტეს გვამს სთხოვდა პილატეს—იმით მიიღებს კეთილსო!
გარდმოხსნის გვამსა, შემოხვევს ტილოსა გარდაკვეთილსა,
ნიკოდიმოსც უშველის დაფლვას თვის შემოკვეთილსო,
და დასდებენ გვამსა წმინდასა კლდისაგან გამოკვეთილსო.
315. სიბრძნე და სიტყვა მამისა კაცობრივ დაიფლევებისა,
იოსებ, ნიკოდიმოს, ნახეთ, ვის ეხმარებისა!
აღამს უთავე ქრისტემან, რაასა დაჰპირდებისა.
და დაგაცლი, ღამევე, თქვენ ბრძანეთ, სიტყვაცა რამც გექნებისა.“

წმინდა პასქა

ღლისაგან თქმა:

316. „ღლეო, მოგიოხრა სიტყვანი მათესგან დაწერილები:
ხეალისაგანო რომელ არს შემდგომად გამოსულები?
პარასკევისა შეკრბების ჰურიათ ბევრეულები,
და პილატესა ჰრქვეს: «შეიტყვე, კარგად გაავლე გულები!»

317. მათ თქვეს: «ჩვენ გვესმა ყურითა—იტყოდა სიცოცხლეშია: შემდგომად სამისა დღისა აღვდგეო სამსა დღეშია, ბრძანეთ საფლავის დაკრძალვა, რისხვა დასდევით მცველშია, და სამ დღემდის არამც მოწაფეთ მოგვპარონ, გვეჯობდენ ხერხშია!»
318. პილატე ეტყვისთ: «წარვედით, იყავით გაფრთხილებითო, დაკრძალეთ, ვითა იცოდეთ თქვენისა სულ დასებითო.» მსწრაფლად წარვიდეს, რაც იყვნეს თავ-თავისისა კრებითო, და დაკრძალეს, საფლავი იგი დაბეჭდეს დიდ ლოდებითო.
319. რომელიცა განთენდებოდა, ერთ-შაბათად დაღამდების, მაგდანელი თვით მარიამ მოვა, გზას არ დაუარდების, და სხვა იგი მარიამცა სანახავად მზად იქნების, და ძვრაცა იყო, ანგელოსი ღვთისა ზეცით გარდმოხდების.
320. გარდაავორვა ლოდიცა კარისგან საფლავისა-და, დაჯდა მას ზედა და იყო იგი ხილვა, ვითა მზისა-და, მის სამოსელი სპეტაკი მსგავსია თვით თოვლისა-და, და შეძრწუნდეს მცველნი და იქმნეს მსგავსნი ვითარცა მკედრისა-და!
321. მიუგებდა ანგელოსი, დედათა მათ ნუგეშს სცემდეს, ვინც იესოს ნაზარეველს მას ჯვარცმულსა ეძიებდეს, მათ ეტყოდა: «აღდგა ქრისტე!» სულ ყველასა ახარებდეს,— და აღმობრწყინდა საფლავისგან, ჯოჯოხეთსა აოხრებდეს!»
322. ქრისტე აღდგების მკედრეთითა თვით ღამით საფლავისაგან, შეჰმუსრავს სრულად ჯოჯოხეთს. მის გუნდით ეშმაკისაგან დაიხსნის ადამს, მისთანა პყრობილებს ტყვეობისაგან, და ადამს რაც ჰქონდა პირობა, ასე ეთავა ღვთისაგან“.

გერდის განხილვა

ღამისაგან თქმა:

323. „ამისთანა სასწაული, თქვი, რომელსა დღესა იყვის? ყური მიგდევ, იოანე ღვთისმეტყველი რასა იტყვის, მაშინლა ვაჱ მე მართალი, რის წერასა ხელი მიჰყვის, და გითხრა, ღამით თომასაგან გვერდი როგორ განიხილვის!
324. ვითარცა შემწუხრდებოდა დღე იგი შაბათისანი, კარნიცა მაგრად დახშულნი იყვნესო სახლებისანი, სად იყვნეს მოწაფენიცა შეკრებით მართ შიშისანი, და ჰურიით შემშინებულნი, მომლოდნე დახოცისანი,

325. მოვა იესო და ეტყვის მოწაფეთ მშვიდობასა-და,
ჰრქვა მათ: «მშვიდობა თქვენთანა!» ეტყოდა ყველაყასა-და,
უჩვენებს ხელსა და ფერხსა, გვერდისა წყლულებასა-და,
და განიხარესო მოწაფეთ, რა ცნეს უფალი არსა-და!
326. შეჰბერა და ჰრქვა მოწაფეთ: «სული წმინდა მიიღევით!»
მარტო თომა ერთი იგი იქ არ იყო მუნ დამწყდევით,
უთხრობდეს მას სხვანი იგი ზოწაფენი გულ-დახვევით:
და «ვიხილეთ ჩვენ უფალიო», ხოლო მან ჰრქა გამორჩევით:
327. «უკეთო არა ვიხილავ სამსკელისა ნადგილებსა,
და დავსხამ თითთა ადგილთა სამსკელისა განხვერტილებსა,
დავსდვა თვით ხელი გვერდს მისსა, რომელი დამარწმუნებსა,
და თვარ არა სადა მრწმუნესო!» — თავსა არ მოაცთუნებსა.
328. შემდგომად კვლად რვის დღისა კვლაცა იყვნეს შეკრებული
მოწაფენი მისნი შიშით, თვით თომაცა მათთან ღმრული,
იესოცა შევა კართა დახშულშიგან, ვით განხმული,
და დადგა შორის ჰრქვა: «მშვიდობა თქვენთანაო იყოს სრული!»
329. მერმე ჰრქვა თომას: «წარმოდევ, თითით შენითა ნახე-და,
იხილენ ხელნი ჩემნიო, მოიღე ხელი, დამდე-და,
გასინჯე ჩემის გვერდისა, ნახე წყლულების სახე-და,
და ნუ შეიქმნები ურწმუნო, გრწმენინ, მაღიდე, მაქე-და!»
330. მიუგებს თომა სარწმუნოდ, ღვთად, უფლად აღიარებსო.
თომა აღდგომას ქრისტესას ამ საქმით გავიცხადებსო,
სასწაულს ამისთანასა ღამე ბევრს მოიყვანებსო,
და დავაცლი, ყურსაც მიუგდებ ღღესა, აწ რასაც ბრძანებსო».

განრღვეულის განკურნება

დღისაგან თქმა:

331. „ღამევ, მოგიყევ წყნარა თქმას, შეგექნას მოწყინებანი,
სასწაული ვთქვა ქრისტესი, ვის დასდვა განკურნებანი,
დღისით აღადგენს განრღვეულს, მას სკირდა უძლურებანი,
და აწ გითხრა, როგორ განკურნა იმისი სნეულებანი.
332. აღვიდა იერუსალიმს იესო, ჰპოებს გზასა-და,
იმა ქვეყნისა ცხოვართა საბანელს ნახავს ტბასა-და,
მას ჰრქვიან ებრაელებრად ვითეზდა ზუთ სტოვასა-და,
და უძლურებიცა მრავალი იჯდის მუნ პირზე წყალსადა.

333. რომელნი მოელოდეს მუნ წყლისა მის აღმღვრევასაო,
რა ანგელოსი წლითი-წლად მოვა მას საბანელსაო,
მან აღამღვრივის იგ წყალი, ე'ე ყვის ყოველ წელსაო,
და ვინცა პირველად შთავიდის, მორჩის, აქებდის ღმერთსაო.

334. იყო ვინმე მუნლა კაცი, მდებარეა სნეულებით,
რომელს წელი ათვრამეტი მას დაეყო უძლურებით,
ეს მდებარე იხილვების იესოსგან დაკმუნებით,
და გულისხმაყო: მრავალ წელი აქვს უძლურსა მუნა ვნებით

335. ჰრქვა მას იესო: «გნებავსა, რომ განიკურნო ღლესაო?»
მიუგო უძლურმან და ჰრქვა: «დიდ-ჟამ მაქვს ესე კენესაო,
კაცი არა მაქვს: რას წამსა წყალი ეს აღიმღვრესაო,
და შთამავდოს საბანელსა მას, ყველანი დაძაწრებსაო.

336. «ვირე მოვიდი, სხვა უწინ შთავიდის, განიკურნების!»
—«აღდეგ, აღიღე ცხედარი!»—იესო მას ეუბნების,
იგ მეყვსეულად განცოცხლდა, კაცი მუნ ფეხზე აღგების,
და როდეს აღიღო ცხედარი, იგ ღლე შაბათი იქნების.»

შოთითგან ბრმისა [განკურნება]

დღისაგან თქმა:

337. „უცხო არს, გამოუთქმელი საკერველება ღვთისანი,
მის მოწყალება გასინჯეთ, საქმენი სიმდაბლისანი,
განრღვეულს როგორ ჰკურნებდა, აწ ვთქვა შოთითგან ბრმისანი,
და წყნარად მოგიყვე, შენ იყავ მომსმინე ამ ამბვისანი.

338. ვითარცა წარვალს იესო, კაცისა მის მხილველია,
შობით ბრმას ბარტიმეოს-და ეწოდა მას სახელია,
მოწაფენიკა იესოს შეეკნენ თვით მკითხველია:
და «რაბი! ვინ ცოდა: ამან, თუ ან ვინც ამის მშობელია?

339. რომელი ესე ბრმა იშვა, არს თურე ცოდვისაგანო,
ჰრქვა მათ იესო: «არც ამის ცოდვით, არც მშობლისაგანო,
არამედ, რათა განცხადნეს საქმენი უფლისაგანო,
და მაგაზედ ჩემდა ჯერ-არსო საქმედ თვით კეთისაგანო».

340. ნერწყვა ქვეყანასა შეიქმს საცხებელსა მიწისასა,
დასცხო იგი თივა თვალთა საკურნებლად თვალისასა,
უთხრა: «წარვედ, დაიბანე წყალსა სილოამისასა!»
და წარვიდა და დაიბანა, მხედველს ვიტყვი თვით მზისასა!

341. ქრისტე დღისით ინებებდა ბრმისა თვალთა ახილვებას,
ბევრსა გეტყვი საკვირველსა სასწაულსა, ღვთის დიდებას.
რამდენიც ვთქვა, შენგან ველი, ღამევ, კარგად ყურის გღებას,
და აწ დრო არის, რომ ვიტყოდ შეცად ქრისტეს ამალღებას.“

ა მ ა ლ ო შ ა

დღისაგან თქმა:

342. „უფალი ჩვენი იესო ქრისტე როს ამალღებისა,
უწინვე სულსა წმიდასა მოციქულთ დაჰპირდებისა:
„მე მოგიღწიო თქვენ აღთქმა ზეცით მამისა ჩემისა,
და თქვენ დასხედითო ქალაქსა“, — იერუსალიმს ეტყვისა.
343. „შეიმოსოთ, ვიდრე ძალი მაღლითა — ვადას დაუღებდის,
განიყვანა მოციქულნი ბეთანიად, აღიდებდის,
აღიპყრნაცა ხელნი თვისნი ზეცად, ესრეთ აკურთხევდის,
და იყო მათთან კურთხეასა, მერმე განეშორებოდის.
344. აღვალს ზეცათა დიდებით, იგინი თავყვანს სცემდესო,
მოიქცეს იერუსალიმს, განცხრომით მოვიდოდესო,
სიხარულითა ტაძარსა მას შინა იყოფოდესო,
და მუდამ აქებდეს უფალსა და ღმერთსა აკურთხევდესო.
345. დავითის ფსალმუნებაცა ერთიც აქ განახლდებისო:
„ამალღდა ღაღადებითა, ღმერთი აწ განცხადდებისო,
ხმითაცა საყვირისათა უფალი გამოჩნდებისო,
და ყოველი მისი თქმულები ქრისტეზედ აღსრულდებისო.“

ბოსვლა სულისა წმიდისა

დღისაგან თქმა:

346. „აღდგომის მეორმოცესა დღესა აღდგომა იყვისა,
მეერგასეს დღეს იქნების მოსვლა სულისა წმიდისა,
საღმრთოს წერილით მოგიყვე, გესმოდის, რასა იტყვისა
და „საქმე მოციქულთ“ მეორეს თავში წერილთა სიტყვისა.
347. აღსრულებასა მას დღისა მის მეერგასისანიო,
იყვნეს ყოველნი ერთბაშად ურთიერთ ერისანიო,
იქმნების მეყვანულად — ხმა ისმის ზეცისანიო,
და ოხვრა, ვითარცა მოწევნა სასტიკის ქარისანიო.
348. აღივსების ყოვლი სახლი, მსხდომარენი იყვნენ სადა,
ეჩვენეს მათ განყოფითა ენა, ვითა ცეცხლისა-და

დაადგრების თვითეულად კაცად-კაცადს თვითოსა-და,
და აღცაივსნეს სულით წმიდით და იწყებენ სიტყვასა-და.

349. უცხოთ ენათა, ვითარცა სული იგ მისცემდისაო,
იყვნეს მეტყველად ყოველნი კაცინი მის ქალაქისაო,
მუნ მყოფნი ჭურიანიცა, კაცინი მოშიშნი ღვთისაო,
და ყოველთა თესლთა, რომელნი არიან ქვეშე ცისაო.
350. იყვის რა ხმაცა, შეკრებების სრულად სიმრავლე ერისა,
შეშფოთნეს, დიდად ესმოდათ ხმა იგი საშინელისა,
თვითეულს კაცად-კაცადსა თვის მათის სიტყვის მოქმელისა
და იტყოდეს, იგინი განჰკრთეს, უკვირდეს ერთსა ერთისა.
351. „ერთისა თანა“—იტყოდეს, „ანუ არს ესე ყოველი?
ესე არიან რომელნი?“—იტყვიან გალილეველნი:—
„ვითარ ჩვენ გვესმის რომელი, სიტყვა აქვსთ დაუღეველი,
და კაცად-კაცადსა თვის სიტყვა, ჩვენ მათგანი ვართ რომელი?“
352. აბართნი, მიდნი და უჩიკნი, ელამიტელნი სრულიო,
მკვიდრ შუამდინარისანი ჭურიასტანით თქმულიო,
კაბადუკიით, პონტოით ესენი შეკრებულიო,
და ასიით, ფრიგიისანი, პამფილის ბევრი სულიო.
353. „ეგვიპტისანი, ადგილის ლიბიისანი კრებულნი,
კვირინით კერძო მოსრულნი, ჰრომნი მასთანა ხლებულნი,
ჭურია, მწირნი, კრიტელნი, არაბიელნი შვებულნი,
და იტყვიან ჩვენის ენითა ღვთისა დიდებას, ქებულნი“.
354. განჰკრთეს, ყველა ეძიებდეს ერთი ერთსა და იტყოდეს:
„რამე ჰნებავს ამათ ყოფად!“—ხოლო სხვანი ეკიცხოდეს,
იტყოდეს, თუ: „ვითარმედო ტკბილთაგანცა დაითროდეს,
და ხოლო პეტრე დადგა შორის ათორმეტთა, მათთან ხმოზდეს.“
355. ეტყოდა: „კაცნო, ისმინეთ!“—მან აღიმალა ხმანია—
„ჭურიანო და ყოველნო, ვინც მკვიდრობით ხართ ძმანია
იერუსალიმს, ეს თქვენდა ცხად იყავნ ჩემნი თქმანია,
და ყურად იხვენით სიტყვანი ჩემნიო, სწორედ სცანია!“
356. არა ვითარცა თქვენ ჰგონებთ, ვითარცა ამათ სთრავსაო,
არცა არიან სავსენი ტკბილთაგან მოუბარსაო,
რამეთუ ეამი მესამოზს, არა თუ სერი ხამსაო,
და აღრიდგან წინასწარ თქმული იოველისას ჰგავსაო!

357. იტყვის უფალი: მიეფინო სულისა ჩემისაგან-და,
ყოველთა ზედა სულებთა სულს მოეფენ მამისაგან-და,
ძენი თქვენნი და ასულნი რიტორ ვყვენ ამისაგან-და,
და უწინ მოვბერე, აწ მიგეც უცილოდ ამისაგან-და!
358. მოხუცებულთა თქვენთასა განვცხადო ჩვენებითაო,
მათ ღლეთა შინა მიეფინო სულისგან მიცემითაო,
მონათა, მხევალთა ჩემთა ზედაცა მიტენითაო,
და წინასწარმთქმელნი მის ღლეს არს ენითა შერეენითაო.»
359. განაბრძნობდა მოციქულთა სულის წმიდის მათზე მოსვლით,
განიბნივეს ქადაგებად ქვეყანაზედ თავ-თავ წასვლით,
წილი იგდეს, ვისაც ერგო, აღმოსავლით, თუ დასავლით.
და აწ შენა თქვი, თუ შეიძლო, ლამევ, სიტყვა ჩემის გასვლით.“

ყოვლად წმიდის ღვთისმშობლის ღიჯვალაჲა

ლამისაგან თქმა:

360. „ღლეო, ესე შენ უწყოდე, არ იქნების ჩემგან კლება,
არ გიხდება პირში თქმაცა, იცი სიტყვის გაგრძელება,
სიტყვას მოგცემ მარჯვედ, ჩქარად, ვიცი ამბის შემოკლება,
და სწორედ გითხრა—ღამით იყო ყოვლად წმიდის მიცვალება.“
361. როს წმიდის ღვთისმშობელისა დრო მოვა მიცვალებისო,
თავის ძის ხატი ესვენა, წინ იდგის, ილოცვიდისო,
მაცხოვრის ხატი ღედასა სიტყვასა ეზრახებისო,
და ეტყვის, თუ: «მიიცვალე იმ დროსა-ჟამს იქნებისო.»
362. ყოვლად წმიდას ქალწულები ახლდენ, მათდა ასწავებდის,
როგორც უთხრა ძისა ხატმან, ყველას ქალწულთ უბრძანებდის,
გაიგონეს რა მათ მისგან, ვით მართებდათ, შეწუხებდის,
და სანამ დროცა მოვიდოდა, ლოცვისაგან არ დასცხრების.
363. მოციქულნი იქ არ იყვნენ, ყველა იყო განბნეული,
ქვეყნად ქრისტეს ქადაგებდენ, როგორც ჰქონდათ
ღვთისგან თქმული,
იქ არ იყვნენ; ყოვლად წმიდას მათკენ ჰქონდა თვისი გული,
და ევედრების თავის ძესა, რომ მოვიდენ შეკრებულნი.
364. ჟამიც მოვა მიცვალების, როსცა ის ღლე დაღამებდის,
მიწოლით წვა ცხედარსაზე, თავის თავს ძეს ახეწებდის,
სული წმიდა მოციქულთა თვითოს-თვითოს აუწყებდის,
და აღიტაცნეს იგ ღრუბლითა, სიონს მის წინ შემოჰკრებდის.

365. წმიდანი მოციქულნიცა შევლენ ღვთისმშობლის სახლსაო,
ყველა მოჰყევების გალობით „აღილუიას“ თქმასარ,
მოციქულთ ყოვლადწმიდა თვით ეტყოდა მოკითხვასაო,
და «რის გზით მოხვედით?» — ჰკითხვიდა მათ მიზეზს მოსვლისასაო.
366. მათ მოახსენეს, სად იყვნენ ქვეყანას ღვთის ბრძანებითა:
«სულმან წმიდამან გვაუწყა ღრუბლითა აქ მოდენითა,
მსწრაფლ მოვედითო სიონად, ფიცხლავ აქ ვიპოვენითა.»
და ცრემლით მადლობდეს უფალსა ყველანი თავის ენითა.
367. საიდუმლოს მოითხოვდა ყოვლადწმიდა, აღიარებს,
თვით იაკობ მოციქული შიშით, ძრწოლით მოამზადებს,
უსასყიდლოს ქრისტეს ხორცილ ღვთისმშობელსა აზიარებს,
და მოვლენ მთავარ-ანგელოსნი, სულსა სთხოვენ, არ აბარებს.
368. ეტყვის: «სანამ არ მოვიდეს წინა-მეტყვნი აქა სრულად,
სადამდისცა მათ არ ენაბავ, არ შევიქნა მე უსულად!»
მერმე წინა-მხედველნიცა მსწრაფლად ნახეს შემოსულად,
და სახიობით მუნ გალობდენ, დავით ქნარს სცემს კაის გულად.
369. ყოვლადწმიდასა ყოველთა «გიხაროდენი» ჰრქვესაო,
დაჰპატიებდენ ზეცათა, გალობდენ ტკბილსა ხმებსაო,
ჰრქვა: «თუ არ მოვა ძე ჩემი, სულს არვის მივსცემ ჩემსაო,
და მხსნელსა ყოვლისა სოფლისას — ქრისტეს — ჩაუგდებ ხელსაო.»
370. მოვიდა ნათლის-მცემელი აქაცა წინა-მორბედად,
ქრისტეს მოსვლასა ახარებს — კმაროდა მახარებელად!
ხმა-ისმა წმიდა არსისა ანგელოზთაგან მხმობელად:
და «გარდამოხდაცა ძე ღვთისა დედისა მოსახმარებლად!»
371. ჰრქვა: «გიხაროდენ დედასა!» — მშვიდობას ეტყვის ყველასა,
ვინცა აქ იყვნეს, ერთპირად ღალადყვეს, დაძვრენ ენასა:
«ღმერთი უფალი გამოჩნდა, ჩვენ ვისგან ველით შველასა!»
და დედას სულსა სთხოვს, მისცემდა, აღარ იქს დაზარებასა.
372. ძესა სულსა მიაბარებს, ამ სოფლიდამ მიიცვლების,
წმიდა გვაში დასაფლველად მოციქულთგან წაიღების.
რა შეიტყვეს ჰურიათა, მათი გული აღშფოთდების,
და ერთმან ჰკადრა ცხედარს ხელი, ორნივე ძირში ეკვეთების!
373. გული მოუდრკა ჰურიას, მოციქულთ ეხვეწებისა,
მოციქულნიცა წმიდასა მას გვაშსა ევედრებისა,
ზედ დაადებენ ხელებსა, წყლული მსწრაფლ გამთელდებისა,
და ვინც რომ დაესწრა ჰურია, ყველა მალ მოიქცევისა.

374. წმიდა გვამი მოციქულთა საფლავს დადევს მიღებითო,
სამს ღაჩესა თევით დაყვეს ლოცვითა და ვედრებითო,
ღამესა მას მესამესა მიწა იყო დიდის ძვრითო,
და მოციქულნი შეშინდიან, იყვნენ ღვთისა მადლობითო.
375. მოციქული ღვთისა თომა ჯერ არ იყო იქ დასწრებით,
ინდოეთსა ქადაგებდა, მათზე იყო დაშორებით,
სული წმიდა აუწყებდა მასაც ბოლოს მოსწრაფებით,
და მიიწია საფლავზედა ისიც ღრუბლით აღტაცებით.
376. თომა ჰკითხევდა ამბავსა სხვათ მოციქულთა კრებასა,
მას უამბობდენ ყველასა. ღვთისმშობლის მიცვალებასა,
რაც მოჰხდა სასწაულები, ეტყოდენ უცხოებასა,
და თომა ეტყოდა უარსა, არა იქს დაჯერებასა.
377. შორს დაუქერს: «არ ეჯერვარო!» — იტყვის — მისსა
სიკედილისას,
მას სიკედილი რას უზემდა თვით მშობელსა ქრისტე-ღვთისას?
თუ არ გახსნით მის საფლავსა, არ მიჩვენებთ გვამს წმიდისას,
და თორემ გულს ვერ დავაჯერებ სიკედილს წმიდის
ღვთისმშობლისას.»
378. ფიცით ბევრი ჰრქევს თომასა, მაგრამ ვერ დააჯერესო,
სხვა მოციქულნი ეტყოდენ ორთავე პეტრესა, პავლესო:
«თქვენ გახსენითო საფლავი ღვთისმშობელისა!» — მათ ჰრქევსო,
და ორნივე მივიდეს ძრწოლითა, ცრემლით, საფლავი გახსნესო.
379. ცალიერ იყო საფლავი, რა მოციქულთა ნახესა,
ანგელოსთ ზეცას წაეღოთ გვამი მის ძვრისა ღამესა,
სულით და ხორციით იხარებს აწ ძესთან ახლოს მხარესა,
და მუნ მვედრებელ არს მარადის კაცთათვის მოსახმარესა.
380. მოციქულნი იქივ იყვნენ ლოცვითა და ვედრებითა,
გამოუჩნდათ ღვთისმშობელი თვისისავე მით ხორციითა,
თაყვანი სცეს მოციქულთა, განიხარეს მის ნახვითა,
და ყველას ამცნო თვისი საქმე, უბრძანებლის ტეპილის ხმითა.
381. განეშორა მათგან, აღვალს ზეცას ძესთან ხორციით, სულად.
კვლავე წოვლენ თვისა სახლსა მოციქულნი მხიარულად,
თომა ასე გამოაჩენს სასწაულებს ღვთისას სრულად.
და გავათავე, დღეო, შენ თქვი ყველა, რაცა გედვას გულად.“

შვიდის საიდუმლოს საძებ

დღისაგან თქმა:

382. „ბნელო, იცი, ჩემი ენა კაის თქმისგან არ დადგების,
რამდენიც სთქვა კარგი სიტყვა, ჩემს სიტყვასთან ვერ
მისწვდების,
ყური უგდევ დაწყნარებით, აწ დღე რასაც გეუბნების,
და გითხრა შვიდი საიდუმლო, როგორც დღისით აღსრულდების.
383. პირველად ნათლისღება და, მეორე ქრისტენა—ცხება-და,
მესამე აღსარება და, მეოთხე ზიარება-და,
მეხუთე ზეთის კურთხევა, მეექვსე ქორწინება-და,
და მეშვიდე მღვდლისა კურთხევა, სჯული ამაზედ დგება-და!“

ათი მცნება

დღისაგან თქმა:

384. დღეცა იყო, ღმერთი მოსეს ათსა მცნებას ასწავებდის:
„მე ვარ ღმერთი უფალიო შენია—პირველ მას ამცნებდის:
„ჩემს გარეშე სხვა ღმერთილა ნუ იციო“—უბრძანებდის,
და „არ მოიღო ღვთის სახელი ამაოზე დაფიცების!
385. დღესასწაულიცა ჩემი დაიმარხე, გქონდეს შვება,
პატივ-ეცო მამა-ღედას,—ეს იქნების ჩემი ნება,
არა კაც ჰკლა შურისაგან—ცოდვა არის, დიდი ვნება,
და ნუ იმრუშებ გულის-თქმითა, ვინც დაეცეს, არს ბილწება!
386. არა იპარო, ქურდობას არ მოჰყე, სიმრუდესაო,
არა შესწამო კაცს ცილი, მიენდევ სიმართლესაო,
ნუ გული გითქვამს მოყვისის ცოლს, დაეხსენ სიბილწესაო,
და არ შეეცილო მოყვასსა აგარაკს, საქონელსაო!“

ცხრა ნეტარება

დღისაგან თქმა:

387. „ნეტარებასა უბრძანებს მოციქულთ შეკრებულთა,
ასწავებს: „ნეტარ იყვნენო თვით გლახაკნიცა სულითა,
მათი არს სასუფეველი, აქვსთ ღვთისგან მიცემულთა,
და ეტყვის: „კვალადცა ნეტარ ხართ მგლოვარენიო გულითა!
388. იგი ნუგეშის-ცემული იქნების ამ საქმითაო,
კვლა ნეტარ იყვნენ მშვიდნიცა ნებისა მყოფლობითაო,

- მათ დაიმკვიდრონ ქვეყანა ჩემისა ბრძანებითაო,
და ნეტარ არს, რომელთა შივის, სწყუროდეს სიმაართლითაო
389. იგინი, რამეთუ მუდამ ღვთის წყალობითა განძღესა;
ნეტარ არს, ვინც არს მოწყალე, იგინი შეიწყალნესა,
ნეტარ იყვნენო წმიდანი გულთ, — მათ ღმერთი ნახესა,
და მშვიდობის მყოფნი, რამეთუ ძედ ღვთისად თვით იწოდნესა.
390. ნეტარ იყვნენო დევნულნი ამ სოფელს სიმაართლისათვის,
მათი არს სასუფეველი ცათაცა ცხოვნებისათვის,
ნეტარ იყვნეთ თქვენ, რა ჟამსცა გდევნიდენ მტერობისათვის,
და გყვედრიდენ და თქვან სიტყვანი ბოროტნი სიკეთისათვის!»
391. თუცა განვაგრძენ ზრახვანი, ჟამია გაცადებისა,
აწ დავასრულე სრულიად სიტყვანი ნეტარებისა,
კვლაცაღა წვრილად გიამბო შეიღის მსოფლიოს კრებისა,
და მას ჟამს შეყრილნი მამანი, დამხსნელნი განწვალებისა“.

პირველი [მსოფლიო] კრება

დღისაგან თქმა:

392. „პირველ ნიკიას კრებანი აწ გითხრა, იქმნა რისათვის,
ჟამს დიდის კოსტანტინესა შეკრების წვალებისათვის,
თვით სილიბისტრო ჰრომთ პაპი, მუშაკი შეკრებისათვის,
და ვიტონ და ვიკენტიოსცა მუნ მყოფნი მოწმობისათვის.
393. მიტროფანე პატრიარქი კოსტანტინეპოლელია,
სავსე ქეშმარიტებითა, ბრძენი, ღვთისა მტყველია,
სამას ათ-რვამეტ მამანი ნახეთ, ვისზედ შეყრილია:
და არიოზის მგმობარისა, ვინც ძის ღვთისა მგმობელია!
394. მწვალებელიცა არიოზ განჰყოფდა სამებასაო,
სამთ გვაძოთ, აღიარებდა და სამსა ბუნებასაო,
რამეთუ პირველ-ყოფადცა იტყოდა თვით მამასაო,
და დაბადებულად მის ძესა და ქმნულად სულს წმიდასაო.
395. ნახეთ, რა უთქვამს წყეულსა არიოზს მწვალებელსა-და!
მამისა, ძისა, სულისა წმიდისა განმყოფელსა-და!
შეგინებულის პირითა წვალების წარმომთქმელსა-და!
და ამისთვის განსქდა ნაწლევით, სკორეში თავს გარევსა-და.
396. წვალების დახსნისათვინა ნიკიას შეკრებულია,
მას ჟამსა ოცი კანონი კრებისგან დადებულია,

ქრისტეს აქეთა აქამდის ეს არის გამოსულია,
და სამას და ათ-რვაშეტიცა წელიწადები სრულია.

397. ესე წმინდანი მამანი მაშინ იქმოდენ კრებასა,
პირველ ნიკიას შეკრებულთ — ვინ იტყვის მათსა ქებასა!
გახსნიდენ არიოზისას გმობასა, მის წვალებასა,
და მეორეს კრებას მოგიყვე მწვალებელთ გამტყუნებასა“.

წმიდა მღორე კრეშა

დღისაგან თქმა:

398. „კოსტანტიპოლის ვთქვა კრება მეორე შეკრებისაო,
ჟამთა მეფობას დიდისა მეფისა თევდოსისაო,
კირილე ერუსალიმის, დამასო ჰრომთ პაპისაო,
და ალექსანდრელი ტიმოთე, პარონა პოტრიტისაო.
399. პატრიარქი გრიგოლიცა ღვთისმეტყველი მეტყველებდის,
მართლ-მკვეთრად და მართლიადად სულის წმიდით ქადაგებდის,
მაკედონოს სულის წმიდის მგმობარს მეტად ამტყუნებდის,
და ვინც იქ იყო მწვალებელი, ყველაყასა ღვთით ავნებდის.
400. მაკედონიოს წვალება წვრილად ვთქვა მისი სრულიო
ძესა შობილად მამისა მეტყველი მისგან თქმულიო,
დაბადებულად იტყოდა, დაგმოცა წმიდა სულიო,
და ას სამოცდაათნიცა მამანი შეკრებულთ.
401. შეაჩვენეს და განხადეს, წახდების მათი ხლათი-და,
ქრისტეს უკანა აქამდის გამოვა წელიწადი-და
სამას სამოცდაორიცა კრებამდის გამოსული-და,
და დაუდვეს ეკლესიასა, ერსა კანონი შეიდი-და“.

წმიდა მესამე კრეშა

დღისაგან თქმა:

402. „მესამე კრება იქმნა ჟამთ თეოდოსის ზე მცირისო,
იგ წმიდა კელესტინოსცა ჯდა მაშინ პაპა ჰრომისო,
პაპა და ეპიტროპეცა, დიოდოხენი პაპისო,
და სრულიცა ღვთისმეტყველებით სიბრძნისა დიდის სწავლისო.
403. კირილე ალექსანდრიის მათში ჩნდა ქადაგებანი,
იყვნეს წმინდანი მამანი ორას ოცდათ, ქმნეს კრებანი,
ნისტორი კოსტანტიპოლის პატრიარქს, რაც აქვს ვნებანი,
და ვინცა განჰკვეთდა ქრისტესა, მათ მიხვდათ ცეცხლთა ღებანი.

404. ნისტორ უსჯულოს სიტყვისა ნახევდენ წვალეზისასა,
არ ირწმუნებდა ქრისტეს ღვთად, ამბობდა ორს გვამს ძისასა,
არცა ღვთისმშობლად მარიამს, ქალწულსა დედას ღვთისასა,
და ქრისტეს შობდაო ქალწული ორლანოს ღვთაებისასა.
405. ესე წმიდანი მამანი ეფესოს ღვთივ შეკრებული,
ქნეს კრება, დახსნეს, რაც იყო მწვალებელთ ქადაგებული,
ნისტორ და მისი მიმდევნი სულ დარჩენ შეჩვენებული,
და განხადეს, ეკლესიისგან შეიქნენ გარდაგდებული.
406. მამანი დაამტკიცებდეს სარწმუნოებას მართლსა-და,
ქრისტესა აღიარებდეს ერთს გვამს, ორს ბუნებასა-და,
ეკლესიასა უღებდენ წესსა-კანონსა რვასა-და,
და ქრისტეს აქამდის დასწერენ ოთხას ორ წელიწადსა-დაა.

მეოთხე წმინდა კრება

დღისაგან თქმა:

407. „მეოთხეცა კრება იქმნა, ხალკიდონს სად ქალაქია,
მარკიანეს მეფობის დროს საღმრთო დასი შეყრილია,
წმიდის პაპის ლეონისა სატყვა მათში განთქმულია,
და პასხაშიონს, ლუკიანოს, ვინცა პაპის მენაცვლია.
408. კოსტანტიპოლელ პატრიარქ ანატოლიოს ქებული,
ექვსას ოცდათნი მამანი ღვთისაგან განათლებული,
დიოსკოორეზედ შეყრილნი წმიდანი დაჯავრებული,
და ვინც წარმოსთხევდა წვალეზას ეშმაკზე თავ-დადებული.
409. ერთს ბუნებასა სწავლებდა ქრისტესა ძესა ღვთისასა,
ვინც იქმნებოდენ მიმდევნი იმისის წვალეზისასა,
კრებაცა შეაჩვენებდა მიმდევსა ეშმაკისასა,
და აღიარებდეს მამანი ორს ბუნებასა ძისასა.
410. მართლ რწმუნებისა ნაწილსა ძეგლს წერდენ კრებაშიაო,
წავლენ წმიდასთან, სადაცა ესვენა კუბოშიაო,
ეფემიასა მიცვლილსა მხართმენ ეკეტერშიაო,
და გამოართმევდა, დიდს ხანსა მას ეპყრა ხელებშიაო.
411. მკედარიცა დაამტკიცებდა ამ წმიდის კრების თქმულსა-და,
ერსა მისცემდენ კანონსა ოცდაათს დადებულსა-და,
ქრისტეს აქამდის წელიწადს მოგიოთხრობ გამოსულსა-და,
და გამოვლილს წელიწადებსა ოთხასსა ოცდახუთსა-დაა.

ბესიუთე წმინდა კრება

დღისაგან თქმა:

412. „მეხუთე კრება იქმნა ჟამთ ისტვინიანოს მეფისო,
ვირგილიოსი პაპაცა, დამცემი მწვალებლებისო,
დიოდოხეცა პარონა, მოსული მოწმად კრებისო,
და ევტიქი პატრიარქიცა, წმიდა და ღირსი ქებისო.
413. შეკრებების ესე წმიდანი კოსტანტიპოლის კარსა-და,
ას სამეოცდახუთიცა შეყრილნი იქი მზასა-და,
წვალებას ოროგინესას ნახვენ მის ბილწის თქმასა-და,
და დააკნინებდო ძეს ღვთისას, არ იტყვის თანაარსადა.
414. იტყოდა: «სატანჯველისას ბოლოს ჟამს დასრულდებისო,
ეშმაკნიცაო პირველსა პატივსა აღიწვეისო,
წარწყმედულისა სულნიო ჯოჯოხეთს დაიხსნებისო».
და ამისთვის ორიგენიცა მამათგან შეჩვენდებისო.
415. მართლიად ქადაგებითა ამათ არ უნდა ფიცები,
მართლისა აღსარებისა სიტყვა თქვეს დასამტკიცები,
ქრისტეს უკანა აქამდის გამოევა ხანი დიდები,
და მრავალი წელიწადები — ხუთას და ოცდაშვიდები“.

ბეოქესე წმინდა კრება

დღისაგან თქმა:

416. „კოსტანტიპოლის მეექვსე კრება ქმნა მქადაგებელმან,
თვით კოსტანტინე მეფემან, სამების სწორად მქებელმან,
მას ჟამს ალათონ ჰრომთ პაპმან, ღვთისა ღრმად
გამომეტყველმან,
და პაპის მენაცვლემ თევდოროს, გაიოს, სიბრძნის მძებნელმან.
417. გიორგი პატრიარქიცა კოსტანტიპოლის იყვისა,
ას სამეოცდაათ მამათ კრებასა ხელი მიჰყვისა,
მწვალებლის მაკარისათვის, ვინც რომე გმობას იტყვისა,
და სტეფანე, მისმა მოწაფემ, წვალება დაამტკიცისა.
418. თვით თევდორე ფარანელი, ისიც მათთან უსჯულობდის,
ონორიცა ჰრომაელი კვიროსისა თანა ჰგმობდის,
სერგის, პიროს, პავლე, პეტრე—ეს ყველანი მწვალებლობდის,
და ნახეთ მათნი წვალებანი, როგორ შორად განდგებოდის!

419. იტყოდეს ვითარმედ: ერთი ხეზა და ერთი საქმე-და
აქენდა უფალსა ჩვენსაო — ქრისტეს — მათი თქმა ნახე-და! —
შემდგომად განკაცებისა იდგნენ ამ წვალებაზედა,
და მართლისა სარწმუნოების დახსნა ინებეს ძალზედა.
420. წმიდანი ღირსნი მამანი ამისთვის შეიყრებოდენ
მგმობართ, მწვალებელთ გუნდითურთ განხდიდნენ,
შეაჩვენებდნენ,
ორს ბუნებასა, ორს საქმეს ქრისტესსა აღიარებდნენ,
და მართლ-მკვეთრად აღსარებითა საფუძველს ასე დასდებდნენ.
421. მართლ აღსარება ქრისტესი ამათგან დამატიკიდებისა,
ქრისტეს აქამდის გამოსვლა ეთქვათ ღროცა დახანებისა,
ანგარიშითა წელიწადს, გეტყვი, არ დააკლდებისა:
და ექვსას ორმოცდათექვსმეტი სრულიად შეთავდებისა“.

მეშვიდე წმიდა მსოფლიო კრება

დღისაგან თქმა:

422. „კვალად ნიკიას მეშვიდედ იქმნა ეს წმიდა კრებანი,
კოსტანტინეს ზე მეფისა იქნების შეყრილებანი,
წმიდისა აღრიანოსი პაპისა გიოხრა ქებანი,
და მუნ მენაცვლენი პეტროს და პეტროსა ქადაგებანი.
423. პატრიარქიცა ტარასი, წმიდა და ღვთისა ნებისა,
ვისზედაც იქმნა ეს კრება, აწ სწორედ გამოჩნდებისა:
ლეო ისავრო ხატომბრძოლის, ძე კოსტანტინე მეფისა,
და მიმდგომნი მათნი უღირსნი თავები მწვალებლებისა.
424. ესენი იყვნეს: კოსტანტიპოლისა მოსაყდრენიო,
ბოროტად მადიდებელნი, თვით უღირსნიცა მღვდელნიო,
ანასტას, კოსტანტინე და ნიკიტა, ავის მთქმელნიო,
და იყვნეს ესენი ხატისა მბრძოლნი და მწვალებელნიო.
425. მათის მზაკვარის პირითა ესე წვალება ითქმოდეს:
ქრისტიანენი ხატს ღმრთად და თაყვანს სცემნო — იტყოდეს,
ძესა ღვთისასა ხორციითა ამ თქმითა დააკნინებდეს,
და თაყვანის ცემას ხატთასა კერპსავით გამოიღებდეს.
426. მწვალებელნიცა ყველანი, ეშმაკები და ფლიდები,
იყვნეს წმიდანი მამანი სამას სამოცდაშვიდები,
შეაჩვენეს და დაამხვეს მათი წვალება ღიდები,
და მართლისა აღსარებისა მთქმელი და ღირსი წმიდები.

427. მართლალსარება ქრისტესი მათ დაამტკიცეს სრულები,
წმიდათ ხატთ თაყვანისცემა შექნეს მათ დადებულები,
ქრისტესი, ყოვლად წმიდისა, რაც არის დასახულები,
და გულშიგან მოსაგონებლად, ვისზედ არს დახატულები.
428. მას ჟამს მამანი დასდებდენ კანონსა ოცდაორსა-და,
ქრისტეს უკანა აქამდის ვიტყვი გამოსულს ხანსა-და:
შვიდას სამოცდათერთმეტსა წელიწადს გამოსულსა-და.
და კარგად შეიტყევე: მსოფლიოს, გიბხრობ, შვიდ კრებას
თქმულსა-და!
429. მე დავასრულე საღმრთო და სიტყვა ვთქვი მოსაწონიო,
მართალი, სულ კეშმარიტი, კარგი რამ გასაგონიო,
მთლიე მითქვამს სიტყვა სწორეთა, რა დამრჩა მოსაგონიო,
და საღმრთო გათავდა, აწ, ღამევ, მოგიყვე საერონიო“.

აქა სამართლის ამბავი

დღისაგან თქმა:

430. „დღისითა, ბნელო, მსაჯული დაჯდების სამართალშია,
ნეტარ არს სწორედ გამგენი, მართალს არ გარევს ბრალშია,
ავს მოსამართლეს, მდიენებსა, ვინც გაერევა ქრთამშია,
და ეშმაკის ხელში ჩაიკვიდენ, იწოდენ ცეცხლის ალშია.
431. თვით ღმერთი სინჯავს მსაჯულის სამართალს სწორეს
მას დღესა,
არ უნდა უდგეს მდიდარსა, საქმეს იქმოდეს სწორესა,
ობოლთ-ქვრივთ შემაწუხებელთ სჩაგრავდეს უუმძლავრესა,
და ერთმან-ერთისა ავობა სამართლით უნდა გაწმედეს:
432. ბევრი ჭურდობა და სიძვა, რამდენი ქმნილა ბნელობას,
სისხლი უბრალო კაცისა დათხევით მისცენ მკვლელობას,
დღისით ამაგებს სამართლით გაწმიდენ ახალს ძველობას,
და ღამევ, შენ რას იქმ ამგვარსა, დღე ვიქმ ამ შუღლთა,
მშლელობას.“

აქა ღამისაგან თქმა:

433. „დღეო, რას მოჰყევს, მსაჯულმან დღითა ქნას სამართლობანი?
დღისით იქნების ჩხუბი და ყოვლფერი ავ-კაცობანი,
შური ასტყდების ღვინისგან, რა შეიქნება თრობანი,
და დღით მოვა, დღითვე განწმდება, ეს არის სწორე თხრობანი.

434. ჯერ ეთქვა ცოტა რამ კაცთათვის, ღამით რაც ჰქონდეს
 შვება და,
 ვით შერების მუშაკობითა დღისითცა, ილაღება-და,
 მზე ჩაეა, შინასკენ წავა, ვახშამს სჭამს, ექნას ნება-და,
 და ღამით დაწვების მაშვრალი, ძილი აქვს მოსვენება-და.“

აქა დღისაგან თქმა

435. „რას ამბობ, როგორ დარჩების კაცი ძილით და წოლით?
 ბნელო, მტყუნდები სამართლით, შენ მეუბნები ძალით,
 კაცი ვერ დარჩეს ხმელეთზე, თუ არ სჯით, მუშაკობითო,
 და რად ლაპარაკობ სულელად, ყმაწვილად, უქკუობითო?“

436. რა გათენდა, ყოვლი კაცი არის სახლის გაგებითა,
 ღამით, ბნელო, მწუხარეა, სანამ იყოს ნათებითა,
 რაც დღისით იქმს კეთილს კაცი სასმლის-საქმლის სავეებითა,
 და დასხდებიან მხიარულნი წინა სუფრის დაგებითა“.

აქა მუჯლისის ამბავი

დღისაგან თქმა:

437. „დღისით იქნების განცხრომა, ლხინი და ნადირობანი,
 გაღმა-გამოღმა თქარ-თქარი, ლიზლობა, კაი ზმობანი,
 გალობის, სიმღერის ოქმაზედ მეფეთგან გამცემობანი,
 და გულ-უხვად დარბაისელზედ იყოს მრავალი ძღნობანი.“

438. ამოუშვებენ შადრევანს, ბევრ-რიგ ასხემდეს აუზით,
 ვინც სჭამს დიდს თასებს, ეტყვიან: ძაღლ დაღვეს, ხელი აუზითა.
 ნეტავი მას დღეს, ვინცა ვინ ხელმწიფეთ ახლოსა უზით,
 და თქვენ აივსებით საბოძვრიო, ფრულით, აბაზით, აუზით.

439. ისხდენ მრავალნი მკვრელები, ერთმან-ერთს ტყბილად
 აბანოს,
 ზედ თქვან ლიქსები მიჯნურთა, მით ცრემლით ღაწვი აბანოს,
 თამაშად ზედან წამოდგენ ქალ-ყმანი მაღლა ა, ბანოს.
 და მუშაით მისცენ ზალათი, ზედ წამოასხმენ აბანოს.

440. რამდენი რიგი კიდება იქნება ფალაენებითა,
 ძალით ვერ დასცენ ერთ-ერთი, მცდელია ბევრ ფანდებითა,
 სხვის მოთამაშის მრავალთა მომსახმელი ჯამბაზებითა,
 და საბელზედ გავლენ კისკასად სიფიცხით, ფერხ-მალებითა.

441. ბალშიგან წავლენ დღისითა, როს მოვა გაზაფხულიო,
 შიგ დასხდებიან სალხინოდ, აყნოსებთ ვარდის სულიო,

- მრავალს ფერს უცხოს ყვავილთა ხედვენ, ეხაროსთ გულიო,
და ბუთქში იძახდეს ბულბული ტკილად, ვარდისგან წყლულიო.
442. მოჰკრეფენ ყვავილს ხელითა, ვარდისას შეჰკერენ კონებსა,
ვისაც სჭირს ვისი სურვილი, ცრემლს დაღვრის, შეიქმს
ფონებსა,
ვარდს გაუგზავნის მალეითა ბროლს გულზე დასაკონებსა,
და აწ შენ რას მომცემ პასუხსა, ამგვარსა დასალონებსა?“

აქა ღამისაგან თქმა:

443. „მეც მომიგდე, დღეო, ყური, იყავ ჩემზედ დაცალებით,
ლხინსა ჰკევს და სიხარულსა, შენ ხარ, დია, თავის ქებით,
— უზეშთაესს რამდენს მოსთვლი მეჯლიშს ღამეს დაწესებით?
და ბევრს რიგს დიდსა განცხრომასა — ღეთისგან იყოს
მოსწავებით!
444. მეშვიდე საიდუმლონი მოცემით — ღეთისა ნებანი,
ღამით აღსრულდეს კუთხევით ყმა-ქალის ქორწინებანი,
რა მზადება არს წინათვე, ან მამათ, დედათ შევბანი!
და ყოვლს სულს უხარის, მას დღესა არა აქვსთ შეჭირვებანი.
445. ქალს მიუტანენ წინათვე მისატანს შეძლებითაო,
ნიშნად მარგალიტს სინზედა დასდებს წინ მირთმევითაო,
მიმრთმევი ქალს ზედ შეაბამს ლოყაზედ წამოკვრითაო,
და შაჰრის იარაღს მრავალსა წინ დასდგენ ხონჩებითაო.“

აქა ერთაჟამის ამბავი

446. „დაპატიებენ სიძესა ჯერ უქორწილოდ წვევათა,
რა მივა, ქალს რთვას დაუწყვენ სიძისა დასაწვევათა,
ვინც იცის უკეთ კეთება პირისა დასაშვენათა,
და თვალ-მარგალიტი მოიღონ, ჯიღები დასარქმელათა.
447. სამკაულითა მოკაზმულს ქალს დასმენ, დასხდენ სხვანიცა,
თუ სილამაზის იმედი აქვს, თავი მოსაწონიცა,
უსულიანსა ტანზედა ეშალოს ხშირად თმანიცა,
და შემოიყვანონ მათ სიძე, იგ მისი შესაგვანიცა.
448. ჯერ დასმენ ყმასა პირის-პირ პაშტა ხანს კერეტად ქალისა,
თვით ქალიც ცდილობს შესვლაში ქმრისათვის შეკვრად
თვალისა,
წუხს გული ყმისა საჯდომლად, გვერდს მდომი ახლოდ მალისა,
და მიართმენ სუფრას მოღებით ჭურჭლისა ახალ-ახლისა.

449. რა შეიქნება ლხინი და თასითა გარდაღევანი,
 ყმა აღგეს სერანს მიზეზით — ასე არს ზნე და ქცევანი,
 კარში მიივლის, მოივლის, უნდა მზის გარდახვევანი,
 და შინ შევა, ქალთან გვერდს მჯდომი ფეხს აღგეს, იქნას წვევანი.
450. გარდაიყვანენ ქალისკენ, ყმა არს მადლის გარდამხდელი,
 მზესა გვერდით მთვარეს დასმენ, იქნას მათი საწადელი,
 ჯერ წყნარად ჯდეს ცოტას ხანსა ქალის ქვერტად შემხედველი,
 და მასუკანით დაწყნარებით გამოართვის ხელით ხელი.
451. თითზედ შეაცვან ბეკედი, გამორჩეული თვალია,
 მუხლს უდვას ვაშლი მურასა, ნატიფად განათალია,
 ხელსა ჰკრავს ქალი, გარდიგდებს კდმა-მოსილი, მკრთალია,
 და კვლა იწვევს ახლოს დებასა, დაატკბოს კუშტად მწყრალია.
452. რა შეიქნება ლხინი და ლეინისა მომატებანი,
 მუშაითთაგან კვრანი და ხმა-ტკბილად ამღერებანი,
 თქვან მუნანსიბი ლექსები ყმისა და ქალის ქებანი,
 და სიძეს დაუწყონ ხუმრობა, მართ მისნი გასაბედანი.
453. ეტყვიან: ქალსა თუ სწუნობ, ჩენა არა გვაქვს თვალშია,
 თუ მორცხობით იქ, აწ ჩვენთან რად მმართვეს მოყვრობაშია?
 დასტური გინდა — მოგეცით მადლისვე გარდახდაშია!
 და გაბედავს სიძეც მოხვეენას, აკოცებს, გახდეს მტლაშია.
454. ამაზედ ბევრსა იწყებენ თქარ-თქარით სიცილებსაო,
 თვით მოითხოვენ სასმელად დიდროანს სასმისებსაო,
 ყმა საესეს თასში ჩაიყრის ქალისა გიშრის თმებსაო,
 და მით დაღვეს ღვინოს, თმას გრძელსა ხელსახოცითა სწმენდსაო.
455. რამდენს იტყვიან ამაში გალობას, სიმღერეებსო!
 ყმა ხვევნიტ ვეოარ გაძლება, კოცნასა გააბევრებსო,
 გათენებისა მოჯრამდის ლხინსა რას ნახვენ, რეებსო!
 და ყმა ქალს ხელსახოცს შეუცვლის, ეკეროს მოქარგეებსო.
456. ქალსა აკოცებს, აღგება, წავა სახლს მოსასვენადო,
 გათენდეს, ხალათს უგზავნის სიღედრი ჩასაცმელათო,
 ჩაიცვამს, ფიცხლად მიბრუნდეს მადლისა გარდამხდელადო,
 და დაეთხოვება, შინასკენ ცხენს შეჯდეს წასასვლელადო.
457. შინ მივა, მზადებას შეიქმს, შევა ქორწილის ფიქრებსა,
 ყმას ჰკითხავს დედა რძლის ამბავს, იგი უზომოდ უქებსა,
 ეტყვის: ამაღ მიყავ ქორწილი, ნახავთ მის პირის შექებსა!
 და უკეთესი ეთქვა აწ ლხინი, დღეო, ვეკე, შეგაწუხებსა!

458. რაღას ვაგრძელებ ქორწილსა, ლხინსა და სიხარულებსო?
 ყმა ემზადება სასწრაფოდ, თვალსა არ მისცემს რულებსო,
 სახლის პატივად მიართმევს თეთრსა და ბევრსა ფრულებსო,
 და მოატანინებს ვაქართა ფარჩებსა ზარდახშულსებსო.
459. დაუძახებენ მოყვრებსა ქორწილის წინა დღითა-და,
 შემოიტანენ ფარჩებსა ფერად-ფერადსა თვლითა-და,
 შაქრის იარაღს დაუდგმენ სტუმრებსა ზონჩებითა-და,
 და დასკრიან ჯვარის საწერსა თეთრს კაბებს მაყრულითა-და.
460. სამჯერ იტყვიან მაყრულსა, სანამ დასკრიდენ კაბებსა,
 მკერვალს ჩააცმენ ხალათსა მას დღესვე, არ უქადებსა,
 არიან სიხარულშია, თვის ტომთა როგორც ჰმართებსა,
 და როს მოახლოვდეს ქორწილი, სიძეს ის დაამზადებსა.
461. ქალს შეიყვანენ აბანოს, დაჰბანენ თავსა, ტანებსა,
 ვარდის წყალს ზედან გარდასხმენ, დააპყურებენ თავებსა,
 გამოიყვანენ მას ტურფას დედოფლად მოსართავეებსა,
 და წესია: მოამზადებენ, წარბებს ულებენ შავებსა.
462. მას ღამეს ხელის საღებლად დაუღბონ ინა საღები,
 ქალსა მოსტაცონ ხელშია მუქითა წესად საღები,
 იქ ყმას სამეფოს უღვაშსა ულებენ თავისი ღები,
 და ეტყვიან ძმას: «დღეს იქით დაგვევსო ცეცხლი საღები!»

აქა ძღორწილი. შვიშა და სიხარული

ღამისაგან თქმა:

463. „გათენდეს, ქალის დედ-მამა მოაწვევს ბევრსა სულებსა,
 თავადთა, დარბაისელთა, სულ მათსა სახლეულებსა,
 პირსა დაჰბანენ დედოფალს, ფერსა წაუსმენ სულებსა,
 და მოაწკონ სამკაულითა, შვენოდეს ყელსა, გულსა.
464. რაც იარაღი ქალისა წესია მოსართავეადო,
 სრულად შეასხმენ დედოფალს გულით ყელამდი, თავადო,
 ოთხის ჯილებით იალქანს აწყობენ სახურავადო,
 და მორთვენ და მოამზადებენ გვირგვინის საკურთხევადო.
465. ტანთა შემოსვენ სულ თეთრსა, ბრწყინვიდეს სამოსელია,
 ტახტი შეუმკონ უცხოდა, სად ტურფა დასასმელია,
 სხვანიც ბრწყინვიდეს ქალები, სკვრეტდეს მათ მათი ხელია,
 და ეარსკლავსა ჰგევენდენ შვენებით—მზე ახლად ამომსვლელია!

466. ვერ ვიტყვია მის დღის საქმესა, ენა მაქვს დასაღალეობი,
რას ეცდებიან მორთვასა ტურფა, კეკლუცი ქალები!
იგ უებრონი მნათობნი ჩდენ მზესთან მისათვალეობი,
და ვითმც ედაროდენ ვარსკლავნი?—მათგან ჩნდეს მთვარე ნალები!
467. მორთულნი ქალნი, ვით მზენი, წვეულნი ქალის სახლებსა,
მივლენ, დედოფალს უმკობენ, მას დღეს რაც ჰფერობს ქალებსა,
ზოგნი ჟწყობენ იარაღს, მუშკს სცხებენ, სულ ამბარებსა.
და ქალი ზის წყნარად, უსულით, თავს ტურფად მოიხმარებსა.
468. პირბადეს ჩამოფარებით დედოფალს დასმენ ტახტსაო,
ვით წესად არის დადებით, გვერდით დაუსმენ მდადსაო,
ტახტს ქვევით დასმენ მზლებელთა, საზითოდ გასატანსაო,
და მეერთაქამეს ქალებსა დასმენ დედოფლის მხარსაო.
469. აწ მივიდეთ მეფესთანა, დროცა იყო აქამდიცა,
თავის მოყვრის მოხელეთა ყველას მისცენ ხალათიცა,
შემოყრილნი მეფესთანა ეჯიბი და მაყრებიცა,
და გაგზავნიან მახარობელს, ჩქარად წავა, ვით ქარიცა.
470. რაკი ახარებს მისვლასა, ღვინოს მიართმენ თასითა,
თასსაც ჩაუდგმენ უბეში, ნასყიდსა დიდის ფასითა;
ხალათს მისცემენ მძიმესა, მხარს აუხვევენ ფარჩითა,
და წამოვა სიხარულითა, იტყვის: «ვიშოვე გარჯითა!»
471. მეფის წასვლის დროს ასტეხონ ხმა-მალლად თვით მაყრულები,
თქვან მუნასიბი ლექსები ბრძენის რუსთელისგან თქმულები.
ცხენს შეჯდეს, წინა გაუძღვეს, მარქაფა დაკაზმულები,
და გვერდსა ახლია მაყრები, მიდიან მხიარულები.
472. რა მოვალს მეფე, დედოფლის სადა სამყოფი სრანია,
ღმერთს შეახვეწონ თვის ტომმან იგ ტურფა სიძე-ხძალნია,
ქალთა შეექნასთ ამება—ესმესთ მაყრულის ხმანია.
და შევიდეს მეფე, მზის გვერდით ტახტი საჯდომლად მზანია.
473. ცოტა ხანს გამოშვებითა აღასრულებენ წესსაო:
ქალსა ჰყავს მამა, ანუ ძმა—იგ ზე აღგების ფეხსაო,
წინ დაუჩოქებს ცალს მუხლზედ, ორს გამოართმევს ხელსაო,
და ყმას ქალის ხელსა ხელშია მისცემს და აბარებსაო.
474. რა ხელს ჩაუთვლის მეფესა, გარდამხდელია მადლისა,
აღარ დაჯდების, არიან მაყრულთა მთქმელი მადლისა,
აღგების მდადი, შეხვეწნით ძლიეს ამყენები ქალისა,
და ხელთ ეპყრას ტყავის სახელი მის უებროსა სძალისა.

475. წინ გაუძღვების დედოფალს, მოვლენ სად რიგი არია,
კარსა დაუხშვენ საყდრისას, ვით მათი წესი არია,
- ბჳის მცველსა მისცენ მცირე რამ, გააღებინონ კარია,
და რა შევლენ, ღვდელმან ქალ-ყმათა ხელთ მისცეს კელაპტარია.

476. გაშლიან ხალიჩა-ფუჳსა, მას ზედა ფარჩას მძიმესა,
მეფე და დედოფალიცა უნდა მას ზედა იდგესა,
ეტყვიან ყოვლს სულს საყდარში: «მიუღღვით არვინ მიღგესა!»
და უკურობებს მღვდელი გვირგვინსა, ჯვარის-საწერი მისცესა.

477. მათ გამოსთხოონ გვირგვინი დადგმის დროს მოლარესაო,
ცოტა თუ მისცენ, უწუნებს, მათ სიტყვას ეტყვის მრთელსაო,
უშუღლებსთ გაანჩხლებული, ვით ჰფერობს მოახლესაო,
და ვერ გამოართმენ გვირგვინსა, სანამ არ მისცემს ბევრსაო.

478. გათავების დროს ღირს-იქმნენ სიწმინდის მიახლებასა,
მღვდელი ორთავე კრძალვითა მათ მისცემს ზიარებასა,
აღასრულებენ აწ წესსა, ვით უთქვამს მამათ კრებასა,
და დასდგმენ გვირგვინსა—წესად არს—სამს ღამეს გათენებასა.

479. აწ საყდრიდამე გამოვლენ ისევ მაყრულის თქმაზედა,
ხმალს ამოიღებს ეჯიბი, მიაბჯენს საყდრის კარზედა,
შიგ გაატარებს ორთავე ქვეშ ამოღებულ ხმალზედა,
და გამოემართენ სრისაკენ, წყნარად მავალი გზაზედა.

480. რა მივიდნენ, ალაყაფის კარს დაუჭერს ყაფიჩები,
მეფეს სოხოვენ სათხოვარსა: «წესად არის, ამით ვრჩები!»
მათ უბოძებს საბოძვარსა, თეთრი მისცენ, არ ფარჩები,
და მათ განუღონ კარი, შევლენ არ მაყრულის ნაყუჩები.

481. შევლენ სახლშია დედოფლის, დედა ტახტზედა მდგომია,
რა ნახავს სიძეს და ქალსა, მათ წინა წამომდგომია,
. ორთავ ჩაუღებს პირს შაქარს, კიდევ მოხვევენის მდომია,
და აკოცებს ორთავ, სიძე(ა) მადლისა გარდამხდელია.

482. მივლენ ტახტს წინა, ტახტისა მჭირავი იდგეს ძალითო,
დაუჭერს ასელას; ეჯიბმან უკვერითოს ავის თვალითო,
მოხელები ჩივიან: «მეფე აივსო ვალითო!»
და მისცემენ, მეფეს ტახტს დასმენ, დედოფალს მდადით
კრძალვითო.

483. პირის მელვინე მას დღესა მეფის, დედოფლის ვინ არი?
შელოცვის დროცა მოვიდეს, ორნივე ვნახეთ წინარი,

მოიღონ თასი მათ უწინ ძვირფასად გასასყიდარი,
და სინი დაუდგან, აწ მოვლენ ქალნი შვენებით მდინარი.

484. მიულოცევდენ პირველად დარბაისელთა ცოლები,
ორ-ორნი მივლენ, გარდაგდონ ერთ-ერთის ღირსად ტოლები,
უსულთანი ტანითა, პირ-სპეტაკი, ვითა ბროლები,
და რა გაათაჟონ ის, დასხდენ რიგზედა ჩასაყოლები.

485. შემოვლენ ჯერეთ მაყრები კაცისა, გინა ქალისა,
ცალს მუხლზედ დაიჩოქებენ გარდამგდებელი თასისა,
მას უკან მოვლენ თავადნი ორ-ორი დიდის გვარისა,
და მისალოცავი ყველამან გარდაგდონ ბევრის თასისა.

486. როს გათავდების მილოცვა, თასების გარდაგდებანი,
აჰკრეფენ პირის მწდეგები, ორთავ აქეთ მისი რგებანი,
საერთაჰპაოდ დამზადდენ ქალთა და კაცთა კრებანი,
და ვითა ვთქვა ლხინი მის დღისა, განცხრომა ანუ შეებანი!

487. მეფეს გვერდს უჯდეს ეჯიბი, მაყრები წამოსხმულები,
დასხდენ ჯალაბთა პირის-პირ თავადნი დაკაზმულები,
პირ-და-პირ მსხდომი ცოლ-ქმარი იყვნენ მკერდ გამოსმულები,
და საყურ-ჯინჯილი ვერ შეძრან ქალთა ყურზედა სხმულები.

488. რას ჩირახოვანს იქმონენ მას ღამეს ქორწილშიაო!
თამაშას ნახვენ ყოველნი მუშაკის სროლაშიაო,
დიდი ანგამა იქნების ქალსა და კაცებშიაო,
და მასპინძელიცა ფეხს იდგეს სუფრისა მოსვლაშიაო.

489. მიართმევს სუფრას, რაც არის მას ღამეს შეფერებული,
მრავალი უცხო საკმელი ბევრ-რიგად გაკეთებული,
თავით ბოლომდინ მიართვან, სუფრა აქვს ნოვაგებული,
და სანთლებითა და ღამპრებით სახლი არს განათებული.

490. გაარიგებენ სუფრასა მუნ სახლსა დიდსა სეფესა,
მერიქიფენი მოართმენ თასებსა ღვინით სავსესა,
ჯერ დაილოცონ, პირველად დიდებით ღმერთი აქესა,
და მას უკან: «გაუმარჯოს!»-ო ეტყვიან ეჯიბს, მეფესა.

491. ასეა წესად ქორწილში ამ გვარი გარიგებაო:
მიართვან ღვინო მეფესა, ხელში არ ეკირებაო,
ეჯიბი ეტყვის მუნ მყოფთა: «მეფე თვით ილოცებაო!»
და საღმრთოთა კაცთა დალოცონ, ერთმა თქვას «გამარჯვებაო».

492. თვითო—ორ-ორის დაღვეით გამოვა პაშტა ხანია,
მეფეს ჰრქვან: «თასის მსმელობის დრო არის, პაემანია».
თასი მიართვან მეფესა, ვინც უზის ახლოს ყმანია,
და ორს ბოქაულთა ერყვიან: «გააგეთ დაღვეანია!»
493. ეჯიბის პირით დაუღვეს მეფე, ვინც ახლო ზისაო,
ხელ-ჯოხიანი აკეთ დგას, ერთია იკით მხრისაო,
ეს ერყვის, უღვეს სახელით, ხმა-მაღლად იძახისაო;
და «ამასა დაუღვიოსო!»—ის მთქმელი სახელისაო.
494. ერთს რიგზედა გარდაღვეა ასე ჩავა ბოლომდიცა,
გვარიანი ხუმბრობა და შეიქმნება თქარ-თქურიცა,
იტყვიან, თუ: «ვინცა იცით, დრო არს, ბძანეთ თქვენ
ზმანიცა».
და ერთმანეთსა გაეზრახნენ, მათ დაიწყონ აწ თქმანიცა.“

აქა ზმა ლუქსად თქმული

495. «მესამე ფეროვანებას მე ფეხის წადგმით ვპოვებდი,
ქალთა საამე ფერია წასმულსა დავუყოვებდი,
თუმცა ვაამე ფერობით, ვარდივით აუყოვებდი,
და შეშეფერების ეს სიტყვა, აროდეს დაუტოვებდი.
496. უდედო ფალის გახსნასა ვერა იქმს ობოლიაო,
სანამ და დისა შეყრასა ისმენდეს, გული სტკივაო,
ნაქორწინებას უსჯულოს ჰშველის ღვთის-მოსავიაო,
და ბაკურ თხევასა-ვერ უდგა, არ ღვინის დამღწევიაო!
497. ვხატე ეს არე, ჯიბით მაქვს ქალალღზედ დახატულო,
ეჯი ბინაზედ მიმიყვანს, არ ვიყო დაღალულო,
ეს გაამაყა რისათვის, ამით მეტკინა გულო,
და შემაყარი სუნნელი, შენგნით ჩამედგა სულიო!
498. დავახხი, ვისაც უნდოდეს, ნელსაცხებელი თავზედო,
მასესხი ვინმე აწ ზმაცა, ვის იმედი გაქვს თქმაზედო,
საწოლს წაახხი, ვინემდის დაითრობოდეს სმაზედო,
და მესხი ვინ არის აქ ცოდნით ზმასა და ხუმბრობაზედო?
499. მაშ უქი ყოველთ შევენება, ვისაც აქვს ლამაზობანი,
მონათ ელიზლეთ ხუმრობით, შექენით სიცილობანი,
მე მიამა რა, ქალებო, დაღვეით ზარხოშობანი,
და თქვენის ამარა ქართულის თუცა ვერ ძალმიცს თხრობანი!»

500. ერთს-ორსა დალევაზედა მათ დაასრულონ ზმობანი,
აწ არის დროცა წესადა ლხინზედა შაირობანი,
ვინც იცის, წამოაყენონ, მან აქოს მეფეთ ფლობანი,
და წარმოსთქვას სიტყვა სიბრძნისა, მათ უქოს ხელმწიფობანი.“

აქა შაირის თქმა

501. «თქვენც სუფევთ, მეფევ, კურთხევით, ვით აბრამ მეუღლითაო,
მათებრ გაკურთხოსთ უფალმან, გამრავლდეთ შვილებითაო,
ორთავ მოგეცესთ დღის სიგრძე, გაცოცხლოსთ მრავლის
და აწ შეგაბეროსთ ერთმანერთს თვით ღმერთმან წყალობითაო!»
502. ვით უქმნა ღმერთმან ადამსა ევა მის ცოლად გვერდითა,
ადამ შეერთდა ცოლს თვისსა ზორციით და თვისთა ძვლებითა,
იყვენით მისებრ ღეთისაგან კურთხევით გაერთებითა,
და ბოლოს დროს ადამს ცთომაში თქვენცა ნუ ემსგავსებითა!
503. დედოფლის ბრწყინვალეობამან მზისა ციმციმი ანასო,
გიშრისა მშვილდით ისარი მეფესა გულსა მან ასო,
მეფესა მართებს საიშე—გვერდს უჯდეს იმისთანასო,
და ასე შებერდეს მეუღლეს, ვით იოაკიმ ანასო!»

აქა გალობის თქმა

504. „აწ გათავდების შაირი ერთს რიგსა დალევაზედა,
ააყენებენ მგალობელს, ვის თავი მოსწონს თქმაზედა,
იტყვიან კრელსა საამოდ თასების დალევაზედა,
და მისცემენ სამგალობოსა, დასრულდეს ტკბილსა ხმაზედა.“
505. გათავებენ გალობას მაღალ-დაბლისა საბანოს,
ვით წესად არის, მოართმენ აქ მდადსა ხელის საბანოს,
ფარჩებს რა ნახავს, იგ იტყვის გულში: «მევეკრავ საბანო»,
და მუშაითები დაუკერენ ერთმანერთისა საბანოს.
506. როს მობრუნდება თასები, ერგების თავის მსმელებსა,
იტყვიან: «თქვითო, დრო არის, ვინც იტყვით დასდებელებსა!»
ააყენებენ მცოდნესა, გამოჩეულისა მთქმელებსა,
და მოახმარებენ კარგებსა მობანეს, მომძახებლებსა.
507. ნიადაგ რიგზე თასებსა დალევენ სიმღერითაო,
ოთხს-ხუთსა ჩაურიგებენ ამ რიგად დალევითაო,
მეექვსეს თასზედ—წესად არს—წამოიჩოქონ ზნითაო,
და დალიონ ასე, თავის მსმელს ჰრქვან, თუ: «გაამოსთ სმითაო!»

508. ყველანი ასრე დალევენ, — «გამოსო» — უთხრან მსმელებსა,
დედოფლის პირის ახდის დროს მოასხმენ მოხელებსა,
მეფე უბრძანებს ეჯიბსა, იხმარებს საქციელებსა,
და ფეხზედ აღგების ეჯიბი, ხმლებსა დაადებს ხელებსა.“

აქა დედოფლის პირის ახდა

509. „მდივანი მოდგეს ეჯიბთან, ორნივე ერთად წადგესო,
ნუსხით მიაართვან სოფლები, რაცა მათ გულსა სწადდესო,
წაუკითხედა მდივანი: «მეფემ მოგართვა აწ ესო!»
და მათ აღასრულონ იმ რიგად, როგორ აღრიდგან დაწესო.

510. წინ დაუჩოქებს ეჯიბი ორის შიშველის ხლმებითა,
პირ-ბადეს ხრმლითა ორჯელა აუწევს ჯერ დაშვებითა,
მესამედ ასწევს ბადესა, პირს აჰხდის გამორჩენითა,
და მდადი აღგების, დედოფალს უკეთებს დაწყნარებითა.

511. თავს გაუკეთებს დედოფალს, როგორც მათ გულსა უნდესო,
პირის ახდითა ქალს დაწვი ვარდივით გამოუჩნდესო,
მისი შვენება მეფესა დიდად შეფრფინვით უჩნდესო,
და გამხიარულდეს აწ უფრო, გვერდს ჯდომა კვლაცა სურდესო.“

აქა ზითვის წიგნის წაკითხვა

512. „აწ სხვა დაეწყოთ, დრო არის წაკითხვა ზითვის წიგნისა:
წარმოდგეს, წიგნი ხელთ ეპყრას, გამოჩნდეს ცოდნა მდივნისა,
მან წაკითხოს კარგგვარად წერილი ღრმისა სიტყვისა,
და სულ ქალის მზითვეს, რაც არის წიგნში, წაკითხვით იტყვისა.

513. რა გაათავებს წაკითხვას, დალევენ თასებს საესესო,
ვის არ უნდოდეს დალევა, მეღვინეთ ძალით ასხესო,
მუდამ თასების რიგზედა იტყვიან ხმასა სამესო,
და ჯდომით სმენ, მოურიგებენ ორსა, თუ გინა სამესო.

514. მასუჟან მოიწოდებენ აღგომას, ფეხზე საყენსო,
საქართველოში ვით არის წესად, დალევენ საყენსო,
დალევენ თასებს საესესა, არ-გრძლად ხელშიგან საყენსო,
და იტყვიან ტბილსა სიმღერას, მის დღისა გამოსაყენსო.

515. რაკი დალევენ, თავ-თავის მსმელს აკოცებენ პირზედა,
რაც არის მსმელი, ყველანი ასე დალევენ რიგზედა,
ფეხზედ გათავდეს დალევა, მოუმატებენ ლხინზედა,
და ვისაც აქვს ცოდნა, გამოჩნდეს, ლხინს ნახავს მუნასიბზედა.

516. შუას ლხინს უკან თვით მეფე ადგების, გავა კარშია,
მარტო ეჯიბი იახლოს, სხვა იყენენ შექცევაშია,
თან გაპყვეს მასპინძელიცა სიძესა სეგრანშია,
და მალე შეიქცენ ისევე, მივიდნენ, დასხდნენ სახლშია.
517. კიდევ დაღევენ თასებსა ყველანი სამსა რიგსაო,
მასუკან ადგეს ორ-ორი, ვინც იქით-აქეთ ზისაო,
თასებსა დასდგმენ ტახტს ახლოს, სევმდენ წინ დაჩოქილსაო,
და უწინ მაყრებმან დალიონ, მერმე სხვათ დრო აქვსთ სმისაო.
518. წინა დაჩოქილს ყველანი დაღევენ მეფის გარდა-და,
თვისს ალაგს დასხდნენ ზარხოშნი, მათ ღვინის ძალი ადგა-და,
ურიგონ კიდევ სამ-ჯერად, მეღვინემ სავეს ასხა-და,
და ღვინის სმა ეყოთ; მეფისა წასვლის დროც მოახლოვდა-და.“

აქა ბოვის ადგომა და საწოლს წასვლა

519. „მემაყრულეთ თქვან რუსთელისა მუნასიბები ქებისა,
ადგეს ეჯიბი მაყრითურთ, გვერთა მხლებელი მეფისა;
წავიდეს მეფე საწოლსა, მაყრული გადიდებისა,
და მასპინძლები და სტუმრები, სხვა არ დამგდები სეფისა.
520. ქვეშ დაგებული მზად არის, ფეხზედ დგას მედოშაქე-და,
რა მივლენ საწოლს სათხოვრად, ქალმან მეფესა შეხედა,
არ დაზარდების სიძვირით მოხელე მოცემაზედა,
და ფარალათსა იქს აწ მეფე, ისწრაფის დაწოლაზედა.
521. ახალუხზედა ქურთუკსა ჩაიცვამს იეჟლასაო,
დაჯდება, სანამ მოუვა, მოუცდის დედუფალსაო,
შევლენ მაყრები იქავე, კიდევ დაღევენ თასსაო,
და მეფეს უკანა იქ მსხდომნი სმენ ლხინით პაშტა ხანსაო.
522. ადგენ იქ მსხდომნი კაცები, სუფრა დაუგდონ ქალებსა,
დედოფალს ხვეწნით ცოტა-რამ აკამონ, სხვანიც კამეზსა,
მათ სუფრა მალე აიღონ, არ ისხდენ ბევრსა ხანებსა,
და მემაყრულეთ თქვან მაყრული, აწყობდენ კარგად ბანებსა.“

აქა ცეცხლოვლის საწოლს წასვლა

523. „წაიყვანენ დედუფალსა, თან მისდევნენ ქალთა ჯარი,
მიიყვანენ, საწოლისა არ დაგულოს მეფემ კარი,
ქალნი შეპყვენ თამაშისთვის, ერთმანერთზედ შენაჯარი,
და თამაშა და სიხარული ქალებისა ამ დღეს არი!

524. ქვეშ-საგების ბოლოს დასმენ დედოფალსა მეფის პირსა,
ვითა ჭფერობს ქალსა წყენა, შეიფეროს, ცრემლით ტირსა,
თავს მოჰხდინან იალქანსა, გაწყობილსა, ძვირად ღირსა,
და სხვა-ფერ მოჰრთავს დედა ქალსა, თავს დახურავს სუბუქ-მცირსა.

აქა მუდისაგან დედოფლის ცანს გასცა

525. მეფეს ეტყვიან: «მობრძანდი, დრო არის ტანის გახდისო».
მივიდეს დედოფლის წინა, ცალს მუხლით დაუჩოქისო,
ორსავე ხელისა მაჯების ხრიკასა სრულად დახსნისო,
და ზორტებს გაუხსნის კაბისას, მარჯვენას სახელს წაჰყრისო.

526. ქალთა გახადონ აწ კაბა, წყნარად მოჰკიდონ ხელია,
მეფე ხდის ორს ფეხს ჯორაბსა, ზედ მხარზედ გარდამყრელია,
მორჩების ამას, სიდედრთან მადლისა გარდამხდელია,
და აიყვანს, მარჯვნივ დაიწვენს, მას მიხედეს საწადელია!

527. რა ქალნი აღგნენ, საწოლით გამოვლენ, იქნას ჯრანი-და.
ყმამ ქალსა მისცეს საწოლად თვისი მარჯვენე მკლავნი-და,
ევედრებოდეს საუბარს, სუროდეს სიტყვის თქმანი-და,
და ქალი ნაზობდეს, ჰრცხვენოდეს, არ აღძრას თვისი ხმანი-და.

528. რაც ქალნი იყვნენ, ყველანი—მასპინძელი, თუ სტუმრები,
საწოლს გარს შემოეხვივნენ, თვალთა არ მისცენ რულები,
უყურონ გათენებამდის, საცა არს მისაყურები,
და არ მოისვენონ მას ღამეს, მით გაიხარონ გულები.

529. გათენდეს, კარში გავიდეს სიძე ტანს ჩასაცმელათა,
დაემზადნენ და ჰკაზმიდნენ ცხენებს შინ წასასვლელათა,
ქალს მორთვენ საცხენოსნოთა, ტყავ-კაბის წამომსხმელათა,
და ტიროდენ ქალის გაყრისთვინ, ცრემლი სდიოდეს ყველათა.»

აქა ქალის წაყვანა

530. „მეფე შევა დედუფალთან, ცხენს მოასხმენ კარზედ სრულად,
მაყარო ცხენი ათამაშონ ჩუქებისთვის მზიარულად,
მეფე აღგეს, დედოფალი ააყენოს კარგ-მორთულად,
და გამოსალმად ქალს ეხვივნენ, დედას ჰქონდეს გული წყლულად.

531. ესალმოდინან ტირილით, ეტყოდინან იმედს ქალსა:
«ნუ სწუხარო, მალ მოგიყვანთ, არ გაგიშვებთ დიდსა ხანსა!»
წესია—თან გაატანენ აწ ქალს მაყარად ერთსა ძმასა,
და ხელს მოჰკიდებს, წყნარად შესვამს, მეფე ცხენზედ აიყვანსა.

532. შემოსძახებენ მაყრულსა ზალას, ამოსა ხმასაო:
«წასვლა სჯობს წარმავლისა»—ეს მუნასიბად არსაო,
წაელენ თქრიალით შინასკენ, არ მოეშალნენ თქმასაო,
და ცხენსა არბევდენ ვაჟკაცი—უყურონ თამაშასაო!

533. დედოფალს გაჰყენენ მაყრები მეფეზე ერთი მეტია,
რა დაახლოვდენ სამყოფსა, კაცი გაგზავნონ ერთია
მახარობლად დედოფლის—წაეა მართ, ვითა შეთია,
და მიეა, ახარებს; მეფისა დედამ ადიდოს ღმერთია.

534. ხალათს მისცემენ მძიმესა, ფარჩით უხვევენ მხარსაო,
ლეინოს ასმევენ საცესა, უბეს ჩაუდგმენ თასსაო,
წაეა, მათ მიეგებება, მეფესთან იხდის მადლსაო,
და დედოფლის მოსასვენებლად ჩამოხდენ ცოტას ხანსაო.“

აქა ჯაჟის სასლში მისვლაჲ ეა იქ ქორწილი

535. „ქალი მათ მორთონ ხელ-ახლა იალქნით ჯიღებიანი,
მას იარაღი შეასხან მარგალიტისა თელიანი,
გვირგვინს დახურვენ თავზედა, ისევე არს პირ-ბადიანი,
და ცხენს შესვამს მეფე დედოფალს, შინ მიჰყავსთ მაყრულიანი.

536. მოაგონდეს რუსთვლის ლექსი, შემოსძახონ წამ ასია:
«მოიყვანეს იგი პირშზე» და შემდგომი ამისია,
მთქმელი არის მადრიელი მომძახლისა ბანისია,
და ჩირახთანს დაანთებენ, დრო დაეცეს ღამისია.

537. წინ მიუძღვეს ორთავ თვითო ჯვარის მტვირთვლად ბერებია,
ხელთ უპყრიათ დიდი ჯვარი—ამა დღისა წესებია—,
მივლენ სამყოფს, გალავნისა ღია დახვდეს კარებია,
და მეფე ცხენით გარდმოუხდეს და ჩამოხდენ მაყრებია.

538. არ ჩამოხდების ჯერ ქალი, ისევე იჯდეს ზედ ცხენსა,
მათ არ მიართვან სანამდის, იგ ელის საავეანდესა,
მდივანი დახვდეს მას მზათა, ნუსხები ეჭიროს ხელსა,
და წაუკითხავს და მიართმევს სოფელსა ჩამოსახდენსა.-

539. მეფემან ჩამოახდინოს ქალი პირ-მთვარე საცსები,
რა შევლენ კარის პირზედა, დახვდების ფეინდაზები,
კარიდამ მოკიდებული ტახტამდის შლია ფარჩები,
და ზედ გაივლიან წყნარადა, უკან მისდევდეს ამლები.

540. ქალისა შათირობანი ვისაც აქვს მიცემულია,
ისი აიღებს ფეინდაზს, ტახტამდის ეგოს სრულია,

რაც შლია ფარჩა ტახტს, მძიმე ნაქსოვი მოფარდულია,
და ფარეშთ ხუცესსა ერგება, ფარეშთაცა აქვს წილია.

541. რა მივლენ სეფას მეფისა, დედა დგას საჯდომს ტახტსაო,
ერთს მხლებელს თასით შაქარი ხელსა უჭირავს მზასაო,
მოეგებება მათ წინა შვილსა და თავის სძალსაო,
და შეაქნევს შაქარს ორთავე, აკოცებს პირსა, თვალსაო.

542. მეფისა დები წამოდგენ, ესალმნენ ძმასა, რძალსა-და,
ავა ტახტს მეფე, დაჯდების, მოისვამს დედოფალსა-და,
მდადი დაჯდეს და მხლებელნი, როგორც სხდენ ქალის
სახლსა-და,
და ვერ სჯობს მზე მას დღეს შვენებით მეერთაქამეს ქალსა-და!

543. შეიქნების მილოცვანი, ვით ქალისა სახლში იყო,
გათავდების, მერიქიფემ ასაღებლად ხელი მიჰყო,
თვით ეტყვიან ერთმან-ერთსა: «თეთრი თასი მართლა მიყო,
და ჩვენ გვერგების ბარაქიან, ეს წყალობა ღმერთმან გვიყო!»

544. აწ მოიღებენ სუფრასა, საკწელი მათ აქვსთ მზანია,
ის გარიგებს, მეფესა თუ ჰყავს სახლშიგან ძმანია,
ფეხზედ დგას გარიგებამდი ძმა და მოხელე ყმანია,
და მასუკან დასვას ისიცა—უნდა ძმას ძმისა თქმანია.

545. შეიქნას სმა და პურობა, ლხინი და უკუყრანო,
მოჰყვნენ ლხინს წყნარად, რიგზედა, პირველად ითქვას ზმანო,
მეორეს დაღვეის დროსა იწყონ შაირის თქმანო,
და მესამეს რიგსა თასზედა იქნების გალობანო.

546. რაც იქნა ქალის სამშობლოს ლხინისა წესი, ქცევანი,
აქ უფრო რიგი მეჯლიშის გარდაღევ-გარდმოღვეანი,
მუდამ თასისა კერაში იყოს დასდებლის თქმევანი,
და მას ღამეს ნახონ ლხინი, და არ აქვს სიხარულს ლევანი!

547. დრო მოვა წამოჩოქისა, სვემდენ ღვინოსა საესესა,
დაღვეენ ჩარიგებითა, ჩამოართმევენ თასებსა,
ქალსა აჰხდიან აქაცა წესითა პირის ბაღესა,
და ორსა ყულუხჩსა მიართმენ, ისევ იმ თავის სოფლებსა.

548. ვინც ზითეის წიგნის წაკითხვად დედოფალს მოჰყვა თანაო,
წამოაყენონ მეფის წინ, წიგნი კვლავ მოიტანაო,
ქვეშ გაუშლიან ფარჩასა, ნასყიდსა ვაჟართანაო,
და ის წაკითხავს გვარიან მოსაწონ ყველასთანაო.

549. დროც მოვა საყენოსი, ყველა ადგება ფეხზედა,
ასე ასმევდენ ზე-მდგომთა, თასს არიგებენ მსმელზედა,
გაათავებენ, თვის მსმელსა პირს აკოცებენ ზეზედა,
და წინ დაჩოქილსაც ცოტას ხანს უკან დაღვევენ წესზედა.
550. რაც იმ სახლს ლხინი ინახა—ამ სახლში უკეთესია,
ქალისა გაყრა დედისთვის ბევრ-რიგად დასაყენესია,
ვაჟის დედისთვის ქორწილი ამიტომ უამესია!
და ქალიც შეუვა ოჯახში—იგ ამით უმეტესია!
551. რალას ვაგრძელებ: მათა სვან ვიდრე ქათმისა ხმობამდი,
მეფე წაბრძანდეს მაყრულით, მისდევნ დასაწოლამდი,
ზოგთა სვან კიდევ თასითა აესებით, იყოს თრობამდი,
და ადგენ ბარბაცით, სიმთვრალე არ ეტყობოდათ ჯდომამდი!
552. კაცები კარში გავიდნენ, ქალები ვახშამს სკამენო,
მალე აიღონ მათ სუფრა, ბევრს ხანს არ გაიყვანენო,
დაუძახებენ მოქმელებსა, სეფას კარს მოიყვანენო,
და იტყვიან მაყრულს გაწყობით, დედოფალს წაიყვანენო.
553. თან მიჰყევს დედამთილი და მულები გახარებული,
სხვანი ეხვიენენ გარშემო დედოფალს ქალთა კრებული,
მოვლენ მაყრულით, მზად დახვდეს საწოლის კარი ლებული,
და შიგ შეიყვანენ ქალს, დასმენ, სად არის ქვეშ დაგებული.
554. როგორც რომ ქალის სახლშიგან, ისე აქ გაჰბდის ტანსაო,
დაავლებს ხელსა აწ მეფე, თავის ცოლს აიყვანსაო,
მიიყვანს ქვეშაგებშია, დაიწვენს მარჯვნივ მხარსაო,
და ქალებმან ნახონ მას ღამეს—თამაშად მათთვის კმარისო!
555. რაკი დაიწვენს დედოფალს, ქალნი გამოვლენ გარედა,
გარს შამოერტყან საწოლსა, მოეცვასთ მისი არე-და,
ყურებაში ჰრქვან ერთმანერთს: «მეც ვნახო, ქალო, მარე-და!»
და ქალთათვის არის ის ღამე დიადი, გასახერე-და!
556. მას ღამეს მეფე ქალთანა იწვეს არ საქმის მქნელადო,
გათენდეს, კარში გავიდეს სხვას სახლს ტანს ჩასაცმელადო,
ქალიც ადგების, დროთ შევლენ მხლებელნი მოსართველადო,
და მარგალიტს ქუდსა დახურვენ დილაზედ დასაშვენადო.
557. სადილსა სკამენ ცალ-ცალკე, სუფრას მალ აიღებდესო,
ცოტას ხანს მოისვენებენ, საძილოდ დაწვებოდესო,
სალამოს დროსა დედოფალს მორთევენ, მოაზადესო,
და იალქანს ხურვენ გვირგვინით, არ აფარებენ ბადესო.

558. შემოსძახონ მაყრულები, რა შეიქნას დღეცა ბინდად,
შემოვიდეს საწოლს ქალთან, არ გასწყდება ხმაცა ტკბილად,
შუქი ადგეს დედოფალსა მზერავითა მოფენილად,
და მეფე ადგეს, სხვას სახლს გავლენ, სადაც არის დაფენილად.
559. იტყვიან მაყრულს, წამოდგეს; თვით ვაჟი მოვა სეფესო,
დედოფალს დარჩენ ქალები, კაცი სულ ახდეს მეფესო,
ცალკე სხდეს ქალნი და კაცნი. მას მესამესა ლამესო
და კაცთ ნახონ ლხინი ძლიერი, სევდმდენ ღოსტაქანს სავსესო.
560. ბევრს დაღევენ მას ლამესაც, ღვინო ჭკვითა გაიყვანსა,
ადგეს მეფე, მემაყრულე თქმით სახლამდის მიიყვანსა,
მივლენ ქალთან და ეტყვიან საწოლამდის მოსაყვანსა,
და მას მოჰგვრიან, გვერდს დაიწვენს, აღარ ხელით ასაყვანსა.“

აქა ქალთან დარბოლა

561. „აწე დრო არის ვსთქვა მათი შეყრა და შეერთებანი:
ყმასა რაც სწადდეს, ინებოს, არ არს ქალისა შევბანი,
აღარ მორცხობდეს სიტყვის თქმას, თავს მისცეს ბევრჯელ
ვებანი,
და ყმა საწოლიდამ გარ გავა—ასე არს დაწესებანი!
562. გამოვა, ფარჩას შეგზავნის მძიმესა არა-ნასობით,
მხლებელნი შევლენ, ქალი წევს საბან-წახურვით, ნაზობით,
გარდააშლიან ფარჩასა ლამაზსა, კარგსა ნახობით,
და გამდელს ერგება ის ფარჩა—ასეა დანაწესობით.
563. სამს დღეს იწვება თვით ქალი მღურავი თვისის კმრისაგან,
მესამეს დღესა ადგების, თავს დახრის სირცხვილისაგან,
ქალის მაყრების გაშვება—დრო არის—აქა ყმისაგან,
და აწ გაისტუმრებს თავ-თავად, აავსებს საჩუქრისაგან.
564. ვთქვი გამოჩენით ამისთვის მეუღლეთ შეერთებანი,
—წმინდა არისო ქორწილი—გვესმის წერილთა მცნებანი,
საწოლი შეუგინებელ, თუ არს ორთავე ნებანი,
და ქრისტემ აკურთხა ორ-გზისვე, ამაღ აქვს ნეტარებანი.
565. მუნ კანას გალილიასა ქრისტემ ქნა სასწაულები:
«წყალს ღვინოდ შესცვლისა»—გვაუწყებს სახარებაში თქმულები,
ქორწილში სასწაულიცა პირველი დაწყებულები,
და მისთვის ვთქვი გამოჩენითა, არ არის დაფარულები.
566. ქორწილისთანა საამო დღე არ მოუვა კაცსა—და,
არ შეედრება მას სხვა დღე მის შვებას, სიზარულსა—და,

დღეო, მოგიყევე ამბავსა ამისთვის, გრძელსა თქმასა-და,
და ლამითა მოვა ეს შეება, აწ გეტყვი სხვას ამბავსა-და.

567. რაც ქორწილში ზნეობასა კაცი იქმენ ცხენითაო,
ბურთობა და ყაბახისა სროლა იქნას დღისითაო,
მისთვის დამრჩა, აღარა ვთქვი, არ იქნების ლამითაო,
და აწ სხვა გითხრა, რაც რომ ვიცი, ვიყო თავის ქებითაო.“

აქა ქალის ორსულობის და ბოძის ამბავი

ლამისაგან თქმა:

568. „როს ღმერთი კაცსა მოხედავს თავის მოწყალის თვალითა,
კაცს ცოლი დაუორსულდეს, ვითაც უნდოდეს გულითა,
ვაჟს, დედასა, დას, ვით მართებს, იხარონ სიხარულითა!
და ქალის ზუცელი გამოჩდეს, ეზარდოს ცხრას თვეს სრულითა.
569. რა ხუთის თვისა შეიქნას, ქალსა ზუცელი ეძრასო,
ცხრას თვემდის ზილოს ყაწვილი, მეშველის ფიჭრი ექნასო,
მოჭგერიან ერთს ქალს ბეზიად, სანამ ზუცელში ედვასო,
და როსაც ზუცელი ასტივდეს, გარს ქალნი შემოერტყასო.
570. ქალის ზუცლისა ტკივილში—ქმრისაგან წესი ის არი—
შევიდეს სახლში მშვილდითა, ოთხს კუთხესა ჰკრას ისარი,
თუ უჭირს საქმე ტკივილით—ესეცა წამლად ქმრის არი:
და პერანგის უკან კალთითა ცოლის დამლევი წყლის არი.
571. გამოვა კაცი, ცოლისთვის წუხს, დაჯდეს სხვასა სახლსა-და,
დრო მოვა, ღმერთი შვილს მისცემს ქალს—ვაჟსა ანუ ქალსა-და,
მახარობელი მოვიდეს, კაცს შვილი ახაროსა-და,
და ფიცხლავ ჩააცვამს ხალათსა, საბოძერით აავსოსა-და.
572. ბებიას მისცენ მაშინე, ფლური ჩაუდგან ხელადო,
მისცემენ ყაწვილისათვის კიპისა მოსაპრელადო,
მოსკრის, ხელ მიჰყოფს, ხოჭიქში ჩააწვენს მოსასვენადო,
და ქალს დაუგებენ ნაბადსა ქვეშ პირველ დასაწვენადო.
573. კაცი გზავნონ მახარობლად სამშობლოსა ქალისასა,
მივა ფიცხად, მათ ახარებს მორჩომასა შვილისასა,
მე ვერ ვიტყვი მათს ამბავსა მათის სიხარულისასა,
და საბოძვარსა ბევრს მისცემენ მას საამოს გულისასა.
574. შვილი მიეტეს თუ გინა ლამითა ანუ დღისითო,
ძეობა, ლხინი ისევე გაიმართების ლამითო,
მენესტევებსა მოასხმენ იქ დასაკვრელად სტვირითო,
და ქალი და კაცი ზუღამად ღამეს ათევედენ ლხინითო.

575. მესამეს დღესა ბინდის დროს ქალს შეაწვენენ ტახტზედა, ბადეს მოქსოვილს კარავად ზედ გარდაადგმენ თავზედა, ქალნი მორთულნი კეკლუტად წამოდგენ მილოცვაზედა, და ჯერ მიულოცონ ქალებმა, კაცი მზად იდგნენ კარზედა.
576. მასუკან შევლენ კაცები, მათ მიულოცონ რიგითო, კარში გაასხმენ სალხინოდ, უთხრან: «დიდს სახლში მიდიტო», გარეთ სხდნენ სახლსა კაცები, შიგნით ქალები ჯილიტო, და რას ლხინსა ნახვენ საამოს, თუცა არ ითქმის სიტყვითო!
577. რაც იყო რიგი ქორწილში, ისრე გამართვენ მსმელობას, არ დააკლებენ გალობას, არც დაზღებლისა მთქმელობას, ღვინოში შევლენ, იქმონენ ფერხისის დაუკლებლობას, და იქით და აქეთ ჩაებნენ, შემოსძახებენ ძეობას.
578. გარეთ გამოვლენ, ფერხისას შევლენ, სად ქალი წევსა-და, იტყვიან გაღმით-გამოღმა, ააჟოლებენ ფეხსა-და, სიმღერით შიგნით შესვლასა დაჰპატიჟებენ მზესა-და, და არ დააკლებენ ძეობას, რიგი რაც არის წესადა.
579. რა გაათაონ ფერხისა, გამართვენ ერთაჰმასო, დასხდნენ ქალების პირდაპირ, არვინ დაიშლის ამასო, შემოიყვანენ მესტირეს, უკრვენ, ჩაამზენ სამასო, და მისთანა ლხინი უხარის ყმაწვილის დედას, მამასო.
580. დიდნი კაცი შინა სხედან—მასპინძლები და სტუმრები, სხვანი გარეთ ღამეს ათევს ფერხისითა მსახურები, მხლებელნი და ახალგაზდა, ვინც კარგია მომღერლები, და ღამით სამით, ფერხისითა ათენებენ თვით მთქმელები.
581. ცალგნით არის კაცის ხმანი, ცალგნით იყოს ქალებისა, ძეობაში უკუყრა და ყოფა არის მენესტიკისა, სამაიაში ქალებსა ილლიაში უძერებისა, და შაირს ეტყვის სამიჯნუროს, უკრავს, ახლოს უდგებისა.
582. თხუთმეტამდის ასე ლხინით იყვენ ღამით განცხრომაში, ქალს წამოსმენ ქვეშსაგებით ჰავლებისა დახურვაში, მოიტანენ თეთრსა, თასსა, რაც გარდვარდა მილოცვაში, და ვინც ათივს ღამე ქალთა, მისთვის სთვლიდენ გაყოფაში.
583. თეთრი და თასი ყველასა თავ-თავად გაუგზავნოსა, ქალი არ ადგეს, ორმოცი სანამ არ გაიყვანოსა, ეს შეება, სიხარული-და ღამემან მოიყვანოსა, და აწ შენ თქვი, დღეო, ჩემმა თქმამ არამც რომ დაგაღონოსა“.

584. „ბნელო, თუმც მგეყო ლიქნობა, ამ სიგრძე ჩემი თხრობანი,
მეცა მომიგდე აწ ყური, რა არის ცუდი მბობანი?
უდღეოდ მარტო ღამითა რით იქნას ქორწილობანი?
და უჩემოდ როგორ მოხდების ქორწილი, ან ძეობანი?
585. დღისით მოხდების ქორწილის, ძეობის რაც რომ რიგია,
სანამ დაღამდეს, სულ მათი საქმე მე გავარიგია,
ლხინსა და გაჰირეებაში კაცისთვის ბევრი მირგია,
და კაცის სიცოცხლე დღე არის, სიტყუაცა მათი იგია.
586. თუნდა ლხინი ღამით მოჰდეს, ქორწილი და ძეობანი,
ბევრი სმა და გაუმაძღრად სიმთვრალე და ლოთობანი,
როდის იყოს, თუ არ დღისით, ვაჟკაცთ ცხენზე ზნეოზანი?
და გითხრა სროლა ყაბახისა, მოჰირეებით ბურთობანი“.

აქა ცაშახის სრთლისა და მურთათაოშის აშშაჟი

დღისაგან თქმა:

587. „როდის იქნების ქორწილი ან სხვა დღეობა კარგით,
ყაბახედ ოქროს ვაშლს შესვენ ძვირფასის, იყოს ვარგით,
კარგა დაკაზმულს ცხენს ისხდენ, ზედ არ ეკიდოს ბარგით,
და კურტაკიანთა ვაჟთა თქვან: „სროლაში, მკლავო, მარგით!“
588. ცხენს ისხდენ კარგსა, დაკაზმულს რახტითა, უნაგრითაო,
მძიმეს ნაკერის ორთუქით, ბუშტით და ყუთაზითაო,
ვაჟკაცთა ეცვასთ კურტაკი ბრტყელისა ზორტებითაო,
და დაუწყონ სროლა ყაბახსა მათ ცხენის ქენებითაო.
589. ასე უნდა მას დღეს კაცმან ამ გზით სროლას ეცადოსა,
მკლავზე მშვილდი შემოიცივას, წელს ყოდალი გაირქოსა,
ცხენი შეძრას, პირველ მშვილდსა ხელით ფეშრი მან უყოსა,
და მერმე ყოდალს ხელი მიჰყოს, კილოს მაგრად დაზიდოსა.
590. უნდა მშვილდი დაზეული ცოტა ხანი გაატაროს,
ჩქარად მიდგეს ყაბახზედა, ცხენი ალაღ დააზაროს,
ყაბახს მუხლი გააცილოს, მაშინ უნდა გარდიხაროს,
და ესროლოს; თუ ჩამოაგდოს, თავის გული გააზაროს.
591. ასე უთქვამსთ: „მისვლა სჯობსო უფრო ჩამოგდებისაგანა.“
თუ ორივე სჭირს, ხომ ისი სჯობს, უფრო იქოს ბევრისაგან,
სანამდის არ ჩამოაგდონ, არ მოეშენენ სროლისაგან,
და მას დღეს ღმერთი ვისაც მისცემს, მოხედეს მისის ხელისაგან.

592. ვინც ჩამოაგდებს ოქროს ვაშლს, შიართმევს შეფეს წიხადა,
ფიცხლავ ჩააცმევს ხალათსა თავიდან ფერხამდინადა,
დაამზადებენ საბურთლად ვაჟკაცებს ჩოგანი-თა-და,
და ცხენს კაცსა შეადარებენ წილისა მოღებითა-და.
593. ორად გაჰყოფენ, თვითოს მხარს თორმეტს იქმონენ კაცებსა,
მობურთალს კაცის თავზედა მას დღეს მისცემენ ფარჩებსა,
ხელ გარდაშლიან ფეოადსა იქით და აქეთ მაყებსა,
და მათთვის სასმელად შარბათსა თულუხით დასდგმენ სავსებსა.
594. მობურთოლებს ბურთი შეუგდონ შუაზედ მოედანსაო,
იწყონ მოჭირვით ბურთობა, ცდილობდენ გარდახრასაო,
ზოგი სცემს შიგნით და ზოგი ნაპირს ურბენდეს მზასაო,
და გამოუვარდეს გარს ბურთი, ეცადოს მოტაცანასაო.
595. მაშინ გამოჩნდეს, ვინც იყოს მაყამლის ბურთის წამლები,
ეცადოს დაბრუნებასა სხვა კაცი ხელის დამლები,
ხელ-უკუღმათა შემოჰკრას მაღალი, თავის სავლები,
და რა დაუბრუნოს მას ბურთი, იქმნების გულის საკლები.
596. ვინცა იცის კარგად ტაცნა, ცხენის ყელს არ აცილოსა,
ასე უნდა გარდებაროს, თავი აღარ აილოსა,
ბურთი ჩოგნისა ცემითა მაყამდინა წაილოსა,
და ხელ გარდაყოფით შემოკერა ზნეობაში ჩაიგდოსა.
597. გამოჩნდეს სადავის ცოდნა ჯრასა და ბურთობაშია,
ვინცა ამ რიგად იბურთებს, იქნების ამხანაგშია,
რომელიც იქით და აქეთ გააძვრენს ბურთს მაყაშია,
და ჯობნა ეს არის! — გახევენ ფარჩებსა აღებაშია.
598. აიღონ თვითო თვითომან, ამხანაგს ვინც აჯობისო,
ცხენს აქენებენ, იძახდენ: «მჯობი ვარ ამხანაგისო,
ჩვენ შევიქნებით წითლისა ფარჩით შემხვევი ჩოგნისო!»
და ეს კი გათავდეს, სხვა რიგი ეთქვა ბურთის თამაშობისო.
599. ერთი არის სხვა ბურთობა რადრაბაგანს ეძახიან,
გადრის ბურთის უფრო ესე ზნეობაში ჩააგდიან,
ბევრს კი არა, სამს-ოთხს კარგსა მეტურთალსა შეადრიან,
და ოთხისათვის სათამაშოდ ბურთი მიწას გააგდიან.
600. ის არის, როგე ცხენ-მაღეთ ბურთი აიღოს ჩოგნითა,
უნდა შეიგდოს მან მაღლა ცხენისა თამაშობითა,
როს ჩამოვიდეს, ხელ-ფიცხად მიუხდეს კაის ცოდნითა,
და რა ბურთი შეხტეს, შემოჰკრას ხელ-რადათ მაღლა ტყორცნითა.

601. ბურთი შეიგდოს, ეცადოს მერმე ფეშრების ქმნასა-და,
სანამ ჩამოვა, დაასწრებს ჩოგნისა შეგდებასა-და,
ჩოგნისა ქათალ-მალაყი კვრამდინა დაასწრასა-და,
და ის ჩაუვარდეს სამჯერა, ზელი-ზედ თუტა ჰკრავსა-და.
602. ორი რადათა მესამედ უნდა წინ ამოკვრანო,
უნდა დაასწრას ამოკვრას ქიჩილოვას ქნანო,
ესეები ქნას, შესძახოს «მეე-მევიას» ხმანო,
და დასრულდა ეს ხომ დრო არის აწ სხვის ზნეობის თქმანო?“

აქა აშოვაშავის სროლა

603. „ერთთა კარგი ზნეობა: სროლა ვთქვა აშოვაშავისა,
პატარა დასეან ნიშანი ქალაღდის, ანუ რაცისა,
როგორც ყაბახზე მისვლა არს, მასზედაც ისრე არისა,
და დაზევით მივა ცხენ-ფიცხად, ხელ-მობრუნებით ესვრისა.
604. სხვა გითხრა კიდეც, მოედანს ცხენს როგორ გააქენებენ:
ორს კაცს ცხენიანს—ერთს იქით, ერთს აქეთ დააყენებენ,
შუაზედ გზასა აგდებენ, კარს ისე გააკეთებენ,
და დასძვრენ ცხენსა, ჰკვრენ მათრახსა, ჯერ თავს არ დაანებებენ.
605. პირველ თავის შენახვითა ცხენი ყირით მიჰყვანდესა,
რა მოვიდეს კარის ახლოს, იქ მათრახი კიდეც ჰკრესა,
გასარბენლად კარზედ ფიცხად ცხენს დააყრის სადავესა,
და მესამეს ჰკრავს, კიდეც აზევს, რა რომ კარსა გასცილდესა“.

აქა ისრით ნადირობის თქმა

606. „ცხენზე ზნეობა კაცისთვის მისთვის სჯობს სხვასა შევებასა,
ვიმოწმებ ბრძენსა რუსთველსა, ვიტყვი მის თქმულსა ყველასა,
მაშინ გამოჩნდეს მოედანს, ვისძი უთხრობდენ ქებასა,
და აწ გეტყვი ნადირობასა, ვაჟკაცთა გახარებასა.
607. ოდეს მოუნდეს მეფეთა გულზედა ნადირობანი,
კაცი გაგზავნონ ჯელგისთვის, დაუწყონ მოგრობანი,
სოფლეურთ შეჰყრის სწრაფათა გზირისა მალლა ხმობანი,
და შესბდენ, წავიდნენ მინდორად—წვრილად მწაღს მისი მბობანი.
608. მოვიდნენ მინდორს, სადაცა ბევრი ჯერანი დგებია,
გაგზავნონ ჯელგა ღამითვე, სულ გარე შემოერტყმისა,
გათენდეს, დარჩეს ნადირი, ალყას შუაზედ რჩებისა,
და მეფე-ვაჟკაცი დახარდენ მესროლნი კარგ ისრებისა.

609. ზოგი დაუდგეს მართალს მხარს, ზოგნი წინ გარდამბტალსაო, მართალი მხარი ის არის, მოუვა მარცხნივ მხარსაო, წინ გარდამბტალსა მარჯვნივსკენ მიაწევს ცხენის ყელსაო, და უნდა მიუხდეს, ესროლოს წინ გარდამბტალსა წამსაო.
610. წინ გარდამბტალსა ნადირსა კაცმან თეთრსა ჰკრა ისარი, ზნეობითა და ცოდნითა ისპად სიკვდილი ის არი, გარდააბრუნოს ყირაზედ, აღარ არზინოს ისარი, და ვინც მოჰკლავს ასრე ნადირსა, კაცის მიმცემი ის არი.
611. მართალს მხარსა მოსულს ჯერანს სჭირს ავეანდის მიწოლა-და, უნდა სადავე გაუკრას, თორემ დარჩეს ძუასა-და, რა ცხენის ყელს გაიცილოს, ხელი მიჰყოს სროლასა-და, და სამოსართვეს წინ არა ჰკრას, უკან უნდა თეძოსა-და.
612. სწორედ არ ერკოს ისარი, ნადირს არ ჩაუგდებენო, ვის რა მოუკლავს მას ღღესა, მეფესა მხართმევენო, რამდენი მოკლეს, შეიტყოს, დათვლასა დაუწყებენო, და მას ღღეს რაც მოკლეს ნადირი, მდივნები სულ დასწერენო.
613. მინდორს რა გაათავებენ, ინადირებენ ტყეებსა, უნდა დავარდენ სარბევსა, ზედ ისხდენ კაის ცხენებსა, წინ გარდამბტალსა მართალს მხარს მეფე მათ დააყენებსა, და შემოუშვებენ ჯელვასა, ასტებენ კიჟინაებსა.
614. მინდორს გავიდეს ნადირი ჯელგისა გაფთხოზილია, მათ აუვიდეს, ვინც არის სასროლოდ დადგომილია, მშველი, ღორი და ირემი მათკენა ნახტომილია, და შეუტონ და ესროლონ ისარი გაწყობილია.
615. ის ესერის ისარს, ვინც რომე ცხენს კარგად გაუქენებსო, თუ ავს დროს ცხენი დაუძრა ნადირსა, დააშავებსო, კიდევ გალახვენ ამგვარს კაცს, ზედ დაჰკვრენ ბევრსა ჯოხებსო. და ახლა სხვა ნადირობა ეთქვა თოფითა კლდესა, ტყეებსო.“

აქა თოფით ნადირობა

616. „სანამდის წაელენ სარეკლად, შინა დამართვენ თოფებსა, წაასხმენ საბელადოთა კარგისა ტყისა მცოდნებსა, მივლენ რა სანადიროსა, ჯელვას უშვებენ ბევრებსა, და ბელადს მისცემენ ორთავე—ჯელვას და მესახუნდრებსა.
617. წინ წაუძღვება ბელადი მეთოფეს შესაკრავადა, საცა ნადირის ყელია, გაუსახუნდრებს კარგადა,

ჯერ დასხამს უფროს კაცებსა კარგს ალაგს, არა ავადა,
და ჯელგას ჰყავს, ვინც რომ უჩინეს მათ ბელადები თაჟადა-

618. გაგზავნონ პირველ ჯელგიდამ მეიწვერიეთ კაცები,
ეტყვიან: «წვერ-წვერ მოჰყევით, უწინ ასტეხეთ ხმაები,
არ გაგივიდესთ ნადირი: ხარი ან ტახი, ვაცები».
და შემოუძახოს ბოლოსა ჯელგამ ხმა გასაოცები.
619. მეიწვერიე უძახებს: «ხმა ასტეხეთ ჯელგამ ბოლოს!»
ბელადებმა კიჟინითა კაცნი ტყესა შეაყოლოს,
რაც ნადირი ტყეში არის, ვერცა ერთი დაემალოს,
და მიუვიდეს მესახუნდრეს, თოფის ხმანი გაამრავლოს.
620. სახუნდრისა თოფი კაცმან ფიცხად უნდა ესროლოსა,
თუცა მოჰკლავს მირბენალსა, უფრო კარგად ჩაეგდოსა,
ჯელგამ თავიდამ ბოლომდის ის ტყე სრულად შერეკოსა,
და ვის მოუკლავს, მას უხარის, ვინც დააცდენს, ეწყინოსა.
621. გაათაონ სახუნდარი. ვის მოუკლავს, მოაქვს მთელი,
ხელმწიფის წინ მოიტანონ ხარი, ტახი, გინა მშველი
წინ დაუწყონ მათ ნადირი, ფიცხლავ მიჰყონ ლხინსა ხელი,
და შინ გაგზავნის ნანადირევს, ვინცა არის ნადირთ მკვლელი».

აქა ცვირთილობის ამბავი

622. «აწ გავათავე ამბავი ჯელგითა ნადირობისა,
სხვა რიგის ნადირობისა მე ვარ მომდომე თხრობისა:
ენკენისთვე რომ დადგება, არის თვე შემოდგომისა,
და ხარმან დაუწყოს ფურს დენა, დრო ჰქონდეს ყვირილობისა.
623. წავლენ ვაჟკაცი სასროლად, ნუზლი აქვსთ ერთის კვირისა,
სადა სადგურობს ირემი, ვლონ პირი კლდისა კადისა,
მათ მიატანონ, სადაცა მუნ ხარი ხშირად ყვირისა,
და სიფრთხილით წარვლონ მეთოფეთ ნაპირი ტყისა ხშირისა.
624. ადვილი არის სიკვდილი გაღეშებულის ხარისა,
ვერას გაიგებს შეპარვას, გარინდებული არისა,
ფური გაუფრთხობს, აფრთხილებს კაცის შემკრავი თვალისა,
და ხარსა თუ ფური არ ახლავს, კაცისგან მალ მოიკელისა.
625. ოსტატი კაცი მალ ესვრის, თუ უნდა ფური ახლდესო,
მონადირისგან ხარზედა მას დღეს თოფის ხმა ასტყდესო,
რა შეედრება, ვინც მოჰკლავს, დიდს რქიანს, თავს რომ ადგესო!
და ამხანავს მასრის კივილით შეატყობინებს: აქ ძესო.

626. ფიცხლავ იელიან, მასრის ხმა რა რომ მათთანა გავა-და,
მივლენ, უშველენ ტყავებას, ხარს აპრან თეძო, გავა-და,
თქვან: «თავი-გავა მივართვათ, ბატონთან კარგად გავა-და,
და წყალობა დაგვემართების, თუ არა—არა მგავაღა».
627. დაფანტული მონადირე ყველა შეკრებს ყავლზედაო,
ვის მოუკლავს, მხიარულად იყოს გუნებაზედაო,
ტყეში კამას სიამოვნე აქვს, ღვინის სმა მწვადზედაო,
და წინ რომ ხარის თავი ეღვას, რა სჯობს, სვემდეს რქაზედაო?
628. იტყვიან მცოდნე ირმისას სამსა-ოთხს რიგსა გვარსა-და,
სხვა და სხვა რიგი რქა უდგეს გამთავრებულსა ხარსა-და,
არ შეედრება მას სხვა რქა, ქორ-ბუდიანსა რქასა-და,
და მასუკან ამჯობინებენ სხვას რქასა ნებოანსა-და.
629. ეს გათავდა, აწ სხვას გეტყვი ბევრს რიგს ქურდულს ნადირობას,
ვინც ეწყობა ნადირობას, ტყეში წავა ამინდობას,
დილაზედან ინადირებს, მოისვენებს სადილობას,
და სამზრობისას კიდეც წავა, შემოიციდის დაბინდობას.
630. ზამთარ და ზაფხულ კარგია ნადირობანი დილისა,
ზაფხულთ წავლენ სათოფეთ, რა ღრო დაეცეს წვინისა,
მიწა არ იყოს დამბალი, ნადირს ვერ შეეპარვისა,
და ფიცხობის დროსა ფეხისგან ნადირი გაიფთხობისა.
631. რა დადგეს გიორგობისთვე, ვაპირებ ამის მბობასო,
როგორც რომ ხარი ღრიალსა დაიწყებს ყვირილობასო,
ისრე იქს ტახი ნეზეზედა ზარსავით ხივილობასო,
და წავლენ თვით მონადირეები, ტახს მოჰკლვენ კეშილობასო.
632. როდესაც დადგეს ზამთარი, მოვიდეს თოვლი, ყაპყი-და,
წავიდნენ, თან წაიყვანონ მათ დაგეშილი ძაღლი-და,
მაშინ მიუშვან ძაღლები, რა ნახონ ღორის კვალი-და,
და გაყვნენ კვალს ძაღლნი, ძებნითა წამოაყენონ ტახი-და.
633. გარს ერტყან ძაღლნი ყეფითა, ღორი მით დაიხუთების,
თან გაჰყვნენ კაცნი მსწრაფლ მსრბოლნი, კისკასად გაჩაუქდების,
ძაღლსა უშველის სხვათ უწინ მალე სრბა, იგი უხდების,
და თოფს უკრავს, ღორსა წააქცევს, ცხენილამ გარდაუხდების.
634. მას დღესა თოვლზედ ღორებსა ბევრს მოუტევენ ძაღლებსა,
დაყენებულსა თოფს უკრავს, უწინ ვინც მიასწრაფებსა,
რა ნადირობა გათავდეს, წილი გაუგდონ კაცებსა,
და მომკლველსა თავი ერგება, ხორცი—სულ მონადირებსა“.

აქა ჰნაჟილოშის ნადირთჳ

635. „აწ ნადირობა სხვა გითხრა მაისსა, თიბათეგსაო,
ფური ირემი ხბოს დასეამს, მაისში მოიგებსაო,
ეწყობა მის დროს ჩალიანს და ელტვის სიმაგრესაო,
და მგლის შიშით ხბოსა დამალავს, მარტოსა დააწვენსაო.
636. ფური დრო-დროთა მივიდეს, თავის ხბოს მოაწოვებსა,
გამოეცლება ისევე, მარტო თავს მოაძოვებსა,
მონადირეცა სათოფედ მივიდეს, რა იდროებსა,
და სად ეგულება ჩალაში, ხბოსავით დაიკნავლებსა.
637. ეგონოს ფურსა უცილოდ, ხბო შემიჰამა მგელმანო,
მოატანს ფიცხად საშეელად, მას აენის ტყვიამ ცხელმანო,
ფეხის ხმა ესმას, ჩახმახი აზიოს მეთოფემანო,
და მოკლას ამ რიგად კნავილზე ხელფიცხად მესროლემანო.
638. არვინ იცის სხვას ქვეყანას, თუ არ კახეთს. კნავილობა,
კახეთშიგან შემოსულა ეს ამგვარი ნადირობა,
დღისით იქნას კაცისაგან ამ გზით ბევრი მომკვლელობა,
და ამგვარს კარგსა ნადირობას კაცი დია გაეწყობა“.

აქა ჟუპაჲ ნადირთჳ

639. „ერთი კარგი ნადირობა თოფით არის ზაფხულისა,
მაშინ იქნას დრო იმისი პირველ მთვარის სიახლისა,
ნადირი ლოკს ყველა ვეძას, მოყვარული სიმლაშისა.
და მონადირემ იცის, დროთა წაჲა მნდომი ნადირისა.
640. მიეა, სულ დაჩხრეკს ვეძასა, ნახავს სად ბევრსა კვალსაო,
„ნადირს უვლია მლაშეზე“-იტყვის:-„აქ მოცდა ხამსაო,
ვეძაზედ ახლოს საყუჩსა გაუკეთებდეს კარგსაო,
და შიგ დაუჯდება, ნადირმან ვერ ნახოს მისელის დროსაო.
641. სანამ მიუვა ნადირი, უნდა სჳამს, უნდა სეამსა-და,
მოსეენებით ზის თავისთვის, თოფი გვერთ ეღვას მზასა-და,
მოვა, დააცდის, სანამდის მლაშეში ჩაჰყოფს თავსა-და,
და მაშინ შენიშნავს ილლიას, ესერის თოფს, ფიცხად ჰკრავსა-და.
642. გათავედეს ეს კი, სხვა გითხრა ცოტა-რამ ნადირობანი:
გაზაფხულზედა მწვანის დროს, რა იყოს ჯეჯილობანი,
გავლენ საკურდღლად, მზე დაჰხდეს, დღემ შექნას საღამობანი,
და დაუსხდენ კურდღელს თოფითა, დაუწყონ ლოდინობანი.

643. გაუკეთებენ საყუჩსა ყანის ჯეჯილის პირსაო,
შიგ დაუჯდება მეთოფე, მომლოდნე კურდღელისაო,
სალამოს ხანსა გამოვა, თოფს ესერის, მოჰკლევდისაო,
და ეს გავათავო, სხვა გითხრა—შექცევა ფრინველისაო.“

აქა გავაზისა და შავარდნის ნადირობის ამბავი

644. „ვთქვა წერილად ნადირობანი წეროსი გავაზითაო,
ვერ ინადირებს სხვა კაცი, თუ არ ბატონი გზითაო,
ბევრი ხარჯი აქვს ქუდიანს მფრინველსა შენახვითაო,
და ბაზიერების უფროსი დამართავს თაბლებითაო.

645. როს დაიმართვის გავაზი, მზა იყოს მოტევაზედა,
წინა დლით გზავნონ კაცები, ბაზიერები ტბაზედა,
წავლენ, დაზვერვენ წეროსა, სად მრავალი სხდეს წყალზედა,
და გავაზს მისცენ იარაღს, მას ლამეს უსხდეს ხელზედა.

646. წერო დასხდების გაზაფხულ და კიდეც შემოდგომასო,
როს მოუნდებათ მოტევა, ცხენს დაუწყებენ კაზმასო,
წავლენ, წაასხმენ გავაზებს, ჰყვანდესთ მოტევის ნდომასო,
და სადა სხდეს წერო ყავლითა, გარს უზმენ შემოდგომასო.

647. წეროსა, მსხდომსა ტბაზედა, გარს შემოავლონ ყავლია,
მეფემ შეისვას გავაზი ოსტატი კარგი, მალთა,
სხვათ უსხდეთ სხვანი გავაზი, ავლენ ქედს, სად მალაღია,
და ყავლისა კაცი ცხენს დასძრავს ქარსავით, ვით გრიგაღია.

648. დააფრენენ წეროებსა, ყავლის კაცი შეუტევენ.
გავაზებსა ქედს დაჰხდიან, მალლიდამე მოუტევენ,
ოსტატს გავაზს სხვა გავაზნი უყურებენ, თან მისდევნენ,
და მაიასა იკეთებენ, ფრინვენ, მალლა აიწევენ.

649. ხალაჩიკა ძალღნი თან ჰყვეს მეშველადა გავაზებსა,
ბრუნედენცა გავაზები, სანამ ავა სიმალღესა,
არ უშვებენ კიჟინითა ყავლა გარეთ წეროებსა,
და რა მოექცა ზევიდამე, გავაზები მიჰყოფს ნებსა.

650. დაუწყებს ცემას გავაზი წეროსა ჩამოსაგდებლად,
თავსა გავაზსა მას სხვანი გავაზნი ჰყვანდეს მშველებლად,
შემოჰკერენ, ჩამოაგდებენ, წერო არს მიწას მგდებელად,
და თავს წააწვება ხალაჩი-ძალღი არ-ასაშვებელად.

651. მას დღეს ოსტატი გავაზი ორს-სამსა მოჰკლავს ზევითა,
მკედარს ჩამოაგდებს მიწაზე, თვით არ ჩამოჰყვეს ქვევითა,

სხვანი ჩამოჰყვენ მკედარს წეროს უოსტატობის ქცევითა,
და თვით ჩამოჰყვება ბოლოსა, რა მოჰკლავს ხელის ცემითა.

652. ეინც რომ გავაზს ყავლის კაცი იმ დღეს უწინ უშველისო,
მას დღეს მეფე იმ კაცისა ჩამცემელია ხალათისო,
ბაზიერთა გავაზები ზედ წეროზედ დააძლისო,
და გითხარ კარგი ნადირობა, აწ ეტქვა სხვადა შავარდნისო.

653. როგორც რომ არის, მე გეტყვი, შავარდნის მოტევება-და:
ან იჯდეს წერო მინდორსა, ან არწივი მძორს ჯდება-და,
შავარდნის ებას ქუდს ძუა, კაცს პირში ეჭირება-და,
და ცხენ-ფიცხად უნდა, სადაც ზის, მფრინველსა შეტევება-და.

654. მას შეუტევს ცხენ-მალეთა, ქუდსა წაჰხდის შავარდენსო,
მოუტევს და ერთს მუქარას მისკენ სწრაფით გაირბენსო,
მიეწევა, შიგ შეესმის, დაიქერს და არ აფერენსო,
და ჩამოიღებს მიწაზედა, ზედ ხალაი ძაღლს წააწვენსო.

655. დაანებებს ხალაის ძაღლსა, თვითონ თავსა დასტრიალებს,
თავსა დაჰკრავს კობალს კაცი, მფრინველს მოჰკლავს,
გამოართმევს ძაღლსა პირში, შავარდენსა ზედ გააძღებს,
და ეტქვა, ბარისა მოტევანი ყვავსა როგორ ათამაშებს.

656. თამაშისთვის მოუტივოს კაცმან ყვავსა ორი ბარი,
წაიყვანონ მალლა ცემით, უჩვენონ ყვავს მთა და ბარი,
ხან მიწაზედ ჩამოაგდონ საწყალი და პატიმარი,
და ამდენი სცენ ხელი, ადგილს დაანარცხონ, იღვას მკედარი.

657. გამართონ ტორაოზედა ქუდითა მარჯანიო,
როს მოუტევენ, დიად, აქვს მას კაი თამაშიო,
წაიყვანს მალლა ტორუას, ვით წეროს გავაზიო,
და სცემს, ჩამოაგდებს მარჯანი, ტორუას დამქერიო.

658. სულა ეტქვი ნადირობანი შავ-თვალის ფრინველისაგან,
სონღული მისთვის არა ეტქვი, იმიტომ დაედევ თქმისაგან:
თუ არა დიდი ხელმწიფე, არ შეინახვის სხვისაგან,
და როს მოუტევენ, ონარი უფრო აქვს გავაზისაგან.“

აქა ქორისა და ბიძინოს ნადირობის ამბავი

659. „აწ გეტყვა ნადირობასა, დევნებას ქორებისასა,
თუ ზაფხულია, დასდიან ქულებსა წითელისასა,
დამართვენ ახალს ქორებსა, დამქერსა ლაპებისასა,
და უტევენ ზაფხულ ქორტიყსა და შემოდგესა თვისასა.

660. ნაზამთრს მწყაზარსა წითელსა ქორს ზაფხულ ჩასმენ ძარშიო.
იკაპოეტებს, იქნების ბუმბულის გამოცვლაშიო,
გამოიყვანენ ქორებსა ნაკაპოეტსა სთველშიო,
და ზოგს დაიქერენ ბადითა, მწყაზარსა თულუნს ეელშო.
661. შემოდგესა ქორსა ბადეს აუშართვენ, იქერებენ,
ერთმან-ერთში მოისყიდვენ, ბევრსა ფასსა გაიღებენ,
ბაზიერნი გამართვაში ხელსა აღარ აიღებენ,
და ქორსა ფრთხილად აიყვანენ, ხელზე შემოიხუნებენ.
662. კაცისგან ნადირობასა ქორით ჯერ ვიტყვი იხვზედა:
როს გამოასხმენ კაპოეტს, ქორებს დამართვენ ტაბლზედა,
წაელენ, დახვერვენ იხვებსა, სად ჯოგი ისხდეს წყალზედა,
და მეტაბლეს მიუყენებენ, თავს დახრის პირებაზედა.
663. ქორი უყურებს ბაზიერს, იხვს მიეპაროს ჩოჩვითო.
რა დაახლოვდეს, მოხედავს, ქორი ვის ხელთ ჰყავს ჯდომითო,
დაუგდებს დაბლა, ქორიცა ტაბლსა მიატანს ნდომითო,
და რა მივა, უკრავს იხვებსა კაცი მეტაბლე დრამითო.
664. იხვისა ჯოგი დაფრინდეს, კაცი როს ტაბლის მკერელია,
ქორიც უმატებს ონარსა, ძალიან გამფრენელია,
მიატანს წინა მამალსა იხვსა, ამოჰკრას ხელია,
და ჩამოიღებდეს მიწაზედ, მეტაბლე ქორის მშველია.
665. მებატონე ქორებს ტაბლზე ოთხს-ხუთს ერთად მოუყენებს,
თამაშა აქვს, დიალ, კარგი, ის გამოსცდის, დიალ, ქორებს,
ნახვენ, უკერენ, რომელიც სჯობს, მიდგეს, აღარ დაიყოვნებს,
და სხვასა ქორებს უკან დაჰყრის, ყველას ონარს მოაწონებს.
666. მცდელი ქორი მას დღე ტაბლზე გამოიჩენს ონარებსა,
სხვას არა სდევს, წინ მამალსა იხვსა ხელსა ამოსდებსა,
წინას იხვსა ჩამოიღებს, უკან ჯოგსა დაიგდებსა,
და სხვა ქორები უკანასა დაქერასა იკადრებსა.
667. გამართვენ ქორსა კიდევ იხვზედა ყაზახურადო,
იხვსა უჩვენებს შორიდან ქორს კაცი მას დასტურადო,
რა ნახავს, მიწას დაუგდებს, გარდაიქცევა ტურადო,
და მიპარვით ქორი იხვს თავზედ წააწვეს მიპარულადო.
668. კიდევ იხვსა ბაზიერი ქორს მოუტევეს ხელდახელა,
სად დაიქერს, ზედ გააძღვს, იმით ქორი გაახელა.
იხვის ნადირობას მოვრჩი, ახლა ხოხობს ვიახელა,
და ხოხობის დევნა ბაზიერსა იამების, არ იძნელა.

669. წაელენ ადრე სახობზეთა, ქორს წაასხმენ მეძებრითა,
დაუწყებენ ძებნას ძალღნი, ქორსა ხელდვენ წრიპინითა,
რა გაფრინდეს, მოუტევენ ქორსა კაცნი კაის ცდითა,
და მალ უშველონ ნაბულზედა ძაღლებისა ძახილითა.
670. იქნების ქორი პირველვე მოტევას შეეჰიღოსა,
თუ იქ ვერ მისწვდა, ისი სჯობს, კამარას დაიქიროსა,
ან კამარაში, ან მხარის წაყრის დროს ჩამოიღოსა,
და თუ ეს ქნა ქორმან მამალზედ, კარგი ონარი იყოსა.
671. ეს ვერა ქნა, ქორი ხოხობს თან მოჰყვების, ანაბულგებს,
მალედ კაცნი უშველიან, ნაბულს აღარ შეუსვენებს,
ნახვენ ეყენის ჟღარუნზედა — ზედ თავს აზის, უწრიპინებს,
და მეძებრებით გაუფრენენ, ქორი ხოხობს იძაბუნებს.
672. ქორი ხოხობს ნაბულზედა ოსტატურად მოეჰყევა,
თავზე აზის, ვერას საქმით გაეპარვის, გაეჰყევა,
გაუგოგდეს, გარდუჯდების, ხის კინწერზე ზედ ეჰყევა,
და რა ნაბული გაუფრინდეს, გარდუვარდეს, მიეწევა.
673. ნაბულს ხოხობს გაფრენილსა ქორი ფიცხად ზედ მიდგების,
თუ ზევით ვერ დაიქირა, ისევე ღიბში ჩაეგდების,
ან მეძებარი დაიქერს, ან თუ ძაღლებს მოურჩების,
და დაიღალოს, ვერ გაფრინდეს, ქორს ხეზედა შეუჯდების.
674. ხეს შეჯდება რა ხოხობი, ზოგი ქორი ეძგერება,
თუ ოსტატი ქორი არის, ხეზედ არა ეტანება,
ერთს ხესა სხდეს, არას ერჩის, ქვეშ ძაღლები ეყეფება,
და ბაზიერი ჩამოუგდებს ხოხობს, ქორი მოუხდება.
675. ოთხს-ხუთს მოუტევეს, ერთს ქორსა კაცი არ დააღონებსო,
ბოლოს მამალსა ხოხობზე ზედ დაიდებენ ქორებსო,
ხოხობა ბევრში კარგია, კაკბობა — ღელებს, გორებსო,
და უკეთ გაფრინდეს კაკაბზე, ქორი არ დაიყოვნებსო.
676. ქორით ვთქვი ნადირობანი, აწე ვთქვა მიმინოსა-და:
მწყერი და ღალღა როს მოვა გაზაფხულისა დროსა-და,
ზამთარში გამოკეებული მიმინო აისხასა-და,
და გამართონ, კარგი შვება აქეს იმისა მოტევასა-და.
677. მიმინოს კარგად მოტევა ქორისგან უფრო ძნელია,
ვინც კაცი კარგად ადევნებს, შორით მწყერის წამწყენელია,
შორიდან მოსწევს მიმინოს, მან გაიქნიოს ხელია,
და ერთს მუქარაზედ დაიქერს მწყერს სწრაფი გამფრენელია.

678. ადევნებენ მწყერს და ლალას გაზაფხულზე ორსა თვესო,
რა დაცხების, მთაზე წავა, ბარზე ძვირადლა დადგესო,
ზოგსა დასმენ კაპოეტად, რაც მიმინო არ დასვესო,
და ადევნებენ ლაპებს წვრილსა, სანამ მართლა დამსხვილდესო.
679. ზაფხულს მიმინოს ქულები კაცთ დაზარდონ ახალისი,
ბაზიერი გამმართველი მიმინოსა ახალისი,
პირველ ბავლად მწყერს გაუფრენს ხელით, მაზედ ახალ ისი,
და სამს მოუტევს მასუკანა, ძალს უძახებს, ახალისი.
680. შემოდევზედ ბევრი მოვა მწყერი, დია, გასუქდება,
მწყრისა მაშინ ნადირობა კაცსა, დიალ, იამება,
ძვირად მორჩეს მიმინოსა, რაკი მწყერი დამძიმდება,
და მას დროს მწყერი ჩანთაშია, დიალ, ბევრი ჩაიღება.
681. ერთს კარგს ახალს მიმინოსა საქმე ვინმე გაუქიროს,
თუ ადვენოს სალამოდის, ასი უნდა დაიჭიროს,
ახალი სჯობს კაპოეტსა, რა მზემ სიცხე დაიპიროს,
და სხვას ვერ ავენებს სიცხე ახალს, ნავარდი არ დაუხშიროს.
682. ახალი სჯობს მწყრისათვინა, მონავარდე არ იქნების,
თუ ნავარდს არ წაუვიდა, მწყერი ძვირად მოუჩიების,
კაპოეტსა მიმინოსა სჭირს—სიცხის დროს დავარდების,
და მაშინ ისიც ბევრს დაიქერს, რა ღლეები აგრილდების.
683. კაცი ესერის კარგა სეფქას, მუქსა მარჯვედ აყოლებსა,
კარგს მიმინოს ერთი კარგი მესეფქეცა აჯობებსა,
ამდენს მოჰკლავს სალამოდის მწყერს, შინ ძლივლა წაიღებსა,
და გლეხმან კაცმან სხარტი იცის, იმწყერაებს, იხარებსა.
684. სხარტს ესერის, თუცა დააცდენს, მწყერსა ჩაუგდებს ალალი,
დახეთქებულსა ბევრს მოჰკლავს, მისთვის შეიქნას ალალი,
ნანადირევი შინ ლხინზე დაჯდეს, იმღეროს ალალი,
და კაცმან დალიოს თვით ღვინო წითელი, ვითაცა ლალი.

აქა ჰურდლის ნადირობის ამბავი

685. „ერთი თამაშა ვერა სჯობს მინდორზე მწყერით კურდღლობას,
მაშინ იქნება დრო კარგი, როს თოვლი დადვას ზამთრობას,
ადრე ცხენს შესხდენ ვაჟკაცი, რა ღამე იწყებს თენობას,
და კურდღელსა ევლოს ღამითა, მის კვალს დაუწყებს ძებნობას.
686. კვალსა რა ნახვენ, გაჰკვლევენ, თავსა დაადგეს მღევარი,
წამოახტუნონ კურდღელი, ზედა მიუშვან მწევარი,

მიდგენ კიუზნით, აბრუნებს მას ძალი მაღ-მომწევარი,
და გაუფრავს პირსა, აიყვანს ის ოსტატურად მქცევარი.

687. ზოგს კურდღელს სჭირს: თავს წაადგენ—ვერ აღგების შიშობითა,
კაცსა ნახავს — გაინაბვის უფრო მისის რილობითა,
იტყვიან, თუ: აქვა გდიაო, არ ახსენონ კურდღლობითა,
და ვისაცა აქვს, ისრით მოჰკლავს, ჩაუგდებენ ზნეობითა.

688. დიად ბევრსა დაიქერენ დიდობასა თოვლისასა,
რამდენიც რომ დაახელონ, გზას ვერ ჰპოვებს წასვლისასა,
კაცი ნახავს კარგს თამაშას, მოტევასა. ძაღლისასა.
და ეს დასრულდეს ნადირობა, აწ ვიტყოდე თევზისასა.“

აქა თევზის ნადირობის ამბავი

689. „სადაც თევზი ეგულვებათ, მას დასწურვენ დიდსა წყალსა,
ბოლოს შეჰკერენ წყლისას, რომე არ გაუშვებს თევზს საწყალსა,
საცა ჰქონდეს მას მორევი, შიგ უგლიან ბევრს საგალსა,
და აირევა რა საგალი, ფიცხლავ დასწევას თევზსა თვალსა.

690. თვალე-დამწვარი თევზები ნაპირს გამოვა წყლისა-და,
ბევრს მოჰკვლენ ნაპირს გამოსულს კაცი, მცემელი ხმლისა-და,
რაც დარჩეს მორევს, მსროლელი ბადესა გარდაშლისა-და,
და იმით გამოჰკრეფს, მორევით რაც თევზი დარჩებისა-და.

691. კაცსა იამოს თვის ხელით სიკვდილი ორაგულისა,
როგორც სიკვდილი ისრითა, თოფით იამოს ხარისა,
ორაგულიცა ხარსავით კარგ ჩასაგდები არისა,
და კარგი შეება აქვს თევზობას, ერთს სიხარულად კმარისა.

692. დაუწურავს წყალში თევზსა დაიქერენ ბადეს მოსმით,
ისევ მის წყლით რომ მოხარშონ, გემოს მისცემს საამოს მით,
წყლის პირს დაჯდეს, ლხინი ნახოს კაცმან ღვინის საამო სმით,
და რა შეება აქვს ღლისით კაცსა, გაეგონოს ყურს არ მოსმით!

693. ღლისით გამორჩეს კაციცა მთასა, ტყესა, თუ წყალსაო,
ლამევ, ხომ უგდე შენ ყური ამბავსა, ჩემსა თქმასაო,
მე რის გზით შემედარები? რას აქნევ ცუდს კევნასაო?
და არ გმართებს, რომე ჩემთანა ამოიღებდე ხმასაო!“

აქა ღამისაგან თქმა:

694. „დღეო, რით ამბობ სიტყვასა, რაზე ხარ ჩემზე მეტობით?
ნუ მოჰკვებს, დია, ჩემზედა, ნუ ხარ თავისა ხედობით,
ნადირობაში მე წილსა არ მიდებ ძაღლის მქნელობით,
და იქნების, ღლისით ვერ მოკლას კაცმან ნადირი ბნელობით!

695. დიამც, ღამითა მფრინელისა მოტევა არა მოხდესო,
სხვა ნადირობა სულ ყველა რად არ იქნების ღამესო?
ყვირილობაში ბევრს ხარსა მოჰკვლენ, რა იდგეს მთვარესო,
და ხარი უმატებს მთვარეში ყვირილსა გასაკვირესო.
696. ღამით იქნების ამ გვარი ნადირობანი ღორისა:
კვალს ნახვენ, ზამთარს უვლია, საცა ბილიკი არისა,
ბილიკს შეუქრავს მეთოფე, მოუვა, რაკი ნახისა,
და ესვრის, თუ მოჰკლავს, უხარის კაცსა სიკვდილი ტახისა.
697. შემოდგეზედა საჩქეველად ტახი მივიდეს გუბზედა,
კვალს ნახვენ მონადირები, თქვან, თუ: «უვლია სულ ზედა».
ღამით დაუსხდენ საყურში, ღორი მოუვა მზაზე-და,
და ესვრის მეთოფე ტახს ახლოს, თოფსა ჰკრავს ბანებაზედა.
698. თევზი რომე სთქვი, ღამითა განა არ დაიჭირების?
ღამით გამოვა ნაპირსა—კარგ გვარად ინადირების,
სანთხეველს ესვრის მეთევზე, ზედ თევზზედ გარდაიშლების,
და გამოსწევს ბადეს სავსესა, წყლიდამე გამოიღების.
699. ორაგული რომ დაუწყებს შემოდგეზედა თხრასაო,
უწინვე ნახავს მეთევზე, ნათხარს შეამჩნევს წყალსაო,
რა დაღამდების, წავიდეს, ბარჯი ეჭიროს მზასაო,
და მკვარსა აუნთებს, შიგ დახვდეს—ორაგულს დასცემს ბარჯსაო.
700. ბევრს მოჰკლავს კაცი ორაგულს თხრაშიგან ბარჯით ღამითა,
რა გაათაფებს თხრას თევზი, მერმე დაბრუნდეს დაღმითა;
კაცი დაიჭერს კიდევა მრავლისა ფაცრის ჩადგმითა,
და ღამით იქნების ფაცრობაც, იჭერენ ერთს თვეს ამითა.
701. წყალი როდესაც აღიმღვრას გაზაფხულისა პირსაო,
მას დროსა კაცმან კონითა წყალი სულ გაუქრისაო,
თევზი წამოვა პირალმა, მის დროს შიგ ჩაცვივისაო,
და კონიც ხომ ღამით ისაქმებს?—მთქმელი ვარ მართალისაო!”

აქა თბის ამშავი

დღისაგან თქმა:

702. „ბნელო, რუს სჩმახავ სიტყვასა, რად ხარ ტყუილის მდომია?
შენ შემედარო ნათელსა—ვერ იტყვის კაცის ტომია!
აწ მოვეყე შებმას დღისითა, როგორ იქნების ომია,
და გამოჩნდეს მაშინ მამაცი, გულ-სრული, ვითა ლომია.
703. დააწყონ რაზმი ოთხ რიგად, წინ მეწინავე იდგესა,
სხვა დროშა მეორე ზურგად მეფეს მემარჯვენეთ უდგესა,

მარცხნივ მხარს მესამე დროშა მემარცხნეთ გაარიგესა,
და მეფე მეოთხეს დროშითა სამს დროშას უკან ვლიდესა.

704. თვითოს რაზმსა უფროსადა სარდალი ჰყავს მარიგებლად,
ადრითგანვე მიცემული დროშაზედა ჯარი მზღებლად,
თავადი და გლეხი ბევრი დროშას ახლდეს შესაბმელად,
და უნდა იყოს თვითო რაზმი თორმეტ ათას, არ ნაკლებლად.

705. რაზმს თვითოს წინ ჰყავს მეთოფე ქვეითი, ცხენიანია,
ქვეითს, ცხენიანს თავ-თავად ჰყავს მიჩენილი თავნია,
მეშუბარი უდგს უკანა, შეკაზმული აქვსთ ტანია,
და საომრად დამზადებული მოსაწონია ყმანია.

706. რა შეიქნას მტერი მტერზე ერთმანეთზე მიწეული.
ჯერ დასცლიან ზარბაზნებსა, ხმა აქვსთ ზეცას აწეული,
მერმე ესერის ქვეითობა. ჩახმახი აქვსთ მოწეული,
და მასთან დასცლის ცხენიანიც მეთოფეცა გულად სრული.

707. ერთმანეთზე რა დასცლიან თოფს, შეუტევეს მეშუბარი,
მეწინავეს სხვა დროშები ზურგს მოაბამს, ვით კლდე მყარი,
ვინცა ვარგა ვაჟი-კაცი, წინ მივიდეს, არ დამდგარი,
და «თორმეტს შუბზე გარდაწყვეტა» — უთქვამსთ, დადებული არი.

708. გამარჯვებული შუბები თორმეტი გასტეხს მტერსაო,
რაკი გაიქცეს თვით მტერი, ვინ შეუნაბავს ხელსაო?
შიგ გაერევა ვაჟკაცი, ვით ბარი გუნდში ტრედსაო,
და მათ ჩამოყარონ მტერი და ბევრს გამოსჭრიდენ ყელსაო.

709. რა შეედრება კაცისთვის გამარჯვებულსა ომსა-და!
მას ღლეს ვის მტერი მოუკლავს, მიატმევს ბატონს თავსა-და,
წყალობას უზამს ხელმწიფე, ჩააცმევს კარგს ხალათსა-და,
და ზოგს მისცემს საჯილდაოთა მამულსა სახელოსა-და.

710. დამარცხებულს კაცს მოქნევს შუბის დიდ ჩაუვარდების,
კარგია, გამარჯვებული კაცი თუ დაიკოლებს,
წინ იყოს ცოტად დაჭრილი, სახელი დაუვარდების,
და ღიდად მიიჩნევს ყველაყა, მტერსაცა შეუყვარდების.

711. ხელმწიფე აღდგეს გარშემო ციხესა, — მართებს შიშობა,
ყუმბარის სროლა, ზარბაზნის და ნაღმის მიცემულობა, —
ეს ყველა იქნას დღისითა მას ზედა იერიშობა,
და აიღონ ციხე, მათ დარჩეს იმისი გაწყობილობა.

712. დღისით იქნების მტრის სახლში ცხენითა თარეშობანი,
ბევრის სოფლისა დარბევა, ჯარისგან ნაშოვრობანი,
გამარჯვებულთა ვაჟ-კაცთა შეექნასთ ნადიმობანი,
და აწ ამას რა სჯობს, შენ მითხარ, თუცა გწადს კიდეც მბობანი?!”

აქა ლამისგან თქმა:

713. „ლამით არ მოვა კარგიო, შენ ამბობ, თუ არ დღისაგან,
მეც გეტყვი ამის პასუხსა, ჯერ არ დავმდგარვარ თქმისაგან,
მტერსა ეშინის ლამითა ბნელობას თავს დასხმისაგან,
და მძლავრს ჯარსა ამ გზით მოშლიან, სხვას რით დააკლებს რისაგან?
714. დიდსა ჯარსა თუ პირდაპირ დღისით ვერვინ მოერევის,
ლამით თავსა დაესხმიან, კაცი ხლმით შიგ შეერევის,
შეთუცობრად დასხმა მტერსა ფეხს აუდგამს, აირევის,
და ამ გზით გატყდეს მძლავრი ჯარი, დამარცხდების, გაიქცევის.
715. დღისით არ იქნას თარეში, თუ ლამით არ ივლისა-და,
ჯარმან იაროს ლამითა, ჩქარად გამვლელმან გზისა-და,
ინათებს, თარეშს გაუშეებს მომთხრელი სოფლებისა-და,
და უღამოდ დღე რასთვის ვარგა, მარტო რად იქნებისა-და?“

აქა მიჯნურთ აბმავი პირფული: ცარიელისა

ლამისაგან თქმა:

716. „ახლა ვთქვა მიჯნურთ ამბავი, ვინც რომ ყოფილან ხელობით,
ჯერეთ ვახსენებ ტარიელს, ნესტან დარეჯანს ძველობით,
ავთანდილს, თინათინსა და ერთმანეთისა მკვლელობით,
და ამათ თვით აქებს რუსთველი სიტყვათა შეუშლელობით.
717. ტარიელ აქო რუსთველმან, ვით მის სიკეთეს შევნოდა,
მას ხელსა საყვარლისათვის ან ცრემლი როგორ სდენოდა,
ძილი ერჩია ღვიძილსა, რომ ღამე არ გასთენოდა,
და ვინც მიჯნურია, მე მრჩევლობს, დღევ, შენგან ამით მლხენოდა.
718. ღამე იყვის, ოდეს ასმათ სიხარულსა ეტყვის ღალი,
ასმათ ღხინსა უქადებდა, როს ჩაეელო შიგან ბალი,
მაშინ ნახა საყვარელი, მოეშორა გულსა დალი,
და ხელს ეტყოდენ: «ნუღარა სწუხ, სიხარულის კარი აღია»
719. „ვეფხისტა ტყაოსან“-ს შიგან როგორ სწერია, იცია,
ტარიელს, ნესტან-დარეჯანს ლამით დაედვით ფიცია:
«არ მინდოდესო შენს მეტი»—პირი მათ ჰქონდა მტკიცია,
და როს განსაცდელი მოუხდათ, დღე იყო—კარგა ვიცია.

720. როდეს შეიქნა ტარიელ, გლახ, სასიძოსა მკელელადო,
ნესტან-დარეჯან მამილამ ქაჯებსა მისცა ხელადო,
რა რომ შეიტყო ტარიელ, მისთვის გაიჭრა ველადო,
და ვეფხისა ტყავი ირჩივა ტანზედა ჩასაცმელადო.
721. ვერა არგო თავის თავსა მან დამწვარმან მიჯნურობით,
ხელი მინდორს დავიდოდა, დატიროდა გულ-წყლულობით,
როსტენ მეფე და ავთანდილ როდეს იყვნეს ნადირობით,
და მაშინ ნახეს მოყმე იგი სურვილისგან ფერ-მკრთალობით.
722. რა ნახა მეფემ როსტევეან ყმა იგი მინდორს ხელობით,
იგ შესაპყრობლად მოუნდა, სპა გაუძახა ქველობით,
რა შემოხედა, გაფიცხდა, სისხლი აღინა ველობით,
და ვისცა გარდაჰკრის მათრახი, ლხინს შეუცვლიდის წყენობით.
723. მეფე განრისხნა მათზედა, თვით წავა დასაქერადა,
ტარიელ შეჯდა შევზედა, იგ ნაქებია ცხენადა,
რა სცნა, თუ მეფე მოვაო, მათრახს ჰკრავს გასარბენადა,
და წამს შინა გაუჩინარდა, გაჰხდენ კვალისა მზერადა.
724. მეფე გაჰკვირდა, ვერ ნახა ვერც კვალი განარბენია,
დანალეღიანდა, ფიქრობდა, ველარა ენა მჰკვირია,
ფიცხლავ მოასხეს, გაგზავნეს საძებრად კაცნი ბრძენია,
და დავედრა: «ფიცხლად მოვლეთო, სად მინდორი და ტევრია».
725. მეფეს ჰყვა ერთი ასული, თინათინ სახელ-ღებული,
მისი ციმციმი პირისა მზისაებრ გაბრწყინებული,
ავთანდილ მისის სურვილით დამკენარი, ფერ-მიღებული,
და ჰკრძაღევდა, ჯერეთ არ ჰქონდა მას ჭირი განცხადებული.
726. ქალსა რა ესმა მამისა ეგეთნი მწუხარებანი,
დაკმუნდა, მასცა შეექნა გულსა სევდა და ვებანი,
იტყოდა: «ამის უცნობმა თავსა არ მივეცე შევბანი,
და ვინც მიცნას მისი ამბავი, არ შერჩეს ცუდი რებანი!»
727. მარტო ჯდა საწოლს ავთანდილ, შექცევით ჩანგის მკერელია,
მონა მოვიდა — «გიხმობსო მნათობთა დამჩაგვრელია».
რა ესმა, სწრაფად წავიდა მისთვის აღრითგან ხელია,
და ყმასა მას მზისა ნახვამა ცეცხლი დაუესო ცხელია.
728. ქალმან უბრძანა ავთანდილს თავისი მკმუნეარებანი,
გამოაცხადეს სურვილი, ერთმანერთისა ნებანი,
ფიცი აღუთქვა: «უშენოდ არ მომხდეს სხვისთა თნებანი,
და წადი და ძებნე იგი ყმა, თუ გწადდეს შენტვის შვებანი!»

729. ამ სიტყვითა ყმას ლახვარსა მოაშორებს საყვარელი:
«ძებნე, ოდეს მოყმე იგი თქვენ გენახათ ველთა მსვრელი,
მწადსო მისი მოპოვნება, არ მოიქცე ცუდათ მსვლელი».
და მაშინ მისცა მარგალიტი, იქნა მისი საწადელი.
730. ავთანდილ ჰქადაბა: «ჰე, მზეო, რადგან გულს მოეც ლხინები,
მე ვსძებნო ფიცხლად იგი ყმა, თვალსა არ მივსცე ძილები».
წავიდა, შეხვდა სამს კაცსა, სდისთ თვალთა ცრემლის მილები,
და უმცროსსა ძმასა მის ყმისაგან თავს ჰქონდა დაკოდილები.
731. ჰკითხა: «ძმანო, ვინ შეგჰყრიათ სამესისხლოდ, არ თუ ზავით?»
მათ უჩვენეს: «აწ მივია!» ავთანდილ სდევს წყნარ სადავით,
ქვაბს რა მივა, წინა ქალი მრეგების მარტო-თავი,
და მივახლის, ცხენს დააბაძს, ხეზედ ავა მალვით, კრძალვით.
732. ნახა ყმა და საწყლად ქალი ერთმანერთის შეტირულად,
ქალმან ცხენი შეიყვანა ქვაბს უნაგრით გაწყობილად,
ყმავე აგრე მინდორს წავა, რა გათენდა ღამე დილად,
და ავთანდილცა ქვაბს მივიდა, ასმათს ეტყვის სიტყვას ტკბილად.
733. ჯერ ეუცხოვა ასმათსა, ეწყინა ნახვა მისია,
ავთანდილ გამოუცხადა მას მიჯნურობა თვისია,
თქვა გულში ქალმან: «სურვილი რადგან ჰქონია, ვისია?»
და დაუტება, ასე შეჰყვარდა, ძმა ყოფილიყო თვისია.
734. ცოტა რამ მისი ამბავი ქალმან მას უთხრა წყლიანად,
ზედ ტარიელცა მოვიდა, არ დამდგარიყო გვიანად,
მოკლედ ვთქვა: ასმათ ორივე ერთად შეჰყარა ჰკვიანად,
და რა ნახეს მათ ერთმანერთი, ვარდად ითქმოდეს, 'იანად.
735. ტარიელმან თვისი საქმე ყველა უთხრა გადასული,
ძმად ეფიცნენ ერთმანერთსა, გაუერთეს ორთავ სული,
დაჰპირდების ტარიელსა: «მე მოვძებნო დაკარგული».
და ჯერ დაბრუნდეს, შინა მივალს ჩქარად რამე, მხიარული.
736. მან ამბავი ტარიელის წვრილად ყველა მიიტანა,
თინათინსა მოახსენა, ყმა სურვილმან აიტანა,
მარტო ნახა, თვისმან მზემან საწოლშია შეიყვანა,
და კიდე წავა ტარიელთან, თან არავინ გაიტანა.
737. მივა ქვაბს, უტარიელოდ მარტო მუნ დახვდა ქალიო,
ჰკითხავდა: «ნეტარ, სად არის?»—ცრემლით აევსო თვალიო,
ასმათ ჰრქვა: «წახველ, მას უკან უფრო მოედვა ალიო,
და მინდორს ვაიჭრა ველათა სურვილით, ვითა მთვრალიო.»

738. წავიდა ძებნად, დაჩხრიკა ტყე, მინდორი, თუ არია,
ტარიელ ნახა მდებარე მიწას, დაბნედილთ არია,
ერთკენ უც ლომი მოკლული, და ერთკენ ვეფხი მკედარია,
და ძლივ მოაბრუნა, ავთანდილ მისთვის მეშველად კმარია.
739. ცხენს შესვა, ორნივ წავიდენ, ქვაბს მივლენ მდულრად
ტირილით,
წინ ასმათ გამოეგება ცრემლ-დენით, არ თუ ღიმილით,
მათ განათენეს ზახილით, არა განცხრომით, არ ძილით,
და ფრიდონის გზასა ასწავლის, არ მოუბნეა სიცილით.
740. ნესტან-დარეჯანს სძებნიდა, წავა, პიოს ივლის ზღვისასა,
არ მოაშორის გონება თავისი საყვარლისასა.
მე აქ ვიმოწმებ კელაქალა ნაწერსა რუსთველისასა:
და ღამე აღხენდის, დღე სჯიდის, ელის ჩასვლასა მზისასა.
741. რა მოაჯონდის მოყვარე, გაყრასა დაღონდებოდის,
ავთანდილ ტირილისაგან მის ეშყით არ დადგებოდის,
როდის დაღამდის, ვარსკვლავთა ამოსვლა იამებოდის,
და მას დაამსგავსის თინათინ, უქვერეტდის, ეუბნებოდის.
742. ავთანდილ რა სცნა ქალისა ქაჯთაგან პატიმრობანი,
მე შევემოკლებ, მოგიტხრობს რუსთველისა მუსიკობანი,
«ვეფხის ტყაოსანს» უხმობენ—მაშიგ თქვა მათი მკობანი,
და მან ყველა წერილად გაუწყოსთ მუხ მათი სადაობანი.“

აქვ ვისრაძიანის ამაჟი

ღამისაგან თქმა:

743. „აწ სხვა ვახსენო მიჯნური, ერთი რამინ და ვისია,
საყნოსად სურნელებითა ვარდი მოუხდის ვისია,
თუ არ იცოდე, იკითხე: ესე ამბავი ვისია?
და ყური მომივდე, წვრილად ვთქვა ესე ამბავი მისია.“
744. შაჰი მოაბად მძლავრობდა მაშინ სპითა ხმელთა ფლობით,
ეტრფიალა მზესა ვისსა, წაიყვანა ხელმწიფობით,
რამინ ნახა, იგ შეიქნა სურვილითა ლახვარ-სობით,
და ქალსა ჰყვანდა ძიდა ერთი, გრძნეულ იყო სიყრმით, შობით.
745. გაუმიჯნურდა ჯერ ძიძას ხერხით და ეშმაკობითა,
მალე ჩამოჰყვა რამინსა თვით ძიდა აშეიკობითა,
რამინ ძიძასა ვედრიდა: «მეწიე ხელოვნობითა!»
და იგი იმედსა უდებდა: «არა გყო ლახვარ-სობითა!»

746. ძიძა რა ვისსა ეუბნა, არს იგი მისა თნებითა,
რამინის ეშყსა უგებდა, იგ დაიყოლა ნებითა,
შაჰი მოაბადს წამალი მათ შეუშზადეს გრძნებითა,
და გახადეს საჭურისადა, ვიპი ჯდა სახლსა შვებითა.
747. შაჰი მოაბადს უბრალოდ ჰყავს იგი მზისა დარია,
მას რამინ თაქსა ევლება, მსგავსად ფარვანას დარია,
ვისსა უხარის, იშვებდის: «ვართ ერთმანერთის დარია!»
და ძიძა ამათი შემყრელი ზის ამოდ, ლხინად არია.
748. ღამითა შეიყრებოდენ მიჯნურნი ვისი, რამინა,
მზეს მოეხვივის, გულში თქვის: «მე ამის მეტი რა მინა?»
ქალს სკვირდა ღაწვი ლალივით, ვით ღვინით წითლობს რა მინა,
და მას გიშრის მშვილდზედ სადებლად არ ეჭირების რამ ინა.
749. რამინსაც ღამე აღხენდის, დღე კირში ჩააგდებდაო,
შაჰი მოაბად მათს საქმეს ყველაკას გაიგებდაო,
ვით მართებს, გაჯავრებული რამინსა დაიჭერდაო,
და ვერ გაიმეტა სიკვდილით, პერობილად დააბემდაო.
750. რამინ დაბმული ღამითა აეშვა, გაიპარა-და,
ისევ მოვიდა მათთანა, მზეს ვისსა შეეყარა-და,
მისმა ნახვამ და შეყრამან ყმას კირი უკუჰყარა-და,
და უნდოდა შაჰი მოაბადს მიჯნურნი გაეყარა-და!
751. სანამ იცოცხლა, მას ყმასა ბევრი უჩვენა კირები,
როს მოკვდა შაჰი მოაბად, შეიქნა დასაკირები,
რამინსა დარჩა ქალცა, ქვეყნის მპყრობლობა, ძირები.
და ეს დავასრულე, აწ სხვა ვთქვა მიჯნური გასაკვირები.“

აქა იოსების და ბილიზონის ამბავი

ღამისაგან თქმა:

752. „რა იოსებ ძმათა მისთა ჰას ჩააგდეს, მისცეს კირსა,
ღმერთი ჰფარავს, იგ არ უზამს ძმებისაგან დანაპირსა,
ვაქართ ნახეს, «გავყიდითო ღაწვთა ლალებრ განამჰვირსა»,
და მისრ-ეგვიპტეს მიიყვანეს, ფასს ელიან არა მკირსა.“
753. ხელმწიფემან ფასად მისცა ოქრო მისი ასაწონი,
თვით იოსებ იყო ტურფა, ყოვლის კაცის მოსაწონი,
შვილი არ ჰყვა ფარაოსა, საქმე ჰქონდა დასაღონი,
და მან იშვილა, ხმა დააგდო ქვეყანაზედ გასაგონი.

754. ფარაოს ჰყვანდა ცოლად ზილიხან სახელ-დებული,
- მას პირი ჰქონდა მხესაებრ ბრწყინვალე, განათლებული,
ლაწვი ეარდულეზ გაშლილი და ბაგე გალალებული,
და თვალ-წარბთა მისთა შეენებით მკერეტინა ვალალებული.
755. დიდად უყვარდა ფარაოს იოსებ, ჰყვანდა შვილად,
არ გაიყრიდა გვერდიდამ, ვერც სხვა სახლს დაწვის ძილად,
შეენიერ სახილველადცა, ყველა ჰხედვიდა ტბილად,
და ზილიხან ნახა, ლახვარი გულსა დაეცა ხშირად.
756. მოეწონა ყმისა შავნი თვალნი, ხშირად წამ წამება,
მისი ეშვი ზილიხანსა გულს შენასკვით წამწამ ება,
მეტჰან დიდმან მიჯნურობამ ქალს არ მისცა წამ-წამება,
და უნდა მისთვის თავ-დადებით სიკვდილი და წამ-წამება.
757. ველარ მალევედა სურვილსა, თუცა ცდილობდა თმობასა,
შეეტყობოდა მას ეშვი, ვარდი იწყებდა კნობასა;
მან კირნი თვისნი გაძდელსა უთხრა, ელოდა ნდობასა,
და მან ნუგეშინ სცა, თავს იღვა: «გაუწყებ ჩემსა ბრძნობასა.»
758. უთხრა, თუ: «ვეტყვი იოსებს შენის ეშვისა საქმესა,
დავიყოლიებ, გიჩვენებ მისსა ტურფასა სახესა,
დავიმორჩილებ, დაუდგამ მიჯნურობისა მახესა,
და შეგყრი მზეს მთვარეს ღამითა მალვით, ვერავინ განახესა.»
759. ქალმან უთხრა დიდი მადლი: «სულს ეგ სიტყვა ჩამიბრუნებს,
რასაც ეტყვი, გაგიგონებს, შენ რჩევას არ დაგიწუნებს.»
გამდელიცა სათქმელადა წავა, აღარ დაიყოვნებს,
და მარტო ნახავს გარდმოვლითა, ეტყვის ყველას, გაავგონებს.
760. გამდლის იმგვარი სიტყვები იოსებს დააღონებდა,
რამდენიც უთხრა ტბილად, ვერასთერს მოაწონებდა,
ყმა გულში მისსა სიტყვასა არარად გაუგონებდა,
და არ მიჰყვა ეშმაკის საქმეს, ღმერთს დამბადებელს ჰმონებდა.
761. მან პასუხი არა მისცა, გამობრუნდა გამდელიო,
თავის გაზდილს მისი საქმე ყველა ჰკადრა მართალიო,
ზილიხანსა სევდისაგან გულს დაესო სამსკვალიო,
და უკეცოდ გახდა, უცნობოდა, სურვილისგან დამთვრალიო.
762. ქალსა ეტყოდა გამდელი სიტყვას არ დასაღონათა:
«ნუ მოჰკედებიო, ჩვენ გემართებს სხვა ქეთა მოვიგონოთა,
ერთხელ ვეცადნეთ ღამითა საწოლში მოვიყვანოთა,
და ეგების დავიმორჩილოთ, რაც გვინდა, გავავგონოთა.»

763. მათ ტყუილით და ხერხითა სხვა საქმე მოაგვარესა,
 მივა გამდელი კიდევა, ტკბილს ეტყვის, არა მწარესა:
 « ნახეო ერთხელ ზილიხან!» ამ გზითა დაიყოლესა,
 და იგ ატყუებდენ იოსებს, მაგრამ ღვთით ვერა აენესა.
764. რა შელამდა, წაიყვანეს მათ იოსებ ტანით ალვით,
 დახვდა სრანი მოკაზმულნი, შეიყვანეს ფარვა-მალვით,
 მოეგება წინა მთვარე მხიარულად, არა კრძალვით,
 და ყმას სდის ოფლი სირცხვილისა, რა ზილიხან ნახა ხალვით.
765. იოსებ იჯდა თავ-დახრით, არ აიხედა ზევითა,
 შეატყო ქალსა, რომ იყო ეშმაკურისა ქცევითა,
 ადგა ყმა წასასვლელადა, შუქი მოჰფინა მზე ვითა,
 და კალთასა ხელი მოჰკიდა ზილიხან ქვე დაწვეითა.
766. რა იოსებ ქალისაგან ნახა საქმე საკვირველი,
 ადგა, მკვირცხლად წამოვიდა მუნ ხანისა არ დამზმელი,
 ქალსა ეცა გულს ლახვარი, ტირს ვაების წარმომთქმელი,
 და თქვა: « უცილოდ ამას იქით მე სიცოცხლეს აღარ ველი!»
767. ქალის ნება აღარა ქნა, უცხო საქმე მოურთვესა,
 ჯავრით ცილი ყმას დასწამეს, შეაბეზლეს ხელმწიფესა,
 ღმერთს წინაშე ის მართალი ჯუღრმულშია ჩაადგესა,
 და რაც მოუხდათ ბოლოს საქმე, ყველა წიგნში დაწერესა“.

აქა ლილ-მაჯნუნის აბშავი

ღამისაგან თქმა:

768. „მოგითხრობ მაჯნუნისასა, ვის გული ჰქონდა სალები,
 ლეილისთანა სიტურფით არვინ ყოფილა ქალები,
 ვინც ნახის, უჰკვოდ გახადის, შეაქნის შესაბრალები,
 და მაჯნუნსა მისის სურვილით სწვიდა ცეცხლისა ალები.
769. ხან დაბნდის მეტის სევდითა, ხან იყვის ისრე რეტადო,
 ყმას ჩამორეცხდა მუდამად ღაწვს ცრემლი ცხელი წვეთადო,
 ვითაც მართებდათ, მის ყმისა მშობელნი წუხდენ მეტადო,
 და თქვეს: «კაცი ვგზავნოთ ქალისა პატრონთან შესახვეწადო!»
770. მათ გაგზავნეს მოციქული ლეილისა სათხოვნელად,
 შეუთვალეს: «ჩვენსა შვილსა ნუ გახდითო უფრო ხელად,
 ჩვენ გვიბოძეთ ქალი პირ-მზე ამა ყმისა შესაყრელად.»
 და რა უამბეს, მისცეს ქალი, იყვნენ მადლის გარდამხდელად.

771. შექნეს ქორწილის მზადება, ლხინს აპირებენ არ აესა,
 შეპყრიან ერთად მნათობთა მკვერეტთა გულისა მზარავსა,
 ცოტას ხანს უკან სოფელი მათ ლხინსა გაუმწარავსა;
 და ქალსა ჰყვა ერთი გოშია, მიჯნურს არ დაუფარავსა.
772. იგი ყმა სავესე ლხინითა უზის გავსილსა მთვარესა,
 გოშია ახტა ტახტზედა, ქალს შემოუვლის გარესა,
 მაჯნუნი ხელთა აიყვანს, პირს პირზე დააკარებსა,
 და შეხედეს, იცნეს—ხელობდა, ფიცხლავ. გააგდეს გარესა.
773. გააგდეს საწყლად მაჯნუნი, სამყოფად უჩნდის ველია,
 დარჩა ლეილი გულ-წყლულად, მუდამ ცრემლისა მღვრელია,
 მათ შობითგანვე ორთავე ბედი აქვს დანაბნელია,
 და მზეს უჯდა, ძალსა ჰკოცნიდა—ვინა იქს, თუ არ ხელია?
774. შინ ვერა დადგა მაჯნუნი, ვლიდა სად მთა და კლდენია,
 მხეცთაებრ რბოდა, მას უჩნდა სამყოფად კლდე და ღრენია,
 ლეილის გულსა მას აქეთ ლახვარი დანაშენია,
 და თავსა ეტყოდა: «დასკნოო, ვარდი თუ იყავ შენია!»

აქა ვარდისა და მუღუზულის ამბავი

ღამისაგან თქმა:

775. „აწ ნუ დავადებთ ვარდზედა ბულბულის მიჯნურობასა,
 მისთვის ტრფიალი სურვილით დაიწყებს აშოკობასა,
 შედამდის, მიეახლების, არ გასწყვეტს მუსიკობასა,
 და ღლისით მებაღის შიშითა მალვასა შეიქს, კრთობასა.
776. ღლისით ბაღს გარედ მყეფარე ვერ მიეახლის შინარე,
 მკმუნვარე სიშორისათვის მუდამ სდის ცრემლთა მდინარე,
 დროს ეძებს, ცდილობს, როდესაც მებაღე ნახოს მძინარე;
 და მაშინ ეწიოს სიახლეს, ვარდს დაუშვენოს მუნ არე.
777. ვარდ-ბულბულისა ამბავი სრულად მის წიგნში არისა,
 თქმულა: «ისინიც არიან სხვათ მიჯნურთ შესადარისა».
 მოკლედ ვთქვი მათი ამბავი, მოსაგონებლად კმარისა,
 და აწ სხვა ვთქვა—„შამი-ფარვანა“, მიჯნურთა შესაყარისა“.

აქა შამი-ფარვანას ამბავი

ღამისაგან თქმა:

778. „ნახოს ღამით ფარვანამა მუნ სანთელი აღნთებული,
 მიისწრაფის შესაყრელად სურვილითა აღვსებული,
 თავს ევლება მის ეშყითა იგ სანთლისგან არ შევებული,
 და ზედ დაეწვის შუქსა მისსა, შეიქნების იგ ვნებული.

779. იგ ეცდება ზედ დაიწვას, მოედების ცეცხლი ცხელი,
სხვა მიჯნური ფარვანასა ედარება ვერვინ ხელი,
შუქისათვის შემლილია, მას სევდა სჭირს დიდად ძნელი,
და უნდა მისთვის შევიბრალოთ — უწყალო ჰყავს საყვარელი.

780. არ ებრალეღბის სანთელსა ფარვანა დასაწვავადა.
იმ უწყალობას მიჯნურზე მე ხომე ვართმევ ავადა?
მოკლედ ვოქვი მიჯნურთ ამბავი, მინდოდა გასათავადა,
და აწ თქვენ იყავით სათქმელად, ამბისა მოსართავადა.“

აქა დღისაგან თქმა:

781. „ბნელო, ვით გფერობს ტყუილი, სიტყვა სთქვი ბევრი ნაზები,
ჩემი და შენი ადგილი შორს არის დანახაზები,
მიჯნურთ ამბავი წარმოსთქვი, არც მე მაქვს პირთა რაზები,
და ყური მომიგდე, გაუწყო, არ თურე მოგცე არზები.

782. დღე მზიანი შვენებითა ვით ესწოროს ღამე ბნელსა?
ამასა ჰკეცხ: „მიჯნურთ შევყრი, ადვილად ვიქ საქმეს ძნელსა!„
შენში ბევრი უჯეროსა იქმენ ღვთისა საწყინელსა,
და მართალს უბნობ: უწყსობით მოალორებ კაცსა ქველსა!

783. როს მეუღლენი ღამოდენ შეყრასა ღვთისა ნებითა,
დღისით მიიღონ კურთხევა ერთმანეთისა თნებითა,
ქორწილით, ლხინით, განცხრომით, იყვნენ ყველანი შვებითა,
და მათ ერთმანერთი უყვარდესთ, იყვნენ სჯულ-დამტკიცებითა.“

აქა ყუბრის თაძაშობის ამბავი

დღისაგან თქმა:

784. „ერთსა მცირეს შესაქცევსა აწ მოგითხრობ კაცისასა,
ვისაც სწადს და გაეწყობა თამაშობას ყუმრისასა,
შექცევასა დაიწყებენ, დღისით მღერას ნარდისასა,
და თვით ცდილობენ ერთმანერთში მოგებასა თეთრისასა.

785. ნარდითა და განჯაფითა, ბანქოთ ბევრს თეთრს მოიგებენ,
ვინც აჯობებს, გამოართმევს, მოგებულს წინ დაიდებენ,
ყუმარბაზნი ხალისითა დაღალვას არ გაიგებენ,
და ორი-სამი დღე მოებას, ყუმარს აღარ აიღებენ.

786. კადრაქსა ითამაშებენ ისე თეთრზედა ძვირადა,
მას კარგი ცოდნა, უყუფი უნდა, არვის სჭირს ხშირადა.
რომელსაც უზმენ შამათსა, მას მიაჩნია კირადა,
და აჯობებს, თუცა ძმა იყოს, ეწყინოს გასაკვირადა.

787. ღამითაც ითამაშება, დღით უფრო იამებათა,
რა დაბნელდების, სანთელზე მათ ფასი ეხარჯებათა,
მოსწყინდესთ თამაშობანი, ღამით არ ელვიძებათა,
და მაშვარალნი უძილობითა ვერ მიხვდენ მოსვენებათა.
788. ვის სწადდეს ღზინი, თამაშა, კვლავ კარგის საქმის კეთება,
დღისით იწყებენ შრომასა, მათ არ დასპირდესთ კვესება,
მოქმედებს ყოვლი ცხოველი, რაც რომ მათი არს წესება,
და სყიდვა-გასყიდვა, ვაჭრობა, ფასისა გარდაკვეთება.
789. პატროსანი თვალეზი ითლების აქაქისაგან,
ობოლი მარგალიტები ამოიღების ზღვისაგან,
ეს ყველა დღისით იქნების, მე წყალობა მჭირს ღვთისაგან.
და რით მედარები? ეს მიკვირს—არ გრცხვენის ტყუილისაგან!“

აქა კაცის ავად ყოფის ამშავი

ღლისაგან თქმა:

790. „ღამევ, შენ გძულობს ყოველი კაცი სენ-გარდარეული,
მომმატების წყლულება, კენესას დაიწყებს სნეული,
ვერა რამ არგოს, მანამდის იხმონ აქიმნი რჩეული
და გათენდეს, იყოს შევებითა, ვით არს სიმართლის ჩეული.
791. მკურნალნი წამალს მისცემენ დღისითა მოსარჩენადა,
წამალს ასმევენ ბევრს რიგსა ჭირისა გასაყრელადა,
კარგი აქიმი მოარჩენს, ავად რომ იყოს ძნელადა,
და სნეულს კაცს ღამე აწუხებს, დღე ჰქონდეს მოსალხენადა.
792. მე დამიკლია; თქვი, ბნელო, რაც დაგრჩომოდეს ყველათა,
რაც იცი, სრულ დაასრულე, მოჰყევ ამბავსა გრძელათა,
როს გაათავებ, ერთს კიდევ გეტყვი, ვიხმარებ ენათა,
და სულ გაგამტყუენებ, ბოლოს დროს შეიქნა თავ-შეწყენათა.“

აქა კაცის სიკვდილის ამშავი

ღამისაგან თქმა:

793. „დღეო, ბევრი სთქვი კაცისა შეება და სიხარულები,
მე არ ვეჭვ, გაჰყევს ბოლომდის, არა ჰყოს დანაჰმუნები,
ვინცა მიენდოს სოფელსა, მან გაიავოს გულები,
და ამაღ არ მიკვირს სიცრუე და მისგან დანაწყლულები.
794. რადგან რომ კაცსა ბოლომდის სიკვდილი არ აცილდების,
როს მოიწევა, ვინ უწყის ღამეა ანუ დილდების,

თვისტომთა, საყვარელთაგან თვალთაგან ცრემლი მილდების,
და შექნან გლოვა და ტირილი, მზე მათი მიუწრდილდების.

795. ერთსა შოშობსა იქივე თვით იტირებენ მკედარსა-და,
მერე ქირისა-უფალთა შეასხმენ სხეასა სახლსა-და,
მხლებელთა დასხმენ ცხედართან მისატირებლად მზისა-და,
და გამართვენ კიდეც ტირილსა, ამოუშვებენ ზარსა-და.
796. რა გავა პირველ სახლიდამ, ტირილი არის ქვრივისა,
ქირისუფალთა თავია და გული უფრო სტკივისა,
მას ორნი-სამნი მხლებელნი თმა-გაშლით მისდევს, კივისა,
და სხვაც ბევრნი მექვითინენი ქვითინს უტევენ მივისა.
797. შვეა ცხედარზე, ტირილსა რაც მართებს, გაასრულებსა,
გაიგლიჯება დიდათა, ქვრივი თავს მოიძულებსა,
გამოიყვანენ ტირილით, რახან იჯერებს გულებსა,
და საქირისუფლოს სახლშია ძლივლა მიაწევს სულსა.
798. ქვრივი რა დაჯდეს, მოთქმასა დაიწყებს გარდაცემითა,
სხვა წავა ქირისუფალი ტირილით, თავში ცემითა,
ზარით გაუძღვენ ყოველნი, იყვნენ გულ დანა ცემითა,
და ტიროდენ მკედარსა გულ-წყულულად, სიტყვით აქებდენ, ენითა.
799. ვინც არის ქირისუფალი, თავ-თავად მივლენ ტირილით,
ერთმანერთს მიუტირებენ წუხილით, გულის ტკივილით,
რა გაათაონ, სხვანიცა მივლენ თავს ცემით, ჩივილით,
და ფარჩას წახურვენ ცრემლისა დათხევით, არ თუ ღიმილით.
800. ორს საღმრთოს კაცსა უპირავს მოტირალისა ხელითა,
ზარის თქმით მივა, იტირის, იხმაროს საცქიელია,
ფარჩას მხარზედა გარდიშლის, ეგრე მიუძღვის მღვდელია,
და ზედ გარდაფინოს ცხედარსა, მღვდელსა ჩამოსდის ცრემლია.
801. ცხედარზედა მოტირალი გულ-მხურვალედ იტირებსა,
მიცვალეზულს ტკბილის სიტყვით შეამკობს და მას აქებსა,
ცხედართანა მსხდომთ უტირებს, გულზე ცეცხლსა მოუდებსა,
და მგლოვარეთთან რა შეიქცეს, ცრემლი ღაწვთა უსველებსა.
802. ქირისუფალთა უტირებს ყველასა ჩამორიგებით,
მათ მოტირალი უტირებს კაის სიტყვით და რიგებით,
დასმენ მას, ქვრივი მოუთქვამს არა კრძალვით და რიდებით,
და თავს შეაბრალებს შვილებსა, ყველას სიტყვისა მოგებით.

803. მას ლამეს გაათენებენ მოთქმითა, ტირილითა-და,
გაასხმენ ჰირისუფალთა კიდევ ზარისა თქმითა-და,
დილაზედ გამოიტირონ მათ მკვდარი დიდის ხმითა-და,
და მერმე შემოსონ ბერები თავისის კრებულთა-და.
804. მკვდარსა შემოსენ მას ჟამსა, შემოახვევენ ტილოსა,
ჩაასვენებენ კუბოსა ძნელსა, არ საადვილოსა,
ვით იტყვის კაცი მაშინდელს ტირილსა, თვალთა მილოსა!
და მუნ მყოფთა ცრემლნი ზღვაობენ, იმეგობრებენ ნილოსა.
805. ზარი უთხრან ჰირისუფალთ მათ ცხედრისა წაღებაზე,
ქერივი მივა ხელ-მოხვევით, თუცა იყოს პირადა მზე,
გაგლეჯილი ეხვეოდეს საყვარლისა კუბოსაზე,
და წაასვენონ, იგვი დარჩნენ უიმედო სულის დგმაზე.
806. ვით ჰფერობს ჰრისტიანეთა, დამარხენ მიცვალებულსა,
რიგს უზმენ ჰირისუფალნი, რაც მართებს გაოხრებულსა.
ზარით დაჰფენენ ნიშანსა სალამოს დაბინდებულსა,
და პირველად მედოშაქენი მზას იქმენ ქვეშ-დაგებულსა.
807. ქალის ახალუხს ჩასდებენ, მასთანვე უნდა ჰმრისანი,
იქ დასხდენ მედოშაქენი, გამშლელნი იყვნენ თმისანი,
ზედ ადგეს მღვდელი მოსილი, მკმეველი საკმევლისანი,
და სხვას სახლს დაჰფენენ სუზანსა—წესია ხელმწიფისანი.
808. დროზედ გარდშლიან ნიშანსა, ქათიბსა და მერმე ტყავსა,
ორნი ყულნი ცოცხალსავით განკრძალვითა ადგნენ თავსა,
ოქროს ხმალსა დაუდებენ ქათიბისა მარცხნივ მხარსა,
და დააფენენ ტანისამოსს, ნაცვამია კაცის ტანსა.
809. ჰირისუფალთა მოეცვას მათთა ნიშანთა არენი,
თვალ-მარგალიტით შემკული, ოხრობით შესაზარენი,
დიდებულთ ცოლნი ტირიან, ხმა ისმის ამაღ მწარენი,
და საბრალოს ხმითა ვაებენ ქალნი მნათობთა დარენი.
810. ცხენებს დააბმენ მკვდრისასა უკულმა შეკაზმულებსა,
მეჯინიბეთათ-ხუცესი ზინდრით უჰირისუფლებსა,
პატრონისათვის ტირილით ამოირთმევენ სულებსა,
და ვინც მოტირალი უტირებს, შეუწუხებენ გულებსა.
811. მესამეს ლამეს დახურვენ ქერივსა ლეჩაქსა შავსაო,
პირისფარეში მოიტანს, ეუბნებიან ზარსაო,
დიდი ტირილი იქნების, შავს რომ დახურვენ თავსაო,
და საქართველოში კარგ გვარი ლხინი და ქირი არსაო.

812. თხუთმეტამდინა ღამითა იტირონ ნიშანზედაო,
გამოიტირონ თავს ცემით, პირ-ხოკვით დილაზედაო,
გათავდეს თხუთმეტი რა დღე, დაადგრენ მოთქმაზედაო,
და კიდე ნიშანსა დაჰყენენ, კვლავ ტირან ორმოცზედაო.
813. ორმოცზედა მკედრის პატრონნი, რაკი გამოიტირებენ,
ნიშანს კირისუფლებისკენ თავს-ცემითა წაიღებენ,
შეეღენ სახლში ზარის თქმითა, დაიჩოქენ, ისე რებენ,
და კირისუფლებს ტირილითა ნიშანს ჩამოურიგებენ.
814. გაათავებენ ტირილსა ორმოცის გამოსვლაზედა,
ნახევარს წელსა იტირონ და ერთსა წელიწადზედა,
მასუკან ხელი აიღონ ტირილსა და მოთქმაზედა.
და რაცა ვსთქვი ღზინი და კირი, ღამით ეს მოვა კაცზედა.
815. ახლა თქვენ ბრძანეთ, ნათელო, მე დავასრულე სრულადო,
სულ მოგახსენე ამბავი, რაცა მდებია გულადო,
მე ამხანაგი ვყოფილვარ, არა გხლებივარ ყულადო,
და ვერასფერშიგან ვერ მჯობხარ, თავს დაედებ არ ნაკლულადო.“

აქა დღისაგან თქმა:

816. „ბნელო, ვეჰე, გეყო ამდენს ხანს ბევრი რამ ცუდი თქმანია,
გიჯობდა, რომე ჩემთანა არ ამოგელო ხმანია,
არ ხარ ჩემს სწორად, ღვთისაგან ესე მკირს წყალობანია,
და მე ნათელი ვარ, შენ ბნელი—ეს ჩემად ქებად კმანია.
817. ამას ამბობ: «როდეს კაცის თავს სიკვდილი მოვიდესო,
ტირილი და ზარის თქმანი ღამით უნდა გარიგდესო.
მიცვალებულს რაში არგებს ბევრსა ვინმე ტიროდესო?
და მკედარსა უჯობს დამარხვა და მისთვის გლახას მისცემდესო!»
818. დღისით უყონ მიცვალებულს პანაშვიდი, წირვაები,
გლახაზედა გაცემა, და მისთვის იქნას ალაპები,
ესე ყველა დღისით იქნას მკედრის სულისა საქმეები,
და მეორედამოსელა გითხრა, საშინელი სახეები.“

აქა მუთრქმოსელის ამბავი

დღისაგან თქმა:

819. მართლ გეტყვი, სწორედ არ ვიცი—ღლით მოვალს ანუ ღამითა,
მეც არ ვიციო—თვით ბრძანებს კაცობრივისა ძალითა,
ასე ვთქვათ: ღამით მოვიდეს, გინა ბნელობის ჟამითა—
და ბნელი განქარდეს ღვთის მოსვლით, განსჯიდეს სამართალითა.

820. როს მოვიდეს ძე კაცისა განსჯად მრავლის დიდებითა,
ანგელოსნი მისნი მასთან ცხრა გუნდითურთ დასებითა,
მაშინ დაჯდეს საყდართა ზე დავითისა ღვთაებითა,
და ესე ღღისით აღსრულდების, არა ლამით, ბნელებითა.
821. როს გარდამოხდეს მეუფე განსჯად მკედართა და ცხოველთა,
მაშინ დასცემენ საყვირსა შესაკრებელად ყოველთა,
მყის მოიწინეს წინაშე მავალნი წყალთა და ველთა,
და ნატრიდენ მოხუცებულნი ყრმათა, ძუძუთა მწოველთა.
822. მარჯვნივ და მარცხნივ განრჩევით ღგომას იწყებენ მონანი,
მაშინ შეიქნას განკითხვა, კეთილ-ბოროტთა წონანი,
მართალნი ბრწყინვენ, არიან სასუფეველსა მგონანი,
და ცოდვილთ ჰრცხვენოდესთ, შეიქნენ გულ ლახვარ-განაწონანი.
823. მაშინ მსაჯულმან მარჯვენით მღგომთა მიხედოს ტკბილადა,
ჰრქვას: «კურთხეულნო, მკვიდრობდით სასუფეველისა შეილადა,
ვისთა ტრფილთა გდიოდათ თვალთაგან ცრემლი მილადა».
და მარცხენით წყევა მიიღონ, გახდენ ეშმაკის წილადა.
824. ოდეს იქმნეს აღსასრული, განსჯად ქრისტე გარდმოხდების,
მის წინაშე სამართალი ყველა ღღისით გარიგდების,
თუ არ მარტო ჯოჯოხეთში, ბნელი ყველგან განქარდების,
და ღამე სრულად უჩინოა, ღვთის მადლითა განათლდების.
825. აწ დავასრულოთ ღღისა და ღამისა ბაასობანი,
ეს კმარა საჩხუბავადა, ისევ მათ უჯობს წყობანი,
მეც მომეწყინა ლაყაფი ბევრი, ამ სიგრძი თხრობანი,
და გავათავე და კიდეცა მეყო ამ ლექსთა მბობანი.

[(თავეპარსაველი)]

1. როდეს ყეენმან სეფიხან ჰყო საქართველოს მცველია,
ჩვენ განბნეულნი ვიყვენით, სადა ტყე იყო, ველია,
ზაკვით გვეფიცა, მიგყინდო, იგ კაცი იყო მელია,
და მე, ამილახვარს, ერისთავს, თარხანს შეგვეიკრეს ხელია.
2. ჩვენ გაგვეზავნეს ყეენთანა შეპყრობილნი, ხელ-ხუნდებით,
იგ ზოსიმე ხარკაშნელი თან გვიახლა თვისის ნებით,
პაატა და ნათანელი სულხან იყვნენ ჩვენთან ხლებით,
და სხვა პაატა ტუსისშვილი და სოლომონ თავ-დადებით.
3. საგინასშვილი გიორგი თან გვყვა, ისიც თავადობდა,
ჯანგირაშვილი შათირი, შიოც მახლდა, გლეხ-კაცობდა,
კახეთიდან ეს რვა კაცი წამოვიდნენ, გვერდს მხლეობდა,
და ქართლიდამე ორი კაცი—ძევაძე და ოთარობდა.
4. ჩაგვიყვანეს ისპაანსა, ჩვენს სიკვდილსა მას დღეს ველი,
განვერენით სიკვდილისგან, ღმერთმან დაგვდვა საფარველი,
კელა სოფელმან უარესი მოაწია განსაცდელი:
და შვილებს მთხოვენ, შემექნების დღე უწყალოდ დასასჯელი.
5. გაგზავნეს კახეთს ჩაფარი, არ ჩემთვის მოსალხენია,
მათ დამიბარეს ქალ-ვაჟი, დღე მქონდა მოსაწყენია,
სხვა ძე არ მყვანდა, გასინჯეთ, ვინც იყოთ კაცი ბრძენია,
და აღარვინ მრჩება ოჯახში, ვით მოვითმინო ძნელია?!
6. ისპაანიტგან გაბძანდა ხელმწიფე სპითა დიდითა,
უბრძანა მეწინავეთა: „ყანდაარისკენ ვლიდითა!“
იგ სამესისხლოდ აღძრული, არა გულისთა მშვიდითა,
და ჩვენც თან წაგვასხმენ მაშვრალთა, არ იყვნენ კრძალვა-რიდითა.
7. რა წარვემართეთ ყანდაარს, ვიარეთ ავი გზებია,
ბევრი გამოვევლეთ გზაზედა ისიცხე და სიცივებია,
დიდად მაამეს, ვინც მახლდა, თავადი, მსახურებია,
და ჩვენ მოვაწივეთ ყანდაარს, ვართ ციხის მაქებარია.

8. რაღას ვაგრძელო? მომესმა ამბავი საზარონია,
 ბრქვეს: „მოიყვანეს მაშათსა ჴილები ჴენნი ორნია.“
 უმკვიდროდ გახდა კახეთი, ეს ჩემგან სააზრონია,
 და ვთქვი: „მომეახლა უცილოდ სულთა აღმოსვლის დღენია!“
9. თვით ყეენმან უსამართლო საკმე მიყო მეტად ძნელი:
 გამომართვა ქალი პირ-მზე, ეისგან ნათობს ღამე ბნელი,
 ძმისწულს მისცა შესართავად, კვლა ბოძებას აღარ ველი,
 და მე მისისა მოშორებით დამიწვლულდა გული მრთელი.
10. იგი ძმისწული მაშათს ჰყვა, ქალი მას მისცა მთვარია,
 სახელად ერქვა ქეთევან, არს მზისა ჴესადარია,
 ვაჟსა უწოდდი ერეკლეს, არვინ მყავს მისი დარია,
 და იგ თვით იახლა, მე დავრჩი—სიცოცხლე დასაზარია!
11. იგ თან ჩამოჰყვენ ერეკლეს თავადნი თავ-დადებითა,
 ომან, ჯიმშედ და გიორგი, ასლან ჰყვა თანა-ხლებითა,
 ბარამ, დავით და ჴერმაზან, ჴაალ არს თავის ნებითა,
 და მღვდელი ჰყვა, დავით, დიაკვნად პართენ არს სახელ-დებითა.
12. კიდეც ახლდენ მდაბალთაგან მონანი, მსახურებია,
 პატარ-კაცი და იოთამ ხამხაძე, გლეხ-კაცებია,
 მგელია ერთი ქართლიდამ, ისიც ამათთან მხლებია,
 და ქრისტიანენი ესენი, ოთხნი ჰყვეს მას თათრებია.
13. აღალარი დიღმაჯად ჰყვა, ქალბი ერქვა, ჴილაბდრობდა,
 მუსა იყო მსწრაფლად მსრბოლი, იგი ფიცხად ჴათირობდა,
 ადიგოზალ გაუყრელად სულ მუდამად ფარეშობდა,
 და ჩვენნი იყვნეს ეს თათრები, ერთგულებით მოჰყვებოდა.
14. ვიყავ ყანდაარს მქმუნვარე, არა გულითა ღზინობით,
 ესთქვი ლექსი მცირე რაიმე სევდისა მოსათმინობით,
 იქ დავასრულე, ვინც ნახოთ, ნუვინ იქნებით წყინობით,
 და მაშინ ჯდა ქორონიკონი: უნი, კანი და ვინობით.

ქება სრისა

1. ჰქმნა ღმერთმან ცანი, ქვეყანა შეამკო ზევით-ქვევითა,
ცანი აღავსნა ვარსკვლავით სფეროში შემოკრებითა,
შვიდნი ცთომილნი დაბადნა შუქ-ფენით ბურჯებს რებითა,
და ექვსს დღეს მზადა ჰქმნა ესენი, სიტყვა ვსთქვა შემოკლებითა.
2. დაბადნა ანგელოზთ დასნი—ქერაბინ, სერაბინები,
კაცისა დასაბადებლად მიწისგან დასდვა ბინები,
ჰქმნა ადამ ხატად თავისად, ეტყვის: „ხარ დასაძინები.“
და გვერდით უშენა მას ცოლი ადამის გასაკვირვები.
3. უკვდავად ჰქნილი ადამ სცდა—დაეცა ეშმაკისაგან;
ჩვენ დაცემულნი ჯოჯოხეთს ტანჯულნი გენიისაგან;
ძე ღრმთისა განხორციელდა—ნახეთ სიმდაბლე ღრმთისაგან!
და ჯვარცმით, დაფლვით და აღდგომით დაგვიხსნა ტყვეობისაგან.
4. ღმრთის მოწყალებას ვინ აღრაცხს, კაცზედ რამდენი მივა-და!
მოკლედ ვსთქვა ჩემნი საქმენი, რაც ხანი წამიგლია-და,
სოფლისაგან საცდელეები მე ბევრი მამვლენია-და,
და ქრისტესა გამოუხსნივარ, კირები მამლხენია-და.
5. რაც ამ სოფელსა ღმრთისაგან მომეცა წყალობანია,
არ ძალმიცს მისად სანაცვლოდ შევსწირო მადლობანია;
თუ, ვითა, ღირსმყო ხარისხსა, დავიწყო წარმოთქმანია,
და ორმოცდაოთხის წლისასა მერწმუნა მეფობანია.
6. ღმერთმან მომცა ეს სიმაღლე ნადირ-შაის მიზეზობით,
ჯერ მფლობელმყო კახეთისა, მერმე ქართლში მემკვიდრობით,
კახეთშია ჩემ ძეს დასვამს—ერეკლესა—მეფედ ხმობით,
და ოცდაოთხის წლისა იყო, როს პატივ სდევს ბატონობით.
7. მას ეამს ჩემს დისწულს, მეფის ძეს, ანტონის, კაცსა ღმრთისასა,
ვარწმუნეთ პატრიარქობა ოცდაოთხისა წლისასა,
ბრალთა სიმრავლით უღირსსა მადლს მომფენს კურთხევისასა,
და მცხეთას მოიღო კურთხევა, ზეთს მცხებდა მეფობისასა.

8. ვიყავ ქართლშიგან. მტრისაგან ერთს ალაგს ვერ დავდგებოდი:
იქით და აქათ მუდამით ვლაშქრობდი, ვიარებოდი,
ავს დროს განსაცდელისაგან ჯარშია ვიმყოფებოდი.
და სევდისა მოსაქარებლად ამ სახლებზედა ვშვრებოდი.
9. ავაშენებდი სასახლეს, საწოლსა აივანებით,
შემკული ზევით-ქვევითა ლამაზად ბალახანებით,
შუაზედ აინახანა დახატვით მიჰვრიტანებით,
და ეს შევასრულე სალხინოდ, შიგ ესევმდი დოსტაქანებით.
10. უწინ, სიყრმის დროს, მენახა ნაშენი უცხოებითა,
სამნი მორთულნი სახლები ვარაყით, სარკეებითა,
მეფეებისგან ნაშენი კვეხნით და დაქადებითა,
და თითოსა თითო აეგო დიდ ხარჯით და ფასებითა.
11. როსტომ მეფისგან ნაგები საწოლი სახელიანი,
ნახატი სურათებითა, ყვავილი ფერადიანი,
თვით როსტომ ფალავანი და დევნი ეხატა რქიანი,
და შაემკო დიდად, დაედვა სახელად როსტომიანი.
12. ერთი სრა მამის ჩემისა, მეფის ერეკლეს გებული,
ხელმწიფეთ საკადრისი და ქვეყნისგან მოწონებული,
სარკით და ოქროს ვარაყით შემთხვევით განათებული,
და მეფეთ და დარბაისელთთვის სალხინოდ დამზადებული.
13. სრა ერთი მეფის ვახტანგის უცხოულებით ნაგები,
საკვირველი და საქები, მას უხდებოდა სარკები,
შუაზედ შანიშინი და აუზით შადრევანები,
და ფერად-ფერადის ჯამებით შეხამებული ფანჯრები.
14. აეზს უხდებოდა შუაზედ ბროლისა ხომლის კიდება,
როს მეფე-სპანი ლხინობდენ, დღეს რომ შეჰქნოდა ბინდება,
შელამდის, ხომლზედ განწყობილს კელაპტრებს მოეკიდება,
და შიგ მსხდომნი კედლებს სჰვრეტდიან, ეგონისთ—გარს გვეკიდება.
15. ერთიცა სახლი, უზეშთე ერანშიც არ ნახულა-და!
იმ სრისა ქება, სიკეთე ქვეყანას ხმა განთქმულა-და,
როგორც მას ჰფერობს ქებანი, შესხმა არ ძალმიც სრულადა,
და სხვებს სრებსა ყველას ის სჯობდა, მისებრივ არ დადგმულა-და.
16. სრას უხდებოდა ხელმწიფე თაჯითურთ ჯილებიანი,
თვით მეფე ვახტანგ შიგ მჯდომი ძმებითურთ შვილებიანი,
გვერდს-ახლდენ დარბაისელნი, მორთულნი, ბილებიანი,
და უკეთესს რაღას ნახევდა თვალითა კაცი ქვეიანი?

17. როს დაუკრევდენ მგოსანნი, ტკბილად დაეწყით თქმანია,
მათს ხმაზედ ამღერდებოდენ ბუღბუღი, იადონია,
ის ლხინი და სიხარული უცხო რამ გასაგონია,
და მეც ბევრი ვნახე იმ სრაში ლხინი და უკუყრანია.
18. ამ ცრუმ სოფელმან არ იცის ბოლოსა გატანებაო:
მეფენიცა და სრებიცა სრულ ყველა განქარდებოა,
ვითარებისა ჟამთაგან სამნივე მოიშლებოა,
და იმათ ჰრდილად ეს ჩემი სასახლე აშენდებოა.
19. იმ სრებსა რის გზით შევადრი ამ ჩემსა აგებულსაო?
მართლისა თქმა სჯობს ტყუილსა, ვერ დაუმძიმებ სულსაო;
სახლებთან ბოდიშს მოვითხოვ —ნუ დააკლდებათ გულსაო:
და იმათი ერთი კედელი სჯობდა სულ აქა დგმულსაო.

პასუხი სახლისა

20. „მეფევ, რად გეწუნობ სრაებსა? სხვას აქებ, ჰბრძანებ რაებსა?
სიტყვით აგვიშლი დავებსა, მოჰყვებით თქვენ იგაგებსა,
სხვაზედ გვიძახი ავებსა—მაგით ვერ ჩაგვყრი ვაებსა!
და ჩვენც მოვიწონებთ თავებსა, უსტა ხელს დაგვითავებსა.
21. სიტყვებს მოგიგებთ ასებით, გკადრებთ—თქვენ გებაასებით:
არ ვართ იმ სრებზე ნასებით, ავშენდით დიდ-დაფასებით.
როს, მეფევ, დასხდეთ დასებით, ღვინოსა სვემდეთ ზასებით,
და გული გვაქვს ამით სავსებით ასფოდელოსა მსგავსებით.
22. ვისაც აქ მოსვლა სურისა, კარი არ დაეგულისა;
ვით ირემს წყარო სწყურისა, მე მათი ნახვა მსურისა,
მოყვარული ვარ სტუმრისა, ჩემ-შიგან შემოსულისა,
და ჩემთვის უტკბოსნი სულისა, სასიხარულო გულისა.
23. ვერა მჯობს ერთი სახლია, მკვრეცელთა გულსა სწადია,
ახლოს მაქვს ტურფა ბალია, მნახველთა დასაქადია,
მიბრძანდით, კარია ღია—ნახოთ კოკობი ვარდია,
და საღი აავსეთ თასია—უკუიყაროთ დარდია.
24. ჩემებრივ არვინ, მგონია, არ არის საზარონია,
როს ზაფხულისა დრონია, ყვავილნი დაუზრონია,
იმღერონ ტკბილნი, ხმანია, ვით სტვენდეს იადონია,
და ვინცა ლხინისა მდომია, ის არის გასაგონია!

25. ნუ მოუწყინებთ, მეფეო, თქვენს კირნახულსა, სრასა-და
ლხინი მინახონ, უბრძანეთ, ვინცა ვინ გვერდ გახლავსა-და,
თუ ავი მასპინძელი ვარ, ნუ ჰკადრებთ თქვენსა თავსა-და;
და აწ მოგახსენებ ბოდიშით—ხელი მიჰყავით სმასა და!
26. როს დასდეთ აივანებში, ან ბალახანას სმიდეთო,
თუცა ვერ დამხიარულდეთ, ანუ თუ მოიწყინდეთო,
ნუშეცა აილებთ სუფრასა, დღე იყოს—შეიბინდეთო,
და აქ შემობრძანდით ისევ—ლხინს ნახავთ, როგორც გინდეთო.
27. ვინც სმით დაიტანს ძალებსა, მეფეე, ნუ დამაბრალეხსა,
თუ დალევს დიდს სასმელებსა, აუშლის საქციელებსა,
სიმთვრალე გაახელებსა, ეშმაკი დაახელებსა,
და ცოდვაში გარეხს მთვრალეხსა, წარწყმედს, არ შეიბრალეხსა.
28. ბევრსა ღვინოსა ნუ დალევთ, ცოტასა სმიდეთ გზიანად,
მართებულს ლხინსა ნახევდეთ წყნარად და ნამუსიანად,
აქ გაგიჩნდებათ ზნეობა, თქმა ხუმრობისა ზმიანად,
და გალობა დასდებელისა, ვინც იტყვის ტკილის ხმიანად.
29. ლხინს ნახევდეთ უცოდველსა, თქვენ განმინათლეთ არეო,
ზნეობა, საქციელები კარგ გვარად მოიხმარეო,
კირვეულობას ვინცა იქთ—და თავი მოიჩქარეო,
და მეფეე, უბრძანე პანლურით, ცემით გააგდონ გარეო.
30. ვინცა ისხდეთ მართებულად ლხინშია არ მოწყენითა,
ხუმრობას ჩამოართმევდეთ ერთი ერთს კარგ მოსმენითა,
ვის შეუძლიან ხუმრობა სიტყვითა, თუმცა ზმენითა,
და მეფეც გიბოძებთ წყალობას, საბოძვრით აივსენითა“.

ბუდის პასუხი

31. „სახლო, სიტყვები გვიბრძანეთ, ბოდიში მართებულები,
მადლს მოგახსენებთ მეფე და თავადნი, დიდებულები,
ლხინით, შვეებით და უკუყრით გახლავართ მხიარულები,
და აქ კაცი რის გზით მოიწყენს, სადამდის უდგეს სულები!
32. აქ რაცა კარგი სახლია, არ არის შენისთანაო,
მაგრამ მუხთალმან საწუთრომ ბოლო ვის გაუტანაო!
სჯობდა მეშოვნა სარკრადა მსგავსი მარჩბივისთანაო,
და რაც რომ მე შენზედ ხარჯი ექნენ, იმისთვის მიმეტანაო.

33. ინდოეთს ხელმწიფესავით ჩემთვისაა საქმე გაეგო,
თომასებრ უმუშაკოთა უცხო სასახლე აეგო,
ჩემს სარქარს ესე სიტყვები უწინვე ადრე გაეგო,
და მესწავლებინა იმ გვარად—კეთილს საქმეზედ წაეგო.

34. სანამ საწოლი სარკითა, ვარაყით შეიმკობოდა,
ორისა წლითა უწინვე სრა ესე აშენდებოდა,
თებერვალისა თვეშია თამამად შესრულდებოდა,
და მას ჟამსა ქორონიკონი უნ მანი ანი ჯდებოდა.“

ხილთა გაასი

1. მარწყემან თქვა: „მოვალ პირველად, მე ვერ მომისწრებს ხილია, ფერად მსგავსი ვარ ლალისა, მერმე საკმელად ტკბილია, წინ რასა მისწრობს ტყემალი, მჟავე არის და გრილია, და მისგან ჩივიან ყველანი—ეჰამე, მომკვეთა კბილია.“
2. ტყემალმა უთხრა: „შეგარცხვენს ეგ შენი საუბარია, უარესი ხარ ყველასა, არა ხარ ხილთა დარია, თავსა მოგკამენ კიანი,—ძირი გაქვს მეტად მწარია, და უჩემოდ ლხინი არ ვარგა, არცარა სანუკვარია.“
3. ბალმან უთხრა: „ამხანაგო, თქვენ ვერ იტყვით ჩემსა ძვირსა, ხესა თეთრად ავაყვავებ, დავამშვენებ ჩემსა ძირსა, თავსა ბროლსა დავამსგავსებ, მერმე ლალსა ვამკვირვარსა, და შაქრის მსგავსად გარდვიქცევი, რა ჩამიღებს კაცი პირსა.“
4. ჟოლო იკადრებს ქებასა: „აწ ვიტყვი, რაცა მხედებისა, მოვლენ ყველანი მფრინველნი, ჩემზედან შემოსხდებისა, კაცნი მრავალნი მეძებენ, ადვილად ვერ მომხედებისა, და სიყვარულითა ჩემითა მკამენ და ვერ განძლებისა.“
5. კიტრმან თქვა: „რალა ვიკადრო საქმე ქებისა ჩემისა: ტკბილი და მჟავე არა ვარ, კაცი რად მემოყვრებისა? გრილი ვარ, კაცსა გავზერავ, მერმე თავი ვარ სნებისა, და ვინც რომ ჩემითა გაძლების, ციებაც შეეჭნებისა.“
6. ნესვმან თქვა: „ეჩივი ამისთვის—მიწასა მომაყრიანო, მოვლენ, მეძებენ, მპოებენ, ხორცსა დანითა მპრიანო, რა გავიზღები, საკმელად ყველანი მინატრიანო, და ციებას, მერმე ცხელებას, კირს ჩემგან შეიყრიანო.“
7. თხილმან თქვა: „გკადრო მართალი ჩემი პასუხი გულისა, ყველანი უბნობთ, იკეებით, მე იმან გამაგულისა, სალხინოდ შესაქცევარი მე ვარ ყოვლისა სჯულისა, და კბილისა მატკინებელი, მერმე დამწველი გულისა.“

8. მაყვალმან უთხრა: „არა ვარ ხილი თქვენებრი ქებული,
უარესი ვარ ყველასა, არვისგან მოწონებული,
ზედან მასხია ეკალი, ვარ მისთვის დაწუნებული,
და პირველ გახლავარ ყირმიზი, მერმე პირ-გაშავებული.“
9. საზამთრო იტყვის: „ნუ უბნობთ, მე არვის დაგიცილებო,
თავსა ნუ იქებთ ჩემთანა—მე ყველას დაგაწბილებო,
მე ჯანინოზ ვარ ექიმი, სნეულთა მოვალხინებო,
და სიცხითა წეწუხებულსა მე გულსა მოუგრილებო.“
10. ატამმან უთხრა: „რა გკადრო საქმე ქებისა ჩემისა?
უკეთესი ვარ ყოველთა, ხე ჩემი ტურფად ყვავისა,
შეყრა უხარის ყველასა ტურფისა სანახავისა,
და მე და ნესვი ვართ ყოვლისა ანშლელი სენთა თავისა.“
11. ვაშლმან უთხრა: „შვენებითა თქვენ ვერა ხართ ჩემი დარი,
ვარ ყოველთა საქებარი, მე ვარ თქვენი მაქებარი,
სალხინო და სანადიმო სუფრაზედან სადებარი,
და გულის ქირის უქუმყრელი—არად უნდა საუბარი.“
12. ბროწეულმან თქვა: „უბნობთო მართლითა სამართალითა,
ჩემს უტურფესი ნაყოფი არვის უნახავს თვალითა,
მე ჩემსა ხესა მოვკაზმავ, ტურფად შევამკობ ხილითა,
და დარბაზს სუფრასა ავავსებ იაგუნდითა, ლალითა.“
13. ნიგოზმანცა თქვა: „მე კაცი ჯოხსა მესვრიან ხელითა,
გამტეხენ, ტყავსა გამხდიან, პირს ჩამიგდებენ ხელითა,
გულითა მასპინძელი ვარ ნიადაგ მხიარულითა,
და კაცსა საქმელსა შეუმკობ, კიდეც ვალხინებ სულითა.“
14. ყურძენმა უთხრა: „ვაგლახ თქვენ, რას უბნობთ ცულ-მაშვრალია?
კაცი ყოვლისა ქვეყანას ჩემგან არიან მთვრალია,
—ჩემთანა თქვენი ხსენება დიდი ცოდვა და ბრალია,—
და გული ექმნების ღომისა და მერმე დევთა ძალია.“
15. კლიავმან უთხრა: „იკვებხით, არა ხართ ჩემი დარია,
ყველა უგვარო შეყრილხართ, ცული გაქვსთ საუბარია,
ამ ცოტას ხნისა სიცოცხლე რა თქვენი საკვებარია?
და უფრო უყვარვარ ყველასა, ვარ მათი სანუკვარია.“
16. სხალმან თქვა: „მეცა მაუბნეთ—არა ვარ თქვენი დარია,
ჩემი ხე თეთრად აყვავდეს, გაელოს გულის კარია,
როდეს მწიფობა მოვიდეს, ერთმანეთს უთხრან: «მარია»
და ავადმყოფს ვარგებ, და მთელსა შაქრად გაუხდეს პირია.“

17. ჰერამი იტყვის: „თქვენ ჩემსა ვერ იტყვით ვერას ძვირსაო,
ჩემი ხე თეთრად აყვავდეს, მსმელნი სხდეს მისსა ძირსაო,
როდესაც თვალი შეერთვის, მოინდომებენ ჰერსაო,
და კაცი მკამს—ჰერსა შეიყრის, მერმე მაგინებს ფირსაო.“
18. ალიბუხარა იკადრებს: „მომჟავო ვარო მე დია,
წამლად მეძებენ ყველანი, არ მედარების მე ბია,
ყველა ტყუიან ჩემთანა; კვინჩხო, რას იარებია?
და ღრამით ამწონენ ვაჰარნი, მე მაქვს ასეთი ბეღია.“
19. აწ უნაბი მოახსენებს: „ჩემი ქება თქვენ რა სთქვითო?
ყირმიზი ვარ ლალივითა და მკურნალი მე თავითა,
აქიმები დამეძებენ, ზღვას შედიან სულ ნავითა,
და ჩემთან ყველა ცუდი რამ ხარო, ზეიმოსნით თქვენ შავითა.“
20. შინდი იტყვის: „შემოდგომას ჩემი არის გახარება,
ყველას უწინ აყვავდები, კაცი ჩემენ იარება,
ყირმიზობით ლალსა ვჯობვარ, არსად მინდა მე ტარება,
და სანუკვარად ისეთი ვარ, ყველამა თქვას ნეტარება.“
21. ფშატმან თქვა: „ნეტამც იკადროთ თქვენ ჩემი შემოხედვაო!
საქმელად შესაქცევარი, ხელს მოუჭირებ ჰხედაო,
მზის შუქი ასე დამაჰკნობს, ყველა მე მეტყვის «ბედაო»
და ჩემის ყვავილის სურნელი ყველასამ იცით ხედაო.“
22. ლელვი ამას მოგახსენებ: „ტებილი ვარ და შვენიერი,
სამოთხილამ გამოსული, მე ძირი მაქვს ნებიერი,
ქრისტე ღმერთმან მომიწონა, მე საქმელად მომყო პირი,
და თუ გაძღების ჩემით კაცი, მოეცემის მაშინ ფერი.“
23. მალაჩინ სხალი იკადრებს ხელმწიფურისა ენითა:
„ყოვლის ხილისა უფროსი, საქმელად შაქრად მთელითა,
არავის დაგედარები—სიმაართლე თქვენცა ჰქენითა!—
და ყველა ხარო კაცის ურგები, მუცელს აავსებთ სენითა.“
24. კომში იტყვის: „მოისმინეთ, თუ რას ვიტყვი ჩემს ქებასა;
ხესა თეთრად ავაყვავებ, ბამბას მოვართმევ დედასა,
როს გაეყვითლდები, სუნი მაქვს, მე მუშკ-ამბარი მგერავსა,
და სანუკვარი ვარ სუფრისა, ყოველი მსმელი მხედავსა“.
25. ხურმა ბრძანებს: „ჩემო ძმანო, მე თქვენი ვარ ხელმწიფეო,
ნახეთ ჩემი გემო, სიტკბო, მჭამელთათვის სიეფეო,
ასრე ძვირად ვიშოვები—ძლივ მიშოვნის მე მეფეო,
და ინდოეთით გამოსული, ტირილით ცრემლთა მჩქეფეო.“

26. თურიჩი ბრძანებს: „არ მინდა მე კაცთა ქებასი, ხელმწიფეთ სანუკუარი ვარ, არ მაქვს მე კლუბანიაო, ყვითლად მომიბამს ჩემი ხე, არა მაქვს ზოგანიაო, და ნურავინ მელრებიო, არა ვარ თქვენი ძმა არც დანიაო.“
27. აწ ნარინჯი მოგახსენებ: „არც მე ვარ უარესია, ჯერ ვარ სამოთხით მოსული, მერმედ ხელმწიფედ ესია, ზამთრით, ზაფხულით ჩემი ხე მწვანე და მშვენიერია, და ყველას უყვარვარ სულითა, არა ვარ წამად ბერია.“
28. ლიმონ იტყვის: „სიმეავითა არვინა ხარო ჩემი დარი, მაგრამ ფერი მეც კარგი მაქვს, ამითა ვარ თქვენი დარი, ჩემი წვენი წამალია, არ ტყემალთან დასადარი, და თქვენ ამისი სწორი რა მგირსო?—ჩემს მკამელს აქვს ავი ქარი.“
29. პანტაცა სხალი ერევის: „მუდამ ვარ ხმელი ჩირაო, ყოვლი ნადირი მე მეძებს: დათვი, ღორი და სირაო, სოფლად მივექონდე ურმითა, არვინ გაილოს ქირაო, და შავი ვარდ და დამქნარი [ვარ], მე არ მივარგა პირაო.“
30. კვინჩხი იტყვის: „შენ რას ამბობ? შავი ვარ და მარგებელი, ჩემს ხეზედა ბულბული ზის, შენ მოგძებნის ყოვლი მელი, ავადმყოფსა მოუხდები, და კაცი მკამს მერმე მთელი, და სიმდაბლითა ნუ მიწუნებ, მერ არა ვარ აგრე ბელი!“
31. ფისტა იტყვის: „თხილო, შენ ხარ ავის გვარით გამოსული, კბილისათვის მაწყინარი, შენ გამოგდის ავი სული, მე ვარ კაცის შემაქციევი, მწვანე არის ჩემი გული, და პირი სრულად გაშლილი მაქვს, არ ამომდის ავი სული.“
32. წიფელი გაეზაასა ფისტას, თხილსა და კაკალსა: „თქვენი ლაყაფი ცუდია, დავეგვანები მე ლალსა, კუბოში ვზივარ, გამოვალ—ზამთრივ ვახარებ მელასა, და მაღალს ხეზედან ვასხივარ, არ თუ დაბალსა თელასა.“
33. კუნელი იტყვის: „მე თქვენში ვერა მჯობია ხილია, როს ავყავდები, მას უკან წითელი ვარ და ლბილია, მაგრამ საკმელად ცუდი ვარ, არა მაქვს ავი ჩრდილია, და ყოვლი ფრინველი წამილეს, არა მკამს ტურა, მგელია.“
34. დათვი-თხილა უკან მისდევს: „მეც აქა ვარ ხილიაო! ღორი, დათვი, მელა, მგელი—ჩემთვის ყველა ლხინიაო, მამძებნიან, მიპოვნიან—ჩემს ქვეშ წვანან მთელიაო, და კრკოვ და წიფელო, რას ლაყბობო?—ნურც ფერობას ელდიაო.“

35. რკო და წიფელი გაიბრკვნენ, არვინ ახსენეს მრთელია,
რკო ამას იტყვის: „მრთელი ვარ, ჩემით გაძღების ღორია,
კაცთა საკმელად მეძებენ, მე შემამტყორცონ ტორია,
და ვინცა სკამს წიფელს, გულს დასწვავს, კირი არა აქვს შორია.“
36. ასკილი ეტყვის კუნელსა: „ვაი შენ, ცუდათ ჰქარაო,
მე ვარ კარგი და ლამაზი ენად მოყბედი ჩქარაო,
ჩემი ყვავილი შენა გჯობს, მზესა არ დავითარაო,
და შემოდგომაზე მწიფე ვარ ქალ-ყმანი მოელენ ფარაო.“
37. აწ ნუში იტყვის: „ამითა ვერ იტყვით ჩემსა ძვირსაო,
ჩემი ხე წითლად აყვავდეს, ღვინია მისსა ძირსაო,
კბილისა მატკინარი ვარ, მით მაგინებენ ფირსაო,
და წამლად, საკმელად კარგი ვარ, ამით ვჯობივარ ხილსაო.“
38. პური და ღვინო გაიბრკვნენ, არც ერთი არას იტყვისა;
პურმან ეს უთხრა ღვინოსა: „ყველანი შენთვის ყმუისა,
თუ კირვეული არ იყო, მე ვიტყვი შენთვის უისა,
და ჩემით გაძღების ქვეყანა და ნახვა ჩემი სურისა.“
39. ღვინომ უთხრა: „შენმა მზემან, პურო, გრილი ხარ დიაო,
მამწონს შენი სიბარაქე და ღერო შენის ხისაო,
მრავლად გამოვა ნაყოფი, ყველასთვის მითქვამს მეაო,
და განა არ იცი, უჩემოდ შენი არ წალმა სვიაო?“
40. ორივე ერთად შევიყარნეთ; ყოვლს სულდგმულს ჰშვენის ფერია,
ხელმწიფენი და გლაზაკნი—ჩვენგნით იხარებს მთელია,
ბალი, ბალჩა და ბილები სახსენებელად ჩვენია,
და ჭკვიანი ხელად გარდიქცეს, უქკვოს მიეცეს სენია.“

პიღუა-წაჩილობა

1. მისი ვთქვა ქება, თქვენც ნახეთ, ვისაც გქირსთ ცეცხლთა დებანი, იფიქრეთ, კარგად გასინჯეთ, ვისაც გაქვთ უფრო მცნებანი, თქვენ მომეხმარეთ, მიჩაჩივეთ, მე რით მომეცეს შვებანი, აწ შეიტყუეთ, მოყვასნო, ვისთვისაც ვიწყო ქებანი.
2. ზარვა არ ძალმიც შენისა სიყვარულისკენ, მზეო-და, მსრეთ მოგიძღვნო მონურად ადვილად ჩემს თავს მზეო-და, როს აღმომპეირვალს გხედვიდე, მქენების კაი დღეო-და, ორს მნათობთ შესაღარისო, კეკლუცობ, ბრწყინვალეო და.
3. ბროლისა მსგავსსა პირზედ ტურთად გიხდება ხალია, სიმშვენიერით მაგ შენით ვარ თუცა ეშყით მთვრალია, სიტყვის თქმით მიზეზოჲმან მყავ შევიქმნე შესაბრალია, ისევ მალირსე მხედვიდეს კეთილად თქვენი თვალია.
4. კეთილ არს დღენი, როდესაც უსულთ მოერბეოდი, მსრეთ ვნატრობდი მას დღესა, უკან რომ მოგეწეოდი, თვალით გიხილმ, სურვილის ბადმში გავეხვეოდი, მსრეთ ვერ გკადრე, უცილოდ, ძმურადმე მოგეხვეოდი.
5. სწვეთს გოლი ბაგმთა შენთა, ღიმილი, ჩენბ კბილისა, აქვს სიტყვის შემკობილობა მის მიჯრით მიწყობილისა, შენ გშვენის სიტყვის თქმანი-და წყლიანისა და ტბილისა, მეროპიისა საქებსა ვარდი გაშლილხბარ დილისა.
6. ნათელ ცისკროვნად გხედვიდი, პირი გიმგზავსე მთვარესა, სხივთა შენთანი შეენება ანათლებს არე-მარესა, ახლოს სინათლე მელირსოს შვიდ მნათობთ შესაღარესა, მსრეთ მამყოფნეთ იმედით მე თქვენსა შესაბრალებსა.
7. ზანდევნილი არ შევიქნა მე შენის წყალობისაგან, როს მეგრძანოდეს სიტყვანი ხმის შენის ნარნარისაგან, ეგრედ ესმოდა სასმენელს უტკბოსად, ვით შაქრისაგან, თქვენ ჩემთვის მწყალობელ იმნათ, უსაყვარლეს ხარ დისაგან.

8. საყნოსელთ სურნამღმბითა თავი ვარდთშიზან გარია,
ამისთვის განვცვიფრდებოდი, მას ეხვეოდნე გარ ია,
ძვეყანაზედნ ვერ ენახე მე მისი შესადარია,
მსრეთ იმედით მამყოფოს, არ დავრჩე მის შუქს გარია.
9. ბრძენთაგან გასაკვირვებო, რიტორთზან საქებარო-და,
მღენთგან მიუხდომელ ხარ, სხივითა მზისა დარო-და,
ლალურად ღაწენი წითულნი გქონან, შენ გამჟვირვალო-და,
ხელში რომ გეპჰრას ყვაილი, ჩემთვის არს გასახაროდა.
10. ამისთვის მშობელნი შენნი კურთხეულ იყოს ღვთისაგან,
რომელთაგანც ხარ ნაშობი კეთილის ღმდ-მამისაგან,
ღიდად ხარ მათთვის უმჯობეს სხვა მათის შეილებისაგან,
იხარონ შენის ნახვით მრავალთქმელ სიცოცხლისაგან!
11. ღიდადა სანატრელ იყვნენ, ვისიცა ხარ ასულია,
ამას ვგონებ: საკრეთელად შენ ვარდი ხარ, ან სულ ია,
თითქმის ეშყის ფეთებითა დამელიოს მე სულია,
მსეც ვიცი, არ გამბგდებ, არ შემაძლო აწ გულია!
12. მკვირვარ შენს სილამაზესა, ტურფა-ხარ, დია ნაზია,
როს შავნი თვალნი წამწმითურთ ჩემზე ისარი დაზია!
ოკრის ან სამის ზანკითხვით, თუ მითხრას: „ესე რაზია?“
პირველად ვიტყვი სიყვარულს, არ ზოროტს, ჩემსადა ზია!
13. იტრფილები ჩემზნითა შუქთ შენთ მოვანებანი,
ასეთი წყალობა მიყავ: თუმცაღა მამეც შევზანი,
სურვილით სიყვარულისა არ გამიმრავლდეს ვნებანი,
აწ წასვლის დროსა ვით გავსძლო მე შენი მოშორებანი?
14. შარაფანდელი შენისა შენს მჟვრეტა შემოადგესა,
იხილვებიცა, ვითა მზმ დღეს საშშალსა ადგესა,
ნაქრცენი, ვით ვარდისანი, მის მსგავს ხარ, გიფშავს ბაგესა,
აწ გვედრები, გამომსხნა თქვენის სურვილის ბადესა!
15. ღაშვენებულსა პირზედა გიხდების შავი თვალა,
აწ შენსა მოშორებზასა ვინცა მოელის, ბრალა,
ხასურველსა და საყვარელს მოგშორდე, დამწვაეს ალია,
არ არის შენიცა სწორი ევროპიზში ქალია!
16. პირემდინ დავჰყო ხანი-ღა, შენ გვედრები ამასა,
ისე წყალობით თუცა ხარ, გაფუცებ კპის მამასა,
თვალთა დამენახოდე—მე როს ველირსო მაგასა?
სულსა ზიანსა არ მისცემ; მადლსა იქმ ამისთანასა.

17. არს დია ძნელად სათქმელად: როს წავალ, დავდგე გზაზედა, შოვლთვის ფიქრითა ვიყნოსებ საშნოსელს გუნებაზედა, შიფიქრებ ბეშრჯელ სურვილით, ვირ შცოცხლებ ქეყანაზედა: „ახლა რას ჰცხოვრებს? რასა იქს?“—ვგონებდე სიტყვას თქმაზედა.
18. როსაც რომ მოგეშორები ტურფას, რა სასახელოსა, მსრეტცა ვგონებ, გაყარა მე თქვენმა გამახელოსა! ლამაზ თვალთ მოგეშორები, როს წავალ საქართველოსა, ოდეს ესხდეთ სტოლზედ სალხინოდ, დავლევ შენს სადღეგრძელოსა.
19. ჩვენ რას ვაგრძელებთ, დავჩუმდეთ, ლექსთ, ჩანს, ვერ ვაძლევ სიტყბოსა, მგრეთვე გამორჩეული წამალი რამე მიყოსა, მისმან, ლამის რომ მახვილმან სიცოცხლე მე გამიყოსა, ოდეს გასინჯოთ, თქვენც ნახოთ თქმულსა ჩემს აკროსტიხოსა.

ანბანთ-ქება I

(„აღივსო გულიდა ჩემი...“)

1. აღივსო გულიცა ჩემი საკვირველებით ვისაგან?
აწ მეცა გავოცებულვარ ერთს რისმე მიზეზისაგან:
აღმძრა თავისა საქებლად უშვენიერემ მზისაგან.
და არ ძალმიძს, კიდეც მეშინის შეუფერებლის თქმისაგან!
2. ბრძენთა, რიტორთა ვერ უძღონ მის შესამსგავსნი ქებანი,
ბევრეულთ ფილოსოფოსთა თუცა არა ჰქნეს კრებანი;
ბრძანონ ათინელთ: „ვერ ძალგვიცს ჩვენ მაზედ მეტყველებანი.“
და ბოლოს არ დავრჩე პირშეკვრით, არ მქონდეს სიტყვის კლებანი.
3. ბულისხმა ჰყავით, ჩემგნითა შესხმა რით გაიბედოდა?
ზასინჯეთ, ამით შევმართე: მეგობარ მექმნა, მედო და,
ზავებდე ამ გზით შემკობა, კიდეც თავს დამედებოდა,
და ზამამხნო მისმა წყალობამ, მე შემქნა მოიმედოდა.
4. ღაწყნარებითა ქებასა მოვყვე, არ აჩქარებითო,
ღაფიძახებდე ხმა-მალლად, არ ვიყო დაჩუმებითო,
ღაეადარო ჯერ ქალწულსა ზარბაზეს შემსგავსებითო,
და ღაუცხრომელი მლოცავი, საესე ღვთის მოყვარებითო.
5. მსრეთ მშვიდი და მდაბალი, ვით მართებს ქრისტიანესა,
მლტვის და ჰბაძავს ქალწულთა რიფსიმეს, გაიანესა,
მსეც შეუდგეს მათ კვალთა, მშობელთ არ დაინანესა,
და მეროპიაში ვით უხამს, თუ სიტყვა გაიგონესა?
6. მინ გაუშვებს უქორწინოდ, გამოჩნდების კაცი ღირსი,
მგონებ, დიდად ვერ იპოვნონ შესაფერი, შესატყვისი,
მნაძლეობ მე: არ ვინ იყოს საქმროდ მისად საკადრისი!
და მალონებცა თავსა ჩემსა, ვით შევიძლო ქება მისი?
7. ზედა-ზედ ვიტყვი ამასა: საღმრთოდ, საეროდ სრულია,
ზნე, ქცევა, მისი საქციელ ღვთისაგან მოცემულია,
ზოგჯერ მენახოს სპეტაკით საძოსლით მოკაზმულია,
და ზრუნვა გამქარდის შეხედვით, ვთქვი, თუ: „მზე ამოსულია.“

8. ცესრეთ მისმა ბრწყინვალეობამ მკვერტელთ გულნი გაახელის,
ცე, როდესაც შორს ვნახედი, ვთქვი: „არ მსგავსი
ხორციელის.“

ძალესებული ღვთის მადლითა, ვით ბარბარე მოსახელის,
და პაქეს ნეტარება მას სრული, სამეფულად ვინც მოელის!

9. თავს, შიშველს თმაზედ, როს ჰქონდეს აღმასით მოკედლობა,
თუ ვინც გასინჯავს, აკვირებს მისი ქცევა და ზრდილობა,
თეთრს ბროლსა პირსა შეშვენის შავთვალ-წარბთ
გაწყობილობა,
და თქმაცა არ ძალმიცს, მას რომე უხდების პირღიმელობა.

10. იყნოსებთ ყვაეილის სუნთა, როს მოვა გაზაფხულიო,
ია თუ ვარდი, სუმბული, ერთმანეთს არეულიო,
იმით ზამთრისა სიცივით მალ გაუქარდესთ სულიო,
და ისინი თავის ფერითა აღარ იქნების სრულიო.

11. ძარგად მისმინეთ: მას დროსა, როს დიდად ჰყინავს, ცივიან,
ძაცთ მოიძულონ ყვაეილნი, ფურცელნი ოდეს ცივიან,
ქონას ვერ შეჰკერენ ვარდისას, ტირიან, ამას ჩივიან,
და ქეთილის ხმითა ბულბულნი მათზედან ველარ ყივიან.

12. ლაპარაკით თავს შტგაწყენ, მე სიტყვას გეტყვი გზიანსა:
ლამის მომძულდეს ყვაეილნი: ვარდსა არ დავსდევ, იასა,
ლამპარს აღევანთებ, მოეძებნი, დავივლი ევროპიასა,
და ლამაზსა, გამორჩეულსა ყვაეილს ვიპოვნი მზიანსა.

13. მიპოვნიაცა ყვაეილი უცხო და საკვირველიო,
მკითხონ: „ზამთარი რას უზამს, არ იყოს დასაძკრელიო?“
მიუგებ: „არცა დაძრების, არცა გაახმობს, ველიო,
და მაინც ვერ ჰპოებთ ამ გვარსა, სჩხრიკოთ მთანი და ველიო.

14. ნატრული ესე ყვაეილი აღმოჩნდა აწ რუსეთშია,
ნურვინ იფიქრებთ, ამ გვარი იპოოთ საფრანგეთშია,
ნაძლევა დაესდებ: თუ წახვალთ, დაივლით სულ ხმელეთშია,
და ნანვას დაიწყებთ, ვერ ჰპოებთ, შერცხვებით ქვეყანაშია.

15. ოდეს მკითხვედნენ: „მაგ ყვაეილს რა აქვსო ხასიათები?“
ოჯგერ და სამჯერ ვერ მიხვდნენ, თუ არ ვსთქვი სიტყვა ასები,
ოქროზედ სწონდნენ მისხლობით, არ იყოს მისი ფასები,
და ოც წილად ვარდი, სუმბული მასთან დარჩების ნასები.

16. პირველად გეტყვი მის ნორჩის უცხოთა ფეროვნებასა,
პლატონცა თავის სიბრძნითა ვერ დასწერს საფერს ქებასა,

პირისპირ კვრეტით განვნათლდეთ, მივეცეთ დიდსა შეებასა,
და პატივცემული იქნების, ვინც ღირსა ახლოს ზღებასა.

17. ჟიჟინით, ზმოვანებითა მაქვს სიტყვა მოსახსენები,
ჟეედეს კაცს ცივებისაგან, მაგრად შეჰკროდეს ენები,
ჟღვლემდენ, წამალსა ასმევდენ, არ იყოს მოსარჩენები—
და ჟამზედ ვინც ნახავს იმ ყვაილს, სულ გაეყრება სენები.

18. რასაც დროს მიახლოვდებით, აღგავსოსთ სურნელებამან,
რომელს მიხედოს წყალობით—გაუშვას სნეულებამან,
როდის არ ჰკურნოს მდებარეს მის სიხარულმან, შევებამან?
და რაოდენიც ესთქვათ, ეს არის—გაცოცხლოსთ მისმან ხლებამან!

19. სულთქმით სწერს ყვაილს რუსთველი, ნახვით არ გასახარესა,
სუფევას აძლევს ავთანდილს ტარიელს მოსახმარესა,
სამიჯნუროსა სიტყვასა ნუ ჰგონებთ აქეთ მხარესა,
და სრულად არა ჰგავს ყვაილთა, ვერს ჰპოვებთ შესადარესა.

20. ტყუილს არ გეტყვი: ეს ნორჩი ედემით გამოსულია,
ტურფად და ნაზად ნაზარდი, მისგან ყრჩის უცხო სულია,
ტრფიალებითა ვახსენებ, ვისგანაც დანერგულია,
და ტანად ლომი და პირად მზე, სპასპეტად ხსენებულა.

21. უმანკო სიტყვიერი და არა სხვებრ დამზრალიაო,
უკვდავებისა წყაროსგან მორწყული ყვაილიაო,
უხარის მისთა მშობელთა, ვისიცა ასულიაო,
და უთხრათ ზვიდთ ცდომილთ მნათობთა: „მერვე ეს
ვარსკვლავიაო.“

22. შერით სპეტაკი თოვლივით, ანუ თუ მსგავსი რისანი?
შიცი არ უნდა ამაზედ, ძოწნი აქვს, ვით ლალისანი,
შიალნი ღაწენი, ვითარცა ფშვიან ნელსაცხებლისანი,
და ფილოსოფოსებრ ვერ მთქმელი ქებად მის შვენებისანი.

23. ძალი კეკლუცი რუსისა მკვრეტელთ თავს მოაწონებსა,
ძონან მას ჟუქნი, ვის მიჰფენს, შვიდ ცდომილს მოაგონებსა,
ძვეყნისა მანათობელსა მზეს, მთვარეს დააღონებსა,
და ძებას იმისას მწერალი აზიას გააგონებსა.

24. ღირსი არა ვარ მის შესხმის, მაგრამ არ დავდგე თქმისაგან,
ღვთის ბრძანებითა ვარსკვლავნი არ გამოჩნდების დღისაგან,
ღამისგან დაიყენების ჟუქის მოფენა მზისაგან,
და ღრმად ვიტყვი: ამისი სხივი არ დადგეს სიბნელისაგან.

25. შური მომიგდე: მზის დისკო ღამით ვერ გამოჩნდებისა,
 შრმათ გეტყვი, მთვარესა შეჲქი დაქერვით წაუხდებისა,
 ყველას მნათობთა სინათლე ნიადაგ არ ექნებისა,
 და ჰოვლთვის ნათობს და ნათელი ამას არ მოაკდებისა.
26. შაბაშ-შაბაშსა ტურფასა, ვისაც არა ჰყავს ღარია,
 შევინებამ, ბრწყინვალეზამან მისმან მნათობთა ღარია,
 შეჲქს მის ღრუბელიც ვერ ჰფარავს, ბრწყინავს ნიადაგ ღარია,
 და შინაგანითა სიწმინდით არის, ვით წმინდა ღარია.
27. ჩემი ნათქვამი მართალი აწ სწორედ გამოჩნდებისო,
 ჩვეულებაა ღამისა—სანთელი ექირებისო,
 ჩანსცა, ვითარცა ბაზმაკი, როდეს ეამს დაბნელებისო,
 და ჩენა ვისცა აქვს თვალისა, ამას არ დაშორდებისო.
28. ტანით და გულისხმა ჰყავით, რაც სჭირდეს კეთილობანი,
 მოტად არ, დიდად ქნართა შეუმყოთ კეკლუცობანი,
 ცუდად არ ვშვრები, დავწერო მისი ქება და მკობანი,
 და სრეგლითა ვთხოვდეთ უფალსა, რომ მისცეს დღეგრძელობანი,
29. ძენო კაცთანო, არ გიკვირსთ იმისი შვენიერება?
 ძნიად ვთქვა: ის რომ რხევითა, უსულით დაიარება,
 ძლევით შუქსა ჰფენს მზისაებრ, ჩავა, არც მოეფარება,
 და ძნელად არს ჩემგან საქებრად, თუ ბრძენი არ მეხმარება!
30. წერილად არ ძალმიცს მოთხრობა, მას რომ აქვს სიბრძნე
 სრულები:
 წმიდად რომელსაც უკითხავს ფილოსოფოსთა თქმულები,
 წარმატებულად ენები მან იცის ფრანციკულები,
 და წერილი იტალიანთა, ფრანგული, ნემენცურები.
31. ზმუნვა გაქარდეს ყველასა, როს დაინახონ თვალითა,
 შაბუჲად მოკაზმულობით იაგუნდითა, ღალითა,
 ზურვილი აღმასებითა შვენოდეს ბროლის ყელითა,
 და ზირადაც კმარა მოშორდეთ, კარგსა ნურასა ელითა.
32. ხილვად რა ახლოს მიხვიდეთ, პირი მიუგავს სარკესა,
 ხერხით არ გეტყვით: ვის გინდათ, გასინჯავთ თქვენსა სახესა!
 ხარებულ იქმნას, ვინც რომე ღირსებით დაინახესა,
 და ხან თქვან, თუ: „მზეა უცილოდ“, ხან თქვან, თუ: „მჯობია
 აწ ესა!“
33. კორციელი მისი მსგავსი, ღია, ძნელად იპოების,
 კმით ნარნარით ლაპარაკში იადონსა ემსგავსების,

კსენებიტაც კაცის გული სიხარულით აღევსების,
და კამს და კიდევ ვიტყვი სახელს, ბოლოს ლექსში გამოჩნდების.

34. ჯობს მისი მამა ვახსენოთ სახელოვანი, ქებული:
ჯვარის თაყვანისმცემელი, ქრისტესთვის თავდადებული,
ჯერ გითხრათ—ხელმწიფისაგან სპასალრად დადგინებული,
და ჯომარდი, ქველი, სრულიად ქვეყნისგან პატივცემული.

35. ჭედარებოდეს ომშია—ვერ ჰპოვებთ მისსა დარესო,
ჭემსგავსებისა სპილოსა, პრუსსა კეჟაზედ არევსო,
ჭააფსებს ლაშქრით მის მამულს, ხელსა ძალიან დარევსო,
და ჭაღძრავს პრუსისა კოროლსა, რუსთ ჯარს მისს სისხლში
გარევსო.

36. გოდა, გიამბობთ ამბავსა წუხილით შესაზარესა,
გოხვრა მით მშართებს—ვეყრები თვით მნათობთ შესადარესა,
გოი, რა ძნელის ფიქრებით სიტყვას ვამბობდგე მწარესა,
და გოდეს მოვშორდგე ბარბარეს, ასულსა აღექსანდრესა!

გაბაასება აუსთველთან

1. მე უსწავლელსა ვით მეძლოს, ვისზედ ვსთქვი ანბანთ-ქებანი?
ბრძენს უნდა ექო იმისი ციმციმი, ბრწყინვალეზანი,
მინდა რუსთველსა შევჰკადრო სიტყვითა ბაასებანი,
და ვჰკითხოთ, რაზედ თქვა ლექსები ტკბილი, ღრმად მეტყველებანი?
2. ვუთხრათ: რად დაშვრი ტყუილზედ, რაც სთქვი, არ იყო წესიო,
ამას მოწმობენ ქართველნი, იმერელი და მესხიო,
არქვით მათ თქვენი ნათქვამი—ნეტავი მე მასესხიო—
და დიდათაც გამომადგება რუსეთსა მისი ლექსიო!
3. ნესტან-დარეჯან ვინ იყო, რომ აქო დაუცხრომელად?
ტყუილის ტარიელისთვის სტირს ცრემლის შეუშრობელად,
როს ღრმა ლექსებით შეამკობს მათ ენა დაუშრომელად,
და წყნარათა ვკითხოთ, არ გაწყრეს, არ დაერჩეთ შეუნდობელად.
4. აწ მოგახსენებ, რუსთველო, რაც ჩემი სიტყვა არი სად:
ნესტანჯარ ესრეთ გიქია, არ თუ სხვის შესადარისად,
„თინათინ მზესა სწუნობს“-ო თქვენ ბრძანეთ—ქებად კმარისად,
და ცუდმადს მიჯნურსა ახელებთ ერთმანეთს გასახალისად.
5. არ გაგონილა ინდოეთს ნესტან-დარეჯან ქალადა,
არცა ტარიელ კაცს ერქვას—გიწოდებია ძალადა!
არაბისტანში თინათინ არ იყო ბროლ-ფიქალადა,
და ვერც ჰპოებთ ავთანდილსაცა მის ეშყით დანამთვრალადა.
6. არა ყოფილა ფარსადან ექვს სამეფოზედ მჯდომელად,
არცა განთქმული ინდოეთს, რომ ყოფილიყოს მფლობელად.
გამოჩნდით მათთვის, ღირს ჰმენით რას ლექსის შესამკობელად,
და ტარიელ, ნესტან-დარეჯან სთქვი ერთმანეთის მდომელად.
7. ეს შვიდნი სახელმწიფონი დიდნი, ვარგნი და არ ავნი,
არც მჯდარა მეშვიდედ მეფედ სარიდან მტერთა მზარავი,
არც კაცი, არცა ჰქონია სახლი, სამყოფი, კარავი
და გაკეთებული სიბრძნითა—არ არის დასაფარავი.

8. არ თქმულა მეფედ არაბეთს როსტევიან სახელდებულად,
არც მის ასულად თინათინ, რომ სხვას ვის ეთქვას ქებულად,
ვერც ავთანდილზედ მემოწმნენ იმისთვის თავდადებულად—
და დაგისახავსა ტყუილად მიჯნურებ ცეცხლ-მოდებულად!
9. თქვენი ღრმად მეტყველებანი უცხო რამ, საკვირველია,
თუმცა მართალზე თქმულიყო, რა ტბილი საკითხველია!
„ვეფხისტყაოსნის“ ლექსები სხვას ლექსთა გამკიცხველია,
და საქართველოსა კაცთათვის სატრფო და სასურველია.
10. შენი ნათქვამი საღმრთოდ, თუ საეროდ მოიხმარების,
სჯობდა მას ზედა თქმულიყო, ვის მზე არ შეედარების,
ვერობიაში რომელსა ბნელი არ მიეკარების,
და ვინც რომე ნათლობს ნიადაგ, შუქი არ დაემალეების!

მიგუბა ორუსთაჟლისაგან

11. „ძმანო, არ ძალმიცს პასუხი არ მწარედ, არცა ტკილადა,
ეს ვერ შევიტყვე: მოდავედ ჩემზედა ვინ ატეხილა-და?
ექვსასის წლის მკვდრის ბაასი აროდეს გაგონილა-და!
და მელექსე მელექსისაგან არას ღროს დანდობილა-და!
12. ვინ არის ჩემზე მეტყველი?—შეტყობა, ღია, მსურისა:
თუ ვინმე დიდი კაცია, მიგდება უნდა ყურისა,
არამც რომ დამკვრელი იყოს სტვირისა, ჭიანურისა,
და ზედან ამღერდეს შაირებს, ნათქვამს ბისტიკას ცრუისა!
13. დიდის გვარისა თუ იყოს, ან კარგად ხსენებულიო,
ან მეფე საქართველოსი, ანუ თუ უფლისწულიო,
რასაცა გერყვით, უამბეთ ეს ჩემი სიტყვა სრულიო,
და მკვდრის ლაპარაკსა რას აქნევს, კაცსა არ ედგას სულიო?
14. როდესაც საქართველონი იყო ხელმწიფის ერთისა,
მაშინ მას უამსა მე ვიყავ შინა-ყმა თამარ მეფისა,
კურთხეულმც არის ხსენება მპყრობელის დიდის ქვეყნისა,
და იმისგან პატივ-ცემული ვახლდი მდივანი სეფისა.
15. ფილოსოფია მესწავლა, წიგნი მეკითხა ბევრიო,
მოსწონდა ჩემი მდივნობა, ვის მორჩილებდა ერიო,
მიბრძანა: „რადგან ცოდნა გაქვს, ლექსები გამოსთქვენო“,
და გინახავს ყველას, მოგწონსცა სულ ჩემნი დანაწერნიო.
16. რადგან მიბრძანა, არ მქონდა მე საქმე დასალონები,
ვპოვე ამბავი, ლექსად ვსთქვი, ვეპვე, იყოს მოსაწონები,

საღმრთოდ, საეროდ სრული და რა ტკბილად გასაგონები!
და კაცთათვის საკითხავადა სურვილით მოსანდომები.

17. უთქვამს, თუ: ცუდი შაირი მე ცუდად ვისზედ მეთქოსა?
ტარიელ, ნესტან-დარეჯან ტყუილად სიტყვით მექოსა,
ავთანდილ თინათინითურთ ზრახოს, არ ესახელოსა,
და რად უნდა ცილსა მწამებდეს, ჯაყრითა გამახელოსა?

18. როს ქვეყანაზე ვცხოვრობდი, ვიყავცა გაღაღებული,
ხელმწიფე მყვანდა მალალი, დიდადაც გადიდებული,
მას დროს ქართველნი არ იყვნენ მტრისაგან შეწუხებული,
და მხიარულნი და შეებულნი ლხინობდენ გახარებული.

19. პაპას შენს — შენგან უკეთეს ჰქონდა მას სიბრძნე გულისა, —
მასაცა უთქვამს შაირი მიჯნურთა დადაგულისა,
ვინც წაიკითხავს ჩემს ნათქვამს, — მიგდება უნდა ყურისა, —
და ჩემმან ლექსებმან ერთს ეამსა პაპაცა გაგიგულისა.

20. რაც სიბრძნით ლექსები მეთქვას, დაგიგდებთ ქართველებსაო,
მიჯნურობისა საქმესა სიტყვას დავეწერდი მთელსაო,
ევროპიაში ვის აქებს, რომ არ შეუდრის მზესაო?
და თუმცა აგრეა, ჩემს მეტი ვერ იტყვის შესაფერსაო!

21. თუ მე მაგ დროსა მეცოცხლა, გაგიმარჯვებდი მე დია,
ვისაც შენ აქებ, მაგაზედ კარგს ლექსებს გამოვთქვემდია,
რას სიტყვით შევამკობდი-და! — შენ კარში გაგაგდებდია!
და რადგან შენს საქებრად დარჩა, მას არ ჰქონია ბედია!“.

ენბინთ-ქება 2

ანი და გოი

აღმეძრა ბაგე გულის დადებით, ეუწყა ვის ზედ სსრეთ
თქმულება?
იუნოსე კეთილ ღმობა მონისა ნაცხებ ორ პირად,
უამ რის სხმულება,
ბრფიალი უფრო ფეროვან კმნილი, ღირს ყოვლად,
შენგან ჩანს ცმეულება,
და ძეველად წყლულება, კერეტად ხელობა, კამს ჯგერისაგან
ჰაი-გოება.

ანბანთ-ქება 3

(„აღებრათ სიფყა საცნობელი...“)

1. აღებრათ სიტყვა საცნობელი, არცა ძნიალ გამოჩნდების,
აწ უძრახოთ პირმეტყველთა: უტყვისაგან რად ტყუვლების?
არ გაძლების ნაყოფენებით, ვის სიტყვასა გარდახდების,
და აღარ ღებვის შიშვლად მყოფი, რა სამყოფით განვარდების.
2. ბნელად აქვს თვალთა სინათლე, ვინც ვალს ეშმაკის გზაზედა,
ბევრ - რიგად შურმა შეიპყრას, კაცი აშალოს კკვაზედა,
ბოლოს მოყვასი მოყვასზე ასტეხოს მტერობაზედა,
და ბინას დაუღებს მოკელისას, მწოლსა კვა დასცეს თავზედა.
3. ზედევენ კაცსა ბორგენეულსა, უცნობს გიცნობთ იასრობით,
ზღვეს უცილოდ ფათერაკი მაგ შენისა მისრობით,
ბაქვს თვალეზი დაშრეტილად ვერ - კეთილის მხედველობით,
და ზევაზარ ღიდის ცოდვის მქნელსა ორის მოყვრის მომკვლელობით.
4. ღლეთა, ჟამთა, მრავალ თვეთა ვინმე სამყოფს აშენებსო,
ღამაზადებს ასსა წელთა ბევრ მუშაკის ანაგებსო,
ღაურეკს და ხალხს მით შეპყრის, ცოდვის ქნასა აყვედრებსო,
და ღადგების შიგ გაწყობილი, მდინარეზე ატარებსო.
5. მართი ვინმე ღვთისა მბრძოლი მაღალს რასმე აშენებდის,
მუზნების ამგებელთა: სიგრძე ცამდის აღუწევდის!“
მსე მიკვირს საქმე მათი: უღვთოდ როგორ აკეთებდის?
და მართხელც ნახვენ—დაქცეოდესთ, რისხვა ძირით აოხრებდის,
6. შინ ნახა, კაცი რომ იყოს მრავალ წელ ღამის მთეველი?
შის ზნედ აქვს მსხვერპლის შეწირვა—არ ჰქონდეს საკუთხეველი?
მერ დაჰკლავს ზვარაკს უდანოდ, არ არის სისხლის მქცეველი?
და შისმინოთ, ვისით შეიქნა ორის გზით მაკუთხეველი!
7. ზევით ხმის სმენით კაცს სათნო დავიწყდა საყვარელისა,
ზიდვით აჰკიდებს შეშასა, შესაწირავად ელისა,
ზედ აღვალს მაღალს ალაგსა, გამოჰრა უნდა ყელისა,
და ზიანს არა ჰკრავს სანაცვლოდ მომრთმელი ერკემალისა.

8. **პე, მიხედით:** სიბერით კაცი ბნელ იქმნა სინათლისაგან,
 ტეტყვის პირმშოსა: „წარვედ და მიშოვე ნადირისაგან“ .
 ტესმას ცოლს, უმცროსს ასწავებს: „მომართე ნაყოფი თვისაგან“
 და სხადის უფროსსა. პატივსა, მიიღებს კამადისაგან.
9. **თვალთ დაუბნელებს** ძმათ შური, მოიძულეზენ ძმასაო,
 ტქევის: „ჩვენის ხელით ნუ მოვკლავთ.“
 კასა ჩააგდეს ღრმასაო, თევით ღმერთი მისცემს ვაჭარსა, იპოვის პატიმარსაო,
 და თითქმის მით შეჰკრავს ხაზინას, ჰყიდის, მისცემენ ფასსაო.
10. **იყო ვინმე კაცი ღვთისა ღიღ სახელის განთქმულობით,**
 ტტყვის: „მტერთა გავეცალო“. წაუა მოყვრით ბევრ სულობით,
 იყვენ ვინცა მტერნი უკან, გამოუდგეს მრისხველობით,
 და ივლტის უგზოდ, გზა სცეს, განვალს, მღევეარია დანთქმულობით.
11. **კაცთ აუტყდების ხიზანთა მებენელი ძველი მტერია,**
 ძლავს, აზიანებს მრავალთა, პირში გესლი აქვს ბევრია,
 ძითხვენ კაცს ღვთისას: „რამე ვჰყოთ?“ — შეშინებული ერია,
 და ძალას სპილენძსა ამაღლებს — ჰკურნებს, ვინც შემხედველია.
12. **ლამის კაცი ღვთისმეტყველი ქვეყნით ცამდის აგვიფრინდეს,**
 ლაპარაკით მივა აღაღს, ყოვლს მის მნახავს გაუჟიკირდეს,
 ლაშებს დასძრავს საყვარელი — მოძღვრის გაყრას აუტირდეს,
 და ლხინით შეჟდეს ცეცხლის ცხენსა, ფიცხლად ცაში აგვივიდეს.
13. **მრავლის ჭირისა პატრონი კაცია ძნელის სენითო,**
 მივა, კაცს ჰკითხავს წამალსა: „წყლული ვარ თავით ფერხითო“ .
 „მივედ, იბანე შეიღჯერა“ — ეტყვის — „წყალს მდინარენითო“ .
 და მორჩების, შეიღჯის განბანით შეიქნას განკურნებითო.
14. **ნეტარ მას კაცსა, რომ გასძლოს იმ გვარი განსაცდელეზი,**
 ნახეთ: საქონლით აკლებულს არც დარჩეს შეილნი მთელეზი,
 ნებაღს დაჯდომა სკორესა, წყლული აქვს ტანზედ ბევრეზი,
 და ნუმც მოეშლების, ღვთისაგან მიეცა მაგიერეზი.
15. **ოდეს გამოჩნდა ძლიერი, ფიქრი არჰქმონდა მტრისაგან,**
 ომსა იქმოდა უხრმლოთა, მინდორს აავსებს მკვდრისაგან,
 ორს-სამს მანძილსა უკან სდევს, სისხლს აქცევს აღაღს სვრისაგან,
 და ოხრავს, ვინც მორჩა, ტქევის: „ღმერთო, დაგვიხსენ ავის
 ყბისაგან!“
16. **პატიოსანს კაცსა ვინმე ეწვეოდა მას ღღეს კამად,**
 პატივს დასდებს სიყვარულით, სტუმარს ხედავს, ვითა მამად,
 პურად კარგი მასპინძელი ზვარაკს დაჰკლავს ფიცხლად, წამად,
 ღა პირობა არს მას ღღეს სმისა — სტუმარს ხედევენ ერთსა სამად!

17. ჰორდიალებს მაღალი რამე, არ არის დასამალები,
ჟამსა მას კაცსა ღვთისასა გაუშტერდების თვალები,
შინიანობით მიბროდა, ფეხები ჰქონდა მალევი,
და შეეს ცეცხლი ჯაგებს, არ იწვის, ზედ აღიოდა ალები.
18. რაც მოუღდა ერთს კაცს ხალხმა ფუცებითა საფიცარის,
რომე ღმერთი აცნობინოს, აქ პირობა სარფიც არის,
რამდენ დღესა მშიერად დაჰყოფს, მით მშოვნელი საფიცარის,
და რის გზით უდებს, ნახეთ, სჯულსა დიდსა, მდაბალს სა ფიცარის!
19. სხდეთ სიბრძნით ნავში, ვერ გახვალთ, თუ არ იხმაროთ საჭე რით,
სულ დაიქცევა სასახლე, თუ გაუტყდება სა ჰერით,
სად იქცა სულიერად კაცისა ხელის საჭერით,
და სმენა გაქვსთ ახსნათ სწორედ, მტყუანსა ენა საჭერით.
20. ტრფიალი ღვთისა მოყვარე კაციცა იყო ძველშიო,
ტყუილს არ ვიტყვი, მას ჰქონდა მონაკვეთია ტყეშიო,
თანად ჰგავს ხმელსა რასამე, ვერ გამოარჩევ ხეშიო,
და ტურფად განედლდეს, ნაყოფსა გამოიღებდა ხელშიო.
21. შეხო არს მოსასწავებლად, ნავში კაცს წილი ხედებისა,
შეკრენ ხელს გნმომეტებით, დრო პოვეს გარდაგდებისა,
შპირებს შექმას მას რამე, მუცელში არ დადნებისა,
და შევირდეს ნაპირს გაყვანა პირითვე წამოგდებისა.
22. ფოთვენ ცოდვით ერთს ეგეყანას, ეშმაკს უდგას მათთვის მახე,
შარულად ღმერთი ეტყვის: „კაცო, ჩქარად მას ეზრახე:
«შუქად გახდეს». სამს დღეს უკან სიტყვა უთხრა იმათ მკვანე,
და შრიად იქმენ სინანულსა—მოწყალება ღვთისა ნახე!
23. ძებული კაცი ალაგზედ დაწევა დასაძინებლად,
ძვასა დაიდებს ბალიშად, აქვს დარდი მოსაწყინებლად,
ძვევიდამ ერთი ამოვა მის თავზედ დასაჩრდილებლად,
და ძერქს მოსცრცვის პირში მას რამე, განახმობს მისაგინებლად.
24. ღრმად ვიტყვით ჩვენცა სიტყვასა სიბრძნითა გამონალებსა,
ღირსს კაცსა ვისმე გაუწყებთ, სიწმინდის დასაბამებსა,
ღმერთი მიუღლენს უხორცოს ცეცხლი შეახოს ბაგებსა,
და ღონისძიებით თუ ვპოვებთ ახლისა მოსასწავებსა!
25. ჰრმათა გამზრდელი ვახსენო, კაცია ღვთისა ქებული,
შალათად უსჯულოთაგან გარჯილი, დიდად ვნებული,
ჟოელისა ჰირსა გამძლები, მხეტიაგან შეჰირვებული,
და ჟურ მიგდევ პირის დაყოფით, ჰკვას მიჰყავს განძინებული.

26. შინ დაჰკარგავს კაცი რასმე, დაშერა მისის მძებნელობით,
შფოთს აუტენს საქონელსა უკან მგლების მდევნელობით,
შეხე, დოვლათს სად იპოვებს ღვთის წყალობის მშოვნელობით?
და შეხედეს კაცი — შუბლზედ დასცხეს ღვთისგან დაბარებულობით.
27. ჩანს ვინმე სამტროდ მოსული, აქვს მას იმედი თავისა,
ჩივიან: „ვერ დაუდგებით, გვეშინის მისის მკლავისა,
ჩვენ მოგვეშველოს მწყემსიცა, მხევეწარ ვართ მისის ხმალისა,
და ჩქარად შეტყორცნის, შუბსა ჰკრავს მომკვლელი ფალავანისა“.
28. ცნობა დაფანტულს კაცს საქმე წაუხდეს ურჩებისაგან,
ცხებული მამა ჯარს უსევს თავისი სარდლებისაგან,
ცქათად შეებნეს, გაიქცეს, დაეარდეს სირბილისაგან,
და ცხენს მჯდომი ტყეში გაებას, მოიჩრჩოს თავის თმისაგან.
29. ძნელის ამბის გაგონებით ერთსა თქმასა ააჩქარებს,
ძმისა ვისიც იმედი აქვსთ, ხალხის ხეფწა აამხედრებს,
ძნიად ჰპოვებს გზას წაქცევით, სახეღარი იმეტყველებს,
და ძალს გიჩვენებს შერისხვითა, ვერა ხედავ? — თვალს გიბნელებს.
30. წყეულნი კაცს ცოლს წაართმენ, მრუშებით რად მოუკვლენო?
წერილად სკრის ასოს თორმეტად, ქმრის მოყვასთ კარს
დაუტკერენო,
წავლენ დიდისა ჯარითა, მრავალსა შვილს დაუტკვლენო,
და წამოვლენ გამარჯვებულნი, სალხინოს ზურნას უტკერენო.
31. ზემარბიტადა შეიტყობთ, რას ბრძანებს „სახარებანი“,
ზმუნვა განქარდა კაცისა, არ ესმა სახარებანი,
ზირში უარით გაებმის, აქვს ენის ვერ ხმარებანი
და ჰკვით მივა შინა დუმილით, ათაოს ღვთის ბრძანებანი.
32. ხარ ვინმე შეწუხებული მოყვასთა ყვედრებისაგან,
ხეირსა მოგცემს იმედი უწინვე თქმულებისაგან,
ხარობდე დიდად, როდესცა გაიხსნა კრულებისაგან,
და ხმა გესმას უსმენს შობითა, წყალობა გპირდეს ღვთისაგან.
33. ემობჯეს აღრიდგან წმიდანი მიყვანებასა რისასა,
ემარობდეს სულით ქეუასა ემაწვილი სამის წლისასა,
„კერხით არ იყო მიზეზი“ — გითხრა მის შეწირვისასა,
და კახაც გაუხმეს, ვინც იყოს უცნობი ამ სიტყვისასა!
34. ჯარი უხსდა მთავარს სერით, დაიწყებდა მემთვრალობას,
ჯანს შესწირავს ეშმაკს ქალი, მოუდებდა ვის მკვლელობას,

ჯალათს ეტყვის, მოჰკლენ, მოაქვსთ, აღასრულებს ცრუ-
ფიცობას,
და ჯაერით აქებს თავს სიმღერით, დაიწყებენ თამაშობას.

35. ჭალესრულების წმიდისა, როს დღენი შემოკლდებიან,
ჭალიძვრის ცა და ქვეყანა, დიდათაც აღშფოთდებიან,
ჭალივსებიან სულითა, ყველანი ენზადებიან,
და ჭალტაცებულნი ღრუბლითა ერთს ალაგს შემოკრებიან.

36. გოდეს მოვიდეს მის წინა ერთს წამსა აღტაცებულნი,
გოქმი აქვს სნეულს ასეთი, როგორ შეყარნა კრებულნი,
გოხერენ ეშმაკნი ჰაერში, შეიქმნენ გარდაგებულნი,
და გოი მას, ვისაც არა სწამს, არიან დაბრკოლებულნი!

ენბანთ-ქება 4

(„არის რამ უღსოდ საგნთაჲლ...“)

1. არის რამ უცხოლ საცნობელ, გამოუთარგმნელ ენათა,
არა არისგან მოძრავად, მომცემი აღმათრენათა,
არსებად მომყვანებელი, სულთ-მდგმელი აღმოქმენათა,
და აღმავსებელი ყოველთა: მიწათა, წყალთა დენათა.
2. ბრძენი იყოს მეტყველებით, ვინც გამოსცნობს მიზეზობას,
ბრალს ვერ დავსდებ, თუ არ სულსა, მაზედ ფენით, ვითა მზობას,
ბეთელემს სიტყვას აღასრულებს, ესაიას ნათქვამობას,
და ბოლოს მიზეზს ამით ჰპოებთ, ვინ აღირსებს თავის სძლობას?
3. გამოცხადდა დაფარული უხორცოსა ბარებითა,
ბულის-ხმა ყაე ერთის სიტყვით, ვისთან მოვა ხარებითა,
ბანკვიფრდების დატევნასა, არის დიდის ზარებითა,
და გამოსცანით თქვენ მეექვსე, როგორ იყო ბრძანებითა!
4. ღარბოდა წინა-მავლობით, ღვთად ჰქადაგებდა ვისამე,
დასდებდა სჯულსა: სცანითო, ერთ-არსი გვამი ვისამე
დაკრთებით მუცლით მუცელსა ადამის მეტსა, ვისა მე?
და დაუშრეტს ცეცხლსა სიტყვითა ევას დაცემულს ხისამე.
5. მსმა მწყემსთა უცხო რამე, ბაგა რასმე მიელოდა,
მსე მიკვირს: ისრაელთა გული ისე მიელოდა!
მსრეთ სამთა ცხენოსანთა ვარსკვლავით არ ემალოდა,
და მრცხვინების ჰეროდესა, სიჭიშპით ვის ემალოდა!
6. ვის უნაზავს ამისთანა, საკვირველი აწვეთებდის,
ვით მოითმენ, მერვეს დღესა ყრმა წინათ სისხლს აწვეთებდის,
ვირემ ახალს აღასრულებს, ძველსა სჯულსა აკეთებდის,
და მინ ვერ ახსნათ, ამით სცანით: წესით თავს ვინ აცვეთებდის?
7. ზოგის საქმის მოსაყვანად ღმერთი ერთს კაცს აბარებსა,
ზედ იტვირთავს წულსა მისგან, ადამს დახსნას უქადებსა,
ზიანსა ჰკრავს ჯოჯოხეთსა, მაშიგ მყოფთა აბარებსა,
და ზრუნავს: „დამხსენ სოფლისასა,“ განტევენას აბარებსა.

8. პასრულდა წინასწარ-თქმული აწ წყლისა უკუნ ქცევითო,
 ტე, მივა ვინმე საბანლად ქვეყანას ზედან ქცევითო,
 ტესრედ ეტყოდა მონასა: „მაბანე თავზედ ქცევითო,“
 და პალავსო სულმან სიბრძნითა, ვით ტრედი თავზედ ქცევითო.
9. თუ მიხედებით: მთასა მალალს ორნი ვისთან მზრახველობდის?
 ტქვეს: მზეაო, პირი მისი გამოცვლითა ელვარებდის,
 ტვალ-დახუკვით მისთან მყოფნი ქვე დაყრით ვერ
 აღმხედლობდის,
 და თავს ბრუ ესხმისთ სიცხისაგან, სხივი მძლავრად
 მღელვარობდის.
10. იყო ჴესელა ერთს ქალაქსა; სამოსელს ვინ დაუფენსა?
 იარების არ ცხენს მჯდომი, მადლსა ჩვილთა დაუფენსა,
 იხარებენ მაწოვარნი, კკვა სიბრძნითა მალ უჩენსა,
 და ისრაელთა ჴური მძიმე თვალთა აღარ აუჩენსა.
11. ჰაცსაცა გარდაბირებდენ ოცდაათისა მიცემით,
 ჰარგი ყმა, გულის მისანდო, ეშმაქსა მიჰყვა გაცემით,
 ჰრებაცა იყო მას დღესა, პურიცა ყოვლად გაცემით,
 და ჰიცხვით ჰრქვა მას: „გიხაროდენ“—და ცოდვისაგან დაცემით.
12. ლოცვაზედ დადგა ერთის გზით, არ ეკირების ვისაცა,
 ლოყად მორეცხდა მას ოფლი, დასაბამ ეშმაქსა ვისა ცა,
 ლამის მის ამოყვანასა, ხითა ეშმაქსა ვისა ცა,
 და ლამაზად სძინავთ მსახურთა, არ გაიკრთობენ ძილსაცა.
13. მას ენატრიდეთ—ცოდვილს ქალსა, ვინც ცრემლით ფეხს
 აბანებსო,
 მარჯვედ ასხამს ძვირ-სყიდულსა, კარგად ხმარობს აბა, ნებსო,
 „მე დამხსენი ცოდვისგან“—ძრწოლით ხმასა აბანებსო,
 და მრავლად იდგა განკვირვებით ერნი სრულად ა, ბანებსო.
14. ნახეთ უცხო მტილსა ჴინა, ვინ ვისთაგან ჴეიპყრება,
 ნებას დართავს ქვეყნისათვის, თორემ რა აქვს გაჰირება!
 „ნუ სწუხთ“—ეტყვის თვისთან მხლებსა,—„მე არ მინდა
 დატირება.“
 და ნალველს დაგხსნით სამს დღეს უკან, ეს არს ჩემი დაპირება.“
15. ომს აპირებს ერთი მათგან, მახვილს ხელსა გაივლებდის,
 ოდეს დაჰკრა სისხლ-ქცუული, ერთს ასოსა დააკლებდის,
 ოხრავს მწარედ მაკენესარი, წყლულზედ ხელსა მოივლებდის,
 და ორსა წამსა ჰკურნებს ვინმე, სასწაულს არ მოიკლებდის.

16. პირველ შეკრეს წასაყვანად, ვისთან იქნას წარდგინება?
 პარავთ თანა განიკითხვის—თურმე არის ლეთისა ნება!
 პირობასა გაგვითავებს, ეშმაკისგან დაგვინება,
 და პირთ ჯვარს წერით ჩვენცა გემართებს მივიგონოთ ორ ბუნება.
17. ჰამი იყო ყინელისა, ცეცხლს ჩვეულნი ტფობასადა,
 შიჟინთა ერთსა მათგან ჰკითხვენ მასთან ყოფასადა,
 შინიანობს, ჰურიათა ფიცით ამბობს გმობასა-და
 და შეშთა საქმე დაივიწყა, ვიდრე ქათმის ხმობასადა!
18. რჯულს მოძღვრობდა ორი ვინმე, მას წელიწადს ანანებსო,
 რად არა სჯობს? ერთის მოკვლით ბევრს ცოდვასა ანანებსო.
 როს მოკვიდოთ სატანჯველად, გაუხერხტდეთ ანა ნებსო,
 და რას სიტყვითა აჯერებდა, ერს მოიყვანს ანა ნებსო.
19. სიშურიტა უფროსები ერსა ვისზედ უტევენდის?
 სიტყვა ჰკადრეს მთავარს რამე; კაცის მკვლელსა უტევენდის,
 სულ აღშფოთდა ერი მასზედ. ნეტარ რასა უშავენდის?
 და სინჯეთ საქმე პირობისა, ადამს როგორ უთავენდის!
20. ტყუილითა შემოსვიდენ, რას მისცემენ სკიპტრად ხელსა?
 ტრფიალს მიჰყენენ ეშმაკისას, გვირგვინს ჰბუნვენ თავზედ
 ხმელსა,
 ტკივილსა და ყვედრებასა ვისთვის დასთმობს სატანჯველსა?
 და ბბასა დაშრეტს ცეცხლისასა, დაგვითრგუნავს მკბენარ გველსა.
21. უცხო არის გასაგონად, ერნი რასაც იყოფდესო,
 შესჯულონი რად ვერ მიხედენ, დავით რასაც იტყოდესო?
 უფრო წილი რაზედ იგდეს, ადრითგანვე იცოდესო,
 და უღირსთა და უბადრუკთა შურით აღარ იცოდესო.
22. შეხ-შიშველს, წინა წაგდებით, ვის აჰკიდებენ ძელსა-და?
 ფრხიე მირბიოდენ საკლავად, ვერვინ ნახევდეს მშლელსა-და,
 შათერაჲდა დახედების, ვინც ყოფილიყო ველსა-და,
 და შერი შესცელოდა დაღალვით, მასუკან ისიც შეელსა-და.
23. ძეგვა ნახეთ სიმდაბლისა—სიმაღლეს არ ეკიდების,
 ძურდებთან და კაცის მკვლელთან შუაზედა ეკიდების,
 ძრთამად მისცემს სიკვდილს თავსა, ვისაც ვალი ეკიდების,
 და ძრობას მიჰყოფს ამით ხელსა, საცა ცეცხლი ეკიდების,
24. ღირდა ესეც სასწაულად: მნათობთ იწყეს ბნელობანი,
 ღამედ იქცა დღე ნათელი, მიწასა აქვს მძვრელობანი,

ღრუბელსა აქვს გრგვინვა ტეხით, თითქმის იყო მქცევლობანი,
და ლეთივ ეხივით ტაძრის ფარდა, აღარა აქვს მთელობანი.

25. ჰველა დაბრმავდა შურისგან, ერნი სრულ თამაშობდისა,
შმა აძლევს მწარეს სასმელსა, სიტკბოდ არ შარბათობდისა,
შელს ჩასწვავს სმულობისაგან, არ გიკვირს, როგორ
სთმობდისა?

და შურსა უგდებდა ეშმაკი, ჯერ ხარობს, თამაშობდისა.

26. შორის ორთა მასთან ცმულთა ერთი უკკოდ აყვედრებდის:
„შეცვლილხარო ავის საქმით“—მარჯვნივ მხრისა, ეხედებდის,
შეხვეწებას მიჰყო ხელი, სასუფეველს ახსენებდის,
და „შენ დამიხსენ ცოდვისაგან“—სამოთხეს მით იპოვებდის.

27. ჩამოეხსნენ ცოტას ხანსა ერნი სრულად ჯვარებსა-და,
ჩქარად მიელენ, ისევ მალედ ორთა ძვალეbs ამსხერცესა-და,
ჩემობს ერთი, მახვილსა ჰკრავს, ნახეთ, რაში აელეbsა-და?
და ჩამოდინდა ჩვენთვის მხსნელად ორი წყარო გვერდებსა-და!

28. ცნობა ნახეთ ვაჰრობისა, რას მარგალიტს ჰყიდულობდის!
ცქაფად მივა გამოთხოვნად, ზვეწით მთავარს ნახულობდის,
ცრემლით ნახა მოხვეწარი, ისიც დიად ბრალულობდის,
და ცნა სიკვდილი, დაუკვირდა, მისცა, რასაც თხოულობდის.

29. ძალ-გამოღებით დაიხსნის, ამით იშოებს კეთილსა,
ძელს. გარდამოხსნის, შემოხვევს ტილოსა გარდაკვეთილსა,
ძილად სამ ღღემდის აბარებს კლდეს, თავის გამოკვეთილსა,
და ძლევიანა დახსნის ჯოჯოხეთს ადამს, თვით შემოკვეთილსა.

30. წყეულებს შეჰყრის ეშმაკი, მათ უმართებდა ხელებსო,
წავლენ სათქმელად მთავარნი, დააყენებდა მცველებსო,
წმიდად შემოლილან ჰკუთხედ, შური სულ გაახელებსო,
და წერილი სრულად აღსრულდა, სნეულებს გაამთელებსო.

31. ჰმუნვა იყო ჯოჯოხეთით, იძახოდენ: „აღახვენიტ!“
ჰამამ გიყოთ ხილისამან, აქანამდის მით იყვნით,
„ჰირად გვეყო“—დავით ჰრქვა მათ; ჩვენ უწინვე
ესე ვთქვენით,
და ჰურტელივით მოქლონისა კარი, ვით ვსთქვი, სულ შეფტვენით.

32. ხანი აღარ გამოუშვეს, კარნი შექნეს დასხერცივითა,
ხილვით ნახეს შიგ შესრული, ეშმაკნია არევიითა,
ხელსა დასცემს ასაყვანათ, მათზედ არის დარევიითა,
და ხარბებსა და უსამართლოს შეჰკრავს კუპრში გარევიითა.

33. კმა ესმით ცისკრისა ჟამსათ, ვინც იყო ლოდებითაო,
კაბდა ვის გარდაგორვებით, ლოდს აღხდის გორვებითაო,
კორციელთ ეტყვის: „აღგაო, ნულარ ხარტ გოდებითაო!“
და კმარობდენ ორნიე ხელ-ფეხსა, ვინ უფრო მალობითაო.
34. ჯერ არ იყო, სხვანი იყენენ მსახურები ხილვებითა,
ჯაერობს დაუსწრებლობასა, ჯერ არ მისის რწმუნებითა,
ჯდენ სახლშიგან, შიშისათვის კარი ჰქონდათ გულვებითა,
და ჯობდა შესვლით, უძახოდა: „ნუ ხარ ურწმუნოებითა!“
35. ჰალსრულებასა ორმეოცთ დღეთა თვალთ წინა ექცათა,
ჰალივსნეს სიხარულითა, უცხო რამ სუნი ეცათა,
ჰალვიდა თვისსა სამყოფსა, მამასთან დაჯდა ზეცათა,
ჰაეროენებას ძლივ ხედვენ, აღიწეოდა, ცე, ცათა!
36. ზოდესცა ველარ ნახევდენ, კჰუნვას ჩაცვიდენ ძნელებსო,
„გოხერს არ დაგიტევებთო, სხვით მოგიმართავ ხელებსო,“
გოხრედა ცანი მოსვლითა, მათ შეურედა ენებსო,
გოი მას, ვინც არ მოიქცეს! თვალს ნურვინ დაიბნელებსო!
37. გოხერენ ეშმაკნი ჰაერში, შეიქნენ გარდაგებულნი,
გოი მას, ვისაც არა სწამს!—არიან დაბრკოლებულნი!

[ბიჟინას სიკვდილზე]

1. ვითა ვსთქვენთ ძნელად სათქმელნი აწ თქვენთან ჩემის პირითა, აღესილნი მწუხარებითა, სისხლ-რევით ცრემლით ვტირითა, ერთმანერთზედა დაგვერთვნეს წუხილნი უცხოს პირითა, და აწ ვრიდობ თქმასა, ვით თხაზედ მოვსთქვამთ და მუდამ ვჩივითა.
2. მოგიკვდა თქვენი ბიჟინა, ამიერ სოფლით გავა-და! ვერც მოვიხმარეთ ჩვენ ხორცი, ბარკალი, ვერცა გავა-და. არც გამოგვადგა გულად და ტყავი არც ფარად გავა-და, და ფათერაკის გზით მოგვიკვდა, ცოტას ხანს გვიწვა ავადა.
3. ჩიოდა ამას ბიჟინა, როს ხდომა ჰქონდა სულისა: „სად მყავს აწ ჩემი ბატონი, ჩემი ამგები ხულისა? უმისოდ მომკლეს დიაცთა, არ მყვანდა მტკენი გულისა“. და აწ თქვენ შეგკადრეთ უგრძნულად სიკვდილი მის ბედ-კრულისა.
4. ჩვენც გვეწყალოდა, რა ვნახეთ ვერ შემჰამელი მაზისა, საკლავად გამომეტებით მოსდევდა თვალ-ლამაზისა, გოგიაურის ქალს უთხრა სწრაფლ გახურევა გაზისა, და უთხრა: „დაგლიჯე ასონი ბიჟინა ტურფა, ნაზისა“.
5. სულთ-ბრძოლის დროსა ჩვენება ნახა, ადგილი მზიანი, გვითხრა: „ვნახეო ნათელში, თხა არის ოქროს რქიანი, უცხოს სამყოფში კიკინებს, არა სტირს სულის ზიანი, და მოდი და ჩემთან იხარე, ნულარ ხარ თვალ-ცრემლიანი!“

ყუბარზე ზმა დეჟსად თქმული

1. განჯაფისა

1. ამისგან ჯაფას ბევრს ენახავ, ვინ მზესა დაედარების,
ალაღთა ფიცსა არ სჯერა, მას სხვა რა მოეგვარების?
ამაჟი ზილიხანსავით, უწყენს, ვინც მოეხმარების,
და აბა რათ იწყენს ხუმრობას, თუ მე კი არ შემტერების?
2. დიად არ ჩადის ავადა, რად არ მომყვების მეო-და?
ხმა ლიზლობაში წამერთვა, შემამწყრა ჩემი მზეო-და.
მომჩანგის წელში გაყრითა დავსწყველე რიცხვი, დღეო-და,
და რათა ჯიჯინი გარდამხდა, რათ აღარ მახსენეო-და?
3. ყუ მაშინ ბალიშად ვნახე თავსქვეშე დადებულები,
ეყარა ჯიბეს მას ეარდი, ფიცხლავ ცხვირს მეცა სულები,
ათი ფიალის ღვინის სმით ეშყმან შემიკრა გულები,
და ვარა ყიზილბაშს ნამყოფი, გაესინჯე ჩემი თქმულები.
4. თვალის ბაია ხილვითა ვერ გაუმართე მზესაო,
იამ სუნნელი მიკმია, აღარ მომიდებს, ცეცხლსაო,
იმას ნაფირი დაეკვრას, ვიშუშპრო მუდამ დღესაო,
და არა ხარ ჯიქი, მე მაზა ლბილი ჩამიდევ ხელსაო,
5. მომართულ ფიცხელს ჩემზედა ისარსა თუ მკრავ გულსა-და,
ცხენსა ასალსა უნაგრით შევადგამ არაბულსა-და,
მზის მეტოქე მინდობილს მაგდებ, ღეთის მადლს, რას
ეტყვის ჯულსა-და?
და ნაილაჯობა შენგნითა ჩემი წაგიწყმედს სულსა-და!

2. ნარდზედ ზმები

6. ხმა ნარნარ, დიად, უხდების ბულბულსა ჭიკჭიკობანი,
ია ქებითა ვერ უდრის, წითელს ვარდზედ აქვს ბჰობანი,
სად უყეფს, ნახეთ, მუდამად, ვისიც სკირს მიჯნურობანი,
და ასე ევლება თავზედა, მისი არ უნდა გმობანი.

7. ჩარიგებული ყვავილი კარგია, ნამიანია,
ფანჯი შევახო ხელისა, სად იყოს ეკლიანია,
მაშე შიგ ჩავყოთ მე ცხვირსა, უსუნებ ცრემლიანია,
და რას მეკამათე ღიზლობით — შევიქენ სევდიანია!

8. კაცაც იწამლეთ, ვინც იყოთ ჩემებრ მიჯნური ხელობით,
გულს კარით ვარდის კონები, უფრო არ გახდეთ ძნელობით,
მას ეთამაშე კარგ გვარად, მამაცურად და ქველობით
და იქ, ვიშ, არ ითქმის უარი მორევით, ვერცა მძლეობით.

3. ჰადრაქედ ზმები

9. ნიჰად რაკი-რუკი მესმა კართა ზედან კენქის ცემით,
მეფერების თავი შენი, შემიბრალე ხმის გაცემით,
აქ სულა ზი, ერიდები კაცთა, სტირი გარდაცემით,
და უკუნითი მოგცე თავი, რომ გამხეთქო თუ უნდ ცემით.

10. მომხედარის კაცის თვალმა შემიწყალა, დამართო ნება,
ეტლი მქონდა მას დღეს კარგი, აღარ მქირდა ცეცხლთა დება,
აბა იკივლებს აღარა, არ უარობს, არცა მწყურება,
და არ უხილავს თვალთა ჩემთა მისებრივი ბრწყინვალება.

11. სისხლის რუ კარგად დამწყვიტა, აღარ მადინა თვალითა,
არ ქიშპად იყო ჩემზედა, იწოდა ჩემის ბრალითა,
თამაშა მათი მინდოდა ნაქიდებით და ძალითა,
და მე ვაქო სიამოვნითა, ვისგანაც ვიწვი ალითა.

თიბსარიანი

ქარი I

ჰინდოთ სელმწიფის ამჟავი

იყო ხელმწიფე ერთი ჰინდოეთისა სამეფოსა შინა, ნათესა-
ვად ჩინგთა ძველთა გვართა ხელმწიფეთა შვილი, და ერქვა¹ 5
სახელად თავყარჩხან.² ესოდენ დიდი ხელმწიფე იყო, რომელ
ყოველნი ძველად მოხსენებულნი დიდნი მეფენი ვერა რომელნი
ესწორებოდნენ სიკეთითა და მოსამართლეობითა. სიმდიდრისა
რიცხვი და საზომი არა იყო. სიბრძნისა და სიმართლისა სიუხ-
ვით და მოწყალებათ მიცემითა ყოველთა წარემატა. ყოველივე 10
ზნენი კეთილნი, რომელი შვენის ხელმწიფეთა, თავსა შორის
თვისსა შემოკრებულ აქენდა. და ესეცა ვთქვათ: სხვათა ხელმწი-
ფეთა არცა თუ სიზმრად ოცნებოდესთ ეგოდენი სიკეთე მისი.
მაგრამ შვილი არა ჰყავდა³. და ჰყვა მას აქიმი და ბრძენი, სა-
ხელად სუმბატ, და, ვითა ჰფერობდა, ეგრედ ჰყვანდა მკურნა- 15
ლობისათვის სნეულებისა⁴. ხოლო უშვილობისათვის ესოდენი
ზრუნვა⁵ ჰქონდა, რომ ასეთი დიდი და ბედნიერი ხელმწიფე
ცის კიდით კიდემდის ბრძანება-გასული, ჯოჯოხეთში მჯდო-
მის კაცისაგან უფრო უსაწყლესი იყო: განსვენება ამა სოფლი-
სა და სალხინო საქმე არა იამებოდა რა⁶. გულში ფიქრიანად 20
იყო და პირსაც დააჩნდა. დამკლდა და გაყვითლდა, და მნა-
ხავთაცა შესაბრალისად შეიქნა⁷. ესოდენ პირ-შეუღებელი და
საშიში ხელმწიფე იყო, რომე ვერცა ვაზირმან, ვერცა თანა-
ზრდილმან და ვერცა თვით იგი ბრძენმა აქიმმა სუმბატმან ვე-
რა გაუბედეს რა მოხსენება. [თუ რა იყო მიზეზი მისი ეგრეთ 25
ყოფნისა]⁸. ცოლნი ესხნეს ფრიად მრავალნი, დიდთა ხელმწი-
ფეთა შვილები, ტურფანი და შვენიერნი, მაგრამ პირ-მიღმართ
ვერავინ იკადრებდა კითხვასა, და ეგზომი კადნიერება არავის
აქენდა. მათ შუა ერთი უებრო მნათობი ქალი იყო, ბრძენი და
სიტყვა-ტკბილი, ყოველითურთ უკლებელი, ფრთხილი და გა- 30
მოცდილი, სხვათა ცოლთა უფრო უახლოვეს მდგომი და საყუა-
რელი. და იგი ხელვიდა ხელმწიფესა მას ასეთსა მწუხარებასა

- შინა პყრობილად და ასეთისა ოხჴენასა ქვეშე და ეგზობოდა ცეცხლითა ორკერძოდ: ერთგულებისა და სიყვარულისათვის. გარნა ესე ვითარისა შეკადრებისათვის უჩვეულ იყო: ეშინოდა და ვერა გზა გაეღო, თუმცა ეკითხა. დღესა ერთსა თავსა შორის თვისსა აღირჩია და თქვა: „თუ მოწყალესა ამას ხელმწიფესა ჩემსა ესრეთი დღითი-დღე ვხედვიდე, ვიგონო შემთხვევა და ვკითხო, რა არის შექივრება, ესეოდენი სევდიანობა? ანუ მოვკვდე და ანუ შევიგნა მიზეზი მწუხარებისა მისისა?“. ესე განიზრახა და გაიწირა თავი თვისი და სიტყვა ასე შეუქაზმა
- 5 და თქვა: „ნუ თუ სიტყვათა ხელოვნებამან, სიტკბოებამან, მკვერობამან განაწყროს გული მეფისა კადნიერობისა ამისათვის, ვითარცა იგი ვინმე წყლულისა ფერხთა ლომისათა ბანდეს და ლომნიდეს და სიამოვნითა მით ლომისაგან არღარა განიბძაროს?“. ესრეთ შეექაზმა მრავალ-ფერად შემკობილი ფერად-ფე-
- 10 რადითა სიტყვითა და ეგრეთცა მიქონდა სიტყვანი სიბრძნითა სავსენი, რიტორებით შეზავებული და შეთხზული და შაქრისაგან უფრო უტკბოსი.

კ ა რ ი II

აქა უკეთესის ცოლისაგან მისვლა და ვეზირთვის

20 . გაბორჩევა

- ხელმწიფისა ტახტისა პირსა წარდგა ჩვეულებისაებრ წესითა მოაჯეთა. შეხედნა მეფემან და არა ენიშნა ეგრეთ წადგომა მისი, რამეთუ არს მოქნეთაგანი და არა უბრძანა რა, არამედ ელოდა მისგან თქმასა და უპერეტდა. ხოლო დედაკაცმან მან
- 25 გონიერმან ბრწყინვალე პირი თვისი მიწასა დასდვა, ტახტისა ფერხთა აკოცა და თვალ-ცრემლიანმან იწყო სიტყვად და თქვა: „ეჴა, უსწორო, გონიერო და უამხანაგო, მაღალო ხელმწიფეო! მე, შენისა მხევლისაგან, ვბედავ მოხსენებასა, რათა ამად სიტყვა ბრძანებისა უწინ ზრახვად და კითხვად სიკვდილი აღვირჩიე
- 30 დუმილსა. თქვენი ეგე ულხინოდ და უნიშატოდ ჯდომისა ყურება ან რა არის? ესე რომე პირსა ყოვლისა ქვეყანისასა გარდასულნი და აწცა მეტახტენი¹⁰ შენსა სვიანობასა და სიდიდესა ინატრიან; სამოთხესა შინა მყოფნი შენსა მეჯლისსა ახსენებენ; შენისა მოსამართლეებითა ყოვლნი იხარებენ. არა თუ შენი სა-
- 35 მეფო მხოლოდ, არამედ ოთხივე ყურენი ქვეყნისანი, ოთხნივე სავსენი, მტერი და მეგონი სამეფოსა შენისანი; ჯერეთ ცოცხალნი, შენითა შიშითა დამარხულან. მაკედონელმან შენი მან-

დატურთ-უხუცესობა რომ იშოვნოს, იგიცა შესჯერდეს. რაცა
რომელსა სიკეთესა სახელი ერქვას, შენ მიდამოსა შინა არს.
ზღვისა შიგან სულიერნი ზღვაში შენსა ქებას წარმოიტყვიან;
ნადირნი ყოველნი შენგან შენითა მოსამართლეობითა, საძოვ- 5
რის¹¹ სიმრავლითა შენითა, სამწყსოთა თათბირთაგან მრავალ-
თა მძლეთა მძლეობითა გამარჯვებისაგან თავ-დაჯერებით მხია-
რულნი სმენ, ლხინობენ და შენსა ხელმწიფებასა აღიდებენ.
ლანფარჩთა¹² და მოქალაქეთა ხარკთა ტვირთი ასე გაუმსუბუ-
ქებით თქვენითა ბრძანებითა, რომ თითითა ერთითაცა აღე-
ბად შემძლებელ არიან. ფანსკუჯნი¹³ შენთა სარაიოთა შენსა სვია- 10
ნობასა ქადაგებენ და მხარ-გაშლილნი ბრძანებითა ღვთისათა
შენთა ტახტთა მხრითა ბედნიერთა ჰფარავენ¹⁴ და უჩრდილე-
ბენ. ფარშამაგნი¹⁵ შენთა მაღალთა კოშკთა მყოფნი შენსა ქება-
სა ყვირიან, და მფრინველნი, გარედ მყოფნი, შენთა ლაშქართა
სიდიდესა აქებენ; ანგელოსთა დასნი და გუნდნი, თორემ სხვა 15
შენსა სიმრავლეს ვერვინ შეედრების¹⁶. ვფიცავ ღმერთსა, რომ
შენი არამი სამოთხეზედ არა დია უარესია¹⁷. შენსა ბედნიერსა
პირსა სევდიანობისა და შეჭირვებისა არმური დასჩნევია, ჩვენც
სიკვდილს მივწურვილვართ. აწ ვიჯი, რათა შენისა ტახტისა
პირსა შენისა გამარჯვებულთა ხლმითა დაღვარო სისხლი ჩემი, და 20
ანუ მიბრძანო და ხვაშიადი გამომიციხადო, და თქვენის მწუხარე-
ბისა და მკმუნვარებისა მიზეზი გამომიციხადო, მიბრძანო, გამაგონო
და მერმე მომკლა, დიდო და მაღალო ხელმწიფეო, უხვო და
უშურველო! მაშინ ხელმწიფემან ესრეთ უბრძანა: „ხალღუმო! ეს
საწუთრო არვის გაუთავდების და არვინ დარჩების, რომ ამ 25
სოფლიდამ არ გამანძულდეს¹⁸. ვინც დაიბადების სიკვდილი
უკან მოსდევს, და ასეთი სიხირული არ იქნების, რომ შეჭირ-
ვება და მწუხარება უკან არ მოსდევდეს. ვინცა ადამის და ევას
შვილნი არიან¹⁹, უნდა რომ თითო ჯამი სიკვდილის სასმელი
დალიოს, სულისა და ხორცისა სიმწარე ნაძსალაში გაირიოს²⁰. 30
აწე ცოტა ხანი მივლია, რომ ჩემს ყურს სიკვდილის ხმა და ამ-
ბავი მიწურვილა, და ამ უხანოსა სოფელსა ასრე სწადიან, რომე
ჩემი მორქმა და დიდება ოხრად დამაგდებინოს, ჩემს უკან ჩემი
შემდეგი ნაყოფი აღარ მომდევს, რომ ჩემს უკან ეს ჩემი გამ-
დიდრებული ტახტი შეინახოს და უპატრონოს, და ჩემს უკან 35
ჩემს საპატრონოსა ზედან უცხომ არავინ გაიხაროს²¹. როგორც
ძიძამ ყმაწვილიანი აკვანი შეინახოს და მოუაროს, მე ჩემი სა-
ხელმწიფოს რიგი ისე შემინახავს. აწე მეშინიან, რომ, როგორც
ძიძას აკვანი წაეკცეს და ყმაწვილიც მოუგდეს, ისე ჩემი ქვე-
ყანა ჩემს უკან მოუვლელობით არ აოხრდეს. მე არც სიკვდი- 40

ლისაგან მეშინიან და არც წასაწყმენდელი საქმე მიმიძღვის, რომ იმისთვის ვნაღლობდე და ვწუხდე. მე ამას ვნაღლობ და ეს არის ჩემი საფიქრელი სამძიმარი, რომე ჩემს უკან ასეთის ზალუმის ხელმწიფის ხელში არ ჩაცვივდენ ჩემნი დაზარდილნი 5 ყმანი და ჩემგან შენახულნი ქვეყანანი, რომ დღე ნათელი ღამედ არ შეექნასთ და ველარ იცხოვრონ²². ჩემი შექირვება ეს არის და ამასა ვფიქრობ.“

კ ა რ ი III

10 ხელმწიფის ძალისგან უშვილობის პასუხის მოხსენება
და ბრწყინება

რა ქალმან ხელმწიფისაგან ეს გაიგონა²³, სიხარულის ცრემლით ატირდა და მწარედ აღმოისუნთქა და უებროსა პირსა ხელი იკრა, სამკაული გარდაიყარა, ვარდსა და ბროლსა ზედან ნახოქმან სისხლმან შემატა²⁴, და ხელმწიფესა ეს მოახსენა: „ხელ- 15 მწიფეო, თუ შენი ზრუნვა და შექირვება ეგ იყო, აქამდინ რატომ დამბადებელი და ყველათათვის მოწყალე და შემწყნარებელი ღმერთი არ მონახე? ანუ მისთა საარწმუნოებით მავედრებელთათვის როდის დახშულა კარი მოწყალებისა, რომე შენთვის არ გაიღოს!²⁵ ანუ საღმთოთა მლოცავთა ქებათა შინა 20 მყოფთა და მძოვართა შენი საქმე რად არ აღუთქვია?²⁶ ანუ თუ შენი მდიდარი საქურქლე და სოქანელი გლახაკთა, უღონოთა, ქვრივთა, ობოლთა და საბრალოთა ზედან არ გაეც, რომე, თუ ანას ზრუნევდი, შენი ნება აღსრულებულიყო!“

რა ხელმწიფემან ესე სიბრძნე ქალისაგან გაიგონა, დიდად 25 ეამა, და მას პირმზესა ქალსა მრავალი მადლი უბრძანა, და იმა ქალისა ნათქვამი გულში სიბრძნედ შეირაცხა, და ასრეთ უბრძანა: „რადგან ივედრე და ეგრე მითხარ, ყოველივე შენი ნათქვამი აღვასრულო.“ ადგა ხელმწიფე და შევიდა ხალვათსა ადგილს, იხმო მისანდონი ვეზირნი, და უბრძანა: „დამბადე- 30 ბელსა შეგვედრები და განვაბნევ სიმდიდრესა ჩემსა გლახაკთა და უღონოთა ზედან, ანუ უკვე მოწყალე მექმნას დამბადებელი ყოველთა და მომცეს შვილი ერთი, რათა არ აოხრდეს სამეფო ჩემი.“ შემდგომად ვაზირნიცა დაემოწმნეს ბრძანებასა მისსა და გამოიღეს ზღვისაგან უმრავლესი განძი და განყვეს შუა მონა- 35 გები მისი: ნახევარი გასცეს გლახაკთა ქვეყანისათა, ობოლთა, ქვრივთა, ანუ თუ სახსრად ტყვეთა, ხიდთა და ქარვასლათა (გასაკეთებლად,) სადაც ღვთისათვის გასული სოფლიდამ

იყვნენ, ყოველთავე მისცეს უსაზომოდ. და თვით ზელმწიფე
 დაღბა წინაშე ღვთისა, იმარხა ორმეოცი დღე და ესრეთ ილოც-
 ვიდა მხურვალისა გულითა და ცრემლიანისა თვალითა: „ეჰა,
 დამბადებელი ყოველთაო და ყოველთა მოწყალებისა თუესკ-
 რულო, რომელი ესეოდენ ძლიერ ხარ, რომე ზღვათა შინა დანთქ- 5
 მულთა კაცთა ერთითა მცირითა ფიცრითა წამის ყოფითა განა-
 რინებ და ღელვათაგან ზღვისათა შეეწევი; ფრინველთა ცათა შინა
 მობუდრად ჰყოფ და მართვეთა გაზდასა შეეწევი, ქვასა შინა
 მყარსა და ყოვლითურთ შეუსაგალსა შინა ბაყაყსა დაბადებ და
 შიგან მცირესა წყალსა საზრდოდ მისად აღმოადენ. სხვა რო- 10
 მელი ათასისგან ვთქვა? (მეცა) ერთი, რომლისა შეყვარებული
 ვარ მოწყალებითა შენითა, აწ ჩემზედაცა მოწყალე იქმენ და
 მომეც შეილი ერთი, რათა არ დარჩეს სამეფო ჩემი უმკვიდროდ.“
 ესევეითარი ლოცვა ილოცა, და ვედრება სრული ჰყო გამო-
 ვიდა მუნით და შევიდა საწოლსა შინა, განისვენა და დაწვა 15
 ქალსა მასთანა, რომელმან მოახსენა მეფესა მას და შეაგონა ესე
 ვითარი იგი. მეცესეულად ბრძანებითა ღვთისათა სადაფმან
 შეიწყნარა ცვარი იგი მოწყალებისა ღვთისა, და დაორსულდა
 დედოფალი იგი. ვითარცა სცნა ესე მეფემან და ერთობლივ
 სამეფომან მისმან, ესოდენი სიხარული ეწიათ, რომელ გონები- 20
 საგან კაცთასი არ შეიწყნარების და არცა აღრიცხვა იქნების.
 და შესწირეს დიდება დამბადებელსა ყოველთასა, განამრავლეს
 დიდება მის წინაშე (და ევედრებოდნენ მუდამად მხურვილისა
 გულითა)²⁶. ოდეს-სამე გათავდა დრო იგი განწყესებული, დაი-
 ბადა ყრმა შევნიერი, ვითარცა შეგავს ზელმწიფეთა. რა გარ- 25
 დახდა წელიწადი და მოიზარდა ყრმა იგი, მოკაზმეს ზელმწი-
 ფურისა წესითა და მოიყვანეს წინაშე მეფისა. ვეზირნი, ბრძენნი
 და მუნაჯიბნი იახლნეს და, რა იხილეს ყრმა იგი, უსაზომოდ
 მოიწონეს და განიხარნეს ყოველთა. მაშინ მეფემან უბრძანა:
 „ჩახედეთ საეტლოსა სტროლაბსა, თუ რა ბედისა იყოს ძე 30
 ჩემი“-ო. მაშინ გამოწვლილებით იკითხეს და გამოიძიეს და მოახ-
 სენეს ყრმისა მისისა, თუ: „მეფეო, სამახარობლო გვიბოძეთ,
 რომე გასახარელი მოანბენი ვართ თქვენი: ესოდენი სვიანი და
 ბედნიერი იქნების ძე ესე თქვენი, რომელ არა რომელსა ზელმ-
 წიფესა ღირსებოდეს; ჯიმშედის ბედი და ღლეგრძელობა ექნე- 35
 ბის, საფერი და საკადრისი პირველად შენი და მერმე სამეფოსა
 შენისა იქნების, მაგრამ ერთი განსაცდელი მოევლინების ქამსავე
 თქვენსა: სიშურითა ეშმაკისათა სიკვდილისა ძლიეს მორჩეს“-ო.
 იამა ზელმწიფესა ვეზირთა და მუნაჯიბთაგან მონახსენები
 მის შვილისა სვიანობა და ღლეგრძელობა, და მერმე უბრძანა 40

- ვეზირთა თვისთა: „აწვე დრო აქვს ყრმასა ამასა, რათა მოგცე თქვენ და ასწავლოთ ყოველივე სიბრძნე, ცნობა და ზნენი სახელმწიფონი.“ ვათარცა ესმა ვეზირთა და მუნაჯიბთა, თქვეს: „ხელმწიფეო, ჩვენ არა დავიწყალობებთ სწავლასა მისსა ძისა
- 5 თქვენისასა, მაგრამ დიდი სასჯელი და ტანჯვა აქვს სწავლასა; ღმერთს ერთი შვილი მოუცია თქვენთვის და სჯობს, რომ თქვენს წინ გაიზარდოს. ამას ასეთი გვარი აგებულობა და ნათესაობა აქვს, რომე ყოვლისა ზნესა და სწავლასა თავით თვისით ისწავლის. შენს ნაყოფს რაღა სწავლება უნდა?“-ო.
- 10 მეფემან ასე უბრძანა: „არ ვირწმუნო სიტყვა ეგე: თეთრი ქორი თუმცა გვარიანია და ყოველთა ქორთა ხელმწიფე არის, მაგრამ, როდესაც დაიქვრენ და კაცთა ხელში ჩაეარდები, სანამდისინ ნემსით თვალსა არ უკვრენ, და მრავალ გზის ღამეს არ გაატეხინებენ, და მრავალ სასჯელს არ მიაპყრობენ, ვერც
- 15 დაამშვიდებენ და ვერცა მურასას იარაღს შეახებენ, ვერც ხამლსა²⁷ და ტურფასა ჯილურს გარდააცმენ, ვერც ნებისაებრ ნადირობასა დააწყებინებენ. აგრეთვე ოქრო, თუმცა პატიოსანი და ძვირფასი არის, მაგრამ სანამდინ ცეცხლშიგან არ შეადგებენ, არ დაახალისებენ, კვერითა არა სცემენ, არ განსჯანდვრენ
- 20 და მექობოსნენი არ იხმარებენ, არც მნათობთა ქალთა ფერხთა სალტედ შეეცმის და არცა ხელმწიფეთა ბედნიერთა გვირგვინად დაეხურვის.“ აწე ესე რა ხელმწიფისაგან ბრძანება გაიგონეს, ენა დაუშოკლდათ და ველარა მოახსენეს რა. წაიყვანეს ყრმა იგი და, რაცა რომელნი ხელოვნება იცოდენ, ყველანი მას
- 25 ზედან დაასრულეს. ათსა წელიწადს ვერას გულის ხმას ჩაადგეს და ვერცა რა ასწავლეს. ოცისა წლისა შეიქნა ყრმა იგი, და დაღონდნენ ვეზირები და მუნაჯიბები. აღგნენ, ხელმწიფისა წინაშე მოიყვანეს და ესრეთ მოახსენეს: „ხელმწიფეო, ყოველი ზნენი და ხელოვნებანი ჩვენი დავასრულეთ ძესა ამასა თქვენსა
- 30 ზედა და ვერას გზით გული ვერ მოუდრიკეთ, და ვერცა რა ვასწავლეთ. აწე ჩვენ დამაშვრალნი ვიქმენით, და ეგების სუმბატ აქიმმან ასწავლოს რამე, თორემ მის მეტი ღონე არ არის“.

თიხსარი პირველი

- რა სუმბატ²⁸ აქიმმან ამა ვეზირთა ამბავი გაიგონა, გაიცინა
- 35 და ეგრე უთხრა: „ეგრე თქვენი საქმე ამასა ჰგავს, რომე ერთსა დღესა ერთი მელა იარებოდა და ნახა, რომ ერთი დიდი თევზი ალაგზე ეგდო. დიად იამა და ხელის მიყოფა გაბედა. მერმე მისებრად ქკუას ჩაეარდა და თქვა: «ეს თევზი აქ რასა იქს?»

წყალი არ არის და წყლის ნადინარი²⁹ არ ჩანს, რომ იმისაგან დარჩომილ იყოს. სოფელ არსად არის, რომ გავარდნოდეს ვისმე. გაუსინჯავად ფათერაკში არ ჩამავდოსო». ის თევზი იქ დაავდო და იწყო სიარული, და ერთი ნიგვზის მკამელი მაიმუნი ნახა, რომე ხესა ზედან იყო მივიდა, თაყვანი სცა და ფერბთა 5 აკოცა, და ესრეთ მოახსენა: «ერთობილთ ნადირთ გამოძგზავნეს შენს წინაშე და მახარობელი ვარ, რომე სრულიად მათი ხელმწიფობა შენ მოგცესო». მაიმუნმან აგრე უთხრა: «ნადირთ ხელმწიფე ლომი თქმულა. ის როგორ გაავდეს და მე როგორ გამახელმწიფესო?» მელამ ეგრედ მოახსენა: «ლომი ერთობ ბრიყვი 10 და გაუსინჯავი არის და, ვისაც ხელად შეიგდებს, შესქამს. იმას ამისთვის ვაუთრავდენ და შენი ბატონობა არჩიეს ამისათვის, რომ კაცის მსგავსებაცა გაქცესო.» მაიმუნი მოტყუვდა, დაიჯერა და წაჰყვა. წაუძღვა მელა წინა და წავიდნენ. მერმე მელამ გზაზე ასრე მოახსენა: «სამახარობლოში ბოქაულთ-ხუცობა 15 მე მიბოძე და არ გამცეო». მაიმუნმა უბრძანა: «ბოქაულ-ხუცობას არა გკადრებ, სახლის-უხუცესობას მოგცემო». მელმან მუხლს აკოცა და მოახსენა: «მაშ, რადგან აგრე მწყალობელი შეიქმენ, ერთი დიახ უცხო სახელმწიფო საქმელი ვიპოვნე, აწე მობრძანდით თქვენა და იმას შეექცითო». გაუძღვა მელი და, 20 საცა თევზი ეგდო, იქ მიიყვანა. მაიმუნმა რა ნახა, დიდად იამა და ფიცხლად წააფრინდა. თურმე ბადე იყო გაბმული, მონადირეს დაედგა და ახალი ხელმწიფე მაიმუნიც შიგ გაეზა. სახლის უხუცესმა მელამ ერთის მხრიდან თევზი გაიძვრინა და კამა დაუწყო. მაიმუნმა უთხრა «ჩელო, ეს რა მიყავი, რომე ბადეში 25 ჩამავდე და შენ თევზსა-სქამო!» მელმა ასე უთხრა: «ხელმწიფე ერთს ალავს მჯდომი და ერთს ალავს მყოფი უნდა იყოს, და ყოველი მისი ყმა და მოხელე მისის წყალობით უნდა იზრდებოდესო». მაიმუნმან უთხრა: «თუ აქათგან ავიშვი, შენ სახლის-უხუცესობას არ მოგცემ. სახლის-უხუცესმან ხელმწიფის მოსაგ- 30 ლის ათის თავი უნდა ჰამოს და შენის უსამართლობით სულ შენ მოინდომე და შექამეო». მელამან ასრე უთხრა: «თუ აეშო და ან ხელმწიფობის ტახტზე დასჯდე, თუნდა მექათმობა მომეცითო». აწ ესე საქმე მას ჰგავს, და ქებაც ამისთვის შემასხით, რომე ხელმწიფის შვილი მე მომბაბართ, თვითონ ბადისაგან 35 თავი დაიხსნათ. თქვენგან არც უკეთესობას ვლირს ვარ და არც უარესობასა. მითქვამს და კიდეც ესე მომიხსენებია».

- „ერთსა ალაგსა ერთი აქლემი, მგელი და მელა იარებოდნენ, და სამთავ ერთი პური იპოვეს, და თქვეს: «რომელიც ერთმანეთზე (ან) დლით, (ან ხნით და ან ტანით) უფროსნი ვიყოთ, ეს პური იმან შეჭამოსო.» თქვა მგელმან: | «ჯერ რომ კაცი არ დაბადებულყო³⁰, მამა ჩემი მაშინ იყო და დედა ჩემმა უმამოდ მშობაო». მერე მელა დაემოწმა და ასე უთხრა: «დიახ, მართალი არის სიტყვა ეგე შენი. შენ რომ დაიბადე, მე შენს ძეობაში სანთლები მეჭირა და ვთამაშობდითა-ო.»³¹ რა აქლემმან ესე მათგან გაიგონა, ასე თქვა რომე: «ყოველი სული გვხედავს და იცის, თუ რომელი ან ტანად და დლით უფროსნი ვართ—როგორც თქვენზე უფროსი ვარ, ისე ეს პურიც ჩემი არისო.» წაავლო პირი და აქლემმან შეჭამა.

- ისრე ნებითა ღვთისითა ამ ხელმწიფის შვილის საქმე ხელად მე ამილია.“ აღდა და წამოიყვანა ძე მეფისა და ასე თქვა: „ანუ მოვიკლავ თავსა ჩემსა, და ანუ ვასწავლი რასმეო.“ და ძე მეფისა სუმბატ აქიმმან წაიყვანა სასწავლებლად.

კ ა რ • IV

- აქა სუღნაჲ აქინისაჲგან ხელმწიფის შვილის წაყვანა
20 და ყოვლის სიბრძნის სწავლობის დაღუპა

- როდესაც წარიყვანა ძე მეფისა სუმბატ აქიმმან სახლად თვისად, გამოვიდა ხანი და წელიწადი არ მცირენი. შეიქნა ძე მეფისა ოცისა წლისა, მაგრამ ვერ ისწავლა რა. დააშრო თვის უსწორო სიბრძნე სუმბატ აქიმმან და უფსკრული სიბრძნე და სწავლა
25 და ვერათი ღონისძიებათა ვერა მოჰქიდა რა. სცემდა ციესა რკინასა კვერსა და ვერა დაიმორჩილა; და დაღონდა ბრძენი იგი კაცი. მიესმა ხელმწიფესა ამბავი იგი, ვითარმედ ძემან შენმან ვერცა ოუ სუმბატ აქიმისაგან რამე ისწავლა-ო. და შეკივრებით შეიქნა მეფე იგი უმეტეს პირველისა, და ისევე შვილის უყოლობის დღეს დანატრიდა. შემოკრბეს დღესა ერთსა შვიდ-
30 ნივე იგი ვეზირნი და სუმბატ აქიმიცა და ნახეს ხელმწიფე დაღრეჯილი ტახტსა მჯდომი. ვერვინ იკადრა პირდაპირ მოხსენება, თუ რა იყო ეგრე დაღრეჯის მიზეზი, და თავსა ვეზირსა და სუმბატ აქიმსა უთხრეს: „აქამდის დაღრეჯილობა ხელმწიფისა
35 უშვილობისათვის იყო, და ახლა თქვენ ჰკითხეთ, თუ რა უმძიმეს? მაშ რის ვეზირი ხარ, თუ მის ხეაშიადს ვერ შეიგნებო?“

მაშინ გაგულოვანდა ის თავი ვეზირი, წადგა და ასე მოახსენა:
 „ყოველთა ხელმწიფეთა უმაღლესო ხელმწიფეო! აქამდი უძეო-
 ბისათვის იყო თქვენი შექიერება, და ჩვენც ამისთვის ვერას
 გკადრებდით, რომე გეწყინებოდათ. ღმერთმან მოწყალემა გიყო,
 და მისგანაც დაგისნა. ახლა რა უნდა იყოს კიდე თქვენის ბედ- 5
 ნიერისა პირის დაღრეჯა?“ ხელმწიფემან ასე უბრძანა: „ნეტამც
 ღვთისათვის არ მეთხოვნა და არც ღმერთს წყალობა ექნა ჩემთ-
 ვინ. ამდენი ხანი არის, ძე ჩემი პირმეტყველთა და ფილოსო-
 ფოსთა მივაბარე, და ვერა ისწავლა რა, და ახლა კიდე სუმ-
 ბატ ბრძენსა, რომე ქვეყანაზე მისებრივ ბრძენი და ფილოსო- 10
 ფოსი კაცი არ დაბადებულა, მივაბარე, და ასე მესმის, რომ
 ვერცარა იმისაგან ესწავლოს. მე შვილი სახელმწიფოდ მინდოდა,
 სახელმწიფო ზნენი ესწავლა და ჩემსა სვიანსა ტახტსა გამოსდ-
 გომოდა, ჩემი სამართალი და ღვთის ყველა ცნობა უკლებად
 ესწავლა, თორემ ფოლორცსა შიგან მოშაითნი ბევრნი ყრიან, 15
 და იარებიან [რის გამოსადეგნი არიან?]. შავის რკინისაგან
 რატომ უარესი იყოს ჩემი ნაყოფი, რომ იმსაც ამდენს გარ-
 ჯიან, რომე ასეთს მიჰვრიტანას გააკეთებენ და ასე წმიდა
 იქნების, რომ ყოველს პირის სახეს უჩვენებს კაცსა. დათვის მართ-
 ვეს ისე გაწვრთნიან, რომე შუშპარს ასწავლიან. დათვის უსული 20
 და შუშპარი როგორ უცხო არ არის? აწე რით ვირწმუნო სუმ-
 ბატ აქიმის სიბრძნისაგან, რომე, თუ მას ნდომოდა, ქვაც ყო-
 ფილიყო მისი გული, იგიცა მის სწავლას შეიწყნარებდა. თუ
 კლდეს შეჰყივლოს სუმბატ აქიმმან, იგიცა ხმას მოსცემს. ვითარ
 იქმნა ეგრე რკინისაგან, დათვისაგან, ქვისა და კლდისაგან უფრო 25
 გაუტეხელი იყოს გული მისი?“ ესე ვითარსა ჩიოდა მეფე [და
 ვაზირთა უბრძანებდა ამას]. აწე სუმბატ ექიმსა რა ესმა ესე
 მეფისაგან, ნამეტნავისა სირცხვილისაგან პირსა ცივი ოფლი
 სდიოდა. ზე ადგა, ხელმწიფე დალოცა და ესე მოახსენა: „ჰე,
 მაღალო ხელმწიფეო და მოსამართლეო, მკირე მოგახსენო: 30
 ათასი უფრო შაგირდი მყვანდა, როგორ ვიქმოდო, შენს სახელმ-
 წიფო შვილსა და შენგან ეგრე ქენებით შემობარებულსა კი არა
 ვასწავლე რა, და ჩემი წყალობა მაზედ არ მივიღე სწავლისა?
 [და სხვათ კი ვასწავლე?] მაგრამ რა ექნა: ბრმასა სარკე მიუ-
 ტანონ და ყრუსა საღამუნი უკრან—ვერც ერთი ვერას მოიხმა- 35
 რებს. შენსა შვილსა ესოდენი გულმაგრობა, ნადირთაგან უფრო
 პირუტყველი გული აქვს, რომე ვერას გულის ხმაში ჩავადდე.
 [და მე აწ რა ექნა?]. და აწ ერთსა თიმსარს მოგახსენებო.“
 ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

- „ქიშინისა“³¹ ქვეყანასა ერთი დიდი და მდიდარი ხელმწიფე იყო, რომე ამ ჟამად მას ერთი ხელმწიფე ვერა სჯობდა. ქიშინის ქვეყნის და ალგის ამბავი თქვენც მოგეხსენებათ, რომე
- 5 სპილოს ქანი იქ არის, მათი ჯორ-აქლემი და ცხენი სულ სპილო არის. საომრად და საჭილებლად სპილო არის და თამაშად და შესაქცევადაცა. აწე დღესა ერთსა ხელმწიფესა სპილო ძღვნად მიართვეს. [დიახ უცხო იყო, რომ] ღმერთს რაც სპილო დაება-
- 10 დებინა ქვეყანაზე, მისთანა მშვენიერი კაცს არ უნახავს. ოთხსა რკინისა სვეტსა ზედა ერთი შავი მთა რომ იდგეს, იმას ჰგვანდა, სიმსუქნითა არაბულსა ცხენსა [გვანდა], ხმა ცათა გრგვინვასა უგვანდა, სიმალლითა გაფრენილსა ვარსკვლავსა [გვანდა], სიშ-
- 15 ვენიერე, თვალი, პირი და ხორთუმი ასეთი ჰქონდა, რომე ყოველთა სპილოთა ხელმწიფე იყო. დიდად მოეწონა მას ხელმ-
- 20 წიფესა, დაუმაღლა კაცსა მას და საბოძვარი [ფრიადი]³² უბოძა. გაწვრთნა და მომშვიდება მისი მესპილოეს უბძანა, რათა ბელნიერი ტახტი მისი ზედ დაედგა, და მით იაროს. წაიყვანა მესპილოემ და სამს წელიწადს, რაც სპილოს სწავლისა და მომშვიდების წესი იყო, ყველა ასწავლა და მოჰგვარა [ხელმწიფესა ყოვლით ზნით სრული სპილო]. ხელმწიფემან უბრძანა ოქრომ-
- 25 ქედელთ: ამისთვის ოქროს ჯინჯილი³⁴ გააკეთეთო ყველა გაუკეთეს და ოქრო-ქსოვილისა და სტავრის ჩულებით მოაკაზმინა მურასა ტახტი და ოქროს ჩარდახი ზედ დაადგეს. თავს მრავალი ფერი ზილფი დაარქვეს. და ხელმწიფე მას ზედან დაბძანდა.
- 30 როდესაც სიარული დაჰპატიჟეს, —თურმე დაბადებითაგან ხუიანი იყო, სპილო გაქირვეულდა და გარდაიქრა; კლდე, წყალი, ტყე — რაცა მოხვდა, —არა გააჩნდა რა. და იწყო ხეთქება³⁵ მოკვეთებით და სირბილი. ხელმწიფე ტახტისა სვეტსა ასე მოეკიდა, ვითარ მომრჩეალი [წყლისაგან] ყაშხალსა [მოეკიდოს]. განგებითა ღვთი-
- 35 სათა ვერცა მეფე ჩამოაგდო და ვერცა ტახტი დაამტვრია. და როდესაც მომშვიდდა სპილო, თვისსა ახურსა და საკვებარსა ადგილს მივიდა. ხელმწიფე გარდამოსევს, და მისის დარჩომისათვის ღმერთს დიდი მადლი მისცეს³⁶, დამბადებელსა, თაყვანი სცეს, მადლობა და საღმთო გარდიხადეს. [რა ამისაგან მოიცა-
- 40 ლეს], განრისხებულმან ხელმწიფემან ბრძანა იმ მესპილოვის შეკრულის მოყვანება [თავის წინა]. ოდესაც ნახა მესპილოემან ხელმწიფე [განრისხებული] და თავი თვისი ესრეთ სივიწროვეს დაბმული³⁷, თავსა თჳისსა ასრე უთხრა: ააწე ენა პირსა ჩემსა მღუმრიად³⁸ შეექნა. მმართვებს გონიერთა სახვეწართა სიტყვათა.

შეკაზმა, რომ ცეცხლისაებრ აღტყინებულსა გულსა მეფისასა
 მდულარებისა წყალი დავასხა და მწარისა სიკვდილისაგან თავი
 ვიხსნაო. [რა ხელმწიფესთან მიიყვანეს და] ხელმწიფემან ოდესაც
 დაინახა იგი მესპილოე, შემოხედა რისხვის თვალითა და ეგრე
 უთხრა: «შენ, კაცო, რაზედ მომაკვლევენიბდი იმ გაუწვრთ- 5
 ნელსა სპილოსა, და ანუ ვით შებედე სისხლთა ჩემთა კისრებასა? თუ
 ბრძანებასა ღვთისასა არ ექმნა და არ დავეფარე, აწცა ტახტი
 ჩემი ჩემგან ცარიელი დარჩებოდა! სიკვდილი ერთის მეტი არა
 თქმულა»⁹ და შენ ათასი სიკვდილი გეფერების!» [რა ესმა მეს-
 პილოესა,] ცრემლითა აღესილმან¹⁰ მიწასა პირი მოჰსეა და 10
 შიშვნეულის სიტყვითა ხელმწიფეს ესრეთ მოახსენა: «მოსამართ-
 ლევ ხელმწიფეო! შენის ეგზომის ფათერაკისა უბრალომცა რომ
 არ ვიყო, ჩემის კატის ოდენის სისხლის დაღერა რა დასაშუ-
 რებელი არის¹¹, მაგრამ ღმერთი დამბადებელი რა ზომცა დიდი
 არის, იგიცა ჯინჰეელის სამართალსაც არ იუკადრისებს. ოღონდ 15
 [ამის მოწყალება მოიღე,] თუ ეგ შენი სამართლად განრისხე-
 ბული გული ცოტადრე დაიწყნარო და ჩემი სიმტყუნე და
 სიმართლე შეიტყო, მაშინც სასიკვდილო ვარ და ჩემთა სისხლ-
 თა საუკუნოდ გააღნებ. თუ გაუკითხავად მომკლავ და მაინც
 მემართლები, ჩემთა წვრილთა შეილთა და ცოლთა მაინც შეგაბ- 20
 რალებ. შავი წვერი შენთა სამსახურთა. შინა გამთეთრებიო»
 [და შენთან აღვზრიდლევარო.] ტიროდა და ამას ამბობდა.
 ხელმწიფემან თვისა გულსა მოწყალესა და მოსამართლესა უბ-
 რალოსა სისხლისა განკრძალვა უბრძანა. მერმე ჰკითხეს: «აბა
 თქვე, თუ რითა ხარ უბრალო?» მესპილოეს განკითხვისა 25
 ბრძანება ესრეთ იამა, რომე სული დაკარგული ახლად ეშოვნა¹²
 [და ახლა შობილიყო]. მოახსენა ხელმწიფესა: «გამიხსენით ხელი
 და სპილოცა შემომგვარეთ, რათა სცნას ხელმწიფემან, თუ რა
 გვარად გაწვრთნილი მყოლებია და როგორ მისწავლებია ყო-
 ველი ზნენი სპილოსანიო». ვითარ [გაუხსნეს ხელი და ფეხი, და] 30
 სპილო იგი მოგვარეს კაცსა მასა, შეჟდა სპილოსა ზედა, და
 ვითარცა ქამანდი, ეგრე ადვილად ათამაშა. მერმე მოიყვანა
 ხელმწიფისა წინა და უთხრა სპილოსა მესპილოემან: «დაიდრიკე
 და ხელმწიფეს თაყვანი ეცო!» და მან სპილომან თაყვანი სცა. მერმე
 უთხრა: «მიწას პირი დასდე და ხმითა დალოცე ხელმწიფე!» 35
 [ყო ეგრე სპილომან და] დალოცა ხელმწიფე. მერმე მოატანინა
 თივის ხოროში და დადვა მოშორებით. მოილო რკინა მრგვალი
 ცეცხლის ფერად გახურებული და დადვა იგიცა მოშორებით.
 მშიერ სპილოს უთხრა: «რომელიც გინდოდეს, იგი ჰამე.» მში-
 ერმა სპილომან ხორთუმი თივისაკენ მოსახვევლად მიაპყრა¹³. 40

- შეუძახა მესპილოვემ: «რასა იქ? მაგას ნუ სკამო!» გაუშვა თივა იგი. მერე უთხრა: «ეგ ცეცხლიანი რკინა ქამეო!» მიჰყო ხორთუმი რკინასა შესაქმელად. დაუძახა კვლავ: «რასა იქ მაგასა? დააგდე, ნურც მაგას სკამო!» მერმე მესპილოვემან მოახსენა:
- 5 ამოსამართლო ხელმწიფეო! ესრეთ გამიწოთენია პირუტყვი პირმეტყველად,⁴¹ ჩემი მოჭირვება [და ჩემი სწავლა] არ დამიკლია. აწე, თუ თითონ აგებულობით ხუიანი და ჟინიანი⁴⁵ არის, ჩემი რა ბრალია [ხელმწიფეო,] აწე: გწადიან-მომკალ, და გწადიან — მარჩინეო». მორჩა მესპილოვე სიკვდილისაგან და წავიდა
- 10 მშვიდობით.⁴⁶ რა ესე ამბავი დაასრულა სუმბატ აქიმმან, ესრეთ მოახსენა: «მეფეო, ჩემის სიბრძნისა და მოჭირვებისა ანუ ჭირვებითა სწავლათა რა ბრალი არის, თუ შენი შვილი დაბადებით ესრეთ შეუსმენარი არის?»⁴⁶ მოიწონეს სიტყვა ესე ყოველთა მეფითურთ და ამართლეს ბრძენი სუმბატ. მერმე მეფემან
- 15 უბრძანა: «რადგან ღვთის განგებისაგან ჩემი შვილი ეგრე გვარი დაბადებულა, რაღა გყავს? — მომგვარეო.» სუმბატ აქიმმან ესრეთ მოახსენა: «მეფეო ღვთისაგან ესრეთი იმედი მაქვს და ასეთი ნიშნები მინახავს, რომე [აწლა ისწავლის ძე შენიო, და] გათავდა შენის შვილის ჩემგან ნასწავლის ურჩობა; [აწცა] ექვსი
- 20 თვე რომ გათავდეს, შენი შვილი წამოიყვანე. თუ რა სიბრძნე არის, ყველა არ იცოდეს, ჩემი თავი თქვენთვის სასიკვდილოდ მომირთმევიო.»⁴⁷ უთხრა ერთმან ბრძენმან მუნაჯიბმან: «ჰე ბრძენო აქიმო სუმბატ! ამდონს წელიწადს ვერა ასწავლე რა, ახლა ექვსსა თვესა როგორ ასწავლი? ხელმწიფესა ახლა მაგის იმედით გაამზიარულე, მაგრამ, როდესაც აღარ იქნების, უარესსა
- 25 კმუნვასა ჩავარდების.⁴⁸ სუმბატ აქიმმან არა პასუხი გასცა. სხვათა ვაზირთა და ფილოსოფოსთა ესრეთ თქვეს: «სუმბატ აქიმი მაგისთანა სიტყვის წარმომტქმელი არ არის, რომ, თუ იმედი არა ჰქონდეს, ხელმწიფეს არც დაჰპირდებისო» [და არც
- 30 ტყუილად მოახსენებდაო).

ქ ა რ ა V

წამოვიდა სუმბატ აქიმი და ასწავლა ბესა მეთვისასა

- დარჩა ხელმწიფე ამ იმედისაგან გულ დადებული; და რა მოვიდა სუმბატ სახლსა თვისსა, შვიდი ყურე სახლი აღაშენა
- 35 ხელმწიფისა შვილისათვის [და დასო მას შინა].

ე რ თ ს ა ყურესა დაუბატა ცისა ბრუნვა და ვარსკვლავთა, რომელიც რომ მუნაჯიბთ იციან მნათობნი, და ვარსკვლავთა,

მზისა და მთოვარისა სიარული უკლებლად. მეორესა
ყურესა—ქვეყნისა მზომელობა, სრულიად ყოველი ქვეყანა,
ყოველი სჯული და-თავ-თავისი წესი. მესამესა ყურესა—
ხმელეთის ომი, რაზმის გარიგება, ბრძოლა და საქმე და
ზღვისა საკვირველობა. მეოთხესა ყურსა—ხელმწიფეთა 5
საქმე და გარიგება.³⁹ მეხუთესა ყურესა—ყაზბი, ზავთი
და ხელმწიფეთა რიგი. მეექვსესა ყურესა—სმა, გაცემა,
მეჯლიში და სამართლის ბრძოლა. მეშვიდესა ყურე-
სა—ნადირობა, მშვილდოსნობა, ბურთაობა, ყაბაზის სრო-
ლა და ცბენოსნობა, ქორითა, შავარდნითა და ავაზითა 10
შექცევა.

რა ესეები გაარიგა და შეამკო, მოიყვანა და დასო სახლსა
მას შინა, თვით გვერდით დაუჯდა და ეგრე უთხრა: „ხელმწი-
ფის შეილო, დიდმა ხელმწიფემან, მეფემ ინდოეთისამან, თავისი
მონაგარი⁴⁰ და [ანუ ძველი] განძი, [რაცა აქენდა, ყოველივე] 15
გლახაკთა და ულონოთა ზედან საღმთოდ გასცა,⁴¹ მღუღრითა
ცრემლითა და ვედრებითა ღვთისაგან მოგითხოვა: ქვეყნის მესა-
მედად სრულიად ინდოეთისა სახელმწიფოდ ნათქვამსა სახელმ-
წიფოდ გამოსადეგად უნდოდი. აწე, თუ სიბრძნესა და სასელმ-
წიფოდ გამოსადეგსა საქმესა არ ისწავლი, მაშ რა სახმარი 20
იქნები? მამამან შენმან ექვსი თვე ბორჯალი⁴² დამიდვა: ან
მოკალ შეილი ჩემი და ან სახელმწიფო საქმე ასწავლე, თორემ
შენც მასთანვე მოგკლავ⁴³; ჩემი გვარი და ნაყოფი ჩამომავლო-
ბით უფერი არ მინდა და არც თემთა და ქვეყანათა შინა ხელსა
და უბადოსა შეილსა ვარონინებო. 25

რა ესე ხელმწიფის შეილს ესმა, გულის ზრახვაში ჩავარდა
ყრმა იგი და ასე თქვა: „თუ არ ვისწავლი, და მამისა ჩემისა
და ამ ჩემის ოსტატისა ბრძანებასა გარდავხდები, უთუოდ მამასა
ჩემსა მოვძულდები და სახელმწიფოდ აღარასეე ვარგებ. მაშ
რილას ხელის უფალი ვიქნები?“⁴⁴ ესე განიზრახა, [მიჰყო ხელი] 30
და იწყო სწავლა და კითხვა [და ასე ისწავლა], რომე სხვასა
მოსწავლესა არ შეეძლო ესეთი სწავლა და სიბრძნე. გვარიც
გამოაჩინა, გულის-ხმეობა და ოსტატის სიკეთე ერთად შეე-
ყარა,⁴⁵ ექვსსა თვესა შინა ესრეთ გასრულებით შეიკრიბა ყოვე-
ლივე მისი სახამსო. სწავლა, რომ დრამისა შესაწონელი აღარა 35
უკლდა რა. სუმბატ აქიმმან რა ესე ესრეთ ნახა, თვალ-პირი,
ხელი და ფერხი დაუკოცნა, და მერმე თვალ-მარგალიტთა სავსე
ჯამი თავს გარდააყარა. მასუკან შეიყვანა თავის სახლში, რაც
მოეწონა ან მოიპრიანა, ყველა მიართვა. რა დრო და ჟამი
მოვიდა მეფისაგან ხმობისა,⁴⁶ მოკაზმა ვაჟი სახელმწიფოთა 40

შესამოსელითა, და მერმე მოიღო სტროლაბი, ეტლთა საკითხავად განეშადა, თუ როგორის თვალზედ ნახავს მეფე ძესა თვისსაო, ან თუ როგორ გეარად მოიწონოს სწავლა და საქმე ყრმისა ამისიო. როდესაც ჩახედა სტროლამბსა და წააყარა რამ-

5 ლი და დანიშნა ყოველივე საქმენი, [და სწორედ გასინჯა, მასვე წამსა] მკედრის ფერი დაედღა. ხელმწიფის შვილი უქვე-რეტდა და შეატყო ავის ნიშნის ნახვა, და ჰკითხა: „უფალო ჩემო, რა ნახე, რომელ ეგრე შექივრებით შეიქენო?“ მან აგრე უპასუხა: „ხელმწიფისა შვილო, ეშმაკისა საქმე ჩანს თავსა შენსა

10 ესოდენი, რომე შვიდსა დღესა [და ღამესა] შენსა თავზე ხმალი იქნების; ნუ შეიქირებ: [მაგაზე და ნურც გეშინიან, ღვთით] მშვიდობით მორჩები. ამა შვიდს დღეს ჩემი მცნება დაიმარხე,⁵⁷ ხმას ნუ ამოიღებ, რაცა ვინმე გკითხოს, ყველა იცი და გისწავლია, მაგრამ ნურას იტყვი,⁵⁸ და თუ შენი საქმე ავად მოხ-

15 ლეს, საუკუნოდ მე მწყევდე, აწე ხელმწიფე, მამა შენი, გიხმობს. მე თუ თან წამოგყვები, შენის მუნჯობისათვის მკითხავს, და მე ვერას მოეხსენებ, და ფიცხლავ მომკლავს: ჩემი შვილი რატომ გაგიმუნჯებიაო? აწე ესე სჯობს: მე ამ შვიდსა დღესა დავიმალე-ბი, შენ ამ შვიდ დღეს იმ საქმეს გულისადამ ნუ გარდაივდებ.⁵⁹

20 ხელმწიფის შვილი დაჰპირდა ოსტატსა თვისსა მცნებისა დამარხ-ვასა, და სუმბატ აქიმი დაიმალა.⁶⁰ მზმობარი მოვიდა და ძე მეფისა მამასთან წაიყვანეს.⁶¹ ოდეს მოიყვანეს ხელმწიფის შვი-ლი, [ესრეთ] მოახსენეს: „ხელმწიფეო, სუმბატ აქიმი ესრეთ დაქარგულა, რომე მისი გზა და კვალი ვერსად შეგვიგინია.“ გაუქ-

25 ვირდა მეფესა და დიდათ დაუმძიმდა, შვილი მოიყვანა ტახტისა პირსა, ვეზირნი და მოხელენი ყველანი გვერდსა იახლა, ჰკითხედა და ელაპარაკა მრავალსა რასმე და თვით სუმბატ აქიმიც ჰკითხა—რა იქნაო? ემაწვილმან, ვითმა მუნჯმან, ხმა არ გასცა. დაჰმუნდა მეფე და ესრე ბრძანა: „[ეგების] ჯარისაგან შერცხვა

30 და მისთვის არა თქვა რაო.“ ბრძანა: „წაიყვანეთ ეგ არამშოი!“ როდესაც დედას კეთილი შვილი ეშობა, მეორმოცესა დღესა ამ უხანოს სოფლისაგან გარდაცვალებულიყო იგი პირ-მზე ქალი, და ხელმწიფის შვილი ობლად დარჩომილ-იყო. მოეყვანათ ერთი თვალფერად მარჯვე ძიძა მისთვის, მკოლინარობითა და სიბრძ-

35 ნითა სავსე, კაცთა თვალთა წინა ყოვლითურთ უკლები იყო, ხოლო შინაგანი მისი შემდგომმან სიჩუყვამან გამოაცხადოს. გაეზარდა მას ყრმა იგი თვისთა ძუძუთა. მაშინ ჯადო იგი დიაცი დგა წინაშე მეფისა და თქვა⁶² „ხელმწიფეო, შვილი ეს, შენი ძუძუთა ჩემითა მე გაშიზლია. აწე, თუ მიბრძანებ, წაიყვანო

40 ყრმა ესე სამყოფსა ჩემსა და ვეცადო, რათა ვათქმევინო, თუ

რისთვის უტყვი ქმნილარსო [და ან, რაცა უუბრობისა მიზეზი აქვს, ყოველივე ვცნა და მოგახსენოთ.“] [იამა მეფესა] და უბრძანა მეფემან წაყვანა მისი და [მან ეშმაკმან დიაცმან] წაიყვანა სახლსა თვისსა.⁶³

ბიბისაგან წაყვანა ხელმწიფის შვილისა

სახლსა თვისსა როდესაც მიიყვანა, შეუძღვა და დასვა, დაუჯდა გვერდსა და მიართვა სანუკვარი ხილი, საკმელი და სასმელი სასიამოვნო, და შეაქცია. და ვითარცა უტყვრტდა დიაცი იგი ყრმასა მას, ოთხნივე ჩანგალნი დაასო ეშმაკმან გულსა მის დიაცისასა,⁶⁴ და ცეცხლებრ აღტყინდა სიყვარულითა მისითა ღედაქაცი იგი, და ცთუნებასა ყრმისასა ხელჰყო ღონის ძიებითა, და რჰქეა [ესრეთ]: „ეჰა, ნაყოფო სამოთხისაო, ვარდო ედემისაო, ჯერთ ახალო ნერგო უკედავებისაო, ნაშობისა იადგრად გამოსახულო, ყვავილო ჯერეთ მოუწეველო,⁶⁵ თვალთა ჩემთა ნათელო [და გულისა ჩემისა ნათელო], რად ეგრე უუბრობ, სიცოცხლისა ჩემისა სამკაულო? განა ვერ მიცნობ შენს ნამსახურს, პირველითგან შენთვის ტყვე ქმნილსა შენთა იაგუნდთა ბადეთაგან, შენის ეშობის ეზომ მთვრალსა, შენის მთვარისა პირისაგან ბედ-დაბნელებულსა მეორე ზილიხანსა, შენებრ იოსებისა მსგავსსა თავისთვის ხელქმნილსა? აწე ესრე ბედნიერება მეღირსა, რომე ასეთსა ხალვათსა სახლსა გპოვე. შენისა საქმისა მოურავად ზედა მდგომელობა მეღირსა. აწე ახალ მომწიფული ყრმა კაცი ჩემებრ მნათობსა ქალთან რად არ გაიხარებს? თუ მაღირსო, და შენგან დამწვარს გულს წყალი დაასხა, ანუ თუ შევთა წამწამთა ყიმაღ⁶⁶ დაქრილს გულს მალამო მოუღღაწო, ერთი სამსახური ასეთი გიმსახურო, რომე მზე და მთვარე სიმაღლესა შენსა ზედა მოშურნე შეგქმნა, ყოველთა ხელმწიფეთა სანატრელად გაგხადო, ტახტი და გვირგვინი გაურჯელად, ჯერეთ სიყრმისა და სივრცისა დროსა, ხელთ ჩაგიგდო, და შენგანც ამას ვიაჯო, რომე ესე ყოველი მოხდეს, შენცა ჩემს მეტი⁶⁷ არავინ გამოირჩიო და ბანოვანთა თავად დამსვა“.⁶⁸

რა ესე ესმა ხელმწიფის შვილს, თუმცა სუბბატისათვის დალონდა, მაგრამ უთქმელობა ველარ გასძლო და ესრეთ ჰკითხა: „რა არის შენსა ხელთა ეგოდენი? [რომ მაგეებს მპირდებიო] ერთი მხევალი ხარ, ეგზომს დიდებას აღმითქვამ! [რით ძალ გიცს შენა ესე ვითარიო?]" მან ეგრე უთხრა: „[ხელმწიფესა]

მამასა შენსა საწამლავეთა ესრეთ მოვიპარავ და მოვკლავ, რომე სულიერმან კაცმან ვერ იგრძნას. არცა არას შენ გაგრჯი; სალაროთა კლიტენი მე მაქვს, ხელთა მოგცემ და ვინლა იქნების შენი მოცილე [და წინა აღმდგომიო]?”

სკლძწილის შვილისაჲან სძმის აზოღუბა

- ყრმამან გაიცინა და ვერე უთხრა: „ჰე, ურწმუნესო და ჟსირცხვილესო ღიაცო! ვინა მყავს ტახტისა და გვირგვინისა მაცილებელი? ჩემს მეტი მამა ჩემსა ვინა ჰყავს? [და იმის მეტი
- 10 მე ვინა მყავს] არა ჩემთვის უნდა ტახტი და გვირგვინი [და ჩემი არ არის]? მამის სიკვდილს მიჩჩევ, შენგან კიდევე ავისა მოქმედი ვინ სადა იპოვების ქვეყანათა ზედა?!” მცნება ისე მიმი-
ლია [და დამიმარხავს ოსტატისა ჩემისაგან], რათა ამ შვიდსა
15 დღესა [და ღამესა] მამასა ჩემსა არა ვნახავ და არცა ხმას ამო-
ვიღებ. თუ ამ შვიდ დღეს არ მოვევდი, პასუხს მაშინ მოგახსე-
ნებ; და, თუ მოვევდები, ბედი შენი [მოხდება და] იქნებისო“.
ეს თქვა და აღგა და კარში გამოიქრა. რა ხელმწიფისა შვი-
ლი გარეთ გამოვიდა [მას წყეულსა], ღიაცს სინანული შეეჴნა
არა მცირედნი და ესრეთ თქვა: „მართლად თქმულა იგი სიტყვა:
- 20 ზმტერსა იგი არა შეუძლიან, რომე კაცი თავის თავს უზამს
თავისის კკუითა-ო. ესრეთ ბრძენმან და გამოცდილმან რა ვქენ?
აქნობამდის ამ დიდს ხელმწიფის სასახლე⁷⁰ [და ქვეყანა ყოველი]
ჩემის კარგად ქცევით გაკვირვებული იყო, და ყოველი პირი
და ენა მე მაქებდა; და ხელმწიფემაც ასეთი კკუა და ერთგუ-
- 25 ლობა შემატყო, რომ სალაროთა კლიტენიც მე შემამომვედრა.
ყოველნი მე მნატრიდიან, კარგის [ქცევისა] ნაბუსიანობის და
დედაკაცობის იადგრად მიყურებდნენ, და ესრეთ უჩვენე ჩემი
თავი! აწე უნამუსობისა და ავ-დედაკაცობის გარეითად ესრეთ
მოწყალისა ხელმწიფისა სისხლი რატომ-ლა შევიდევ? რა ვიცოდი
- 30 მის ყრმისა გონება, რომ ესრეთ ძნელი და საკრძალავი საქმე
ასე მალე და გამოუცდელად გამოუცხადე და გავანდევე? თუ ამ
შვიდს დღეს უკან დარჩების, [და არა აუტყდა რა, მასუკან] მიგვა
მამასა მისსა და ჩემს ნათქვამს ყველას უამბობს. აწე ცოდვა
იქნების, რომ ლუკმა-ლუკმა დამჴრას? სისხლი ვის ეკითხვის?⁷¹
- 35 ესე გვარი თავს აბრალა და მერე ესე თქვა: „თუ არას ვეცდები,
ჩემმან საქმემ ჩაიარაო.“ [ზე-ადგა,] პირის სახე ჩამოიგლიჯა და
საყულო გარდაიხია, თმანი გარდმოიყარა, ტანისამოსი სულ

დაიფრიწა, ძალად სხვისაგან ნაქიდებივით შევარდა ხელმწი-
 ფესთანა ტირილით და ზახილითა, ხელმწიფისა ტახტისა ფერხთა
 მოეხვია და ესრეთ უთხრა და იძახოდა: „ყოვლისა ხელმწიფო-
 ბისა სამართლისა იადგარო ხელმწიფეო, [მეცა] განმიკითხებ! 5
 ყოველნი ნადირნი და პირმეტყველნი შენის მოსამართლეობისა-
 გან სამართალს იშოვებენ, ჯიმშედ და ანუ შირვან, და ანუ იგი
 დიდი სოლომონ შენგან ნასწავლებსა გვანან; მოსამართლეობითა
 და თვით მშობისა⁷² შური აულიათ. მარტო ქეყყანაზედ მე ნუ
 გამიშვებ გაუკითხავად.“ გაუკვირდა ხელმწიფესა, თუ ვისგან
 ჩივის ჩემის არმის წოსამსახურე ეს დედაკაციო? მან დიაცპან 10
 ასე მოახსენა: „ხელმწიფეო, რა თქვენ თქვენი შვილის უუბრო-
 ბაზე ისრე შეწუხებული გნახე, ერთგულობისა და შეკვირებისა
 ცეცხლით სულ თავით ფერხამდინ დავიწვი. გამოვითხოვე იგი
 ხელი, ჩემსა სახლსა წავიყვანე,—ჩემითა ძუძუთა იყო გაზ-
 დილი შვილობისა პირობაზედ,—ეგების რომ შევიტყო, თუ რა 15
 სკირს ყრმასა მას, და ვათქმევინო რასათვის უუბრობს, და
 მეფისა გულისაგან ამის შეკირება ამოვიღო და ოდეს მო-
 ვიყვანე სახლსა ჩემსა, დაუწყე დედა-შვილური გონიერი
 და ტკბილი სიტყვანი და ასრეთ ვარკვი, რომ ხელმწი-
 ფესა მამასა შენსა შენისა დაბადებისათვის და წინათ უშვილო- 20
 ბისათვის რომ ამდენი ჰირი უნახავს, იგი არა კმარა? და ან რა
 რიგითა ცრემლითა⁷³ და ვედრებითა მოგითხოვა ღვთისაგან?
 ახლა კიდევ რა არის, რომე შენისა უუბრობისა მიზეზითა ესრეთ
 შეკირვებულად გაგიხდია? ღვთისაგან რად არ გეშინიან? 25
 მეთქი. მე ესე გვარსა სიტყვასა შევაგონებდი. მან ბიჭურად
 ლიზლობით შეწმასნილნი სიტყვანი მითხრა. მე სხვათათვის ნათქ-
 ვამად არა მსმენია, არმც თუ სხვას ვისმეს ჩემთვის ეთქვას. მან
 ეგრე მითხრა: «რაც ხელობასა და გაუგონლობასა ვხელობ, სულ
 შენის მიჯნურობისათვის ვიქმოდი.⁷⁴ მე აკვანსა შინა რომ ვიწვევ
 და ძუძუს მაწოვებდი, შენი სურვილი და მე ერთად ავლორ- 30
 ძინდით, სასწავლოსა შინა სიბრძნისა წიგნსა რომ მასწავლიდენ,
 მე შენსა მიჯნურობასა ვიზეპირებდი; შიგნით ჩემი გული შენის
 მიჯნურობისა სისხლითა ეგზომ აივსო, რომ ნამეტნავმან შენისა
 ლაწვისა ფერადად გაამეწამულა. შენთა თვალთა სიშავემან ჩემი
 სანთელი თავისა ფერად გახადა; შენმან აგრე მშვილდურად 35
 მოხრილმან წარბმან ახალი ნორჩი ტანი ჩემი მოდრიკა, წამწამმან
 გული ესრეთ დამიჭრა, რომე ჯანიწოზმაცა მისი კურნება ვერ
 იმოქმედოს. მან დამამუნჯა, რომე შენის მეტის კაცის ნაუბარი
 არ მიაგების. აწე მე დამემოყვრე, გულისა ჩემისა ნება ალას-
 რულე და მე მაჰასა ჩემსა მალვით და მიპარვით თავსა მოვკ- 40

- ვეთ და ანუ ძელსა ზედან ჩამოვარჩობ. მაშინ ბანოვანთა თავად და განმანათლებლად ტახტისა ჩემისა შენ დაგსვამა-ო. მე რა ესე მესმა, გახელებული წამოვარდი; წამომამტრინდა, ძალად ჩემის წმინდის კალათის დასერას ლამობდა. ძლივ ხელიდამ
- 5 დაესხლტი.¹⁵ აწ ესრე არის, რომ შენმან შვილმან თავიცი მოგყვეთა და სახლიც შეგიტყვინა. შენი არამი სიწმინდით ანგელოზთა სამყოფსა ჰკენდა და ახლა ესრეთ შეგინებულჰყო. ეგზომი მოვეყრილვარ ესრეთ დიდსა ხელმწიფეთა წინა შენსა განწმენდილსა სახლსა შიგან და ესე გვარი საქმე და სიტყვა
- 10 როდის ხსენებულა? თუ სახლსა შენსა შეარტყვენდა, სიკვდილს რაღას გემართლებოდა? ჩემის ძუძუს რძით გამიზღია. ძიძა დედისაგან უფრო საყვარელი არ არის? დედის სიყვარული ჰქონდა და მე საავტაცოდ მომინდომა. ხელმწიფის—მამის უბრალოდ მოკვლა როგორ შერჩეს? ესეთი შვილი რა საყალია? ჰკითხე შენთა
- 15 ბანოვანთა შიგან, თუ ჩემის სიწმინდისა და ნამუსისა უკეთესი შენს სახლშიგან სხვა ვინმე იყოს. ჩემის სიწმინდის ელვარებითა შენი არამი და სახლი სულ ელევდა და კამკამებდა. აწე, თუ შენსა თავსაც არ გაუფლენ და მეც სამართალს არ მიზამ, და მას ყრმას აწვე თავსა არ მოჰკვეთ, როგორც ფოლორცსა და
- 20 ქარვასლასი არ დაეჯდები, ისე შენთა სასახლეთა შინა არ დაედგები. წავალ თემთა და ქვეყანათა შინა და ჩემსა დღეთა შინა ვივლი, და ამ ჩემსა უსამართლოსა ვიტყვი და მოვთქვამო.“
- რა ხელმწიფეს ესე ესმა, ჯავრით ბრუ დაესხა, ტვინსა ცეცხლი მოედვა. ესე გვარი სიტყვა დღეთა მისთა შიგან არა
- 25 სმენოდა და [განრისხებულმან] ესრეთ ბრძანა: „ღმერთმან სისხლისა შემარტყვენელი და ჩემი მკვლეელი შვილი ნუ მომცეს, და, ვითაც აბესალომ გამოიმეტა თავისი შვილი სახლის შერტყვენისათვის და თავი მოაკვეთინა, და ნოემანც ერთის გაცინებისათვის სწყევლა და კიდეც წარწყმდა, აწე მეც ისე უზამ მას
- 30 ყრმას! ჯალადები მომგვარეთ, თავი მოკვეთონ, და აქ მომიტანონ თავი!“-ო.

კ ა რ ი VIII

აქ ბიძის ქართულით ხელმწიფემ თავისი შვილი
სასიკვდილოდ მისცა ჯალადებსა

- ჯალადებმან ფიცხლადი აიყვანეს ხელმწიფის შვილი და სასიკვ-
- 35 დილოდ გააშთვლეს. ამაზედან ხმა დავარდა, და ვეზირებსაც ამბავი მოუვიდათ ვითა ხელმწიფეს თავისი შვილი ჯალადებისათვის მიუცემია სასიკვდილოდ [და თავს აგდებინებენო]. გაკ-

ვირდეს და ჯალადებს კაცი გაუგზავნეს: „რასა იქო? მაგ ყრმას ხელსა ნუ მიჰყოფთ, და სრულიად ინდოეთი არა დაამზოთ, მცირესა ხანსა მოიცადეთ და ჩვენ საქმესა უყურეთო.“ მერმე უფროსმან ვაზირმან სხვათა ვაზირთა ესრეთ უთხრა: „ვერ ხედავთ ხელმწიფესა, ესოდენი ბრძენი კჳა ერთ ეშმაკს დიაცს თუ როგორ მოუნადი- 5 რებია,⁷⁶ რომ სახელმწიფოს შვილს აკვლევინებს? აწე ესრე იცოდეთ: რა ხელმწიფე ამ წყენისაგან ჯაერსა და მწუხარებას⁷⁷ ამოიყრის, სინანულს ჩავარდების. მერე ჩვენ ამას არ გვეტყვის, რომ „გაჯავრებულს კაცს კჳა როგორ შერჩების? რის ვაზირები ხართ და ეგზომ ჩემს წყალობას სჳამო, რომ ეს საქმე არ 10 დამიშაღეთ, და ჩემნი ორივე თვალნი ხელითა ჩემითა ამომაყრევინეთ და ჩემი სახელმწიფო დამაქცევინეთო?“ ჩვენ, აბა, რა უნდა ესთქვათ და ან რა უნდა უპასუხოთ? თუ დაგვბოცოს, უმართლე იქნების,“ სხვათა ვეზირთა ესრეთ უპასუხეს: „ხელმწიფესა თავისი შვილისათვის თავისი სიკვდილი დაუწამებია და 15 სახლის შერცხვენა. ოდეს ჩვენ ამას უსარჩლოთ, ორგულობას და მის კერძობასა დაგვწამებს და დაგვბოცს. და მოსწრაფებით სიკვდილს მოგვიანობით სიკვდილი სჯობსო.“ თავმან ვაზირმან ესრეთ უპასუხა: „დაცუდნებულ ხართ მაგა თათბირსა. ხელმწიფის შვილი ერთს ბოზს ეშმაკს რომ მოვაკვლევინოთ, რას 20 იტყვის სრულიად ინდოეთი? არამც თუ სავაზირო კჳა დაგვეწამება, არამედ ნახირის ძოვნასაც ვინღა დაგვსაქმებს? და თუ არ დამიჯერებთ, იმ ერთის უფროსის მაიმუნებით მე ჩემის დედაწულობით ისეთსა აღგილსა წავალ, რომ ჩემი წანავალი ალაგი სულიერმან კაცმან ვერ შეიტყოს. მაშინ ჩემი კჳა, მგონია, 25 მოიგონოთო“ და თქვა თიმსარი:

თიმსარი გმობსა

„ამა თემსა შინა ერთსა მაღალსა მთაზედან ძველად ოდესმე მაიმუნთა სახლობა და ყრილობა ყოფილა, რომე იმისი უმრავ- 30 ლესი მაიმუნი სხვაგან არ გაგონილა; ნიგვზის ხესა ზედან და ნიგოზ ქვეშ სახლებულან. დღესა ერთსა გადმოუხედავს ერთს მაიმუნს და დაუნახავს სადითმე გარდმოვარდნილი მთის ძირში ერთი ნათამაშევი ცხვარი. წასულა იგი მაიმუნი და უფროსის მათისათვის უთქვამს და უჩვენებია. რა მას ბერსა მონახულსა იგი ცხვარი უნახავს, თეთრი წვერი და ულვაში გაუგლეჯია და 35 ესრეთ უთქვამს: ესეოდენის წლისა ვარ, მრავალი მსმენია და მრავალი გამიგონია, და არაოდეს აქ ცხვარი არ მინახავს. როდესაც ქვეყანათა ზედან უქნელი და უნახავი საქმე იქნების და

- ინახვის, ნიშანია და არცა იგი ქვეყანა აუოხრებელი არ მორჩებიო. შეუყრია სრულიად იქ მყოფი მაიმუნნი და ესრეთ უთქვამს: «ძმანო, [მამანო] და შვილნო! თუ მე რასმე დამიჯერებთ, ავიყარნეთ აქილამ და სხვას თემს წავიდეთ»-ო. მათ ჰკითხეს, თუ: «რისთვის უნდა ავიყარნეთ? ათასი წელიწადი უფრო არის, რომ ჩვენი ნათესავი აქ დასახლებულა და ჩვენი სამკვიდრო ალაგი რისთვის განვაგდოთ?»-ო. მან ბერმან ეგრე უთხრა: «თუ კარგის ნიშანი იყოს, ამას ათას წელიწადს რატომ არ გამოჩნდა ცხვარი ამ ადგილსა? მე დამიჯერეთ, აყრის ნიშანი არის, ეს ალაგი დავაგდოთ»-ო. მათ შორს დაუჭირეს. იგი უფროსი მონახული თავის დედა-წულთ აიყარა და წავიდა. იმათ იმის ჰკუთსა და აყრაზედ ბევრი იცინეს. გამოვიდა [მცირე] ხანი და მინდორთა ცეცხლი მოედვა; ცხვარსა გაუპარსაობით მატყლი გაზდოდა⁷⁸; ცხვარსა ცეცხლი მოეკიდა, ცხვარმან სირბილი დაიწყო და მის ჯამისა ხელმწიფის სამყოფინარს სასპილოეს ალაგს შევარდა და ჩალიან სახლსა შეეფხანა; მას ჩალას ცეცხლი მოედვა, სპილოები სულ დაირუჯნენ და დაიწვნენ. [ესე] ყველა ამბავი ხელმწიფეს მოახსენეს. ხელმწიფემან ბრძანა: «წამალი მოიკითხეთ, ამდენს ძვირფასს სპილოებს ნუ დამიხოცთ»-ო. მოკითხული ქნეს და ბრძენს აქიმს ჰკითხეს. მან ეგრე უთხრა: «მადრმუნის ქონის მეტი მაგათი წამალი არ არის რაა»-ო. [წავიდენ და] ხელმწიფეს მოახსენეს. ხელმწიფემან ბრძანა: «წადით და, საცა ჩემს სახელმწიფოში მაიმუნი იყოს, სულ დახოცეთ და ქონად დაადნევიო»-ო.⁷⁹ წავიდენ და იმ ადგილსა მივიდნენ, [საცა ის მაიმუნები იყვნენ] და დაუწყეს ხოცა. ერთმან მაიმუნმან ჰკითხა «[ძმაო,] რა არის ჩვენი დანაშაული? ანუ ხელმწიფის რისხვად გვეწვიაო?» მათ უთხრეს: «დანაშაული არაგაქვსთ რა. ცეცხლ-მოკიდებული ცხვარი შემოვარდა და ხელმწიფის სპილოების სადგომი დაწვა და სპილოები დაირუჯნენ. ბრძენმან აქიმმან თქვენი ქონი ასწავლა წამლად და იმისთვის გხოცთო». [მასვე წამსა] მათის უფროსის რჩევა და ჰკუთა მოეგონათ და ასრე თქვეს: «ვინც თავისა უფროსსა და მონახულს არ დაუჯეროს, ამის უარესიც ნუ დაელევისო». აწე, [ვეზირნო,] ეს არაკი ამიტომ მოგახსენეთ, რომ, რადგან უფროსი ვარ, დამიჯერეთ».
- 35 მოეწონათ სხვათა ვაზირთა და ველარ დაეძრნეს სიტყვასა მისსა და ასრე უთხრეს: „უწინ შენ მიდი, ჩვენი თავი და უფროსი შენ ხარ და მას უკან შენი საქმე როგორც დაგვარიგებს, იმას ვიქთო.“ ადგა უფროსი ვეზირი და მივიდა წინაშე მეფისა.

მისვლა პირველის ჟღირისა ხელმწიფის შვილის
სიყვდილისაგან დასასწრელი ქართულის მოხსენებად

მივიდა ვეზირი, ხელმწიფე დალოცა და მოაჯეთა წესითა
ხელ-პოკდობით დადგა. ხელმწიფემან შემოხედნა და უბრძანა: 5
„ვეზირო, მოაჯესა გავხარ და რაცა გინდოდეს, თქვიო.“ ვეზირ-
მან ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, დამბადებლისა [ლეთისა]
სახელსა უტყუვრად ვფიცავ, რომ არც ფერობით, არც სიყუ-
რულით და არც ერთგულობით ვიტყვი ამას მე. მონახული კაცი
ვარ და თარიღნიცა⁸⁰ მეფეთანი მრავალი მინახავს; მე შენის- 10
თანა ბრძენი და მოსამართლე, ყოვლითურთ სრული, ყოვლითა
სამეფოთა ზნითა შემკული მეფე არ მინახავს და არც მასმია.
აწე ღმერთმან მისითა უშურველითა წყალობითა სიბერისა ეამსა
შენის ტახტისათვის ერთი შვილი მოგცა, და აწ ერთის ღია-
ცის ქართულითა ჯალადებისათვის სასიკვდილოდ მივიცია. არაო- 15
დეს ქურდი და ავაზაკი კაცი, თუ შვიდ გზის არ გავიკითხავს, არ
მოგიკლავს. უბრალოსა სისხლის საკრძალავად ღამით საქმეს აპი-
რობთ; გაუთენებლად საქმეს არ დაინახავ, გაუკითხავად და შეურ-
ყობრად შეილსა ჰკლავ. ესრე რა გვარი საქმე არისო?“. ხელმ-
წიფემ ვაზირს ღიაცისა და მისის შვილის საჩივარი უბრძანა. 20
ვეზირმან ეგრე მოახსენა: „ღიაცის ეშმაკობასა და სიმტყუენესა
ზედან ერთსა თიმსარს მოგახსენებო.“ მეფემ უბრძანა: „თქვიო.“

თიმსარი მხუთთ

„ერთსა ქალაქსა შიგან ერთი საბრალო დოვლათიანი კაცი
იყო, ერთი ცოლი ჰყვანდა და შვილებიცა ჰყვანდა. ცოლი ერ- 25
თობ ტურფა და ღამაზი იყო; მორკმა, სახლი, კარი და პატ-
რონობა კარგი ჰქონდა, მაგრამ დედაკაცი ეშმაკი და არა წმინდა
იყო: მოყვარე ჰყვანდა და ქმარმა არ იცოდა; ცოტად ეკვი კი
ჰქონდა. დღესა ერთსა ერთმან თავისმა მოყვარე კაცმან დაჰ- 30
პატიყა კაცი იგი. მოვიდა შინა და ცოლსა უთხრა: „ერთმან
ვინმე კაცმან⁸¹ დამპატიყა; როგორ მეტყვი: წავიდე თუ არა,
და ან შენ მარტო როგორ გაგიშო-ო. ცოლმან ეგრე უთხრა:
«[ღიახ] წაბძანდიო.» ადგა კაცი იგი და წავიდა. ერთი თუთი
ჰყვანდა, ადამიანისაგან ლაპარაკზედ გაწერთენილი, მუდამ შა- 35
ქარსა და ქიშმიშს აკმევდა, და ოქროს ყაფაზაში უჯდა, აივანში
ეკიდა. მიუდგა კაცი იგი თუთსა: «ამალამ თვალს ნუ მიხუტავ.

ჩემ სახლსა შინა რაცა მოინახო და ან შეიტყო, ყველა [წვრი-
 ლად] მიაბნეოა. თუთიმ ეგრე უთხრა: «ღია ღმერთო,⁸³ შენი ბრძა-
 ნება გავათაო⁸².» და კაცი იგი საწვეველსა აღგილსა წავიდა.
 5 ოდესცა დედაკაცმან თავისი ქმარი გაიცალა,⁸⁴ იმავე წამსა მისან-
 დოსა კაცსა წიგნი გაატანა და მოყვარესა თვისსა მისწერა
 ესრეთ: «რა შენსა შეყრასა მოეშორებულვარ, მასუკან სისხლის
 ცრემლითა შევლებულვარ; ოდესცა ჩემი ხელი შენს კალთას
 მოშორებია, მუნიტგან აქამომდე ეგზომი მიცია ორისავე ხელი-
 10 თა თავსა, რომე თვალთა სინათლე სრულებით მომკლებია. აწი
 პატრონი ჩემი საწვეველსა [ალაგსა] წავიდა და ამას ლამესა არ
 მოვა. მოდი, იმას თვალთ ნაცარი ვაყაროთ და ჩვენ ერთმა-
 ნეთთან სიახლოვითა გავიხაროთო». რა ესე წიგნი ნახა, კაცმან
 მან გაიხარა, წიგნსა აკოცა და უბეში ჩაიდვა. როდესაც შელამდა,
 წავიდა კაცი იგი. ვითარცა არშიყ-მარშიყთა წესი იყო, ისეც
 15 ისე შეკაზმული წავიდა. და ღიაციც ისე დახვდა. სახლი, დასაჯ-
 დომი, ჯამ-ტაბაკი განშვენებული [დაახვედრა,] ღვინო ყირბიზი,
 მათთა ბაგეთა შესაფერი. შუალამის ქამამდის სმად და სიხა-
 რულად სხდეს და შუა ლამეს უკან დაწვნენ. თუთი ყაფაზით
 გამოიმზერდა. რა გათენდა და დედაკაცსა პირსა ზედა თვალ-
 20 მარგალიტი გაუცივდა, ყრმასა მას გაეღვიძა, წამოდგა და უკა-
 ნის კარით გავიდა⁸⁵. რა ყრმა გავიდა, სახლის პატრონიც მო-
 ვიდა და ცოლსა სიცილით და სიხარულით სალამი უბოძა.
 ღიაცმა უაზრობისთვის ნაზობა დაიწყო და წყრომის გვარად
 ასე უთხრა: «შენ საღბინოდ დახეალ და მე მარტოს დამაგდებ;
 25 წუხელის მპარავის⁸⁶ შიშით ზეზე ევდომილვარ, არც მისვამს და
 არც არა მიკამია, და არცა თვალი მომიხუჭავსო»⁸⁷. ქმარმან
 ბოდიში⁸⁸ მოიხადა და ეგრე უთხრა: «არცა მე მინდოდა შენი
 გაყრა და წასვლა, მაგრამ შენისავე დასტურით წაველიო». მასუკან
 დედაკაცმა სიტკბო და სიხარული დაუწყო, ხელი მოჰ-
 30 კიდა, გვერდსა დაისვა და ეგრე უთხრა: «ნაღვინევი ხარ»-ო,
 მყავიანი საქმელი გაუკეთა და მიართვა. მერმე დაწვნენ და, რა
 ალერსი გაათავეს, კაცი გარეთ გავიდა, თუთის ყაფაზას მიუდგა,
 ლაპარაკი დაუწყო და ჰკითხა: ან რა ნახე და ან რა გაიგონეო?
 თუთიმ ეგრე უთხრა: «ნეტამც ორივე თვალი დამდგომოდა და
 35 შენს სახლში მე ამგვარი სირცხვილი არ მენახა! რასამც წამს
 შენ წახველ, იმავე წამს წიგნი მისწერა, თავისი მიჯნური მოაყ-
 ვანინა. ნეტამც ისეთი კარგი არ ყოფილიყო ის მოსაკლავი კაცი.
 ჩემს თვალს იმისთანა კაბუკი⁸⁹ კაცი არ უნახავს: ჯერეთ წვერ
 გაუთავებელი,⁹⁰ ახალ უღვაშაშლილი, მზის მსგავსი იყო, ბაგა
 40 იაგუნდი, ტანად ახალ, ნოჩი ალვის ხეს გვანდა; მისის ქოჩ-

რის სურნელებამან⁹¹ აქ ყაფაზაში დამარჩო. ხელები კალთაში
 რომ ეწყო, ასე გეგონებოდა კაცსა, ვარსკვლავები უსხედს, მე
 აგრე ვეძებ: რა ის დაბადებულა, იოსების სილამაზე ორმოში
 იმას ჩაუგდია და თვითონ გამოჰყოლია. შუა ღამემდინ ლალის- 5
 ფერის ყირმიზის ღვინით ერთმანეთი აამეს და ძოწეულის ლალის
 ბაგეებს სწოვდენ და აკოცებდენ და შაქარი და რძე რომ გააერთო,
 ისე ტკბილად იუზნეს. შუა-ღამეს უკან დაწვნენ და ასე შეიბ-
 ვივნენ, რომ წებოთი შეწებულს ჰგვანდენ. მათ უსაყვარელსი
 მიჯნურნი არც ვისი და რამინ ყოფილან, არც ყაისი და ლეილი,
 არც ტარიელი და ნესტან-დარეჯან, რომე იმათ ეს ღამე ისია- 10
 მოვნესო. რა თუთისაგან ეს ამბავი მას კაცსა ესმა, თოფის
 წამალი რომ ცეცხლმან აღიტაცოს,⁹² ისე აენთო. აიღო ერთი
 დიდი ნიჩბის ნატეხი, მიუხდა დედაკაცსა და დაუწყო ცემა.
 დედაკაცი ჰკითხავს: «რა დავაშავე, რასათვის მკლავო?» მან არა
 პასუხი გასცა, ეგეოდენი სცა, რომ სულის ამოსვლას გარდა არა 15
 დააკლო-რა. კაცი რა კარზედ გამოვიდა, დედაკაცმან გულსა
 შინა თქვა: «ვინ გაამეღავენა ჩემი ხვაშიადი და ჩემს ქმარს ჩემი
 თავი ასრე უწყალოდ ვინ მოაკვლევინაო?» ერთი თავისი გაზ-
 დილი ყული ჰყვანდა, იმას დასწამა: «ეგების იმან მიაზრა და
 ჩემის ქმრის ყურში იმან ჩააგდო»-ო. მოიყვანა ყული იგი და 20
 უთხრა: «ვინღაც ჩემს ქმარს უთხრა და მე მამებლა და ისრე
 გამხადა, რომ ოღონდ სული არ ამომსვლია, თვარემ სხვა ასო
 მთელი აღარ მაქვსო». მან ყულმან ასე უფიცა და შეიჯერა: «მე
 არცა რა შენი მინახავს, არცა რა შემიტყვია და არცა რა შენი
 აუგი შენის ქმრისათვის მიაწია და, კიდეც რომ შემეტყო, მე 25
 შენს ხვაშიადს სხვას კაცს როგორ ეუამბობდიო?» რა ღიაცი
 ამაზედ შეჯერდა, მას უკან უთხრა: «გუშინ ვნახე, თუთი და მისი
 პატრონი რომ ყური ყურზედ დაედვა და ლაპარაკობდენო». მერე
 ღიაცმა თქვა: «უსაცილოდ ესე საქმე. თუთის მეტს არავის
 უქნია; აწე, თუ მეც ამისი პასუხი არ უყავ, თურმე დედაკაცი 30
 არ ვყოფილვარ და არცა რა შემძლებიაო». არცალა ხმა გას-
 ცეს და არც არა კაცმან ახსენა თავისისა ცოლისა ავ-ნაქმარი.
 გამოვიდა კარგა ჟამი, დღე, თვე და კვირა. ქალაქსა შინა კაც-
 მან ვინმე ქორწილი ქმნა; მისმან ნაცნობმან და კიდეც კაცსა მას
 დაჰპატიჟეს გულითა საწვევარსა.⁹³ წავიდა კაცი იგი და თუთის 35
 ესრეთ დააბარა: «თუ სახლსა ჩემსა კიდეც ნახო რამე, ნურას
 დამიმაღავ, მიამბე და, თუ კიდეც ნახავ რასმე, უსაცილოდ მოგკ-
 ლავ ცოლსა ჩემსა. და, თუ აღარს ნახავ, ამ ცემას დავაჯერებ;
 შენ კარგად უფროთხილე და ნუ დამიმაღავ, რაცა ნახოო». თუთი
 დაჰპირდა: «თუ ვნახავ რასმე, როგორც აქამდინ არ დამიმაღავს, 40

ისე ახლა არ დაგიმალავო“. ადგა ის კაცი, წავიდა. რასაც წამ
 დედაკაცმან ქმარი გაიცალა საწვეველს, ფიცხლავ მიჯნურთან
 კაცი გაგზავნა და იხმო; მოიყვანა და უკანით ასეთსა სახლსა
 ხალვათსა შიგან შემოაპარა, რომ ის სახლი თუთის არ ენახა.

5 რასაც დროს დაღამდა, ყმაწვილები შეყარა და ესრეთ უთხრა:
 «თუთის ყაფაზის თავზედან ასე რიგად მომართეთ, რომე ხელ-
 საფეკავი ბრუნევდეს და თუთის თვალს და პირსა ნაცარი და
 მტვერი ეყრებოდეს, და წყალსაც ასხამდეთ, რომ ვეღარა გაი-
 გოს რაო». წვიმის მაგიერად წყალი ასხეს, ქუხილისა და გრგვინ-
 10 ვის მაგიერად ზელსაფეკავი აბრუნეს. თუთის ზელსაფეკავის
 ბრუნვა ცის გრგვინვა ეგონა, წყალი წვიმა ეგონა, ნაცარი და
 მტვერი ქარისაგან ეგონა. ვერც თვალი აახილა და ვერცა მათი
 საქმე გაიგო. ამისთანა ილათითა მას ღამესა მან მოყვარესთან
 განისვენა და თუთიმ ვერა შეიტყო რა. რა გათენდა, მოვიდა
 15 კაცი იგი, ცოლის ალერსი გაათავა. მას უკან თუთის ყაფაზას
 მიუდგა და ჰკითხა, თუ: «ჩემსა სახლსა შინა კიდევ ნახე რამე
 თუ არაო?» თუთიმ ეგრე უთხრა: «სადაც თქვენ იყავით, იქ არ,
 იყო ესოდენი ქარი, -გრგვინვა და ავი დარიო?» მან ეგრე უთხრა:
 «ჩვენ არც ქუხილი გვინახავს, არც გრგვინვა, არც წვიმა და არც
 20 ავი დარიო.» მიბრუნდა და ცოლს უთხრა: «თუთი ასე მეუბნე-
 ბის, აქ ასეთი არეულობა, ქუხილი და ავი დარი იყოო, რომ
 ასე გვეგონა, ქვეყანა დაიქცაო. დასტურად აგრე იყო თუ არა?
 სადაც ჩვენ ვიყავით, იქ არც ერთი ყოფილაო.» ცოლმან ასრე
 უპასუხა: «შენი თუთი ასეთს მართალს ამბავს დაგახვედრებს შენის
 25 სახლისა, რომ ყველა მართალი იქნება; ან გრგვინვა, ან ქუხილი,
 ან სეტყვა აქ სადა ყოფილაო?» დედაკაცმან ამბავად ქმარი შეიჯერა
 ფიცითა და მოწამენიცა მოასხა, რომ არც ერთი არა ყოფი-
 ლიყო. კაცი გარედ გამოვიდა და ასრე თქვა: «თუთიმ ცოლი
 უბრალოდ მომაკვლევინაო; ასეთის გულის შეიქმნა ჩემზედ, რომ
 30 თავის დღეში არ მოიბრუნებს; თურმე თუთი ესრეთ მტყუანი
 ყოფილა და ყველას ტყუილად მეუბნებოდაო.» ადგა, ყაფაზი-
 დან გამოიყვანა, დააწყვიტა მიწაზედ და [უბრალო სული თუთი
 კი] მოკლა. იმ ადგილს მას კაცს ერთი მუსაიბი⁹¹ კაცი ჰყვანდა,
 კარზე გამოვიდა და თუთი მკედარი ნახა; გაუკვირდა და თითსა
 35 იკბინა, ჰკითხა: «ეს თუთი ვისი არისო?» უამბეს, ვისიც იყო.
 ეწყინა და ასრეთ თქვა: «ეს როგორ მოკლა, ქვეყანაზე ამის-
 თანა თუთი არ იყოო.» ამის მეტი არა თქვა რა და შინ შევიდა.
 დღესა ერთსა მან კაცმან იგი თუთის მკვლეელი თავის მუსაიბი
 კაცი ნახა და ჰკითხა, თუ: «რასათვის მოჰკალიო?» მან ესრეთ
 40 უპასუხა: «ცუდ-მოუბარი და მტყუანი⁹² იყოო. ერთხელ ასეთი

ამბავი მიაშობო ტყუილად, რომე ცოლი კინალამ მომაკვლევეინაო.»
 მან კაცმან ესრეთ უპასუხა: «დამცდარხარ, უბრალოდ მოგიკ-
 ლავს ამისთანა უსწორო ფრინველი, [თუ უბრალო სული არ
 მოგიკლავსო]. აბა ერთი შენი სახლის ყმაწვილი მოიყვანე და
 ჰკითხეო.» წავიდა, მან კაცმან ერთი თავისი შვილი მოიყვანა 5
 და ჰკითხა: «ყმაწვილო, წუხელი რას იქმოდით და ან რას შეეკ-
 ცეოდითო?» მან ყმაწვილმან ასრეთ უპასუხა: «წუხელის არც მე
 და არც ჩემ ტოლს ყმაწვილებს არ გეძინებია; თუთის ყაფაზას
 თავზედ დედაჩემმან ხელსაფეჭავი გვაბრუნებია და გათენებამ-
 დინ თვალში მტვერი გვაყრევინა და წყალი გვასხმევინა»-ო. მან 10
 კაცმან უთხრა: «არ კი გითხარ, უბრალოდ მოგიკლავს და შენი
 ერთგულობისათვის მოკვდაო?» მერე მან კაცმა შეიტყო, რომ
 ცოლმან ილათით მოაკვლევეინა. დაიწყო სამძიმარი და ტირილი⁹⁶,
 მაგრამ თუთის აღარა ეშველებოდა რა.»

რა ვეზირმან ეს არაკი მოახსენა და გაათავა, ხელმწიფესა 15
 ასე მოახსენა: „ხელმწიფეო, დედაკაცი, რომელიც ავი გამოვა,
 ასეთის ტყუილის მოგონება იცის! რად გირწმუნებია დიაცის
 ქართულიო?“ [რა ვეზირმან ასე მოახსენა], ხელმწიფეს გულში
 ჩაუფარდა ვაზირის მოხსენება. მერმედ კიდეც მოახსენა ვაზირ-
 მან: „მეფეო, ძე შენი ტყვედ შეინახე, მისანდო კაცთა მიაბარე, 20
 გასინჯე შეცოდება მისი და, როდესაც მართალი შეიტყოთ, მასუ-
 კან რომელიც ხამდეს, ის უყავი. და თუ ფირმანს მიბოძებთ,
 ავის დედაკაცისაგან ტყუილთა აღრე პოვნასა და მოგონებასა
 ზედან სხვას არაკს მოგახსენებო!“⁹⁸ მეფეს გულშიგან ვეზირისა
 სიტყვა ექვემდებარებოდა და ვეზირმან მოახსენა: 25

თიხსარი მემკვსა

ერთსა ქალაქსა შიგან იყო ერთი დიდი ვაჭარი და ჰყვა
 ერთი ლამაზი ცოლი, კეკლუცი და მწყაზარი. მას ქალაქს შინა
 იყო მის მეფის ერთი კარგი მიჩნეული კაცი, და ცოლი არა
 ჰყვანდა და მის მოქალაქისა⁹⁹ ცოლს გაეწყო.¹⁰⁰ დღესა ერთსა 30
 წავიდა კაცი იგი სხვაგან სავაქროდ, და, რა მის ვაჭრის ცოლის
 კურმან სცნა, რომ მისი მოყვრის ქმარი სხვაგან წასულაო, გაუგ-
 ზავენა ყული ერთი. ის ყული იყო ჯერეთ უწვევრული, ყრმა იყო.
 მას დიაცსა ესრეთ შეუთვალა:¹⁰¹ «თვალთა ჩემთა ორთა სინათ-
 ლეო, [გულისა ჩემისა სიხარულო], ქმარი შენი სხვაგან წასულა; 35
 მე მანდ მოვიდოდი, მაგრამ ბევრი სახლის ჯალაბი და ახლო
 მეზობელი გყვანან მანდა და მე აქ ხალვათად ვარ; სახლი, ბალი
 და ბაღა [მზად] მაქვს, სუფრის შესამკობელი ყირმიზი ღვინო,

- ხილი — ყველა დამიმზადებია; აწ მოდი და გავიხარნეთ ერთად ყოფნიითა და ლხინითაო.» მივიდა ყული იგი და კარი დაურეკა. დიაცი გამოვიდა და მან ყრმამან უამბო ყოველივე შეთვლილობა პატრონისა თვისისა.¹⁰² დიაცმა რა ყრმა იგი ნახა, [უსა-
- 5 ზომოდ] მოეწონა და ეტრფიალა, [და მოუნდა დიაცსა მას იგი ყული] და ასე თქვა: «ეს ქაბუკი მწვედ სჯობს ჩემს მოყვარესა. ბოზობა და ავი დედაკაცობა ხომ ორივე არის? მოდი, ჯერ მასთან განვისვენო, მასუკან იმის ალერსსაც დავესწრობიო.» შეიყვანა შინა, დაუწყო ლალობა და აცთუნა ყრმა იგი. და ამ საქმეზედ
- 10 დაუგვიანდა. გაგულისდა იგი მოყვარე: მის დიაცისა და ასე თქვა: «რა დაემართა აქამდინ იმ ყრმასაო?» აღგა, ხმალი შემოირტყა, ლახტი წელში გაიკეო—მის დიაცის ქმარი შინ არ ეგულეზოდა. მივიდა. იმათ კარი დაგულევილი ჰქონდათ. კარსა მიაღდა და გაღებასა იძახდა, და შინათ მისმან ყულმან თავის
- 15 პატრონის ხმა იცნა და მას დიაცსა ასე უთხრა: «არ დამეხსენ და ჩაყარდი ჩემს ცოდვაში; აწ რას მიზამ? მეც ხომ მამკლავს და შენცაო.» მან დიაცმან აგრე უთხრა: «ნუ გეშინიან, ადექ, შეხტი და ქვეშაგებში ჩაწექ,¹⁰³ და მე მასუკან მშვიდობით გაგზავნიო.¹⁰⁴ [ყული იქ დამალა და თვით] წავიდა დიაცი და
- 20 მხიარულისა პირითა წინ მიეგება და კარი გაუღო. მან უთხრა: «რამდენი ხანია ყული გამოგიგზავნე, დაგპატიე, არცა ყული მომივიდა და არცარა შენი ამბავი; ეს რატომ ასე მიყავიო?» მან დიაცმან ეგრე უპასუხა: «ეგ ამბავი მწვედ მიამებოდა: შენი დამაპატიჟებელი კაცი მომსვლოდა, როგორ დავიგვიანებდი?
- 25 არც შენი კაცი მინახავს და არცარა ამბავი მომსვლია, თორემ შენი შეყრის უკეთესი რა დამემართებოდაო?» დიაცმან კურო მოატყუა, შინ შეიყვანა, დასხდეს და მზაკვრობითა გაისრულესნება მათი.¹⁰⁵ ამასობაში ქმარი მოესწრო მას დიაცსა; რაღაც რამ საქმე დარჩომოდა, კარი დაურაკუნა და იძახოდა: «კარი გამიღეთ. საქმე მაქვსო.» დედაკაცსა უთხრა მოყვარემან:¹⁰⁶ «მე აწ რას მიზამ? იმისაგან არ მეშინიან, მაგრამ ჩემის ხელმწიფისაგან მრცხენიან. თუ მეტყვი, აქ რომ ბარგი¹⁰⁷ აწყვია, დავიმაღელიო.» დიაცს ყული იქ რომ ეგულეზოდა, ასე უთხრა: «შენ მაგას არ გკადრებ, რომ მაგგვარად დაგმალო; შენ ხმალი გამოი-
- 35 წოდე, მუქარით გადი და ასრე თქვი: ყველას დაგბოცოთო. ერთი ხმლის ყუა ჩემს ქმარსაც გადაჰყარ. შენ წადი და მერე პასუხი ჩემზედ მოადგეო.» იმ კურომ დიაცის ნათქვამი ყველა ქნა,¹⁰⁸ კარი გაიარა, ქმარი წინ შემოეყარა, ერთი ხმლის ყუა იმას გარდაკრა და მუქარით გაიარა. კაცი [შეშინებული] შინ
- 40 შევიდა, ცოლს ჰკითხა: «რა საქმე ჰქონდა იმ კაცსა, რომ კინა-

დამ წომკლა და მუქარით გავიდამო? დედაკაცმან [ეგრე] უთხრა: „დღეს რაც მე სამადლო საქმე ვქენ, ერთს სხვას არავის უქნიაო.“ ქმარმან ჰკითხა: „რა ჰქენო?“ მან დიაცმან ეგრე უთხრა: „იგი კაცი ერთს უსუარს ყმაწვილს სასიკვდილოდ მოსდევდა და შემომგებ-ვეწა: დამმალეო! [შემებრალა, ავიყვანე და] მე ქვეშაგებში დაე- 5 მალე და [უწყალოდ] სიკვდილს მოვარჩინე. რა შინ შემოვარდა იგი კაცი, მიიხედ-მოიხედა, რომ ველარსად იპოვა, გაგულისებულ კარში გამოვარდა და მუქარით იმიტომ მივიდოდაო.“ ქმარმან მოუწონა და უთხრა: „იგი ყრმა მომგვარეო.“ დიაცი ადგა და გამოიყვანა. უთხრა მან კაცმან ყრმასა მას: „იგი კაცი სასიკვ- 10 დილოდ რას საქმეზედ გდევდაო?“ ცოლმან ეგრე უთხრა: „ეგ შეშინებული არის და მე გიამბობ: (იგი ყრმა კარსა გაისტუმრა და ქმარსა ასე უთხრა:) «სააგვაცოდ სდომებია, მაგას არ უქნია, და ამისთვის გამოუმეტებიაო.»

ხელმწიფეო, ამგვარი ტყუილით სამივე მოტყუვებით გაისტუმრა. 15 დიაცო ურცხვინობა და უპირობა ეს არის. ანაზღად ხელმწიფე ვაზირისა სიტყვაზე დატება და დიდათაც მოიწონა. შვილი აღარ მოაკვლევინა, საპყრობილეს მიაბარა, მისანდონი მცველნი და-აყენა. ვეზირი მხიარულად კარზე გამოვიდა, და ესე ყველა ამბავი მას ეშმაკს დიაცს ყველა წვრილად უამბებს. დაჰმუნდა და, 20 ვითა მკვლარი, ეგრე შეიქნა, ადგა და ხელმწიფესთან წავიდა.

ქ ა რ • X

აქვს ღუჯავაცისაგან მღორედ მისჯლას სკლმწიფესთან
ბისის შვილის სიკვდილისათვის მღორეს დღესა

მივიდა მტირალი და საყელო გარდახეული წინაშე მეფისა, 25 პირი მიწასა დასდგა და ესრეთ მოახსენა: „ყოველთათვის მოსამართლეო ხელმწიფეო, რად ჩემზედა უსამართლოსა იქ? ყოველი ქვეყანა ისე ზავთსა და ყაზაბს არ მოღურჩენია შენთვის, რომ მართალსა სამართლისა დაუმორჩილებია. შენი მართლ-მსაჯუ- 30 ლობა დამბადებლისა მართლ-მსაჯულობასა მიემსგზავსება. გუშინ შენი უფროსი ვაზირი მოსულა, ტყუილი შეწმასნილი ბადე მოუქსოვია, თქვენი სიმართლის სადგური გული გამოუბრუნებია. შენი ვაზირები შენს საქმეს უკან არიან და შენის შვილის საქმეს გამოჰკიდებია, შენის ბელნიერის დროშისაგან უსამართ- 35 ლოს ვერ იკადრებენ და თავის გასაძღომს ქრთამს ვერ მიიწი-კებენ; ეს უნდათ, რომ შენი საქმე შენს შვილს გაათავებინონ და შენი საბატონო თავის ნებასა და ხელში ჩაიგდონ, უსამართ-ლოდ ქონებითა აივისონ¹⁰⁹ და შენის შერცხვენილის სახლის

სირცხილმან განუკითხველად ჩაიაროს. ანუ მომკალა: ანუ: ჩემი შერცხვენა და შენი სიკვდილი მოიკითხე. ხვალ და ზეგ დიდნი-ხელმწიფენი ამას იტყვიან, რომ შვილი ვერ გამოიმეტა და სახლის შერცხვენა ჩაუყლაპავსო. უკუნისამდე ეს საყვედურად: 5 დაგრჩება; შენი შვილი შენ ცოცხალს არ გაგიშვებს და იმ ერთის გზირის ხელობა დაგემართება. გზირი მრეცხელს ჰქვია. იმის არაკს მოგახსენებ, თუ ხელმწიფე მიბრძანებსო." ხელმწიფემ თქმა უბრძანა, და მან ესრეთ მოახსენა.

თიხსარი გუშვიდი

10 სელმწიფესთან მრეცხელის აძმის მოხსენება.
დრეკაცისაგან

„იყო ქვეყანასა ერთსა ერთმრეცხელი და ერთი ბედოვლა—თი შვილი ჰყვანდა, ასეთი ბედოვლათი იყო, რომ არასფრად არ გამოიყენებოდა, და არც არას ბერს მამას გაუგონებდა. ის მამა-მისის მუშაკობით რჩებოდა და მამას არას ხელს მოუმარ- 15 თევდა. სრულობით ტალახში იწვის და გორევედის. დღესა ერთსა გზირი წყლის პირს ტანისამოსს რეცხდა. შვილმან ვირი ტალახსა და წყალში ჩაადგო; ვირი სათლობში ჩაეფლა და ყმა-წვილი წყალმან წაიღო. დაუძახა მამას: „მიშველო!“ მამას გული დაეწვა, [შვილს; მიეშველა და] ხელი მოჰკიდა; წყალმან 20 გაზიდა და ბერი კაცი წყალმან ჩაითრია, იგი ყმაწვილი კაცი იყო, ხელი და ფეხი იხმარა და მორჩა, მამა კი წყალს დაარჩობინა. აწე, ხელმწიფეო! თუ ეს საქმე შენც დაგემართოს, მე თურმე კეუა მქონია და დედაკაციც ეყოფილვარ, და თუ არა და, მაშინ შეიტყობთ“. ეს სიტყვა ხელმწიფეს გულში ჩაუვარდა. 25 და ესრეთ თქვა: „ჩემს შერცხვენას და მერმე სიკვდილს ჩემის შვილის სიკვდილი მიჩვევიაო“. და ბრძანა: „თავი მოჰკვეთეთო!“ აცნობეს მეორეს ვეზირს, და ჯალადებს შეუთვალა: „მაცალეთ მეცა, ნუ სჩქარობთ და სრულიად ინდოეთის ქვეყანას ნუ დააქცევთ. ჩემს საქმეს უყურეთ და მოიცადეთო“.

30

ქ ა რ • XI

მეორეს ვეზირისაგან სელმწიფესთან მისვლა
და სელმწიფის შვილის სიკვდილისაგან დასსნა იმ დღესა.

შევიდა მეორე ვეზირი იგი, ხელმწიფე დალოცა და ეგრე მოახსენა: „ჰე, მალალო ხელმწიფეო და საშიშო მტერთა მძლე- 35 ველო! მოწყალებისა და მოსამართლეობისა თვალნი რად დაგიხუტავს? თუ მართალს მოგახსენებთ, თქვენგან გვეშინიან, და, თუ

დავიდუმებთ, შენი ეგზომი პურ-მარილი რომ გვიქამია, იგი თვალებს დაგვიყენებს. რასა იქ და ან რას აპირობ? ჯერეთ რძის სული პირსა ამოსდის უსუარს ყმაწვილს, ერთს უებროს, რასათვის მოჰკლავ ერთის ეშმაკის და ჯადოს დიაცის სიტყვითა? ანუ თემსა და ქვეყანასა რას ეტყვი? ღვთისა შიში და საუკუნო 5 რად დაგივიწყებია? თუ შენ ეგ საქმე არ დაიშალე, კაკაბსავით არ დაგემართოს, ეს თეთრი წვერი მომპარსე და ისე გამიშვიო". ხელმწიფემ მას არაკის თქმა უბრძანა [და ვეზირმან მოახსენა].

თიხსარი მმრვე

ჟუჩირისაგან არაკის ბოსცენება სელმჩიფსათვის 10 სინანულზე

„ერთსა ადგილსა ერთი ჯუფთი დედალ-მამალი კაკაბნი იყვნენ. არასოდეს მონადირეთაგან მოსვენება არ ჰქონდათ. თქვეს მათ კაკაბთ ღლესა ერთსა: მუდამ რომ მონადირეთაგან მოსვენება არ გვაქვს, რომ წუთსაცა ერთსა ერთს ალაგსა 15 ვერ განვისვენებთ ფრინველისაგან, მოდი, ასეთსა ალაგსა წავიდეთ, რომ ასეთსა შევირებებასა და შიშსა დავეხსნათო. წავიდნენ და ერთსა კარგსა საკაბოსა განსასვენებელსა კლდიანსა და წყლიანსა გადაფრინდნენ. ასეთი კარგი ალაგი იყო, რომ, რაც ღმერთს კაკაბისათვის საზრდო დაუბადებია, ყველა იქ იზო- 20 ვებოდა. დაჰყვეს ხანი რამე მცირე, განისვენეს; შევირებება არა ჰქონდათ რა და აღარც მონადირე მიხედათ. გამოვიდა წელიწადი ერთი და ასეთი თოვლი მოვიდა, რომ საქმელი დაუფარათ, და უარესსა მწუხარებაში ჩაცვიდნენ. თქვეს: 'თუ აქათ წავიდეთ, ვაი თუ ამისთანას ალაგს ველარ მოხვდეთ, თუ არა 25 და შიმშილი როგორ გავსძლოთო'. უთხრა მამალმან დედალს კაკაბსა: 'მე წავალ და შენ აქ იყავ; ანუ ეიოებ ასეთს ალაგს, რომ თოვლი არ იყოს, და ან საზრდოს მოგიტანო'. წავიდა მამალი იგი კაკაბი და დედალი კაკაბი დააგდო ადგილსა მას. [მამალმან დაიგვიანა, დედალს მოშივდა და ველარ გასძლო]. 30 მონახა დედალმან კაკაბმან ღლესა ერთსა ერთი ბალახი; დაუწყო კამა და ესრეთ გახადა მან ბალახმან, რომე მუცელი დააშვებინა და დაკვერცხილს დაემსგავსა. მოვიდა მამალი კაკაბი [და დედალი ასე მყოფი ნახა, ეწყინა] და ასე უთხრა: 'რა გიქნია? მუცელი საკვერცხად რატომ მოგიშვია? რომელმან კაკა- 35 ბმან დაგპებლაო?' დაუშინა თავში, ამთონი სცა, რომ დედალი კაკაბი მოკლა. სხვათა კაკაბთა რომ მოვიდნენ და ნახეს, მას

კაკაბს ჰკითხეს: რატომ მოგიკლავსო? და გმობა დაუწყეს. მან ყოველი თავისი გარდასავალი წვრილად წარმოსთქვა. მათ მიუგეს და უთხრეს: „აბა, სხვა დედალი კაკბები ნახე, რომელსაც რომ ეგ ბალახი უკამია, როგორ დაუსწეულებია და მუცელი დაუშვიათო.“ რა მან კაკაბმან შეიტყო, რომ უბრალოდ მოეკლა, დიდი ინალელა, ტირილი და თავში ცემა გარდაიხადა, მაგრამ იმ დედალ კაკაბს რაღას არგებდა. ასე, ხვალ¹¹⁰ ძე შენი რომ [გაიყვანო და] კაკაბსავეთ მოჰკლა, და ბოლოს ჟამს უსაზომოსა შექირვებასა ჩავარდე, რაღას იქ და ან რას გარგებს?

ეს თიმსარი დანანებისა იყო, და ერთს კიდე მოგახსენებ დედა-კაცის არა-წმიდებაზე“.

თიმსარი მცხრა

დიაცის ატა-წმიდების, ცყუილის და სიცრუეჯგ

ერთსა ქალაქსა შიგან ერთი კაცი იყო და ერთი ეშმაკი და ბოზი ცოლი ჰყვანდა, და ქმარმან კი არ იცოდა რა. [დღესა ერთსა] ავად რასმე გახდა კაცი იგი. ცოლს თეთრი გაატანა და უთხრა: „დედაკაციო, თეთრი წაილე, ბაზარში ბრინჯი და მისი მასალა მიყიდე და მოიტანე, პირს ნურავის უჩვენებ; მალე მომიტანე, საფარეზო საქმელი მინდა გავაკეთო და ვკამოო.“ დედაკაცმან ჩადრი წამოიხსნა და [ბაზარში] წავიდა. ერთს ბაყალთან მივიდა, პირს ჩამოიხსნა, ლიზლობით და ნაზობით ვაქრობა დაიწყო. ბაყალი გუნებაზე შედგა და ასრე უთხრა: „თუ ერთსა შაქრის სიტკბოსა მაკოცინებ, ბრინჯსაც მუქთად მოგცემ და შაქარსაც ზედ დაგიღებო.“ მან ბაყალმან ბრინჯი და შაქარი მისცა. დიაცმან [ბრინჯი, შაქარი და ფული] ჩარჩამში ჩაყარა, შაქარი და თეთრი ერთად გამონასკვა და იქ დადვა. ბაყალმა დიაცს ხელი მოჰკიდა და ერთს ხალვათს სახლში შეიყვანა. და თავიანთი ნება სრულ ყვეს. ქმარი ამას აბარებდა: „პირს ნურავის უჩვენებო“ და მან პირისაგან ჟფრო დასამალავი ალაგი უჩვენა ბაყალს. მას ბაყალს ერთი ეშმაკი შეგირდი ჰყვანდა, მოვიდა ეშმაკი, იმ შეგირდს გულში ჩაუჯდა. იმან ის ბრინჯი, თეთრი და შაქარი გამოხსნა და მათ სანაცვლოდ მიწა ჩაყარა, გამოუკრა ისევ და იქავ დადო. დიაცი ჩქარა წამოვარდა, მას გამოკრულსა ჩარჩამს ხელი წამოაფლო [და საჩქაროდ წავიდა. შინ მივიდა] და ქმარს მიუტანა. ქმარმა უთხრა: „აბა, შედი საკუქნაოში, ამისი დასამზადებელი ქვაბი, კოვზი [წყალი, მარილი] და ქაფქირი მომიტანეო.“ დიაცი

შევიდა. ქმარმან გახსნა იგი ჩარჩამი და, რა ნახა, რომ მიწა ეყა-
რა, დაუძახა: «დედაკაცო, მიწა რატომ გიყიდიანო? ქვებს და
ქაფქირს რაღას აქნევო?» დიაცმა წამსვე ეს ქართული მოასწრა:
«განა ქვები მომაქვს? ცხრილი მომაქვს. განა არ ვიცი, რომ
მიწა არისო?» ცხრილს ხელი მოავლო, გამოვიდა და ქმარს 5
ასრე უთხრა: «რაც მე ფათერაქს მოვრჩი, თუ ჩემი რამე შეგ-
ქირდების, უნდა საღმთო გარდაიხადო და საგლახაო გასცე!
როს აქედამ წაველ და ბაზარს მივახლოვდი, თურმე ნარ აქლე-
მებს აქილებდნენ; ერთმან ნარ აქლემმან გახურვებულმან აიწ-
ყვიტა, მომიხდა, მკლავზე პირი დამავლო, ჩარჩამი გამაგდე- 10
ბანა, თეთრიც იქ დამათანტინა. [და მეც ძლიე სიკედილს
მოვრჩი, და] სამადლოდ გამაგდებინეს. მე შენი დავედრული
ბრძანება მომაგონდა და პირის დანახვას ვერიდებოდი. თეთ-
რის დაკარგვაც არ მინდოდა. იმ ადგილის მიწა მოვხვეტე,
ჩარჩამში ჩაეყარე და წამოვიღე. ამ ცხრილში გაველეხე, ეგება 15
თეთრი ვიპოვნო.» ქმარმან აგრე უთხრა: «რადგან შენ მაგის-
თანა ფათერაქსა მორჩომილხარ, თეთრს ნუ ნაღვლობ, შენის
ქირის სანაცვლოდ იყოსო.» აწე, ხელმწიფეო, დიაცის საქმე
ეს არის, და ტყუილს მალე შესწმასნის.» ხელმწიფესა ვეზირის
ნათქვამი [ქჟუა] და სიბრძნე მოეწონა და თვისის შვილის სიკ- 20
ვდილი მას დღეს მას აპატივა. რა დიაცმან შეიტყო, რომე
ზეორე ვეზირი შესულა და ხელმწიფისა შვილი სიკვდილისაგან
მას დღეს იმას შოურჩენია, იმავე წამს გახელებული აიჭრა და
ხელმწიფესთან შემოვიდა.

კ ა რ ი XII

25

ღუჯაყადისაგან მესაშუდ მისჯლა

ხელმწიფესთან შევიდა გაგლეჯილი და თმა-გაშლილი და
ტირილით ესრეთ მოახსენა:¹¹¹ «ხელმწიფეო, ორჯელვე შენი მარ-
თალი ჩემზედ დაიკარგა. აღარც შენი სახლის შერცხვენა ინა-
ღელე და აღარც რა შენის სიკვდილისა. შენის ვაზირების სი- 30
ტყვის ბადეში გაები. ბარემ, სანამდისინ შენი ვეზირები შენ
მოგკლავდნენ, შენს ტახტზე შენს შვილს დასვამდნენ, და მე
მათის ყაზაბით მომკლევდნენ შენის ერთგულებისათვის, მანამ
შენის ხელით მომკალ და შენს სიკვდილს ნუ მაჩვენებ. და
შენის ვეზირების საქმეზედ ერთსა თიმსარსა მოგახსენებო.» ხელ- 35
მწიფედ თქმა უბრძანა.

აქა ვეზირუბჱ დედჳცდმა არავი მოასყნა.

- „ლაურისა ქვეყანასა ერთი დიდი ხელმწიფე იყო და ერთი
შეილი ჰყვანდა. ღლესა ერთსა მამასა თვისსა მოახსენა: «ნადი-
15 რობას წასვლა მინდაო.» ხელმწიფემან ნება დართო; ვეზირი
გაატანა და ასე უბრძანა: «წაიყვანე, კარგა შეაქციე, ანადირე.
და ამას კი ეცადე, ფათერაკი არსად რა წაეკიდოს რაო». და
წავიდნენ სანადიროდ. ვეზირი ყმაწვილის სიფრთხილეს არ გა-
მოეკიდა, სმასა და ლხინსა შეექცა. ყმაწვილმან მინდოროთა შინა-
10 ნადიროთა დევნა დაუწყო და ერთსა ოქრო-რქიანსა ჯერანს.
გარდაეკიდა და დევნა დაუწყო. საკვირველად სდივა და, რა
თავის კაცთა მოსწყდა, იგი ჯერანი ერთ მოკაზმულ ქალად გარ-
დაიქცა. ვაჟმა, რა ნახა ქალი იგი, დიდად მოეწონა, გაუაში-
ყდა და მოინდომა. ქალმა ეგრე უთხრა: «მინდოროთა შიგან
15 საავკაცოდ ვერ მიშოვებ. ჩემს სახლსა წამოდი და შენი გული-
სა ნება ექნაო». ყმაწვილი მას ქალს გაჰყვა და, რა მიახლოვ-
დენ, ქალი დაწინაურდა, შინ შევიდა, და ყმაწვილი ცხენით
კარზე დადგა. მას სასახლეში თურმე ერთი კაცთა მკამელი
ჯადოს მქნელი დევი იყო. იგი ქალი შევიდა და ასე უთხრა:
20 «ამხანაგო, ერთი ასეთი საქმელი მოგგვარე, რომე მის ღლეში
იმისთანა არა გიქამია რა. ერთი ლუკმა იმისი შექმა ცხონებას
შეედრების: თეთრი, მსუქანი და ზარიფი არისო». მას დიდად
იამა და ასე უთხრა: «[ადექ, შინ] შემოიყვანეო!» ვაჟს ეს ყოვე-
ლივე ესმოდა [კარზე ზღგომსა]. ქალი გამოვიდა და შინ შეიპა-
25 ტიჟა. ყრმამან ეგრე უთხრა: „ბასრის რკინის არიფო, მიჯნურს
შექმა უნდა?» და ცხენი. მოიბრუნა ¹¹² და ქარივითა იარა-
მსწრაფლად. ქალი წამსვე უკან გამოუდგა და შემოსძახა:
«რასთვის გამექექ შენთვის მკედარსაო?» ესე უთხრა და ცხენის-
გავას შემოუხლტა. ვაჟმან სირბილს ძალი მისცა. ქალმან ცხე-
30 ნის სადავე შესტაცა. ყრმამან შეიტყო, რომ ეშმაურის ბაღეს
ჩავარდა. ხელმწიფე-მამა მოაგონდა, თვალთა ცრემლი მოედინა.
და დამბადებელისა ღვთისა სახელი ახსენა. მისგან კიდე მისი-
მწე ვერავინ ჰპოვა, საგედრებელი და სალოცავი სიტყვანი და
სააჯონი წარმოსტევა. რა ეშმაკმან მან ქალმა ღვთის სახელი
35 მის ყრმისაგან გაიგონა, ათრთოლდა და ცხენისაგან გარდამო-
ვარდა. ვაჟი მორჩა და წავიდა მშვიდობით. მანამ ყმაწვილი-
მივიდოდა, ვეზირს მეფისათვის ყმაწვილის დაკარგვა და სიკე-
დილი გაემელავნებინა. იყო საშინელი ტირილი, გლოვა და

ვაება. ამა საქმესა ზედან ხელმწიფის შვილი მოვიდა. ხელმწი-
ფეს შვილის მისვლა აცნობეს, გამოვარდა, მოეხვია, [თვალ-პირი
გარდაუკოცნა] და ჰკითხა: «შვილო, რა წაგეკიდაო?» შვილ-
მან თავისი გარდასავალი ყველა მოახსენა და ვეზირისაგან შეს-
ჩივლა: «მე არც თვალით მინახავს, არც მიუყრა და არც არა 5
დამდივა, სულ სოფელში იჯდა მოსვენებით, ლხინობდა და
შეექცეოდაო». ხელმწიფე ვეზირს გაუწყრა და სულ ცოლშვილით
და სახლკარით ამოაგდო.¹¹⁸ აწე, ხელმწიფეო, შენი ვეზი-
რები იმ ვეზირსავით არას ინალვლიან, შენს პურ-მარილს სკამენ
და შენ კი არას დაგდევენო». დიაცის სიტყვებზე კიდევ მოა- 10
ტყუვა ხელმწიფე და შვილის სიკვდილი ბრძანა. მოესმა მესამეს
ვეზირს, რომ ხელმწიფის შვილი კიდევ სასიკვდილოდ წაიყვა-
ნესო. ადგა ფიცხლავ და ჯალადებს ხმა უწოდა: „რას ირჯე-
ბით? ინდოეთის ქვეყანას რატომ აქცევთ? [და ან ჩვენ რატომ
არ დაგვაცლითო?]".

15

ქ ა რ • XIII

ბესაძე ვეზირისაგან სელმწიფესთან მისვლა

მესამე ვეზირი შევიდა მეფის წინაშე, დალოცა და ეგრე
მოახსენა: „ხელმწიფეო! ამას წინად ჩემთა უფროსთა ამხანაგთ
ცოტა რამე სიტყვა გაკადრეს. აწე მეც ფარმანი მიბოძე, რომე 20
მეც მცირე სიტყვა მოგახსენო“. ხელმწიფემან თქმა უბრძანა,
და ვეზირმან ასე მოახსენა: „დღეს აქამდინ შენს უფრო მოწ-
ყალე და გამკითხველი ხელმწიფე ტახტსა და გვირგვინსა არა
უნახავს, არაოდეს გაუსინჯავად ქურდი და ავაზაკი არ მოგი-
კლავს. ახლა რა არის, რომე ღმერთმან ერთი ნაყოფი მოგცა 25
და ერთის დიაცის ენითა ყოველ დღე სასიკვდილოდ წააყენებ?
და თუ მიბრძანებ, ავის დიაცის ეშმაკობაზე ერთს არაკს მოვახ-
სენებო“.

თიმსარი მმთვრთვება

„ერთსა ქალაქსა ერთი კარგი და მართალი კაცი იყო, ყო- 30
ვლის ფერად შემკული. დღესა ერთსა ერთს ქუჩაში ჩაიარა,
ნახა, რომე ერთის მაღალის კოშკიდან ერთი ლამაზი ქალი
გამოიმზირებოდა, და მან კაცმან შეხედა. მან ქალმან გაუცინა,
და მან ვაჟმან გული და გონება ფიცხლავ მას ქალს შესწირა,
და დაუტყვევდა.¹¹⁹ მრავალჯერ მას ადგილსა მივიდა, საცა იგი 35

პირზე ენახა, მაგრამ მასუკან ველარ იხილა. ჩავარდა საგონებელსა შინა და იკითხა, თუ იგი ქალი ვინ არიო და ან ვისი არისო? გამოიკითხა კარგად და მისი სამყოფი აღდილი შეიტყო. მისწერა სამიჯნურო წიგნი და სახვეწარი სიტყვა, რომელიცა

5 გასაწყლებულს მიჯნურსა ჰფერობდა, და ეგოდენი მისი ქება, რომელ მისი ნამეტნავი სხვას არავის არ ასმოდა. მიუვიდა წიგნი ქალსა მას, ღიდად გაწერა, არც ჩამოართო და არც არად მიიჩნევა და ასე შესთვალა: «მე მაგრიგი დიაცი არა ვარ, რომ ამგვარი საქმე კაცმან მე მკადროს. ეგ სიტყვა ჩემთან ნურაოდეს

10 ცა თქმულა, თვარემ ასეთს საქმეს ვიქ, რომე ყოველი კაცი გაჰკვირდესო». მიუვიდა კაცსა მას თვისისა სულთა მდგმელისა უიმედო ამბავი. ესეოდენ შექირვებით აიესო, რომე სული პირთამდინ აუვიდა და სისხლის ცრემლითა ატირდა. მოიღო მერე საწერელი და ქალადი, დასწერა ყოველივე, რისაც მკონებელი იყო, ანუ თუ პატიოსანი თვალი და მარგალიტი, ანუ

15 თუ ოქრო და ვერცხლი და ანუ ნაქსოვარი, რაცა ებადებოდა, ყველასა ნუსხა ჰქნა და გაუგზავნა: ეგების საქონელმა მოალოროსო [და გულისა ჩემისა ნება იქნასო,] და ესეცა მისწერა: «დამბადებელისა ღვთისა სახელსა ფეიცავ, თუ შენგან შეწყა

20 ლება არ მელირსოს, უთუოდ შენთა კალთაშიგან მოვკვდები და ჩემსა ცოდვასა და ბრალსა ზედ შემოგაყრი, და სააქოს და საიქიოს დიდსა განკითხვაში ჩავარდები და ჩემის გულისათვის დიდს სასჯელს მიიღებო.¹¹⁵» რა მას ქალსა წიგნი მიუვიდა, უმეტესად იწყინა და ითაკილა და ასე თქვა: «ბაზარში

25 მჯდომს ვაჟარს ზოზად გაუხდივარ და ესე რატომ არ იცის, რომე ქვეყნისა საქონელი და საჭურჭლე ჩემ თვალში დანგის უმსუბუქესად ჩანს? ჩემი მოწონებული თავი და ჩემი წმინდა ნამუსი რაზედ უნდა გავცვალოო». და ეგრე შეუთვალა: «კაცო, შენ რას ჩამომკიდებიხარ? მე არც საქონელი მაკლია და ქმა

30 რიცა კარგი მყავს და იმას დავჯერებულვარ. თუ ოქრო და ვერცხლი კარგი იყოს, ჰაკს ჯორსა და ცხენსა ნაჩი არ გაუყრიან¹¹⁶. დამეხსენ, თორემ ქმარსა ვუამბობ და ორნივე საყელო გარდახეულნი ამ ქალაქის პატრონთან მივალთ და ამ ჩვენსა საქმესა მოვახსენებთ, და ამ მოედანსა ჩამოგარჩობინებთო.»

35 რა ესე მწარე შეთვლილობა მას კაცსა მიუვიდა, უიმედობისა ხელნი გულზე დაიკრიფა და დაიდუმა, მიჯნურობისა ფერი დაედვა და ასე საწყლად გახდა, რომე მნახველთათვინაც აღარ ინახოდა. დღესა ერთსა ერთი ბერი დიაცი შემოეყარა წინა და ასრეთ უთხრა: «შვილო, რა წაგკიდებია? მე კვლავაცა მინახე

40 ხეხარ და ახლა ძლივ გიცან; სენი რამე დავემართა, თუ რა

გპირსო?» ვაჰარმან ეგრე უთხრა: «დედაჩემო! ჩემი სენი ღმერთმან ჩემს გულთ მესისხლესაც აშოროს. მე სხვა სენი არა მპირს რა — შვეთა წამწათაგან გული დაჰრილი მაქვსო.» და ყველა თავისი გარდასავალი უამბო. დიაცმან აგრე უთხრა: «თუ შენი მკვლელი მიჯნურობა იყო, რატომ აქამდინ არ შე- 5
მატყობინე? მე ეგ სენი და მისი კურნება ასრე ვიცი, რომე ქვეყანაზედ ჩემისთანად კაცმან არ იცის. რა არის, რომ ეგრეთ შენებრ უებრო ყრმა კაცი აგრე იყოს და არა ერგოს რა? დამ-
ბადებელისა მადლმან, მე შენ არად გაგრაჯი და არცა იმასთან მისვლას გკადრებ: ასეთი საქმე რამე ვქნა, ასრე გაუხადო მე 10
იმას საქმე, რომე თვითონ სირბილით შენთან მოვიდესო». რა ესე სიტყვა ყრმამან გაიგონა, ასე თქვა: «აბა, მოულოდნელი ღვთის წყალობა აჰას ქვიანო» და მას დიაცსა ასე უთხრა: «დედაო ჩემო! მკვდარსა გაცოცხლებას მიპირობ, რა უნდა გმსა-
ხურო მაგისი მუქაჲ? ¹¹⁷ ბოლოდ თუ მე ეგე მიყო და იმ მნა- 15
თობსა შემყარო, ეგეოდენი მოგცე, რომე შვილით-შვილამდინ გეყოს, და მართლად შენდა შვილად ვიყო, და შენ ჩემი საყვა-
რელი დედად გამყოფო». დიაცმან ეგრე უთხრა: «აბა, ცოტა ძაცალე, სახლიც მასწავლე და ახლა გამომიჩნდება საქმიანობა და ხელ-გამომავლობაო». წავიდა დიაცი, თავი მოისაბრა- 20
ლოვა და აჯს ნამყოფს მლოცავს დაემზავესა; მხარ-ილღივ მუსათი და ავგაროზი დაიკიდა, თეთრი ნარმა და შალი ჩაიცვა ზიარად, ნამაზ-კრიალოსანი ხელთ დაიჭირა, მაჰმადის საფლა-
ვის მიწა და იქაური ევლოგიები, რაც მაქას სალოცაეები არის, ყველა წაიღო. და მას ქალთან შევიდა და სალაში მის- 25
ცა. ქალმან შემოხედა და შეატყო, რომე მაქას ნამყოფის სახე ედგა. ფეხზედ წამოუდგა და მოიკითხა: «დედაო ჩემო, გეტყობის რომე პატიოსანი ვინმე ხარ, წმინდა ალაგით მოსული. აწე მიბძანე, ვინ ხარ? თქვენი უცხო ჯა უცნობი ვარო.» მან
დიაცმან ეგრე უთხრა: «შვილო, შენ ვერ მიცნობ, თორემ 30
აგრე არ მიკითხავდი. ორს მთელს წელიწადს მე შენთვის ძუხუ მიწოვებია. მას უკან შენ სხვა ძიძა მოგგვარეს და მე კი მაქას¹¹⁸
წაველ. ეს თხუთმეტი წელიწადია, რომ იქ ვარ, და მე ასე მწადდა, რომ ჩემი ღლე იქ დამეღია, მაგრამ შენი სიყვარული ისეთი მომავონდებოდა, რომ [გავგიჟდებოდი და აწე შენის 35
ნახვის გულისათვის] იქიდან გამოვიჰერი. აწე შენ გნახე. ნეტა-
რძი ჩემთა თვალთა, რომე აგრე ტურფა შექნილხარ! ორისა წლისა დაგაგდე და ახლა ერთი უებრო მნათობი, ბანოვანთა თავი, კმრისა და შვილის პატრონი და სახლისა და კარისა პატ-
რონი ხარო.» მოეხვია, თვალი, პირი, ხელი და ფეხი გარდა- 40

უკონა. და მან ქალმა ესე ყველა დაუჯერა, [დაიწვია, დასო,]
 სუფრა გაუშალა და მალაზირი მოართვა, შარბათი და შაქარი
 დაუდგა და უთხრა: «დედავ, ქამე! ნამგზავრი ხარ და მოის-
 ვენო». ბებერმან ასე უთხრა: «შვილო, ოცდაათი წელიწადია,
 5 რომ ესეგები არცერთი არ მიჰამიაო. მე ცოტა ძმარი და ქერის
 პური მომიტანე, იმის მეტი არასა ვქამო». გაუკვირდა მას ქა-
 ლსა მისი დიაცის მოღვაწებადა დიდად უქო. პური რომ ქა-
 მა, ბებერმან უთხრა: «შვილო, შენის სახლის სიახლოვეს ერთი
 ქოხი ამიშენებინე, რომე იქ დავდგე და ჩემთვის ვილოცვიდეთო».

10 ქალმან ყველა დაუჯერა, გაუკეთებინა და დააყენა, და დედის
 მსგავსად პატივი უსაზომო მიაპყრა; ქმარსა თვისსაც უამბო
 ყველა ესე ამბავი და მანცა პატივი მიუპყრა. მას ბებერს ერთი
 [პატარა] გოშია ჰყვანდა, არაფერს არას აჰმევედა, ქერის პურში
 სანელებელი, მიხაკი და ღარიჩინი ¹¹⁹ გამოუცხვის და იმას

15 აჰმევედის. გოშია არა სჰამდის, მაგრამ შიმშილი ძალას უზამდის
 და სჰამდის, მეტი ღონე არა ჰქონდის. როდესაც აჰამის, ასეთ
 ცრემლის დენასა მოჰყვის, ეკუჱს და ცრემლის ღვარში შეცუ-
 რდის. ¹²⁰ დღესა ერთსა მან ქალმან ჰკითხა: «დედაო, ეს შენი
 გოშია რასთვის მუდამ ასე შწარედ ტირისო?» ბებერმან უთხრა:

20 «შვილო, ღეთის საქმე აგრე ადვილად სათქმელი არ არის და
 ვერც გეტყვი, ნუ მკითხავო». ქალმან რა ესე გაიგონა, უფრო
 შესატყობრად მოუნდა. რა ბებერმანახის, რომ გოშიას ცრემლი
 მოსწყდის, უფრო ცხარ-ცხარი პური გამოუცხვის და აჰამის.
 რა მას ქალთან გოშიას ნამტირალევეს ნახევდა, ჯოხი ჰკრის

25 და გამოაგდის, და ასე უთხრა: «შენი თვალის დადგომას,
 რაზე გაიქირე საქმე, რომ ახლა სტირიო!» რა ქალმან ესე
 გაიგონა, ასრე მოინდომა იმისი შეტყობა, როგორც სულის
 ცხოვნება ¹²¹ და ასე უთხრა: «დედაო ჩემო! თუ ჩემი თავი და
 სახლი გინდა, ეგ ამბავი მიაბე, თუ ეს შენი გოშია რასთვის

30 ტირისო». ბებერმან ასე უთხრა: «შვილო, ნუ მკითხავ, სათქმელი
 არ არისო». ქალმან რა აჯა გამოართო, ბებერმან ესრეთ უთ-
 ხრა: «რადგან არ დაიშალე, ახლა გიამბობო: ეს ჩემი გოშია
 ერთის დიდის კაცის ქალი იყო, შენებრ მნათობი და უებრო,
 და ერთი კარგი კაცი გაუარშიყდა; მას კაცს სადიდმეც დაე-

35 ნახა. ამ ქალმან არა ინალელა რა, არც მიჯნურობა ჩამოართვა,
 არც ინდობა [და არც არა პასუხი მისცა,] და იგი კაცი მის-
 მან სიყვარულმან და მიჯნურობამან დაასნეულა და მოკლა.
 და ღმერთმან მისი ეგრე უსამართლობა და უბრალოდ სიკე-
 დილი იკითხა. და [აწე ზომ ხედავ, მისთანა უებრო] ქალი

40 გოშიად გარდააქცია. აწ რამდენჯერ მოვა და შენ დაგინახავს,

[და ან სხვათა ტურფათა ქალთა,] თავისი თავი და ქალობა
 შოაგონდების, შეებრალდების და ატირდებისო.» ქალმან რა
 გაიგონა, ეწყინა ღიდად და თითზედ იკბინი, და მას ღიაცსა
 ასე უთხრა: «ღედაჩემო, მეცა ერთი კარგი კაცი გამიარშიყდა,
 კოშკით გამოვიკვერიტებოდი, დამინახა და მწვედ მომინდომა; 5
 საკვირველი ქირი და მიჯნურობა გარდაიხადა. მე არცა მიყუევ
 და არცა ვინდომე, და აწ ფათერაკად ჩემმან ნალეღმან ის
 კაცი მოკლას, მეც ისე დამემართებაო?» ბებერმა ესრეთ უთ-
 ხრა: «შვილო, თუ იგი კაცი მართლად შენის მიზეზით მოკე-
 დება, უსაცილოდ აგრე დაგემართება: ანდაზა ხომ წინ გიძსო?» 10
 რა ესე მას ქალსა ესმა, მწვედ შეშინდა და ასე უთხრა: «აბა
 ერთი თავი დაიმდაბლე და მას კაცსა შემყარე, ფათერაკად
 არ მოკლას ჩემმა სიყვარულმა, და მეც გოშიად არ გარდავი-
 ქცე: ყოველი ავი ზნე სჯობს ძაღლობასაო». ბებერმან ნაზი
 ქნა და ასე უთხრა: «შვილო, რა ჩემი საქმე არი მაგისტანა 15
 საქმე? და არც ვიცი იგი კაცი ვინ არის და ან სამყოფი ალაგი
 სადა აქვსო.» მან ქალმან ვედრებით უთხრა: «ოლონდ შენ წა-
 მომყე და მე ვიცი მისი სახლიც და ალაგიცო». წაიყვანა მან
 ეშმაკმან ღიაცმან ესე ქალი.¹²² იმ კაცს ის ქალი უშოვნა, თვი-
 თონ მაქანკლობის ფასი ამდენი აიღო, რომ თავის ქაში ეყო- 20
 ფოდა, და ის კაცი მოარჩინა იმ შეპირებდასა. ხელმწიფეო,
 ავის ღიაცის ეშმაკობა, ტყუილის მოგონება და შეწყობა და
 ილათი ეს არი. მომიხსენებია და ერთს კიდევ მოგახსენებ ავის
 ღიაცის არა-წმიდებაზედ.“ ხელმწიფემ თქმა უბრძანა და ვე-
 ზირმან მოახსენა თიმსარი. 25

თიხსარი მეთორმეტე

ღვდაცის არა-წმიდუმატყე

„ერთსა ქალაქსა შიგან ერთი მლოცავი შიხი იყო, რომე
 ყოველი მლოცაობა და ამ სოფლით გასულა მისაგან¹²³ მოგო-
 ნილი იყო. წლითი-წლამდენ დღისით არა სკამდა და ღამე ქე- 30
 რის პურსა სკამდა და მით იზრდებოდა. ერთი სამოთხის ქალი
 ღეთისაგან მსახურად, მუსაიბად და სახლის მცველად მისცე-
 მოდა. ღღესა ერთსა მოვიდა იგი ანგელოზი ქალი და ესრეთ
 უთხრა: «მე მინდა სხვაგან წავიდე, ღეთისაგან ბრძანება მაქვს,
 მოდი და გამოგესალმებოი.» დაკმუნდა იგი შიხი და ტირილით 35
 ასე უთხრა: «აწე შე უშენოდ რაღა ვიქნები? ან ჩემი მცველი
 და მფარველი ვინღა იქნებისამდენის ჩემის მოღვაწეობის საპა-

სუბოდ შენი ნახვა და საუბარი ღმერთმან მომცა. შენ რომ წახვალ, ჩემი ცხოვრება როგორღა იქნებისო?» მან ანგელოზ-მან ქალმან ესრეთ უთხრა: «ნუ გეშინიან და ნურც შესწუხდები: მე სამს ლოცვას გასწავლი; როდესაც დაგეჰქროს, თითო-
5 თითო ღვთის წინაშე ამ ლოცვით თხოვდე და, რასაც ღმერთს სთხოვ ამ სამის ლოცვით, სამჯერვე ის დაგემატების. ამ ერთს [წელიწადსა ეგ გეყოფისო და] წელიწადს უკან მეც მოვალაო. ასწავლა ლოცვა იგი და თვით წავიდა იგი ანგელოზი ქალი. და შიხი შინ შევიდა, ნამტირალევი და მოწყე-
10 ნილი. ცოლმან ნახა და ესრეთ უთხრა: «რა წაგკიდებია, რომ: აგრე შეჰქირებებით და თვალცრემლიანი შემოხველო?» შიხმა ესრეთ უთხრა: «ის ჩემი მცველი სამოთხის ქალი ანგელოზი გამე-
15 ყარა ¹²⁴ და [მისთვის ვარ ასეო, და] სამი ლოცვა დამიგდო, და ასე მითხრა: «ამ ერთსა წელიწადსა ესე გეყოფა, და წელიწადს უკან მეც მოვალ, და ამ სამის ლოცვით ღმერთსა რასაც სთხოვ, ყველა დაგემატებისო.¹²⁵ ცოლსა გაეხარდა და ესრეთ უთხ-
20 რა: «დიახ კარგი სასწავლებელი უსწავლებია! და აწ ერთი ლოცვა ამ საქმეზედ დაეხარჯოთ: ჩვენ რჯულიანი ვართ, სა-
ბოზ-კურონი არა ვართ. აგერ დაბერებული ხარ და ეგ დაფა-
30 რული ასო აგრე დაგსუსტებია და წაგხდომია.¹²⁶ აწე ერთი ილოცე და ღმერთს შეეხვეწე, რომე გაგიმაგრდეს და ბევრის ქნის ძალი მოგცეს,¹²⁷ და ორი ლოცვა ისევ შეინახე, [და მით სხვა სათხოვარი ვითხოვოთო.» შიხმან ესრეთ უთხრა: «ეგ რა სათხოვარი იქნების, რომე ღმერთსა ეგ ვსთხოვო?» დიაცი
25 არ მოეშო, [აცდინა იგი], შიხმა ილოცა ერთი ლოცვით და ასე კი არა თქო, თუ ეს გამიკეთდესო, და სთხოვა სხვა, რათა სხვა უმჯობესი მომეცეს ამაზედაო. რა ლოცვა სრულ ჰყო, შიხმან ნახა, რომ ის ასო ყოველს ასოზე გამოესხა: თავზე, პირზე, ცხვირზე, მკლავებზე, მხრებზე, ზურგზე, ბეჭებზედ, თე-
30 ძვლებზედ, ბარკლებზედ და, ან რაც ყოველი ასო ჰქონდა პირისა თუ ტანისა, ყველაზე უშველებელი და დიდრონი დაეკიდა, რომე კაცისაგან საზარო სანახავი იყო. რა შიხმან ასე თავისი თავი ნახა, თავსა ცეცხლი მოიდვა და [შექნა ტირილი და ჩივილი და] ესრეთ უთხრა ცოლსა: «ეს რა მიყავ და ან რა მაქ-
35 ნევიინე? თუ სხვა რამე კეთილი მეთხოვნა ღვთისაგან, ხომ ღმერთი ასე მრავლად მომცემდა და გავკეთდებოდითო? ყვე-
ლა კაცი ანგელოზად მიძახდა და ახლა ამ გჳარად მოკიცხული ვის ვეჩვენო?¹²⁸ აწე შენც მოგკლავ და ჩემს თავსაც მოვიკ-
40 ხლაო. ცოლმან ეგრე უთხრა: «რას დაღონდი? ორი ლოცვა ხომ კიდევ გაქვს? ერთი კიდევ ილოცე, რომ ეგ კი გავცივიდეს»

და შენი პირველი ასო ისევ მოგეცესო.» შიხმა ილოცა მეორეცა და ეს კი ვერ დაატანა, რომ ისევ თავისი პირველი ასო დარჩომოდა და სირცხვილით შეწუხებულმან ყველას განქარვება ილოცა. და ის თავისი პირველი ასოც, დიაცი რომ უწუნებდა, გაუქრა და სხვებიც. რა დიაცმან ესე შეიტყო, რომ თავისიც გაქრობიაო, თავსა ცეცხლი მოიდვა და ქმარსა ასე უთხრა: «მე იმასაც ვწუნობდი, რომელიც გქონდა, და ახლა ისიც გაგქრობია. აწვე ილოცე, რომ ეგ შენი ასო მოგეცეს, თორემ მე და შენი ცოლქმრობა აღარ იქნება, და აწვე თავსა მოვიკლავო.» შიხმან ასე უთხრა: «დიაცი, ეს რა საქმე მიყავი? ჩემმან მცველმან ანგელოზმან ქალმან სამი ლოცვა მასწავლა ჩემად მცველად [და შემნახავად] და ეს ყველა საღმთო ლოცვა ვაგლახზე და ეშმაკურ საქმეზედ დამახარჯეინე. აწ რაღა ვქნა? რომ დამეჭიროს რაზედმე, მაშინ რაღა ვქნა? ერთი ბერი კაცი მლოცავეი ვარ, ეს ერთი ლოცვა შეეინახოთ, რომ დავეჭიროს, იმით დავრჩეთო.» დედაკაცი გაგულისდა და ეგრე უთხრა: «მაშ მე შენი ცოლი რატომღა ვიქნები და ან შენს სახლში რატომ დავდგები, თუ აწვე იმავე შენს ასოს არ გამოიბამ? ახლავ წავალ ჩემს სამშობლოში და სხვას ქმარს შევირთავო». შიხი შეშინდა და ასე თქვა: «ეს დედაკაცი რომ წავიდეს, მე რაღა დამარჩენს? ერთი ბერი კაცი ვარ»-ო.¹³⁹ ილოცა შესამეცა და ისევ თავისი პირველი ასო გამოემა.

აწ, ხელმწიფეო, ავის და არაწმიდა დიაცის სიცრუე, ტყუილი და უნამუსოება ამისთანა არის. აწ როგორ გეკადრება იმისის ენით ერთი რამ ცუდი საქმე ქნა, არამც თუ მაგისთანა სახელმწიფო შეილი მოჰკლავო?»

ხელმწიფეს მოეწონა ვეზირის სიტყვა და შვილის სიკედელი მას აპატივა.

ქ ა რ ი XIV

დრდაკაცისაგან ბოთისჯდ მისვლა კალმწიფეთა
და ცაბჭლუმა

30

რა შეიტყო იმ დედაკაცმან, რომე მესამე ვეზირი მისულა და იმ დღეს ხელმწიფის შვილი კიდევ მოარჩინესო, სამკაული შემოიხსნა და მაქას¹⁴⁰ წამსელელს მლოცავსავეით სახე დაიდვა და შევიდა ხელმწიფისა წინაშე მტირალი და პირ-სისხლიანი; ტახტის ფერხთ მოეხვია და ესრეთ მოახსენა: «ხელმწიფეო, ჩემი ბრკობა და სამართალი განკითხვის დღეზედ მივარდა. როდესაც დამბადებელი ღმერთი სამართალში დაჯდების,

- მაშინ დიდი და მცირე ყველა გასწორდების. მე კალთასა მოგე-
კიდები, წაგზიდავ მის წინაშე და სამართალს იქ დავიმართებ.
მე ახლა მაქას წავალ. სახლსა ღვთისასა ვმსახურებ სიკვდი-
ლამდინ, მაგრამ შენის ვეზირებისა და შენს საქმეზედ და ამ-
5 დენს სასჯელზედ ერთს არაკს მოგახსენებო“.
- ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

თიხსარი მეცამეტე

ღვდაჯალისკვან არაჯის მღვსტნეშა

- „მაიმუნის ალაგს და ყრილობაში ერთი უფროსი და სუ-
10 ლის-კერძი მაიმუნი იყო. წავიდა, უფროსობა და ეს სოფელი
გაუშო, ცოლ-შვილი, სახლი, კარი და მამული ყველა გააგდო
და ერთს ზღვის პირსა მივიდა. ერთი ნაოხარი ალაგი იპოვა,
ხილით და ყოვლისფრით საესე. რაც ქვეყანაზე ხილი იყო, სულ
იქ იშოვებოდა, და იქ დადგა. ზაფხულის ახალი ხილით იზრდე-
15 ბოდა და, რა ზამთარი მოვიდის, ამდონს ხილს გაახმის და
შეინახის, რომ ახლამდინ გაჰყოლოდა, და ასე რჩებოდის.
დღესა ერთსა ერთი ღორი მონადირეთაგან გარდმოხვეწილი
შიშით ზღვაში შევარდა, და უკან ძაღლები მისდევდნენ; ზღვაში
ძაღლები ველარ შეეყვნენ. ღორს ცურვა მოეწვინა, ზღვიდამ
20 უკმობრუნდა და მაიმუნის სამყოფს ალაგს გამოვიდა. თავად
მორჩენა უხაროდა და მერე ის ალაგი მოეწონა ჩალიანი, ტყიანი
და ბევრი ხილიანი. მიიხედ-მოიხედა და ვერაეინ ნახა. მალლა
აიხედა და ნახა, რომ მალალს ხეზედ ერთი მაიმუნი იჯდა.
ღორმა ჰკითხა: „შენ ვინ ხარ? ან ეს ალაგი შენია თუ არაო?“
25 მაიმუნმან ასრეთ უთხრა: „მე ერთი ღვთისაგან დაყენებული
ვარ და ეს ალაგი ღმერთს ჩემთვის მოუცია, და ბძანებითა
ღვთისათა ანგელოზი მომიძღვა. აწე შენ რად მოსულხარ და
ან აქ რა გინდაო?“ ღორმა ეგრე უთხრა: „მე მონადირეთა
გარდმოვხვეწე და ახლა შენი სტუმარი ვარ, და, რა რიგადაც
30 გეფერებოდეს, ისე დამხედი და მიმასპინძლეო“. მაიმუნმან
მალლიდამ ხილს ჰყრა დაუწყო, რაც შეეძლებოდა, და ღორი
ფიცხლავ შეესამდის. და რა გააძღებდა! ისე მალე და კიდევ
მალ-მალ სთხოვდის ღორი ქვეშედად. მაიმუნი დაღონდა და ესრე
უთხრა: „ეს ჩემი სარჩო ხილი სულ შენ მოგინდა. აწ მე რა-
35 ლათი უნდა დავრჩე? პატარა გამოზოგვით ჰამე; რომ მეც
დამრჩეს რამეო“. ღორმან ეგრე უთხრა: „მე ეგ შენი ნაბო-
ძები ულუფა და ჯამაგირი არ მეყოფაო“. ადგა და თვით ხეზე

გავიდა და დაუწყო კამა. მაიმუნს ნაჩური აშოკრა და ზღვაში გარდაადგო, თვით დაიმკვიდრა ის ალაგი და, როგორც უნდოდა, ისე კამა.

აწ, ხელმწიფეო, შენი ვეზირები შენს საქმეს მაიმუნივით აპირებენ, რომ მოიყვანონ შენი შვილი და შენი საბატონო თავის ნებად კამონ. როგორც იმ ღორმან ის ალაგი მოინდომა საქმელად, ისე შენი საბატონო შენს ვეზირებს მოუნდომებიათ“.

ხელმწიფეს კიდევ გუნებაში ენიშნა ამ დიაცის ქართული და შვილის სიკვდილი ბრძანა. შეიტყვეს კიდევ ვეზირთა და ჯალადებს კაცი გაუგზავნეს—დაგვატალეთო.

კ ა რ ი XV

10

ბოლთსჲ ვეზირისაგან ხელმწიფესთან მისვლაჲ და
ხელმწიფის შვილის ბორჩენა

რა მეოთხეს ვეზირს ეს ამბავი უანბეს, გამოიჭრა, ვითა შემცდარი და ჯავრით გაღომებული. მივიდა ხელმწიფესთანა, არლა მონურად მოეპყრა, არამედ შულლით ეუბნა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, რა არის, ან რა მოხდა ასეთი, რომე ერთს უსუარის ყმაწვილის სასიკვდილოდ სიტყვა გაგიხშირებია და ერთი უგვაროს ჯადოს დიაცის სიტყვით ჰკლაჲ? თუ შენ ერთის კაცის და მისის კატის ზელი არ დაგემართოს, მე თურმე ბრძენი არა ვყოფილვარო“. და ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

თიხსარი მეთოთხმეტი

ბოლთსჲ ვეზირისაგან არაჲის მოსსყნება

„ერთი კარგი დოვლათიანი კაცი იყო და ერთი სწორ-უპოვარი და ღვთის-მოყვარე მნათობი ჰყვანდა ცოლად. დაორსულდა იგი ტურფა ქალი და ვაჟი ეყოლა მისი საკადრისი, და მის მშობიარობაზედ მოკვდა იგი ქალი. კაცმან, რა ცოლი მკვდარი ნახა, ცა და ქვეყანა თავს დაეჭკა, და ეგზომი ავი უყო თავის თავსა, რომე სხეასა არავის ექნა. დაუწყო მას ყმაწვილს ზრდა და ამ სოფლისა სხვა არა ინალვლა რა. ნამეტნავისა სიყვარულითა ძიძა არ მოგვარა და თავისის ხელით რძესა აკმევდა, აკვანსაც თითონ არწებდა და მისი სიოცხლე სულ იმ ყმაწვილზე ეკიდა. ერთსა ჟამსა კაცი კარში გავიდა, საქმე ჰქონდა. ყმაწვილი რძით გამძლარი დაადგო. ზაფხულის ჟამი იყო და მიწილამ გველი ამო-

- ძვრა, აკვანს მიატანა და ყმაწვილს კბენას უპირებდა. მას კაც-
სა ერთი ხატაური კატა ჰყვანდა. რა გველი დაინახა, შეაფრინ-
და და გველი შუა გაწყვიტა და მოკლა და ყმაწვილი სიკე-
დილს მოარჩინა. ამაზედ კაციც მოვიდა და იგი კატა წინ
5 მიეგება პირ-სისხლიანი თავის პატრონს, და სამსახურზე და-
ვალდებულებაზე თავი მოსწონდა. კაცი შინ შევიდა, ყმაწვილის-
ხმა არ ესმა და კატა პირ-სისხლიანი დახედა. ასე ეგონა, ამ
კატას მოუკლავსო, და მისთვის გაშფოთებულმან კატას წიხლი
დასცა და იქვე მოკლა უბრალოდ. მივიდა ყმაწვილის სიახლოვეს;
10 გველი გაწყვეტილი ეგდო და ყმაწვილსა არა სჭირდა რა. შეიტყო,
რომ კატას გველი მოეკლა და მისი სისხლი ეცხო. შემოიკრა-
თავს და დაიწყო ტირილი და ჩივილი, მაგრამ კატას რა ეშვე-
ლებოდა!
- ხელმწიფეო, ისე შენ დაგემართების, როცა მაგ შვილს მოჰკ-
15 ლავ ღიაღის ენითა, და სინანული აღარას გარგებს. ღიაღის-
აეკაცობისა და ეშმაკობის ამბავს ერთსაც მოგახსენებო.“

თიშარი მათუთხვები

ღიაღის არაწმინდეზაჲ

- „ერთი ღიღი მორკმული ხელმწიფე იყო და ერთი მოსწრებულო-
20 სასახელო, შვილი ჰყვანდა, კარგი და ხელმწიფეთა შესაფერი-
და ერთი ღიღი ხელმწიფის ქალი უთხოვა და დაუნიშნა.
ხელმწიფის სასახლის სიახლოვეს ერთი კარგი, მარმარილოს-
აბანო იყო, რომე მას უკეთესი არ იქნებოდა. ხელმწიფე და
მისი შვილი ებანებოდნენ. ერთი მეაბანოვე იყო და მის ახლოს.
25 ესახლა, და დალაქობაც კარგად იცოდა. დღესა ერთსა ხელმ-
წიფის შვილი აბანოში შევიდა; მეაბანოვე იახლა, აბანა და-
ქისა წაუსვა. ფათერაკად ხელმწიფის შვილს ფუტა მოეხსნა,
და მეაბანოვემ ნახა, რომე ხელმწიფის შვილის სასირცხო ასო.
გარეთ სულ აღარსად ეტყობოდა. სიმსუქნითა იყო, თუ აგებუ-
30 ლებით, ვერ მიხვდა. რა მეაბანოვემ ნახა, მწვედ ეწყინა და-
ტირილი იწყო. ხელმწიფის შვილმან ჰკითხა: „რა გატირებს,
რა დაგემართაო“. მეაბანოვემ მოახსენა: „ნეტამც მომკვდარიყავ-
და მე ეს არ მენახა! შენ მაგისტანა კაცი ხარ, ეს სახელმწიფო
შენს ნაყოფს მოელის. ხელმწიფე, მამაშენი, ქორწილს გიპი-
35 რებს, ერთის ღიღის ხელმწიფის შვილი მოჰყავს შენთვინა, და
აწ შენ რა კაცობა გეტყობის? ¹²¹ რას იტყვი, როდესაც ამომა-
ვალს მზეს ჩამოგიწვენენ? შენ ერთი ბეწვის მეტი ასო არ გიტ-
ყობის. ბრალი არ არის, რომე შენ აწლა შეგარცხვეს, და შენი

'ნაყოფი არა გამოვიდეს რა? რატომ ახლავ არას შეიტყობ და
 შენს თავს არ სცდიო?' ხელმწიფის შეილმან ასრე უთხრა:
 'რა ექნა, დედისა და მამიჩემისათვის სირცხვილით ვერა მითქ-
 ვამს რა. აწე, რადგან შეჩატყვევ და ერთგულობით სიტყვას
 მეუბნები, და ჩემი საქმე აგრე არის და შენ შეგკირდების, 5
 აბა ასს ფლურს მოგცემ, წაილე და ერთი კარგი ქალი მომგვარე,
 რომე ამავე აბანოში შევიტყო, თუ ჩემს თავს რა არისო'. მეაბანოვემ
 ფლურები გამოართო და მწრათლად წავიდა. ის ფლურები მწვედ
 მოუნდა და სხვაგან გასაცემად ველარ გამოიმეტა. გულში ასე თქვა:
 'ამ ფლურებს მე დავიჭერ და ჩემს ცოლს მივგვარი; ის ხომ ვერას 10
 უზამს და ეს მუქთად დამრჩებაო.' მივიდა შინ, ცოლს უთხრა:
 'აადეგ, ხელმწიფის შეილთან წაგიყვან საცდელად. მე რომ იმისი
 იარაღი ენახე, სულ ვერას გიზამს და ეს ასი ფლური ჩვენ
 მოვიხმაროთ'-ო. დიაცმან ასრე უთხრა თავის გუნებას: 'რა მე-
 ნაღვლება, თითონ ჩემს ქმარს მივეყვარ, და, რომელიც უნდა, 15
 ისი ქნასო.' ქალი კარგა მოეკაზმა და წავიდა. მიიყვანა მეაბა-
 ნოვმ, შეგვარა და თვით კარზე გამოეცალა. ქალი კარგა ნაზო-
 ბით და უსულოთ მოიქცა. რა ხელმწიფის შეილმან ნახა, მწვედ
 მოეწონა და მოუნდა. თურმე არა სჭირდა მას ყმაწვილსა მისი
 მეტი, რომ ის დაფარული ასო შიგნით ჰქონდა და, როცა გუ- 20
 ლისთქმა მოუვიდის, მაშინ ჩამოუშვის. იგი ყმაწვილი მოეხ-
 ვია საყვარლად, აკოცა და გვერდთ დაუწვა. მეაბანოვე გარედამ
 უქცერტდა და თავში იცემდა, ეს რა ვქენიო? რა ალერსი
 გაათავეს, მეაბანოვემ ქალს ძახილი დაუწყო: 'გამოდითო. დია-
 ცმან დაიგვიანა, მეაბანოვემ აჩქარა, ძახილს ძალი მისცა გულ- 25
 დამწვარმან: 'აადეგ, გამოდითო!' დედაკაცი ხელმწიფის, შეილს
 მოეხვია და აღარ გაეყარა, ქმარს ასე დაუძახა: 'რა გაჩქარებს,
 ეგ ფლურები ხომ მანდა გაქვს? რისთვის მომიყვანე, თუ აგრე
 მალე წამიყვანდი? ეგების ხელმწიფის შეილს ჩემთან კიდევ უნ-
 დოდეს ალერსი'-ო. მეაბანოვეს ცეცხლი მოედება და ასრე თქვა: 30
 'ეეს რა ვქენიო? და ან ჩემს თავს რა უყავ?' არც ცოლთანა მაქვს
 პასუხი და ხელმწიფის შეილს ჩემგან რა ეკადრების? მე რა მგა-
 მორდა, ხელმწიფის შეილს თუნდა დიდი ჰქონოდა, და თუნდა
 პატარაოა.¹³² ესე თქვა, საბელი გარდაიცვია და თავი დაიჩრჩო.
 ხელმწიფეო, თუმცა მეაბანოვემ დააშავა, ქმარი ხომ იმ დიაცმა 35
 მოკლა?

მან კაცმან ამის იმედით მიჰგვარა, რომე კაცობა არა
 აქვსო. დედაკაცმან ესე ქნა ურიგო, რომე აღარ გამოეცალა,
 ქმარი მოკლა ჯავრითა და სივით გაავდელდაცდა ერთის წამის
 სიამოვნებისათვის. ამგვარი დიაცი ამისთანა [ნამუსისა] არის.
 და ერთს სხვას არაკს კიდევ მოვახსენებ ავის დიაცის ეშმაკობაზე 40
 და ტყუილის მალე მოგონებაზედ.

დიაცის ცყუილის ზოგონებაჲ

- ერთსა ქალაქსა შინა ერთი დიდი ვაჰარი იყო და ცოლი-
ერთობ ტურფა ჰყვანდა. თვითონ კარგი და ვარგისი კაცი იყო,
5 და საქონელიც მრავალი ჰქონდა. წავიდა იგი კაცი ერთს ალა-
გსა სავაქროდ და ცოლსა სახელი უთხრა მის ქვეყნისა: «იქ
მივალ და სამი თვე დამიგვიანდების, ამ სამ თვეს იქ მინდა
ვივაქროო». წავიდა იგი კაცი და მივიდა მას ქალაქში, გაე-
ერთო სავაქროსა და სარგებელი ბევრი მოიგო. [დიახ ბოზი
10 კაცი იყო და] სადაც მივიდის, საქონლის ძალით, რომელიც
თვალად ტურფა ქალი იყო, მოაყვანინის და მასთან ლხინობდის
და ბოზობდის. ამასობაში გამოვიდა ხუთი-ექვსი თვე, რომე შინ
ალარ მოვიდა. ცოლმან იცოდა მის კაცის გული და ზნეობა,
გაგულისდა და გულში ასე თქვა: «რისთვის ვზივარ მე ასე
15 მარტო საბრალოდ გაუხარელი? ჩემი ქმარი ხომ იმ საქმეში
არის და ათასი უფრო ჩემს ალაგს შეუყვარებია? ამ ჩემს კარგს-
დელდაცობას ვინ მადრიელია? ამ ჩემის ფარშამანგის მზგავს-
სიყმეს ცუდად რისთვის დავაბერებ? არღვენის მზგავსსა ლაწესა,
მანამ ქარვად გამიხდებოდეს, მანამ ამოთა კოცნითა რად არა
20 გავახარებ? ლალის მზგავსსა ბაგესა და მარგალიტის კბილს-
რად მოვშლი? თეთრს ბროლის კუტალს და სტანბოს ძუძუებსა-
რად არ მოვაწევ და ან ხელყურელად რად დავალეშებ? უებ-
როსა მნათობსა ვარდის ფერსა ბროლ-ნარეგსა პირსა რად არ
ავაყვავებ? რადგან ჩემს ქმარს ათასი და უმრავლესი ჩემს ალაგს
25 მოყვარე ჰყავს, მეც რატომ ჩემს საკადრის მოყვარეს არ მოვ-
ძებნი? სანამ ესე უწყალო და უხანო სოფელი სიკვდილს მწარესა-
ჩემის ღვიძლისაგან სავსესა სისხლის თასსა შემასმევდეს, მანამ
მე რატომ ტკილსა შაქარსა არა ვსვამო?» ესე თქვა და საავკა-
ცოდ გაემართა. მისი მტერი ეშმაკიც ამავე საქმეს უღდასტუ-
30 რებდა. მოჰყვა და დაიწყო ავ-ქცევა. წლამდინ ქმარიც ამ საქმეში
იყო და ცოლიც უარეს შვრებოდა. ამასობაში კაცი იგი მოვი-
ნიანდა და გაძღა ავ-კაცობით, ვაჰრობაც გაათავა და შინ
წამოვიდა. მოვიდა და მის ქალაქის სიახლოვეს ერთი ქარ-
ვასლა იყო, იმაში ჩამოხდა, შინ ველარ მიაწია. ამხანაგი ვაჰ-
35 რები ბევრი ახლდა და იმ ღამეს თავის ამხანაგებთან ეწადა-
ლხინი. საღამოსა დროს მოუვიდა მისივე ჩვეულება; აივსო
ორივე მუჰა თეთრითა და ერთსა ასასსა მისცა და უთხრა:
«[აბა, შედი ქალაქად და] ერთი კარგი ქალი მომგვარეო!»

ასასი წავიდა და ბაზარში სიარული დაიწყო; ნახა, რომ იმავე
 ვაჭრის ცოლი აბანოში ყოფილიყო, ათას ფერად მოკაზმულიყო
 და სადგომისაკენ მივიდოდა. ასასმა ნახა და მოიწონა, უცხო
 ფერად ბედაური ქცევა და მორთულობა შეატყო და გულში
 ასე თქვა: «თუ ამ დიაცს მოვატყუებ და მას კაცს მიგვეგრი, 5
 უთუოდ სამსახურში ჩამიგდებს და პირთამდინ ამავსებსო.» აპყვა
 მას დიაცსა და დაუწყო მუსაიბობა, სამაქანკლო და სალო-
 რებელი სიტყვები, და ესრეთ უთხრა: «ბრალი არ არის, რომე
 შენ ამას-ლამ შენი შესაფერი მიჯნური არ შეგეყაროს და უჯუფ-
 თოდ დაწვეო!» მიუტანა ის ორი მუქა თეთრი და ჩაღრში 10
 ჩაუყარა და ასრე უთხრა: «ერთი დიდი ვაჭარი მოვიდა უცხო
 ვინმე, ამალამ არიფისათვის გამომგზავნა. ღმერთმან უწყის,
 იმისთანა მშვენიერ კაცს თვალი ვერას ნახავს: მორკმული,
 უხვი და ლამაზი. ესე ფული ფეხთა და შრომისათვის მომირთ-
 მევია და, თუ ამალამ შენი შეყრა აღირსე, მგონია, თავისი 15
 საბადებლობა სრულობით შენს ერთს კოცნას ანაცვალოსო.» ქალი
 იგი ამ რიგის ქართულით მოატყუა და წაიყვანა და, საცა იგი
 ვაჭარი სმად იჯდა, იქ მოყვრად შეგვარა. მოხადეს ჩაღრი¹³³
 და ტურფა უებრო მნათობი ნახეს და დიდად განკვირდნენ.
 რა ქალმან მიიხედა და თავისი ქმარი იცნა, უყურე, თუ რა 20
 ხერხი მოიგონა? წამსვე შეხტა, ქმარსა საყულო შესტაცა და
 ტირილის ხმა აღმოუტევა, და მათ კრებულთ ასე უთხრა:
 «ეს ჩემი ქმარია; ერთი წელიწადი არის, რომე დამაგდო და
 ბოზობას გაპყვა. ღვთის მადლსა, აბა შემომხედეთ; ამისაგან
 სამძულვარო და გასაგდები რა მკირს? აწე თქვენს ღმერთს 25
 ქვეშ შეგაგდებთ, თქვენ უნდა ჰქნათ მე და ამისი სამართალი.
 მე ცოცხალს ამის ცოლობა აღარ შემიძლია. აწე ჩემი ქებინი
 მოაცემინეთ, საქონელი აქ უძეს. მე ჩემს სამშობლოში რომ
 წავიდე, ასეთს ქმარს შევირთავ, რომე მაგის ბატონობასაც
 ღირსიყოსო.»

[უყურეთ] ამისთანა აეს საქმეზედ ესგვარი ტყუილი 30
 მოიგონა, რომ ვერა კაცმან პასუხი ველარ გასცა. ქმარიც
 ასე უკუ-აწბილა,¹³⁴ რომე თავის მალა აღებისაგან
 რცხვენოდა. ყოველთა იქ მსხდომთა იგი ქალი ამართლეს
 და ასე თქვეს: «ღმერთმან იცის, უმართლეს არის; ეს ტურფა
 ქალი ერთი კაცისათვის ღირსიაო.» აღგნენ, ყოველთა პატივით 35
 დაიწვიეს, მუხლსა და ხელთა აკოცეს, და უთხრეს ესრეთ:
 «ჩვენო დედავ, დაო და შეილო! ამ შენის ქრმის ავკაცობა,
 შენაცოდვარი და შენზედ დანაშაული ჩვენ გვაპატივე და ჩვენ
 ასეთი პირობა დაეადებინოთ ამ შენსა ქმარსა, რომე თავის

დღეში ამან შენი საწყინარი არა კნას რა. ახლა ჩენი ამხანაგი არის და ჩენი პატივისათვის შერიგდი და ნულარ გაიყრები-თოა. ხელი გამოუღეს, ერთმანერთს მისცეს და პირს აკოცნი-ნეს და ისევ შეარიგეს.

- 5 აწე, ხელმწიფეო, ავს დიაცს რა დაეჯერება, რომ მისი ქართული გირწმუნებია, რომე შენს სინათლეს მისის სიტყ-ვით დავსებას უპირობ?" ხელმწიფეს ვეზირის სიტყვა მწვედ —მოეწონა, შეილი აღარ მოკლა და მას დღეს მას აპატივა.

კ ა რ ი XVI

- 10 დედაკაცისაგან შეცყობა, რომე პოთესე ვეზირი მისულა და სელმწიფის შვილი სიკვდილისაგან მოუტრინია

- უანბეს მას ეშმაკსა დიაცსა, რომე შევიდა მეოთხე ვეზირი და ხელმწიფის შვილი სიკვდილისაგან მოარჩინაო. გაიპო პირის
15 სახე და ესრეთ პირ-სისხლიანი მივიდა ხელმწიფის წინაშე და მოახსენა ესრეთ: „ხელმწიფეო, მოსულა შენი ვეზირი და შენი ბრძანება და მართალი სამართალი კიდევ მოუშლია. შენად წასახდენად უნდათ შენი მოსისხლე შვილი. მოსწყენიათ შენი ბატონობა. შერცხვენამ ხომ ჩაიარა შენის სახლისაგან? და აწ
20 ჩემი სიკვდილი იმ ერთის კატის¹³⁵ სიკვდილსავეთ იქნებისო.“

თიშსარი მამილმეტო

დედაკაცისაგან არაკის მოსსენება (კაცა და ძაღლი)

- „ერთსა ალაგსა ერთი კაცი იყო და ერთი ძაღლი ჰყვანდა. ზამთარ გავიდის თოვლში, კვერნა და მელა ინადირის,
25 დაიქირის და მოიტანის; ტყავი გახადის და მოქნის, გაჰყიდის და ცოლშვილს იმით არჩენდის. ერთსა დღესა ტყეში წაეიდა იგი კაცი და ნახა, რომე ერთს ალაგს მრავალი ფუტკარი დაგროვებულყო და უცხო ფერად ხატბად თაფლი სდიოდა. რა ნახა მან კაცმან, ასე თქვა: «ამ კვერნას და მელას რომ
30 ესდევ, ამისი ნადირობა ან კარგად მოვა და ან ავად; ეს უფრო დაუცადი იქნება, ერთი ჯამი თაფლი ორ შაურად გამივსაო. გამოუდგა თაფლსა და ფუტკარს დევნა დაუწყო. იშოვის თაფლი, მოიტანის და გაჰყიდის. ერთი ბაყალი აიჩემა, ყოველ დღე მივიდოდის და თითო ბადია თაფლი მიყიდის. ერთსა
35 დღესა მივიდა კაცი იგი ბაყალთან საეაქროდ და იგი მონა-დირე ძაღლი თან მიჰყვა. მას ბაყალს ერთი კატა ჰყვანდა და

დღუქანს მწვედ უფრთხილებდა თავისაგან. ძალმან რა კატა
 ნახა, უღრინა და კატა ზედ წამოაფრინდა; ძალლი ამაზე მწვედ
 გაგულისდა, დასცა პირი და იგი კატა შუა გასწყვიტა და
 მოკლა. რა ბაყალმან კატა მოკლული ნახა, ცეცხლი მოედ- 5
 ვა. ხმაღს¹³⁶ ხელი მოივლო და იგი ძალლი მოჰკლა. მასუკან
 ძალლის პატრონმა ბაყალი მოჰკლა, და ამაზედ ბაზარი აიშალა.
 ბაყლის მოყვარემ იგი მონადირე კაცი მოჰკლა, და მის კაცის
 მოყვარემ იგი ბაყლის მოყვარე მოჰკლა. შეიქნა ხმლის ქნევა,
 და შუა-მავლობაშიც მრავალი მოკედა. შეიქნა შუღლი და
 სისხლის ღვრა. ადგა აიქოთი. ხელმწიფის იასაულები მოვიდ- 10
 ნენ, ლაშქარი აიშალა და შეიქნა ომი საშინელი, დაიხოცა მრავალი.
 ასე, რომ ხალხი და ბაზარი განახევრდა.

აწე, თუ შენი შვილი არ მოჰკალ, ან მოგკელენ და ან ტახტი-
 დალმე გარდაგადებენ, თორემ ჩემი სიკვდილი და სისხლი იმ
 კატის სისხლის ოდენია. თუ საქმე ამგვარი მოხდეს, ხომ დედა- 15
 კაცი ვყოფილვარ, თუ არა-და დედაკაცად ნუ მახსენებ და ნურც
 შენთან გამატარებო.“ ხელმწიფეს კიდევ გულში დაუჯდა მის
 დიაცის სიტყვა, შემინდა და შვილის სიკვდილი ბძანა.

კ ა რ • XVII

ბესუთო ჟღირისაგან შეცდომა და სელმქიოუსთან მისვლა 20

ვეზირს უამბეს, რომე ხელმწიფე თავის შვილს კიდევ სიკვ-
 დილს უპირობსო. ადგა და შევიდა ხელმწიფის წინაშე, და-
 ლოცა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, ყოველი სული გაე-
 კვირვებულვართ, თუ ეგ შენი ყოველთა ბრძენთაგან-უბრძენსი 25
 კჳა რამ დაგიფანტა? რასა იქ და რაზე გრწმუნებია ერთი
 ჯადოს დიაცის ქართული? დამბადებელსა ღმერთსა ყოველი
 სული ამისთვის უძრწის მონებასა ღმერთისა, რომე დასასრული
 არა აქვს, დაუღვენელი და უთვალავი ხელმწიფე არის. თუ გა-
 თადებოდეს და წარმავალი იყოს, ისე არავინ დაემონების;
 ჩვენ კაცნი მოკვდავნი ვართ და ხელმწიფენიცა მოკვდავნი 30
 ხართ; ხორციელი კაცი თუ უკან შენად შედეგად არ მოგდევს,
 ყოველი სული ისე არ დაგემონება.¹³⁷ ერთის მოურავის საქმე
 დაგემართების: ცოტას ხანსა მოგეფერებოან და მერე სხვას
 დაუწყებენ მოლოდინსა. როგორი ტახტოსნობა იქნება, რომე
 შენი თესლი და ნათესაობა შენი ხელით დაასრულო? აწ ავის 35
 დიაცის ეშმაკობაზე¹³⁸ ერთს თიმსარს მოგახსენებო“. ხელმწი-
 ფემან თქმა უბძანა, და ვეზირმან მოახსენა თიმსარი.

- „ერთსა ალაგსა ერთი მორკმული კაცი იყო და ერთი შვილი ჰყვანდა, და ერთის კარგის კაცის ქალი უთხოვა და შერთო, ლამაზი და მშვენიერი; ქორწილი უყო და დაასახლა. გამოვიდა
- 5 ხანი და ეამი არა მცირენი და იგი ქალი სახლისა ბანზედან ავიდა, მცირეს ხანს სეირნობდა, მერმე კვემ დაიფინა და დაჯდა და დაიწყო ხელსაქმობა. ერთი ვაჟი დაინახა გავლილი; ვაჟმანც ქალი დაინახა. შორიდან ერთმანერთის სიყვარული შეუვიდათ გულში და მოუნდათ ერთმანერთი; შორიდან მიჯნურობა
- 10 დაუწყეს. ქალმან ბალისაკენ ხელი მგვრლად შემოავლო, წუმწუმით წყალი გარდაღვარა და ბალისაკენ ნახშირი გარდაგლო. ესეები ანიშნა და შინ შევიდა. ვაჟმან ვერა. გაიგო რა და შინათკენ წავიდა და დალონებული მივიდოდა. გზაზე ერთი ბერი დიაცი შემოეყარა და უთხრა: ყმაწვილო, რატომ აგრე მოწყენით და შეკვირებით ხარო? ყმაწვილმან უთხრა: „ერთი უებრო მნათობი ქალი ვნახე სახლის ბანზედ და მან მანიშნა რამე და მე ვერა გავიგე რა, თუ რა იყო“-ო. ბებერმან ასრე უთხრა: „მე ეგ ყველა კარგად შევიტყვე და, რაცა უნიშნებია, ყველას აწვე მოგახსენებო. გშველებია, მას ქალს მწვედ მოუნდომებიახარ და
- 20 დაუბარებიახარ: მგრგვლად რომ ხელი შემოუვლია, ის ბალი უნიშნებია და ბალისა მოზღუდვა; წუმწუმით რომ წყალი გადმოუღვრია, ბალის რუს შემოსადინარი შესაძრომი უნიშნებია; და ნახშირი რომ გარდმოუგდია, ლამე მისვლა უნიშნებიაო.“ ვაჟმან დიდად გაიხარა და, როსაც შელამდა, წავიდა, ბალის რუს შესადინარში შეძვრა; ქალი იქ დახვდა და ორნივე ტურფანი ერთად შეიყარნენ. იყვნენ ამ ყოფასა და ლხინში. გაზაფხულისა ეამი იყო; რამდენჯერ მოუნდებოდათ, იმდენჯერ წეიყრებოდნენ. დღესა ერთსა იმ ქალის მამამთილი ბაღში სასეირნოდ და დასახედავად დავიდოდა; ქალის ქმარი შინ არ იყო; ნახა,
- 30 რომე თავის რძალთან ერთი მოყმე კაბუკი მწოლე იყო და შეეკტეოდა. ესრე ეწყინა, რომე თავს მეხი დასცემოდა. წავიდა ჩუმად და შვილს მისთვის არ დაუშალა, რომ ეგების შეაშინოს და აღარ აქნეინოს ამგვარი ავი საქმეო. მოვიდა და შვილი გაიყვანა და უთხრა. ამ კაცს ცოლი მწვედ უყვარდა და არ დაუჯერა მამას, ქიშობით გაუსინჯა და ესრე დასწამა: „ეგების მამაჩემს ამ ჩემმა ცოლმა აწყენინა რამე და მისთვის მეუბნება, რომ ეგების შემადჟლოს ამაზედაო. მან ბერმა კაცმა თვის გუნებაში ასრე თქვა: „თუ ჩემს შვილს თავის ცოლის კჯროს ნიშანს არ მოუტან, მანამ არ დამიჯერებსო. დაზვერა ერთს
- 35

ღამესა, მას კაცს კი ვერა მოპარა რა და თავის რძალს მიეპარა
 და ფერხილამ სალტე მოჰპარა. ქალმან მას ჟამსა ვერა გაიგო
 რა და მას უკან ნახა, რომ ცალს ფეხზე სალტე აღარ ჰქონდა.
 თქვა გულში: «ეს სწორედ ჩემმა მამამთილმა მიყო-ო. რა წამს სა-
 ღამო ჟამი შეიქნა, ქმარი მისი შინ შემოვიდა. ქალი სიხარუ- 5
 ლით წინ მიეგება. სადამდინ მამა ნახვიდა, ქალი მივიდა, ხელი
 მოჰკიდა და ეგრე უთხრა: «ამ მტერიანს სახლში რას მოხვალ?
 წავიდეთ, ბაღში დავსხდეთ; სანთლები ამინთია, ქვეშ დამი-
 ფენია, სასმელ-საქმელები მომიმზადებია, ყირმიზი ღვინო ჰქი-
 ზით დამიდგამს. და მისი საკადრისი ბალი არის: ათი ათას 10
 ფერად აყვავებულია, ვარდი გაშლილა და სურნელებით აუესია
 არე-მარე, მისი გახელებული მიჯნური ბულბული ზედ ათას
 ფერად დამღერის, ზამბახსა მისი პირი გაუშლია და სანდომად
 თავი ჩამოუგდია, იასამანი მწვანე ტანისამოსში თეთრად გა-
 მოსკერის, და ზამბახი და იასამანი ერთმანერთისა¹³⁹ სურნელე- 15
 ბასა ცილობენ, შადრევანისა ჩხრიალი და ვარდის წყლისა
 გარდმონაღვარი ბალსა რწყავს, მთვარესა თხუთმეტი დღე წა-
 მოუვლია და ღამე დღისათვის დაუდარებია! აწ რასა იქ ბნელს
 სახლშიგან? შენ ყრმა კაცი ხარ და მეცა ასე ყმაწვილი და 20
 ტურფა ცოლი გყევარ. სადამდისინ ეს დრო და ფასლი¹⁴⁰ წა-
 ვილოდეს, გავიხაროთ; ვახშამიც იქ ვჭამოთ, ღვინო და ძოწის
 ფერი ბაგეები ერთმანერთს შეეკილოთ და, რა ლხინითა გავძ-
 ლეთ, იქივე მოვისვენოთ». ქმარი ამგვარისა ეშმაკობით მოი-
 მადლა, მამას აღარ შეჰყარა და აღარცა რა ათქმევინა. სარტ- 25
 ყელში ხელი ჩაუგდო და ბალისაყენ სალხინოდ წაიყვანა. უყუ-
 რეთ, თუ მისი ტყუილი რა გვარად გაამართლა და დააჯერე-
 ბინა, და თავისი აუგი როგორ დაფარა!? როდესაც ჰამა და
 ლხინი გაათავეს, დაწნენ. თავისი ალერსი გაათავეს და თითო
 პირი ეძინათ. მერე დედაკაცმან ქმარი გააღვიძა და ასე უთხრა:
 «ამისი უსაკვირველესი რა გაიგონების? თურმე მამაშენი ავს 30
 საქმესა რასმეს მწამობს და უნდა საკვირველი რამ მომიგონოს
 და შენს თავს გამყაროს; ახლა მომპაროდა, განა ვერ შევიტყვე?
 მაგრამ ვერა უთხარ რა. და ფეხიდან სალტე წამყარა და წი-
 ლო-ო. როდესაც გათენდა, მამამ შვილი ბალიდამ გაიხმო, მისცა
 სალტე და ეგრე უთხრა: «ამისთანა საქმე ვნახე შენს სახლშია. 35
 ამ რიგი საქმე სირცხვილია, დაუშალე შენს ცოლსა, რომ
 მოიკვეთოსო». შეილმან მამას პირში ჩაადო¹⁴¹ და ეგრე
 უთხრა: «ესრეთ არ გრცხვენია, რომ აგრე ტყუილს ამბობ, და
 ცოლი გინდა შემირცხვინო და უბრალოდ მამაკვლევინო? წუ-
 ხელის ჩემთან მწოლს მოპარე ეგ სალტეო.» მამამან აგრე უთხრა: 40

«ღმერთი იყოს მოწამე, წუხელის არ მომიპარავს! ეს სამი ღამეა, რომ მოყვარესთან მწოლს მოვპარეო». შვილი გაგულისდა, მამა კარზე გააგდო და ასე უთხრა: «ცოლი შეძირცხვინე, მე თავი მომკვეთე, მე და შენი მამა-შვილობა როგორღა იქნებისო?»

5 ბერი კაცი უკუწილბებული უბრალოდ გაეარდა თავის სახლი-ღამა, მივიდა ყაღათა და ეს თავისი საქმე წვრილად შესწივლა. იმან სამართალი უბრძანა და საჩივარი მწვედ გაუგონა. ბერი კაცი ყოველთ შეიბრალეს, მისი შვილი იხმეს, მოიყვანეს და ასე უთხრეს: «ბერი მამა თავისის სახლიდამ რასათვის გა-

10 მოგიგდიო?» იმან თავისი საქმე, ცოლის სიმართლე და უბრალოება და შერცხვენა იჩივლა. იმათ ასე უთხრეს: «აბა, ის დიაცი მოიყვანეთ და გავიკითხოთო». იმ ქალაქში ერთი ისეთი წყარო იყო, რომ რომელიც უბრალოდ დიფიცეცდის და იმ წყალს დაღვედის, იმავე წამს გასქდებოდის. კაცი გაგზავნეს. და

15 იმ წყაროზე დასაფიცებლად იგი ქალი იხმეს. დედაკაცმან მაშინვე შეიტყო, რომე უფიცრად არ დაეხსნებოდნენ, თავის მოყვარესთან ერთი წიგნი დაუწერა: «ჩემი საქმე ასე მოხდა, რომე ფიცსა მიპირობენ და შენის გულისათვის მომკვლენ; აწე, თუ ჩემი სიყვარული გაქვს და ან ჩემი სიკვდილი არ გინდა, აბდ-

20 ლის ტანისამოსი ჩაიცვი, თავი მოიმცდარე,¹¹² გზაში დამხედრი, როცა იასაულებს მიეყვანდე, და შემცდარულად წამომეპიდე და მაკოცე; მე იმას ფიცში ჩავიტან და ეგების მოვრჩე ამისთანა საქმითაო». ეს კაცი რომ იქით გაისტუმრა, თვითან ჩადრი¹¹³ წამოიხსნა და იასაულებს გაჰყვა. მისი კურო, როგორც

25 დაერიგებინა, იმ გვარად გზაზედ დახვდა, წაეჭიდა, მოეხვია და აკოცა. მან დიაცმან დიდად იწყინა, იასაულებმა მას კაცსა ბევრი სცემეს და გააგდეს. რა ესე საქმე მოხდა, დიაცი თამამად შევიდა ყაღათან. წააყენეს წყალზე; დაიფიცა ასე და თქვა: «ჩემს ქმარს გარეთად, რაც ეხლა ამ გზაში ერთი შემცდარი კაცი არ წა-

30 მომეჭიდა—თვითვან ამ თქვენმან იასაულმან გამაგდებინა,—თუ იმის მეტის კაცის ხელი მომხლებოდეს, ღმერთმან და ამ წყალმან აწვე გამხეთქოსო». დაღია იგი წყალი და მშვიდობით მორჩა. ამაზე შეიჯერეს იგი ყადი. და წავიდა მშვიდობით იგი დიაცი. მამამთილი გაწილბებული თავისის სახლით გააგდო

35 და თვით, როგორც ეწადა, ისე ქნა.

აწე, ხელმწიფეო, დიაცმან ამისთანა ეშმაკობა და ილათი იცის. ამათის ქართულით ან ერთი ძაღლის ლეკვი როგორ უნდა გამოიმეტო, არამც თუ ამისთანა სახელმწიფო შვილი მოიკვლისო? ხელმწიფეს ვეზირის ნათქვამი ქართული მოეწონა და

40 მას დღეს შვილის სიკვდილი მას აპატივა.

ჰიდუჲ შუცყობა დუდჲაცისაგან, რომ მესუთუ ჟუბირი მისულა და
 ჯელმწიფის შვილი სიკვდილისაგან მთურნინია. ადგა და შუიქსელ
 წავიდა

როდეს იმ ეშმაკმან დიაცმან შეიტყო, რომე მეხუთე ვეზირი
 მისულა და ხელმწიფის შვილი სიკვდილისაგან მოურჩენია, ასრე 5
 თქვა: „უყურეთ, თუ ჩემს თავს რა საქმე გადაეკიდა? ეს ორი
 დღე კიდევ გარდავა, მეშვიდე დღეს ხელმწიფის შვილი ენას
 ამოიდგამს, მაშინვე ჩემს ხეაშიადს მამასთან გამოაცხადებს;
 სირცხვილი და მწარე სიკვდილი ორივე ერთად დამემართების;
 რაღა დროს ჩემი თავაზობის¹¹ დრო არი? ტკბილის სულის და 10
 ხორცის გაყრას მივახლოვებულვარ; დიდს მოედანში ცხენი ჩაეა-
 გდე და ველარ გამიწევია და ლაგამს ქვე ვეზიდები; ასე უნდა
 მეტისა მოქირავებოდა და ღეზის ცემითა თავს გავიდე, გავირბინო
 და მოვრჩეო.“ ესე თქვა, ზე ადგა და გულ-სისხლიანი და საბ-
 რალოდ მტირალი ხელმწიფის ტახტს წინ წადგა; თავს მიწა და 15
 ტალახი გარდიყარა; ესრეთი სულთქმა და კენესა დაიწყო,
 რომ ქვა გასქდებოდა მისის ბრალითა. ესრეთ მოახსენა: „მაღა-
 ლო ხელმწიფეო! რამდენჯერ გამტყუნდი ამ შენის მესისხლე შვი-
 ლის სიკვდილსა? აქამდინ, როგორც ბრძანება ღვთისა არ შეიქცე-
 ვოდა, ისე შენი ქართული არ დაბრუნდებოდა. აწე რა არის, 20
 რომე შენ სამართალსა ბრძანებ და შენი ვაზირნი კი მოშლიან?
 მე ერთი ლუქმა შენს ბედნიერს სახლში გავიზარდე, ჩემი ურიგობა
 და შენის სახლის შეუფერლობა არა შემჩნევია. მე შეურცხვე-
 ნილი ვიყავ და აწ თავი შემირცხვა, და შენ სახლ-შერცხვე-
 ნილი ტახტიდალმე ვარდები. აწე, რაცა მაიმუნის ვაზირობით 25
 ლომს სარგებელი დაემართა, ის შენ შენის ვეზირების რჩევით
 თუ არ დაგემართოს, დედაკაცი თურმე არა ვყოფილვარ და
 არცა რა მცოდნიაო.“ ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

თიმსარი მცხარამებთ

დიაცმან მოასყნა ლომისა და მაიმუნის თიშსარი 30

„ერთისა ალაგიდამ ერთი დიდი ქარავანი წავიდა დიდი
 და საშინელითა მოკაზმულობითა; მისრეთის ქვეყანას სასარგე-
 ბლოდ გაემართნეს. გზაშიგან ერთსა დიდსა ქარავასლაში დად-
 გნენ; მას ქარავასლას გარე ტყე ეხვია, და ქეშიკნი და ყარაუ-
 ლნი დაიყენეს, კარგა და მაგრა დადგნენ. თურმე იმ ქარავას- 35

- ლაში ერთი ქურდი ავაზაკი კაცი შემოსჩვევია, გახალისებული ყოფილა: როდესაც იქ მგზავრი დადგის, მიეპარის ლამით და მრავალი საქონელი დაჰპარის. ეცადა მრავალსა იმ ღამეს ოდა ვერას ღონით ვერ შეეპარა: მწვედ ფრთხილად დახვდნენ.
- 5 თქვა მან კაცმან: «ამათ ვერას გამოვრჩები, წავალ და ეგების თავლას მაინც შევეპარო და ერთი კარგი ბედაური ცხენი მოვიპაროო». წავიდა იგი ქურდი, ალვირი ხელში ეჭირა და გარს უარა მას თავლასა, მაგრამ ვერ შეუვიდა, დიახ ბნელოდა. ამა სიარულში ერთს მწოლარეს ღომს წაადგა. თურმე ღომიც ამის-
- 10 თვის იყო: ეგების ერთი ცხენი გამოვიდეს და შეეჭამოო, რომ დიახ მომშეოდა. რა იგი კაცი ცხენების მიპარვაში ღომსა უეცრად შეხვდა, ხელი გადაუსო, ეკეთა და ემსუქნა. ღომი ამაზედ შეშინდა და ვერა გააწყო რა; კაცმან ალვირი ამოსდო, შეჯდა, დეხსა და მათრახსა ცემა დაუწყო, და არა იცოდა, თუ
- 15 ცხენი იყო, თუ ღომი. რა დიდი ალაგი გაარბენინა, გათენდა; ნახა, რომ ღომზედ იჯდა. შემოიკრა თავში და თქვა: «უცხო ფერად სარგებლიანი ქურდობა მიქნია: ეს ღომი ხომ აწვე შემქამს და ან გადაჰქებს სადმე, თუ ჩამოვხდები; თუ არა, სადამდინ ვიჯდეთ?» იგი კაცი ერთობ შეშინდა და გამაგრდა ზედა,
- 20 შიშით ხმალი აპოილო და იარა. რა ღომმან ხმალ-ამოწვდილი იგი კაცი ნახა, რა გინდა თამამი და შეუპოვარი ნადირი არის, მაგრამ მას კაცზე უარესად შეშინდა. და იწყეს ორთავე უნებურად სიარული. კაცი მაგრად მოეკიდა და ასე თქვა: «თუ გარდავხდები, უსაცილოდ იგი ღომი შემქამსო.» ღომი გაჯავრებული
- 25 და შეშინებული მირბის, არც კლდე გააჩნია, არც ტყე. გაიარეს დიდი ალაგი. ერთსა ხის ძირსა გაირბინა, მის ხის ერთი შტო დრეკილი იყო. იგი კაცი მას მოეკიდა, ზედ შეახტა; ღომმან ალვირი წაიყარა და წავიდა. ორთავე მწვედ გაიხარეს ამაზე და შიშს დაეხსნენ. გზაზე ღომს ერთი მაიმუნი შემოეყა-
- 30 რა; შეატყო, რომ დაფრთხალი და შეშინებული მივიდოდა; უსალამა, მდაბლად ქება შეასხა და ეგრე მოახსენა: «ნადირთა და ოთხფეხთა ხელმწიფეო, მშვენიერო, საშიშო და ჩვენო პატრონო, რა წაგკიდებია? რად გაგულისებულნი მორბი? ვინ იყო ეგეთი, რომე შენ თავი შეგაწყინაო?» ღომმა თავისი ამბავი
- 35 ყველა წვრილად უამბო. მაიმუნმა თავსა და პირსა მრავალი იცა და ესრეთ მოახსენა: «კვავლახ მე და ჩემს გაგონებას! ყოველი სული შენი სახელის გაგონებაზე შიშით გასქდებიან და ახლა ეგ როგორ გეკადრება, რომ ერთის ცუდის კაცისაგან შენ აგრე გამხდარხარ? ჩვენ ვინლა გაგვიშვებს ქვეყანაზე ცოც-
- 40 ხალსა და ან პურს ვინლა შეგვაჰმევს? აწვე დაბრუნდი, წავიდეთ,

საცაიგი [კაცი] არის, იქ მიმიძღვ, თქვენ არას გაგარჯით, თქვენ
 ზის ძირსა დაბრძანდით, მე აუხდები და იმის საქმეს მოგახსენებ:
 ასე ლუკმა-ლუკმა დაეხვე და მოგვლავ, რომე მაგგვარი საქმე
 კაცმა ველარ გაადროსო. შერცხვა ლომსა, გამობრუნდა, წაუ-
 ძღვა წინა და წავიდნენ. რა მივიდნენ, იგი კაცი ისევ ხეზე იჯდა, 5
 შიშით ვერ ჩამოსულიყო. რა შემოხედა და მაიმუნიც დაინახა,
 შეშინდა, მალლა წვერში ავიდა. იქ ფულურო იყო- და იმაში
 ჩაჯდა. მაიმუნმა რა ნახა იგი კაცი, ლომი ძირს დააგდო
 და თვით ხეზე მას კაცს გაუხდა, შიგვე შეუვიდა და თავსა
 წამოაჯდა. სხვა ვერათფერი ვერა დააკლო-რა მაიმუნმა მას 10
 კაცსა. კაცი იგი შეჭფრინდა და მაიმუნის ყვერებს ხელი
 სტაცა, ძალიან გადაუგრიხა და ყვირილი და ჩხავილი
 დააწყებინა; რა ლომმან მაიმუნის ჩხავილი გაიგონა, თავად
 შეშინებული იყო, კიდევ უფრო შეშინდა და გარდაიხვეწა.
 მაიმუნი მან კაცმან მოკლა, ძირს ჩამოაგდო და თვითონაც 15
 შშვილობით წავიდა თავისსა გზასა.

ხელმწიფეო, როგორც მაიმუნის ვეზირობით მეორედ გაქცევისა
 და შერცხვენის მეტი ლომს სარგებელი არა მიხედა რა, ისრე
 შენს ვეზირებს შენი ორგულად რჩევა და შენის პურ-მარილის
 დალახვა ჰოუვათ. ბოლოს ჟამსა შენც ისე გაგაქცევენ და შენის 20
 ტახტიდამ გარდაგადებენ“. ხელმწიფეს ღიაცის ქართული კიდევ
 გულში ენიშნა და თავისი შვილის სიკვდილი ბრძანა. მივიდნენ
 ჯალათები, ხელმწიფის შვილი გააშიშვლეს სასიკვდილოდ, და
 კიდევ ვეზირთა სცნეს.

კ ა რ ი X L X

25

ბუქქსუ ვეზირისაგან შეცდომა, რომე დიაცის ქართულით
 ხელმწიფე კიდევ შვილს ჰელაჯსა

შაიკრა შემცდარივითა შეექვსე ვეზირი, ხელმწიფის ტახტის წინ
 გაჯავრებული წადგა და ეგრე მოახსენა: „მალალო ხელმწიფეო!
 ტახტსა შენსა დიდის წინასწარმეტყველისა სოლომანის უსრუ- 30
 ლესის სიბრძნის მქონედ გიტყოდენ,¹¹⁵ ახლა ასეთი რა დაგემარ-
 თა და ან რა დაგეუფლა? სიბერისა!¹¹⁶ დროსა ღმერთმან
 ერთი შვილი მოგცა და ერთის ჯადოს ღიაცის სიტყვით ჰკლავ!
 დამბადებელსა და ყოველთა შემოქმედსა ღმერთსა ვიმოწმებ, რომე
 ღიაცსა შენი შვილი საბოზოდ¹¹⁷ მოუწოდებია, შენს შვილს 35
 არ უქნია და მის ჯავრზედ გაკვლევივნებს, თვარემ ბოლოს
 ჟამს გამოჩნდების ჩემი ქართული. ღიაცის ეშმაკობაზედ, თუ
 მიბრძანებ, ერთს თიჟსარს მოგახსენებო.“ ხელმწიფემ თქმა
 უბრძანა.

ვჭირბა ზოასაქნა ღიაცის ჟმჷკონჯაჲ თიშსაჲ

- „ზაულისტანის ქვეყანას ერთი ვაჟი კაცი იყო, რომე კაცის თვალთ მას უკეთესი ყმა კაცი არ ინახოდა; ტანად გრძელ-
სა საროსა. ჰგვანდა, თვალნი შავს მელნის ტბას უგვანდა,
წარბი გოზა გაჭიდულს არყის მშვილდსა, პირი გავსილსა მთვა-
5 რესა, ახლის შავისა სუმბულისა ფერი წვერი ეხვეოდა, უღვა-
ში ლამაზად იისფრად აშლოდა, ბაგე-კბილი ესრეთ ტურფა
ჰქონდა, რომე, რა გაიცინის, კბილიდალმე ახლის სადაფისაგან
გამოღებულის მარგალიტის ფერი გამოჰკრთის და ბაგისაგან
უსინჯოსა ბადახჩანისა ლალისა ფერი გააცუდის, და ყოვლის-
10 ფრით სრული იყო. ჯერეთ ცოლი არ ჰყვანდა; თავისსა შესაფე-
რსა ეძებდა და ვერ ეშოვნა, და ასრე თქვა: «ცოლი ხომ ჯერეთ
შორს მიჩანს, ბარემ სანამდისინ ცოლს ვიშოვნიდე, ერთი შესა-
ფერი მიჯნური მაინც ვიშოვნოო.» ამ საგონებელში იყო და
სევდიანი სეირნობდა, რომე ერთი მენაქსოვის დიდვაჰრის კა-
15 რზედ გაიარა; მენაქსოვის ცოლი კარზე იდგა. და, რა ქალმან
ნახა, წამსვე გაბრუნდა და შინ შევიდა. ასე ტურფა ქალი იყო,
რომ იმ ვაჟის შესაფერობაზედ კიდეც მეტობდა, უებრო მნა-
თობი იყო, ალვა ნაკვეთი, წელის სიწვრილით გაწყუეტას ლა-
მოდა, სინაზით თითქმის კედებოდა, თვალ-წარბი დახატული
20 ჰქონდა, თმა კოკამდის ჩასდიოდა, მნათობსა პირსა ზედან
შავი ხალი ესრეთ გასწყობოდა, როგორც ქორწილში ახალ
პატარძალსა; თავით ფერხამდინ სილამაზით სრული იყო, ყოვ-
ლის სიტკბოებით შემკობილი იყო; თეთრ-წითელი ბაგენი
კრთებოდის კბილისაგან, სურნელისა სული ყრჩოდის და ყოვე-
25 ლივე სამშენიარო ზნე შეენოდა. რა კაცმან ერთსა შეხედვითა
ასე შემკობილად დაინახა, გული და გონება საკუთრად მისკენ
დარჩა, საწყლად გამიჯნურდა, ვარდისა და არღვენის ფერი
ყვითელსა ქარვას დაემსგავსა, მწარე სისხლის ცრემლნი ეკალ-
მუხის მზგავსსა შავთა. წამწამთაგან შეხამებით ცვარ-ცვარად
30 ჩამორეცხდა და გულ-ხელდაკრეფილი შინ მივიდა. მის ახლო
ერთი ბერი და მონახული დიაცი იყო; ასი წელიწადი გარდა-
ევლო, ბოზობისა და მაქანკლობისა იადგარი, ესეოდენი
გრძნეულება და ხერხიანობა იცოდა, რომე დევსა შელოცვით
ხელს შეუტრავდა; ჯადოობა და თვალთ-მაქცობა ასე იცოდა,
35 რომე უფრო არ იქნებოდა. მივიდა იმ დიაკთან, თავი კალთაში
ჩაუღდა და დედობით ტყბილად დაუწყო ლაპარაკი და ესრეთ

უთხრა: „დედაო, თუ შენ არას მიშველი, უთუოდ ჩემმა საქმემ
 ჩაიარა! მე ისეთი მიჯნურობის ისარი მეცა, რომე დიდი დოს-
 ტაქარნი¹¹⁸ და მკურნალნი უნდა მის გამოლებასა. სიყრმის
 სიცოცხლე შენს ხერხიანობაზედ ჰკიდია; ჩემი სულისდგმა შენ
 უნდა იყო, და, თუ მარგე რამე და ამ გაქირვებისაგან დამიხსენი, 5
 მაგიერი პასუხი ზოგი ჩემმა დამბადებელმა ღმერთმან შემოგზ-
 ლოს და ზოგი მე; ჩემის მორკმელის სახლის პატრონი შენ იქნე-
 ბიო.» ღიაცმან ყველა უთქმელად შეიტყო და ეგრე უთხრა:
 „შვილო, იმ მენაქსოვის ცოლის პირი გინახავს, იმას გაუხდიხარ
 ეგრე, მისი მეტი შენი გამხელელი არეინ არის. რა ექნა, მე 10
 იმას მაგ რიგ დედაკაცობას ვერ ვატყობ, ერთობ პირისწყლი-
 ანი და ნამუსიანი არის, იმას მაგ გვარი საქმე და პირსშედება
 არ გაეწყობა, სხვა რიგი ხერხი უნდა მოვიგონოთო. [ყმაწვი-
 ლმან უთხრა: «აბა რა ექნაო?» ღიაცმან ეგრე უთხრა:] აბა,
 ხვალ წადი, იმ მენაქსოვის დუქანზედ¹¹⁹ დაჯექ და ეპკობა 15
 დაიწყე; ერთი კარგი ნაქსოვი იყიდე; რაცა გთხოვოს ფასი,
 მიეცი; მე გამოვივლი, დამიძახე და ის ნაქსოვი აიღე და მომეც,
 ასე მითხარ: «იმ ჩემს მკვლელს მიჯნურს ხომ იცნობ-თქო; ეს
 წაიღე და ჩემ მაგიერ მიართვი-თქო». ამით თუ მოუგვარებთ,
 თორემ სხვა ღონე არა არის რაოო. რა გათენდა, წავიდა იგი 20
 ყმაწვილი და დაჯდა მის მენაქსოვის დუქანზე; მუსაიბობა და
 ხუმბრობა დაუწყო; ერთი ძვირფასი ფარჩა იყიდა. მას ჟამს მან
 ღიაცმან გამოიარა, დაუძახა: „დედავ, აქ ჩემთან მოდიო!«
 ბებერი მოვიდა, მან ყმაწვილმან აიღო იგი ნაქსოვი ფარჩა და
 მას ღიაცსა მისცა, ეგრე უთხრა: «იმ ჩემს სულის წამოღებ მიჯ- 25
 ნურს ხომ კარგად იცნობ? წაიღე და ეს ჩემ მაგიერ მიართვიო.»
 იგი ბეზირგანი¹²⁰ ვერას მიხვდა, თუ ვინ იყო მისი მიჯნური.
 ბებერი წავიდა, თავი ერთობ მოისაბატიურა, წვრილმანი
 ძღვენი გააკეთა, წაიღო და მას მენაქსოვის ცოლთან შევიდა;
 მძიმედ სალამი ჰკადრა და ფეშქაში მიართვა. ქალს თვალში 30
 ესაბატიურა, ადგა და დედურად მოიკითხა და პატივი სცა.
 ბებერმა ესეოდენი ლაყაფი შეკრა და მოიგონა, რომე კაცს
 არა სმენია. მისად მაწვევრად თავი გამოიჩინა და ესრეთ უთხრა:
 „შვილო, არ იცი, რომ მე შენთვის ბევრი მიმსახურია და ძუძუ
 მიწოვებია? და აწ შენად სანაპაეად და საალერსოდ მოველოა. 35
 ქალი კარგა დახდომის ცდაში შევიდა და მოსამსახურეთ საქ-
 მლის დამზადება უბძანა. კარგად დახდომა უნდოდა, ტკბილად
 და საყვარლად მიეპყრა. ვირემდისინ ქალი საქმელს დაამზადე-
 ბდა, მანამდის მან გრძნეულმან ღიაცმან იგი ნაქსოვი ქვეშაგე-
 ბელში შედვა. რა ქალმა მისი გულკეთილობით დახდომა გაა- 40

თავა, სუფრა აიღეს. ბერმან დიაცმან მისი ჩხუბი და ფათერაკი
 იქ დააგდო, თითონ ადგა და კარსა გამოვიდა. რა დალამდა,
 მენაქსოვე თავის სახლში მივიდა; ოდესაც ვახშამი ჰამეს, და-
 წოლა მოინდომეს; ქვეშაგებელი გახსნეს. მასვე წამს ნაქსოვი
 5 გადმოვარდა. რა კაცმან იგი ნაქსოვი ნახა, მაშინვე იცნა თა-
 ვისაგან გასცილული ნაქსოვი; თავის გულში ასე იფიქრა: «რა-
 საც დროს მან მშვენიერმან ყმაჲან ჩემგან ეს ნაქსოვი იყიდა,
 მაშინვე ერთს დიაცს მისცა და თავის მიჯნურს გაუგზავნა;
 თურმე მისი მოყვარე ეს ჩემი ცოლი ყოფილა, და მე კი არ
 10 ვიცოდითო. გაჯავრებული, ვითა კაქაქის ცეცხლი, იგი კაცი ეგრე
 აენტო, და ცოლსა ეგრე უთხრა: «მე კარგის მომქმედსა და კარგსა
 გექობდი, და შენ კი თურმე ავი და ეშმაკის საქმის მიმყოლი
 ყოფილხარ! ეს ნაქსოვი ვინ გამოგიგზავნა და ან ვინ არი შენი
 მიჯნურიო?» გაჯავრებულმა აღარ გაიკითხა, მიჰყო ხელი, ამ-
 15 დენი სცა, რომე არა ასო მთელი აღარ შეარჩინა. მას ქალსა
 გულში არა ჩააჩნდა რა და ქმარსა ასრე უთხრა: «რა
 დავაშავე? თუ რამ დამეშავებინოს, სიკვდილსაც მემართლები,
 თუ არა და დაუნაშავებლად რატომ მომქლავო?». რა ქმარსა ეს
 უთხრა, მაშინვე სამშობლოს კაცი გაგზავნა, ძმები მოაყვანინა.
 20 მოაგზავნა შეუკრეს, ზედ დააწვინეს და წაიყვანეს. მენაქსოვეს ასე
 უთხრეს: «თუ ჩვენმა დამ დააშავა რამე, შენ არც კი გაგზავით,
 ჩვენის ხელით მოვკლავთ და, თუ არა დაუშავებია რა და უბ-
 რალოს მიზეზზედ ასე მოგიკლავს, იცოდე, ჩვენ ამას არ
 შეგარჩენთო. ოდესაც წაიყვანეს იგი ქალი, გამოვიდა მცირე
 25 რამე ხანი, და წავიდა იგი ბერი დიაცი ამბის შესატყობად, თუ
 რა უქნიათ ჩემის მიტანილის ნაქსოვის ნახვაშიო. მან ყველა
 წვრილად შეიტყო: ქმრისაგან ავით მოპყრობა და სამშობლოს
 წაყვანა. რა გაიგონა მან გრძნეულმა ბებერმა, მასვე წამსა სა-
 ლორებელი ქართული შეამზადა, და მრავალ გვარი ტბილი
 30 და საფერებელი სიტყვები შეწყო, და მას ქალთან წავიდა პირ-
 მოგულისებული და მოწყენით; უცხო ფერად წყენა და სამძი-
 მარი შეიფერა და მას ქალსა ასრეთ უთხრა: «ვავლახ მე, შვი-
 ლო საყვარელო, სულისაგანაც უფრო უტკბესო! შენ ვინა და
 მაგ გვარი საქმე ვინა? ვინ იყო და ვინ შეგახოცათ შენ და
 35 შენი საყვარელი ქმარიო?» ქალმან მას ბებრის ეგზომი ხელოე-
 ნება და ოსტატობით საქმიანობა არცა ერთი რამ იცოდა, თუ
 მისგან იყო იგი საქმე, გაუტკბილდა და საყვარლად ახედა, რა
 ერთიცა გაეწყობოდა და მის ნახვაზე უკუიყრიდა, მართლის
 გულით უამბო, რაცა ქმრისაგან გარდახდომოდხ. რა მას ეშმაკ-
 40 სა დიაცსა ესე ესმა, დაიწყო ტირილი და ნამეტანი კი წყენა

იჩემა და ესრეთ უთხრა: «შეილო ჩემო, ნეტამც სული ამომბ-
 დომოდა და შენი მაგ რიგი საქმე ჩემს ყურს არა სმენოდა!
 მე ვიცი, ჯადოს ვინმე გიზემდა; ამ ქალაქში ბევრი ეშმაკობის
 და ჯადოს მცოდნელები და მოქმედნი არიან, და უსათუოდ
 შენი და შენის ქმრის ერთმანერთის შეძლება ნდომიათ, და მტე- 5
 რობით ჯადო ვისმე უქნია. აწე რაც გრძნეული ხერხისაგან
 წაგცილებოდეს, მაგას ნუ შეიკივრებ, მე ასეთისა მლოცველს და
 ჯადოს განმაქარებელს კაცს გასწავლი, რომე იმან შეგილო-
 ცოს, მაშინვე ეგ ჯადოც განქარდეს.» [და სხვაც შენა ჟამში
 არა წაგეციდოს რაო.] მან ქალმან ჰკითხა: «ვინ არის და 10
 ან სად სადგურობს იგი კაციო?» დიაცმან ეგრე უთხრა: «აგერ
 ახლო ერთი მოლა დგას; რასას წამ მიხვალ, შენსა ამბავსა უამ-
 ბობ და შეგხვეწები, მაშინვე წიგნს წაგიკითხავს და შეგილო-
 ცავს, რომე მაშინვე შენი ქმარი შენთან მოვა, ხელსა და ფეხსა
 გააკცებს და შეცოდების სირცხვილს მოიხდისო.» ქალმან რა 15
 ესე გაიგონა, იამა და თავის გუნებაში ასე თქვა: «ქმარმან
 რომ ასე გამხადა და ძმებთანაც რომ სირცხვილეული და პირ-
 შავი გარ, ახლა ის რომ მოვიდეს ფეხთა და ხელთა მაკოცოს,
 თავის დანაშაულის პატივება მთხოვოს, ამას უკეთესი რა დამე- 20
 მართება, რომ კაცმა ლოცვით ასე მიყოს, და ძმებთან მართა-
 ლი გამოძიყვანოს, და ქვეყანაში პირ-წმიდათ ვიყო?»-ო. დაუმაღ-
 ლა მას დიაცსა და მას ჯადოს ხელსა და ძუძუებსა აკოცა და
 ეგრე უთხრა: «აბა, წამიყვანე მას კაცთანო.» მან დიაცმან ასე
 უთხრა: «აბა, შენ მოემზადე, მე წავალ და იმ კაცსა ვნახავ,
 შინ არის თუ არაო.» წავიდა ბებერი. ყმაწვილი შინ დახვდა; 25
 ასე უთხრა: «აღეგ, მოლის ტანისამოსი ჩაიცვი, გარშემო წიგ-
 ნები შემოიწყე, და ისე მძიმედ დაჯე; იგი შენი დამწველი ქა-
 ლი შენთან სალოცავად მომყავს და შენ იცი, რასაც უზამ და
 გამოიყენებო.» რა მან ვაჟმან მას ბებრისაგან ესეები მოისმინა,
 მიჯნურობა მოგმატა და სიხარული შეექნა; ადგა, მოლის 30
 ტანისამოსი ჩაიცვა; დაჯდა, წიგნები გარს შემოიწყო. იგი
 ბერი დიაცი წავიდა, მას ქალსა წინ წამოუძღვა და მას ყმაწ-
 ვილთან შეიყვანა. რა შინ შევიდა და დაჯდა, ბერი დიაცი
 ადგა, კარსა გამოვიდა და კარები გარედამ დაუკეტა. მას ქალსა
 ასე ეგონა, ეს კაცი შემოილოცავს და განმიქარავებს ამ საქმე- 35
 საო, მაგრამ მან ყმაწვილმან იგი ქალი როს ასე იხელთა, რაცა
 ეწადა, თავისის გუნების საქმე ყველა აღასრულა. ადგა და კარსა
 გამოვიდა იგი ქალი გაწბილებული და თავის ძმების სახლში
 წამოვიდა. რა იგი ქალი წავიდა, ბერი დიაცი მას ყმაწვილ-
 თან შევიდა და ასე უთხრა: «შენი გუნების საქმე ხომ აღვას- 40

- რულე და ახლა რაღა გინდაო?» მან ყმაწვილმან მაღლი უთხრა, ბევრი აჩუქა და ასე უთხრა: «თუ შენ არა ყოფილიყავ, მე ეს არ მელირსებოდა და უთუოდ სიკვდილს მივეცემოდი. შენ რომ მაგისტანა ხერხიანობა არ გექნა, სრულად ქვეყანა რომ მომეველო, იმ ჩემსა სულის წამლებს ვერ შევეყრებოდი; და აწ მეცა ვეცდები მაგისი მუქათა მეც უმეტესი შემოგზოლო, და აწ კიდევ შენებურად ერთი რამ ხერხიანობა და ოსტატობა მოიგონე, რომე, რომ იგი ქალი და მისი ქმარი ერთმანერთს შევარიგოთ, და ქალი მართალი გამოვიყვანოთ»-ო. მან ბერმა დია-
- 10 ცმან ასე უთხრა: «აბა შენ წადი კიდევ, იმ მენაქსოვის ღუქანზე დაჯე; მე ჩამოვივლი, დამიძახე და მკითხე: «მე რომ ჩემს მოყვარეს შენი ხელით ნაქსოვი გაუგზავნე, რა უყავ? ვის მიე-თქო?» და მე სხვას კარგსა პასუხს მოგცემ ასეთსა, რომ მენაქსოვემ ცოლისა იმ გვარი მოპყრობა დაინანოს და მაშინვე შეირიგოსო.»
- 15 მას ყმაწვილს ერთობ მოეწონა და დაუმაღლა, წავიდა და მის მენაქსოვის ღუქანზე დაჯდა; მან ბებერმან ჩაიარა, ეაჟმან დაინახა, დაუძახა და ასე უთხრა: «მე რო გაგატანე, იგი ნაქსოვი არ მიართვიო?» დიაცმან ასე უთხრა: «მივდიოდი, რომ მინდოდა მიმეტანა, შევიტყე გზაზე — ქმარი შინა ჰყავსო და ველარ მიუ-
- 20 ტანე; იქილამ წამოველ, მომქონდა, მაგრამ გზაზე ასე ვთქვი: ეს გზაზე არაფერ წამართვას და იმ ყმაწვილის სირცხვილში არ ჩავევარდე მეთქი; წავილე, იმ მენაქსოვის სახლში მინდოდა მიმებარებინა; შინ არაფერ დამხვდა და ქვეწმავებელს ქვეშ ამოვდე, და იქ შევიინახე.»-ო. რა მას მენაქსოვეს ესე ესმა, იამა, ბევრი
- 25 იცა თავსა და ასრე თქვა თავის გუნებაში: «იმისთანა სასახელო ცოლი კინალამ არ მოვკალ, უბრალო საქმეზედო; იმის მოყვარე სხვა ჰყოფილა, და მე ის მგონა! და ან ჩემს გასყიდულს ნაქსოვს ჩემს ცოლს როგორ გაუგზავნიდა? ეს რატომ არ ვიფიქრე? აწე ან ცოლი რის პირით ენახო? და ან მის ძმებს
- 30 რა პასუხი გავსცეო?» მასვე წამსა აღგა იგი მენაქსოვე და ცოლთან წავიდა. შევიდა, ხელსა და ფეხსა მოეხვია და შეცოდების ფარმანი სთხოვა; თავის სახლში წაიყვანა და დიდის პატივით მოეპყრა.

ხელმწიფეო, დიაცის ენა, ხერხი და ჯადოობა ამ გვარი არის. 35 ნახე რა ქნა: ჯერ მოაკვლევინა, შეაძულა და ახლა გააცოცხლა, შეარიგა და შეაყვარა! და შენ აწცა სახელმწიფოსა შეილსა მის სიტყვით ჰკლავ?»

ხელმწიფეს ვეზირის სიტყვა კიდევ დაუჯდა, იამა და დიდა- 40 დაც დაუმაღლა. მას ღლეს შეილის სიკვდილი მას აპატივა. [და მაში გაირა ექესმა ღლელა.] მან გრძნეულმა დიაცმაც შეიტყო იგი ამბავი და მწარედ გაგულისდა.

შეშვიდეთ ბისვლა დედაკაცისაგან სოლმწიფისთან გაათეთრ- შული და სიბულიანი

რა მან დიაცმან შეიტყო, რომ მეექვსე ვეზირი მისულა და
ხელმწიფის შვილი სიკვდილისაგან მოურჩენიაო, აჩქარდა და 5
ასრე თქვა: „ერთი დღის მეტი სიცოცხლე ხომ აღარ მიძევს?
თუ კიდევ არას ვეცდები და არას გამოვარჩევ, ჩემი საქმე ავად
წოდისო“. ადგა და ხელმწიფის წინაშე შევიდა პირ-სისხლიანი
და გულ-ჯავრიანი; თავს მიწა და მტვერი გარდიყარა, სამკაუ-
ლი სულ მოიშალა, ტახტისა ფეხი სულ მიწიანის პირით, ცრემ- 10
ლით და სისხლით შესვარა და ესრეთ მოახსენა: „ამდენი რა
დავაშავე? თორმეტის წლისა შენს უბეში გავიზარდე, და მე იმ
შენის უღირსის ძისათვის დედობაც მიქნია, ძიძობაც და გამ-
დლობაცა. აწე ესე გვიყო; და ლამისა შენი სიკვდილი და ჩემი
შერცხვენა ორივე დაივიწყო?! ვითარცა ფოლადსა მალნინტი 15
მიიტაცებს და მიიკრავს, ეგრეთვე შენი ბრძენი და ყოველთა-
გან საქმებარი კჳუა შენის ვეზირების სიმრუდით რჩევამ მიიკრა
და მოიტაცა. აწე, თუ მიბრძანებ, მათს სიტყვასა ზედან ერთსა
ათმსარსა მოგახსენებო.“ ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

თიხსარი ოცდაშვიდეთა

20

დედაკაცისაგან არაგის ზოსსწინება

„წინასა ჟამსა ერთი თქვენებრი დიდი ხელმწიფე იყო და
ერთი შვილის მეტი არა ჰყვანდა რა. ხელმწიფესა შვილმან დას-
ტური სთხოვა, ერთის თვის სავალს ნადირობას წასვლა მინდო.
მან დასტური უბოძა, მისანდონი კაცნი და ვეზირნი გაატანა, 25
სიფრთხილე დააბარა და ესე უბრძანა: „სითაც ჩემი შვილი
მივა, იმ მხარეს ერთი ისეთი წყარო გამოდის, რომ, ვინცა
იმას დაღვეს, ქალი არის—ვაჟად გარდაიცვლების და, თუ
ვაჟი არის—ქალად გარდაიქცევის. და აწე, თუ მეც არ მომკ-
ლავთ, ან ჩემი, შვილის სიკვდილი არ გინდათ და ან ჩემის 30
სახელმწიფოს ამოწყვეტა, იგი ყმაწვილი მას მხარეს არ მია-
ქაროთ და იგი წყალი არ სვასო.“ ოდეს წავიდნენ, ის ვეზირნი
თან ახლდნენ. ნადირობდნენ და შეექცეოდნენ. რა მას წყაროსა
მიახლოვდნენ, ვეზირები ჩამოხდნენ, ხელმწიფის შვილს სადავე
შესტაცეს და ასრე მოახსენეს: „აქეთ არ გაგიშვებთ! აქ ერთი 35

- წყარო არის: ვინც ვაჟი სვამს, ქალად გარდაიქცევა, და ვინც ქალი სვამს, ვეჟად გარდაიქცევა. აწ მამაშენმა ასე დაგვარია: «თუ ჩემი სიკვდილი არ გინდათ, იგი წყარო არ დააღწევითო: აწე რომ დაგვხოცო, შენ იმ წყაროზე არ მიგიშვებთო.» მას 5 ყმაწვილსა სიყმაწვილის ქარი თავში ჰქონდა, ვეზირნი მილახ-მოლახა, სადავე წაართვა და ასე თქვა: «ხელმწიფის, მამის-ჩემის მზემან, მაგას არ დაეიჯერებ და არც იმ წყაროს უსმელი დავდებია.» საჩქაროდ წავიდა, ჩამოხდა და იგი წყარო დალივა. რა დალივა, მასვე წამს ქალად გარდაიქცა. რა მან ყმაწვილმან 10 თავისი თავი ესრეთ გასრული ნახა, თავს მიწა გარდიყარა, შავნი, გიშრის მზგავსი ქოჩორნი დაიგლიჯა, ახალი აშლილი უღვაში ფრჩხილით გარდიწიწკნა, ბროლის და ვარდის მზგავსი პირი სისხლითა შეიღება, საყელონი გარდხია, ლხინი და შექცევა ზრუნვად გარდაიქცია, მშვენიერის შავის თვალთ ცრემ- 15 ლნი გარდმოყარა და ესრეთ თქვა: «მამისა ჟრჩხა და ქკვიანის კაცის გაუგონარს ესემც ნუ დაეღვეის! ხელმწიფე-მამა და ქვეყანა სატახტოსნოდ გამომელოდნენ, და ახლა რაღა პირით მივიღე, ან ლაშქარშიგან როგორღა გავიარო, და ანუ ხელმწიფენი — მამა და დედაჩემი — რაღას პირით ვნახო? თუ ათა- 20 სიცა სული მედგას და გამეყაროს, მე დიაცად გარდაქცეულსა კაცს რაღა მიჩვენებსო?» თვისთა ვეზირთა ასე უთხრა: «თქვენ წადით, მე ეს ჩემი ჭკუით დამემართა, და მამასა ჩემსა ასე მოახსენეთ: მე შენის ბრძანების გარდასვლამან ასეთი საქმე მი-ყო, რომე ათასის ზღვის ოდენი წყალი ჩემს აუგს ველარ გარე- 25 ცხს, ველარც მანდ მოვალ: — ჩემი საქმე გათავდა და შენს საბატონოს შენ მოუარე, მე აღარ მოვალ და აღარც ჩემის თვალთ კაცს ვიხილავთქო». ვეზირნი თავ-თავისად გადგნენ და რჩევა შექნეს; არც ხელმწიფეს დასდივეს და არც მის შვილსა, ორისავე სათნოება გაუშვეს და ასრე თქვიეს: «თუ ხელმწიფეს 30 ამის ასე ყოფას მოვახსენებთ, ამას არ გვეტყვის—არ კი დაგარიგეთ და რატომ-ღა ასვითო? არ გაგვიკითხავს და მაშინვე დაგვხოცს. აწე რამე სხვა მოვიგონოთ და ესეთის ტყუილით შევიჯეროთ ხელმწიფე, რომ სიკვდილისაგან თავი ვიხსნათო.» არჩივეს ესრეთ, ყმაწვილი იქ გაუშვეს და თვით წავიდნენ. შე- 35 ვიდნენ ხელმწიფესთანა თავ-პირ სისხლიანი, საყელო გარდახეულნი და ასრე მოახსენეს: «ნადირობაში ლომი გამოვარდა, თქვენნი შვილი სასროლად წაეწია, ლომი მობრუნდა და შთანთქა და წავიდაო.» როგორც იოსების ორმოში ჩაგდებითა ძმათა მამა იაკობ მოატყუეს, მის მზგავსად მათვე ვეზირთა იგი 40 ხელმწიფე მოატყუეს. რა ხელმწიფემან შვილის სიკვდილი გაი-

გონა, ვითა ერთი შვილის პატრონსა ჰმართებდა, ისრე მან იგ-
 ლოვა, ტახტიდამ ჩამოგარდა, თეთრი წვერი და უღვაში გარ-
 დიგლიჯა, საყულო გარდაიხია და უმკვიდროოებით იტირა.
 თვითონაც შავი ჩაიცვა და სახელმწიფოსაც სულ შავი ჩააცვა;
 ასეთი გლოვა გარდაიხადა, რომე ეგზომი არავის ასმოდა. და 5
 გასცა მრავალთ გლახაკთა და უღონოთა ზედან. და ამა ამბავში
 ხელმწიფისა შვილი აბდლებში გაერია და გააბდალდა.¹⁵¹ რა-
 საც ალაგს ან წმინდა ალაგი იყო, ან სალოცავი და ან წმინდა
 კაცი, არსად დააგდო: მივიდა და ყველგან ილოცა და ღმერ-
 თსა მხურვალითა გულითა შესტირა. უსმინა ღმერთმან და იგი 10
 ხელმწიფის შვილი ისევე ვაჟად გარდააქცია. დაიწყო სიხარული
 და მამასთან მივიდა. რა ხელმწიფემან შეიტყო, ასეთი სიხარუ-
 ლი შეექნა, რომ მართლა მკედარი გასცოცხლებოდათ, იმდენათ
 მიიჩნივეს. რა სიხარულისაგან მოიცალეს, მერმე თავისი ამბავი
 ჰკითხეს. და მან ყველა თავისი გარდასავალი მოახსენა მამასა 15
 თვისსა. რა ხელმწიფემან ესე სცნა, ჯალადები იხმო, და ვეზი-
 რნი დაახოცინა.

ხელმწიფეო, როგორც ის ხელმწიფე მოატყუეს მისმან
 ვეზირებმან მისის შვილის საქმეზედ, აწ ისე შენ გიპირებენ და
 მოგახსენებენ. არც პურ-მარილი სწამთ და არც შენის ქვეყნის 20
 შერცხევენის რამ ენალელობათო:“

რა ესე დიაცისაგან გაიგონა და მოისმინა, ხელმწიფემ თა-
 ვისი შვილის სიკვდილი ბრძანა. და გაიყვანეს საპყრობილედამ
 ჯალადებმან და გაატიტულეს თავის გასაგდებლად. კიდევ სცნეს
 ვეზირებმან, და წავიდა მეშვიდე ვეზირი ხელმწიფის წინაშე. 25

კ ა რ ი XXI

მეშვიდე უბღრთოსი ვაჭირის ბისვლა სულბქიაღის ქინაშე
 უმიწრაფ და ურადლაფ

შევიდა ხელმწიფესთან, ლმობიერი და ტკბილი სიტყვანი
 მოიმარჯვა, წადგა ტახტისა პირსა, პირი მიწასა დასდვა და 30
 ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, სხვათა ჩემთა უფროსთა ამხანა-
 გთა მცირე რამე სიტყვა იკადრეს და აწცა მეც მოგახსენებ.
 ეს თქვენ უკეთ უწყით და გსმენიათ, რომ დამბადებულმან
 ღმერთმან მეფენი ქვეყანასა ზედან თავის სახელ დასხნა და
 თავის ხელმწიფობის ნაწილიც მათ მისცა; საუუუნოსა განკით- 35
 ხვისა მაგიერად მოსამართლეობა და მოწყალება მოსცა. ესოდენ
 სულგრძელობს¹⁵² შეცოდებულთა ზედან, რომე ნებროთ ექვსას
 წელსა ღმერთობას შეეცილა, გოდოლი აღაშენა; არც გაუწყრა

- მალე, არც აჩქარდა, და ეგზომი კაცსა არა უცოცხლია, რომე მან იცოცხლა. მას უკან რა იყო, თქვენც გასმიათ და უწყით, თუ ჩვენზედა რამდენს სულგრძელობს და მოწუალებითა თვისითა არა მსწრაფლ მოგვაგებს შეცოდებათა პასუხსა, და რისხვასა გვიანობს. აწ თქვენის გვარის ძირ-ბედნიერის ხისაგან ერთი შვენიერი ნაყოფი ახალი შტო ამოსულა. ლამის, რომე უდროოდ და უწყალოდ თავი მოჰკვეთოთ. რასა ჩქარობ მისსა სიკვდილსა? დღეს მოიცადე და ხვალე იგი ყრმა ენას ამოიდგამს; მოიყვანე შენი შვილი და იგი ეშმაკი დიაციკა შენს წინ ერთად ალაპარაკე და მაშინ შეეტყობის, თუ რომელის თავს არის შეცოდების ნიშანი. თუ შენს შვილს უმსგავსო რამ უქნია და უთქვამს შენს საწოლსა და არამშია, მაშინ მოკალ და ყოველ კაცსაც შეატყობინე მისი დანაშაული, [და არც ვინმე დაგზრახავს მაშინა]. უბრალო შვილის მოკვლის სიბრალულს ნუ დაიდებ. თუ შენი შვილი უბრალო იყოს, დიაკსა მის უბრალოების პასუხი უყავი“.

- ხელმწიფეს ვეზირის სიტყვა მოეწონა და სახვალიოდ ბრძანა შენახვა ბეობის და სამართლის ქნა. ვეზირმან მოახსენა: „ერთსა არაკსა სულგრძელობის შეცოდებისა გამშინჯაობაზე მოგახსენებ, და მეორესა არა-წმიდას დედაკაცზედ, რომე ეშმაკობა და ურცხოება ექნას. ხელმწიფემ თქმა უბძანა; და ვეზირმან მოახსენა ესრეთ:

თიხსარი ოცდამეორე

რქმტოტბმან ვრჭიტბმან სრულგრძელოტბაჲ ბოაცსყნა თაბსკაბა

- „ერთსა ქვეყანასა ჩინებულს. დიდებული და მდიდარი ხელმწიფე იყო. უცხო ფერად დედათა გამდეგარი და მოყვარული იყო. მას ქალაქსა შიგან ერთი დიდ-ვაჭარი ესახლა და უებროდ ლამაზი ცოლი ჰყვანდა. ერთის თვის საეპქროდ წავიდა. ხელმწიფესა ერთი შინა-ყმა ყული ახლდა, და იცოდა მან გუნება თავის პატრონისა. დღესა ერთს იმ ვაჭრის ცოლი უქო და შინ უქმროდ ყოფნა მოახსენა. ხელმწიფეს რა ესმა, მასვე წამსა წავიდა დიდ-ვაჭრის სახლში; იგი ქალი მარტო კარგად მოფენილს სახლში დახვდა ხალვათად. რა მან ქალმან ხელმწიფე ნახა, დიდად გაუყვირდა, ადგა, მუხლთა მოეხვია და ესრეთ მოახსენა: «ხელმწიფე, ჩვენ მაგას როგორ ვღირსეარო, რომე თქვენებრ დიდსა და მაღალსა ხელმწიფეს აქ ჩვენს სახლში მობძანება გკადრებიათ! თუ სხვა არა გეპრიანებათ რა, თქვენ კვლავ აქ მობძანებულნი არ გვინახვიხართ. აწე, რა გინდ რომა

არა ღირს ვიყენეთ, სტუმარსა მაინც დახევედა გვმართებს
 გავალ, საქმელებსა და კარგსა ყირმიხსა ღვინოსა მოგართმევ
 და მას უკან თქვენი მხევალი და მოსამსახურე გახლავარ, და,
 რომელიც შენი ნება იყოს, იგი ჰქენითო. ოდესაც გავიდა ქალი
 საქმლის დასამზადებლად, ხელმწიფეს ერთი საფილასოფოსო წი- 5
 გნი გაუშალა და მიაართვა და ასე მოახსენა: «ხელმწიფეო, მარ-
 ტოს მოგეწყინებათ, და სანამ საქმელი გაკეთდებოდეს, მანამ ამა-
 ზედ შეექცეითო.» რა ხელმწიფემ დახედა და კითხვა დაიწყო,
 ესრეთ ეწერა: «ადამის მონათესავე მოკვდავნი კაცნი უსამარ-
 თლოს და ავს საქმეს ნურვინ იქმონენ, და რომელიცა თქვენ- 10
 თვის გეაუგებოდესთ, ნურც თქვენ სხვათ უზამთ; თუ კაცმან
 ვინმე სხვათა კართა თითი ჰკრაბთ, თქვენთა კართა წიხლი
 ეცემის, და წიხლითა და წერაქვითა უფრო დაიქცევისო.» რა
 ხელმწიფემან ესე ნახა, გაუკვირდა, ზე აღვა და ქალსა მას
 ესრეთ უბრძანა: «მე შენთან სხვა საქე მქონდა, და შენ ასეთი 15
 ბრძენთა და ფილასოფოსთა ნათქვამი წიგნი მიჩვენე, რო-
 მე კეკიანი კაცისაგან მისი გარდასვლა არ იქნების; აწე,
 დღეს და დღეის იქით ჩემი დედა და და იყავ! მის წიგნის
 ქართულსა არ გარდავალ და ავსა და უსამართლოს საქმეს
 ყველას მოვიკვეთო.» რა ესრე ბრძანა, აღვა ხელმწიფე და წა- 20
 ვიდა და ზედ წამოსასხამი ტყავი იქივ დარჩა.¹⁵³ რა ცოტა
 ხანი გამოვიდა, დიდ-ვაჟარიც მოვიდა, შინ შევიდა და ხელ-
 მწიფის ტყავი¹⁵⁴ რასაც წამს ნახა, მაშინვე იცნა. თითზე იკ-
 ბინა და ცოლს ეგრე უთხრა: «აჰ რას მოუყვანია ხელმწიფე?
 შენთან რამე სდებია, თვერემ კვლავ იგი აქ მოსული ვის უნა- 25
 ხავს? მე და შენს სიყვარულს ეგ როგორ უნდოდა და როგორ
 გაეწყობოდა? აწ მე ნიანდაგ ხელმწიფის აქ სიარულს და მეზო-
 ბლობას ვერ შევიძლებ; ძმები გყავს, სამშობლო გაქვს, იქ წა-
 დი და, როგორც გეწადოს, ისე ჰქენითო.» ქალმან ბევრი თავი
 იმართლა, მაგრამ კმარამან არ დააყენა თავის სახლში და სამ- 30
 შობლოს გაისტუმრა. წავიდა იგი ქალი სამშობლოსა და ყვე-
 ლა თავისი გარდასავალი თავის ძმებს უამბო. აღგნენ მისი
 ძმები, ქალიც თან წაიყვანეს და ხელმწიფესთან საჩივლეად
 წავიდნენ. იგი დიდ-ვაჟარიცა მივიდა. დაიჩოქეს პირველად
 ამ ქალის ძმებმა, პირი მიწას დასდევს და ესრე შესჩივლეს: «ხელ- 35
 მწიფეო, ღმერთსა ქვეყანაზე შენს უფო სამართიანი ხელმ-
 წიფე არ დაუბადებია, და ამას გეაჯებით, რომე ჩვენი საჩივარი
 მოისმინოთ და სამართალი გვიყოთ. [ხელმწიფემ თქმა უბრ-
 ძანა, და მათ ასე მოახსენეს:] ხელმწიფეო, ამ დიდ-ვაჟარს
 ერთი კარგი და კარგის ნაყოფის გამომღები მიწა მივუციდეთ, 40

- აქამდინ ხელთ ჰქონდა, მოიხმარა და ახლა ისევ შემოგვიგდო და ფასს უკანვე გვთხოვსო.» ხელმწიფემ მას ვაქარს უბრძანა: «ეს როგორი სამართალი არის: მიწა მოუყიდნიათ, აქანამდის ხელთ გქონია და მოგიხმარია და ახლა კი ეშლებიო?» დიდ-
 5 ვაქარმა ესრეთ მოახსენა: «ხელმწიფეო, მე არცა მიწა დამიწუნებია და არც შეუგდებდი, მაგრამ ლომის კვალი ენახე, ჩემი და ლომის მეზობლობა და აქ სიარული არ გაეწყობოდა და მისთვის შეუგდევო». ხელმწიფე იმ წამს მიხვდა, რომე ეს ამბავი ყველა იმაზედ იქნა, და ვაქარს ასრე უბრძანა: «დასტურ
 10 ლომს გაუვლია, მაგრამ, თუ კი არა ურჩოლია-რა, ნუ შეეწლები, ისევ შენი იყოსო». რა დიდ-ვაქარმა გული დააჯერა, რომ ხელმწიფეს მისის ცოლისათვის არა ერჩოლა-რა, მაშინვე ცოლიც შინ წაიყვანა და მას ძმებსაც შეურიგდა.
- აწე, ხელმწიფეო, ფიცხლავ გაუჯავრებლობა, აუჩქარებლობა-
 15 და ცუდის ქართულის აუყოლობა ასე კარგი არი. ავის დედაკაცის ეშმაკობაზედ და სიმტყუენეზედ ერთს არაჲ მოგახსენებ“-ო- ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

თიხსარი ოცდამესამე

ავის დიადის ჟმჷაკობაზედ თიბსაზი

- 20 «ერთსა ადგილსა ერთი კაცი იყო და ყოვლის ქვეყნის სანა- ხავად წავიდა, და არა ადგილი და ქვეყანა უნახავი არ გაუშვა: რომელსაც ქვეყანასა მივიდის, ყოველის მის ქვეყნის დედაკაცის- აუგსა სწერდის. მრავალი ქვეყანა მოიარა და მრავალიცა აღწერა, და ასე ეგონა არას დედაკაცის აუგი არ დამრჩომიო. გაათავა სი-
 25 არული, ორი დიდი ზანდუკი წიგნებით აავსო, შეკრა და წამოვიდა. ერთსა ქვეყანასა მოვიდა, ერთის კაცის კარს მიადგა დასად- გომლად, სახლის პატრონი [კარსა სიხარულით გამოეგება და ჩამოახდინა, თვით] სხვაგან საქმეზე მივიდოდა და ცოლს კარ- გად დახდომა დააბარა. დედაკაცი კარგად დახდომას ეცადა,
 30 საქმელები კარგი მიარტვა, ღვინო მისი შესაფერი, და თვითონაც გვერდით დაუჯდა. გამოვიდა კარგა ხანი, კაცი ღვინოს კარ- გად შეექცა, მან დიაცმან უთხრა: «ბატონო, მაგ ზანდუკებში- საქონელი თუ რამ გიძევს, ქურდისაგან არა დაუმარცხდეს-რა; ჩემი ქმარი შინ არ არი და, თუ რამე დაგეკარგვის, ჩემი სირ-
 35 ცხველი იქნების, და შინ შემოვიტანოთო.» მან კაცმან ეგრე უთხრა; «მე საქონელი არ მიძევს; რაცა ქვეყანაზედ დედაკაცის აუგი არის, არ დამრჩომია, ყველა დამწერია და ის მიძევსო.»

დიაცმან ეგრე უთხრა: «კარგია, თუ ყველა დაგიწერია და არა
 დაგჩოქია-რაო.» მალ-მალ ღვინო მიართვის და ეხუბრის;
 ამდენი უყო, კაცი იგი აცდუნა და რაც უნდოდა აქნევინა.
 როდესაც ამ საქმისაგან მოიცალა, ასეთი ხოქა-გლეჯა დაიწყო,
 რომე ქეყანა იქ შეიყარა. კაცმან, რა ესე იხილა, გუნებაში ასე 5
 რქვა: «ეს ღიატი სხვას რასმე მოიგონებს და ჩემს თავს მოაკვ-
 ლევინებსო.» შიშით გარდაბრუნდა და დაბნდა. რა მას ღია-
 ცის კივილზე იმ ქვეყნის ხალხი შეიყარა, ჰკითხეს: «რა დაგმა-
 რთებია და ან რაზე ჰკივიო?» მან ღედაკაცმან ასრე უთხრა:
 «ეს კაცი სტუმრად მოვიდა ჩვენთანა, ჩემი ქმარი სხვაგან მივი- 10
 დოდა და კარგი დახვედრა დამაბარა; მე, რაცა შევიძელ და
 ან რაცა მეზადებოდა, კარგა დავხდი; ამან მრავალი ქამა, მჯი-
 ლის ოდენს ლუქმებს დაუწყო დება, ყელში დაეჩარა და ვე-
 ლარ ჩანთქა, და აწ ახლა ასე გახდაო». [რომ მომკვდარ-იყო,
 ამას იტყოდნენ, ძალათ მოუკლავსთო]. რა ღიაცისაგან ესე მოის- 15
 მინეს, ყოველნი გაიყარნენ და თავ-თავისთჳნი წავიდნენ. კაცი
 მობრუნდა, დიაცმან ეგრე უთხრა: «არკი ღედაკაცის აუჯი აღარა
 დაგჩოქოდა-რა? აწ, მე რომ ვხედავ, ბევრი დაგჩოქიაო.»
 კაცმან რა ესე მოისმინა, მაშინვე იგზ წიგნები დახივა და ცეც-
 ხლში დაწვა, მერმე ასრე თქვა: «მე ასრე მეგონა, არა 20
 დამჩოქოდეს-რა და თურმე ბევრი დამჩოქია, და აწ ეს
 რაღათ მინდაო?»

აწ, ხელმწიფეო, ავის ღიაცის ეშმაკობა და მტყუერობა ამის-
 თანა არის, როგორც იმ ღიაცმან მოატყუეა. ეგრეთვე შენ დიდი
 ხელმწიფე ერთს ავს ღიაცს მიუყოლიეზიხარ და გატყუებსო. 25
 ხელმწიფეს მის ვეზირის მონახსენებო დიდად მოეწონა: ის
 ღლეც გამოვიდა, რომ შვილი აღარ მოკლა. რა შვიდი ღლე
 გარდახდა და ხელმწიფის შვილის თავზედ ყრილობამ გარდაიარა,
 დამალული სუმბატ აქიმიც გამოჩნდა. მივიდა ხელმწიფის შვილ-
 თან, ხელსა და ფეხსა მოეხვია, პირი მოუკოცნა და მორჩენა მიუ- 30
 ლოცა და ესრეთ მოახსენა: „აწე ამას იქით, რომელიც საქმე ავად
 მოგიხდეს, და ან ჩემი სწავლა ავად გამოგადგეს, მე მწყუელო“.

აქა სკლმწიფის შვილისაგან სმის აბოღუმა და სუბმატის
 გაბორჩნა

ხელმწიფის შვილმან ლაპარაკი დაიწყო და თავი-ვეზირი 35
 ახმობინა. რა ვეზირსა კაცი მიუვიდა, დიდად იამა, მაშინვე
 ადგა და წავიდა. შევიდა, ნახა ხელმწიფის შვილი და სუმბატ
 ექიმი ერთად ისხდნენ. ხელმწიფის შვილმან ვეზირი დაიწვია;

ვეზირმან ხელს აკოცა, ეშმაკის მანქანა და მშვიდობით მორ-
ჩენა მიულოცა, და მზიარული დასხდნენ. ხელმწიფის შვილმან
ვეზირს მადლი უბძანა და ესრეთ უთხრა: „ჩემის განსაცდე-
ლისა და ეშმაკის საბრხისაგან თქვენმან სიბრძნემან მომარ-
ჩინა, უწყალოსა და უსამართლოს სიკედილსა ჯაჰვად და ფარ-
ად თქვენ გამოძირდით; ხელმწიფეს, მამასა ჩემსა, თქვენი სა-
ხამსო რიტორი სიტყვა წინააღმდეგად შეჰქენით, და თქვენგან
ვარ დღეს ცოცხალი, და სულისა ჩემისა შერჩომისა მხსნელ-
ად თქვენ იქმენითო“.

10 აქა სელმწიფის წინაშე მოციქულად ვეზირის მიგზავნა

„წარვედ ხელმწიფისა წინაშე, ჩემ მაგიერ ტახტის ფერხთ
აკოცე და ესრეთ მოახსენე: «ბედისა და ეტლისაგან აჰამდისინ
ჩემი ვერა მოგახსენე-რა; ახლა შენი ვეზირები და ბრძენნი კა-
ცნი შემოიყარე, ჰოვალ და გამიკითხე და, თუ შენს სახლში მე
ერთის ბეწვის შეცოდებისა რამე ვიცოდე და ან მიპოვო, შეი-
ლობისათვის ნუ დაიხედავ,¹³³ და როგორც ერთის ავაზაკისა, ჩე-
მი სისხლიც ისე დაღვარე. სუმბატ აქიმს რომ მიმბარე, ესეც
მანდ გიახლებათ და ჩემს თავსაც მოგაბარებს. თუ რომელიცა
შენი ბრძანება იყო, ყოველივე სიბრძნე და სწავლა თუ არ მე-
სწავლოს, მას უკან მეც გამიწყერ და სუმბატ აქიმსაცა, და თუ
მართალი გამოვიდეთ, მისი სანუფქო წყალობა გვიყავით და
ჩემს ოსტატს ბარაქალა უბრძანეთა-ო. ვეზირი ადგა და წა-
ვიდა. [შევიდა ხელმწიფესა,] შვილის დაბარებული ყველა მოახ-
სენა. რა ესმა ხელმწიფესა, გვირგვინი მოიხადა და დამბადე-
ბელს ღმერთს პირ-დამხოზით მრავალი მადლი ჰკადრა და დი-
დათაც გაიხარა, და ბრძანა: „ყოველნი ფილასოფოსნი, ბრძენ-
ნი და ვეზირნი, თავადნი, აზნაურნი და ყველანი ჩვენნი ხალხ-
ნი უნდა შემოკრებნო“. რა ბრძანება ესმათ, ყველანი შემოკ-
რბენ; შეიქნა სიხარული და ყრილობა კართა მეფისათა და
ლვთის მადლის მიცემა [ხალხთა მის ყრმის მორჩენისათვის].

კ ა რ ი XXII

აქა სელმწიფისაგან თავისის შვილისა და სუმბატ აქიმის
სმომბა და მათი მისვლა

ხელმწიფემან შვილი იხმო. სუმბატ აქიმი და ვაზირნი წინ
წაუძღვენენ და შევიდნენ ხელმწიფესთანა. მათს წინ სუმბატ აქი-
მი შევიდა, ხელმწიფეს თავუვანი სცა, დალოცა და ესრეთ მოახ-
სენა: „მაღალო და სვიანო ხელმწიფეო! ვირემდინცა მაღალი

საყდარი ღვთისა არ მოიშლება, მანამდისინ შენი ტახტოსნობა
 ნუ განქარდება! ვირემდიცა ოთხთა ბორბალთა ცისათა და ჩარ-
 ხისა ბრუნვა და ორთა მათ დიდთა მნათობთა სიარული არ
 მოიშლება, მანამდისინ თქვენი ბრძანების საქმენი ნუ დასწყნარ-
 დებიან! დღენიცა შენნი მანამდისინ გაგრძელების, სანამ 5
 ცეცხლის ეტლითა აღტაცებული ელია არ მოვიდეს და ენუქ
 მწარისა სიკვდილისა გემო არა იხილოს! შენი შვილი მრავალთა
 ბრძენთა და ფილასოფოსთა კაცთა შიბარეთ სიბრძნის სასწავ-
 ლელად და თქვენვე უწყით, რომე ვერა ასწავლეს რა. მას უკან მე
 მიბრძანეთ და ამისთანას ძნელს საქმეში ჩამაგდეთ. აწე თქვენ- 10
 ცა შეიტყობთ და გასინჯავთ, თუ რა გვარად გამიწრთენია.
 არისტოტელმან, რაც ალექსანდრე მაკედონელს ასწავლა, ნაკ-
 ლები ¹⁶⁶ მე თქვენის ძისათვის არ მისწავლებია. ოდესცა სწა-
 ვლა გავათავე და თქვენს წინაშე მომყვანდა, მისი ვარსკვლავი
 დაენიშნე და საეტლოს ჩაეხედე, თუ როგორსა თვალზე ნახოს 15
 მამამან მეთქი. ოდესცა გავსინჯე ეტლი და ფილაქანი ამისი,
 ერთი საქმე ენახე, რომე თავსა ზარი დამეცა: შეიღს დღესა ამ
 ყმაწვილის თავზედ ხმალი დაეინახე! თუ ხმას ამოიღებდა და
 თქვენთან რამეს იტყოდა, უფრო ვერ მორჩებოდა, და მეცა 20
 მომკლევდი განრისხებული, და ვერცარას ამას ვარგებდი. მე
 დავიმაღლე და ამას ასე დავევიდრე: «თუ ჩემს მცნებას დაიმარ-
 ხავ, ამ შეიღს დღეს ხმას ნუ ამოიღებ»-მეთქი. და ამას ხმა არ
 ამოუღია დღევანდლამდისინ. მაგ თქვენის სიბრძნისა და ღვთის
 მოყვარებისაგან დიდად მიკვირს, და თქვენი ვეზირები რომ
 არა ყოფილიყვნენ, ამ უბრალოს ყმაწვილს ხომ იმ ეშმაკის დია- 25
 ცის სიტყვით მოკლევდი? აწე ამისი სიმტყუენე და სიმართლე
 ყველა შეგიტყვიათ და ახლა ყველას სიბრძნესა ზედა გამოსცადეთ:
 შაჰ-მანუჩარი და ზაალ ფალაიანი — ვერცა ერთი უდარებსო“.

ხელმწიფემან, რა სუმბატისაგან ესრე მოისმინა, თავი
 ჩამოაგდო და ესრეთ უთხრა: „ბრძენო აქიმო! სირცხ- 30
 ვილსა შინა ყოფა ძნელი არის; ყველანი წარმავალნი
 ვართ; აწე გარდასულსა საქმესა ნულარ ვახსენებთო.“ შეი-
 ლსა ხელი მოჰკიდა, თვალი და პირი გარდაუჟოცნა და
 ტახტზე დასვა. მამამან თავისი ამბავი ჰკითხა და მან
 მამას თავის სიმართლე და დედაკაცის საქმე ყველა უამ- 35
 ბო. მერმედ თავისა ოსტატს ასე უთხრა: „ბრძენო აქიმო,
 ჩემსა საქმესა ზედა ხელმწიფესა ნურას შეაწყენ; ღვთის მსგავსი
 საქმე და სულგრძელობა იხმარა ჩემზედა; ამას რომ ჩემი საქმე
 მოეხსენა, შეილობისაგანაც რომ უფრო ახლო ეყოფილიყავ,
 მაშინაც ჩემი ცოცხლად გაშვება არ ჰმართებდა. აწე გარდას- 40

წყდა იგი ამბავი. დამბადებელისა ღმერთისა ბრძანება იყო, რომ ამ განსაცდელის ცეცხლისა ქურასა შიგან შეეარდნილეყავ და გამოხალისებულეყავ. ეს არცა ხელმწიფის ბრალია და არცა სხვისა ვისმე. მე ხვანჯისა და განსაცდელისა ცეცხლსა შიგან
 5 მოთმინებით გამოვხალისდი. ხელმწიფის დაწყნარებული ჰქუა გამოჩნდა და სულგრძელობა, და ვეზირთა სიბრძნე და მოხმარება გამომადლა. ესე ჩემი საქმე იმ ერთის კაცის საქმესა ჰგავს. ერთსა არაკსა მოგახსენებთო“.

თიხსარი ოცდამეოთხე

10 ზვილმან მლასსყნა ზელმწიფისა თიხსარი

„ერთი მდიდარი კაცი იყო. სამი თვისი ამხანაგი და მუსაიბი დაჰპატიჟა და თავის სახლში მიასხა; ადგა იგი კაცი და ერთსა თავის მოახლეს უბრძანა: «წადი ბაზარში, ბრინჯი და რძე მიყიდე, ტკბილი საკმელი მინდა გავაყეთო და ტკბილად დავ-
 15 ხედეო.» წაიღია ღიაცი იგი, რძე და ბრინჯი იყიდა და წამოიღო; რომ მოაქვნდა, მალა ერთმა ლაგლაგმა¹⁵⁷ გამოიარა და გველი ჰნახა შიგან ეჭირა; იმის სწორედ რომ მოვიდა, გავარდა იგი გველს და მას ღიაცს რძის ჯამში კი ჩაუვარდა. ღიაცმან იგი გველი ამოიღო, და გარდაადგო, შიშით კი ვერ გაამჟღავნა. შინ მი-
 20 ვიდა, საკმელი დაამზადა და მიართო. ოდესაც ჰამეს, სამნივე იგი მუსაიბები კაცნი დაიხოცნენ. ეწყინა მას კაცსა პირველად მათი დახოცა და მერმე მის სახლში მოწამლვით სიკვდილი. რა შეიგნეს მათ კაცთა დახოცა, მის ალაგისა კაცნი სულ იქ შეიყარნენ და შექნეს კითხვა, თუ რის მიზეზით დაიხოცნენ ეს კაც-
 25 ნიო? ერთმან ბრძენმან კაცმან თქვა: «ეს მასპინძლის ბრალია: რასთვის თავისი დამზადებული საკმელი პირველად თითონ არ ჰკამა და მერე იმათ არ აჭამაო?» მეორემან თქვა: «მასპინძელს რასთვის აბრალებთ? მის ღიაცის ბრალია: როდესაც იყიდა, პირ-ლია რად წამოიღო და არა დაბურაო.» მესამემ თქვა:
 30 «არც ერთის ბრალია, იმ ლაგლაგის¹⁵⁸ ბრალი არის: რაღა მისის რძის სყიდვაში გამოიარა და ჩამოაგდო გველიო?» მეოთხემ თქვა: «ეგ გველის ბრალია: რად არის მაგისთანა გესლიანი, რომ რაშიგანაც მიეკარების, ცოცხალს აღარ გაუშვებსო.» [კაცს მიხედება თუ პირუტყვისაო.] მეხუთემან ფილასოფოსმან თქვა:
 35 «არც ერთის ბრალი არ არის: ბრძანება ღმერთისა ყოფილა. მასპინძელს ტკბილად დახლომა ნდომებია ამხანაგთა და ტკბილი საკმელი მოურთმევია; დედაკაცს რა ეგონებოდა, თუ ლაგლაგი¹⁵⁹

გამოივლის და გველს ჩამოიგდებსო? ლაგლავი ხომ მაგიტომ არ გააგდებდა გველსა, რომე რძეში ჩაეარდესო? ფათერაკად გამოუვლია და ჯოხი ვისმე შემოუტყორცნია და შიშით გაეარდნია; და ღმერთს ხომ გველისათვის ყოველთეინ უბრძანებია სიავე და გესლიანობათა.

5

აწე, ხელმწიფეო, ჩემი საქმე არც თქვენი ბრალია, არც იმ დიაცისა და არცა ჩემი: ღვთის ბრძანება იყო და, რაც ღმერთს ეპრიანებოდა, იგი მოხდა. და, თუ მიბრძანებ, დედაკაცის ეშმაკობაზე ერთს არაქს მოგახსენებო. ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

თიხსარი ოცდამეხუთე

10

შვილმან ზოასსენა კიდევ თაბსარი

„ერთი დედაკაცი წყალზე წაივია, კოკა ზურგზე აიკიდა და ყმაწვილი მხარზე შეისვა. როს წყალზე მივიდა, ყმაწვილი ძირს დასვა და წყლის ამოღებას ლამობდა. მოიხედა, თავის მოყვარე დანახა და კვრეტა დაუწყო; ცნობა ასრე დაეფანტა, რომ ველარ შეიტყო რა; იგი ამოსაღები ღრმა იყო და საბლით ჩასაშვები. იმ დიაცმან მის მოყვრის სიყვარულით ველარა გაიგორა, ყმაწვილს საბელი მოაბა და ჭაში ჩაუშვა; მას დიაცს კოკა ეგონა; იკიდამ მისმან მოყვარემან დაუძახა: «რას ირჯები, მაგ ყმაწვილს რასთვის არჩობო!»

15

20

აწ, ხელმწიფეო დიაცის საქმე ეს არის: ქვეყანაზე ათი წილი ნდომა არის, ერთი წილი კაცსა აქვს და ცხრა წილი დედაკაცსა. რომელიც დედაკაცი ამ ცხრას ნდომას მოიჭირვებს, იგი კარგი იქნების და სიკეთეც მას ეჭირება. და ამან დიაცმან რომ ვერ მოიჭირვოს, რა საკვირველია და რაღად დავაბრალეხოთო? რა ხელმწიფის შვილმან ეს საუბარი გაათავა, ხელმწიფემ უბრძანა: „მაგდენი არაკი ვისგან ისწავლე? სუმბატ აქიშმან გასწავლა, თუ სხვამ ვინმეო?“ ყმაწვილმან ეგრე მოახსენა: „არცა სუმბატ აქიშმისაგან მისწავლია და არც სხვისაგან, ერთი სამის წლის ყმაწვილისაგან ვისწავლე, ერთი—ხუთის წლის ყმაწვილისაგან და ერთიც—უსინათლოს სიყრმითგან ბრმისაგანაო.“ ხელმწიფემ ჰკითხა: „როგორაო?“ შვილმან მოახსენა სამის წლის ყმაწვილისა არაკი.

25

30

თიხსარი ოცდამეექვსე

კიდევ ზოასსენა შვილმან თაბსარი

„ერთსა ალაგსა ერთი კაცი იყო და ერთს დიაცს ჰყვარობდა; ღლეცა ერთსა მის მოყვრის დიაცის ქმარი სხვაგან საქმისათვის წაივია. რა კაცმან ეს შეიტყო, ადგა და მსწრაფლად წავიდა. რა მან დიაცმან ღნახა, დიდად გაიხარა. შევიდნენ და

35

- დასხდნენ, ერთმანერთი მოიკითხეს და შაქრისაგან უფრო უტკბოსი ილაპარაკეს და შეყრისთვის დიდად მზიარულობდნენ. რა გარდახდა ცოტა ხანი, რომელიც შეყრილთ მიჯნურთ წესი არის იგი მოინდომეს...მას დიაცსა ერთი სამი წლის ყმაწვილი
- 5 ჰყვანდა და მასთან შეჩვეული იყო. რა მათ აღერის იწყეს, მოვიდა იგი ყმაწვილი და დედას კალთას მოეკიდა. ეცადნენ მრავალს და ვერას საკმით ვერ გაიყარეს — დაიწყო ტირილი და ყვირილი. თავი ხელთ ვერ იშოვნეს; მას ყმაწვილს შაქრის პური-მიაართვეს და ის აჭამეს, მასუკან რძის ფლავი გაუკეთეს; არც
- 10 ამით დადუმდა. მას უკან კიდევ შაქრიანი არისა¹¹⁶ მოინდომა. მან კაცმან ასე თქვა: «ეს რა უნამუსო და ავი ზნის ყმაწვილი ყოფილა? ამდენი კარგი საკმელი ვაჭამეთ და ახლა კიდევ შაქრის არისას ითხოვსო.» რა ყმაწვილმან ესე გაიგონა, მას კაცსა ასე უთხრა: «მე ვყოფილვარ უნამუსო, თუ შენა: მე ასე
- 15 უნამუსო ვარ, რომე კარგი საკმელი ვაჭამე და აწ კიდევ უკეთესი მინდა; ამ დედაჩემს საავკაცოდ არ განებებ და მამის ჩემის სახლს არ შეგარცხენინებ! უნამუსო მართლა შენ ყოფილხარ, ამ სოფელს შერცხვენილი და მას საუკუნოს წაწყმენდილი! აწ ვის სახლსა გინდა ჰყადრო აუგი და უკადრისი და აწ ვინ
- 20 მოგინდომებიაო?» რა კაცსა მის ყმაწვილისგან ასე ესმა, შერცხვა და გაწბილებული წავიდა. მას დღესა მას ყმაწვილის მიზეზით ველარა ქნეს-რა».

„ხელმწიფეო. სამის წლის ყმაწვილმან ესე ქნა და აწ ხუთის წლის ყმაწვილისასაც მოგახსენებო“. ხელმწიფემ თქმა უბრძანა.

25

თიმსარი ოცდამეშვიდი

სოფლის წლის ყმაწვილის თიშსარი

- „ერთსა ალაგსა სამნი ამხანაგნი მივიდოდნენ და ერთი გულდა გატენილი ფლური იპოვეს. იმ ქუჩაში¹¹⁷ ერთი მოღლეწეხი ბებერი დიაცი იყო; წაიღეს და იგი გულდა იმას მიაბარეს და
- 30 ასე დაარიგეს: «როდესაც სამნიც ერთად მოვიდეთ, მაშინ მოგვეცი და თუ არა და ერთს მარტოს ნუ მისცემო». ბებერმა გამოუღო და წავიდა შესანახავად. გამოვიდა მცირე რამე ხანი და იგივე სამნი ამხანაგნი ერთად აბანოში წავიდნენ. როდესაც გაიარეს ცოტა ალაგი, ერთი მათგანი უკუბრუნდა და
- 35 სხვათ ასე უთხრა: «აგერ მას ბებერს ფუტა და ტანისამოსი მიბარია, გამოვართმევ და ფიცხლავ მოგეწეითო.» [მათ მართლა დაუჯერეს.] წავიდა იგი კაცი და ბებერს ფლურის გულდას თხოვნა დაუწყო; ბებერმან უამხანაგოდ არ მისცა.

როდესაც ბებერმან აღარ მისცა, ამხანაგთ დაუძახა: «მას შე-
 მოხედეთ, არ მაძლევსო!» იმათ ასე ეგონათ, ტანისამოს სთხ-
 ვისო. დაუძახეს მას ბებერს: «გამოუტანე და მიეცო.» მან
 ბებერმან ფლურის გულა გამოიტანა და მისცა. მან იგი გულა
 სხვაგან დამალა და თვით მალე მათ ამხანაგთ შეეყარა. შევიდ- 5
 ნენ, იბანეს და გამოვიდნენ და, რომელმანც გულა წაიღო,
 მან აბანოში დაიგვიანა. აღგნენ იგი ამხანაგები და მას ბებერ-
 თან მივიდნენ და ფლური სთხოვეს. ბებერმან უთხრა: «თქვენ-
 მა ამხანაგმა წამოიღოო.» მათ ასე უთხრეს: «უჩვენოთ რად
 მიეო?» ბებერმა ასე უთხრა: «მე არ ვაძლევდი, მაგრამ თქვენ 10
 დამიძახეთ — მიეცო—და მე რა მექნაო?» მათ ასე უთხრეს:
 «ჩვენ ფლურისა კი არ დაგიძახეთ, ასე გვითხრა: ტანისამოსი
 მიბარია და არ მაძლევსო, და ჩვენც იმისი დაგიძახეთ, რომ
 მიეცო.» აღგნენ, თავის ამხანაგთან წავიდნენ, ჩხუბი და ყარ-
 ყაში დაუწყეს; მან კაცმან ფიცით შეიჯერა, რომე არ გამომე- 15
 რთმევიწიოსო. აღგნენ იგი სამნი ამხანაგნი და თვით ბებერიც
 და ყაღთან საჩივლელად წავიდნენ; დაიჩოქეს ოთხთავ და ყვე-
 ლამ თავისი საჩივარი მოახსენეს. მერე ბებერსა ასე უბძანა
 ყაღმან: «რომ დაგარიგეს,—მანამ სამნივე ერთად არ მოვიდეთ,
 ნუ მოგვეცემო,—შენ მარტოს რად მიეცო? ჯერ მართალსა შეიტ- 20
 ყობდი, თეთრის მიცემას გეძახდნენ, თუ ტანისამოსისა, და
 მერმე ისე მისცემდი; აწ შენ უნდა მისცე მაგათ ფლურიო!»
 აღგა ბებერი და დაღონებული წამოვიდა, ფლური ვერსადა
 იშოვნა; მივიდოდა, მიჩიოდა და თავს იქეთ-აქეთ აგდებდა.
 გაიარა ერთს ალაგს; ერთი მისი შვილის-შვილი და ყმაწვილე- 25
 ბი კოჭაობდნენ. ერთმან ხუთის წლის ყმაწვილმან, რა ბებერი
 ასე ნახა, ჰკითხა: «ბებიავე, რას დაღონებულხარ, მიაშხეო.»
 მან ღიაკმან უთხრა: «შენ ყმაწვილი ხარ, იკოჭავე, რას მკით-
 ხავ და ან რა გაიმბო? და ჩემი საჩივარი რომ გაიმბო, რას
 გამივლენო?» არ დაეხსნა იგი ყმაწვილი, და, რაც გარდახედ- 30
 ოდა, ყველა ათქმევინა. ყმაწვილმან ესრეთ უთხრა: «მაგაზე
 ნუ დაღონებულხარ, იმათგან რადგან ასრე გაქვს დაბარებული
 სამთავ ერთად მოგვეცო, მიდი და ყაღს ასე მოახსენე: «სამნივე
 ერთად მოვიდნენ და მივცემთჱო.» როდესაც მოვიდნენ, შენ
 იმას სტაცე ხელი, რომლისათვისაც მიგიცია. შენ უფნებლად 35
 გამოხვალ და იმათ, რაც ერჩიოსთ, ისი ქნანო.» რა ბებერმან
 ესე გაიგონა, იმა, მოიწონა და ფიცხლავ მიბრუნდა, ყაღთან
 მივიდა და ასე მოახსენა: «როგორადაც მაგათ თქვეს, ისრევე
 სამნი მოვიდნენ ერთად და თავიანთს ფლურს მივცემო.—რა
 მივიდნენ და ერთად თხოვა დაუწყეს, ხელი სტაცა, რომლის- 40
 თვისაც ოჭრო მიეცა, «თქვენი ოჭრო ამისთვის მიმიციაო», და
 გამოვიდა თვითან უფნებლად“.

აქა კიდეც ზოახსენა მამას არაჟი

- „შამისა ქვეყანაში ერთი დიდ-ვაჟარი და მრავლის ქონების პატრონი კაცი იყო. გაივონა, რომე მისრეთისა ქვეყანაში ერთი მისხალი სანდალი ერთი შარიფ ფლურად გავაო. რა ესე ამბავი შეიტყო დიდ-ვაჟარმან, შეკაზმა და აჰკიდა ასსა ყათარსა აქლემსა. წავიდა და იარა მრავალი ხანი, და მივიდა მისრეთს და ჩამოხდა ერთსა ქულბაქსა შიგან.¹⁶³ კაცნი ვინმე იყვნენ ამა ალაგისა უფროსნი ვაჟარნი, და, რომელიც სხვის ალაგის უფროსნი ვაჟარნი და დიდი კაცი მოვიდის, უცხო რამ და სასახელო ჰქონდის, ჯერეთ იმათ იყიდიან. რა მის ვაჟრისა მოსვლა შეიგნეს, მასვე წამსა მივიდნენ, მრავალი უსალამეს და მოიკითხეს და კარგად განუსვენეს; ჰკითხეს, თუ «რომლისა ქვეყნითა მოხველი და ან რა სავაჟრო მოგიტანიაო?» მან ყველა უამბო თავისი საქმე და სანდლის მოტანა. მათ კაცთა სანდლის მოტანა მწვედ იამათ, მაგრამ არ გამოიჩინეს¹⁶³ და ესრეთ უთხრეს: «ვაგლახ მე, ვის მოუცდუნებინარ და ან ვის გაურჯინარ ეგრე საბატიო კაცი სანდლის გულისათვის? ამა ქვეყანასა სანდლის უმრაველესი არა იშოების რა. შეშადაც სანდალს ეხმარობთ, საქმელსაც იმით ვამზადებთო». რა ესრე უთხრეს, თავის სახლშიგან წაიყვანეს, უნდოდათ, რომე კარგად ემასპინძლათ. რა მივიდნენ და დასხდნენ, სანდლის სუნი იღვა. და ნახა ვაჟარმა, რომე საქმელიც სანდლით მოამზადეს. ერთი ცალი სანდალი მათაც ჰქონდათ და იმ დიდ-ვაჟრის დაფოლებისათვის წვა დაუწყეს. ეწყინა იმ დიდ-ვაჟარს და ჰკითხა თავისსა ამხანაგსა: «როგორ ვუყო და ან რად მოვიხმარო? შორის გზიდან ამდონი სანდალი მომიტანია და აქ შეშადაც სანდალს სწვენ!»-ო. ერთმა უფროსმან კაცმან ასე უთხრა: «მამეც სრულებით ეგ სანდალი და გზის ქირად სამს ჩანახს, რასაცა მთხოვ, იმას მოგცემ: თვალი გინდა, თუ მარგალიტი, ოქრო, თუ ვერცხლი—ყველას გიშოვნი»-ო. მან დიდ ვაჟარმა ასრე უთხრა: «აბა თამასუქი მომეც მაგისთანა, რომე, რაცა გთხოვო, მომცე და სანდალი შენი იყოსო.» გამოართვა თამასუქი და სადგომისაკენ წამოვიდა. გზაზედ ერთი ქერივი დედაკაცი წინ დახვდა, და შეატყო, რომ უცხო ვინმე იყო; და უსალმეს ერთმანერთსა, დედაშვილურებ მოიკითხეს. დაჰპატიჟა და შინ შეიყვანა და ცოტა რამე მალაზირი მიართვა და ჰკითხა: «სადღური ხარ, და ან რა საქმეზედ ხარ მოსულიო?» დიდ-ვაჟარმან თავისი საქმე ყველა უამბო,

რაც იმ კაცთ ექნათ. დიდ-ვაჭარმან რა ესე საუბარი გაათავა,
 დედაკაცმან ეგრე უთხრა: «იმ კაცთ მოულოდნელობით, თორემ
 ამ ქვეყანაში სანდლისაგან უფრო ძვირფასი რა არის? აწ თამა-
 სუქი ხელთა გაქვს, ველარ შეეშლები; იყავ, ეს ორიოდ დღე
 კიდევ მოიცადე, ეგების სრულიად მაშინ არ წაგართვანო.» რა 5
 დედაკაცმა მის ალერსი გაათავა, აღდა დიდ-ვაჭარი და თავის
 სადგომისაკენ წავიდა; და გაიარა იმა სამთა კაცთანა. სამი ჩა-
 ნახი, რაც ეთხოვნა, უნდა გამოერთვა. რა მივიდა, ნარდს იმ-
 ლერდნენ და შეექცეოდნენ. დაჯდა იგიცა, და მათგანმან უფ-
 როსმან კაცმან ასე უთხრა: «ნარდი ვიმღეროთ; თუ გაჯობო, 10
 ჩემი თამასუქი ისევ მომეც და თუ მაჯობებ, შენსა სანდალსა
 ისევ მოგცემ და თამასუქიც შენი იყოსო». ითამაშეს და დიდ-
 ვაჭარმან აჯობა და დარჩა თვისი სანდალი და თამასუქი ორ-
 ივე. ეთამაშა მეორეცა და ეს პირობა დაუდვა: «თუ მე მაჯო- 15
 ბებ, ჩემს საბადებულობას¹⁶³ სრულებით მოგცემ და, თუ გაჯო-
 ბებ, ერთი ქვის კაბა შემიკერე; და თუ ვერ შემიკერავ, თამა-
 სუქი და სანდალიც უნდა მომცეო.» ითამაშეს და აჯობა დიდ-
 ვაჭარსა. ქვის კაბის შეკერვის მეტი ღონე არა ჰქონდა. ეთა-
 მაშა მესამე კაციცა და ეს პირობა დაუდვა დიდ-ვაჭარსა: «თუ 20
 მაჯობებ, სრულად ჩემს ქონებას შენ მოგცემ, და თუ გაჯობო,
 ეს დიდი ხევი წყალი სულ მოსვიო.» ითამაშეს და იმანაც აჯ-
 ობა დიდ-ვაჭარსა. დაღონებულნი წავიდა დიდ-ვაჭარი იმავე
 დედაკაცთანა და თვისი საქმე უამბო. დედაკაცმან ესრეთ უთ-
 ხრა: „რადგან ღმერთმან ეგ გალირსა, რომე შენი სანდალი შენ- 25
 ვე დაგჩა, სხვათ აღარ ეთამაშებოდო, და რადგან მომცდარ-
 ხარ, მაგის ღონესაც კარგს გასწავლი. აგერ სიახლოესა ერთი
 სიყრმითგან უსინათლო, ბრძენი და ჭკვიანი კაცი არის; აქაური
 საქმე და სამართალი ყოველივე იმას ეკითხვის, და ყოვლისა
 ძნელისა და საჭიროსა საქმის გამომრკვეველი ის არის; მიდი და 30
 უჩუზრად იმის ლოგინს ქვეშ შეწევე, რომე ვერა კაცმან ვერ
 შეგიტყოს. მოვლენ ის კაცი, შენს საქმეს ყველას გაასინჯინე-
 ბენ და, რა გვარადაც იმ უსინათლო კაცმან იმათ უთხრას, შენ
 დაისწავლე და ყადთან ისე ილაპარაკეო.» ესე დედაკაცისა მის
 წვრთნა და ქართული ყველა დაიჯერა; წავიდა და უსინათ- 35
 ლოს კაცის ლოგინს ქვეშ ამოწეა. მოვიდნენ სამნი იგი კაცი,
 და უფროსმან კაცმან მოახსენა: «შამის ქალაქიდან ერთი დიდ-
 ვაჭარი კაცი მოვიდა და ასის ყათარის აქლემის საპალნე სან-
 დალი მოიტანა; ჩვენ უცხო ფერად დაუფოლეთ; დაღონდა
 იგი ვაჭარი და ჩვენ მოგვცა, და მე თამასუქი მივეც ასეთი, 40
 რომე, რაც ეთხოვნა, სამი ჩანახი მიმეცა; ნარდი ვეთამაშე: თუ

- მეჯობნა, სანდალიცა მე დაძრეხებოდა და თამასუქსაც ისევ გამოვართმევდი; აწე იმან მაჯობა და თავისი სანდალიც ისევ იმას დარჩა; მინდა მივცეო.» რა უსინათლო კაცმან ესე გაიგონა, ასრე უთხრა: «მოსატყუებლად მოგინდომებია და იმას მოუტყუებია: სამს ჩანახს, რომ დაჰპირებია—რასაც მთხოვ, მოგცემო—იმ სამის ჩანახსიდან ერთს ჩანახს სრულიად ნეწველს. ხბოიანს გრწყილსა გთხოვს, ერთს ჩანახს ქარქაშიან გრწყილს გთხოვს, და ერთს ჩანახს კიდეც — ზოგს თოფოსანს და ზოგს შუბოსანს, და შენ ვერც ერთს უშოვნი და სრულიად შენი სა-
- 10 ბადებელი¹⁵ უნდა მისცეო.» მეორემან ასე მოახსენა: «მეც ნარდი ვეთამაშე და ვაჯობე; პირობა დამიდვა, რომე ქვის კაბა შემეიკეროს და, თუ ვერ შემეიკერავს, თავისი ქონება უნდა მომცესო». მასაც ეგრე უთხრა უსინათლო ბერმა კაცმან: «შენც მოუტყუებია: ქვის კაბის შეიკერვას რომ დაჰპატიებებ, ის ასე
- 15 გეტყვის: მე აქაურის ტანისამოსის გამოჭრა არ ვიცი, შენ როგორიც გინდოდეს, ისეთი კაბა გამომიჭერ და მე კი შეგიკერავო; შენ ვერ გამოუჭრი და ის დაგაჭარბებს, და რაც გაბადია, იმას უნდა მისცეო». მესამემანაც მოახსენა: «მეც ვეთამაშე და ვაჯობე და ასე უნდა ქნას: ეს წყალი რომ ჩამოდის, სრულიად ამოსვასო». მასცა ასე უთხრა: «თურმე ქეუა და მცნება არც ერთს არა გქონიათ! ეს რომ გითქვამს—ეს წყალი სრულიად ამოსვიო—ის ასრე გეტყვის: შენ თავი და ბოლო შეუქარ, რომ აღარც შესდიოდეს და აღარც გასდიოდეს, და მე სრულად შევსვამო. შენ დაგუბება არ შეგიძლიან და ჯობნა იმასვე დარ-
- 25 ჩების. აბა დაისწავლეთ და, რაც მეთქვას, თუ ყველა ასე არ დაგემართოთ, არც ქეუა მქონია და არცარას მის ეამში მიმხვდარვარ, და ნურა რას მოაკლებთ ჩემს ნათქვამს და ნურცა რას დაიჯერებთო». ამ უსინათლო კაცის ქართული დიდ-ვაჟარსა მას ყველა ესმოდა: და ყოველივე დაისწავლა. წაიღინენ იგი
- 30 სამნივე კაცი და დიდ-ვაჟარიცა და მოვიდნენ ყადთან. ყადმა სამართალი უბრძანა: «მას დაჰპირებია, რომე სამს ჩანახს, რასაცა მთხოვ, მოგცემო. აწე, რაცა გთხოვოს, უნდა მისცე და ან შენც ქონებიდამ უნდა გადასდგე და მაგ დიდ-ვაჟარს უნდა დაანებოო.» რა დიდ-ვაჟარმან ყადისაგან ეს გაიგონა, და-
- 35 ლოცა და ქება შეასხა და ეგრე მოახსენა: «შენს უკეთესი და უკეთიანესი და შენგან უფრო მართლის მთქმელი და მომქმელი ყადი ქვეყანათა ზედან არ დაბადებულა და არც არის, ბრძენო და გონიერი ყადო: ჩემი და მაგის პირობა ეს არის და თამასუქიც ხელთა მაქვს: სამი ჩანახსი, რაცა ვსთხოვო, უნდა
- 40 მომცეს. აწე ერთი ჩანახსი ასეთი გრწყილი მომცეს, რომე ზოგი

მაკე იყოს და ზოგს ხბო ჰყვანდეს და იწველებოდეს; ერთი ჩა-
ნახი ცხენოსანი და ქარქაშოსანი გრწყილი მომცეს; ერთი ჩა-
ნახი—ნახევარი თოფოსანი და ნახევარი შუბოსანი. მე ამის მეტს
არც არასა ვსთხოვ და არც არა მინდა»-ო. წამოდგა მეორე კაცი 5
და მოახსენა: «მე ნარდი ვეთამაშე და ვაჯობე და ქვის კაბას
დამპირებია და უნდა შემიკეროსო.» დიდ-ვაქარმა ასე უთხრა:
«შენ გამოსკერ, როგორიც კაბა გინდოდეს, და მე შეკერვის
მეტი ღონე არა მაქვს, უნდა შეგიკეროო.» კაცმან მან ველარ
გამოჭრა და შეკერვას ველარ შეუვიდა. მესამე კაცმან მოახსენა:
«მეცა ნარდი ვემღერე და ვაჯობე და ეს წყალი სრულებით უნ- 10
და ამოსვასო.» მან დიდ-ვაქარმან ასე თქვა: «მწვედ დაეპირე-
ბივარ, მაგრამ მაგან ასე დააგუბოს, თავი და ბოლო შეუქრას,¹⁶⁶
არც შესდიოდეს და არც გამოსდიოდეს და მე სრულად ამოვს-
ვამოო. დააქარბა ამაზედაც დიდ-ვაქარმან და ღარჩა სამთავე
მათ კაცთა საქონელი და თავისი სანდალიცა ძვირფასად გა- 15
ყიდა და წავიდა შინ მდიდარი, მრავლის საქონლით საცხე.

აწე, ხელმწიფეო, ჯერ სუმბატ აქიმისაგან მისწავლია და ერთი—
ხუთის წლის ყმაწვილისაგან და ერთი — სამის წლის ყმაწვილი-
საგან და ერთი — ამ უსინათლოს კაცისაგანო».

რა ხელმწიფემან შვილის ნათქვამი სიბრძნით მეტყველება გაი- 20
გონა, იამა და ღმერთს დიდი მადლი მისცა, და სუმბატ აქიმ-
სა და ერთობით ვაზირთა ასე უბრძანა: «თქვენის სიბრძნის
ბაღისაგან თვითო-თვითო ყვავილი გამოიღეთ და მითხარით,
რომე ამ ჩემი შვილის ამღონს სიბრძნესა და მოთმინებასა ვის-
გან მადრიელ ვიყო?»-ო. ერთმან ვეზირმან მოახსენა: «ხელმწი- 25
ფეო, მარგალიტისა ცვარი ყოველსა სადაფსა შიგან ჩავა, მა-
გრამ არის ზოგი სადაფი, რომე ცვარსა ასე კარგად შეიწყნარებს
და გახდის. [უხენჯოსა დაამრგვალებს დიდსა ბრწყინვალესა,
ყოველთა ხელმწიფეთაგან სყიდვა-შეუძლებელსა და ფას-დაუ-
ღებელსა.] სულ-კურთხეული დედა-მისი, —ასე გვასმეის, რომე, — 30
რაც კაცთა ძენი გაჩენილიყოს, მისთანა მნათობი და მერმე
სიბრძნითა და ყოვლისა სახელმწიფოსა ზნით შემკული მნათობი
არა ყოფილიყოს. მე ესრეთ ვგონებ, რომე მისგან დავიმადლოთ
ამისი სიკეთე. სახელმწიფო მარგალიტისა ცვარი ესრეთ უაუგოთ
შობა და გაზარდა»-ო. სხვა ვაზირმან მოახსენა: «ხელმწიფეო, მე 35
ამას ასე ვემოწმებ და ასეცა მგონია, რომე მიწა, რა გინდ ყა-
მირი და მსუქანი იყოს და კარგის ნაყოფის გამომღებელი, მა-
შინც თესლის სიკეთეზედ ჰკილია: ავი რაზე რომ დათესო, მიწა
იმას ვერ გამოსცვლის; თუმცა სიკეთეს წეჰმატებს, მაშინც თეს-
ლზედ უფრო ჰკილია. რაღა საძებნელია? თქვენი ნაყოფი რომე 40

- კარგი იყოს, რა საკვირველია? თუ არა თქვენის სიკეთისაგან, სხვისაგან ვისგან დაევიადლოთო“-ო. მესამე მან თქვა: „ხელმწიფეო, ამ შენის შვილის სიცოცხლესა შენის ვეზირებისაგან არ მადრიელ ხარ, რომე შეიდეგერ სასიკვდილოდ განწირული თავისის სიბრძნით და სიტყვა-პოვნიერობითა ხრამლს გამოსტაცეს? სრულად შენი სახელმწიფო და შენ მისის სიკვდილის ცეცხლით დაწვას მოგარჩინეს, და თუ მომკვდარიყო, მისი სიბრძნე და სიკეთე ყველა განქარდებოდა“-ო. მეოთხე მან ასე თქვა: „მგონია, ეგებები ყოველივე უსარგებლო სიტყვა იყოს. შენის შვილის სიბრძნე და მოთმინება მოგწონს; აწე ვისგან ნასწავლები აქვს ეგე სიბრძნე? უწინ, რაც შენ საბატონოში სიბრძნის ხელისუფალნი ვიყავით, ყველამ დავლივეთ ჩვენი ხელოვნება დაივერაინ. რა ვასწავლეთ. სანამდის სუმბატ აქიმსა არა მიაბარე, მანამდის შენმან შვილმან რომელი სახელმწიფო ზნეობა იცოდა? სიბრძნეცა და მოთმინებაცა ყველა სუმბატ აქიმმან ასწავლა. მე ეგრე ვგონებ, რომე სუმბატ აქიმისაგან უნდა მადრიელნი ვიყვნეთო“. წამოადგა სუმბატ აქიმი, და ხელმწიფე დალოცა და ეგრე მოახსენა: „ხელმწიფეო, თქვენის ღვთის-მოყვარისა და სოლომანის მსგავსის გულისა და სიბრძნისაგან ეს მიკვირს, რომე თავად ყოვლის კაცისა საქმესა და მერმე ხელმწიფეთა და ქვეყნის მპყრობელთა საქმესა თვინიერ დამბადებლისაგან კიდევ სხვას რას მიაჩემებთ! იგი არის თვით სიბრძნისა და ჭკუის მომცემელი და მასწავლებელი. მხატვარსა ჭვავს, რომე ხატედეგს, მაგრამ მიწაზედან ხელოვნებით ფერთა შეაწყობს; რაგვარად განაშენებს, და სახატავიცა ხელოვნად და მტკიცედ გალესილი და განსპეტაკებული უნდა რომე დახედეს.¹⁶⁷ ღმერთმან თქვენი და თქვენის ტახტის შესაფერი შვილი მოგცა—მას დაუშადლე. ჩვენი საქმეც ცოტად შეეწია; თვარამ ღმერთი არს ყოვლის კეთილის მიზეზი“-ო.
- 30 მოეწონა ხელმწიფეს აქიმის მის ნათქვამი სიტყვა და მერმე შვილიც გამოსცადა და ჰკითხა: „შვილო, შენ როგორ იტყვიო?“ ამა პირსა ზედან ხელმწიფის შვილმან ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, თუ მიბრძანებ, ამ საქმეზედ ერთს არაკს მოგახსენებთ“-ო. ხელმწიფემ თქმა უბრძანა, და შვილმა მოახსენა არაკი:

„ქიშპირის¹⁶⁸ ქვეყანასა ერთი ასეთი მდიდარი ხელმწიფე იყო, რომე ქვეყანაზედან იმისგან უდიდესი ხელმწიფე არა ყოფილა. ერთი ასეთი ყოვლის სიკეთით და შევნიერებით შემკული ქალი ჰყვანდა, რომ, რომელიც მისებრ დიდს ხელმწიფის-

შეილსა სიკეთე და შევნიერება სჭირვებია, ყოვლითურთ უნაკ-
 ლულო და გათავებული იყო. ხელმწიფესაც იგი ასული სულსა
 თვისსა ერჩივა და მისგან უსაყვარლესი არა ჰყვანდა რა; თვის-
 სა ღიდებასა და სახელმწიფოს მას ანაცვალებდა; ამ სოფელს
 ლხინად და ყოვლის შეჭირვების განმაჭარებლად მიაჩნდა. 5
 ღლესა ერთსა მოვიდა დევი ერთი ფრინველის სახითა, მოიტა-
 ცა ქალი და წავიდა, და ვერა შეიგნეს რა იმისი გზა და კვა-
 ლი. რა ხელმწიფემან შეიგნო, დაიწყო ტირილი და თავში ცემა;
 წვერ-ულვაში სრულად გარდიგლიჯა და ასე გახდა, რომე სი-
 ცოცხლე მისი არვის ეგონა. არცა სვა და არცა ჭამა. საშინე- 10
 ლსა ორმოსა შიგან ჩაჯდა და მრავალ ჟამს გლოვით იყო და
 ღონესა ეძებდა, ნუ თუ ეპოვნა ვინმე ესეთი, რომე მისი გზა
 და კვალი გაეგო. ასე ბრძანა: «ვინც ასეთი კაცი გამოჩნდება,
 რომე ჩემის ასულისა საქმე რამე შემიტყოს და მომგვაროს, იმა
 ჩემსა ასულსაცა მას მივცემ ცოლად და ჩემსა საბატონოსაც 15
 იმას დავანებებო.» რა ეს ხელმწიფის ბრძანება გაიგონეს, იმ
 ალაგში სამნი ძმანი იყვნეს მსახლობელნი; ერთი ასეთი გულო-
 ვანი და გულ-სრული ვაჟი იყო, რომე იმისთანა ადამის მონა-
 თესავე კაცი არ გამოსულა; მის გუნებაში ერთის ბეწვის ოდე-
 ნი შიში არ შევიდის. ერთი ასრე ძალიანი ფალღანი იყო, რომე 20
 ლომი დაიჭირის და კბილები დააძვრის [და გაუშვის.] და ცოც-
 ხალს ეეშაპს ზურგზედ ტყავი ააძვრის. ერთი ასეთი ბრძენი და
 ფილასოფოსი და აქიმი იყო, რომე არისტოტელსა და ჰემირო-
 ზსა და ბოლრატ აქიმსა სიბრძნითა და სწავლულობითა იგი
 სჯობდა, და რომელიც ძნელი და მიუხდომელი საქმე იყვის; 25
 რამლი ჰყარის და მით შეიტყვის და ასრე თქვის: «ამ ადგილ-
 შიგან ჩვენს მეტი ამ საქმის მცდელი და შემტყობი კაცი არა
 ჩანსა»-ო. ჰყარა ბრძენმან კაცმან რამლი და ხელმწიფის ქალი ნახა
 ერთსა მაგარსა ქებასა შიგან დევთაგან მიყვანილი. ასეთი ქვა-
 ბი იყო, რომე არას ღონით კაცს შესვლა არ შეეძლებოდა და 30
 არც მის ჟამში კაცთა ნათესავი იქ მისულიყო. თავის ქმებს
 უთხრა, და წავიდნენ ხელმწიფის ქალის გამოსაყვანად და მი-
 ვიდნენ ქვაბისა ძირსა. გულადმან კაცმან აღარ მოუტადა თავის
 ძმათა და არცა გუნებაშიგან შიშმან გაუარა და არცა რა დევ-
 თა იქ ყოფნა შიშად მიიჩნევა; შევიდა ქვაბშიგან. თურმე დევ- 35
 ნი სხვაგან სადმე წასულიყვნენ. მარტო ქალი დახვდა; გამოიყვანა
 და ძმთ შეეყარა და წამოვიდნენ. დევნი უკან მოეწივნენ. რა დევ-
 თა მიწევნა შეიტყვეს, დადგნენ გულადი და ძალიანი კაცნი.
 შეეჭნათ ბრძოლა ძლიერი. კაცნი იგი დევთა ყველას მოერივნეს,
 მოსწყვიტეს და დახოცეს დევები. დევთა მიწვენასა და ბრძო- 40

- ლასა შიგან ქალს შეეშინდა და დასუსტდა, ჰკუა და ცნობა სრულად დაეფანტა და აღარა შეესმოდა რა. კაცთა მათ ნახეს მკვდარი ქალი; ეწყინათ და მას ბრძენსა და აქიმსა ძმასა ესრეთ უთხრეს: «ახლა ამისი შენ იცი, რასაც უწამლებ და ან
- 5 რასაც სიბრძნესა და აქიმობასა მოახმარებო.» მან მეცნიერმან კაცმან ყოველი სიბრძნე იხმარა და დაუწყო წამლობა, და მასვე წამსა მოაბრუნა და გაამთელა. წავიდნენ და გოვიდნენ ხელმწიფესთან და მოჰგვარეს ქალი. იმა უზომოდ ხელმწიფესა და ღმერთს მრავალი მადლი ჰკადრა და მრავალს ხანს
- 10 ლხინითა და სიხარულით შეექცა. იმა სამთა ძმთა ეგრე მოახსენეს: «ხელმწიფეო, ჩვენ თქვენი ბრძანება ყველა გვითავებია და მოგვიგვრია თქვენი ასული, და სამართალი თქვენს ხელთ არის, რასა წყალობას გვიზამო.» ხელმწიფემ მას გულოვანს კაცს ერთი დიდი სათავადო მამული და სპასალარობა უბოძა; და
- 15 ძალიანსა კაცსა იგი თვისი ასული შერთო და საბატონო სრულებით დაანება, და იგი ბრძენი კაცი ვეზირად დააყენა და ერთი სათავადო მას მისცა. აწე, ხელმწიფეო, ჩემი საქმეც ასრეა: პირველ ბრძანებითა ღვთისათა მოვრჩი და მერმე ამ ბრძენთა კაცთა მიზეზითა».
- 20 რა ეს არაკი დაათავა, ხელმწიფეს ერთობ მოეწონა და მერმე ბრძანა: «მოიყვანეთ იგი დიაცი და ვჰკითხოთ, ეს რა ქნა, რომე ჩემი შეურცხვენელი სახლი ესე გვარად შეარცხვინა და ამისთანა შეილიცა? თუ განგება და ღვთის მოწყალება არა ყოფილიყო და ჩემის შეილის და ვეზირების სიბრძნეცა ღვთის წყალობის მიზეზად არ შემქნოდა, ჩემისა ხელითა ამ უბრალო
- 25 შეილის სისხლი დაიდვრებოდა და ჩემის ხელით ჩემი ორივე თვალი უნდა წამომეთხარა, ჩემი ტახტი და სახელმწიფო უმკვიდროდ გამხდარიყო!»

კ ა რ ი XXIII

აქა დედაკაცის მოყვანა ხელშეწყობითან

- 30 მოაყვანეს იგი დიაცი ტახტისა პირსა გაყვითლებულითა პირითა. ზაფრანად და ქარვად შექმნილიყო შიშითა. ხელმწიფემან შეხედა და ეგრე უთხრა: «ჰე, ყოვლისა კაცისა ¹⁶⁸ პირის წყლის გამაქარვებლო და ბანოვანთა პატიოსნებისა და უზადოს ნამუშისა დამსვრელო, რა ჰყავ ამისთანა საქმე? ყოველი სირცხვი-
- 35 ლისა უფალი თავ-დადრეკილი და უპასუხო გახადე. ჩემის ბედნიერისა სახლისა და საწოლისა ღირს კმნილმან, ჩემთა უბეთა შიგან ნაწოლმან ესე ჩემი ნაყოფი ცოდვისათვის როგორ მოინ-

დომე? ღმერთმან შემოქმედმან ჩემთა თეთრთა წევრთა ზედან
 ნადენი ცრემლი შეიწირა და სიბერისა დროსა ერთი შვილი
 ნომცა, შენცა შევილად გეხელყოფოდა; ¹⁷⁰ ჯერეთ ცოდვა დაპ-
 პატივე და მერმე ჩემი სიკვდილი რად მოიადვილე? ესეოდენი
 განსაკრთომელი ცოდვა და უხამსი საქმე, ანუ ეგოდენი 5
 ლი სიტყვები ვითარ ლიქნით შეწმანე და მართალსა დაამგა-
 ესე?“ დიაცმან გაყვითლებული პირი სისხლის ცრემლთა შეახა-
 ნა ¹⁷¹ და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, დედათ ბუნებისა მოც-
 დომა და ნაკულად დაბადება პირველად დადებულია. ჩემმან
 უსირცხვილობამან ყველას უსირცხვილოს აჯობა. მე რა შენი 10
 შვილი ახალ-მოწიფული ვნახე, რომ არღავანსა ლაწესა შავნი
 წამწამნი ფეხჩამოშვებით რიგზედან ზედ დადგომოდეს, და შავნი
 წარბნი გოზა-კილოანად ბროლზედან გაზიდული და გაწვდილ-
 იყო; თეთრისა ვარდისა ფერხთა ყურის ძირთა ბნელი ია მოფე-
 ნილიყო; იაგუნდისა ბაგეთა ქვეშე თეთრი მარგალიტი ნათო- 15
 ბდა და ზედან შავსა სუმბულსა ულვაშთ ამოსვლა დაეწყო;
 ალვის შტო ახალ ნორჩი ტანი აღმა ამართულიყო, — მე ეგე
 და ისი ყველა დამავიწყდა — გულსა შიგან ესრეთ სურვილისა
 შგზებარე ცეცხლი და კვამლი აღმეგზნა, რომე ღვთის შიში და
 თქვენი მორიდება, ნამუსი და ჭკუა, პატივის საფარველი —
 ყველა ჩემის ხელითა შეგვეცე და დაედევ. საუთუნოსა ცეცხლი 20
 მისის წეყრისა მოლოდინმა დამავიწყა; ¹⁷² გაუსინჯავად და
 დაუტდელად ერთი ძნელი ხეაშიადი წამცდა, მისის სიყვარულით
 გახელებულმან რა ესე ისარი უხამსი პირდალმა გაეტყორცე,
 იმისი გარეშეცევა აღარ ეგებოდა, ხელმწიფისა სინანული უსარ- 25
 გებლოდ დავენახე. მერმე მომავალსა საქმესა გაუფრთხილდი:
 სიცოცხლე ყოვლის მიწის ნაშობისათვის დიად ტკბილია და
 სიკვდილი საძნელო არის! მე საწყალობელი ამას გამოვეყიდე
 და, რომელიცადა ან სიტყვით შემეძლო და ან ხერხით, მოვრ-
 ჩომილვიყავ, შენი შვილი მომკვდარიყო, მას ჩემი სიცოცხლე 30
 მოერჩინა; მე შენის შვილის სიკვდილის მეტი არა მომარჩენდა
 რა. ამისთვის ვეცადე ყოვლის საქმით მის სიკვდილსა. აწე არ
 იქნა, და აქამდისინ ვეცადე. ახლა ყოვლის პატივისა ღირსი ვარ.
 მოვსულვარ ტკბილის სულის მიცემის ბაზარშიგან, ფერხნი ამ
 გზაზედან დამიდგამს, თუმცა არ მემეტების, მაშინც გამომიმე- 35
 ტებია. რომლითა საპატიჟოთ გინდოდესთ, იმით მომკალით —
 ნება ვარ!“

ხელმწიფემან ვაზირთ უბრძანა: „რომლითა სატანჯველითა
 ხამს ამის სიკვდილი?“ წამოდგა ერთი ვაზირი და მოახსენა:
 „ხელმწიფე, ამას თვალების დათხრას ემართლებით; ყველა 40

თვალეების ბრალია და თვალთ მოსწონებია და მოუნდომებია თქვენი შვილი საავად“-ო. მეორემან თქვა: „თვალეების ბრალი არ არის, ენა ამოგლიჯეთ ძირითვე: ენით ულაპარაკნია უშვერი-საქმე და თქვენი სიკვდილი“-ო. ზოგმა ცხვირ-პირის დაქრა მოახსენა, ზოგმა ხელისა და ფეხისა, ზოგმან — სხვარიგი სიკვდილი. წამოდგა კიდევ სხვა ვეზირი და მოახსენა: „ეგ ყველა ტყუილი არის. გული უნდა ამოვაგლეჯინოთ: გულშიგან რატომ გაუარა მაგდენმან ავმან საქმემან?“-ო. რა ესე რჩევა დედაკაცმან გაიგონა, ცოტად გაიღიმა და ასრე თქვა: „ეგ საქმე ფინაჩისა და მე-
 10 ლის არაქსა ჰგავს“-ო. და სთქვა არაკი.

თიხსარი ოცლამათე

„ერთსა ალაგსა ერთის ძეგლის მაშის მკეთებელი ფინაჩი იყო; ტყავებს იქმოდის და მაშიებს აკეთებდის. შემოეჩვია ერთი მელია; შემოიპარის, მაშიები და მეში ყველა შეუქამის.
 15 დაღონდა ფინაჩი და ასე თქვა: «თუ მე იმას ერთს ხერხს არ მოღგონებ, არ იქნებაო.» ღლესა ერთსა გააკეთა მახე და დაუგო შემოსაძრომსა კარზედან. დაიჭირა მელა და დაუშინა ჯოხითათავეში; ამდონი სცა, რომე ფინაჩს მკვდარი ეგონა. მელამ მისებურად თავი მოიმკვდარუნა. ფინაჩმან მელა სახლის გვერდით
 20 გაიტანა და დაადგო. მელამ ასე თქვა: «თუ ახლა წამოვხტე და გავიქცე, არამც ძაღლები გამომიდგნენ და დამიჭირონ და უფრო ავად მომივიდეს საქმე; ჯერ ასე ვიქნები და, როდესაც ძაღლები აქეთ-იქით უკუიფანტებიან, მაშინ გავიქცევიო». ან რჩევით მელა იქვე დარჩა. რა მელის სიკვდილი შეიტყვეს, მრავალი კაცი მოვიდა სანახავად. ერთმან კაცმან თქვა: «მელის ყური წამლად კარგი გამიგონიაო, და მოსკრა,¹⁷ ზოგმა ენა ამოართო, ზოგმა კბილები დაადრო; ერთმან გულს დაუწყო ძრობა. გულის ამოგლეჯა ერთობ ემწოვა, წამოხტა მელა და გარდაიხვეწა. აწე მისი არ იყოს, ისემც ღმერთი თქვენთვის
 25 გამოარჩევს, რაგვარადაც ჩემთვის გულის ამოგლეჯას კარგად არჩევდეთ!»

ხელმწიფემან თავის შვილსაც ჰკითხა, თუ რომლის სატან-ჯველით მოეკლათო? ხელმწიფეს შვილმან ესრეთ მოახსენა: „რაგინდა რა მრავალის დამნაშავე იყოს, კაცი დედაკაცის სისხ-
 35 ლშიგან არ უნდა გაერიოს, და არცა კაცს დედაკაცის სიკვდილი ეკადრება. ამას სხვა არა გაეწყობარა: ვირზედ უნდა შესვას და ლაფი დაასხას, კაცმან, და ეს ქვეყანა ისე მოატაროს.“ ხელმწიფის შვილის ნათქვამი მოეწონათ, და შესვეს ვირზედ-

თავს ლაფი დაასხეს და ის თემი და ქვეყანა თავ-ლაფიანი ვი-
რით ისრე შემოარონიეს. რა ხელმწიფემან დედაკაცის საკმი-
საგან მოიკალა, ვეზირნი თავ-თავისად წავიდნენ. დარჩა მარ-
ტო სუმბატ აქიმი, და შვილიც გვერთ უჯდა. სუმბატს ასე
უბრძანა ხელმწიფემან:

5

„ეს შვილი სიბრძნისა ჟამსა ღმერთმან მიბოძა, და ყოველი საკმე
ღვთის განგებისგან იქნების, მაგრამ მრავალსა ბრძენსა და მეც-
ნიერსა კაცსა მივაბარე და ვერა კაცმან ვერ მოჰკიდა რა. შენ
შენითა მეცნიერებისა უფსკრულითა ასეთი საკმე მოიხმარე,
რომე გული გაუხსენ, ვითა დაკლეთილი რაიმე; ასეთი კაცი 10
შეჰქენ, რომე დღეს ჩემს ტახტზედ ჯდომას ჯეროვნად შეიფე-
რებს, სახელმწიფოსა ჩემისთანად განაგებს. ღმერთის გარდა
შენგან დიდი მადრიელი ვარ. ესრეთ დამბადებლისა ღვთისა
წინაშე მიხვალ პირნათლად, როგორადაც ჩემის ტახტის წინა-
შე პირნათლად იდგე. ღმერთმან ეგების გარდავიხადოს, თორემ 15
მე როგორ გარდვიხდი. მაგრამ მაშინაც მითხარ, თუ ჩემგან
ამის სანაცვლოდ რა გინდა, რომე მოგცე?“ სუმბატ აქიმმან
პირი მიწას დასდვა და თაყვანი სცა და ეგრე მოახსენა: „ხელ-
მწიფეო, ღმერთმან შენი ღირსე ცხოვრება, ვითა გეფერებოდეს
და ღირს ხარ, ეგრეთ უშურველად მოგცეს. მე თქვენი წყალო- 20
ბა არ მაკლია-რა; მარადის მონასა თვისი ხელმწიფის მონება
და სამსახური ჰმართებს. მე შენს შვილს სწავლასა როგორ
დაუშურებდი, მაგრამ ყოველი განგებითა ღვთისათა იქნების,
რაცა კაცის თავს გარდახდების, ავიცა და კარგიცა. კაცი რო- 25
დესაც დაიბადების, თან გამოჰყვების ცნობა კეთილისა და ბო-
როტისა, და ყოველთა ზედა მოწყალება ღვთისა მოფინების
კეთილსა და ბოროტსა, როგორც მზე აღყვავებულს წალკოტს-
აცა მიაღებების და მწვირისაც,“ ვიდრე მწუხრამდე, მაგრამ
მზეს ვერაფერს ავნებს. და მასზედან ერთსა თიმსარსა მოვახ- 30
სენებთ.

30

თიმსარი ოცდამეთერთმეტე

სთქვა არაკი: „ინდოეთის ხელმწიფეს ერთი ვაზირი ჰყვანდა
და თავის სწორად მიაჩნდა, და სრულიად ინდოეთი იმის ხელთ
იყო. [ვაზირს] შვილი არა ჰყვანდა, და როდის ღმერთმან მო-
ხედა, უკანასკნელ ჟამს ერთი შვილი მისცა. როდესაც სწავ-
ლების დრო მოუვიდა, სასწავლოს მისცა. ასე მალე ისწავლა, 35
რომე ათის და თორმეტის წლისამ ყოველი სწავლა შე-
მოიკრიბა. მამამან მისმან საეტლოს აკითხვინა, თუ რომლის

- ბედისა იყოს ძე ესე ჩემიო. და ოდესაც ჰკითხა მერამლემან და ჰყარა რამლი, ესრეთ მოახსენა: „ესე ძე შენი დიდად სვიანი იქნების და ბედნიერი; ხელმწიფეთაგან დიდსა დიდებასა და პატივსა მიიღებს. თქვენს საქმესაც ასე იტყოდნენ ბრძენნი“
- 5 და გონიერნი, რომ ურიგო ზნაჲ არა ქნას რაო. არცა ამან ქნას წინააღმდეგომი საქმე შენი, მაგრამ აქა რამლთა შინა ერთი საქმე რამე დავინახე: როდესაც გაიზრდების, შენად უკითხავად და ნება-დაურთავად შენის სახლისაგან რაღასაც რასმე აიღებს, და ეს ვერ შეგვიტყვია, თუ რა არისა-ო.
- 10 ვეზირს დიდად იამა, და, როდესაც ხუთი წელი გამოვიდა, ვაჟი მოიწიფა, ვეზირმან ესრეთ უთხრა; „შვილო, ამდენი კაცი შეიქენ, ხელმწიფისა მამისა ფერხთა კოცნა არ გლირსებია. აწ წამობრძანდი და ნახეო. ვეზირი აღვა და წარვიდა. სასახლისა სიახლოეს ბაღა ჰქონდა, და ყვავილთა გაშლის დრო იყო;
- 15 შებრუნდა მამის უკითხავად და ბაღიგან ვარდი და სუნნელი ნერგის ყვავილები დაკრიბა, და ხელსახოცში ჩაიყარა, ტყავს ქვეშ დაიჭირა. რა მოვიდა ხელმწიფესთან, ვეზირი მიუძღვა და ხელმწიფესა ფერხთა აკოცნინა. ყმაწვილმან გაშალა ხელსახოცი და სურნელი ყვავილები ხელმწიფეს მიართვა. დიდად იამა
- 20 და ვეზირის ნასწავლები ეგონა. ვეზირმან — „არ მისწავლებიაო — შეჰფიცა. ხელმწიფემან უბრძანა ვეზირსა და მუნაჯობთა: „ის ერთი ნათქვამი ქართული როგორ მოხდაო? ვეზირმან მოახსენა: „ხელმწიფეო, დღეს გათავდა: ჩემად უკითხავად ყვავილი დაკრიფა და თქვენ მოგართვათ. ხელმწიფეო, მუნაჯობთა მისი
- 25 ნაქმარი წინდაწინ შეიტყვეს. მომავალი საქმე არ დადგების, რომე არ გარდვიდეს. ჩვენს სიბრძნის ჰკუაში ასრე დავგინახავს, რომე ავიცა და კარგიცა მომავალი საქმე არის და არ იქნების, რომე კაცის თავს არ გარდახდეს...“.

თიხსარი ოცდამეთორმეტე

30

„ოფოფი და აზღალი“

- „...იმ კოშხედ შემჯდარხარ, ძირს ყმაწვილები გიდგანან და მახეს გრეხენ დასაჭერელად.“ ოფოფმან გაიცინა და ეგრე უთხრა: „მე მაგ გვარად გამოუცდელი“¹⁷⁴ და მოუნახველი არა ვარ, რომე ყმაწვილების მახეში გავება. მეც უყურებ და თავს დავ-
- 35 ცინი: ცუდად შერებიან, თვარემ მე, ბერს კაპოეტს, როგორ დამიქერენ?“.

გამოვიდა იგი დღე. მეორე დღეს მივიდა იგივე აბდალი ოფოფის სანახავად და კიდევე არა დახვდა და იმავე

კოშკს მიმართა. ეწყინა აბდალსა და ასე უთხრა: «საყვარელო მუსაიბო ოფოფო! გითხარ და არ დამიჯერე; შენის ჭკუისა და მცნებისაგან არ მიკვირს, რომე ქვეყანაზედან შენს უქკვიანესი კაცი არ გამოსულა, არამც თუ ოფოფი, და ახლა ასე გნახე, რომ შენი კარგი თავი მახეში გააბი; სიბერის ჟამსა უპატიოდ გნახე». ოფოფმან ასე უთხრა: «მუსაიბო და საყვარელო აბდა- 5
ლო! მეც ვიცოდი და მივხვდი, მაგრამ მომავალს საქმესა კაცი ვერსად დავმალვის და არც იქმნების, რომე, რაც კაცის თავსა ეწეროს, არ გადაჰდეს. ჩემი ბედი და წერა ეს იყო და, რა-
გინდა რას ბევრს ვცდილვწყავ, ვერ მოვრჩებოდი. და შენც 10
დაისწავლე, რომე, რაც შენთვის გაგებულა, ვერ მოურჩები. ერთს არაკს გიაშობ: ერთსა ალაგსა ერთი დიდი ძალუმი მკბენა-
რი კელა იყო და მეზვერა, რომე ქიანქველი თავისისა საზამ-
თროს სარჩოს ეზიდებოდა თავის სამყოფსა ალაგს შიგან. შეუხ-
დის კელა და არა შეარჩინის რა: სულ შეუჰკამის და მშიერი 15
დააგდის. დღესა ერთსა მივიდა ყასაბისა ქულბაქსა ზედან და
ტყავ-გახდილს ცხვარზედ დაჯდა კელა და დაუწყო კამა. გაძ-
ლა. ყასაბს ხელი დიდი დანა ეჭირა, დაჭრა და შუა გაჭკვეთა
და ჩამოაგდო. შეიტყო ქიანქველმა კელის შუა გაჭკვეთა, გაიხა-
რა და წავიდა და ნახევარი ერთ ხელად წაიღო და ნახევარი— 20
ერთ ხელად და მრავალს ხანს იმით გამოიკვება. აწე იმ კელის
ბედი და წერა ის იყო და ჩემი ეს არის...»

• • • XXIV

იმ დღემ იმით გარდაიარა და, რა დილა გათენდა, ხელმწი-
ფემან ტახტისა და საფარდაგისა მოკაზმა ბრძანა; თვითცა 25
სახელმწიფოთა გვირგვინითა და შესამოსლითა შეეკაზმა საგაზ-
რაზოდ, ვითამცა რამე გამოსალმებას აპირებდა. ბედნიერი
ხრმალი წელთა შემოირტყა. დაჯდა, და ხელმწიფის შვილი და
ყველანი დასხდნენ. ააზრეს, რომე ხელმწიფესა დიდი რამე
საქმე აქვსო. უჩუმრობდნენ და ყურის მიგდებით იყვნენ. ხელმ- 30
წიფემან ბედნიერი პირი ალალო და ესრეთ ბრძანა: „დიდება
შენდა, მოსამართლეო, რომელმან ქვეყანისა და შენთა დაბა-
დებულთა საქმის გამოგება ჩემებრთა უღირსთა მეფეთა დასხ-
მით განაგე. ჩემიცა აქამომდე ინებე ტახტოსნობა; რომელიცა
კაცობრივითა უძლურითა ხორციითა მარლთმსაჯულობა გამედ- 35
რიკოს, შემინდევ“. ცრემლით ესე ბრძანა. მერმე მოექცა ვე-
ზირთა და დიდებულთა და ეგრე უბრძანა: „ჩემნო დიდებულნო
და ჩემისა ნებისა მძებნელნო! განგებამან ღვთისამან ესე შემა-

გონა, რომე აქამდისინ ამ უხანოსა სოფლისა კიდევე, ვითა სხვა-
ნი კაცი, ხორცთა ვმსახურე და განეუსვენე. ახლა დრო არის,
რომე ღმერთსა ვმსახურო. რაგინდ რა სიმართლით იყოს კაცი
5 ამ სოფელსა, მაშინცა სიმდიდრესა შინა სიკვდილსა სიგლახა-
კეში სიკვდილი ჯობს. აწე შემომივედრებია შვილი და საბა-
ტონო. მე გავალ ამ საწუთროსაგან და გარდაველი ცხოვრებასა,
რაიცა ღმერთსა ჩემთვის მოუცემია და საუკუნოდ გამოგესალ-
მებით მოყვასთა, ძმათა და ნათესავთა და თვისტომთა და ყო-
ველთა მეცნიერთა მეფობისა ჩემისათა.“

10 რა ესე მწარე მოსასმენი გაიგონეს ლაშქართა, იცოდეს,
რომე აღარას საქმითა და სააჯოთი აღარ მოიშლებოდა ეს გა-
გებული მეფისა. ასეთი გრგვინვა შეიქნა, რომე სამყარომან
დაქცევად თახთახი შექნა. შვილი ტახტსა ქვეშე მიწასა დაემ-
ხო, პირის-სახე გაიბო, ... იძახდა: „ხელმწიფეო, რა ნახე ჩემშიგან
15 ეგეთი სიკეთე, რომე ესეოდენსა ღვთისაგან დაბადებულსა სულსა
თქვენისა უსწოროსა ბამაცობითა შენახულსა და ღვთაებრივითა
სამართლითა დამშვიდებულთა სახელმწიფოს ჩემთა ხელთა შინა
აგდებ? ესეოდენსა მძიმესა ტვირთსა კიცესა და უმწყსეულსა
ზურგსა ჰკიდებ. ჯერეთ ყრმობისა ქარი თავსა მიდგს, ტვინისა
20 მღერა არ დამწყნარებია, ყმაწვილური ღვინი და შექცევა არ
მინახავს. ესეთსა ზღვასა შემაცურებ, რომე ჯერეთ ჩემთვის აღ-
რე არის ეგე საქმე. ოდესცა ბრძანება ღვთისა მოსულიყო, მა-
შინცა ჯოჯოხეთისაგანცა უძნელე იყო თქვენისა ბედნიერისა
პირისა უქვერტელობა.“

25 ხელმწიფემან აღარც ვეზირნი აუბნა და აღარც შვილი.
გარდახტა ტახტიდალმე, ბედნიერი ხმალი შემოიხსნა, შვილს
წელთა შემოარტყა და სეიანსა ტახტსა უნებლიეთ დასვა; გვირ-
გვინი მოიხადა და თავსა დახურა და ეგრე უბრძანა: „ჩემი სა-
ხელმწიფო ყოვლის ავის, აუვისა საქმისაგან განწყმდილი და-
30 მიგდია, სამართლით სავსე და მტერთაგან მოურებელი.“¹⁷⁶ აწე
ნურც დამბადებლისა წინაშე და ნურც ჩემთანა სირცხვილეულ
იქნები.“¹⁷⁶ ხელმწიფემან¹⁷⁷ მეჯლიში ბრძანა, სალარონი გა-
ნახვნა, გლახაკთა ზედა ესოდენი გასცა, რიცხვი არ შეიგნებო-
და უბრძანა ყოველთა: „ძე ჩემი დალოცეთ ერთგულებით და
35 ღმერთსა ურიცხვი მადლობა შესწირეთ, რომელ ძე ესე ჩემი
სიკვდილისაგან განერა.“

ხელმწიფემან ვეზირთ ქება შეასხა და მრავალი მადლი
უბრძანა მის ჟამითა: „ძე ესე ჩემი თქვენის სიბრძნითა და მეც-
ნიერებითა სახიერმან ღმერთმან მომცა და თქვენისავე შრომითა
40 გვაძსა შინა სულე ჩაუბრუნდა.“

მრავალი უბოძა და ეგრეცა ყოველნი ვეზირნი მოიმაღლა. ზერმე სუმბატ ბრძენსა, ვითა მისსა მეცნიერებასა ეფერებოდა, ეგოდენი ქება შეასხა და მრავალი მაღლი უბრძანა. ეგოდენნი წყალობანი მიანიჭა, რიცხვი არ შეეგებოდა, სამოსლითა ძვირფასითა შემოსა და სწორ თავისა ჰყო.

5

მიერ ჟამიდან ყოველნივე ღმერთსა აქებდეს და აღიღებდეს. განისმა ესე ამბავი ყოველსა ქვეყანასა. სმიდნენ, მზიარულებდნენ და შეექცეოდნენ, და არა იყო გულთა მათთა შეჭირება. ძე მეფისა ესეთი კაბუკი და სიბრძნისა მქონებელი შეიქნა, რომელ ძველთაგანცა არა სმეოდათ მისებრი მხნე, ქველი ხელმწიფე. ამაზედა უჭირველად იყო, და სრულიად ინდოეთი მის ხელმწიფისა შემდგომად სამეფოდ მას გამოელოდნენ.

10

დასრულდა მათი ამბავი. მკითხველთა გულსა ნუცაოდეს მოეცემის შეჭირვება სიხარულთა კიდე.

შენიშვნები და პარონიმები

1. საკანო თქმულება*

- 7-1 აქა-იქ: რამეო.
 30-1 I—ენებთა.
 32-1 I—განამტყუნო.
 36-1 I—ყოელთა ქვეყანათ მოძღვარი.
 42-3 I—დაეცნენ რა კამისაგან.
 51-2 აქა-იქ: სცდენ.
 49-2 I—განდინებოდის.
 83 B, C, U, H¹, X და V-ში ეს სტროფი ასე იკითხება:
 დააცხროცა წყალი იგი, დაიფარ-
 ნეს წყაროები.
 გარდმოსაქანელი ცისა დაეყენა
 წვიმები.
 მოაკლდაცა ქვეყანითა წყალი იგი,
 დიდი ზღვები,
 და შემცირდება შემდგომადცა ას ერ-
 გასის დღის სრულები.
 85 B, V, U, H¹ და M¹—
 გამოჩნდეს თავნი მათანი ათს
 თვისა პირველისაგან,
 მის თვისას უკან გასული დღე იყო
 ორმოცისანი,
 ნოე განაღო სარკმელი მაშინ მის
 კიდობნისანი,
 და მან განავლინა ყოვანი: ნახეო საქ-
 მე წყლისანი.
 100-1 ბევრგან: საბერკესაო.
 131-1 ასეა უმრავლეს შემთხვევებში; აქა-
 იქ: ბელსეფონს, ბესელფონს, ბელ-
 *სელფონს.
 131-1 აქა-იქ: ჰსცდეს, სცთეს.
 138-1 A. და I—დაგვემართა აწ ვაები.
 155-1 A, F და I—კაციცა იყო სოფელსა
 მას შინა აფსიტისასა.
 223-3 A და მისთანებში: ეგმანუილცა.
 233-1 A, V—მიქემისანი.
 243-1 აქა-იქ: გალილესა.
 259-2 აქა-იქ: იეროსალიმ.
 272-3 F¹, I—მატემ.
 291-2 I—ორნივე.
 308-3 აქა-იქ: ლელწმითა.
 317-3 A, F, I—ყაღალა ბრძანეო მცველ-
 ში.
 318-3 A, F, I—
 იგინიცა წავიდოდეს, რაც იყვნენ
 თავის კრებითო;
 X — მსწრაფლად, რაც იყვნენ მუნ
 დასნი, თავ-თავისისა კრებითო.
 324-3 A, F, I—
 სად იყვნენ მოწაფენი მართ შიშნი
 ვსთქვა შეკრებისანი.
 332 B, V და მისთანებში:
 აღვიდა იერუსალიმს იესო, ჰპოებს
 გზასაცა,
 იმა ქვეყნისა ცხოვართა საბანელს
 ნახავს ტბასაცა,
 რომელსა ჰრქვიან ებრაელ ბითუხ-
 და ხუთ სტოვასაცა,
 და უძღურებიცა მრავალი იჯდება
 პირზე წყალსაცა.
 333 B, V და მისთანებში:
 რომელნი მოელოდნენცა წყლისა
 მის ამღერევისაო,
 ანგელოზიცა წლითი-წლად მოვა
 მას საბანელსაო,
 მან აღამღერის წყალიცა იგი
 ნიადგა წელსაო,
 და ვინცა პირველად შთავიდის, მორ-
 ჩის, აქებდის ღმერთსაო.
 334-1 B, V...—შინა ენებთ.
 335-2 B, V...—დიდად მაწუხებს ესაო.

* დიდი ტანის რიცხვი აღნიშნავს ლექს-
 ში სტროფის, პროზაში გვერდს, მცირე კი—
 შესაფერისად ტაქსს და სტრიქონს.

- 343-₂ A, I—იგ აღიპყრნა ხელნი თვისნი ზეცად, ეგრეთ აკურთსეუდის.
- 346-₁ B, V—თავშიგან დაწერილსა.
- 352-₁ საბა სულხან ორბელიანის განმარტებით უჭიკეთი ბაღდადია; მაშასადამე უჭიკანი—ბაღდადელნი, ბაღდადის მცხოვრებნი. სიტყვა უჭიკანი გვხვდება „საქმე მოციქულთა“-ს ქართულ თარგმანში, სადაც ვკითხულობთ: „...პართნი და მიდნი და უჭიკანი, და ელამიტელნი, და მკვიდრნი შუა მდინარისანი...“ (II, 1) რუსულ, ფრანგულ და გერმანულ ტექსტებში მათი სხელება არ არის; ასე, მაგ. რუსულში: „Парфине и Мидиане и Еламнты, и жители Месопотамии...“; ფრანგულში: „Parthes, Medes, Elamites, ceux qui habitent la Mésopotamie...“; გერმანულში: „Parther und Meder und Elamiter, und die wir wohnen in Mesopotamien...“
- 352-₂ აქა-იქ: ასიათ, ასიას.
- 353-₁ ასეა მხოლოდ I-ში; სხვაგან: ლუბისანი.
- 383-₁ ასეა A, F, I და V-ში; B, C და X—მიჩენის ცხება-და.
- 399-₁ აქა-იქ: ყველაქასა.
- 405-₁ ხელნაწერებში გვხვდება ყველგან: ღვთის; გაახრების თვალსაზრისით ჩვენ ვარჩიეთ: ღვთივ.
- 412-₂ ასეა მხოლოდ I-ში; სხვაგან: ვიგილიოსი.
- 413-₃ აქა-იქ: ორიგენისას.
- 428-₁ აქა-იქ: კანუნსა.
- 431-₂ I—არ უღვეს მდიდარს მიკერძოვით.
- 439-₃ B, V და მისთან: თამაზად ზედ წარმოდგენენ.
- 447-₁ აქა-იქ: მოკაზშილს.
- 448-₃ I—მჯღომი.
- 450-₁ A, F—გამოირთვას.
- 464-₃ A—ჩილებით.
- 466-₁ აქა-იქ: ედრებოდენ.
- 472 B, V...—
რა მიიწიოს თვით მეფე სამეფოსა დედოფლისასა.
ღმერთს შეახვეწონ თვისტომმან, რომ მისცეს სიგრძე დღისასა, ქალთა შეექნას ჩოჩქოლი—ესმას ხმა მაყრულისასა,
და შებრძანდეს მეფე მაყრითურთ, ტახტს დაჯდეს გვერდით მხისასა.
- 472-₁ I—რა მეფე დედოფლისს მიეცა.
- 474 B, V და მისთან.—
ხელსა ჩაუთვლის მეფესა, გარდამხდელია მადლისა,
ალარ დაჯდების, ასტეხენ მაყრულეს ტახტისა ხმისა,
ადგების მდადი, შეხვეწნით ძლიერ ამყენები ქალისა,
და ტყავის სახელსა მოჰკიდებს ხელს მეფე—წესად არისა.
- 475 B, V...
წინ გაუძღვების დედოფალს, მიეღწენ რა საყდრის კარსაო, დოგულებს კარსა, ამისთვის ელიან მიცემით გააღებინებს საყდრისა შესავალსაო,
და შევლენ საყდარში; ხუცესი ორთ მისცემს კელაპატარსაო.
- 478-₁ B, V...—სამს ღამეს უნდა ედგასა.
- 501-₃ აქა-იქ: დლითაო.
- 510-₁ აქა-იქ: დაუწევს.
- 523-₁ I—
თამაზა ჰქმნან უტხოთ რადმე, მუნ მკერეტელთა იქ საკმარი.
- 524-₁ B, V...—
აწ დახურავს თვისი დედა სხვას ლეჩაქსა საღამურსა.
- 537-₁ I—ფერებია.
- 543-₃ B, V...—სწორედ მიყთ.
- 553-₂ A, F, I—ქალის კრებულსი.
- 561 B, V...—
აწ დრო არის მათი შეყრა-მიღ-გომილებისა თქმანი,
ცოლსა კმარი გვერდს დაუწევსა ალასრულს გულისთქმანი

- წესი არის—მას ღამესა ქალმა გას-
ცეს კმარსა ხმანი,
და კაცი ადგეს, გამოვიდეს, ფარჩა
ჰქონდეს შესაგზავნი.
- 562 B, V...—
შველენ მხლებელნი საშველად ქალ-
თანა მეტიჩრობითა,
ქალს წაუხურავს საბანი: «აგზ-
დით!»—ჰრქვან—«დაიჩრობითა!».
ფარჩას წახურვენ მძიმესა კმარის
მირთმეულსა ძღწობითა,
და გამდელს ერგება ის ფარჩა წესით
და რიგით, ცოდნითა.
- 563 B, V...—
სამს დღეს იწვება თვით ქალი,
გახრწნილი თავის კმარისაგან,
მესამე დღესა ადგების, თავს დახ-
რის სირცხვილისაგან,
ქალის მაყრების გაშვება—დრო
არის—აქა ყმისაგან,
და მათ გაისტუმრებს თავ-თავად,
ავესებს საჩუქრისაგან.
- 564 B, V...—
ვთქვი გამოჩენით ამისთვის ცოლ-
კმარისა დაწოლისა-და,
«ქორწილი წმინდა არისო»—სწე-
რიო სამღთოს წიგსნა-და,
საწოლი შეუვინებელ არის შენდო-
ბის ღვთისა-და,
და ქრისტემ აკურთხა ორგზისა, ზორ-
ცით რა ისერისა-და.
- 566-1 B—
ქორწილისთანა საამო, ვეპე, არ
მოუკა კაცსა-და.
- 569-1 B, V...—როსცა.
- 580-1 აქა-იქ: გაათენებს.
- 582-1 A, I—ათივა.
- 590-3 ასეა მხოლოდ A და I-ში; სხვაგან:
დააცილოს.
- 594-1 აქა-იქ: მედანსაო.
- 603-1 I—ხევითა.
- 607-1 B, V...—მათი თხრობანი.
- 630-2 A, I—ნაფხულის.
- 633-2 A, I—კისკისად.
- 636-1 A, I...—
ხბოსავით კნავის მეთოფე, როს
იმის კვალსა ჰპოებსა.
- 638-1 B—
კაცი ყველას ნადირობას, დიად,
შეტად გაეწყობა.
- 642-2 B—მზემ.
- 643-1 B—ეს გავათაო, სხვას მოვეყვ,
შექცევას ფრინველისასო.
- 644-1 B—თაღებითაო.
- 649-2 A, I—დაბრუნვიდენ.
- 649-3 B, V...—ხელსა.
- 650-3 აქა-იქ: შემოპყვრენ, ჩამოაგდებენ
წეროსა მიწად მკვეთებლად.
- 652-1 B—
გითხრა კარგი ნადირობა, აწ
ვთქვა ახლა შევარდნისო.
- 660-1 A, I—ხამთარს.
- 663-1 B, X—დროშითო
- 669-1 I—მათ.
- 678-2 B, V...—ბარზე ძვირად დაადგ-
რესო.
- 693-1 I, X—გამოჩნდეს.
- 705-1 B—
საომრად დამზადებული იგ მოსა-
წონი ყმანია.
- 706-3 ეს ტაეპი დაეუღია მხოლოდ B
ჯგუფის ხელნაწერებში; A, I და
მისთანანი ნაკლულევენია.
- 709-2 B და სხვ.—მიართვამს.
- 712-3 B და სხვ.—ნადირობანი.
- 714-1 B და სხვ.—
ამ გზით გასტეხს მძღაერსა ჯარ-
სა, დამარცხდების, გაიქცევის.
- 715-1 B და სხვ.—
ულამოთ დღე არათ ვარგა, მარ-
ტო არც იქნებისა-და.
- 724-1 B და სხვ.—ტყენია.
- 736-2 B და სხვ.—აატირა.
- 738-3 B და სხვ.—ერთკენ ძეს.
- 750-3 B და სხვ.—გულს კირი უკუჰყა-
რა-და.
- 750-1 A, I და სხვ.—უწოდა.
- 759-3 B, V...—დაიყმუნებს.
- 760-2 B, V...—ვერა, ვერ მოაწონებდა.
- 763-1 I—ატყუებდენ-და.
- 786-2 B და სხვ.—ულუფი.
- 786-3 B და მისთან.—თამაშსა.
- 792-1 B, V...—ჟამ.

- 796-₂ ასეა მხოლოდ A და I-ში; სხვაგან: კირის-უფალთა თავი და გულები უფრო სტკივისა.
- 809-₃ აქა-იქ: ვაობენ.
- 811-₁ B, V...—რიგი.
- 812-₂ აქა-იქ: გამოიტანონ თავს ცემით.
- 817-₃ A, I—უჯობს.

II. [თავგადასავალი]

- 13-₁ I.—აღლარი დიღმანჯად ჰქვა.
- 14-₁ ეს ქორონიკონი უდრის 426-ს, ე. ი. 1738 წელს.
- 5-₂ L—მათ დამიბარეს.
- 12-₃ L—გელია.

III. ჰეზა სრისა

- 1-₁ D—
ექს დღესა მზად ჰქმნა ყოველი, სიტყვა სიტყვა შემოკრებითა.
- 2-₃ D—ჰქმნა ადამ მონად თავისად.
- 4-₁ D—ვინ მოსთელის.
- 4-₃ D—ცოდვისგან განსტყულები.
- 5-₃ D—ვითაოცა ღირს მყო კარის კარ.
- 5-₁ I¹ და L¹—
მერწმუნა ორმოცდათხის წლი-
სასა ქართლისა მეფობათა.
- 6-₂ D—ჯერ კახეთის მეფედ გამხდის.
- 6-₃ D—კახეთშია ჩემს შვილს დაესვამ.
- 6-₄ D—ოცდაოთხის წლისა იყო პა-
ტივს დებდეს ბატონობით.
- 7-₁ G, D, D¹—
ჩემს დისწულს, მეფისა ძესა, ან-
ტონის, კაცსა ღმრთისასა.
- 8-₃ D—ავისა დროს და ეამისგან ჯარ-
შიგან ვიარებოდი.
- 8-₄ D—
სევდისა მოსაქარებელად სასახლეს
მე მოვყვებოდი.
- 9-₂ აქა-იქ: ბალახშანები.
- 10-₃ D—მეფეებისგან ნაგები.
- 11-₃ D—ფალევენი.
- 11-₄ D—შემგო დიდად, დაედო.
- 12-₁ D—
ერთი სრა მეფის მამისა, ერე-
კლეს, გაკეთებული.
- 12-₃ D—სარკები ოქროს ვარაყით.

- 13-₁ I¹, L¹—
სრა ერთი მეფის ვახტანგის უც-
ხოს ულუფით ნაგები.
- 14-₂ D, D¹, G—
დღეს რომ შექმნოდა ლხინება.
- 14-₃ D, D¹, G—
შესამდის, ხოლმე, გაწყობილს კე-
ლაპტარს მოეკიდება.
- 14-₄ D, D¹, G—
შიგ მსხდომნი კედელს მიხედის,
ეგონის—გარს ეკიდება.
- 15-₃ D—
როგორც მას შეეფერების, შესხმა
არ ძალმიძს სრულადა.
- 15-₄ D—
სხვებს სრასა ყველას /ისი სჯობს,
მისებრი არ დადგმულა-და!
- 17-₁ D—რასა დაყრუდენ მგოსანნი.
- 18-₂ D—გათავდებოა.
- 18-₃ D—
ავის დროს და ეამისაგან სამ-
ნივე მოიშლებოა.
- 21-₃ D—
როს მეფე დაჯდეს დასებით, ღვი-
ნოსა ჰსმიდეს თასებით.
- 23-₁ D—
ვერა მჯობს ერთი სახლია, ჰკით-
ხეთ, ვინც გვერდსა გახლია.
- 23-₂ D—ახლოს მაქვს უცხო ბალია.
- 24-₃ D—
იშტვენენ ტკილიად ხმაზედა ბულ-
ბული, იადონია.
- 34-₄ ეს ქორონიკონი უდრის 441-ს,
ე. ი. 1753 წელს.

IV. ხილთა ბაასი

- 9-₃ ასეა მხოლოდ C-ში; სხვაგან—
ჯანინოზ.
- 24-₃ C—მე მუშკ-ამბარი მბედავსა.
- 26-₂ C—
ხეშიფედ სანუკარი ვარ, სიმ-
ღერით მე ბანიაო.
- 29-₁ C—პანტაცა სხალში ერევის.
- 29-₄ ყველა ხელნაწერში ეს ტაეპი
15¹ მარცვლოვანია; ვარ — ჩვენ.
ჩაუმატეთ ზომისათვის.
- 32-₁ D, D¹—მწიფელი.
- 32-₄ D, D¹—მალს ზეზედან ვასხივარ.

- 33-₁ D, D¹—ვერა მგობია თხილია.
 35-₃ C—შემატყორცონ თორია.
 36-₄ C—ქალ-ყმანი მოვლენ ჩქარაო.
 39-₃ C—მიტქვამს მიაო.

V. კიდურწარილობა

- 5-₂ D—
 აქვს სიტყვას ბოროლ-ბალახშობა
 მის მიჯრით მიწყობილისა.
 9-₁ D—ახლოს სიახლე მეღირსოს.
 11-₂ E₁—შენ ვარდი ხარ ჰასულია.
 12-₃ D—არის ბოროტს ჩემსა დახია.
 13-₁ D—შუქთა ჩემთა.
 13-₃ D—აწ სწავლისა დროსა.
 14 ეს სტროფი აკლია D ხელნაწერს.
 14-₁ E¹—შენისა თქვენს.
 17-₂ D—ყოველთვის ფიქრითა ვიყოფ-
 ნებ.
 19-₄ E¹—თქმულ ჩემსა იამბიკოსა.

VI. ანბანთ ქება I

(„აღივსო გულიცა ჩემი...“)

- 1-₃ D—გავცოცხლებულვარ.
 2-₃ D—
 ბრძენო ათინელთ ევო ძალგი-
 ძსთ თქვენ მასზე მეტყველებანი:
 5-₃ D—თუ სიტყვა გაიყვანესა.
 6-₃ D, E¹—ვაბნელებ მე.
 8-₁ D—გულნი აახელის.
 14-₁ E¹—ნეტრეულიცა ყვავილი.
 14-₂ E¹—ნუცა იფიქრებთ, ამგვარსა
 იპოვთ საფრანგეთშია.
 16-₁ E¹—უცნობსა ფეროვნებასა.
 16-₃ D—ვინც ღირსა ახლოს ქებასა.
 19-₂ D—ტარიას.
 20-₁ D—ტყუილს არ გეტყვის ეს ნორ-
 ჩი, ედემით გამოსულია.
 21-₄ D—ცთომილთ ვარსკვლავთა.
 23-₃ D—მთვარეს დაბნელებსა.
 30 ეს სტროფი გამორჩენია E¹-ის
 გადამწერს.
 32-₃ D—დაინახებსა.
 34-₄ D—სრულებით.

VII. ბაბაასება რუსთველთან

- 6-₄ D—მდობელად.

VIII. ანბანთ ქება III

(„აღძრათ სიტყვა ხაცხოვრისა...“)

- 7-₄ აქა-იქ: ერკემელისა.

- 17-₃ A—ფეხები აქნდა მალეები.
 21-₃ D—მუცელში არ დადებისა.
 23-₃ B, C, F, D, X—ქერქს მოსძრცის.
 32-₁ D—მოყვასთა ყვარებისაგან.
 36-₃ ტაეპის უკანასკნელი ნაწილი ერ-
 თობ არეულია ხელნაწერებში:
 A, H—ჰოქში აქვს სწეული ასეთი;
 F—ჰოქში აქვს სწეულ ასეთი;
 D, D¹, Z—ჰოქში აქვს ძნელი ასეთი.
 ჩემნი რედაქცია შემონახულია
 B, C და X-ში.

IX. ანბანთ ქება IV

(„არის რამ უცხოლ ხაცხოვრისა...“)

- 9-₃ A, Z—თვალ-დაკუბით.
 9-₄ A, F, Z—მძალაფრად; B, D—
 მძაფრად.
 22 ეს სტროფი აკლია H-ს.
 23-₄ A, D, F, H, Z—ამით ხმელსა.
 26-₁ უმრავლეს შემთხვევაში: მასთან
 ცმულმან; X—მასთან ცმულნი.
 26-₂ D—შეშლილხარო; D¹—შეშლილ-
 ხარო.
 36 ეს ორსტრიქონი ნაწყვეტი არის
 მხოლოდ A, D და D¹ ხელნაწე-
 რებში.

X. ბიჟინას სიკვდილზე

- 2-₁ A, F, H—მოგვიკვდი

XI. ზმები

- 1-₃ A, F, H, Z—მომეზმარების.
 3-₁ A, H, Z—შალიშად.
 5-₃ ასეა მხოლოდ D-ში; სხვაგან—
 ლეთისმატ.
 9-₄ D—რომ გამზეთქო თუნდა ცემით.
 10-₁ H, Z—მომხედ არის კაცის თვა-
 ლით.

XII. თიშსარიანი

1. აქა-იქ: ეწოდა.
2. ეს სახელი ძალიან არეულადაა ხელ-
 ნაწერებში: თაყვარჩან (P), თაყვა-
 ჩხან (M), თაყვარჩხან (N), თაყვარ-
 ჩიხან (O) და სხვ.
3. აქა-იქ: ესეა.
4. აქა-იქ: ეგრე ჰყვანდა სატყვირისა-
 თვის.
5. აქა-იქ: ზრახვა.

6. აქა-იქ: არა გამოსვენება და სალხი-
ნო საქმე არა იამებოდის რა.
7. N—და ესრეთ გულფიქრიანად გა-
ყვითლებული და განმქნარი მკუნ-
ვარე და დაღრეჯილი მჯდომარე
იხილვებოდა.
8. ხელნაწერებში ეს არ გვხვდება; ჩვენ
მოვიტანეთ ძველი გამოცემიდან
(1903 წ.).
9. აქა-იქ: ანუ შევიგნა, ნუ თუ ერგოს
ვისგანმე კირთა მისთა.
10. აქა-იქ: ტახტოსანნი, მეტახტოსნენი.
11. ასეა მხოლოდ N-ში; სხვაგან—საბო-
ძერისა.
12. აქა-იქ: ლამფანრთა; ლანჩიოფრთა,
ლანჩიფრთა.
13. აქა-იქ: ფაშკუნჯი; ფანსკუნჯი.
14. P—შენთა ტახტთა ბედნიერათ ფარ-
ვენ; ძე. გამოცემაში—შენთა ტახტთა
ბედნიერისა ფრთითა ჰფარვენ.
15. P—ფარშევანგნი; N—ფაშამანგნი.
16. ასეა მხოლოდ P-ში; სხვაგან—... და
გუნდი ეგების, თორემ (თვარემ—M)
სხვა სიმრავლე ვერ შეეძარების; ძე.
გამოცემაში—... და გუნდნი თუ შეე-
ძარების, თვარა სხვა ვერა შეეძარ-
ების.
17. N—... შენი არაჲი სამოთხესა ამის
სოფლისასა არა უძარესი იყოს.
18. P—არ გამოძულდეს; N—ამა სოფელ-
მან არა გაამანძულოს.
19. P—ვართ.
20. M—სიმწარე ხმალში გაიაროს; N—
სიმწარის კვამლში გაიაროს.
21. N—აჲ ჩემის სიკვდილის უამი მო-
წვენილი არის და მე ამაღ ვწუხ,
რომე ჩემს უკან ეს ჩემი გაბდიდრე-
ბული ტახტი ვინ უნდა შეინახოს
და უპატრონოს და არა ალაოხროს.
22. P—ველარ მბოვონ; B¹—ველარ ვი-
პოვონ.
23. P—მოისმინა.
24. M—შეღება.
25. P—... რომ შენ არ შეგიწყალა.
26. P—ქვაბთა შიგან მყოფთა მონახონ-
თა და მონასტერთა შენი სავედრე-
ბელი არ აუღვიარე?
27. ეს ადგილი მხოლოდ ძე. გამოცემა-
შია.
28. აქა-იქ: სუნბათ; სუბატ.
29. აქა-იქ: ნადირნი (P და ძე. გამოც.);
ნადინობი (A¹).
30. B¹—ჯერ ღმერთს ადამ არ დეება-
დებინა.
31. B¹—შენს ძეობაში ღვინისა და სუფ-
რისათვის ქათმებს ვაყვლეფდი და
ვაკეთებდით.
32. ვარიანტებში—ქიშმარისა.
33. აქა-იქ: მრავალი.
34. ძე. გამოც.—ჯაქვი.
35. იარიანარ.—ხილება.
36. ძე. გამოც.: მაღლობა შესწირეს.
37. ძე. გამოც.: ზყოფი.
38. ვარიანტ.: მუდარობით (N); მუდა-
რად (B¹, M).
39. B¹—არ არის; N—არა განწყვებულ
არს.
40. აქა-იქ: შესვარულმან; შესვარილმან.
41. N—მოსამართლეო ხელმწიფეო შე-
ნის ეკ ზომის ფათერაკისაგან შემთხ-
ვევისათვის მე უბრალო ვარ და თუ
განუკითხველად გნებაეს სიკვდილი
ჩემი, ვითა ერთისა კატის ოდენისა
სისხლისა დაღვრა რა საშურველი
არის?
42. ძე. გამოც.—ეპოვა.
43. ძე. გამოც.—წაიღო; N გარდიღო.
44. N—პირმეტყველის მისამსახესად.
45. ძე. გამოც.—გიჟო.
46. ძე. გამოც.—„ხელმწიფეო, მე თუ
ყოველი ზნენი და სიბრძნენი მისწავ-
ლებია, და თქვენს შვილს ვერა უს-
წავლია რა, რომ იმისთანა შეუსმე-
ნია, ჩემი რა ბრალი იქნების, მე რა
ვჭყლო“; N—„მეფეო, ჩემი სიბრძნე
და მეცნიერებით სწავლა არაფერი
დამიკლია და გარჯა. და ახლა რომ
შენი შვილი ესრეთ დაბადებულ
იყოს სწავლის შეუსმინარი და უფუ-
ლისხმო, ჩემის სწავლის რა ბრალი
მაქვს?“
47. N—ექვსი თვე კიდევ ჩემთან იყოს
და შეგქვსებედ თვეხედ თუ ყოველი
სიბრძნე და მეცნიერება არ ისწავ-

- ლოს ჩემი თავი სასიკედილოდ მომირთიევი.
48. ძე. გამოც.—ხელმწიფესა ახალ მაგაზე გამახიარულებ და ბოლოს რომ ვერას ისწავლისო, უარესსა მკმუნვარებასა ჩააგდებო.
49. N—განება.
50. N—სიმდიდრე და განძი; B¹—მონაგები.
51. N—წარაგო.
52. N—პედანი.
53. N—მოგაქედინებო.
54. N—უკეთუ არა ვისწავო ყოველი სახელმწიფო კეულები და სიბრძნე, რად სახმარ ვიქნები მაისა ჩემისა და ანუ ქვეყნისათვის ჩემისა?
55. აქა-იქ: შეიყვარა.
56. N—რა პედანი განვიდა და ხელმწიფის კაცის მოსვლის დრო და ბოლოს დღე მოვახლა...
57. P—დაისწავლე.
58. B¹, P—და გისწავლია. რომელიც ხამდეს, ის ბრძანე.
59. ძე. გამოც.—და შენთვის რაც მცნება მისწავლებია, იგი დაიმარხო.
60. N—ყოველივე მცნებისა მისისა დამარხვა აღუთქვა მტკიცედ ძემან ხელმწიფისამან.
61. ძე. გამოც.—ხელმწიფისა შეილი მამის მხოლობარი წაიყვანეს ხელმწიფესთან; N—და ოდეს მოიჭია ქამი, იხმო ძე მისი ხელმწიფემან, და წარიყვანეს.
62. N—მას ქამსა მოიწია ჯადო იგი დიაცი წინაშე ხელმწიფისა და ჰრქვა.
63. N—და ეკითხო მიზეზი დადუმებისა, რასათვის უტყვე ქმნილარს ესრეთ და მე ვათქმით, თუ რასათვის ესრეთ დადუმებულ არს. მაშინ მეფემან წარატანა ძე თვისი სახლსა მისსა და შეედრა მას იგი.
64. N—ძიძისა: M, P—დედაკაცისა.
65. N—ჯერეთ მოურწყევლო; M—ჯერეთ მოუწყვარო.
66. ძე. გამოც.—ხამ(ა)დ; M—ქამად.
67. N—ჩემზედ უმჯობეს.
68. M—ჩემს მეტი არავეინ ინდომო დედოფლად.
69. N—შენგან კიდე სად იპოების ქვეყანასა ზედა ესეითარი ასპიტისებო გესლიანი და ავის მომკმელი.
70. N—კარი და სახლი.
71. N—და ამ ჩემს ზეაშადსა გამოუცხადებს. და მე ასოუფლად დავიჭრები და განსაკიცხლად გამოვსჩნდები ყოველთა კაცთა შორის, და სისხლსა ჩენსა ვინლა ეძივს?
72. ძე. გამოც.—ძმობისა.
73. ძე. გამოც.—ლოცვითა.
74. N—რაც სიბრძნის ბელოვნებასა მასწავლიდენ, მისთვის ვერ მივიღე, რომე შენის ტრფილებისა და მიჯნურობისათვის ვიქმოდ.
75. N—და მოვედ თხრობად თქვენთა ტახტთა წინაშე, რომ თვითცა საიციხელად საუკუნოდ ქვეყანაზედ დავიდე და შენი განათლებული სახლიც შეარცხენა.
76. B¹—გაუნადირებიაო.
77. ძე. გამოც.—მუქარას; B¹, P—ბუზარას; M—ჯავრისა და ბოროტისაგან განთავისუფლდებო.
78. N—გასდიოდა.
79. P—ქონი გამოართვით.
80. B¹—თარხანიცა.
81. N—მევობარმან.
82. N—ლია ღვთის ნებით.
83. M—აღესრულყო.
84. ძე. გამოც.—ჯაისტურბო.
85. N—რა ვათენდა, დიაცმან გააღვიძა და მაშინვე წამოხლტა, და უკანით კარი იყო, და შიგან გახლტა; B¹—გაეღვიძა, წამოადგა და მეორის კართა გავიდა.
86. M—ქურდის.
87. M—„და თეთრის თვალით გამოთენებიაო“.
88. B¹—სირცხვილი.
89. აქა-იქ: ყრმა.
90. აქა-იქ: გაუშლელი.
91. B¹—სუმბულმან:
92. აქა-იქ: ააჩქაროს,
93. N—კვალად გამოვიდა ხანი, და მოქალაქემან ვინმე დაჰპატიო კაცი იგი საქორწილოდ.

94. N, M—შეგობარი.
 95. N—მეტყველი.
 96. B¹—ვაება; N—ტირილი და სინანული.
 97. N—ლაპარაკი; P—სიტყვა.
 98. N—...ავის დიაციის ტყუილს მოგონებაზედ სხვას თილისშას მოკახსენებთ.
 99. აკა-იქ: ვაჭრის.
 100. N—ყვარობა.
 101. N—დღესა ერთსა წარვიდა კაცი იგი სავაჭროდ, რომელი ქმარი დედაკაცისა მის იყო დიდ ვაჭარი, რა მხედარმან წარსულა სქნა დიდ ვაჭრისა ნის, მისწერა წიგნი ქალსა მას ესრეთ.
 102. N—მისცა წიგნი და წარიკითხა.
 103. B¹—ადევ, შეხლტი და ბაგირში ჩუმად შეწევ, ქვეშაგებშიგან დაიმაღლე; P—...შეხლტი წალღოში, ჩუმად შეწევ, ქვეშაგებელთა შიგან დაიმაღლე; N—...შეხლტი და ბარგთა შეწყობილთა ჩვენთ შეწევი და ქვეშაგებთა შიგან დაიმაღლე; M—...შეხლტი ბარგთა შესაწყობელთა ჩუქუნაშია დაიმაღლე.
 104. —აკა-იქ: გაზგახნიო.
 105. N—შეიყვანა, და როდესაც არაწმიდების საქმე და გულისთქმა აღასრულეს...; M—შეიყვანა, და როდესაც თავიანთი აღერსი და ბოხ-ქურობა გაათავეს...
 106. N—მან კაცმან.
 107. B¹—ბაგირი.
 108. N—დაიჯვრა; M—აგრე ჰყო.
 109. N—თავითის თავის განსაძლებელს ქრთამს ეძიებენ. ეს უნდათ, რომ თქვენს შვილს ხელმწიფობა მისცენ და თქვენი საბატონო ხელში ჩაიგდონ და თავის გუნებისათ. უსამართლოს ქრთამით აღიყვანენ.
 110. აკა-იქ: ახლა.
 111. B¹—ხელმწიფესთან გაიკრა, გაიგლიჯა და თმანი გაიშალა და ესრეთ შევარდა ხელმწიფესთან და მტირალმან ესრეთ მოახსენა; N—გაიბოკა, გაიგლიჯა და თმანი გარ-

- დშალა და ესრედ ურცხვინოდ შევარდა ხელმწიფესთან და მტირალმან ხელმწიფეს მოახსენა.
 112. B¹—სადავე უკუ იბრუნა; N—სადავე გამოიბრუნა.
 113. ძე. გამოც.—აიკლო; N—ამოსწყვიტა.
 114. N—შეხედა კაცმან მან და გაუცინა. გული და გონება მისი ტრფიალებამან მისმან მისტაცა, და დატყვევდა მისის სურვილითა.
 115. B¹, P—და საიქიოს დიდს მდივანში ჩემის გულისათვის დიდს განკითხვას მიიღებ.
 116. N—ნაჩი საყურედ არ გაუყრიან.
 117. B¹—მაგისი მუქარა; N—მაგისი მაგიერი.
 118. N—ქაბას.
 119. B¹—კოკა.
 120. N—და იმას აკმევდა. როდესაც კამდა, ხშირად ცრემლს ყრას დაუწყებდა გოშისა მას.
 121. N—და კალმან ასრე მოინდომა მისი შეტყობა, რომე მისგან უფრო აღარ იკმნებოდა.
 122. ძე. გამოცემში ამის შემდეგ ვკითხულობთ: „რა ახლოს მივიდა მის სახლებზედ, წინა-წინ მივიდა მას კაცთან და უთხრა: „აწე კარსა მოგვეპარო და აღვასრულე შენი ნებაო“. შეუძლვა ბებერი შინა და თვით კარსა განოცალა; და მან კაცმან ყოველივე თავისი ნება სრულჰყო; მას ბებოს მრავალი სამაჰანკლო მისცა კაცმან მან, რომ თავის დღეში ეყო, და ის კაცი მორჩა იმ შევირებებასა.
 123. ძე. გამოც.—ამ სოფლისა საქმე.
 124. N—განმეშროა.
 125. ძე. გამოც.—და ამ სამის ლოცვით ღმერთსა ასეთსა არასა სთხოვ, რომ არ მოგცესო; N—ამ სამის ლოცვით რასაც ითხოვ, მოგვეცემაო.
 126. N—ჩვენ სჯული არა გვაქვს და ჩვეულება სიწმინდით თავის შენახვისა. და შენ დაბერდი, და ეგ დაფარული ასო რომ გაქვს. დასუსტებული და წამბდარია?
 127. N—ერთის ლოცვით გაიმართე და ბებრის მიდგომის ძალა მოგვეცემის.

128. N—ყოველი კაცი ანგელოზად მზადიდა და ახლა რომ მნახავენ, რას იტყვიან?
129. N—შიში შეშინდა და ასე სთქვა: თუ ეს ცოლი წამივიდა, კიდევ განვიკიცხვი და არც მრჩენელი სხვა მყავსო.
130. N—ჭაბახ.
131. O—შენ კაცობა კი არა გაქვსო.
132. O—მე ამას რა მომაგონებდა, თუ ეს ხელმწიფის შვილი კაცად იყარგებდა ჩემ ცოლხედაო.
133. B¹, P—ხეწარიო.
134. O—შვარცხენა; B¹—უკუაწვრილა.
135. O, B¹—კაცის.
136. B¹—სათულს.
137. A¹—დაგემორჩილება.
138. A¹—... და ურცხოებაზე ზედან; N—...და ურცხვინოებაზედ.
139. A¹—ისი; N—ია.
140. N—გაზაფხული; B¹—ფასილი; აქა-იქ: სოფელი.
141. N და ძე. გამოც.—ჩაადურთხა.
142. N—თავი შეიმატურე; A¹—თავი მოიგეჟიანე.
143. B¹—ჩარჩამი.
144. B¹—თაღაფულის; A¹—თაღაფურის.
145. A¹—ტახტსა შესსა უმჯობესი ხელმწიფე არა უნახავს; არისტოტელსა და ჭემიროსს და სოკრატსა და დიდსა და ქებულსა ბოძენსა სოლომანს შენგან უსრულესი სიბრძნე და ჭკუა არა სთქმიათ.
146. B¹—სიბრძნის.
147. B¹—საეკაცოდ.
148. B¹, N—დოსტაქანნი.
149. ძე. გამოც.—ქულბაქზედ; B¹—ქულბათზედ.
150. B¹—ზენაქსოვე; N—ვაჭარი.
151. B¹—და ხელმწიფის შვილიც ამ დღეებში გაერია და გააბდულდა; N—შვილი წავიდა და სადაც დევრიშები იყო მრავალი, იმათში ვაერია; ძე. გამოც.—შვილი ხალხში გაერია და გააბდულდა (ჩვენი რედაქცია შემონახულია მხოლოდ A-ში).
152. B¹—სულდგმულობს.
153. B¹—დაბალყალმანდი იქიე დარჩა.
154. B¹—დაბაყალმანდი.
155. ძე. გამოც.—დამშოგავ, N—მრიდებო.
156. B¹, A¹—უმცროსი.
157. B¹—ლაკლამან.
158. B¹—ლაკლამის.
159. B¹—ლაკლამა.
160. N—პური.
161. N—იმ ადგილს, A¹—იმ ქვეყანას; B¹—იმ მაღაზივან.
162. N—ერთ ქარავსლაში დაისადგურა.
163. A¹—შეინიევს.
164. N—ჩემას, რაც მაბადია.
165. N—საცხოვრებელი; A¹—საქონელი.
166. N გაუგებარ ჩანართს იძლევა: ის ასრე გეტყვისთ: შენ თავი ჩაჰყავ და დამალეო და მე ისე შეეკრავო, რომ აღარც შესვლიდეს.
167. N—მხატვარსა ჰგავს, რომე ხატვედეს. მაგომ მიწისაგან წამალსა ხელოვნებით ფერსა მისცემენ და ამ გვარად გააწყობენ, გინა სხედ რადმე განაწვევებენ. და ქაღალდიცა ხელოვნებით და მტკიცედ გაღესული უმეტესად გასაბეტაკდების და ესრეთ განშვენებული უნდა დახვედეს.
168. A¹—ქიშინისა; N—ჩიშინისა.
169. A¹—დგდაკაცისა.
170. N—და მე კიდევ შენ შეილად მოგვიო.
171. N—გაყვითლებული პირი თვისი სისხლის ცრემლითა კვალად აღსაყვედ იჩინა.
172. N—და სული ჩემი საუკუნოს ცეცხლს მისმან მომლოდინემან მიეცე.
173. N—მელა წამლად კარგი გამიგონაო, და სული გაკმიადა მელამ, და საფსურის ზედ მიატრეს.
174. A¹—და მყრად ადგილსაცა.
175. აქა-იქ: გამოცდილი.
176. აქა-იქ: შეუფერებელი.
177. ეს უკანასკნელი წინადადება მხოლოდ A¹ ში დატული.
178. აქედან მოყოლებული ბოლომდე ტექსტი მოტანილია O ხელნაწერის მიხედვით. დასასრულის თავისებურ ვარიანტს იძლევა A¹: „და ესე თქვა

და ყოველთა მილოცვა უბრძანა. ჯერეთ ვეზირთა და დიდებულთა ხელმწიფისა კარგნი ზნენი მოიტივნეს ბრძნული მოსამართლეობა და ალექსანდრეებრი ძლიერმბყრობელობა და ნტერთა ზარიანობა და სიმართლით მფლობელობა, განკითხვა, სულგრძელობა და მოწყალება და მტერთა ზარის დატეხა, და მერმე ძესა მისსა მიულოცეს ხელმწიფობა. და

ჰფლობდა ქე მისი სახელმწიფოთა მისთა მამისამებრ კეთილათ; განაგებდა, ვითა კეთილი და გონიერი ხელმწიფე. და დასასრულსა სოფელმან იგიცა გარდაცვალა და შეეძინათვისთანა მამათა.

დასაბამსა დასასრული აქვს ყოველსავე, ხოლო დაუსაბამსა—დაუსრულებლობა უკუნისამდე და დიდებასამარადისო. ამინ.“

ცექსიკონი

ა

ა ა ხ ე ნ ა — (სარკე, 94-ჯ) გაალო, ააზილა.
 ა ბ ა ნ ე ბ ს — (ანბ. IV, 13); 1. აბანავებს, ჰბანს; 2. ხელის ნებს; 3. ამბობს, ხმას ილებს, ბანს აძლევს; 4. აი, ბანებზედ.
 ა ბ ა ნ ო ს — (სარკე, 43?) 1. ბანი მისცეს; 2. განბანოს; 3. აი, ბანზე.
 ა ბ რ ე ბ ს ა — (ანბ. IV, 7); 1. აველებს; 4. თხოვს, უთვლის.
 ა ბ ე ლ [ი] — ევე და ადამის შვილი (ბიბლ.).
 ა ბ რ ა მ [ი] — ა ბ რ ჰ ა მ [ი] — ებრაელთა მამამთავართაგანი (ბიბლ.).
 ა ვ ა რ ა კ ი — (სარკე, 386-ჯ) — სოფელი.
 ა დ ა მ ი — ბიბლიური გადმოცემით პირველი ადამიანის სახელი.
 ა დ რ ი ა ნ ო ს ი — (სარკე, 42-ჯ) — რომის პაპი (772—795), რომლის დროს მოწვეულ იქნა მე-7 მსოფლიო საეკლესიო კრება.
 ა დ ლ ე ბ ს — (სარკე, 31-ჯ) დღედ აქცევს.
 ა ე გ ა რ ო ზ ი — (თიშს., 173-ჯ) „ავის თვალისაგან“ თავის დასაცავი.
 ა ე ხ ი — (ქება, 14-ჯ) აუხი.
 ა ე თ ა ნ დ ი ლ [ი] — ვეფხის ტყაოსნის გმირი.
 ა ე კ ა ც ო ბ ა — (თიშს. 165-₁₃, 170-₁₈). ჰომოსექსუალიზმი; საერთოდ სქესობრივი ურთიერთობა.
 ა ე ჯ ა ნ დ ა [ი] — (სარკე, 611-ჯ) უზანგი.
 ა ე ს ი ტ ი — (სარკე, 155-ჯ) ქვეყნის სახელია ურიაისტანში.
 ა ხ ე ვ ა — აწევა, ზელება.
 ა ხ ე ვ დ ი — (სარკე, 33-ჯ) ადიდდი, გამდიდრადი, გაამაყდი.
 ა ზ ი ო ს — (სარკე, 637-ჯ) — იხ. ა ზ ე ვ ა.
 ა ზ მ ნ ო ბ დ ე ს — (სარკე, 209-ჯ) მოიგონებდეს, იგონებდეს.
 ა თ ი ე ვ ს — (სარკე, 582-ჯ) გაათენეს.
 ა თ ი ნ ა — საბერძნეთის დედა-ქალაქი.

ა ი ნ ა ხ ა ნ ა — (ქება, 9-ჯ) სასარკე, სარკის ადგილი; სარკის სახლი.
 ა კ რ ო ს ტ ი ს ო — კიდურწერილობა.
 ა ლ ა ლ თ ა — (ზმა, 1-ჯ) დასაწყ. ა ლ ა ლ ი — მართალთა.
 ა ლ ლ ო — (სარკე, 684).
 1—ალალი (ფრინე.);
 2—შესარგო;
 3—„ალალი“—(სიმღერა).
 ა ლ თ ა თ ი — (ზმა, 1-ჯ) მოწყალება, სიკეთე.
 ა ლ ი ლ უ ი ა — (სარკე, 365-ჯ) „აქებდეთ უფალსა“.
 ა ლ ხ ე ნ დ ი ს — (სარკე, 740-ჯ) მოაღწენდა, გაამზიარულებდა.
 ა მ ა ო — არა-რა.
 ა მ ბ ა რ ი — საკმეველი ნივთიერება, სუნელი (ზღვის მცენარეიდან)
 ა მ ე ბ ა — (სარკე, 472-ჯ) სიამოვნება, კმაყოფილება.
 ა მ თ ო ნ ი — (სარკე, 24-ჯ) — რომელნიც აენთებინან.
 ა ნ ა — „ლეთისმშობლის“ მარიამის დედა, იაკობის ცოლი (ბიბლ.).
 ა ნ ა ბ უ ლ ე ბ ს — (სარკე, 671-ჯ) იხ. ნ ა ბ უ ლ ი.
 ა ნ ა გ ე ბ ს ო — (ანბ. IV, 18).
 2—მონანეებს;
 3—ანუ ნებს (ხელის გულს),
 4—ანუ თვის ნებას, თავის რჯულზე.
 ა ნ ა ს ო — (სარკე, 503).
 1—ნასად აქცია;
 4—ანას (ბიბლიური იოაკიმეს მეუღლე).
 ა ნ ა ტ ო ლ ი ო ს — (სარკე, 409-ჯ) ბიზანტიის პატრიარქი.

ან გ ე ლ ე — (სარკე, 4-ი) ანგელოზი (ქრისტიანული უსხულო წმიდა არსება).
 ან ნ ა — ებრაელთა მღვდელთმთავარი (მან პირველად ჩვენება ჩამოართვა ქრისტეს).
 ან ტ ო ნ ი — (ქება, 7-ი) საქართველოს კათალიკოსი (1719—1788).
 აოხრებდეს — (სარკე, 321-ა) ანადგურებდეს, სძლევდეს, ამარცხებდეს.
 არაბისტანი — (რუსთველი, 5-ი) არაბეთი.
 არამი — (თიმს., 141-17, 155-10) სახლის ნაწილი, სადაც ცხოვრობენ კალები (მამბად.), ჰარამხანა.
 არარატ — მთის სახელია სამხრეთ კავკასიონში.
 არბედე — (სარკე, 532-ა) აკუნებდენ, არბენდენ.
 არდაგი — (სარკე, 281) წინაფარი, წელს დაბლა მოსასხამი.
 არე — (სარკე, 23-ა) მიდამო, სივრცე.
 არესი — და — (სარკე, 23-ა) დასაწყ. არე (იხ).
 არეცა — (სარკე, 14).
 2 — არეც, მიდამოც.
 4 — არ მოეფინა.
 არიოზი — აღექსანდრიელი ღვდელი (336 წ.), ერთ-ერთი მწვალელებლთაგანი.
 არისა — (თიმს., 208-10) პური.
 არისო — (სარკე, 17-ა) იხ. არე.
 არიფი — (თიმს., 170-25, 183-12) ტოლი, ამხანაგი, თანამესუფრი.
 აროხი — ებრაელთა მითიური მამამთავართაგანი მოსვეს ძმა.
 არქე — (სარკე, 130-2) აქცნე, უბხარი.
 არღვანი — (თიმს., 182-11, 192-21) წითელი ქვა; მუქი წითელი, პურპური.
 ასალი — (ხმა, 5-ა) ცხენის გადასადარებელი ძვირფასი ნაქსოვი (ცხენის მოკაზმულობის ნაწილია).
 ასასი — (თიმს., 182-21) დარაჯი, ყარაული, შიკრიკი.
 ასერი — (სარკე, 32).
 1 — ასე რით? — როგორ?
 2 — ასერიოთ, — დასერიოთ,
 3 — ასერიოთ — აი, სერიდან;
 4 — ასე რით? — ამ ნაირად.

ასია — (სარკე, 536-1) ასეო.
 ასია — (სარკე, 184-ა) ასეა, ასეთია.
 ასია — (სარკე, 352-ა) პროვინცია მც. აზიაში (დასავლეთ ნაწილში).
 ასკილი — (ხილ., 36-1) ტყის ვარდი (საბა).
 ასნაფი — (ხმა, 4-ა) გვარი, ჯიში; ამქარი, ხელოსნები.
 ასპიროზ — ცთომილი ვენერა.
 ასულთათ — (სარკე, 201-1) ასულთაგანი.
 ასურეთი — ასირია, ძვ. აღმოსავლეთში (მდ. ტიგროსზე) ცნობილი სახელმწიფო.
 ასფოდელის — (სრა, 21-ა) სამოთხე (საბა).
 ასწაეებდა — (სარკე, 249-ა) ასწავლიდა.
 აუგი — ცუდი, ავი, საძრახისი.
 აუხით — (სარკე, 438).
 1 — აუხიდან;
 2 — აუწიეთ.
 აუშურდები — (სარკე, 52-ა) მოწერნედ ექცა, მტრად იქცა.
 აფფო — (სარკე, 198-1) ღვთის სახელთაგანია („მეფეთა წიგნი“ IV, თ. 2, მუხ. 14).
 აქათ — აქედან.
 აქაქი — (სარკე, 789-1) აყიყი (ძვ. ქვა).
 ალათონ — (სარკე, 116-ა) რომის პაპი (678—682), რომლის დროს მოწვეულ იქნა მე-6 მს. საეკლ. კრება.
 ალაღარი — (სეფხი. 13-1) აზნაური.
 აღი — (სარკე, 718-1) გააღე.
 აღიმსთე — (სარკე, 93-ა) წამოდექ.
 აღკარედ — (სარკე, 93-ა) აიყარე კარავითურთ.
 აღმდგომი — (სარკე, 81-1) ცოცხალი, მოძრავი.
 აღმომკვირვალ — (კიდურ. 2-ა) შუქის მომეფნი, ბრწყინვალე.
 აღმხედლობდის — (ანბ. IV, 9-ა) ზევით იყურებოდა, იხედებოდა.
 აღუშენა — (სარკე, 38-ა) შეუქმნა, გაუჩინა.
 აღცივისნე — (სარკე, 348-ა) აღივსნენ ცა!
 აშიყ-მაშიყნი — მოარზიყენი, შეყვარებულნი.

შუაშაგი — (სარკე, 603-₁) „რბევით
საგნის ისრის სროლა“ (საბა).
აცვეთებდის — (ანბ. IV, 6-₄) — წინა-
დაცვეთას ახდენდეს.
აწეულ — (სარკე, 706-₂) მოწედენილი,
ასული.
ახალისი — (სარკე, 679)
1—ახლის (ახალი);
2—ახლისებს;
3—ახლა ის;
4—აქებებს.
ახდეს — (სარკე, 559-₂) ახლდეს.
ახლია — (სარკე, 471-₁) ახლავს.
ახური — (თიმს., 148-₂₁) ბაგა (რამდენად
საკვებს ჩაუდებენ პირუტყვს).
აჯა — თხოვნა, ხვეწნა.
აჯახებსა — (სარკე, 18-₃) შეატაკებს,
შეაბრძოლებს.
აჯი (პაჯი) — (თიმს., 173-₂₁) სალოცავი
(მუსლიმან.)

ბ

ბაგა — (სარკე, 227-₃) პირუტყვთ საკვე-
ბის ჩასაყრელი.
ბადახანანი — ძე, ქვა, ლალი (ბაგეთა,
ეპითეტი).
ბადია — დიდი ჯამი.
ბაგლი — (სარკე, 679-₃) ფრინველი,
რომელსაც იყენებენ ქორის დასაგე-
შად.
ბახიერი — (სარკე, 644-₄, 645-₂) მექო-
რე, მეშვარდნე; მონადირე ფრინვე-
ლთა განმგებელი.
ბახმა — [ი] — (სარკე, 19-₃) სანათი; სინა-
თლე.
ბახმაკი — (ანბ. I, 27-₃) სანათი, შუქურა.
ბაია — (ხმები, 4-₁) თვალის გუგა, სახე-
დველი.
ბალახანეთი — (ქება, 9-₃) დასაწყ. —
ბალახანა — ბელვედერი, ზედა ოთახი.
ბანად — (სარკე, 281-₃) დაბანვა.
ბანებაზე — (სარკე, 697-₄) ბანაობის
დროს.
ბანისია — (სარკე, 536-₃) ბანისა
ბანოვანი — დარბაისელი დედაცაი,
ქალბატონი, ქალი.
ბანქო — (სარკე, 785-₁) ქალაქი (სათა-
მაშო).

ბარაბა — ყაჩაღთაგანი, რომელიც ქრი-
სტეს ნაცვლად გაათავისუფლეს ებ-
რაელებმა (მას ჯვარცმა მოელოდა).
ბარბარე — ალექსანდრეს ასული (ანბ.
I, 36-₃) — ბარ. აღ. ასული ბუტქო-
ლინი.
ბარბარე — (ანბ I, 4-₃) ქრისტ. „წმინ-
დანის“ სახელია.
ბარგი — (თიმს, 164-₂₂) ქვეშაგები, ტან-
საცმელი.
ბარი — (სარკე, 656)
1—მონადირე ფრინველი;
2—ვაკე, დაბლობი.
ბარი — (სარკე, 655-₁, 656-₁) გავაზის
მსგავსი მონადირე ფრინველი.
ბარჯი — (სარკე, 699-₃, 1) კაპიანი ჯოხი
(საბა).
ბედას — (ხილ. 21-₃) უბედური, საწყალი,
საცოდავი.
ბედოვლათი — ბედს-მოკლებული, უი-
ღბლო, უხეირო, უსაქმური.
ბევრეულე ბი — (სარკე, 316-₃) მრავა-
ლნი.
ბევრეული — (ანბ. I, 2-₃) მრავალი, ბე-
ვრი.
ბეზირგანი — დიდი ვაჟარი.
ბეთანია — დაბა ანუ სოფელი პალეს-
ტინაში, (სადაც ცხოვრობდნენ ლაზა-
რე და მისი დები) — (ბიბლ.).
ბეთლემი — ქალაქი პალესტინაში (იქ
„დაიბადა“ ქრისტე).
ბელი — (ხილ, 30-₃) დათვის შვილი, პა-
ტარა დათვი; აქედან — პატარა, ნო-
ჩიჩი.
ბელსეფონი — (სარკე, 131-₁) ადგი-
ლის სახელია ეგვიპტეში.
ბერწობა — უშვილოსნობა.
ბია — (ბაასი, 18-₃) კომში.
ბითედა — (სარკე, 332-₃) სამკურნალო
აბანოების სახელია იერუსალიმში
(იოანე, 5-₂).
ბილწი — ბინძური; ცოდვილი, საზარე-
ლი.
ბიყინა — (თხა, 2-₁) ნუკრის ხადილი
(საბა).
ბისტია — (რუსთვ., 12-₄) ვიღაც მელე-
ქსე. (იხ. „ტექსტისათვის“).

ბილი—(ქება, 16-ჯ) გრძელი უღვაში.
 ბმული—(სარკე, 274-ჯ) დამბული.
 ბორცეული—(ანბ. III, 3-ჯ) მბორ-
 ცავი, დაუმშვიდებელი, ადგილის ვერ
 მპოენი.
 ბორჯალი—(თიშ., 151-21) დრო, და-
 ნიშნული დრო.
 ბოქაული—(სარკე, 492-ჯ) იასაული,
 წესრიგის დამცველი
 ბოლრაქაქიმი—(თიშ., 215-24)
 ჰიოკრატე, მედიკინის მამამთავარი
 (V—IV ს. ჩ. ვერამდე).
 ბაყალი—მეწირილმანე ვაჭარი („მო-
 ლონიალური“ საქონლით).
 ბრალში—(სარკე, 430-ჯ) დამნაშავეში.
 ბრალულობდის—(ანბ. IV, 28-ჯ) იბ-
 რალებდა, ეცოდებოდა.
 ბრძნობა—(სარკე, 757-ჯ) სიბრძნე, მა-
 ცდურება.
 ბრძნობით—(სარკე, 36-ჯ) სიბრძნით.
 ბრძოდის—(სარკე, 141-ჯ) დასაწყ-
 ბრძოლა.
 ბუთქში—(სარკე, 441-ჯ) ბარდში.
 ბუშტი—(სარკე, 588-ჯ) ცხენის მოკაზ-
 მულობის ნაწილი.
 ბჭე—კარი, შესავალი.

ბ

გააბეგრებს—(სარკე, 455-ჯ) გაამრა-
 ვლებს, ბევრჯერ განიშვებებს, გაახ-
 შირებს.
 გააგეთ—(სარკე, 492-ჯ) მოაწესრიგებ,
 მოაწყვეთ, თავი გაართვით.
 გაამეწამულა—(თიშ., 155-34) გაა-
 წითლა.
 გაასხმენ—(სარკე, 576-ჯ) გამოიყენენ.
 გაბრიელ[ი]—ანგელოსის სახელია
 (ბიბლ.)
 გაგვითავებს—(ანბ. IV, 16-ჯ) აგვი-
 სრულებს.
 გაგიჩნდებათ—(სრა, 28-ჯ) გამოგა-
 ჩნდებათ, შეგეტყობათ.
 გადრის ბურთი—(სარკე, 599-ჯ)
 ბურთობის ერთ-ერთი სახე.
 გაეგო—(სრა, 33-ჯ) გაეეთდა, მოეწყო,
 დამთავრდა.
 გაეზრახნენ—(სარკე, 494-ჯ) გაესაუბ-
 რნენ.

გაელო—(თიშ., 140-ჯ) მოეგონა, მოეძე-
 ბნა, შეძლებოდა.
 გაეწყო—(თიშ., 163-30) დაუახლოვდა,
 შეეთვისა.
 გაეა—(ბიენა, 2)
 1—წავა, მოკვდება;
 2—გავა (სხეულის ნაწილი);
 3—გასაღდება, გამოდგება.
 გაეა—(სარკე, 626)
 1—მივა, მიაღწევს;
 2—გავა, სხეულის ნაწილი;
 3—გასაღდება, ჩათვლება.
 გაეახი—(სარკე, 644-ჯ) მონადირე
 ფრინველი.
 გაზრახება—თქმა, გაფიქრება.
 გაიანე—(ანბ. I, 5-ჯ) კრისტ. „წმინდა-
 ნის“ სახელია (ბიბლ.).
 გაიტანა—(სარკე, 736-ჯ) თან წაიყვა-
 ნა, იახლა.
 გაიცალა—(თიშ., 160-ჯ)
 მოიშორა, გაისტუმრა.
 გალაღებული—(სარკე, 754-ჯ) ლა-
 ლად ქცეული, ე. ი. წითელი.
 გალგალა—(სარკე, 189-ჯ)
 ქვეყნის სახელია (პალესტინაში).
 გაღეშებული—(სარკე, 624-ჯ) ლე-
 შად. ქცეული.
 გალიელა—პალესტინის ერთ-ერთი
 პროვინცია (ხრდილოეთით).
 გალიელენი—(სარკე, 351-ჯ) გა-
 ლიელის (იხ.) მკვიდრი.
 გალილია—იხ. გალილეა.
 გამანძულდეს—(თიშ., 141-26) გავი-
 დეს, წავიდეს, განშორდეს.
 გამარჯვებული—(სარკე, 708-ჯ)
 მომარჯვებული, მომართული.
 გამახნო—(ანბ. I, 3-ჯ)
 გამაზნევა.
 გამთავრებული—(სარკე, 628-ჯ) და-
 სრულებული, ზრდა დამთავრებული,
 დიდი.
 გამოსახმენ—(სარკე, 662-ჯ) გამოი-
 ყვანენ.
 გამოგვასხი—(სარკე, 138-ჯ) წამო-
 გვიყვანე, გამოგვიყვანე.
 გამოწადები—(სარკე, 21-ჯ) გაჩენი-
 ლი, შექმნილი.
 გამოსალმად—(სარკე, 530-ჯ) გამო-
 სასაღმებლად, გამოსათხოვებლად.

გამოსცნობს — (ანბ. 1V, 2-ი) გამო-
იცნობს.
გამოწელიებით — (თიშ., 143-ჟ) დაწერილობით, დეტალურად.
გამრჩელობდის — (სარკე, 15-ჟ) გა-
არჩევს, გაამხოლავებს, განაკერძებს.
გამცემობა — (სარკე, 437-ჟ) საბოძე-
არის, საჩუქრების გაცემა.
გამცენ — (სარკე, 48-ჟ) მცნება მოგვცო,
გაცნობე.
გამჭიროარი — (ბასი, 3-ჟ) გამჭვირ-
ვალე.
განაბრძობდა — (სარკე, 357-ი) ბრძნად გაბდიდა.
განავლინა — (სარკე, 85-ჟ) მიავლინა,
გააგზავნა.
განათლებული — (ქება, 12-ჟ) გან-
თებული, გაშუქებული.
განაწონანი — (სარკე, 822-ჟ) განგმი-
რულნი.
განაწყროს — (თიშ., 140-ი) გაამწყრა-
ლოს.
განახლდების — (სარკე, 345-ი) შეს-
რულდება, განხორციელდება.
განერა — (თიშ., 222-ჟ) გადარჩა.
განერებოდეს — (სარკე, 129-ჟ) გაექ-
ცეოდენ, მოშორდებოდენ, გადარჩე-
ბოდენ.
განეწყყედ — (სარკე, 130-ჟ) გაწყვიტე,
მოსრე, მოსპე.
განეხენეს — (სარკე, 75-ჟ) გაილენ,
გაიხსნენ.
განეერენით — (თავგად., 4-ჟ) დასაწყ.
განრომა — გადავრჩით, მოვრჩით, თა-
ვიდან ავიციდინეთ.
განეერი — (სარკე, 167-ჟ, 168-ჟ და სხ.)
გადავრჩი.
განიბნივეს — (სარკე, 359-ჟ) გაიფან-
ტენ, მიმოვდვენ (ქვეყნებს).
განიროთხ — (სარკე, 142-ჟ) გაშალე.
განიცდების — (სარკე, 154-ჟ) გამო-
იცდება.
განიძვის — (სარკე, 87-ჟ) გაიძეება,
განიძვენება.
განკაცდი — (სარკე, 237-ჟ) კაცად იქცე,
კაცის სახე მიიღე.
განკაცება — (სარკე, 212-ჟ) განხორ-
ცილება, სისრულეში მოყვანა.

განკვირება — (სარკე, 38-ი) სასწაუ-
ლი.
განპოხილი — (სარკე, 126-ჟ) იხ. პო-
ხილი.
განრინება — გადარჩენა.
განსაჯები — (სარკე, 125-ჟ) ყველაფე-
რი, რაც საჭიროა; მოსავლელი; კო-
ნება.
განსაგისი — (სარკე, 93-ჟ) საჭირო
არამ.
განსჯად — (სარკე, 820-ი, 821-ი) გასა-
სამართლებლად.
განსჯიდეს — (სარკე, 819-ჟ) იხ. განს-
ჯად.
განტეება — (სარკე, 237-ჟ) სიკვდილი.
განფიცება — (სარკე, 193-ი) განმტკი-
ცე, გაამძვრე.
განყო — (სარკე, 87-ჟ) გამოყო, გამარ-
თა, გაიშვირა.
განცადა — (სარკე, 91-ჟ) გამოსცადა.
განცხადნეს — (სარკე, 339-ჟ) გამოჩნ-
დეს, გამოვლინდეს.
განძვინებულ — (ანბ. III, 25-ჟ) გამ-
ხეცებული, მძვინვარე, განრისხებუ-
ლი.
განწვალა — (სარკე, 17-ჟ) გათიშა, გა-
მოყო.
განწვალება — (სარკე, 391-ი) მწვა-
ლებლობა; ცრუ მოძღვრება.
განწმდეს — (სარკე, 431-ჟ, 433-ჟ) გაიწ-
მიდოს, გამართლდეს, განსაქტად-
დეს.
განხდიდენ — (სარკე, 420-ჟ) გამოავ-
ლენდენ, ახმელდენ.
განხვრეტილი — (სარკე, 327-ჟ) გაგ-
მირული.
განხმა — (სარკე, 86-ჟ) გაშრა..
განხმების — (სარკე, 146-ჟ) განხმება,
გაშრება, ამოშრება.
განხმული — (სარკე, 146-ჟ) გამშრალი,
გამხმარი.
განხმული — (სარკე, 243-ჟ, 328-ჟ) ღია,
გაღებული, გახსნილი.
განხორცილება — (სარკე, 238 ჟ)
ხორცის შესწმა.
განჯანდრვა — (თიშ., 144-ი) ზედაპი-
რის მოკეთება, მოკრიალება.
განჯაფა [ი] — (სარკე, 785-ი) ძელის
ფორმირებისანი სათამაშო.

გ ა ნ ჯ ყ — (სარკე, 98-₁) დაავლო, მიჯყო, მოკიდა.
 გ ა ნ ზ დ ე ბ ის — (სარკე, 244-₃) იქცევა გახდება.
 გ ა ო ხ რ ე ბ უ ლ ი — (სარკე, 606-₂) იხ. ო ხ ე რ ი.
 გ ა რ დ ა გ დ ე ბ ა — (სარკე, 485) ქორწილის დროს საჩუქრის მოტანა.
 გ ა რ დ ა გ დ ო ნ — (სარკე, 484-₂, 485-₃) და სხვ. სკოლური მიუტანონ, მისალოცი მთარავენ.
 გ ა რ დ ა ლ ე ვ ა ნ ი — (სარკე, 449-₁) გადაცემით შესმა, დაღევა.
 გ ა რ დ ა მ გ დ ე ბ ე ლ ი — (სარკე, 485-₂) იხ. გ ა რ დ ა ვ დ ო ნ.
 გ ა რ დ ა მ ო ხ დ ე ს — (სარკე, 821-₁) ჩამოვიდეს.
 გ ა რ დ ა მ ზ დ ო მ ი — (სარკე, 481-₁) გარდამხდელი.
 გ ა რ დ ა ც ე ლ ი ლ ი — (სარკე, 126-₃) შეცვლილი, გამოცვლილი.
 გ ა რ დ მ ო ვ ი ხ ე ნ ე თ — (სარკე, 312-₂) ჩამოვიღოთ, ჩამოვხსნათ.
 გ ა რ დ მ ო უ ხ დ ე ს — (სარკე, 537-₁) ჩამოვიდეს, გადმოვიდეს, დაქვეითდეს.
 გ ა რ დ მ ო ხ დ ა — (სარკე, 313-₃) გადმოვიდა, გამოდინდა, ჩამოდინდა.
 გ ა რ ე ი თ ა დ — (თიმს., 154-₂₈) გარეშე.
 გ ა რ ე ს ა — (სარკე, 773-₄) გარედ.
 გ ა რ ი ა — (კიდ., 8) 1—გარეა, შეუერთდა; 4—გარედ, გარეშე.
 გ ა რ უ წ ი რ ე ლ ა დ — (სარკე, 2-₃) მტკიცედ, მკვიდრად, მყარად.
 გ ა რ კ ე — (სარკე, 93-₁) გიჟბარი, გიჟბანე.
 გ ა რ-შ ე უ წ ე რ ე ლ ა დ — (სარკე, 9-₄) მტკიცედ, მკვიდრად.
 გ ა რ შ ე ც უ ლ ი — (სარკე, 2-₂) გარშემორტყმული, გარშემოხვეული.
 გ ა რ ჯ ა — (სარკე, 297-₃) დასჯა, ტანჯვა, წვალება.
 გ ა ს ა ბ ე დ ა ნ ი — (სარკე, 452-₄) საკადრისნი; ისეთი, რაც მას გაეხდებოდა.
 გ ა ს წ ე ვ ე ტ ს — (სარკე, 775-₃) შესწევებს, შეაჩერებს.
 გ ა უ გ დ ო ნ — (სარკე, 634-₂) უყარონ.
 გ ა უ გ ო გ დ ე ს — (სარკე, 672-₃) იხ. გ ო გ ვ ა.

გ ა უ კ რ ის — (სარკე, 731-₃) შეუკრა.
 გ ა უ ს ა ხ უ ნ დ რ ე ბ ს — (სარკე, 617-₂) იხ. სახუნდარი.
 გ ა უ ს ი ნ ჯ ა — (თიმს., 185-₃₃) ჩამოართვა, ჩაუთვალა, მიიღო.
 გ ა უ ხ მ ა ე ბ დ ა — (სარკე, 195-₃) გამოჰლაპარაკებოდა, ხმას გასცემდა.
 გ ა ფ რ თ ო ბ ი ლ ი — (სარკე, 614-₁) დაშინებული, წამოგდებული.
 გ ა ჩ ა უ ქ დ ე ბ ის — (სარკე, 633-₂) იხ. ჩაუქი.
 გ ა ც ა ვ ც ე ი ფ რ დ ე ბ ი — (სარკე, 96-₄) განცვიფრდები-ცა.
 გ ა ც ა კ ე ი რ დ ე ბ ის — (სარკე, 4-₃) გაკვირდების-ცა, კიდევაც გაკვირდება.
 გ ა ც ე მ ი თ — (ანბ. 1V, 11) 2—ლაღატი; 3—მიცემით, დარიგებით.
 გ ა წ მ დ ე ს — (სარკე, 431-₄) გაიწმინდოს, მოისპოს, აღმოიფხვრას.
 გ ა ხ ა ლ ი ს ე ბ უ ლ ი — (თიმს., 190-₁) გაწვრთნილი.
 გ ე ბ უ ლ ი — (ქება, 12-₁) აგებული, აშენებული.
 გ ე ნ ი ა — (ქება, 3-₂) ცეცხლი, ცეცხლის მწველი ალი,
 გ ე რ მ ა ნ ე — ბიზანტიის პატრიარქი (VIII-ს).
 გ ე ფ ე რ ე ბ ო დ ე ს — (თიმს., 178-₃₀) შეგუფროდეს, გუვნოოდეს.
 გ ე ვ ა ლ ე — (სარკე, 257-₄) იარე, მიდი, მოდი.
 გ ე ვ ც ხ ო ვ ნ ე ნ — (სარკე, 277-₂) გეაცოცხლე.
 გ ე ვ რ თ — (სარკე, 641-₂) გვერდით.
 გ ხ ი ა ნ ა დ — (ქება, 30-₁) ზომიერად, წესიერად, მართებულად.
 გ თ ნ ა ვ ს — (სარკე, 4-₃) „სათნო გიჩნს“ (საბა). იხ. თ ნ ე ვ ა, ს ა თ ნ ო.
 გ ი გ ო — (სარკე, 128-₂) გიჟსუბო, მოგცე.
 გ ი ნ ა — ანუ, თუ გინდ.
 გ ი ო რ გ ო ბ ის თ ე ვ — (სარკე, 631-₁) ნოემბერი.
 გ ი ფ შ ა ვ ს — (კიდ., 14-₃) დასაწყ. ფ შ ე ა-სურნელება გდის.
 გ ი ც — გაქვს.
 გ ნ ე ბ ს — (სარკე, 335-₁) გნებაეს, გსურს, გინდა.
 გ ო გ ვ ა — ფრინველის სიარული, სვლა-

გოზა—(თიბს., 192-₃) „მწილდის მწვერვალი, რქა“ (საბა).
 გოზაკილოანად—(თ.მ., 217-₁₃) გოზა (იხ.) და კილოსავით (იხ.).
 გოლგოთა—მთა პალესტინაში.
 გოლი—(კიდური, 5-₁) თაფლი.
 გონი—(სარკე, 161-₃) გონება.
 გრიგოლ ღვთისმეტყველი—(სარკე, 399-₁) ანუ ნახიანხელი—კონსტანტინეპოლის პატრიარქი, ცნობილი მქადაგებელი (310—390).
 გრწმენა—(სარკე, 207-₁) გჯერა, დაჯერე.
 გულეებით—(ანბ. IV, 24-₃) დაქტილად, ჩაქტილად.
 გულსრული—(სარკე, 702-₃) გამბედავი, გულადი.
 გუნდრუკი—(სარკე, 227-₂) სურნელთვანი საკმეველი.
 გქონან—(კიდური, 9-₃) გაქვს.
 გციდეს—(სარკე, 218-₃) გიცავდეს, გფარავდეს.

დ

დაბემდა—(სარკე, 749-₃) დაბამდა, დააკავებდა.
 დადგრების—(სარკე, 226-₁) დაადგება.
 დაკინებდა—(სარკე, 413-₄) დამცირებდა.
 დაასხა—(სარკე, 98-₂) დააწყო, დააღაგა, დადგა.
 დაასხეს—(სარკე, 275-₂) დასვეს.
 დააცხო—(სარკე, 83-₁) შეაჩერა, შეანელა, შეწყვიტა.
 დაახლებსა—(სრა, 27-₃) ხელს მოკიდებს, ხელთ ჩაიგდებს.
 დაბა—(სარკე, 252-₄) სოფელი, ქვეყანა.
 „დაბადებდა“—ბიბლია (ქრისტიანული საღვთო წიგნები).
 დაბრმეს—(სარკე, 310-₃) დაბრმავდენ.
 დაგვითრუნავს—(ანბ. IV, 20-₁) დასძლევს.
 დაგვინება—(ანბ. IV, 16-₃) დაგვიხსნა, გაგვათავისუფლა.
 დაგიტობ—(სარკე, 190-₁) დაგტოვებ.
 დაგიცი—(სარკე, 218-₁) დაგვიმარცხე.
 დაგმოცა—(სარკე, 400-₃) კიდევ დაგმო, შეურაცხყო.

დაგულვა—(სარკე, 523-₂, 475-₃) დაქტვა, დახშვა, დაჯერვა.
 დადგომილი—(სარკე, 614-₁) დამდგარი.
 დაეტოს—(სარკე, 40-₁) ნიატოვოს, თავი დაანებოს.
 დავაღეშებ—(თიბს., 182-₂) ლეწად, ნძოვრად ვაქცევ.
 დავექვა—(სარკე, 132-₃) ჩაჯანაღვრო, დავდუხო. დავაქციო.
 დავითი—(სარკე, 820-₁) ურიათა მეფე. (ბიბლ.)
 დავიწყალოებთ—(თიბს., 144-₃) დავიზარებთ, დავიშავებთ.
 დავმდგარვარ—(სარკე, 713-₃) დავლილვარ.
 დავსხამ—(სარკე, 327-₂) დავდებ, დავადებ.
 დახეული—(სარკე, 590-₁) დაწეული.
 დახია—(კიდ., 12-₃) დაჯიან, მიმართა.
 დათხეული—(სარკე, 288-₁) დაქცეული, დაღვრილი.
 დაითმენ—(სარკე, 179-₃) მოითმენ.
 დაითმინა—(სარკე, 87-₃, 99-₁) მოითმინა, შეიტადა.
 დაიმართვის—(სარკე, 645-₁) დამიგვშება, გაიწვრონება.
 დაინარხე—(სარკე, 385-₁) დამიხსროვრე, გახსოვდეს.
 დაითხოვდეს—(სარკე, 354-₃) დაიღვროდეს, დაიქცეოდეს.
 დაიწვიეს—(თიბს., 183-₃) მიიპატიეს.
 დაიხსა—(სარკე, 79-₁) დაიხურა, დაიკეტა.
 დაკახმულები—(სარკე, 487-₂) მორთულნი.
 დაკოდა—(სარკე, 94-₁) დაჯრა, მოკრა.
 დაკრებად—(სარკე, 255-₄) საცემად, დასარტყმელად.
 დამაცა—(სარკე, 266-₁) დამაც, დამ (ლახარეს დამ მართამ).
 დამართავს—(სარკე, 644-₄) დაგვშავს, გაწვრონის.
 დამასკო—(სარკე, 398-₃) ქალაქი სირიაში.
 დამდონი—(სარკე, 81-₃) ნინდობილნი.
 დამცა—(სარკე, 44-₁) აქ: შემაქდინა.

დამწყვიტა—(ზმები, 11-ი) მაღინა.
 დანაბნელი—(სარკე, 773-ი) დაბნელე-
 ბული, უბედური, ბედ-შავი.
 დანაკი—(სარკე, 99-ი) პატარა დანა.
 დანაშენია—(სარკე, 774-ი) ნატყორც-
 ნია, დაშენილია.
 დანაწესები—(სარკე, 562-ი) დაწესე-
 ბული, წესად შემოღებული.
 დანახახები—(სარკე, 781-ი) ხახვებ
 გავლებული.
 დანთქმული—(ანბ. III, 10-ი, თიმს.,
 143-ი) დაღუპული, დამხვალა.
 დანთქმულობით—(ანბ. III, 10-ი)
 დაღუპვით.
 დანიაო—(ხილ., 26-ი) დასაწყისი და-
 დებით.
 დარენი—(სარკე, 809-ი) შესადარნი,
 ტოლნი, მსგავსნი.
 დარეყოვნებით—(სარკე, 208-ი) და-
 ყოვნებით, ხანდაზნულობით, დაგვი-
 ნებით.
 დარეჭყოთ—(სარკე, 130-ი) მოიცადოთ,
 ელოდოთ.
 დარეჯდა—(სარკე, 275-ი) დაჯდარა.
 დარი—(სარკე, 747-ი) შესადარი, შესა-
 დური.
 დარია—(ანბ. I, 26)
 1—შესადარებელია;
 2—სძლია, აჯობა;
 3—ამინდია, ტაროსია;
 4—დარია (ქალის სახელი).
 დარინობდა—(სარკე, 61-ი) დადი-
 რდა.
 დარჩები—(სარკე, 425-ი) თავს შეი-
 ნახავს, იცხოვრებს, ისაზრდობს.
 დასაბამი—(ანბ. III, 24-ი) დასაწყისი,
 ფუძე.
 დასაგვანია—(სარკე, 123-ი) მსგავსია,
 დამგვანებულია.
 დასაკონები—(სარკე, 442-ი) დასას-
 ენებელი, დასადები.
 დასაფლეღად—(სარკე, 372-ი) და-
 სამარავად.
 დასადღები—(სარკე, 466-ი) დასა-
 ლღელი, დაღლილი.
 დასაუოვრელი—(სარკე, 284-ი) დასა-
 მშვიდებელი, დასაწყნარებელი.
 დასაძვრელი—(ანბ. I, 13-ი) მოსაყი-
 ნაჲ, დასაძკნობი, დასაზრობი.

დასაწვევად—(სარკე, 446-ი) დასა-
 წველად, მოსახიბლავად.
 დასდებდა—(სარკე, 178-ი) დამართე-
 ბდა, შეჰყრიდა.
 დასდებელი—(ქება, 30-ი, სარკე,
 506-ი) საქმის გინა მოქმედების შესა-
 დერისი სიმღერა. სასულიერო ოდა,
 ქება.
 დასდინა—(სარკე, 659-ი) მოაშენებენ.
 დასებით—(ქება, 21-ი) გუნდით, კრე-
 ბულით.
 დასევა—(სარკე, 116-ი) დალია, შესეა.
 დასმენ—(სარკე, 802-ი) დასეამენ.
 დასცა—(სარკე, 196-ი) ჩააცვა, მისცა.
 დასცხო—(სარკე, 340-ი) წასცხო, წაუ-
 სცა.
 დასცხრა—(სარკე, 292-ი) დაწყნარდა,
 დაილაღა, შეწყვიტა.
 დატევენება—(სარკე, 5-ი) ავსება, შეს-
 რულება, სრულყოფა,
 დაუბყვილდეს—(სარკე, 104-ი) შეს-
 უსტდა, დაუბრმავდა.
 დაუგდებდის—(სარკე, 197-ი) მისცემ-
 და, დაუთმობდა.
 დაუკვრენ—(ანბ. III, 30-ი) დაუკეტა-
 ვენ.
 დაუცადი—(თიმს., 184-ი) უტყუარი,
 სანდო, საიმედო.
 დაუძლოდის—(სარკე, 144-ი) მიუძ-
 ლეოდა.
 დაფლევა—(ქება, 3-ი, სარკე, 314-ი) და-
 სხვ.—დამარხვა, დასამარება, დასა-
 ფლავება.
 დაშლა—(სარკე, 255-ი) აკრძალვა, უა-
 რის თქმა.
 დაშვირ—(სარკე, 128-ი) დაილაღე.
 დაშვარი—(რუსთ., 2-ი) დაილაღე.
 დაშთა—(სარკე, 152-ი) დარჩა, გადარჩა.
 დაცალებით—(სარკე, 443-ი) მოც-
 ლით.
 დაცემილობა—(სარკე, 230-ი) დაცე-
 მა, დაძლევა, მორევა.
 დაცუდნებულნი—(თიმს., 157-ი) შემც-
 დარი.
 დაწესო—(სარკე, 509-ი) დაწესდა, და-
 აწესეს, დაწესებულა, წესად შემო-
 ლებულია.
 დაწესობით—(სარკე, 562-ი) დაწესე-
 ბული, წესად შემოღებული.

დაქირვა—(სარკე, 28-1) აქ: დაბნელება.
 დახარდენ—(სარკე, 608-4) გაიზარდნ.
 დახსენისათვის—(სარკე, 296-1) დახსენისთვის, ე. ი. უარსაყოფად, გასაბათილებლად.
 დაჰხდეს—(სარკე, 181-2) ჩავიდეს.
 დგმულნი—(სარკე, 328-2) მყოფი, მდგარი.
 დგით—(სარკე, 139-1) დადგით, იდეკით.
 დენი—(თიმს., 189-12) „ტენის საჩხელეტელი ანუ საწინელი“ (საბა).
 დიამც—(სარკე, 695-1) დია, დიად.
 დიდგუნება—(სარკე, 18-4) სიამაყე, მედიდებება.
 დიდრონი—(სარკე, 454-2) დიდი, დიდი ზომის.
 დიდებენ—(სარკე, 794-2) დილა დგება, თენდება.
 დიდმანჯი—(თავგად., 13-1)—თარჯიმანი.
 დიდოხე—(სარკე, 402-1) მემკვიდრე, მოადგილე, ნაცვალი.
 დიოსკორე—აღექსანდრიის პატრიარქი (444—451) კირილეს მემკვიდრე (გადააყენა მე-4 მს. კრებამ 13/X 451 წ.).
 დისკო—(ანბ. I, 25-1) მზის ხილული წრე.
 დოსტაქანი—(ქება, 9-4) დიდი სასიხისი.
 დოშაქი—ქვეშსაგები, ლეიბი.
 დრამი—(ხილ. 18-4, თიმს., 151-22) მცირე წონის საზომი.
 დრამი—(სარკე, 663-4) ტაბლის (იხ.) საცემელი.
 დუ—(ხმები, 6-2) ორი (ნარდის თამაშში).
 დდის—(სარკე, 433-2) დღით, დღისით.

ბ

ბგებენ—(სარკე, 312-2) მართებს, შეიძლება.
 ბგებენ ვითღა?—(სარკე, 126-3) როგორ შეიძლება? წესი არ არის.
 ბგოს—(სარკე, 150-2) მოვიდეს, დაბრუნდეს, იყოს.
 ბდემი—ზღაპრული (ბიბლიური) ბალი, სამოთხე, შეგების ადგილი.
 ბემა—ბიბლიური გადმოცემით პირველი დედაცაცის სახელი (ადამის ცოლი.)

ბვლოგია—(თიმს., 173-22) სიწმინდე, კურთხევა.
 ბეშანული—იხ. ემშანული.
 ბეტრიკი—კონსტანტინეპ. არქიმანდრიტი (V ს.) მონოფიზიტური მწვალებლობის დამარცხებელი.
 ბეფრათასი—(სარკე, 220-2) ეფფრათა, პროვინცია პალესტინაში.
 ბზახები—(სარკე, 226-2, 361-1) ელაპარაკება, ესაუბრება.
 ბთავა—(სარკე, 322-1) შეუსრულდა.
 ბქროს—(სარკე, 455-4) რომელიც შეუკრავთ.
 ბქდერი—(ანუ ეგუტარი) პატარა სამლოცველო.
 ბქტერი—(სარკე, 410-3) იხ. ექედერი.
 ბქდები—(ანბ. IV, 23)
 1—ემზრობა, მიეკრძება;
 2—დაკიდებულია;
 3—ჰმართებს;
 4—გვიდება (ცეცხლი).
 ბქკის—(თიმს., 174-12) კუკა უნდა.
 ბლამი—(სარკე, 352-1) ძვ. სახელმწიფო ბაბილონის და ასურეთის მეზობლად.
 ბლამიტენი—(სარკე, 352-1) ელამის მკვიდრნი.
 ბლესა—(სარკე, 136-2) გამოკცეულთ, ლტოლვილთ, სადმე ნამყოფთ; მომთაბარეთ.
 ბლენტგან—(კიდური, 9-2) ბერძენთაგან.
 ბლია—ებრაელთა მითიური წინასწარმეტყველი (რომელიც „ხეცას ავიდა“).
 ბლისაქედლი—ზაქარას ცოლი (იონანე წინამორბედის დედა; ბიბლ.).
 ბლისე—ებრაელთა მითიური წინასწარმეტყველი (ბიბლ.).
 ბმართა—(სარკე, 253)
 3—დამდგარი იქო, გაემართა;
 4—წამოდგა, ადგა.
 ბმშანული (სარკე, 223-3) „ჩვენთან არს ღმერთი“.
 ბნამრავლობა—(სარკე, 1-2) მრავალსიტყვაობა.
 ბნთები—(სარკე, 213-2) ცეცხლი უკიდია, იწვის.

ენუქ[ი]—მათესაილის მამა (ბიბლ.).
 ერანი—ირანი, სპარსეთი.
 ერგასი—ნახევარ ასი, ორმოცდაათი.
 ერეკლე—(ქება, 12-ს) ერეკლე I, საქ.
 მეფე (1688—1703) თეიმურაზ მეორის მამა.
 ერეკლე—(თავად, 10-ს ქება, 6-ს) თეიმურაზ II ვაჟი, ზეპუდგში ცნობილი მეფე საქ-სი—ერეკლე II (პატარა კახი 1718—1758).
 ერთარსება—ქრისტიანული ღმერთის ეპითეტთაგანი.
 ერთბაშად—(სარკე, 347-ს) ერთად, ერთობილად, ერთ კერქვეშ.
 ერკემალი—(ანბ. III, 7-ს) ცხვარი.
 ეროდე—ებრაელთა მეფე (37 ქ. წ. 2 ქ. შ.).
 ერუსალიმი—იბ. იერუსალიმი.
 ერედენ—(სარკე, 130-ს) ემორჩილებოდენ.
 ესავ[ი]—ისაკის შვილი, იაკობის ძმა. (ბიბლ.)
 ესავის—(სარკე, 109)
 1—ესავის (საკ. სახელია);
 2—ეს ავის (ცუდია, ავია).
 3—ეს ავის (ვაგლახებული).
 4—ესავის (იმედი აქვს).
 ესაია—წინასწარმეტყველის სახელია (ბიბლ.).
 ესალმენ—(სარკე, 542-ს) მიესალმენ.
 ესალმოდინ—(სარკე, 531-ს) ემშვიდობებოდენ.
 ეტლი—(თიშს, 143-ის, 152-ს) ბედი, ილბალი.
 ეტლი—(ხმები, 10-ს) ფიგურაა კადრაჟში.
 ეფესი—ქალაქი მც. აზიაში ეგეოსის ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირზე.
 ეფესო—იბ. ეფესი.
 ეფუცა—(სარკე, 102-ს) იბ. ფუცი.
 ეძალოდა—(ანბ., 5-ს) ებრძოდა, ეწინააღმდეგებოდა.
 ეძლო—(სარკე, 208-ს) შეეძლო.
 ეწოდასაო—(სარკე, 229-ს) ეწოდა, სახელი დაერქვა.
 ეჯი—(სარკე, 497-ს) სიგრძის საზომია; აქედან—გზა.

ეჯიბი—(სარკე, 469-ს) წარჩნებული კარის კაცი, მეფის რწმუნებული მოლაპარაკებისას.

3

ეაებენ—(სარკე, 809-ს) „ეა“-ს იძახიან.
 ეაები—(სარკე, 138-ს) ვაი, ვაგლახი.
 ეალალებული—(სარკე, 754-ს) ატირებული.
 ეალს—(ანბ. III, 2-ს) მიღის.
 ეარა—(ზმა, 3-ს) ვარ.
 ეარაყი—(ქება, 10-ს) ქანდა (საბა).
 ეარდულებ—(სარკე, 754-ს) ვარდსავით, ვარდივით.
 ეახტანგ[ი]—(ქება, 13-ს) ვახტანგ VI, საქ. მეფე (1675—1737).
 ეებანი—(სარკე, 726-ს) ვაი, მწუხარება.
 ეელიო—(ანბ. I, 13-ს) მოველიო.
 ეელობით—(სარკე, 53-ს) ეელად, მიმდვარდ.
 ეერთა—(სარკე, 22-ს) ვერ, ველარ.
 ეერსამ—(სარკე, 24-ს) ვერსად, ვერსაიდან.
 ეეძა—(სარკე, 639-ს, 640-ს) მეავე, გინამლაზე წყალი.
 ეიარებოდი—(ქება, 8-ს) დავდიოდი.
 ეიახელა—სარკე, 669-ს) ეეახელ.
 ეიახი—(თიშს, 141-ის) ეითხოვ (იბ. აჯა).
 ეიდრელარა—(სარკე, 139-ს) სანამდის ვითაც—როგორც.
 ეითხედა—(სარკე, 332-ს) იბ. ბითხედა.
 ეიკენტოსი—(სარკე, 392-ს) საეკლესიო მწერალი, მე-5 ს. მოღვაწე.
 ეინათგან—(სარკე, 49-ს) რომლიდანაც, საიდანაც.
 ეირ—სანამ.
 ეირ[ი]გილიოსი პაპი—(სარკე, 412-ს) რომის პაპი (+555) მე-5 მს. კრების მიერ გაკიცხულ და გაძევებულ იქნა).
 ეირე—ვიდრე, სანამ, სანამდის.
 ეირემდინ—სანამდის.
 ეისამე—(ანბ., IV, 4)
 1—ვილაცას, უცნობს
 2—სამად ვიწამე, ვალიარე;
 3—მეტს ვის?

ის ა ც ა — (ანბ. IV, 12)
 1—ვისაც, რომელსაც;
 2—ვის, მწუხარების;
 3—ვის სცემა, დარტყა.
 ე ის ი ა — (სარკე, 743)
 1—ვისო (რომანის გმირი ქალი);
 2—ვისაც;
 3—ვისი არის?
 ე ის ძ ი — (სარკე, 606-3) ვისაც.
 ე ი შ უ შ პ რ ი — (ზმა, 4-3) ვიცეკო, ვითა-
 მაშო.
 ე ი ხ მ ა რ ე ბ — (სარკე, 792-3) ვიხმარ.
 ე ლ ე — (სარკე, 93-2) იარე.
 ე ლ ი თ ა ო — (სარკე, 55-2) ვიელითო, წა-
 ვალთო.
 ე ლ ო ნ — (სარკე, 623-3) იარონ.
 ე ნ ე ბ ა — (სარკე, 256-1) ზიანის მიყენება,
 წვალება, ტანჯვა.
 ე ნ ე ბ ა — (სარკე, 289-3) ქრისტეს ენება,
 ტანჯვა.
 ე რ ი დ ო ბ — (ბიუ., 1-4) დასაწყ. — რიდება-
 ვერიდები, ვეკრძალვი.
 ე შ ე რ ე ბ ი — (ანბ. I, 28-3) ეშუშაკობ,
 ვილღები.
 ე შ ე რ ე ბ ო დ ი — (ქება, 8-3) ეშუშაობდი,
 ვირჯებოდდი.
 ე წ ა მ ე თ ა — (სარკე, 16-3) ეწაწათ.

ფ

ზ ა ე თ ი — (თიმს, 151-6) ბაჭი, მუქარა.
 ზ ა ე ე ი თ — (თევგად. 1-3) მოლაღატუ-
 რად, პირფერობით.
 ზ ა ე უ ლ ე ბ ა — მაცდურება, ეშმაკობა;
 პირმოთნეობა.
 ზ ა ლ უ მ ი — (თიმს., 142-4) შემაეწირობე-
 ლი, დამზავრელი, ტირანი.
 ზ ა რ დ ა ხ შ ე უ ლ ი — (სარკე, 458-3) ზარ-
 დახშა(ი) — ქურტყელი, სკივრი, კიდო-
 ბანი; ყვითელი.
 ზ ა რ ი — (სარკე, 755-4) ტირილი, მოთქმა.
 ზ ა რ ი ფ ი — (თიმს., 170-23) ლამაზი, კონ-
 ტა, კექლუცი.
 ზ ა რ - ტ ე ხ ი ლ ი — (სარკე, 128-2) ზარდა-
 ცემული.
 ზ ა რ ხ ო შ ი — (სარკე, 518-2) შემთერა-
 ლნი.
 ზ ა რ ხ ო შ ო ბ ა — სიმთერალე, ღვინის
 სმით გამოწვეული მნიარულება.

ზ ა ქ ა რ ი ა — იოანე წინამორბედის მამა.
 (ბიბლ.)
 ზ ე თ ს მ ც ხ ე ბ დ ა — (ქება, 7-3) მაკურ-
 თებდა.
 ზ ე ნ ა თ — (სარკე, 99-3) ზევიდან, ციდან.
 ზ ე ნ ი თ — (სარკე, 4-1) ზეცით, მაღლით.
 ზ ი — (ზმა, 9-3) ზიხარ.
 ზ ი ა — (კიდ., 12-3) ამაღლებულია, წმინ
 და, ფაქიზია.
 ზ ი თ ვ ი — „სძლის მინაყოლი საქონელი“.
 (საბა).
 ზ ი ლ ფ ი — თმა.
 ზ ი ნ დ რ ი — (სარკე, 810-3) ცხენის მთე-
 ლი მოკაზმულობა.
 ზ მ ა — იხ. ზ მ ო ბ ა .
 ზ მ ე ნ ი თ ა — (ქება, 32-3) ზმებოთ.
 ზ მ ო ბ ა — (სარკე, 437-3) ზმებეს თქმა,
 სიტყვებით თამაში, ერთი სიტყვის
 ჩაქსოვა მეორეში.
 ზ ნ ი თ — (სარკე, 507-3) ჩეულებით.
 ზ ო გ ა დ — (სარკე, 96-3, 97-3) ერთად.
 ზ ო გ ა ნ ი — (ხილ., 26-3) აქა-იქ.
 ზ ო რ ტ ი — (სარკე, 588-3) „ლარისაგან
 სამოსელთ შესაყინძავი“ (საბა).
 ზ რ ა ხ ე ა — ლაპარაკი, მოფიქრება.
 ზ რ ა ხ ე ე დ ა — (სარკე, 16-3) ელაპარაკე-
 ბოდა.
 ზ უ ა ლ — ცთომილი სატურნი, კრონოსი.
 ზ ღ ე ა ო ბ ე ნ — (სარკე, 804-3) ზღუად იქ-
 ცევიან, ე. ი. ბევრი დაიქცევა.

თ

თ ა ბ ლ ე ბ ი — (სარკე, 644-3) იხ. ტ ა ბ -
 ლ ი .
 თ ა ბ ო რ ი — მთის სახელია პალესტინაში.
 თ ა ე ა დ ი — (სარკე, 195-1, 286-3) ქრისტე.
 თ ა ე ს ხ ე დ ო ბ ა — (სარკე, 694-2) იხ.
 თ ა ე ხ ე დ ი .
 თ ა ე ხ ე დ ი — უხეში, ტრაბახა, ბრიყვი.
 თ ა მ ა რ მ ე ფ ე — (რუსთვ., 14-3) საქ. მეფე
 (XII-ს).
 თ ა მ ა შ ა — (სარკე, 488-2, 532-3) სანახა-
 ობა, გასართობი, სეირი.
 თ ა მ ა შ ო ბ დ ის — (ანბ. IV, 25)
 1—სეირის უყურობდა, ერთობოდა.
 4—(იელქობდა, უზაროდა.
 თ ა ნ ა მ დ ე ბ ი — (სარკე, 37-3) მოვალე.
 თ ა ფ ლ უ ჭ ი — (სარკე, 205-3) მაგარი სას-
 მელი, მათრობელა.

თ ა ხ თ ა ხ ი — (თიმს., 222-₂) ცახცახი,
ძრწოლა.
თ ა ჯ ი — (ზმა, 2-₂, ქება, 16-₁) გვირგვინი.
თ ბ ე — ცოში.
თ ბ ი ს ს ა — (სარკე, 7-₄, 10-₄) დასაწყისი
თ ბ ე (იხ.).
თ ე ვ დ ო ს ი დ ი დ ი — (სარკე, 398-₂) რომის
იმპერატორი (346—395 წ.).
თ ე ვ ი თ — (სარკე, 374-₂) გათენებით.
თ ე თ რ ი — (სარკე, 582-₃, 583-₁) ვერცხ-
ლის ფული.
თ ე ი მ ზ რ ა ზ — (სარკე, 18-₁) ნაწარმოე-
ბის ავტორი, თეიმურაზ II.
თ ე ლ ა — (ხილ, 32-₁) მაგარი ჯიშის ხე.
თ ე ნ ო ბ ა — (სარკე, 685-₂) გათენება.
თ ე დ ო ს ი - მ ც ი რ ე — (სარკე, 422-₁) ბი-
ზანტიის იმპერატორი (428—450 წ.).
თ ე ს ლ ე ბ ი თ ა ო — (სარკე, 118-₄) შთა-
მომაღლობითურთ.
თ ე ს ლ თ ა — (სარკე, 349-₃) ტომთა, გვა-
რთა, შთამომავალთა.
თ ე ა ლ ი — (სარკე, 789-₁) ძვ. ქვა.
თ ე ა ლ ის შ ე კ ვ რ ა — (სარკე, 448-₂) იხ.
შ ე კ ვ რ ა.
თ ვ ი თ ე ბ ა — (სარკე, 12-₁) არსება, პირო-
ვნება.
თ ვ ი ნ ი რ — გარდა.
თ ი მ ს ა რ ი — იგავი, არაკი.
თ ი ფ ი — (ზმა, 3-₂) რაზმი, დასტა.
თ მ ო ბ ა — (სარკე, 757-₁) დათმობა.
თ ნ ე ბ ა — (სარკე, 728-₂) მოწონება, მო-
ფერება, კეთილად ჩენა.
თ ნ ე ბ უ ლ ი — (სარკე, 99-₂, 113-₂) მოწო-
ნებულნი.
თ ნ ე ვ ა — სათნო ყოფა (საბა).
თ ო მ ა — (ქება, 33-₂) ქრისტეს მოწაფეთა-
განი (ურწმუნოდ წოდებულნი, ბიბლ.).
თ უ ლ უ ხ ი — (სარკე, 593-₄) კასრი.
თ უ ლ უ ხ ი — წყლის დამტარებელი.
თ უ ლ ფ ი — (ზმა, 5-₁) დაღუპვა, გაქრობა.
თ უ რ ე — (სარკე, 61-₂, 339-₁) თურმე.
თ უ რ ი ნ ჯ ი — ლიმონი.
თ უ ლ უ ნ ი — (სარკე, 660-₄) შავარდენი.
თ ქ ა რ - თ ქ უ რ ი — (სარკე, 454-₁, 494-₂)
ხმაურიანი სიცილი, ხმამაღლა სი-
ცილი.
თ ქ რ ი ა ლ ი თ — (სარკე, 532-₂) ხმაურით.
თ ხ ე ვ ა — (სარკე, 496-₄) დაქცევა, დაღერა.

ი ა დ გ ა რ ი — სახსენებელი, მოსაგონე-
ბელი.
ი ა კ ო ბ ი — ქრისტეს მოწაფეთაგანი.
(ბიბლ.)
ი ა კ ო ბ ი — ისაკის შვილი, ესავეის ძმა,
იოსების, ბენიამენის და სხვა 10 ძმათა
მამა.
ი ა ლ ქ ა ნ ი — (სარკე, 464-₈, 524-₂) პატა-
რძლის ჯგერის საწერი გვირგვინი.
ი ა ს ა უ ლ ი — (თიმს., 185-₁₀) ათის-თავი
მანდატური.
ი ა ფ ე ტ [ი] — ნოეს შვილთაგანი. (ბიბლ.)
ი ა ქ ე — (ზმები, 6-₁) ერთი (ნარდის თამა-
შის დროს იხმარება.)
ი გ ი ვ ი — (სარკე, 805-₁) იგინივე.
ი დ ი დ ნ ე ბ ი თ — (სარკე, 41-₄) განდიდე-
ბულ იქნებით.
ი დ რ ო ე ბ ს — (სარკე, 636-₂) დროს იშა-
ვის, დროს იხელთებს.
ი ე რ უ ს ა ლ ე მ ი — იხ. იერუსალიმი.
ი ე რ უ ს ა ლ ი მ ი — მთავარი ქალაქი პა-
ლესტინაში.
ი თ ლ ე ბ ი ს — (სარკე, 789-₁) გამოითლე-
ბა, იწახნაგება.
ი კ ა პ ო ე ტ ე ბ ს — (სარკე, 650-₂) იხ. კა-
პოტი.
ი ლ ა თ ი — (თიმს.) ხერხი, მოხერხება,
ლონისძიება, ფანდი, ეშმაკობა.
ი მ წ ყ ე რ ა ე ბ ს — (სარკე, 683-₄) მწყერე-
ბზე ინადირებს.
ი ნ ა — საღებავი ნივთიერება (უნაბის ფე-
რი, უფრო მოწითალოც).
ი ნ ე ბ ი ს — (სარკე, 4-₂) დასაწყ. ნ ე ბ ა.
ი ო ა კ ი მ ე — „ღვთისმშობლის“ მარია-
მის მამა, ანას ქმარი (ბიბლ.).
ი ო ა ნ ე — ბიბლიური გადმოცემით ქრის-
ტეს წინამორბედი (მისგან მოინათლა
ქრისტე) — (ბიბლ.)
ი ო ა ნ ე — ერთი ოთხ-მახარობელთაგანი,
მოციქული. (ბიბლ.)
ი ო ბ [ი] — (სარკე, 154-₄) ებრაელთა მამა-
მთავართაგანი, „მრავალტანჯული
იოზი.“ (ბიბლ.)
ი ო ვ ე ლ ი — (სარკე, 356-₄) ებრაელთა
წინასწარმეტყველი. (ბიბლ.).
ი ო რ დ ა ნ ე — მდინარე პალესტინაში
(იქ მოინათლა ქრისტე). — (ბიბლ.).

იოსებ[ი] — (სარკე, 752-₁, თიმს., 153-₂₀)
 „იოსებ-ზილიხანანი“-ს გმირი.
 იოსებ[ი] — მარიამის (ლეთისმშობლის)
 დარქმეული ქმარი. (ბიბლ.)
 იოსებ — (სარკე, 313-₄) იოსებ არიმა-
 თიელი. (ბიბლ.)
 ისა — (სარკე, 92-₁) ის, იგი.
 ისაკ[ი] — აბრაამის შვილი, რებეკას ქმა-
 რი, ესავის და იაკობის მამა. (ბიბლ.)
 ისპანო — (თავგად. 4-₁) ისპანო — ირა-
 ნის ძე. სატახტო ქალაქი.
 ისპად — (სარკე, 610-₂) მამაცად, გმირუ-
 ლად.
 ისტინიანოს — (სარკე, 412-₁) იზ-
 იუსტინიანე.
 იუდა — ქრისტეს მოწვევთაგანი, რომე-
 ლმაც გასცა იგი. (ბიბლ.)
 იუსტინიანე 1 — ბიზანტიის იმპერა-
 ტორი (483—565), რომლის დროს
 მოწვეულ იქნა მე-5 (კოსტანტინეა.)
 მსოფლიო კრება.
 იფქლი — პურის მარცვლეული, ხორბა-
 ლი.
 იქიმდე — იქამდე.
 იქოს — (სარკე, 591-₂) ქებულ იქნეს.
 იყვენჩემზედა — (სარკე, 110-₂) ჩემზე
 იყოს, მე მომივიდეს, მე ვზღო.
 იყვის — იყო.
 იყოფდესო — (ანბ. IV, 21-₁) გაიყოფ-
 დეს.
 იყოფოდეს — (სარკე, 344-₂) იყვენენ.
 იშენოს — (სარკე, 7-₂) ავგოს, მომრა-
 ვლდეს.
 იჩქითი — იხ. მეყვსეულად.
 იცვისო — (სარკე, 87-₄) დასაწყ. დაცეა.
 იცნობდა — (სარკე, 52-₁) გაიცნო, გაი-
 ცადა, დაუახლოვდა.
 იცოდესო — (ანბ. IV, 21)
 3 — იცოდენ!
 4 — შეიცოდეს.
 იძახუნებს — (სარკე, 671-₄) აპარცხებს,
 იმორჩილებს.
 იძვრისი — (სარკე, 72-₂, 77-₄) ცოცხა-
 ლი, მოძრავი, სულდგმული.
 იკერებენ — (სარკე, 661-₁) იკერენ.
 იხვენ — (სარკე, 46-₄) ისმინენ.
 იხვენით — (სარკე, 155-₄) ისმინეთ.

კაბადუკია — (სარკე, 352-₂) კაბადო-
 კია, ჯეყყანა მცირე აზიის შუა გულ-
 ში (ამჟამად ოსმალეთში შედის).
 კაენი — ევა და ადამის უფროსი შვილი.
 (ბიბლ.)
 კაიფა — ებრაელთა მღვდელთმთავარი
 (მის დროს იქნა ჯვარცმული ქრი-
 სტე) — (ბიბლ.).
 კაკა — (ზმა, 8-₁) წამლის სახელია (საბა).
 კალესტინო — (სარკე, 402-₂) რომის
 პაპი.
 კანა — (სარკე, 565-₁) ქალაქი გალილე-
 აში (იხ.).
 კაპოტი — (სარკე, 660-₂) „ფრინველი.
 წელიწად-გამოვლილი“ (საბა).
 კარადო — (სარკე, 110-₂) გარედანო-
 ეზოდანო.
 კაპარტი — ისრების ჩასალაგებელი.
 კარაული — სახედარი, ვირი.
 კასია — (სარკე, 184-₄) კასიანე (ქალის
 სახელია).
 კაცება — (სარკე, 9-₂) კაცად. ადამია-
 ნად ქცევა, ადამიანის საზის მიღება.
 კდემამოსილი — (სარკე, 451-₂) და-
 შინებული, შიშ-მოყვული, მორიდე-
 ბული, მორცხვი.
 კეთრი — კანის მძიმე ავადმყოფობა
 (Lepra).
 კელაპტარი — სანთელი, გინა სასან-
 თლე.
 კვართი — ქრისტეს პერანგი. (ბიბლ.)
 კვესება — (სარკე, 768-₂) კვესით ცეც-
 ხლის დანთება.
 კვინჩხი — (ხილ., 18-₂, 30-₁) გარეული
 ხე (საბა).
 კვირინი — (სარკე, 353-₂) პროვინცია
 ჩრ. აფრიკაში.
 კელაცალა — (სარკე, 391-₁) შემდეგშიაც,
 მომავალშიაც.
 კიდე — (სარკე, 192-₁) მხარე, ნაპირი.
 კიდევანობდენ — (სარკე, 58-₂)
 გვერდს გიქცევდნენ, გერიდებოდნენ,
 განზე ღებოდნენ.
 კილობანი — ნოეს ზღაპრული ხომალ-
 დი. (ბიბლ.)

კილო—(სარკე, 587-₂) „ნისართა შვილ-
დის საბელა ჩასადებელი“ (საბა).
კირთება—ფამრება, დანაგერა.
კირთები—(სარკე, 96-₂) დასაწყ. —
კირთება (ინ).
კირიბაი—აღუაჭო, კიბო.
კინწერი—(სარკე, 672-₂) მწვერვალი.
კირილე ალექსანდრიელი—ალექ-
სანდრის არქიეპისკოპოსი (+44წ),
მე-3 საუკუნე კრების ინიციატორი.
კირილე იერუსალიმელი—იე-
რუსალიმის ეპისკოპოსი (315-386)
არჩანელთა მედგარი მოწინააღმ-
დგე.
კისკასად—(სარკე, 633-₂) სწრაფად,
მარჯად.
კიცვი—(პიმს., 222-₁) კვიცი.
კმანი—(სარკე, 816-₁) საკმარისია.
კობალი—(სარკე, 655-₂) მრგვალთავე-
ანი ჟოხი. კონბალი.
კონი—(სარკე, 701-₂) თევზის საპყრობი
(საბა).
კოსტანტინე—(სარკე, 422-₂) კონს-
ტანტინე VI, ბიზანტიის იმპერატო-
რი (780—797).
კოსტანტინე—[IV]—(სარკე, 416-₂)
ბიზანტიის იმპერატორი (668—685)
—მის ჯარს იქნა მოწვეული მე-6
მს. კრება.
კოსტანტინე დიდი—ბიზანტიის
იმპერატორი (306—337).
კოსტანტინეპოლი—ბიზანტიის
და (შემდგომ) ოსმალეთის სატახტო
ქალაქი, თანამედროვე სტამბოლი.
კრება (მამათა)—(სარკე, 478-₂) საე-
კლესიო წსოფლიო კრება.
კრეტანებელი—(სარკე, 305-₂) თა-
რდა.
კრიტენი—(სარკე, 353-₂) კუნძულ
კრიტოსის მკვიდრნი (კრიტოსი ანუ
კანდია, კუნძულია ეგეოსის ზღვის სა-
ნაზრეთ ნაწილში).
კრკო—(ბასი, 34-₁, 35-₁, 35-₂) რკო.
კუ—(ამები, 9-₁) ფიგურა პადრაკში.
კუკეა—(თიმს., 174-₁) კუქის დატლა.
კუნელი—(ბილ., 33-₁, 36-₁) გარეული
ხე (საბა).

კურდლობა—(სარკე, 85-₁) კურდ-
ლუკუზე ნადირობა.
კურთხევისაგან (წინარე)—(სარ-
კე, 116-₁) კურთხევამდე, კურთხევის
წინ.
კურო—(სარკე, 49-₁) ანუ კუროს-თავი—
ბალახისუფლი მცენარე ყვითელ-ყვა-
ვილიანი.
კურტაკი—(სარკე, 587-₁) ნხედარის
სამოსელი.
კუტაქი—(თიმს., 782-₂) ხის დოქი, წუმ-
წუმ.
კუშტად—მწყრალად.

ლ

ლაგლაგი—ლაკლავი, წერო. (თრ.)
ლაზარე—წმინდანი, ქრისტეს მეგობა-
რი (ამ უკანასკნელმა „აღადგინა იგი
სიკვდილის მესამე დღეს“) —(ბიბლ.)
ლაზიერი—(ხმა, 9-₂) პადრაკის ფი-
გურა—დედოფალი.
ლალურად—(კიდ., 9-₂) ლალივით,
ლალსავით.
ლამექი—ადამის შვილი, ნოეს მამა.
(ბიბლ.).
ლამის—(ანბ. IV, 12-₂) ლამობს.
ლაპი—(სარკე, 652-₂, 678-₁) მართე,
ბარტყი.
ლაცაფი—(სარკე, 825-₂) ლაცობა, უსა-
ქმო საუბარი, უმიზნო საუბარი.
ლაში—(ანბ. III, 12-₂) ბაგე, ტუჩი.
ლახტი—საცემი, საომარი იარაღი.
ლეილი—„ლეილი-მაჯუნუნი“—ს გმირი
ქალი.
ლეო—[III]ისავერო—ბიზანტიის იმპე-
რატორი (717—741) ხატმბრძო-
ლობის ინიციატორი.
ლეონპაპი—(სარკე, 407-₂) ლეონ I,
რომის პაპი (440—461).
ლიბია—(სარკე, 353-₁) ლივია. ძვ. სა-
ხელწოდება ჩრდილოეთ აფრიკის ან-
წილებისა (ეგვიპტესა და ცირენაი-
კას შორის).
ლიტონი—(სარკე, 11-₁) ცარიელი,
ხალასი, მარტვი.
ლიქნა—(სარკე, 154-₂) ფარისეულობა,
პირფერობა

ლიქმოზა—ფარისევლობა, პირფერობა, დაყვება.

ლიზი—(სარკე, 673-ჯ) ფრიად მაღალი შამბი (საბა)

ლიზობა—(ანზ. II, 1-ჯ) შეცოდება, შებრალევა, ტანჯვის გაზიარება.

ლუკა—ქრისტეს მოციქული, ოთხ-მახარობელთაგანი. (ბიბლ.).

მ

მარსი—(სარკე, 162-ჯ) დამარსებელი, გამწვნი (ღმერთი).

მაგდალინელი მარიამ—მეძავე ქალი, შემდეგში ქრისტეს თაყვანისმცემელი. (ბიბლ.).

მაგდალო—(სარკე, 130-ჯ) გეოგრაფიული სახელწოდება (ეგვიპტეში).

მავსი—(სარკე, 175-ჯ) დამავსებელი, ჩამქრობი, მომსაობი.

მაზა—(ზმა, 4-ჯ, ბიე. 4-ჯ) სანატრელი, სასურველი, სათხოველი; სანუეკარი საქმელი.

მათე—ქრისტეს მოციქული, ოთხ მახარობელთაგანი. (ბიბლ.).

მაკედონელი—ალექსანდრე მაკედონელი (356—323.) ჩ. ე.

მაკედონოსი—(სარკე, 399-ჯ) კოსტანტინეპოლელი ეპისკოპოსი (355-359).

მალედა—(სარკე, 757-ჯ) მალადა.

მალისა—(სარკე, 440-ჯ) შედეგის, დასკვნის, მომდევნოსი.

მალობით—(სარკე, 74-ჯ, 169-ჯ) სიჩქარით, აჩქარებულად, მალე.

მალქოზი—(სარკე, 29-ჯ) საკ. სახელია (ჩღვუუ. მთავრის მონა, რომელსაც „წარკვეთა ყური“ სვიმონ-პეტრემ (ბიბლ.).

ამათკრება—(სარკე, 478-ჯ) იხ.

კრება, მსოფლიო კრება.

მამლენია—(ქება, 4-ჯ) მომლენია, შეშვედრია, მინაზეს.

მანდატურთუხუცესი—შინაგან საქმეთა მონისტრი.

მარადის ქალწულ—ქრისტიანული ღვთაებობა. (ბიბლ.).

მარაქა—(სარკე, 499-ჯ) კანთი, პაექრობა; შეჯგუფება, შეკრება; ქალთ ჯარი ლხინში.

მარგიო—(სარკე, 587-ჯ) გამომადეკიო.

მარე—(სარკე, 555-ჯ) მატარე, მიმღევი, გამიშვი.

მართ—(სარკე, 452-ჯ) ვით, როგორც, შესაფერისად.

მართლიად—(სარკე, 399-ჯ) სიმართლით, კეშმართად.

მართლსა—(სარკე, 406-ჯ) მართალს, სწორს.

მარია—(ხილ., 16-ჯ) მომავალია, მომსელელია.

მარიამ მართა—ლაზარეს დები. (ბიბლ.).

მარიამი—(სარკე, 11-ჯ) ქრისტიანული ღვთისმშობლის სახელი. (ბიბლ.).

მარიამი (სხვა)—(სარკე, 319-ჯ) ქრისტეს თაყვანისმცემელი ქალთაგანი. (ბიბლ.).

მარიხი—ცთომილი მარსი.

მარკიანე—(სარკე, 407-ჯ) ბიზანტიის იმპერატორი (450-457).

მარკოზი—ქრისტეს მოციქული, ოთხ მახარობელთაგანი. (ბიბლ.).

მარტოთაგი—(სარკე, 731-ჯ) მარტოხელი, განმარტოებული.

მარქაჟა—სათადარიგო ცხენი, „მეორე ცხენი“ (საბა.).

მარქეთ—მითხარით.

მარხბივი—(ქება, 28-ჯ, სარკე, 258-ჯ) ტყუპი.

მარცხენით—(სარკე, 147)

1.—მარცხნით:

3.—დამარცხებულნი.

მარჯვისა—(სარკე, 306-ჯ) მარჯვენა მხარეს მყოფს.

მასრა—(სარკე, 625-ჯ, 626-ჯ) თოფის წამლის ჩასაყრელი (ნადირობაში გამოიყენება სასტვენად).

მატთეიხ. მათე.

მაქა—(თიმს, 173-ჯ) მუსლიმანთა წმინდა ქალაქი არაბეთში (აქ დაიბადა მამადი).

მაქეს—(სარკე, 335-₃) მყავს.
 მაყა—(სარკე 593-₃, 597-₃) ლელის ად-
 გილის აღმწიფნელი ბოძი.
 მაყარი—ძაღვი.
 მაყრულ—საგანგებო სიმღერა ქორ-
 წილის დროს.
 მაყრულიანი—(სარკე, 535-₃) მაყ-
 რებ-ხლებული.
 მაცილნებელი—მეტოქე, მოქიშპი.
 მაცხოვარი—იესო ქრისტეს ეპითე-
 ტია. (ბიბლ.)
 მაწათი—(თაფალი. 8-₂, 10-₁) მეშვიდი.
 ქალ. ირანში (ხორასანის პროვინცია);
 წმინდა ადგილი შიიტებისთვის.
 მაში—(ხმები, 7-₂) მასში, შიგ.
 მაშია—მსუბუქი (საშინაო) ფეხსაცმელი.
 მაწაკი—წინახედი, წინაშე, ფასადი.
 მაწოვარი—(ანბ. IV, 10-₃) ბავშვები.
 მაჯნუნი—ლეილ-მაჯნუნიანი-ს გმი-
 რი ფეი, ყაისი.
 მაჰმადი—მუსლიმანთა სჯულმდებელი
 (571—632).
 მაგვა—(სარკე, 626-₃) მეზრუნება.
 მაგმოდ—მეზრუნებოდა, მენაღვლე-
 ბოდა.
 მდადე—პატარძლისთვის დედის მოად-
 გილე, ანუ მთავარი მაყარი (ქალი).
 მდადი—იხ. მდადე.
 მდინარნი—(სარკე, 438-₃) მოსიარუ-
 ლენი.
 მეგვიტელი—ეგვიტელი, მისრელი.
 მედო—(ანბ. I, 3-₂) დად მექცა, გამი-
 ხდა.
 მედოშაქე—(სარკე, 806-₃, 520-₂) მე-
 ქვეწაგებლე (მესამე ხარისხი მოახ-
 ლეობისა).
 მეერთაჯამე—ტოლი, მეგობარი, სი-
 ყრმის ამხანაგი.
 მეიწვერი—(სარკე. 618-₁, 619-₁) გა-
 ნაპირას მოსიარულე, მხევრავი.
 მემაყრულე—(სარკე, 560-₃) მაყარი.
 მემაყრულეთ—(სარკე, 519-₁) მაყრე-
 ბმა.
 მეთვრალობა—(ანბ. III, 34-₁) სი-
 მთვრალე.
 მენაქსოვე—ნაქსოვების გამყიდველი.
 მენაცულე—(სარკე, 407-₄) შემცელებელი,
 მოადგილე.

მენეტე—(სარკე, 574-₃, 581-₂) ნეს-
 ტის (იხ.) დამკვერელი.
 მერიქიფე—(სარკე, 543-₂) ლენის და-
 მსაზელი და მიწოდებელი.
 მერწმუნა—(ქება, 5-₄) ჩამბარდა, მო-
 მენდო.
 მესახუნდრე—(სარკე, 616-₃, 619-₁)
 იხ. სახუნდარი.
 მესეფქე—(სარკე, 683-₂) იხ. სეფქა.
 მესროლი—(სარკე, 60-₃) მსროლელი.
 მეტაბლე—(სარკე, 662-₁, 663-₄) იხ.
 ტაბლი
 მეფე—(იმა, 9-₂) კადრაკის მთავარი.
 ფიგურა.
 მეყვსეულად—უცხად, სწრაფად, მოუ-
 ლოდნელად, ირქთად.
 მეში—ტყავის ერთ-ერთი სახე, სამოგ-
 ვევი.
 მეშუბარი—(სარკე, 705-₃) შუბოსანი,
 ჯუბის მტარებელი მემარი.
 მეძლოს—(სარკე, 3-₃) შემძლოს.
 მეწიე—(სარკე, 745-₃) შემეწიე, დამეზ-
 მარე.
 მეჭოპოსნე—(თმბ., 144-₂₀) მეჭლიბე.
 მეჯინიბე—მეცხენე, ცხენის მომელე-
 ლი.
 მზანია—(სარკე, 472-₄) მზად არიან
 მზარავი—(რუსთვ., 7-₂) ზარის დამ-
 ცემი.
 მზასა—(სარკე, 541-₂) მზად მყოფს, გამ-
 ზადებულს.
 მზე—(სარკე, 472-₃) აქ: საპატარძლოს,
 სადედოფლოს ეპითეტია.
 მზევე—(სარკე, 22-₁) მთელი, შრაცხ.
 მზობა—(ანბ. IV, 2-₂) მზის მუქმფე-
 ნობა.
 მზრახველი—(სარკე, 222-₂) მოლაპა-
 რაკე.
 მზღვარი—საზღვარი.
 მთლიე—(სარკე, 429-₃) მთლიანად, სა-
 ესებით, ყველაფერი.
 მთოვარებრ—(სარკე, 31-₃) მთვარესა-
 ვით.
 მთქმელობა—(სარკე, 577-₂) თქმა,
 სიმღერის თქმა, მღერა.
 მიბრკმა—(სარკე, 124-₃) დასაწ.
 ბრკმა—დამბარკოლა, ხელი შემო-
 შალა, ფეხი გამომდვა.

მიგვალე—(სარკე, 93-₂) იხ. გვალე.
 მიღვამება—(სარკე, 561-₁) მიდგომა,
 სქესობრივი დაკავშირება.
 მიდნი—(სარკე 352-₂) მიდიის მკვიდრნი
 (მიდია ძვ. ისტ. საეზღოწიფო ირანის
 ჩრ.-დასავლეთით სომხეთის, ასურეთის
 და პართიის შუა).
 მიელოდა—(ანბ., IV, 5)
 1—ელოდებოდა, უცდიდა;
 2—ქვად, ლოდად ექცა, ანუ დაექცა.
 მიერ—(სარკე, 188-₁) იქიდან.
 მივის—(სარკე, 796-₄) მყავს.
 მიიქვა—(სარკე, 236-₄) აიყვანა, მიიღო
 იხ. მირქმა.
 მიიქცა—(სარკე, 196-₄) დაბრუნდა, მო-
 ბრუნდა.
 მიიქცევა—(სარკე, 86-₁) დაბრუნ-
 დება.
 მიიღებდის—(სარკე, 372-₁) კედება,
 გარდაიცვლება.
 მიიხვანა—(სარკე, 10-₂) მიიღო, აიყვა-
 ნა, მიირქვა.
 მილდებდის—(სარკე, 794-₃) მილად მო-
 დის, იღვრება, იქცევა.
 მილოსა—(სარკე, 804-₃) იხ. მილდე-
 ბის.
 მიმდგომი—(სარკე, 209-₂) იხ. მიუ-
 დგა.
 მიმდგო—(სარკე, 405-₃, 409-₃) მიმდე-
 ვარი, თანმოაზრე.
 მიმილო—(სარკე, 173-₁) წამართვა, წა-
 იღო.
 მიმოგანთესვით—(სარკე, 36-₃) ყო-
 ველ მხრივ დათესვით.
 მიმოვლიდეთ—(სარკე 69-₄) დადი-
 რდეთ, მიდი-მოდიოდეთ.
 მიმცემელი—(სარკე, 284-₄) გამცემი
 (ნაგულისხმევია იუდა).
 მირბენალი—(სარკე, 620-₂) რომე-
 ლიც მირბის.
 მირგია—(სარკე, 585-₃) სარგებლობა
 მომიტანია.
 მირვნის—(სარკე, 383-₁) მირონის.
 მირქმა—მოხუცი სიმეონის შეხვედრა
 ყრმა-ქრისტესთან ტაძარში.
 მისათვალები—(სარკე, 466-₃) მისა-
 მსგავსებელნი, მის გვარად ჩასათე-
 ლელნი.

მისანდო—(თიმს., 142-₂) სანდო, საი-
 მელო.
 მისანი—(სარკე, 9-₁) მისნი.
 მისაყურები—(სარკე, 525-₃, 528-₃)
 სანახავი, საცქერალი, ყურის საცდები.
 მისრეგებტე—(სარკე 752-₄) ეგვი-
 პტე მისრეთი—ეგვიპტე.
 მიტროფანე—კოსტანტინეპოლელი-
 პატრიარქი.
 მიუდგა—(სარკე, 52-₄) შეუერთდა, სქე-
 სობრივად დაუკავშირდა.
 მიუპყრეს—(სარკე, 308-₃) მიაწო-
 დეს.
 მიუსყიდა—(სარკე, 122-₃) ალაღ-
 მართლად, გულუბრყვილოდ.
 მიუჩრდილდებდის—(სარკე, 794-₄)
 დაუბნელდება.
 მიქია—ებრაელთა წინასწარმეტყველ-
 თაგანი. (ბიბლ.)
 მიქცევა—(სარკე, 49-₃) დაბრუნება.
 მიქცევას—(სარკე, 295-₁) ჩაგებას,
 უკან დაბრუნებას.
 მიქცეობა—(სარკე, 47-₃) დამორჩი-
 ლება, დამოკიდებულება.
 მიყუდეთ—(სარკე, 476-₃) მიყუდებით-
 კედელზე მიყრდნობით.
 მიცნას—(სარკე, 726-₄) გამიგოს, გამო-
 მიცნოს (ჩემთვის).
 მიწყით—მუდამ, სულ.
 მიქვრიტანა[ი]—(თიმს., 147-₁₈, ქება,
 9-₈) სარკე.
 მიხედეს—(სარკე, 526-₄) შეხედეს, ერ-
 გოს.
 მიხმს—(სარკე, 71-₃) მინდა, ჯერ არს.
 მიჰყვარე—(სარკე, 102-₁) დასთანამ-
 ლა რა, დამორჩილდა რა.
 მკვლელობით—(სარკე, 58-₁) მკვლე-
 ლად.
 მოაბა—(თიმს., 194-₂₀) საკაცე.
 მოაბადი—რეის-რამიანი-ს-გმირი.
 მოაკვდინებდეს—(სარკე, 54-₃) მოჰკ-
 ლავს.
 მოასხმენ—(სარკე, 530-₁) მოიყვა-
 ნენ.
 მოალორებ—(სარკე, 782-₃) მოატყუ-
 ებ.
 მოაცთუნებდეს—(სარკე, 327-₄) მოატ-
 ყუებს.

მ ო გ ე ც ი ნ — (სარკე, 118-₂) ნოკცეს.
 მ ო ზ ვ ა ლ ე თ — (სარკე, 258-₂) მოდით,
 იარეთ (იხ. ჯ ვ ა ლ ე).
 მ ო გ ვ ი — (სარკე, 225-₁) კერპთ-მსახური,
 გრძნეული „ბრძენი“, ვარსკვლავთ
 მიხედვით ბედის მახრეკელი.
 მ ო დ რ ე კ ა — (სარკე, 373-₁) მოხრა, —
 დამცირება.
 მ ო ჯ ღ ე ე ნ ე ბ უ ლ ი — (თიმს., 208-₂₈)
 ხანში წესიერი, მოხუცებული.
 მ ო ე გ ა — (სარკე, 151-₁) მოვიდა, დაბრუ-
 ნდა.
 მ ო ე შ ა ლ ნ ე — (სარკე, 532-₂) მოშორ-
 დენ, წყვეტის, თავი დაანებეს.
 მ ო ვ ა ნ ე ბ ა — (კიდ., 13-₁) შუქის შემოდ-
 გომა, ბრწყინვალება.
 მ ო ვ ი კ ე ე თ — (თიმს., 201-₂₀) მოვიწვლი,
 შეეწყვეტ.
 მ ო ვ ს რ ნ ე — (სარკე, 67-₁) მოვსო, გავა-
 ნადგურო.
 მ ო ვ ს წ ყ დ ე თ — (სარკე, 258-₃) მოვეკ-
 დეთ.
 მ ო ვ ყ რ ი ლ ვ ა რ — (თიმს., 156-₄) გაეშ-
 დარვარ.
 მ ო ი მ ც დ ა რ ე — (თიმს., 188-₂₀) მოიგიჟე;
 გიჟს, შეშლილს დემგავსე.
 მ ო ი ს ა ბ ა ტ ი უ რ ა — (თიმს., 193-₂₈
 193-₃₁) იხ. ს ა ბ ა ტ ი ო.
 მ ო ი ს რ ე ბ ა — (სარკე, 228-₄) დასაწყ.
 მ ო ს ვ რ ა, ს ვ რ ა.
 მ ო ი ქ ე ც — (სარკე, 99-₄) იხ. მ ო ი ქ ც ა.
 მ ო ი ქ ც ა — (სარკე, 87-₁, 88-₂) დაბრუნდა.
 მ ო ი ქ ე ც ე — (სარკე, 729-₃) დაბრუნდე.
 მ ო ი ქ ე ე ვ ი ს ა — (სარკე, 373-₄) აქ: კეშ-
 მარიტი სარწმუნოების აღიარება.
 მ ო ი ლ ე ბ დ ა — (სარკე, 287-₃) აიღებდა.
 მ ო ი ლ ო — (სარკე, 384-₄) წარმოსთქვა,
 ახსენა.
 მ ო ი წ ი ნ ე ს — (სარკე, 821-₃) მოვლენ.
 მ ო კ ი რ ვ ა — (სარკე, 67-₄) კირით ამო-
 ლესვა.
 მ ო მ ს ვ რ ე ლ ი — (სარკე, 120-₂) დამხო-
 ცველი, მომკვლელი.
 მ ო მ ს ხ მ ე ლ ნ ი — (სარკე, 440-₃) მომყვა-
 ნი, შემგროვებელი.
 მ ო მ თ რ ი ნ ე ე ლ ი — (სარკე, 34-₁) ფრე-
 ნით მმოძრაე, ე. ი. ფრინველი.

მ ო მ ც დ ა რ ზ ა რ — (თიმს., 211-₂₅) შემც-
 დარხარ, მოტყუებულხარ.
 მ ო მ ძ ა ხ ე ბ ე ლ ი — (სარკე, 506-₄) სიმ-
 ლრაში მეორის მოქმელი.
 მ ო ნ ა გ ა რ ი — (თიმს., 151-₁₁) შენაძენი,
 ნაშრომი.
 მ ო ნ ა ხ უ ლ ი — (თიმს., 157-₃₁) გამოცდი-
 ლი, ბევრ-რამ ნახული.
 მ ო ლ კ ე ი ლ ი — მერასა, ძვირფასი თელე-
 ბით შემკული.
 მ ო ჟ ი ნ ა ნ დ ა — (თიმს., 182-₂₁) უინი
 მოიკლა, ვნება დაიცბო.
 მ ო ს ა ნ დ ო მ ი — (სარკე, 107-₂) სურვი-
 ლი, ნდომა, მოწოდება.
 მ ო ს ა ყ ვ ა ნ ა დ — (ანბ. IV, 7-₁) მოსაგვა-
 რებლად, გასაკეთებლად.
 მ ო ს ა ხ ე ლ ი — (სარკე, 50-₁) თანამოსა-
 ხელე, სენია.
 მ ო ს ე — ებრაელთა წინასწარმეტყველი,
 ქრისტეს წინამორბედოვანი. (ბიბლ.)
 მ ო ს ა ხ ე ლ ე — (ანბ. I, 8-₂) ასეთივე სახე-
 ლის მქონე, თანამოსახელე, სენია.
 მ ო ს მ ი თ — (სარკე, 692-₄) მოსმენი.
 მ ო ს ო ლ ვ ა — (სარკე, 210-₁) მოსპობა,
 განადგურება.
 მ ო ს ც რ ც ე ს — (ანბ. III, 23-₄) ცვარი
 ჩამოსდის.
 მ ო ს წ ა ე ვ ბ ა — (სარკე, 221-₂) წინასწარ-
 მეტყველება, წინასწარ ნიშნის მო-
 ცემა.
 მ ო ს წ ყ ვ ი დ ნ ე ს — (სარკე, 169-₂) ამოს-
 წყვიტეს.
 მ ო ტ ე ვ ა — (სარკე, 695-₁) გაშვება, მიშ-
 ვება.
 მ ო უ ხ დ ე ბ ი ს — (სარკე, 103-₂) შეემთ-
 ხვა, მოუვიდა.
 მ ო ქ ა რ გ ე — (სარკე, 455-₄) მქარავი.
 მ ო ქ ე ნ ე — (თიმს., 140-₂₁) მთხოველი.
 მ ო ქ ლ ო ნ ი — (ანბ. IV, 31-₄) დასაკეტი,
 კლიტი.
 მ ო ყ ვ ა რ ე — (თიმს., 160-₄) საყვარელი,
 კურო.
 მ ო ყ ვ ა ს ი — კეთილის მსურველი (ქრის-
 ტიანული მიმართვა ერთი-მეორისა-
 დმი).
 მ ო შ ა ი თ ი — აკრობატი, საბელზე მოსი-
 არუელი, ჯაშაზი.
 მ ო ძ ღ ა რ ი — ქრისტეს (ბიბლ.) შერქმე-
 ული სახელია.

მოჭკირო—(სარკე, 67-₄) კირით ამო-
ლესო, გაამგრო.
მრჩეველობა—(სარკე, 714-₄) უპირა-
ტესობას მაძლევს, ამომირჩევს.
მრჩობლნივე—(სარკე, 312-₄) ორი-
ვენი.
მსწრობი—(სარკე, 107-₄) ის, ვინც მო-
ასწრო.
მტილი—(სარკე, 293-₁, ანბ. IV, 14-₁)
ბოსტანი, ბალი.
მტლათი—(სარკე, 453-₄) კოცნა (ხმი-
ანი).
მტყვენავი—(სარკე, 167-₁) ტყვედ
წამყვანი.
მუდამად—მუდამ. სულ, ყოველთვის.
მუნასიბი—(სარკე, 452-₃, 532-₂) მარ-
თებული, შესაფერისი, საამურად მო-
სასწავნი, დროული; იმპროვიზირე-
ბული, ექსპრომტად თქმული.
მუნჯიბი—(თიმს., 143-₂₆) ვარსკვლავთ
მრიცხველი, მოგვი.
მუნეჯიბი—იხ. მუნაჯიბი.
მუნითგან—იქიდან მყოლებული, მას
შემდეგ.
მურასა—სათუთი, ნახი, მოოქვილი.
მური—(სარკე, 227-₂) ძვ. სუნელი, საკ-
მეველი ნივთიერება.
მურკანა—რეცხვა, გარეცხვა.
მუსა—(თავდად., 13-₂) მამაკაცის სახე-
ლია.
მუსაიბი—(თიმს., 162-₃₃) მეგობარი,
ამხანაგი; თაწამოსაუბრე.
მუსაფი—ყურანი (მუსლიმანთა საღვთო
წიგნი).
მუქაფა—საჩუქარი, საბოძვარი, სამა-
გიერო, ზღვენი.
მუშაითი—იხ. მოშაითი.
მუშაკობა—შრომა, გარჯილობა.
მუშთარი—ცთომილი იუპიტერი.
მუშუკი—საკმეველი ნივთიერება, სურ-
ნელი.
მუტლადღება—(სარკე, 8-₄) ნაყოფის
შთასახვა (ბიბლ.).
მუხთალი—(ქება, 28-₂) მოღალატე,
დაუნდობელი.
მქცევარი—(სარკე, 685-₄) მომქცევი.
მღერა—(სარკე, 784-₂) თამაში.

მყისთანად—(სარკე, 10-₄) სარბროდ,
სწრაფად.
მყისია—(სარკე, 68-₃) სარბროდ.
მყოვარ—(სარკე, 59-₄) ხანგრძლივად.
მშლელი—(ანბ. IV, 22-₂) შეწმლელი,
მოწინააღმდეგე.
მცნებული—(სარკე, 113-₂) ნათქვამი,
რაც მაცნობე.
მცონის—(სარკე, 187-₁) დახაწვ. ცო-
ნეა—მეზარება.
მძვროლობა—(ანბ. IV, 24-₂) ძვრა,
შერხევა.
მწყახარი—(სარკე, 662-₁) მეტად
ლმანი, თეთრი.
მხედარი—(ზმები, 10-₂) ცხენი (ფიგურ-
ააა კადრაქში—ტეხილი ხაზებით
დადის).

ნ

ნაბული—(სარკე, 669-₄, 671-₂) შიშის
გამო მიყუჩებული, გარინდებული.
ნადირ-შაჰი—სახელოვანი სარდალი,
შემდგომში ირანის მეფე (1688—
1747).
ნახარველი—ქრისტეს შერქმეული
სახელია. (ბიბლ.)
ნახარეთი—ქლაქი პალესტინაში.
ნათლისმცემელი—(სარკე, 370-₁)
იოანე ნათლისმცემელი, ქრისტეს
წინამორბედი. (ბიბლ.)
ნათელიობის—(სარკე, 15-₂) განათ-
ლდა, სინათლე მოეფინა.
ნათლობა—(რუსთვ., 10-₄) ანათებს.
ნაილი—(სარკე, 59-₂) „კაენის ქლაქი“
(საბა) ქვეყნის სახელია.
ნაილაჯობა—(ზმები, 5-₄) ძალდატა-
ნება.
ნაკაბოეტი—(სარკე, 660-₂) იხ. კა
პოეტი.
ნაკვეთები—(სარკე, 39-₂) შექმნილი
გაჩენილი, გაკეთებული.
ნამახარილოსანი—ლოცვისათ-
ვის საზმარი ანგმული მძივები.
ნანვა—(ანბ. I, 14-₄) სინანული.
ნანილობა—(სარკე, 61-₂) სიამოფ-
ნობდა, ხარობდა.
ნაობარი—უკაცრიელი, დაქცეული,
განადგურებული.

ნარაქლეში—მაღალი აქლემი.
 ნარინჯი—ფორთოხალი.
 ნასები—(ანბ. I, 15-ა, ქება, 21-ა). იხ.
 ნასი
 ნასი—ცუდი, ბოროტი, უწმი, უღამაზო.
 ნასობით—(სარკე, 562-ა) იხ. ნასი.
 ნატიფი—სუფთა, წმინდა, მოზღნეილი,
 თლილი.
 ნაფირი—(ხმა, 4-ა) ზროხაკუდი (საბა),
 მომცრო საყვირი.
 ნაქრცევანი—(კიდი, 14-ა) ქერქი,
 გარე-კანი, ნაფქვენი.
 ნალები—(სარკე, 21)
 1—ამოღებული
 2—შეღებილი;
 3—გაღებული, გახსნილი.
 ნაყროვნები—(ანბ. III, 1-ა) ზედმეტი
 მაძრობა.
 ნაყუჩები—(სარკე, 450-ა) დაღუმებული,
 გაჩუმებული.
 ნაშენი—(სარკე, 186-ა) მემკვიდრე,
 მოდგმა, შთამომავლობა.
 ნაშთგრობა—(სარკე, 712-ა) ომის
 დროს ნაშთგრო, ნადავლი.
 ნაჩურო—(თიმს., 179-ა) პანდური.
 ნაცვამლი—(სარკე, 171-ა) რაც ეცვა,
 ტანსაცმელი.
 ნაცილები—(სარკე, 64-ა) დავა, ცი-
 ლება.
 ნახჩი—(სარკე, 562-ა) ნახჭი, მოქარ-
 გული, მოქსოვილი.
 ნები—(სარკე, 649-ა) ხელი, ხელის გული.
 ნებისა—(სარკე, 303-ა) იხ. ნები.
 ნებისა—(სარკე, 90-ა, 105-ა), ნების
 მიერი, სასურველი.
 ნებისად—(სარკე, 173-ა) ნების თან-
 ხმად.
 ნებონი—(სარკე, 628-ა) ბრტყელი
 რკა ირმისა (საბა).
 ნებროთი—ბიბლიური მითიური გმი-
 რი („წიგნი ა მოსესი, X-8).
 ნებული—(სარკე, 98-ა) ნებისმიერი,
 როგორც ენება.
 ნელები—(სარკე, 466-ა) მკრთალი,
 ხელი.
 ნერწყვა—(სარკე, 296-ა) ფურთხება.
 ნესტანჯარ—ნესტან-დარეჯან (ი).
 ნესტევი—ჩასაბერი მუსიკალური ინს-
 ტრუმენტი (საბა).

ნესტორი—კოსტანტინეპოლის პატ-
 რიარქი (428 ~731); გაიციხულ იქნა
 მე-3 მს. კრების მიერ, როგორც
 მწვალებელი.
 ნეტარძი—(სარკე, 237-ა) ნეტავი!
 ნეტარება!
 ნიკეა—ქალაქი მცირე აზიაში.
 ნიკია—იხ. ნიკეა.
 ნიკოდემოსი—იოსებ არიმითიელის
 მშველელი (ბიბლ.).
 ნილოსა—(სარკე, 804-ა) მდ. ნილოსი.
 ნისტორი—(სარკე, 403-ა) იხ. ნეს-
 ტორი.
 ნიშანი—(სარკე, 812-ა) მიცვალებულის
 გაწყობილი ტანსაცმელი.
 ნიშატი—ხასიათი, სულიერი განწყო-
 ბილება.
 ნოე—ებრაელთა პატრიარქთაგანი,
 ლამეჰის შვილი. (ბიბლ.)
 ნოვაგებული—(სარკე, 489-ა) სანო-
 ვაგით სავსე, უზრუნველყოფილი.
 ნუზლი—(სარკე, 623-ა) სურსათი, სა-
 ზრო.
 ნუსხა—(სარკე, 509-ა) აღწერილობითი
 სია.

ო

ონარი—(სარკე, 658-ა, 664-ა, 665-ა)
 ხერხი, მოხერხება, ფანდი, ეშმაკობა.
 ონორიჭრომაელი—(სარკე, 418-ა)
 რომის პაპი (+638 წ.).
 ორთუქი—(სარკე, 588-ა) ცხენის გავის
 საფარი (საბა).
 ორიგენი—ქრისტ. ეკლესიის ცნობილი
 მოძღვარი (185—254).
 ორმოცი—(ანბ. IV, 35-ა) ორმოცი.
 ორიგინი—იხ. ორიგენი.
 ორლანო—(სარკე, 404-ა) იარაღი, აპა-
 რატი.
 ოსანა!—კურთხევა! დიდება!
 ოტარიდი—ცდომილი მერკურიუსი.
 ობრობით—(სარკე 809-ა) უპატრო-
 ნოდ დარჩენით, ამოვარდნით, დაქ-
 ცევით.
 ოხერი—უშენებელი, დაქცეული, განა-
 დგურებული.
 ოხრობა—(სარკე 809-ა) იხ. ოხერი.

- პ ა ე მ ა ნ ი—(სარკე, 492-2) დანიშნული დრო.
- პ ა ე ლ ე — ქრისტეს მოციქულთაგანი (იგივე საელე). (ბიბლ.)
- პ ა ი კ ი—(ხმა, 10-2) ჭადრაკის ფიგურათაგანი.
- პ ა მ მ ე ლ ი ა —(სარკე, 352-3) პროვინცია მც. აზიაში (კაპადოკიის სამხრეთ-აღმოსავლეთით).
- პ ა პ ი ს მ ე ნ ა ტ ე ლ ე — (სარკე, 407-4) პაპის მოადგილე, კარდინალი.
- პ ა რ ა ე ი—(IV ანბ. 16-2) ქურდი, ავაზაკი, მპარაკი.
- პ ა რ თ ნ ი—(სარკე, 352-2) პართიის მკვიდრნი (პართია—ძვ. ისტ. სახელმწიფო კასპიის ზღვის სამხრეთით).
- პ ა ტ ი თ ს ა ნ ი თ ე ა ლ ი (სარკე, 789-2) ძვირფასი ქვა.
- პ ა შ ტ ა—(სარკე, 492-1, 448-2) საკმაოდ დიდი, ბევრი.
- პ ე ლ ა გ ო ნ ი—(სარკე, 151-3) ზღვა.
- პ ე ტ რ ე — ქრისტეს მოციქულთაგანი (იგივე სვიმონი) (ბიბლ.).
- პ ი ლ ა ტ ე—პონტიუსი, რომის იმპერატორის ნაცვალის ურიასტანში.
- პ ი ნ ა კ ო—(სარკე, 286-3) ჯამი (ქურჯ.).
- პ ი რ ე ე ლ—თავიდან, დასაწყისიდან, თავდაპირველად.
- პ ი რ ი ს ჩ ე ნ ა—(სარკე, 55-4) პირის გაღება, განხმა.
- პ ი რ ი ს მ ე ლ ე ი ნ ე—(სარკე, 483-3) მეფე-დედოფლისათვის ღვინოს მიმწოდებელი.
- პ ი რ მ ე ტ ყ ე ე ლ ი—(თიმს., 147-6) მებრეტყველი, რიტორი.
- პ ი რ-მ ო გ უ ლ ი ს ე ბ უ ლ ი — გაჯაერებული.
- პ ი რ ს ა ო—(სარკე, 701-1) დასაწყისში.
- პ ი რ-შ ე უ ღ ე ბ ე ლ ი — (თიმს., 139-22) დადუმებული, არ-მოლაპარაკე.
- პ ლ ა ტ ო ნ [ი]—(ანბ. I, 16-2) საბერძნეთის გამოჩენილი ფილოსოფოსი (427—347 ქ. წ.).
- პ ო ნ ტ ო—(სარკე, 352-2) ძვ. ისტ. სახელმწიფო მცირე აზიაში შავი ზღვის სანაპ. - აღმოსავლეთით. (საქართვე., სომხ. კაპადოკიასა და გალატიას შორის).

პ ო ხ ი ლ ი—(სარკე, 108-2) გასუქებული პ რ უ ს ს ა—(ანბ. I, 35-2) პრუსიელს.

შ

- შ ა მ ე თ ა —(სარკე, 16-2) ჟამად, დროდ.
- შ ა მ ი—დრო (ხშირად საათი).
- შ ე შ ე ა —(ანბ. I, 17-2, III, 17-4) ცემა, ჩქვეტა.
- შ ე შ ტ ა—(ანბ. IV, 17-4) ზესთა, ზეჟეყნიური, ციური.
- შ ი ე ნ ი—(ანბ. I, 17-1, ანბ. IV, 17-2) მრავალ-ზნაინობა, ხმაური, ჟრია-მული.
- შ ლ ე ლ ე მ ა—(ანბ. I, 17-3) შევიწროება, მტკრევა, დაკუჭვა, ავად ზელა.
- შ ლ რ დ ი ა ლ ე ბ ს—(ანბ. III, 17-1) ხმას უწეებს, ხმაურობს.

რ

- რ ა ბ ი—(სარკე, 338-3) მასწავლებელი.
- რ ა დ ი—(სარკე, 600-4, 602-1) ბურთაობაში სახმარი იარაღი.
- რ ა დ-რ ა ბ ა გ ა ნ ი—(სარკე, 590-1) ბურთაობის ერთ-ერთი სახე.
- რ ა ზ ე ბ ი—(სარკე, 781-2) საეკტავები, კლიტეები.
- რ ა თ ა—(ხმები 2-4) რამდენი.
- რ ა მ ი ნ ა—(სარკე, 748)
- 1—რამიენი (რომანის გმირი);
 - 2—რა მინდა?
 - 3—როგორც მინდა;
 - 4—ინა (საღებავი).
- რ ა მ ი ნ [ი]—„ვის-რამიანი“-ს გმირი.
- რ ა მ ლ ი—სამკითხაო ქვიშა, სილა.
- რ ა ს გ ხ ი თ—(ქება, 19-1) როგორ, რანაირად.
- რ ა ხ ტ ი—(სარკე, 588-1) აღვირგელი, ლაგამი (საბა).
- რ ე ბ ე კ ა —ისაკის ცოლი, იაკობის დედა. (ბიბლ.).
- რ ე ბ ე ნ —(სარკე, 813-2) იელიან.
- რ ე ბ ი თ ა—(ქება, 1-2) შემოვლებით, გარშემო მოფენით.
- რ ე მ ა—ჯოგი.
- რ ე მ ა კ ი—(სარკე, 166-4) „უხედი ჭაკი ცხენი“ (საბა).
- რ ი ღ ე ბ ი თ—(სარკე, 70-2) აცილებით, მოშორებით, განკერძოებით.
- რ ი ღ ო ბ ი თ—(სარკე, 1-2)—შორიდებით.
- რ ი ს გ ხ ი თ—(სარკე, 365-4) საიდან? რა-მელი გზით? როგორ?
- რ ი ტ ო რ ე ბ რ—(სარკე, 1-2) რიტორი ვით (იხ. რ ი ტ ო რ ი).

რიტორიკა—მკერმეტყველი.
 რიუსიშე—(ანბ. I, 5-2) ქრისტ. „წმინ-
 დანის“ სახელია. (ბიბლ.).
 რონინებ—სიარული, რხევით სვლა,
 ხელის გულზე ტარება.
 როსას—(სარკე, 28-1) როდესაც.
 როსტენ—როსტევენი[ი]
 როსტომიანი—(ქება, 11-1) როსტომ
 სასაღე მფუისეული (ტფილისში).
 როსტომიშე—(ქება, 11-1) საქ. მე-
 ფე (1634—1658).
 რუკა—(ხმები, 11-1) ჭადრაკის სათამა-
 ზო ასპარეზი, დაფა.
 რული—(სარკე, 458-2, 228-2) ძილი
 თვლენა.
 რუხი—(ხმები, 10-1) როქი (ჭადრაკში —
 მეფის და ეტლის ადგილების გადა-
 წაცვლებად).

ს

საავეჯანდე—(სარკე, 538-2) იხ. ავეჯა-
 ნდა [ი].
 საახნო—(სარკე, 157-2) წარჩინებული,
 დიდგვარიანი.
 საბადებულობა—(თიმს., 211-12) ქო-
 ნება, ავლადიდება.
 საბანოს—(სარკე, 505)
 1—ბანის სასკმელს;
 2—დასაბანს;
 3—საბანს;
 4—ხმის ამყოლს.
 საბაოთ—(სარკე, 162-3) — ღმერთის
 ეპითეტია — „ძალნი, მხედრობანი“
 (ბიბლ.).
 საბატო—(თიმს., 210-11) დიდებული,
 პატივსაცემი.
 საბატოურად—დიდებულად, საპატი-
 ურად.
 საბეკი—(სარკე, 100-1) „ზე გამოხს-
 ნისა“ (საბა).
 საბელი—(სარკე, 440-1) თოკი, გრეხი-
 ლი.
 საბრხე—მხეხ, ხუნდი.
 საგახრაბოდ—(თიმს., 221-28) განხ-
 რახ, განგებ.
 საგალი—(სარკე, 689-28) თევზის სა-
 წამლავე.
 საგანგი—(სარკე, 161-1) საგანგებო,
 განგებ.

სადაობა—(სარკე, 742-1) სადაურობა.
 სადარი—(სარკე, 13)
 1—შესადარებელი, შესაფერი;
 2—ტაროსიანი;
 3—სად არის?
 4—სად არა?
 სადაფი—„მარგალიტის კეცტყავი“
 (საბა.).
 სადები—(სარკე, 462)
 1—დასადები, წასაცხები;
 2—შემოსალები, დასაწესებელი;
 4—მოსალები, მოსაკიდებელი.
 სავესი—(სარკე, 175-2) სავსე.
 სახითოდ—(სარკე, 468-3) მხითველად.
 სათნო—ნების მყოფელი (საბა).
 საიდუმლო—(სარკე, 367-1) აქ: ხია-
 რება.
 საკლები—(სარკე, 595-1) მოსაკლავი,
 გასაწყვეტი.
 სალამუნო—(თიმს., 147-33) სალამური.
 სალბუნო—მალამო.
 სალმოზა—სატკივარი.
 სამა—გუნდური ცეკვა, როკვა.
 სამაია—(სარკე, 581-2) გუნდური ცე-
 კვა. იხ. სამა.
 სამასო—(სარკე, 579-3) დასაწყ. სამა-
 (იხ.).
 სამბრწყინვალე—(სარკე, 1-1) ჭრი-
 სტიანული სამპიროვანი ღმერთი.
 (ბიბლ.).
 სამე—(სარკე, 160-3) საიდანლაც.
 სამება—მარტმადიდებლური ღვთაების
 ძირითადი ეპითეტია.
 სამესიხლოდ—(სარკე, 731-1 თავ-
 გად.) სისხლის ასალებად, სამტროდ,
 საომრად.
 სამესო—(სარკე, 513)
 3—საამურსო; 4—სამსაო.
 სამით—(სარკე, 580-1) ცეკვით, როკვით.
 სამსალა—(თიმს., 141-30) საწამლავე,
 შხამი.
 სამოსართე—(სარკე, 611-1) უნაგი-
 რის მოსაქვრი.
 სამსკვალ—(სარკე, 327-1, 761-3),
 ლურომანი, ისარი, (საერთოდ ჭრი-
 ლობის მიმყენებელი, გამგმირავი).
 სამშვიველი—(სარკე, 34-1) „შტყვი-
 სული“ (საბა.). სუნთქვა.

სამხატოვანი — (სარკე, 3-₄) — სამ-
საბოვანი, სამ-პიროვანი, (კრისტი-
ანული ღმერთი. (ბიბლ.)

სანანი — (სარკე, 157-₂) დასანანებ-
ლო.

სანდალი — (თიმს., 210-₁₃) მცირე ნაფი.
სანდოში — სასურველი, ნებისმიერი.

სანთხეველი — (სარკე, 698-₃) ბაღე
სასროლი.

სანუქვარი — სანატრელი, სასურველი.
სანუფქო — (თიმს., 204-₂₀) სარქპარი,
სამაგიერო.

საოცრებულ — (სარკე, 99-₂) გასაო-
ცრებელი, საკვირველი.

სარაია — (თიმს., 141-₁₆) სასახლე, სრა.
სარიდან (ი) — „ვეფხის ტყაოსნის“
გმირი.

სარფა(ი) — (ანბ. III, 18-₂) დახმარება,
შველა, შემსუბუქება.

სარქარი — (ქება, 28-₃, 33-₃) უფროსი,
ზედამხედველი.

სასწაულებად — (სარკე, 58-₃) დასას-
წავლად.

საფარეხო — (თიმს., 169-₁₉) ღონის მო-
მცემი, გამამხნეველი.

საფერს — (ანბ. I, 16-₂) შესაფერს.

საფიცარი — (ანბ. III, ₁₋₈)
1—დასაფიცებელი;
2—საბუთი;
3—(ნაგულისხმევია მოსეს ორი ქვის
ფიცარი). (ბიბლ.)

საქანელნი ცისანი — (სარკე, 75-₃)
ცის კარები.

სადებლად — (სარკე, 462-₁) შესაღება-
ვად.

საყდრი დამე — (სარკე, 479-₁) საყდრი-
დან.

საყენო — (სარკე, 549-₁) ყენის სადღე-
გრძელო.

საყენსო — (სარკე, 514)
1—დასადგომს, გასაჩერებელს, დასა-
ყენებელს;
2—საყენოს;
3—ხან-დასახმელს.

საყური — (სარკე, 697-₃) სათვალთვალო
ადგილი, საგუშაგო.

საყურ-ჯინჯილი — (სარკე, 487-₆) ყუ-
რის სამკაულები.

საყური — (სარკე, 640-₂, 643-₁) მონადი-
რეთა თავშესაფარი, სათვალთვალო,
სადარაჯო.

საჩქევლად — (სარკე, 697-₁) შესას-
მელად, შესახერხად.

საციდელი — (ქება, 4-₃) განსაცდელი.

საცილობარი — (სარკე, 94-₃) ამბავი.

საცილობარი — (სარკე, 37-₁, 156-₃) ცხო-
ველი, პირუტყვი, სულდგმული.

საწადო — (სარკე, 157-₁) საწადები, სა-
სურველი.

საწეველად — (სარკე, 258-₁) შესაწე-
ვად, დასახმარებლად, სახსნელად, სა-
შველელად.

საწუთრო — (ქება, 28-₂) წუთი-სოფე-
ლი, ქვეყანა, ცხოვრება.

საქერი — (ანბ. III, 19)
1—საქერი;
2—საქერი;
3—დასაქერი, დასაქვებლით ე. ი.
კვერთხით;
4—მოქერი.

სახამსო — (თიმს., 151-₃₈, 204-₇) შესა-
ფერისი, როგორიც ჯერ არს, რო-
გორიც ხამს.

სახარბანი — (ანბ. III—31)
1—სახარბა (წიგნი);
2—სამო ამბავი.

სახელი (ტყავის) — (სარკე, 474-₁) სახე-
ლური, მკლავის სამოსელი.

სახელო — (სარკე, 707-₄) საუფროსო,
განსაგებელი.

სახელს — (სარკე, 525-₁) სახელოს.

სახლეულები — (სარკე, 463-₂) ოჯახის
წევრი.

სახუნდარი — (სარკე, 620-₁) ნადირ-
თათვის მახეს ადგილი

საჯილდოთა — (სარკე, 709-₄) დასა-
ჯილდოებლად, ჯილდოდ.

სდინდესა — (სარკე, 192-₃) ჩამოვიდეს.

სდუმნეთ — (სარკე, 141-₁) დადუმდით,
გაუმდით.

სე — (ზემბი, 6-₁) სამი (ნარდის თამაშში.)

სერანი — (სარკე, 516-₃) იხ. სერანი.

სემ (ი) — ნოეს შვილთაგანი. (ბიბლ.)

სენგარდარეული — (სარკე, 790-₁)
სენზობილი, ნაავადმყოფარი, პირ-
გამოვლილი.

სერაბიმი — ანგელოზის ტიტულია.
(ბიბლ.)

სე რ ა ნ ი — (სარკე, 449-ჯ) გავლა, გასე-
ირება.
სე რ ი — (სარკე, 356-ჯ) ღამე.
სე რ ბ ა — ღამით პურის ჭამა კრისტეს
მიერ თვის მოწაფეებთან ერთად.
(ბიბლ.)
სე ფ ა — საქმიეოდ (ქორწილში) გამარ-
თული გრძელი ფარდული.
სე ფ ე — (სარკე, 490-ჯ 559-ჯ) იხ. სე ფ ა.
სე ფ ქ ა — (სარკე, 683-ჯ) „ფრთხილად
ისარი“ (საბა).
სე ვ ი მ ი ო ნ — (სარკე, 234-ჯ, 238-ჯ) სიმონ
მიმრეკმელი. (ბიბლ.)
ს თ ნ დ ა — (სარკე, 212-ჯ, 214-ჯ) ენება, სუ-
რდა, უნდოდა, ნებადდა.
ს თ რ ა ვ ს ა ო — (სარკე, 356-ჯ) დასაწყ-
თ რ ო ბ ა.
ს ი ბ ლ ი ა ნ ი — (თიმს., 197-ჯ) დაქანცული,
ლონეობილი, დაუსტებელი, დამ-
კნარი.
ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო — (სარკე, 392-ჯ) რო-
მის პაპი (314—335).
ს ი ლ ო ა მ ი — (სარკე, 340-ჯ) მდინარის
სახელია (ნიშნავს „წარმოგზავნი-
ლი“—იოანე, 9-ჯ). (ბიბლ.)
ს ი მ ო ნ — პეტრე მოციქულის სახელია
(ბიბლ.).
ს ი ნ ა (მ თ ა) — მთაგრეხილი არაბეთში
(პალესტინაში).
ს ი ნ ი — (სარკე, 445-ჯ) სპილენძის დიდი
თევზი.
ს ი ო ნ ი — (სარკე, 271-ჯ) მალღობი იერუ-
სალიში; შემდეგში:
1. თვით იერუსალიმი,
2. ტაძარი.
ს ი ს ხ ლ რ ე ვ ი თ — (თბა, 1-ჯ) სისხლგა-
რეულად.
ს ი შ უ რ ი ს ა გ ა ნ — (სარკე, 51-ჯ) ზურის
ძიებით.
ს ი ძ ე ა — (სარკე, 432-ჯ) მრუშება, ავზორ-
ცობა.
ს ი წ მ ი ნ დ ე — (სარკე, 478-ჯ) ზიარება.
ს კ ა ტ რ ა — (ანბ., IV, 20-ჯ) კვერთხი
(უფლები სიმბოლო).
ს კ ო რ ე — (სარკე, 178-ჯ, 395-ჯ) განავალი.
ს ნ ე ბ ა — (ბაასი, 5-ჯ) სენი, კირი, ავად-
მყოფობა.
ს ო ლ ო მ ო ნ [ო] — ურიათა მეფე („სოლო-
მონ ბრძენი“). (ბიბლ.)
ს ო ნ ლ უ ლ ი — (სარკე, 658-ჯ) ფრინველია.

ს ო ფ ე ლ ი — (ქება, 5-ჯ) აქაურობა, ეს
ქვეყანა, ცხოვრება.
ს ო ფ ლ ე უ რ ი — (სარკე, 607-ჯ) სოფლის
მცხოვრებნი.
ს პ ა — ჯარი.
ს პ ა ს ა ე ტ ი — (ანბ. I, 20-ჯ) სარდალი,
ჯარების უფროსი.
ს რ ა — სასახლე.
ს რ ე ა — (სარკე, 229-ჯ) მოსპობა, დაზოცვა.
ს ტ ა ვ რ ა — ოქრომკედით ანუ სირმით
ნაკსოვი.
ს ტ ა ნ ბ ო — (თიმს., 182-ჯ) „პირფართო
სარწყული კურბელი“.
ს ტ ო ვ ა — (სარკე, 332-ჯ) თაღებიანი გა-
ლერეია, პორტიკი (იოანე, 5-ჯ).
ს ტ ო ლ ი — (კიდური, 18-ჯ) მაგიდა.
ს ტ რ ო ლ ა ბ ი — „სავარსკვლავთმრეც-
ხელო იარაღი“ (აქ ბედის გამოსარ-
კვევ იარაღადაა ხსენებული).
ს უ დ რ ი — მეყდრის შესამოსელი ზეწარი.
ს უ ზ ა ნ ი — (სარკე, 807-ჯ) გადასაფენი
ქსოვილი.
ს უ თ — (სარკე, 288-ჯ) სვით, დალიეთ.
ს უ ლ თ ქ მ ა — ამოხენება, ამოხვრა, გა-
ხშირებული სუნთქვა, ქშენა.
ს უ რ ო დ ე ს — (სარკე, 527-ჯ) სურდეს, უნ-
დოდეს.
ს უ ქ ო თ ი — (სარკე, 128-ჯ) ადგილის სახე-
ლია ფევიტებში (Corkoth, Succoth).
ს ფ ე რ ო — (ქება, 1-ჯ) ცის სფერო, თალი.
ს ც თ ე ნ — (სარკე, 51-ჯ) შეცდენ.
ს წ ა ე ლ ო ბ ი თ — (სარკე, 1-ჯ) სწავლით.
ს წ ო ნ დ ე ნ — (ანბ. I, 15-ჯ) აწონიდენ.
ს წ რ ო ბ ი ლ ი — (სარკე, 156-ჯ) ბასაკით
მოსწრებული, დამწიფებული.
ს ქ ე რ დ ა — (სარკე, 748-ჯ) უბრწყინა-
და, უნათებდა, უკიანთებდა.
ს ხ რ ტ ი — (სარკე, 683-ჯ, 684-ჯ) სამწყე-
რაო ჯოხი (საბა).
ს ხ მ უ ლ ე ბ ი — (სარკე, 487-ჯ) დაკიდვ
ბულნი, ჩამოკიდებულნი.
ს ჯ ი დ ი ს — (სარკე, 740-ჯ) სჯიდა.
ს ჯ ი თ — (სარკე, 435-ჯ) დასაწყ.—ს ჯ ა;
გარჯილობით, შრომით.

ბ

ტ ა ბ ლ ი — (სარკე, 662-ჯ, 663-ჯ) საქორე
ნაღარა (საბა).
ტ ა ლ ა ვ ა რ ი — (სარკე, 248-ჯ) კარავი,
საჩრდილობელი.

ტ ა რ ა ს ი — (სარკე, 423-₁) კოსტანტინეპ.
პატრიარქი (VIII ს.)
ტ ე ვ რ ი — (სარკე, 724-₁) ტყე.
ტ კ ბ ი ლ თ ა გ ა ნ — (სარკე, 356-₂) ტკბი-
ლი ღვინით, სასმელით.
ტ კ ე ც ი თ — (სარკე, 168-₂) შეხეთქებით;
გამალებით.
ტ ო რ ი — (ბასი, 35-₂) წიხლი.
ტ ო რ უ ა — (სარკე, 657) ტოროლა.
ტ ფ ო ბ ა — (ანბ., IV, 17-₁) გათბობა.
ტ ყ ა ე ე ბ ა — (სარკე, 626-₂) გატყავება.

უ

უ ბ ა დ ო — (თიმს., 151-₂) ცუდი, უხე-
ირო.
უ ზ ი წ ო — უცოდველი, წმინდა, გაურ-
ყენელი, უმწიკველი ქალწული.
უ ბ რ ა ლ ო — (სარკე, 54-₂) უდანაშაულო.
უ ბ რ ა ლ ო დ — (სარკე, 747-₂) გაუხრწ-
ნელად, უმწიკველად, უცოდველად,
უმანკოდ.
უ გ ბ ი ლ ი — უმი, დაუმწიფებელი.
უ გ ი ო ბ ე ლ ი — (სარკე, 7-₂) დასაწყ.
გ ი ო ბ ა — შეუგინებელი, დაუგმობე-
ლი, არა-ძაგებულის.
უ გ ლ ი ა ნ — (სარკე, 689-₂) ჩაპყრიან.
უ გ მ ი რ ი ს — (სარკე, 313-₂) გაგმირა,
შეარკო.
უ გ რ ძ ნ უ ლ ა დ — (ბიე. 3-₁) მოულოდ-
ნელად, შეუტყობრად.
უ დ ა რ ე ს ო ბ ა — (სარკე, 21-₁) უარე-
სობა.
უ დ გ ე ს — (სარკე, 431-₂) მიუდგეს, მიემ-
ხროს, მიეკერძოს.
უ დ ე ბ დ ა — (სარკე, 745-₁) აძლევდა.
უ ზ ა დ ო — (თიმს., 216-₂) მარტივი, წმინ-
და, ფაქიზი.
უ ზ ე მ დ ა — (სარკე, 377-₂) უზამდა.
უ ზ ე ს თ ე ს ო ბ ა — (სარკე, 19-₁) უკეთე-
სობა, აღმატებულება.
უ ზ ე შ თ ა ე ს — (სარკე, 443-₂) უფრო-
მეტს, გარდამეტებულს.
უ ზ ე შ თ ე — (ქება, 15-₁) უმაღლესი, უკე-
თესი.
უ თ ა ე ა — (სარკე, 315-₂, 322-₁) შეუხრუ-
ლა, გაუთავა.

უ თ ა ე ე ბ დ ი ს — (ანბ. IV, 19-₁) უხრუ-
ლებდა.
უ კ ე ყ რ ა — (სარკე, 545-₁, ქება, 17-₁) მო-
ლხენა, გართობა, დარდის განქარ-
ვება.
უ ლ პ ო ლ გ ო ლ ი — (სარკე, 67-₂) დაუღ-
პობი.
უ მ კ ე ე თ ე ს ი — (სარკე, 188-₂) უფრო
მჭრელი.
უ ნ ი კ ა ნ ი ე ნ ი — (თავგად. 14-₁) ქარ-
თულ წელთაღრიცხვით (ქორონიკო-
ნით) 426 წ., ე. ი. 1738 წ.
უ ნ ი შ ა ტ ო — (თიმს., 140-₃₀) იხ. ნ ი შ-
ა ტ ი .
უ ნ - მ ა ნ ი ა ნ ი — (ქება, 34-₁) ქართული
წელთაღრიცხვით 441, ე. ი. 1753 წ.
უ ე ი კ ნ ი — (სარკე, 352-₁) ბალდადელნი
(საბა).
უ ს ა ს ყ ი დ ლ ო — (სარკე, '367-₂) დაუ-
ფასებელი, მეტად ძვირფასი.
უ ს ე ვ ს — (ანბ. III, 28-₂) დასაწყ. მ ი ს ე-
ვ ა — შესაპყრობად, გინა დასამარც-
ხებლად მოუწოდებს, მიუსევს.
უ ს ი ნ ჯ ო — (თიმს., 192-₂) წუნ-დაუღე-
ბელი.
უ ს მ ე ნ ი — (ანბ. III, 32-₁) სმენას მოკ-
ლებული, ყრუ.
უ ს ტ ა — (ქება, 20-₁) უფროსი ოსტატი,
ხელოსანი.
უ ს უ ა რ ი — 5—10 წ. ვაჟი, ბავშვი.
უ ს უ ლ ა დ — (სარკე, 368-₂) უსულოდ,
მკვდრად.
უ ს უ ლ ი — მოზდენილობა, სიღამაზე.
უ ს უ ლ ი ა ნ ი — (სარკე, 447-₂) მოზდენი-
ლი, ღამაზი, კობა, მოყვანილი.
უ ს უ ლ ი თ — (კიდ., 4-₁, ანბ. I, 29-₂) მოზ-
დომილობით, კეკლუცად, ღამაზად.
უ ს უ ლ ი თ — (სარკე, 467-₁) სულ-გაკმე-
დით, უსუნთქავად, უსაუბროდ.
უ ტ ე ე ე ბ დ ი ს — (ანბ. IV, 19)
1—შეუსევდა, შეუტევდა, მიუშვებდა;
2—უშვებდა, ათავისუფლებდა.
უ ტ ე ყ ე ბ ა — (სარკე, 210-₂) სიმუნჯე,
არ-მეტყველება, უთქმელობა.

უ ლ ბ რ ო ბ — (თიმს., 153-₁₀) არ ლაპა-
რაკობ.

უ ფ რ ო რ ე — მით უფრო, უფრო მეტად.
უ ლ ბ ე ნ — (სარკე, 462-₃) უღებავენ.

უ ყ უ ფ ი — (სარკე, 786-₂) მოთმინება,
დაფიქრება.

უ შ ე ნ ა — (სარკე, 90-₂, ქება, 2-₃) აუშე-
ნა, აუგო, უკეთა, გაუჩინა, გაუყვთა.

უ შ ე ნ-შ ე ნ ო ბ ი თ — (სარკე, 71-₄) უშე-
ნობით (რომელნიც შენთან არ იქნე-
ბიან).

უ ც — (სარკე, 738-₃) უღევს.

უ ც ხ ო უ ლ ბ ი თ — (სარკე, 13-₁) საუ-
ცხოვრო.

უ ძ რ ა ხ ო თ — (ანბ. III, 1-₂) უსაყვედუ-
როთ, გაკიცხოთ.

უ წ ყ ბ უ ლ — (სარკე, 235-₂) ცნობა მი-
წოდებული, გაფრთხილებული.

უ კ ე ო — (სარკე, 182-₃) უკუყო.

უ ხ ა მ ს — (ანბ. I, 5-₄) იხ. ხ ა მ ს.

უ ხ მ ს — (სარკე, 274-₃, 284-₂) უნდა, სტი-
რდება. (იხ. ხ ა მ ს)

უ ხ ა ნ ო — არა-ხანგრძლივი, დღე-მოკლე.

უ ხ რ წ ე ლ ი — ქრისტიანული ღმერ-
თის (და ღვთისმშობლის, აგრეთვე)
წმინდანების) ეპითეტი. (ბიბლ.)

უ ჯ ე რ ო — (სარკე, 782-₂) შეუფერებელი,
რაც არ ჯერ არს.

უ

უ ა ნ დ ი — (სარკე, 440-₂) ხერხი.

უ ა ნ ჯ ი — (ხმები, 7-₂) ხუთი (ნარდის
თამაშში).

უ ა ნ ჯ ი — (ხმები, 7-₂) თათი, ბრკყა-
ლები.

უ ა რ ა ო [ნ ი] — მეფის ტიტული (ეგვი-
პტეში)

უ ა რ ა ო — (ბასი, 36-₂) ბევრიო.

უ ა რ ა ლ ა თ ი — (სარკე, 520-₁₃) ტანთ
გახდა.

უ ა რ ე შ თ ხ უ ც ე ს ი — (სარკე 540-₄)

უ ა რ ე შ ე ბ ი ს (იხ.) უფროსი.

უ ა რ ე შ ი — (სარკე, 540-₁, თავგად., 13-₃)
მსახური, შინა-მოსამსახურე.

უ ა რ ე ა — (სარკე, 764-₂) დაფარვა, და-
მაღვა.

უ ა რ ე ა ნ ა — პეპელა.

უ ა რ მ ა ნ ი — ბრძანების წიგნი, ნებარ-
თვა, დასტურის წერილი, სიგელი.

უ ა ს კ უ ნ ჯ ი — (თიმს., 141-₁₀) ზღაპრუ-
ლი ფრინველი (ლომ-არწივი).

უ ა შ კ უ ნ ჯ ი — იხ. უ ა ს კ უ ნ ჯ ი.

უ ა ჩ ე ნ ი — თმა, ბალანი, ბეწვი.

უ ა ჩ ე ნ ი ე რ ბ ა — (სარკე, 109 ₂, 114-₄)
იხ. უ ა ჩ ე ნ ი.

უ ა ც ე რ ი — (სარკე, 700-₃) თევზის საც-
ერი მახე (გოდორივით).

უ ა ც რ ი — (სარკე, 700-₃) იხ. უ ა ც ე რ ი.

უ ა ც რ ო ბ ა — (სარკე, 700-₄) იხ. უ ა -
ც ე რ ი.

უ ფ ი ნ დ ა ზ ი — (სარკე, 539-₂) ფეხთქვეშ
საგები.

უ ფ რ - მ ი ღ ე ბ უ ლ ი — (სარკე, 725-₂)

ფერ-მკრთალი, ფერ-წასული.

უ ფ რ ო ბ ი თ — (სარკე, 495-₃) მოფერე-
ბით.

უ ფ რ ც ხ ა ლ ი — (სარკე, 38-₂) გვერდის
წიბო.

„უ ფ რ ხ ი ს ა“ — (სარკე, 577-₃, 579-₃) გუნ-
დური ცეკვა, „მრავალთ მობმით
როკვა“ (საბა).

უ ფ შ რ ი — (სარკე, 589-₂, 601-₁) დაჭიმვა,
დაძაბვა.

უ ფ ა ლ ნ ი — (ანბ. I, 22-₃) თასები, სას-
მისნი (აქ. ლაწვის ეპითეტი).

უ ფ რ ი — (ხილ., 17-₄, 37-₂) მოხუცი, ბე-
ბერი.

უ ფ ის ტ ა — (ხილ., 31-₁) ბუსტულის ნა-
ყოფი (საბა).

უ ფ ი ც ხ ა დ — (სარკე, 573-₂) ჩქარად.

უ ფ ი ც ხ ო ბ ი ს დ რ ო — (სარკე, 636-₃)
გვალვის დროს.

უ ფ ლ ო ბ ა — (სარკე, 47-₄) უფლება, ხელის-
უფლება, უფროსობა.

უ ფ თ ე ა — (ანბ. III, 22-₁) მოდუნება,
მოშეება.

უ ფ ლ ო რ ც ი — ვიწრო ქუჩა, შუკა.

უ ფ ო ნ ბ ს ა — (სარკე, 442-₂) ღვრას.

უ ფ რ ი გ ი ა — (სარკე, 352-₄) ძვ. ისტ. ქვე-
ყანა მც. აზიის ჩრდილო-დასავლეთ
ნაწილში.

უ რ უ ლ ი — ოქროს (გინა ვერცხლის)
ფული.

უ რ ხ ი ე — (ანბ. IV, 22-₂) ფეხ-და-ფეხ,
ქვეითად.

ფსალმუნება — (სარკე, 239-ჯ) იხ.
ფსალმუნი.

ფსალმუნი — ებრაელების რელიგიურ-
მისტიური ლირიკული საგალობელნი.
(ბიბლ.)

ფუტა — (თიბს., 180-27) აბანოში სახმა-
რი ზეწარი.

ფუცება — (ანბ. III, 18-1) ფიცი, და-
ფიცება.

ფუცი — ფიცი.

ქადაგი — მეტყველი, მშობელი, მოამბე,
მქადაგებელი.

ქათალ-მალაყი — (სარკე, 601-ჯ)
მარჯვედ მოქნევა, შეტრიალება.

ქათიბი — (სარკე, 808-1) მოსასხამის
სახეა.

ქათმის ხმობამდი — (სარკე, 551-1)
გათენებამდი.

ქალები — (თავგად., 13-1) ძალი; ცინი-
კი; ამ შემთხვევაში — სახელია.

ქალკედონი — ქალაქი მცირე აზიაში
(ანატოლია), ნიკეას (იხ.) ჩრდილო-
დასავლეთით.

ქალწული — ქრისტიანული „ღვთის-
მშობლის“ ეპითეტი. (ბიბლ.)

ქამანდი — (თიბს., 149-22) სასროლი
თოკი.

ქამბი — ნოეს შვალთაგანი. (ბიბლ.)

ქანი — (თიბს., 148-6) საბადო.

ქებინი — მარი, მზითვი.

ქებისად — (სარკე, 173-2) საქებრად.

ქეთევანი — (თავგად., 10-2) თეიმუ-
რაზ II-ს ქალი.

ქენება — (თიბს., 147-22) ხეფნა, თხო-
ვნა, მუდარა.

ქერაბინი — ანგელოზის ტიტულია.
(ბიბლ.)

ქეშიკი — (თიბს., 189-22) დარაჯი, მცვე-
ლი.

ქვაბი — (თიბს., 215-22) გამოქეპებული.

ქვეითობა — (სარკე, 706-2) ქვეითა ჯა-
რი, ფეხოსანი ჯარი.

ქვესა — (სარკე, 275-4) ქვეშ, დაბლა.

ქვიშარი — (ხმა, 7-4) ნარდში „ხოლოდ
მჯდომი პაიკი“ (საბა).

ქიშ — (ხმები, 11-2) კადრაქში — მუქარა
მეფეს.

ქიშირის ქვეყანა — პრთენიცია
ჩრდ. ინდოეთში.

ქიჩილოვი — (სარკე, 602-2) ბურთა-
ობაში ერთ-ერთი ხერხთაგანი.

ქილა — (სარკე, 199-2) მომხდარა, გაყე-
თებულა.

ქორბუდიანი — (სარკე, 628-2) მრავალ-
სართულიანი, განტოტებული.

ქოსი — (ხმები, 11-1) გამარჯვება; ბან-
კოს თამაშის ერთ-ერთი სახეთაგანი
(საბა).

ქრისტენა — (სარკე, 383-1) მირონის
ცხება. (ბიბლ.)

ქულბაქი — (თიბს., 210-6) დუქანი, საწყობი.

ქულეხსა — (სარკე, 659-2, 679-1) ბარტყე-
ხსა, მართვეხსა.

ქურთუკი — (სარკე, 521-1) ტანზე წამო-
სასხამი.

ქვეით — (ანბ. IV, 8)

1 — დაბრუნებით, დინებით;

2 — დაქცევით;

3 — დასმით;

4 — მოქცევით.

ლ

ლალა — (სარკე, 676-2) ფრინველია.

ლალაღისი — (სარკე, 170)

1 — ხმა, ამბავი;

2 — ხმა-მალა მოლაპარაკენი.

ლებული — (სარკე, 553-2) გაღებული,
ლია.

ლელე — (სარკე, 130-2) ხევი.

ლეინოში შევლე — (სარკე, 577-2)
დათვრებია.

ლირსა — (სარკე, 524-2) ღირებულსა.

პ

ყაბახი — ისრის გატყორცნაში შესაჯი-
ბრი მოედანი; მოედანზედ ჯირითით
სროლა.

ყადი — მუსლიმანთა მოსამართლე და
სასულიერო პირი.

ყაენი — სპარსეთის მეფე, შაჰი.

ყავლი — (სარკე, 627-1, 646-1) ვადა, და-
ნიშნული დრო.

ყახა — (თიბს., 165-6, 169-22) ტანჯვა,
წვალება.

ყათარი—(თიმს., 210-6, 211-37) ჯოგი, ჯარი, გროვი.
 ყაისი — „ლელი-მაჯუნნიანი“-ს გმირი (მაჯუნნი).
 ყალთად—(ანბ. III, 25-2) შეცდომით, მოტყუებით, უპყულობით, უმეტრებით.
 ყანდარი—(თაგად., 6-2) ქალაქი ავღანისტანში.
 ყაპყი—(სარკე, 632-1) მცირე თოვლი.
 ყარაჯი—(ზმა, 3-2) კოკლობა.
 ყარყაში—(თიმს., 209-18) დავა, ყაყანი, ალიაქოთი, აყალ-მაყალი, აურ-ზაური.
 ყაფაზა—გალია.
 ყაფიჩები—(სარკე, 480-1) დასაწ. ყაფუჩი, ყაფიჩი—მეკარე.
 ყეირილობა—(სარკე, 622, 631-2) ნადირთა ძახილი.
 ყეიანი—(ანბ. I, 11-2) გალობენ.
 ყიზილბაში—(ზმა, 3-2) ირანი, ირანელი.
 ყიზილი—(ზმა, 1-2) წითელი, ოქროსფერი, ოქროსი.
 ყიმაღ—(თიმს., 153-28) ნაქუწ-ნაქუწად, წვრილად, ნაფლეთებად.
 ყინელი—(ანბ. IV, 17-1) ყინვა, დიდი სიცივე.
 ყირით—(სარკე, 605-1) დასაწყ. ყირა—ცხოველის აღმართვა.
 ყირმიზი—წითელი, ლამაზი, ლალისფერი.
 ყიფი—ამჟყი.
 ყოდალი—(სარკე, 589-2) ისარი სამფრთოსანი (საბა).
 ყოვლფერი—(სარკე, 433-2) ყოველნაირი.
 ყოშარი—„ოთხი კოჭით თამაში.“
 ყოფასა—(ანბ. IV, 17-2) ყოფნას.
 ყრდილა—(სარკე, 268-1) ყარს, ცუდი სუნი უდის.
 ყრჩოღის—(თიმს., 192-24) უდიოდა.
 ყრჩის—(ანბ. I, 20-2) სუნი უდის, აკმევს.
 ყუ—(ზმა, 3-1) ცუდად მსმენი, უსმენობით დაავადებული.

ყუთახი—(სარკე, 588-2) მოკაზმული ცხენის სამკაული.
 ყულე—მონა, ყმა.
 ყულუხი—(სარკე, 547-4) კულუხი—ლენის ლალის ამკრეფი.
 ყუმარბახი—(სარკე, 785-2) ყუმრის (იხ.) მოთამაშე.
 ყუმაში—(ზმა, 3-1) კუმაში, ლარი, ნაქსოვი (საბა).
 ყუმარი—(სარკე, 784-2) იხ. ყომარი.

ზ

ზაბაში—(ანბ. I, 26-1) ვაშა!
 ზათირობა—(სარკე, 540-1 თაგად., 13-2) შიკრიკობა.
 ზამათი—(ზმა, 11-2) დამარცხება, განადგურება (პაღარაში).
 ზამი—სანთელი; სირია, დამასკო (ქალაქი).
 ზარბათი—ტბილი სასმელი.
 ზარიფი—(თიმს., 210-2) ბრწყინვალე, ბრწყვიალა, მოელვარე.
 ზეაბეზდეს—(სარკე, 767-2) დააბეზდეს.
 ზეახაშს—(სარკე, 77-2) შერეკავს, შეიყვანს.
 ზეაძნელა—(სარკე, 252-2) შეაწუხა, ცუდად გახადა.
 ზეეყო—(სარკე, 40-2) შეუერთდეს, დაუკავშირდეს.
 ზევადრი—(ქება, 19-1) შევადარებ.
 ზეთადები—(სარკე, 421-2) გათავდება.
 ზეთად—(სარკე, 194-2) გაშმაგებით, გახელებით.
 ზეთი—(სარკე, 533-2) ჩქარი, სწრაფი.
 ზეიშკები—(სარკე, 24-2) შეიშკობა.
 ზეიქვა—(სარკე, 87-2) აიყვანა, მიიღო.
 ზეიქცენ—(სარკე, 516-2) დაბრუნდენ.
 ზემაკლო—(კიდ., 11-2) დამაკლო.
 ზემაძყარი—(სარკე, 497-2) შემომყარე.
 ზემართა—(სარკე, 253-1) მიჰმართა, შეუდგა.
 ზემთხევი—(ქება, 12-2) შეხავებით, შერწყმით, შერევით.
 ზემოღოშას—(სარკე, 646)
 1—შემოდგომას (წლის დრო);
 4—მიდგომას, ალყის შემორტყმას.

შე მ წ უ ხ რ ე ბ ა — შეღამება, მოსალაშუ-
რება.

შენ ა ჯ ა რ ი — (სარკე, 523-ჯ) მიკრული,
მკიდროდ მიახლოებული, შეკრებილი
თავმოყრილი, შეერთებული.

შენ ე ბ ი თ — (სარკე, 119)

1 — შენი ნებით, რაგორც გინდოდეს;

3 — აშენებით;

4 — დადებით.

შენ ი ა — (სარკე, 774-ჯ) შენაო.

შენ ს ა გ ე ა ნ ი — (სარკე, 447-ჯ) შესაფერი-
სი.

შენ ს ა მ ს გ ა ე ს ი — (ანბ. I, 2-ი) შესაფე-
რისი, საკადრისი.

შენ ს ა წ ე ვ ა დ — (სარკე, 211-ჯ) დასახმა-
რებლად, მოწმედ.

შენ ს ა ხ ე ვ წ ა დ — (სარკე, 769-ჯ) შესახვე-
წებლად, შესავედრებლად.

შენ ს ე ე ნ ე ბ უ ლ ი — (სარკე, 310-ჯ) გარ-
დაცვლილი, შეცდარი.

შე უ დ გ ა — (სარკე, 189-ჯ) მისდია, გაჰყვა.

შე უ დ გ ა ნ — (სარკე, 276-ჯ) გაჰყვნ, მის-
დიეს.

შე,უ ვ ი დ ა — (თიმს., 213-ე) შეედავა, მოს-
თხოვა.

შე ფ ე რ ე ბ უ ლ ი — (სარკე, 489-ჯ) შესა-
ფერისი, რაგორც ჰშვენის.

შე ფ რ ფ ი ნ ე ი თ — (სარკე, 511-ჯ) საგან-
გებო სიხარულით.

შე ფ ქ ე ე ნ ი თ — (ანბ. IV, 31-ჯ) დაამტ-
ვრიეთ. დაღეწეთ.

შე ქ ც ე ვ ა — (სარკე, 516-ჯ) გართობა,
მხიარულობა.

შე შ ი — (ხმები, 7-ჯ) ექესი (ნარდის თა-
მაშში).

შე ძ რ წ უ ნ ე ბ ა — შეშინება.

შე წ მ ა ს ი ლ ი — ხელოვნურად აწყობი-
ლი, გადაგრეხილი, კარგად შეზავე-
ბული.

შე წ უ ხ ნ ე ს — (სარკე, 285-ჯ) წეწუხდენ.

შე ქ ე ვ რ ი დ ა — (სარკე, 98-ჯ) შებოჰავდა,
შეჰკარადა.

შე ჰ ე ვ ა რ დ ა — (სარკე, 733-ჯ) შეუყვარ-
და.

შე ჰ ე ვ ა რ დ ე ბ ი ს ა — (სარკე, 111-ჯ) შე-
უყვარდება.

შე რ ე ბ ი ს — (სარკე, 432-ჯ, 434-ჯ) ილლ-
ება, იჰანცება.

შთ ა ყ ო ს — (სარკე, 286-ჯ) ჩავოს, ჩაუშ-
ვას.

შ ი ე ი ს — (სარკე, 388-ჯ) შია, შიმშილობს.

შ ი ნ ა რ ე — (სარკე, 776-ჯ) შინ.

შ ი ხ ი — მოხუცებული, საპატიო პირი.

შ ლ ი ა — (სარკე, 539-ჯ, 540-ჯ) გაშლილია,
დაფენილია.

შ ო ბ ი თ ა — (ანბ. III, 32-ჯ) შობითგან,
დაბადებიდან.

შ უ ა მ დ ი ნ ა რ ე — (სარკე, 352-ჯ) მესოპო-
ტამია, ქვეყანა მცირე აზიაში (ორი
მდინარის — ტიგროსის და ეფრა-
ტოსის — შუა).

შ უ შ ა რ ი — ცეკვა, როკვა.

შ უ შ პ რ ო ბ ა — (ხმები, 4-ჯ) როკვა, ცეკვა.

ჩ

ჩ ა ა დ უ ჟ ა — ჩაადურთხა.

ჩ ა დ რ ი — ქალის პირსახის წინსაფარი.
(ჯანსაყ. მუსლიმანებში).

ჩ ა ე გ ღ ო ს — (სარკე, 620-ჯ) ჩათვალის.

ჩ ა ლ ი ა ნ ი — (სარკე, 635-ჯ) ჩალით მო-
ფენილი ბუნაგი ანუ სადგომი.

ჩ ა მ ო ა ხ დ ი ნ ო ს — (სარკე, 539-ჯ) ჩამო-
იყვანოს.

ჩ ა მ ო ჰ ე ვ ა — (სარკე, 745-ჯ) დაყაბულ-
და, დთანხმდა, დანებდა.

ჩ ა ნ ა ხ ი — (თიმს., 210-ჯ) საწყაო.

ჩ ა ნ ც ა — (ანბ., I, 27-ი) კიდევაც ჩანს,
მოჩანს.

ჩ ა რ ი — (ხმები, 7-ი) ოთხი. (ნარდის თა-
მაშში).

ჩ ა რ ჩ ა მ ი — (თიმს., 168-ჯ) ხელ კა-
ლათა.

ჩ ა ს ა ყ ო ლ ე ბ ი — (სარკე, 484-ჯ) ადგი-
ლის რიგის დატეით.

ჩ ა უ გ დ ე ბ ე ნ — (სარკე, 612-ჯ, 687-ჯ)
ჩაუთვლიან, მიიღებენ.

ჩ ა უ ქ ი — ცქვიტი, მარდი.

ჩ ა ფ ა რ ი — (თავგად, 5-ი) შიკრიკი,
მღეფარი.

ჩ ე მ თ ე ნ ა — (ქება, 33-ი) ჩემთვის.

ჩ ე ნ ა — (სარკე, 453-ჯ) ხედვა.

ჩ ე ე ნ ე ბ ა (ა) — (სარკე, 208-ჯ) მოჩენე-
ბა, ზმანება.

ჩვენებულად — (სარკე, 227-₁) სიზმ-
რად, მოჩვენებად.

ჩირაღდანო — სანთელი, შანდალი,
სასანთლე.

ჩირაზოანი — (სარკე, 488-₁ 536-₁)
ჩირაღდანო (იხ.), ილუმინაცია.

ჩოგანი — (სარკე, 592-₂) საბურთალი
კაეი (საბა).

ჩული — (თიმს., 148-₂₁) ზედსაფარი, სა-
ხურავი.

ც

ცთომილი — პლანეტა.

ცივიანი — (ანბ. I, 11-₁) ცივა.

ცრული — (სარკე, 65 ₁) „შეცურული,
ცრემლით შეება“ (საბა).

ცუღმადი — (რუსთველი, 4-₄) ცუდი,
უხეირო.

ცქაფად — (ანბ. III, 28-₂) ფიცხლად,
სწრაფად.

ცხედარი — (სარკე, 254-₁, 336-₂₁) ლო-
გინი, ტახტი.

ცხოვნების — (სარკე, 185-₂) იცო-
ცხლებს.

ძ

ძალგიც — შეგიძლია.

ძალგიძ — იგივეა, რაც ძალგიც.

ძარი — (სარკე, 660-₁) „ქორის საჯღო-
ში გოდორი“ (საბა).

ძგიდე — (სარკე, 79-₁) ტბრი.

ძეკაციხა — იესო ქრისტეს ეპითე-
ტია. (ბიბლ.)

ძელი — (ანბ., I⁴, 22-₁) მოჭრილი ხე,
სვეტი, ბოძი.

ძეობა — (სარკე, 574-₂) შეილის შეძე-
ნის გამო ლხინი.

ძვრა — (სარკე, 319-₁) მიწის ძვრა.

ძვრისა — (სარკე, 379-₂) მიწის ძვრის.

ძლითა — (სარკე, 128-₂) ძალით, ღო-
ნით.

ძნიად — (ანბ. III, 1-₁) ძნელად, იშვი-
ათად.

ძნობილი — (სარკე, 156-₂) შეწყობი-
ლი, ქებული.

ძოწეული — წითელი ფერის ძე. ქსო-
ვილი.

ძოწი — (ანბ. I, 22-₂) წითელი ფერი.
(ბაგეების სინონიმი).

ძვრა — (სარკე, 189-₂, 194-₄) ქარიშხა-
ლი.

ძღნობა — (სარკე, 437-₄, 562ბ-₃) ძღვე-
ნის მირთმევა.

წ

წაგეკიად — (თიმს., 171-₂) შეგემო-
ნევა, მოგივიდა, დაგეშართა.

წავლონ — (სარკე, 623-₄) გაიარონ, მო-
იარონ.

წათი — (სარკე, 293-₄) შუბი.

წამიელია — (ქება, 4-₂) მიცხოვრია,
გამივლია.

წამწამება — (სარკე, 756)

1—წამწამი (თვალის);

2—უცბად დაებადა;

3—მოსვენება;

4—მუდამ წვალება, ტანჯვა.

წამწენელი — (სარკე, 677-₂) რომე-
ლიც დეწევა, დამწევი.

წარელონ — (სარკე, 623-₄) გაიარონ
მიმოიარონ.

წარწყმდა — (თიმს., 156-₂₀) დაიკა-
რგა.

წარწყმედს — (ქება., 29-₄) გააფუ-
კებს, გააოხრებს, დაღუპავს.

წარხდა — (სარკე, 179-₁) გავიდა.

წარჰკეთს — (სარკე, 294-₄) მოსჯრის.

წერილთა მცნებანი — (სარკე, 564-₂)
„საღვთო წერილთა მცნებანი.

წვეობით — (სარკე, 158-₂) მოწვევით.

წვრთა — (სარკე, 95-₄) დარიგება.

წვრილად — დაწვრილებით.

წინა-დაცვეთილობა — ებრაული
.რიტუალი.

წინა-მეტყვეი — (სარკე, 211-₄ 368-₁)
წინასწარმეტყველი, მოამბე.

წინარეკურთხევის საგან —
(სარკე, 116-₄) კურთხევის წინ, კუ-
რთხევამდე.

წინარი — (სარკე, 483-₂) წინ-მდგარი,
დაწინაურებული, ადრინდელი, უწი-
ნდელი.

წონანი — (სარკე, 822-₂) აწონვა, გა-
ზომვა.

წული — შილი.

წუთხი — (სარკე, 178-₂) სისხლნარევი,
ბალღამი.

წყლტუ — (სარკე, 109-ჯ) უბალნო, უთ-
მო, contr. — ფაჩენიერ (იხ).
წყურვილსა — (სარკე, 308-ჯ), მოწყუ-
რებულს, მწყურვალეს.

ჰ

ჰავლეგი — (სარკე, 582-ჯ) ნაწნავი თმა,
დალალი.
ჰამეგბსა — (სარკე, 522-ჯ) სკამენ, შეს-
კამენ.
ჰანკრობი — (სარკე, 75-ჯ) წყლიანი
ადგილი, სველი ადგილი.
ჰორტიყი — (სარკე, 659-ჯ) ვარია-ხო-
ხობი.
„ჰრელ“ — (სარკე, 504-ჯ) სიმღერა.
ჰურვილი — (ანბ. I, 31-ჯ) შეიარაღე-
ბული.

ბ

ბადუმი — მოსამსახურე ქალი.
ბალენი — (სარკე, 128-ჯ, 171-ჯ.) სამო-
სელი, მაზარა.
ბალვათი — ცალიერი, თავისუფალი,
გამხოლოებული.
ბალეით — (სარკე, 764-ჯ) წვით, ვნე-
ბათა ღელვით.
ბალიჩა-ფუჩი — (სარკე, 476-ჯ) „კედ-
ლის ფარდა-ხალიჩა“
ბალკიდონი — იხ. ქალკედონი,
ქალკიდონი.
ბამდა (ხამს) — საჭირთა, აუცილებელი,
ეგები.
ბამლი — ფეხსაცმელი.
ბამს — ჯერ არს, უნდა, საჭირთა.
ბამსა — (სარკე, 280-ჯ) იხ. ხამს.
ბამსო — (სარკე, 281-ჯ) იხ. ხამს.
ბანოდენ — (სარკე, 58-ჯ) აგვიანებდენ.
ბარება — (სარკე, 213-ჯ) ანგელოზმა ხა-
რა მარიამს, რომ მას ეყოლება შვილი
(ქრისტე. ეკლესია დღესასწაულობს
25 მარტს — ბიბლ.).
ბართ — (სარკე, 156-ჯ) ხარების.
ბასი — (სარკე, 187-ჯ) რჩეული, წარჩი-
ლებული, აშკარა, პირდაპირი, მოუ-
არიდებელი.
ბატაური — (თიმს., 180-ჯ) ჩინური.
ბდომა — (ბიჟინ, 3-ჯ) ამოხდომა, ამო-
სვლა.
ბელ-გამოვლობა — (თიმს., 173-ჯ)
ხელ-მარდობა, სწრაფი საქმიანობა.

ბელითა — (ბასი, 13)

1 — გახელბულად;

2 — ხელით.

ბელს — (სარკე, 718-ჯ) გახელბულს.
ბეანჯი — ხრიკი, ფანდი, დაბრკოლება.
ბეაშადი — საიდუმლო.
ბვიდოდე — (სარკე, 45-ჯ, 56-ჯ) დადი-
ოდე, დაიარებოდე.
ბვიმილით — (სარკე, 180-ჯ) უძილო-
ბით, სიფხიზლით.
ბივილობა — (სარკე, 631-ჯ) ნადირთ
ძახილი.
ბიზანი — (ანბ. III, 11-ჯ) ღტოლვილი,
გაქტეული, გაზიზნული, თავშესაფა-
რის მძებნელი.
ბისაშე — (ანბ. IV, 4-ჯ) ხისგან.
ბლათი — (სარკე, 401-ჯ) ხრიკი, ფანდი,
ზაკვა, მაცდურება, ეშმაკობა.
ბლმებითა — (სარკე, 510-ჯ) ხმლებით.
ბმობა — (ანბ. IV, 17-ჯ) ყივილი.
ბმობდა — (სარკე, 5-ჯ) ამბობდა, ლა-
პარაკობდა.
ბომე — (სარკე, 760-ჯ) ხომ.
ბომლი — (ქება, 14-ჯ) ვარსკვლავი კრე-
ბული, გუნდი; ქალი.
ბოქიქი — (სარკე, 572-ჯ) მცირე აქვანი
(საბა).
ბრდალი — (სარკე, 156-ჯ, 184-ჯ) ტაკი,
ღედალი ცხენი, გინა ვირი.
ბრიკა — (სარკე, 525-ჯ) „მაჯის შესაკ-
რავი კავი“.
ბრმალი — ხმალი.
ბუიანი — (თიმს., 148-ჯ) ავ-ზინანი,
ურჩი.
ბულა — (ბიჟინ, 3-ჯ) სამეურნეო ნაგებო-
ბა, რომელშიც ინახავენ სურსათ-
სანოვავებს.
ბუნდი — ბორკილი, მახე.

გ

გაგი — (ანბ. III, 17-ჯ) დაბალ-ჩირგვი-
ანი ადგილი.
გალაბი — „ღედაწული“ (საბა); ოჯახი,
კოლ.შვილი.
გალადი — გალათი, თავის წარმკვეთი.
გალინხი — (ხილ., 9-ჯ) — კლავდაუს
ქალენი, ანტიური ქვეყნის ცნობილი
ეკიმი — მეცნიერი (II-ს.).

ჯამბაზი — (სარკე, 440-₃) ეპეილიბ-
 რისტი, საბელზე მოსიარულე, იხ.
 მუშაითი.
 ჯანინოზი — იხ. ჯალინოზი.
 ჯდომამდი — (სარკე, 551-₄) დაჯდო-
 მამდი.
 ჯედ — (სარკე, 190-₁) იჯექი.
 ჯეირანი — ქურციკი, გინა გარეული
 თხა.
 ჯელგა(ი) — (სარკე, 607-₂, 608-₂, 613-₄)
 მონადირეთა ჯგუფი.
 ჯერანი — (სარკე, 608-₁ თიმს., 41-₁₈)
 იხ. ჯეირანი.
 ჯერთ — (სარკე, 37-₈) ჯერ, ჯერ-ჯერ-
 ლბით.
 ჯილაბდარი — (თაგად., 13-₁) მე-
 ბჟანდე, მეუზანგე
 ჯიქი — (ხმა, 4-₄) ვეფხისებური მტაცე-
 ბელი ოთხფეხი.
 ჯილა — (ქება, 16-₁) თავის მოსართავი
 სამკაული, „დიდებულთ თავსარკო-
 ბი“ (საბა).
 ჯიჯინი — (ხმები, 2-₄) ყაყანი, ხმაუ-
 რობა, ლანძლევა-გინება.
 ჯომარდი — (ანბ. I, 34-₄) გულადი,
 მეღვარი, გმირი.

ჯორაბი — (სარკე, 526-₂) ფერხთსამო-
 სი, წინდა.
 ჯრანი — (სარკე, 527-₁) შეკრება, შე-
 ქუჩება.
 ჯუფთი — წყელი, ტოლი.

ჰ

ჰეროდე(ი) — იხ. ეროდე; ურიათა
 მეფე (რომლის დროს ვითომდა დაი-
 ბადა ქრისტე, (ბიბლ.)
 ჰინა — იხ. ინა.
 ჰევენ — ტრაბანოზი.
 ჰერძალევედა — (სარკე, 725-₄) ერი-
 დებოდა, ეკრძალებოდა.
 ჰონორი — იხ. ონორი.
 ჰრიდე — (სარკე, 100-₁) მოერიდე.
 ჰრომნი — (სარკე, 353-₂) რომის მკვი-
 დრნი, რომაელები.
 ჰუმროზი — ჰომეროსი.
 ჰუნე — ცხენი.
 ჰქარაო — (შალ., 36-₁) უბერავო, ტყუ-
 ილს ამბობო.
 ჰხადის — (სარკე, 92-₂) მოუწოდებს,
 თვლის, ნიშნავს.
 ჰხენილა — (სარკე, 188-₂) ჰხნავდა.

ს ა ძ ი ე ბ ლ ე ბ ი

I. საკუთარი სახელები

აბელ(ი)—(სარკე) 52-₂, 54-₃, 54-₁.

აბესალომ(ი)—(თიმს.) 156-₂₇.

აბრაამ(ი)—(სარკე) 91-₃, 94-₄, 95-₁...

ადამ(ი)—(სარკე) 35-₄, 37-₁, 38-₁... (ქება)

2-₃, 3-₁; (IV ანბ.) 4-₃, 7-₂, 19-₄, 29-₄;

(თიმს.) 141-₂₈...

ადიგოზალ(ი)—(თავგ.) 13-₃.

ადრიანოს პაპი—(სარკე) 422-₃.

აეთანდილ(ი) — (სარკე) 716-₃, 721-₃...

(I ანბ.) 19-₃; (რუსთვ.) 5-₄...

ალექსანდრე [ბუტურლინი]—(I ანბ.) 36-₄.

ალექსანდრე [მაკედონელი] — (თიმს.)

205-₁₂.

ამილახვარი—(თავგ.) 1-₄.

ანა („ლეთისმშობლის“ ღედა)—(სარკე)

503-₄.

ანატოლიოს პატრიარქი—(სარკე) 408-₁.

ანასტასი —(სარკე) 424-₃.

ანნა მღვდელმთავარი—(სარკე) 298-₈.

ანტონ კათალიკოზი—(ქება) 7-₁.

ანუშირვან—(თიმს.) 155-₆.

არიოზ(ი)—(სარკე) 393-₄, 394-₁, 395-₁...

არისტოტელე—(თიმს.) 205-₁₂, 215-₂₃.

არონ(ი)—(სარკე) 201-₁.

ასლან თავადი—(თავგ.) 11-₂.

ასმათ(ი)—(სარკე) 718-₁, 732-₄, 733-₁...

ალათონ პაპი—(სარკე) 416-₄.

ბაკურ(ი)—(სარკე) 496-₄.

ბარაბა ავახაი—(სარკე) 301-₃, 302-₃.

ბარამი—(თავგ.) 11-₃.

ბარბარე ალექსანდრეს ასული — (I ანბ.)

36-₄.

ბარბარე (წმ.) — (I ანბ.) 4-₂, 8-₂.

ბარტიმეოსი—(სარკე) 338-₂.

ბისტიკა—(რუსთვ.) 12-₄.

ბოლრატი(ი)—(თიმს.) 215-₂₄.

გაბრიელ(ი)—(სარკე) 206-₂, 214-₂.

გაიანე—(I ანბ.) 5-₂.

გაიოს(ი)—(სარკე) 416-₄.

გიორგი (თავადი)—(თავგ.) 11-₂.

გიორგი (პატრიარქი)—(სარკე) 417-₁.

გოგიაური—(ბიუინა) 4-₃.

გრიგოლ ღვთისმეტყველი—(სარკე) 399-₁.

დავით(ი) (კახელი თავადი)—(თავგ.) 11-₂.

დავით(ი) (ურიათა მეფე)—(სარკე) 212-₁,

215-₁, 217-₁... (IV ანბ.) 21-₂, 31-₃.

დავით(ი) (მღვდელი)—(თავგ.) 11-₄.

დამასო პაპი—(სარკე) 398-₃.

დარია—(I ანბ.) 26-₄.

დიოსკორე მწვალებელი—(სარკე) 408-₃.

ევა—(სარკე) 41-₂, 50-₂, 502-₁...; (IV ანბ.)

4-₄; (თიმს.) 141-₂₈.

ევტიქი პატრიარქი—(სარკე) 412-₄.

ევფემია—(სარკე) 410-₂.

ელია —(სარკე) 187-₄, 191-₃...; (თიმს.)

205-₆.

ელისაბედ(ი)—(სარკე) 201-₂, 209-₃...

ელისე—(სარკე) 188-₁, 189-₃, 190-₃...

ემმანუილ(ი)—(სარკე) 223-₃.

ენუქ(ი)—(თიმს.) 205-₆.

ეპიტროპე—(სარკე) 402-₃.

ერეკლე I — (ქება) 12-₁.

ერეკლე II—(თავგ.) 10-₄, 11-₁; (ქება) 6-₃.

ერისთავი—(თავგ.) 1-₄.

ესაია—(სარკე) 221-₂, 223-₁; (IV ანბ.) 2-₃.

ესავი—(სარკე) 106-₄, 107-₃, 109-₁...

ვახტანგ(ი)—(ქება) 13-₁, 16-₃.

ვიკენტოს(ი)—(სარკე) 392-₄.

ვირიგელიოს(ი)—(სარკე) 412-₂.

ვისი—(სარკე) 743-₁, 744-₂, 746-₁, 747-₃...

(თიმს.) 169-₆.

ვიტონ—(სარკე) 392-₄.

ზაალ (კახელი თავადი) — (თავგ.) 11-₉.
 ზაალ (ფალავანი) — (თიმს.) 205-₈.
 ზაქარია (წინასწარმეტყველი) — (სარკე) 271-₁.
 ზაქარია (იოანე „ნათლისცემლის“ მამა) — (სარკე) 194-₁, 200-₃...
 ზილიზანი — (სარკე) 754-₁, 755-₄, 756-₂, 761-₃, 763-₃, 765-₃; (ზებები) 1-₃; (თიმს.) 153-₂₀.
 ზოსიმე ხარკაშნელი — (თავგ.) 2-₂.
 ჭეროდე — (IV ანბ.) 5-₁.
 თავყარხან — (თიმს.) 139-₆.
 თარხან — (თავგ.) 1-₄.
 თევდორე ფარანელი — (სარკე) 418-₁.
 თევდოროსი — (სარკე) 416-₄.
 თევდოსი დიდი — (სარკე) 398-₂.
 თეოდოსი მცირე — (სარკე) 402-₁.
 თეოდ. ლამაზისა — (ბიერინა) 4-₂.
 თინათინი — (სარკე) 716-₂, 725-₁, 736-₂, 741-₃; (რუსთვ.) 4-₃, 8-₃, 17-₂.
 თომა მარჩბივი — (სარკე) 258-₁; (ქება) 33-₃.
 თომა (ურწმუნო) — (სარკე) 323-₄, 326-₂, 328-₁...
 იაკობ (ი) (იოსების მამა) — (სარკე) 103-₄, 107-₁, 109-₁...
 იაკობი (ქრისტეს მოწაფე) — (სარკე) 246-₃, 367-₂.
 იაფეტ — (სარკე) 65-₄, 76-₄.
 იესო (ქრისტე) — (სარკე) 216-₄, 236-₁, 248-₂, 250-₂...
 იესო ნაზარეტელი — (სარკე) 321-₂.
 იოაკიმე — (სარკე) 503-₄.
 იოანე („ნათლისცემელი“) — (სარკე) 204-₄, 210-₄, 243-₂.
 იოანე (ლეთისმეტყველი) — (სარკე) 252-₁, 280-₁, 323-₂.
 იობ — (სარკე) 154-₄, 155-₂... 187-₂...
 იოველი — (სარკე) 356-₄.
 იოთამ ზამზამე — (თავგ.) 12-₂.
 იოსებ არიმათიელი — (სარკე) 313-₄, 315-₂.
 იოსებ (ი) (იაკობის შვილი) — (სარკე) 752-₁, 753-₂... (თიმს.) 153-₂₀, 161-₂...
 იოსებ (ი) (ქრისტეს შერქმეული მამა) — (სარკე) 215-₁, 229-₁, 238-₂.
 ისაკი — (სარკე) 93-₄, 96-₁, 98-₂, 101-₂...
 ისტინიანოს მეფე — (სარკე) 412-₁.
 იქდა (ქრისტეს მოწაფე) — (სარკე) 220-₂, 234-₈, 287-₁...

კეინი — (სარკე) 51-₄, 52-₁, 53-₁, 54-₁...
 კაიფა — (სარკე) 298-₂.
 კალესტინო — (სარკე) 402-₂.
 კასია — (სარკე) 184-₄.
 კვიროსი — (სარკე) 418-₂.
 კირილე ალექსანდრიელი — (სარკე) 403-₁.
 კირილე იერუსალიმელი — (სარკე) 398-₂.
 კოსტანტინე დიდი — (სარკე) 392-₂, 416-₂, 422-₂, 423-₂.
 კოსტანტინე (ლევლი) — (სარკე) 424-₂.
 ლაზარე — (სარკე) 253-₂, 256-₂, 257-₂...
 ლამექ (ი) — (სარკე) 60-₁, 61-₁, 62-₂, 63-₂.
 ლეილი — (სარკე) 770-₁, 773-₂, 774-₃... (თიმს.) 161-₉.
 ლეო ისავრო — (სარკე) 423-₂.
 ლეონ პაპი — (სარკე) 407-₂.
 ლუკა მახარობელი — (სარკე) 210-₄, 214-₁, 234-₁.
 მათე მახარობელი — (სარკე) 224-₂, 246-₁, 272-₂.
 მაკარი (მწვალადელი) — (სარკე) 417-₂.
 მაკედონელი (ალექსანდრე) — (თიმს.) 140-₂, 205-₁₂.
 მაკედონოსი — (სარკე) 399-₂, 400-₁.
 მალქოზ ჰურია — (სარკე) 295-₂.
 მანუჩარ შაჰი — (თიმს.) 205-₂₈.
 მარტა (ლაზარეს და) — (სარკე) 253-₁, 259-₄, 260-₁.
 მარიამ (ი) („ლეთისმშობელი“) — (სარკე) 215-₂, 218-₁, 238-₂, 404-₂.
 მარიამი (ი) (ლაზარეს და) — (სარკე) 253-₁, 259-₄, 260-₂.
 მარიამ (ი) („სხვა“) — (სარკე) 319-₂.
 მარიამ მაგდანელი — (სარკე) 319-₂.
 მარკიანე მეფე — (სარკე) 407-₂.
 მარკოზი (ი) (მახარობელი) — (სარკე) 242-₂.
 მაჯნუნ (ი) — (სარკე) 768-₁, 772-₂, 773-₁.
 მიტროფანე პატრიარქი — (სარკე) 393-₁.
 მიქია — (სარკე) 220-₁.
 მობადი — (სარკე) 744-₂, 746-₂, 747-₁, 749-₂.
 მოსე (წინასწარმეტყველი) — (სარკე) 128-₂, 130-₂, 138-₁.
 მუსა — (თავგ.) 13-₂.
 ნადირ-შაჰი — (ქება) 6-₁.
 ნათანელი — (თავგ.) 2-₈.
 ნებროთი — (თიმს.) 199-₂.
 ნემანი — (სარკე) 241-₂.

ნესტან-დარეჯანი — (სარკე) 716-₂, 719-₂,
720-₂, 740-₃; (რუსთვ.) 3-₁, 5-₁, 17-₂;
(თიმს.) 161-₁₀.

ნესტანჯარ — (რუსთვ.) 4-₂, 6-₄.

ნიკიტა — (სარკე) 424-₂.

ნიკოდიმეს(ი) — (სარკე) 314-₈, 315-₂.

ნისტორ(ი) — (სარკე) 403-₈, 404-₁, 405-₈.

ნოე — (სარკე) 65-₂, 66-₄, 73-₁. (თიმს.)
156-₂₂.

ოთარ(ი) — (თავგ.) 3-₄.

ომან(ი) თავადი — (თავგ.) 11-₂.

ონორი ჰრომაელი — (სარკე) 418-₂.

ოროგინე — (სარკე) 413-₃, 414-₄.

პაატა — (თავგ.) 2-₃.

პაატა ტუსიშვილი — (თავგ.) 2-₄.

პავლე მოციქული — (სარკე) 378-₂.

პავლე (მწვალდებელი) — (სარკე) 418-₂.

პართენ დიკონი — (თავგ.) 11-₄.

პარონა დიოდოზე — (სარკე) 412-₃.

პარონა პატრიტი — (სარკე) 398-₄.

პატარ-კაცი — (თავგ.) 12-₂.

პეტრე (ქრისტეს მოწაფე) — (სარკე)
246-₃, 248-₂.

პეტრე (მწვალდებელი) — (სარკე) 418-₂.

პილატე — (სარკე) 296-₁, 298-₁, 302-₁,
303-₁...

პიროს(ი) — (სარკე) 418-₃.

პლატონ(ი) — (I ანბ.) 16-₂.

რამინ(ი) — (სარკე) 743-₁, 744-₃, 745-₂,
(თიმს.) 161-₉.

რებეკა — (სარკე) 106-₈, 107-₁, 109-₁.

რიფსიმე — (I ანბ.) 5-₂.

როსტევენი(ი) (სარკე) 722-₁; (რუსთვ.) 8-₁.

როსტენ — (სარკე) 721-₃.

როსტომი(ი) (მეფე) — (ქება) 11-₁.

როსტომი (ფალავანი) — (ქება) 11-₃.

რუსთველი — (სარკე) 471-₂, 519-₁, 536-₁;
(I ანბ.) 19-₂; (რუსთვ.) 1-₃, 4-₁.

საგინაშვილი გიორგი — (თავგ.) 3-₁.

სარიდან(ი) — (რუსთვ.) 7-₂.

საფატი — (სარკე) 188-₂.

სემ(ი) — (სარკე) 65-₄, 76-₄.

სერგის(ი) — (სარკე) 418-₃.

სეფიხან(ი) — (თავგ.) 1-₁.

სვიმონ კვირინელი — (სარკე) 305-₁.

სვიმიონი — (სარკე) 234-₃, 238-₁.

სილიბისტრო — (სარკე) 392-₂.

სიმონ-პეტრე — (სარკე) 282-₁.

სოლომანი — (თიმს.) 214-₁₉.

სოლომონ (ბრძენი) — (თიმს.) 155-₇.

სოლომონი — (თავგ.) 2-₄.

სტეფანე — (სარკე) 417-₄.

სულხან(ი) — (თავგ.) 2-₈.

სუმბატ(ი) — (თიმს.) 139-₁₈, 144-₈₁, 213-₁₇,
214-₁₈.

ტარასი პატრიარქი — (სარკე) 423-₁.

ტარიელი — (სარკე) 716-₂, 717-₁, 719-₂,
(თიმს.) 161-₁₀; (I ანბ.) 19-₂; (რუსთვ.)
3-₂, 5-₂, 6-₄, 17-₂.

ტიმოთე ალექსანდრიელი — (სარკე) 398-₄.

ფარსადან(ი) — (რუსთვ.) 6-₁.

ფრიდონ(ი) — (სარკე) 739-₄.

ქალბი — (თავგ.) 13-₁.

ქამ(ი) — (სარკე) 65-₄, 74-₄.

ქეთევან(ი) — (თავგ.) 10-₂.

ყაისი — (თიმს.) 161-₉.

შაჰ-მანუჩარ — (თიმს.) 205-₂₈.

შერმახან(ი) — (თავგ.) 11-₃.

შიო გლეხი — (თავგ.) 3-₂.

ძეგაძე — (თავგ.) 3-₄.

ჯანგირაშვილი — (თავგ.) 3-₂.

ჯანიოზ(ი) — (ხილი) 9-₂; (თიმს.) 155-₂₇.

ჯიმშედ(ი) თავადი — (თავგ.) 11-₂.

ჯიმშედ(ი) — (თიმს.) 143-₈₈, 155-₈.

ჭეროდე — (სარკე) 200-₁, 226-₁, 228-₁...

ჭუმბიოზი — (თიმს.) 215-₂₂.

II. ეროვნება, საღაურობა

ათინელი — (I ანბ.) 2-₃.

ალექსანდრიელი — (სარკე) 938-₁, 403-₁.

არაბიელი — (სარკე) 353-₂.

არაბული — (ხმები) 5-₂; (თიმს.) 148-₁₁.

არჩაბთელი — (სარკე) 213-₄, 315-₂.

გალითეველი — (სარკე) 351-₂.

ელამიტელი — (სარკე) 352-₁.

ელენი — (კიდურ.) 9-₂.

თათარი — (თავგ.) 12-₄, 13-₄.

იერუსალიმელი — (სარკე) 398-₂.

იმერელი — (რუსთვ.) 2-₂.

ისრაილი — (სარკე) 128-₃, 130-₃, 131-₃.
(IV ანბ.) 5-₂, 10-₄.

ისრაილის ძე — (სარკე) 141-₃.

იტალიანნი — (I ანბ.) 30-₄.

კვირინელი — (სარკე) 305-₁.

კვირინი — (სარკე) 353-₂.

კოსტანტინეპოლელი — (სარკე) 393-₁,
408-₁.
კრიტელნი—(სარკე) 353-₃.
მეგვიტელნი—(სარკე) 136 ₁, 137-₃, 139-₂.
მესხი—(სარკე) 499-₄; (რუსთვ.) 2-₂.
მიდნი—(სარკე) 352-₁.
ნაზარეველი—(სარკე) 223-₃, 321-₂.
ნემეცური—(I ანბ.) 30-₄.
პართნი—(სარკე) 352-₁.
პრუსი—(I ანბ.) 35-₂.
რუსი—(I ანბ.) 23-₁, 35-₄.
ჟეიკნი—(სარკე) 352-₁.
ფარანელი—(სარკე) 418-₁.
ფრანგული—(I ანბ.) 30-₁.
ფრანციცული—(I ანბ.) 30-₃.
ქართველნი—(რუსთვ.) 2-₂, 18-₂, 20-₁.
ჩინგნი—(თიმს.) 139-₃.
ხატაური—(თიმს.) 180-₂.
პრომაელი—(სარკე) 418-₂.
პრომნი—(სარკე) 353-₂, 392-₃, 398-₃,
416-₈.
პურია—(სარკე) 255-₄, 259-₃, 263-₄.
(IV ანბ.) 17-₂.

III. გეოგრაფიული სახელები და ცნობანი

აგარაკი—(სარკე) 386-₄.
ავსიტი—(სარკე) 155-₁.
აზია—(I, ანბ.) 23-₄.
ათომი—(სარკე) 129-₁.
ალექსანდრია—(სარკე) 398-₄, 403-₁.
არაბეთი—(რუსთვ.) 8-₁.
არაბისტანი—(რუსთვ.) 5-₈.
არარატი—(სარკე) 84-₂.
ასია—(სარკე) 352-₄.
ასურეთი—(სარკე) 241-₂.
ალმოსავლეთი—(სარკე) 32-₄.
ბადახჩანი—(თიმს.) 192-₉.
ბეთანია—(სარკე) 252-₄, 258-₄.
ბეთლემი—(სარკე) 220-₂, 221-₁...; (IV
ანბ.) 2-₃.
ბელსეფონი—(სარკე) 131-₁, 137-₁.
გალგალა—(სარკე) 189-₄.
გალილია—(სარკე) 214-₃, 243-₁, 278-₃,
565-₁.
გოლგოთა—(სარკე) 305-₄.

დაბა—(სარკე) 252-₄, 274-₁.
დასავლეთი—(სარკე) 359-₃.
ეგვიპტე—(სარკე) 128-₄, 133-₁, 135-₁...
ევროპა — (I ანბ.) 5-₄, 12-₃; (კიდურწ.)
5-₄, 15-₄; (რუსთვ.) 10-₈, 20-₃.
ეფრათა—(სარკე) 220-₂.
ერანი—(ქება) 15-₁.
ერუსალიმი—(სარკე) 220-₄.
ეფესო—(სარკე) 405-₁.
ვითეზდა—(სარკე) 333-₃.
ზაულისტანი—(თიმს.) 192-₁.
იერუსალიმი—(სარკე) 234-₂, 259-₂, 271-₄.
ინდოეთი—(სარკე) 375-₂; (ქება) 33-₁;
(ხილი) 25-₄; (რუსთვ.) 5-₁, 6-₂; (თიმს.)
151-₁, 157-₂, 166-₂.
იორდანე—(სარკე) 191-₂, 192-₁, 196-₄.
ისპანი—(თავგ.) 4-₁, 6-₁.
კაპადოკია—(სარკე) 352-₃.
კანა გალილიასა—(სარკე) 565-₁.
კახეთი—(სარკე) 638-₁; (თავგ.) 3-₃, 5-₁,
8-₂; (ქება) 6-₂.
კოსტანტინოპოლი — (სარკე) 398-₁, 403-₃,
408-₁.
ლაურის ქვეყანა—(თიმს.) 170-₃.
ლიბია—(სარკე) 353-₁.
მაგდალს ღელე—(სარკე) 130-₄.
მაქა—(თიმს.) 173-₂.
მაშათი—(თავგ.) 8-₂, 10-₁.
მთა-ზეთის ხილისა—(სარკე) 246-₄, 273-₃.
მისრეთი—(თიმს.) 189-₃, 210-₇.
მისრეთის ქვეყანა—(თიმს.) 210-₈.
მისრ-ეგვიპტე—(სარკე) 752-₄.
მცხეთა—(ქება) 7-₃.
ნაზარეთი—(სარკე) 214-₄, 229-₂, 243-₁.
ნაიდი—(სარკე) 59-₂.
ნიკია—(სარკე) 392-₁, 396-₁.
ნილოსი—(სარკე) 804-₄.
პამფილია—(სარკე) 352-₄.
პელეგონი—(სარკე) 151-₈.
პონტო—(სარკე) 352-₃.
რუსეთი—(I ანბ.) 14-₁; (რუსთვ.) 2-₄.
სამრეთი—(სარკე) 146-₂.
საფრანგეთი—(I ანბ.) 14-₂.
საქართველო — (სარკე) 514-₂, 811-₄;
(თავგ.) 1-₁; (კიდურწ.) 18-₈; (რუსთვ.)
2-₄, 13-₃, 14-₁.
სილოამი—(სარკე) 340-₂.

სინას' მთა—(სარკე) 213-₁.
 სუქოთი—(სარკე) 128-₄.
 • უფალმან იხილა—(სარკე) 352-₄.
 ფრიგვია—(სარკე) 352-₄.
 ქართლი—(თავგ.) 3-₁, 12-₈; (ქება) 6-₂, 8-₁.
 ქიშმინი—(თიმს.) 148-₂.
 ქიშმირის ქვეყანა—(თიმს.) 214-₃₆.
 ყანდაღი—(თავგ.) 6-₂, 7-₁, 14-₁.
 ყიზილბაშეთი—(ხმები) 3-₄.
 შამის ქვეყანა—(თიმს.) 210-₃.
 შუამდინარე—(სარკე) 352-₂.
 ხალკიდონი—(სარკე) 407-₁.
 ჰინდო—(თიმს.) 139-₃.
 ჰინდოეთი—(თიმს.) 139-₁.
 ჰრომი—(სარკე) 402-₂.
 ჭურიასტანი—(სარკე) 200-₂, 255-₂, 352-₂.

IV. სოციალური მდგომარეობა, თანამდებობა, პარაფინი

აბდალი—(თიმს.) 188-₁₉.
 აზნაური—(თიმს.) 204-₂₁.
 ასასი—(თიმს.) 182-₂₇.
 აკიმი—(სარკე) 790-₃, 791-₃; (ზილი) 19-₃;
 (თიმს.) 139-₁₈, 150-₂₃...
 ბაზიერი—(სარკე) 644-₃, 552-₃, 671-₃.
 ბატონი—(სარკე) 626-₃...; (ქება) 6-₃;
 (ბიფინა) 3-₂.
 ბაყალი—(თიმს.) 168-₂₁, 184-₃₃.
 ბეზირგანი—(თიმს.) 193-₂₇.
 ბოქაულთ-უხუცესი—(თიმს.) 145-₁₈.
 ბოქაული—(სარკე) 493-₄.
 ბჰის მცველი—(სარკე) 475-₃.
 ნამდელი—(სარკე) 562-₄, 757-₃.
 გამზრდელი—(III ანბ.) 25-₁.
 გზირი—(სარკე) 607-₃; (თიმს.) 166-₈.
 გლეხი—(სარკე) 704-₈.
 გლეხიკაცი—(სარკე) 683-₄; (თავგ.) 3-₂,
 12-₂.
 დალაქობა—(თიმს.) 180-₂₈.
 დარბაისელი—(სარკე) 463-₂, 484-₃; (ქება)
 12-₄, 16-₈.
 დედოფალი—(სარკე) 461-₄, 466-₃, 464-₂.
 დიდებულნი—(სარკე) 809-₃; (ქება) 31-₂.
 დიდებუარი—(თიმს.) 201-₂₂, 199-₁₈.
 დილმაჯი—(თავგ.) 13-₁.
 დიოდოხე—(სარკე) 402-₃, 412-₃.
 დოსტაქარი—(თიმს.) 193-₃.

ერისთავი—(სარკე) 135-₁.
 ეჯიბი—(სარკე) 469-₃, 479-₂, 482-₂.
 ვაზირი—(თიმს.) 139-₂₃, 165-₁₇.
 ვაქარი — (სარკე) 458-₄, 548-₃, 752-₃;
 (ზილი) 18-₃; (III ანბ.) 9-₃; (თიმს.)
 163-₂₇, 172-₂₅.
 ვეზირი—(თიმს.) 142-₂₉, 163-₁₅, 197-₁₇.
 თავადი—(სარკე) 180-₃, 195-₁, 286-₂.
 (თიმს.) 204-₂₇, (თავგ.) 3-₁, 7-₃, 11-₁;
 (ქება) 31-₂.
 იასაული—(თიმს.) 185-₁₀, 188-₂₂.
 კაროლი—(I ანბ.) 35-₄.
 მანდატურთ-უხუცესი—(თიმს.) 141-₁.
 მდაბალნი—(თავგ.) 12-₄.
 მდივანი—(სარკე) 430-₃, 431-₂, (რუსთვ.)
 14-₄.
 მებანოვე—(თიმს.) 180-₂₁.
 მებაღე—(სარკე) 775-₃, 776-₃.
 მედოშაქე—(სარკე) 520-₁, 806-₃, 807-₂.
 მენაქსოვე—(თიმს.) 192-₁₃, 193-₉.
 მენაცლე—(სარკე) 422-₃.
 მერამლე—(თიმს.) 220-₁.
 მერაქიფე—(სარკე) 490-₂, 543-₂.
 მესპილოვე—(თიმს.) 148-₁₆, 149-₁.
 მეფე — (სარკე) 133-₁, 135-₂, 139-₂...;
 (რუსთვ.) 8-₁, 13-₂, 14-₂; (ქება) 6-₃, 7-₁;
 (ზილი) 25-₃; (თიმს.) 139-₇.
 მექათმოზა—(თიმს.) 145-₂₃.
 მეღვინე—(სარკე) 483-₁, 513-₂, 518-₃.
 მექოპოსნე—(თიმს.) 144-₂₈.
 მეჯინიბეთ-უხუცესი—(სარკე) 810-₂.
 მთავარი—(სარკე) 36-₁, 118-₄, 220-₃...
 (III ანბ.) 34-₁; (IV ანბ.) 19-₂, 28-₂,
 30-₂.
 მეურნალი—(სარკე) 791-₁; (თიმს.) 193-₃.
 მოახლე—(სარკე) 477-₃.
 მოლა—(თიმს.) 195-₁₂.
 მონა—(სარკე) 93-₄, 95-₁, 125-₃...; (თავგ.)
 12-₁; (II ანბ.) 2; (კიდურაწ.) 2-₃; (IV
 ანბ.) 8-₃.
 მონადირე—(სარკე) 652-₂. (თიმს.) 145-₂₂.
 მოსამართლე—(სარკე) 430-₃.
 მოსამსახურე—(თიმს.) 155-₁₀, 201-₈.
 მოურავი—(თიმს.) 185-₃₃.
 მოწმითი—(თიმს.) 147-₁₅.
 მოხელე—(სარკე) 469-₂, 482-₃, 508-₂.
 მსახური—(სარკე) 142-₃, 157-₁, 181-₁;
 (თავგ.) 7-₃, 12-₁; (IV ანბ.) 34-₁.

მსაჯული—(სარკე) 430-₁, 431-₁, 433-₁,
823-₁.

მუნაჯიბი—(თიბს.) 143-₂₆, 150-₂₂, 220-₂₁.

მუშაითი—(სარკე) 439-₁, 452-₂.

მუსაიბი—(თიბს.) 175-₃₂

მფლობელი—(სარკე) 36-₃.

მღვდელი—(სარკე) 200-₂, 202-₃, 207-₄.

მწყემსი—(IV ანბ.) 5-₁.

მხვეალი—(თიბს.) 201-₃.

მზღებელი—(სარკე) 468-₈, 556-₃, 562-₂.

ოსტატი—(თიბს.) 151-₂₈, 204-₂₂, 205-₃₈.

ოქრომკედელი—(თიბს.) 148-₂₀.

პაპის მენაცვლე—(სარკე) 407-₄, 816-₄.

პატრონი—(სარკე) 769-₄, 810-₈, 813-₁.

პირისმწდე—(სარკე) 486-₂.

პირისფარეში—(სარკე) 811-₂.

პირმეტყველი—(თიბს.) 147-₈.

რიტორი—(თიბს.) 204-₇.

სახლის უზუტესობა—(თიბს.) 145-₁₅

სოფლეური—(სარკე) 607-₃.

სპასალარი—(თიბს.) 216-₁₄.

ფარაო—(სარკე) 128-₃, 131-₃, 132-₁.

ფარეში—(სარკე) 540-₄; (თავგ.) 13-₈.

ფარეშთუტესი—(სარკე) 540-₄.

ფილოსოფოსი—(თიბს.) 147-₈, 204-₂₈.

ფინაჩი—(თიბს.) 218-₉.

ჭეშვიკი—(თიბს.) 189-₃₄.

ყადი—(თიბს.) 188-₆, 209-₁₇.

ყარაული—(თიბს.) 189-₃₄.

ყასაბი—(თიბს.) 221-₁₁.

ყეენი—(სარკე) 514-₂, 549-₁; (თავგ.) 1-₁,
2-₁, 9-₁.

ყული—(სარკე) 808-₂, 815-₃; (თიბს.)
161-₁₉.

ყულუხი—(სარკე) 547-₄.

შათირი—(სარკე) 540-₃; (თავგ.) 13-₂.

შაბი—(სარკე) 744-₁, 746-₂, 747-₁...

შინაყმა—(რუსთვ.) 14-₃.

შიხი—(თიბს.) 175-₁.

ჩაფარი—(თავგ.) 5-₁.

ძიძა—(თიბს.) 179-₈₁.

ხადუმი—(თიბს.) 141-₂₄.

ხელმწიფე—(სარკე) 438-₃, 621-₂, 658-₃...

(თავგ.) 6-₁; (ქება) 12-₂, 16-₁, 33-₁;

(ხილი) 23-₁, 25-₁, 26-₂, 27-₂, 40-₂;

(რუსთვ.) 14-₁, 18-₂; (I ანბ.) 34-₃;

(თიბს.) 139-₈, 164-₈₁...

ხიზანი—(III ანბ.) 11-₁.

ჯალადი—(თიბს.) 156-₂₄, 166-₂₁...

ჯამბაზი—(სარკე) 440-₃.

ჯილაბდარი—(თავგ.) 13-₁.

V. სარწმუნოება, ცრუმორწმუნოება, მითოლოგია.

ალილუია—(სარკე) 365-₂.

ამალღება—(სარკე) 187-₄, 193-₂, 194-₄.
342-₁.

ანგელსი—(სარკე) 144-₂, 160-₂, 174-₁;

(თიბს.) 141-₁₅; (ქება) 2-₁.

ასფოდლოსი—(ქება) 21-₄.

აფთო—(სარკე) 198-₁.

ალდგომა—(სარკე) 330-₂, 346-₁; (ქება) 3-₄.

ალსარება—(სარკე) 383-₂.

ბერი—(სარკე) 537-₁, 803-₄.

გვირგვინი—(სარკე) 464-₄, 476-₁, 557-₄.
IV ანბ.) 20-₂.

დამბადებელი—(თიბს.) 142-₂₀.

დევი—(ხილი) 14-₄; (ქება) 11-₃; (თიბს.)
192-₂₉, 215-₈.

ედემი—(სარკე) 59-₂; (I, ანბ.) 20-₁;

(IV ანბ.) 4-₄; (თიბს.) 153-₁₃.

ემანული—(სარკე) 223-₂.

ეტლი—(თიბს.) 204-₁₂.

ეშმაკი—(სარკე) 56-₂, 63-₃, 66-₁...; (ქება).

3-₁, 277-₃; (III ანბ.) 2-₁, 22-₁, 34-₂...

(IV ანბ.) 11-₂, 12-₂, 16-₃...; (თიბს.)

143-₃₈, 204-₁.

ეშმაკი—(თიბს.) 215-₂₂.

ენება უფლისა—(სარკე) 289-₄.

ზეთის კურთხევა—(სარკე) 383-₃.

ზიარება—(სარკე) 333-₂, 478-₂.

თავადი—(ქრისტე)—(სარკე) 286-₂.

თანაარსი—(სარკე) 220-₄.

იესო—(სარკე) 216-₄, 236-₁, 248-₂, 250-₂
251-₁.

იესო ნაზარეტელი—(სარკე) 321-₇.

იესო ქრისტე—(სარკე) 342-₁.

ლოცვა—(სარკე) 203-₂, 292-₁, 362-₄...

(IV ანბ.) 12-₁. (თიბს.) 177-₁₈.

მადლი—(სარკე) 111-₄, 824-₂; (ქება) 7-₃;

(კიდურწ.) 16-₄; (ხმები) 5-₃.

მაკურთხეველი—(სარკე) 119-₃.

მამა (ღმერთი)—(სარკე) 214-₄, 394-₂,

395-₂, 400-₂; (IV ანბ.) 35-₂.

მამა (სასულიერო პირი) — (სარკე) 391-₁, 393-₃, 397-₁, 400-₄;... (III ანბ.) 28-₂.
 მამათ კრება — (სარკე) 478-₃.
 მართალნი — (სარკე) 822-₃.
 მართლ-ალსარება — (სარკე) 421-₁, 426-₃, 427-₁.
 მართლ-რწმუნება — (სარკე) 410-₁.
 მაქოვარი — (სარკე) 272-₁, 361-₃.
 მდაბალი — (თავ.) 12-₁.
 მეორედ მოსვლა — (სარკე) 818-₃.
 მეუფე (ღმერთი) — (სარკე) 207-₂, 212-₃, 217-₃...
 მთავარ ანგელოსი — (სარკე) 367-₄.
 მირქმა — (სარკე) 233-₃, 234-₁.
 მნათი — (სარკე) 159-₄.
 მორწმუნე — (სარკე) 201-₁.
 მოსაყდრე — (სარკე) 224-₁.
 მოტევა (ცოდვისა) — (სარკე) 57-₁.
 მოციქული — (სარკე) 342-₂, 343-₂, 349-₁, 363-₁...
 მოძღვარი (ქრისტე) — (სარკე) 255-₃, 262-₄, 263-₃, 264-₄.
 მსაჯული (ღმერთი) — (სარკე) 823-₁.
 მსოფლიო კრება — (სარკე) 391-₃, 428-₄.
 მსხვერპლი — (სარკე) 52-₄, 53-₃, 90-₄;... (III ანბ.) 6-₂.
 მღვდელი — (სარკე) 200-₂, 202-₃, 207-₃.
 მღვდლისა კურთხევა — (საიდუმლოება) — (სარკე) 383-₃.
 მწეალებელი — (სარკე) 394-₁, 395-₁...
 ნათლისმცემელი (იოანე) — (სარკე) 370-₁.
 ნათლისღება — (სარკე) 239-₄, 241-₃, 383-₁.
 ნელსაცხებელი — (სარკე) 498-₁.
 ნეტარება — (სარკე) 387-₁, 391-₂.
 ოსანა — (სარკე) 276-₄.
 პანაშვიდი — (სარკე) 818-₁.
 რამლი — (თიხს.) 220-₂.
 რაჯული — (IV ანბ.) 18-₁.
 საბაოთ — (სარკე) 162-₃.
 საიდუმლო — (სარკე) 382-₃, 444-₁.
 საკვირეულება — (სარკე) 337-₁.
 საქმეველი — (სარკე) 203-₁, 807-₃.
 საკურთხეველი — (სარკე) 90-₂, 98-₁, 203-₃; (III ანბ.) 6-₃, 33-₂, 35-₃; (IV ანბ.) 1-₃, 2-₂, 8-₃; (რუსთვ.) 13-₄, (ბიეინა) 3-₃, 5-₁; (ხმები) 5-₁.

სამოთხე — (სარკე) 50-₃, 51-₃, 307-₂; (ხილი) 22-₃, 27-₂; (IV ანბ.) 26-₄; (თიხს.) 140-₃.
 სამება — (სარკე) 334-₁, 416-₂.
 სანთელი — (სარკე) 778-₁, 780-₁, 787-₂.
 სასუფეველი — (სარკე) 307-₁, 387-₃, 390-₂;... (IV ანბ.) 26-₃.
 სასწაული — (სარკე) 199-₂, 230-₃...
 საღმრთო წერალი — (სარკე) 346-₂.
 საყდარი — (სარკე) 217-₂, 475-₂, 476-₃.
 სერაბიმი — (ქება) 2-₁.
 სერობა — (სარკე) 280-₃.
 სიწმიდე — (სარკე) 478-₁.
 სული წმიდა — (სარკე) 205-₃, 218-₂, 219-₁.
 სჯული — (სარკე) 48-₃; (III ანბ.) 18-₄; (IV ანბ.) 4-₂, 6-₃; (ხმები) 5-₂.
 ტაძარი — (სარკე) 203-₁, 208-₁, 235-₄, 309-₂; (IV ანბ.) 24-₁.
 ურჯული — (III ანბ.) 25-₂; (IV ანბ.) 21-₂.
 უფალი — (სარკე) 35-₄, 44-₂, 90-₂, 101-₄;... (IV ანბ.) 28-₁.
 ფერისცვალება — (სარკე) 245-₄.
 ფიცი — (სარკე) 415-₁, 728-₂; (I ანბ.) 22-₃; (IV ანბ.) 17-₃; (ხმები) 1-₂.
 ფსალმუნება — (სარკე) 212-₁, 239-₂.
 ფსალმენი — (სარკე) 299-₁, 311-₁, 345-₁.
 ქადაგი — (სარკე) 203-₁.
 ქადაგება — (სარკე) 403-₁, 415-₁.
 ქაჯები — (სარკე) 720-₂, 742-₁.
 ქერაბიმი — (ქება) 2-₁.
 ქორწინება (საიდუმლო) — (სარკე) 383-₃, 444-₂.
 ქრისტე — (სარკე) 225-₃, 230-₂, 238-₃; (ქება) 4-₃; (I ანბ.) 34-₂.
 ქრისტე-ღმერთი — (ხილი) 22-₂.
 ქრისტენა — (სარკე) 383-₂.
 ქრისტიანე — (სარკე) 425-₁, 806-₁; (თავ.) 12-₄; (I ანბ.) 5-₁.
 ღალაღება — (სარკე) 345-₂.
 ღვთაება — (სარკე) 143-₂.
 ღვთისმეტყველი — (სარკე) 393-₃; (III ანბ.) 12-₁.
 „ღვთისმშობელი“ — (სარკე) 361-₁, 365-₁, 367-₃...
 ღმერთი — (სარკე) 20-₂, 21-₄, 23-₂;... (თავ.) 4-₂; (ქება) 1-₁, 3-₃, 4-₁;... (ხილი) 22-₃; (კიდურწ.) 10-₁; (I ანბ.) 4-₃;... (III ანბ.) 5-₁, 9-₃; (IV ანბ.) 4-₁, 7-₁, 16-₂;... (ხმები) 5-₃.

ყოვლად წმინდა — (სარკე) 362-₁, 363-₂, 365-₂.

ყოვლად წმინდის მიცვალება — (სარკე) 360-₄.

შენანება — (სარკე) 297-₄.

შესაწირა — (სარკე) 53-₂.

შობა (ქრისტისი) — (სარკე) 219-₄, 224-₂, 230-₄.

ცოდვა — (სარკე) 66-₄, 70-₂, 158-₂; (ზილი) 14-₂; (ქება) 27-₄; (III ანბ.) 3-₄, 4-₂; (IV ანბ.) 11-₄...

ცოდვილნი — (სარკე) 822-₄.

ცხონება — (სარკე) 390-₂.

ძე კაცისა (ქრისტე) — (სარკე) 820-₁.

ძე მალლისა (ქრისტე) — (სარკე) 217-₁.

ძე ლეთისა (ქრისტე) — (სარკე) 262-₁, 370-₄, 389-₄; (ქება) 3-₃.

წარმართი — (სარკე) 299-₂.

წარწყმედა — (სარკე) 176-₁, 179-₄.

წარწყმედული — (სარკე) 414-₂.

წერილი (საღმრთო) — (სარკე) 392-₂, 395-₂.

წინამეტყვი — (სარკე) 211-₄, 275-₃, 368-₁.

წინამორბედი — (სარკე) 370-₁.

წინადაცვეთა — (სარკე) 213-₄, 232-₂, 230-₄.

წინასწარმეტყველი — (სარკე) 191-₁, 213-₃, 223-₄.

წირვა — (სარკე) 818-₁.

წმინდა — (სარკე) 314-₄.

წმინდა არსი — (სარკე) 370-₂.

წმინდანი — (სარკე) 310-₁.

წმინდა სული — (სარკე) 400-₂.

წყალობა — (სარკე) 140-₂, 789-₂, 816-₂; (ქება) 5-₁; (III ანბ.) 26-₃, 32-₄.

წყევლა — (სარკე) 110-₁, 119-₂, 823-₄.

წყევულები — (IV ანბ.) 30-₁.

წყლით რღვნა — (სარკე) 64-₄, 67-₁, 76-₁, 91-₁.

ხატი — (სარკე) 361-₂, 362-₂, 423-₂, 424-₄; (ქება) 2-₂.

ხარება — (სარკე) 213-₄, 214-₂, 219-₄.

ჯადო — (თიმს.) 195-₂.

ჯვარი — (სარკე) 298-₂, 300-₂, 303-₁; (I ანბ.) 34-₂; (IV ანბ.) 16-₄, 27-₁.

ჯვარის წერა — (სარკე) 459-₄, 476-₄.

ჯვარცმა — (სარკე) 298-₂, 300-₂, 303-₁; (ქება) 3-₄.

ჯოჯოხეთი — (სარკე) 321-₃, 322-₂; (ქება) 3-₂; (IV ანბ.) 7-₃, 29-₄, 31-₁; (თიმს.) 139-₁₈.

VI. ასტრონომია, მეტეოროლოგია (სახელები და ცნებანი)

ასპიროზი — (სარკე) 23-₄.

გაზაფხული — (სარკე) 441-₁, 642-₂; (I ანბ.) 10-₁.

გიორგობისთვე — (სარკე) 631-₁.

გრგვინვა — (IV ანბ.) 24-₃; (თიმს.) 162-₂.

გრიგალი — (სარკე) 647-₄.

დარი — (I ანბ.) 26-₂.

დღე — (სარკე) 22-₂, 23-₁, 26-₂; (თიმს.) 161-₂.

ენკენისთვე — (სარკე) 622-₂.

ერთ-შაბათი — (სარკე) 319-₁.

ეტლი — (სარკე) 27-₄.

ვარსკვლავი — (სარკე) 24-₁, 102-₄, 225-₂; (თიმს.) 161-₂; (ქება) 1-₂; (I ანბ.) 21-₄, 24-₂; (IV ანბ.) 5-₂.

ზამთარი — (სარკე) 630-₁, 632-₁, 676-₂; (ზილი) 27-₂, 32-₂; (I ანბ.) 10-₂, 13-₂.

ზაფხუ — (სარკე) 630-₁, 639-₂, 659-₂; (ზილი) 27-₂; (ქება) 24-₂.

ზული — (სარკე) 23-₄.

თებერვალი — (ქება) 34-₂.

თვე — (სარკე) 26-₃, 75-₂, 84-₁; (ქება) 34-₂; (III ანბ.) 4-₁; (თიმს.) 161-₂.

თიბათვე — (სარკე) 635-₁.

თოვლი — (სარკე) 632-₁, 634-₁, 685-₂, 688-₁; (I ანბ.) 22-₄.

კვირა (შვიდღეული) — (სარკე) 623-₂; (თიმს.) 161-₂.

კირჩხიბი — (სარკე) 24-₄.

მაისი — (სარკე) 635-₁.

მარხი — (სარკე) 23-₄.

მეზი — (თიმს.) 186-₂₁.

მზე — (სარკე) 23-₂, 24-₂, 25-₂; (თიმს.) 219-₂; (თაგ.) 9-₂, 10-₂; (ზილი) 21-₃, 36-₂, 39-₁; (კიდურწ.) 2-₂, 9-₂, 14-₂; (I ანბ.) 1-₃, 7-₄, 12-₄, 20-₄; (IV ანბ.) 2-₂, 9-₂; (რუსთვ.) 4-₂, 10-₂; (ბიჭინა) 5-₁; (ზმები) 1-₂, 2-₂.

მთვარე — (სარკე) 23-₃, 25-₃, 26-_{1...3};
 (თავგ.) 10-₁; (კიდურწ.) 6-₁; (I ანბ.)
 23-₃, 25-₂.
 მთვარე — (სარკე) 31-₃.
 მნათობი — (სარკე) 22-₂, 23-₄, 24-_{1...3};
 (კიდურწ.) 2-₄, 6-₃; (I ანბ.) 21-₄,
 25-₃, 26-₂, 36-₂; (IV ანბ.) 24-₁.
 მუშთარი — (სარკე) 23-₃.
 ოტარიდი — (სარკე) 23-₃.
 პარასკევი — (სარკე) 300-₁, 316-₂.
 უამი — (სარკე) 59-₄, 127-₄, 140-₄; (I ანბ.) 17-₁
 27-₃; (ქება) 7-₁, 18-₃, 34-₄; (II ანბ.)
 2-₂; (რუსთვ.) 14-₂, 19-₄; (III ანბ.)
 4-₁; (IV ანბ.) 17-₃, 33-₂.
 საუკუნე — (სარკე) 217-₄, 222-₄.
 საღამო — (სარკე) 643-₃, 681-₃, 683-₃,
 806-₃.
 სეტყვა — (თიშს.) 162-₂₁.
 სტროლაბი — (თიშს.) 152-₁.
 სფერო — (ქება) 1-₂.
 ქარი — (სარკე) 82-₄, 146-₂, 170-₄, 347-₄;
 (თიშს.) 162-₁₃.
 ქუხილი — (სარკე) 246-₃; (თიშს.) 162-₉.
 ღამე — (სარკე) 21-₂, 22-₁, 24-₄, 33-_{4...3};
 (თავგ.) 9-₂; (I ანბ.) 24-₃, 25-₁, 27-₂.
 (III ანბ.) 6-₁; (IV ანბ.) 24-₂.
 ღრუბელი — (სარკე) 129-₃, 144-₄, 148-₃, 153-_{3...3};
 (I ანბ.) 26-₃; (II ანბ.) 35-₁;
 (IV ანბ.) 14-₃.
 ყაყი — (სარკე) 632-₁.
 შაბათი — (სარკე) 312-₂, 324-₁, 336-₄.
 შემოდგომა — (სარკე) 622-₃, 646-₂; (ხილი)
 20-₂, 36-₄.
 შემოდგეი — (სარკე) 659-₄, 661-₁, 680-_{1...3}.
 ცა — (სარკე) 36-₃, 37-₂, 75-₄, 80-₁;
 (თიშს.) 162-₁₁.
 ცთომილი — (სარკე) 22-₂, 23-₁; (ქება) 1-₃;
 (I ანბ.) 21-₄, 23-₂.
 ცისკარი — (IV ანბ.) 33-₁.
 წამი — (სარკე) 335-₃; (III ანბ.) 36-₂;
 (IV ანბ.) 15-₄.
 წელი — (სარკე) 73-₁, 75-₁, 185-_{4...3}; (ქება)
 5-₄, 6-₃; (კიდურწ.) 10-₄; (II ანბ.)
 4-₂, 6-₁, 33-₂; (IV ანბ.) 18-₁.
 წელიწადი — (სარკე) 49-₂, 396-₄, 401-₂.
 წვიმა — (სარკე) 630-₂; (თიშს.) 162-₉.

ხანი — (სარკე) 415-₃, 428-₂, 766-_{2...3}; (ქება)
 4-₂; (კიდურწ.) 16-₁; (IV ანბ.) 27-₁,
 32-₁; (ბიჟინა) 2-₄.
 ხუთშაბათი — (სარკე) 289-₁.
 VII. ფლორა, ხილი, ნაყოფი
 ალვა — (სარკე) 764-₁; (თიშს.) 217-₁₇.
 ალიბუხარა — (ხილი) 18-₁.
 არყის ხე — (თიშს.) 192-₄.
 არღვენი — (თიშს.) 182-₁₃.
 ასკილი — (ხილი) 36-₁.
 ატამი — (ხილი) 10-₁.
 ბალი — (ხილი) 3-₁.
 ბამბა — (ხილი) 24-₁.
 ბია — (ხილი) 18-₂.
 ბროწეული — (ხილი) 12-₁.
 დარიჩინი — (თიშს.) 174-₁₁.
 დათვი-თხილა — (ხილი) 34-₁.
 ეკალი — (სარკე) 49-₁, 297-₁; (ხილი) 8-₃;
 (ხმები) 7-₂.
 ეკალი-მუხა — (თიშს.) 192-₂₉.
 ვარდი — (სარკე) 441-₂, 442-₁, 461-_{2...3}; (ქება)
 23-₂; (კიდურწ.) 5-₄, 11-₂, 14-₃;
 (I ანბ.) 10-₂, 11-_{3...3}; (ხმები) 3-₂,
 6-₂, 8-₂; (თიშს.) 142-₁₃, 198-₁₂, 217-₁₁.
 ვაშლი — (სარკე) 451-₂, 587-₃, 592-₁; (ხილი)
 11-₁.
 ხამბახი — (თიშს.) 187-₁₃.
 ზეთისხილი — (სარკე) 88-₃.
 თელა — (ხილი) 32-₄.
 თივა — (სარკე) 340-₂; (თიშს.) 150-₁.
 თურინჯი — (ხილი) 26-₁.
 თხილი — (ხილი) 7-₁, 31-₂, 32-₁.
 ია — (სარკე) 734-₄; (კიდურწ.) 8-₂, 11-₂;
 (I ანბ.) 10-₂; (ხმები) 4-₂, 6-₂; (თიშს.)
 217-₁₁.
 იასამანი — (თიშს.) 187-₁₁.
 კაკალი — (ხილი) 32-₁.
 კვინჩი — (ხილი) 30-₁.
 კიტრი — (ხილი) 5-₁.
 კოშკი — (ხილი) 24-₁.
 კრკო — (ხილი) 34-₁.
 კუნელი — (ხილი) 33-₂, 36-₁.
 კურსთავი — (სარკე) 49-₁.
 ლერწამი — (სარკე) 308-₄.

ლეღვი—(სარკე) 43-₂; (ხილი) 22-₁.
 ლიბონი—(ხილი) 28-₁.
 მაღაჩინ სხალი—(ხილი) 23-₁.
 მარწყვი—(ხილი) 1-₁.
 მაყვლი—(სარკე) 213-₂; (ხილი) 8-₁.
 მიხაკი—(თიშ.) 174-₁₁.
 ნარინჯი—(ხილი) 27-₁.
 ნესვი—(ხილი) 6-₁, 10-₃.
 ნიგოზი—(ხილი) 13-₂; (თიშ.) 145-₄.
 ნუში—(ხილი) 37-₁.
 პანტა სხალი—(ხილი) 29-₁.
 ჟოლო—(ხილი) 4-₁.
 რკო—(ხილი) 35-₁.
 საბეკი—(სარკე) 100-₄.
 სახამთრო—(ხილი) 9-₁.
 სუმბული—(I ანბ.) 10-₂, 15-₃; (თიშ.) 217-₁₆.
 სხალი—(ხილი) 16-₁.
 ტყემალი—(ხილი) 1-₈, 12-₁₁, 28-₃.
 უნაბი—(ხილი) 19-₁.
 ფისტა—(ხილი) 31-₁, 32-₁.
 ფშატი—(ხილი) 21-₁.
 ქლიავი—(ხილი) 15-₁.
 ქიშმიში—(თიშ.) 159-₃₅.
 ყურძენი—(ხილი) 14-₁.
 შინდი—(ხილი) 20-₁.
 ჩალა—(სარკე) 61-₂.
 წიფელი—(ხილი) 32-₁, 34-₁, 35-₁.
 კერამი—(ხილი) 17-₁.
 ხურმა—(ხილი) 25-₁.

VIII. ფაუნა

ავაზი—(თიშ.) 151-₁₀.
 ალალი—(სარკე) 684-₁.
 არწივი—(სარკე) 653-₂.
 აქლემი—(სარკე) 156-₃, 169-₂, 184-₁; (თიშ.) 146-₂, 169-₈.
 ბავლი—(სარკე) 679-₃.
 ბარი—(სარკე) 655-₃, 656-₁, 708-₂.
 ბაყაყი—(თიშ.) 143-₉.
 ბელი—(ხილი) 30-₄.
 ბულბული—(სარკე) 144-₃, 775-₁, 777-₁₁; (ქება) 17-₂; (ხილი) 30-₂; (I ანბ.) 11-₄; (ხმები) 6-₁; (თიშ.) 187-₁₂.
 გავაზი—(სარკე) 644-₁, 645-₁, 646-₃.
 გველი—(სარკე) 41-₂, 42-₁, 44-₆, 45-₁; (IV ანბ.) 20-₄; (თიშ.) 179-₂₁, 206-₁₇.
 გოშია—(სარკე) 771-₄, 772-₂; (თიშ.) 174-₁₃.

დათვი—(ხილი) 29-₂, 34-₂; (თიშ.) 147-₁₉.
 ერკემალი—(III ანბ.) 7-₄.
 ვაკი—(სარკე) 618-₂.
 ვერძი—(სარკე) 100-₂, 101-₁.
 ვეფხი—(სარკე) 719-₁, 720-₃, 738-₃, 742-₃.
 ვირი—(სარკე) 156-₄, 166-₄; (თიშ.) 166-₁₆₋₁₇, 218-₃₆.
 თაგვი—(თიშ.) 185-₁.
 თევზი—(სარკე) 26-₁, 688-₄, 689-₁; (თიშ.) 144-₃₆.
 თიკანი—(სარკე) 108-₂, 110-₄, 112-₁.
 თუთი—(თიშ.) 161-₁₁, 162-₃, 163-₁₄.
 თულუნი—(სარკე) 660-₃.
 თხა—(III ანბ.) 8-₂; (ბიქინა) 1-₃, 5-₂.
 იაღონი—(ქება) 17-₂, 24-₃; (I ანბ.) 33-₂.
 ირემი—(სარკე) 614-₃, 628-₁, 635-₁; (ქება) 22-₂.
 იხვი—(სარკე) 662-₁, 663-₁, 664-₁.
 კაკაბი—(სარკე) 675-₃; (თიშ.) 167-₆.
 კაპოუტი—(სარკე) 662-₂, 678-₃, 681-₃, 682-₃.
 კარაული—(სარკე) 93-₃, 95-₂, 272-₂.
 კატა—(თიშ.) 149-₁₃, 179-₁₉.
 კელა—(თიშ.) 221-₁₈.
 კვერნა—(თიშ.) 184-₂₁.
 კიცვი—(სარკე) 272-₂, 274-₂, 275-₂.
 კურდღელი—(სარკე) 642-₁, 643-₂.
 ლაპი—(სარკე) 659-₉, 678-₁.
 ლომი—(სარკე) 702-₃, 738-₃; (ხილი) 14-₄; (I ანბ.) 20-₄; (თიშ.) 140-₁₂, 198-₃₇, 202-₆, 215-₂₁.
 მაიმუნი—(თიშ.) 145-₄.
 მამალი—(სარკე) 670-₄.
 მარჯანი—(სარკე) 657-₁.
 მატლი—(სარკე) 180-₂.
 მგელი (სარკე) 635-₄, 636-₁; (თაგვ.) 12-₃; (ხილი) 33-₄, 34-₂; (III ანბ.) 26-₂; (თიშ.) 146-₂.
 მეზვერა—(თიშ.) 221-₁₃.
 მელა—(ხილი) 33-₂, 34-₂; (თიშ.) 144-₃₀.
 მელი—(ხილი) 30-₂; (თიშ.) 218-₁₀.
 მელია—(თაგვ.) 1-₃.
 მეძებარი—(სარკე) 669-₁, 671-₄, 673-₂.
 მიმინა—(სარკე) 676-₁, 677-₁, 678-₃.
 მშველი—(სარკე) 614-₂, 621-₂.
 მწეგარი—(სარკე) 685-₁, 686-₂.
 მწყერი—(სარკე) 676-₂, 677-₈.
 ნეხვი—(სარკე) 631-₂.

ორაგული—(სარკე) 691-₁, 699-₁, 700-₁.
 ოფოფი—(თიშს.) 220-₃₀.
 სონლული—(სარკე) 658-₂.
 სპილო—(I ანბ.) 35-₂; (თიშს.) 148-₃.
 ტახი—(სარკე) 618-₂, 621-₂, 631-₃, 632-₃, 696-₃.
 ტორუა—(სარკე) 657-₃.
 ტრედი—(სარკე) 66-₃, 88-₁₁, 89-₂, 214-₁, 708-₃; (IV ანბ.) 8-₄.
 ტურა—(სარკე) 667-₃; (ხილი) 33-₄.
 ფარვანა—(სარკე) 747-₂, 778-₁₁, 779-₂, 780-₁.
 ფასკუნჯი—(თიშს.) 141-₁₀.
 ფარშამაგი—(თიშს.) 141-₁₂, 182-₁₂.
 ფური—(სარკე) 622-₃, 624-₃, 625-₁, 636-₁, 637-₁.
 ფუტკარი—(თიშს.) 184-₂₇.
 ქათამი—(სარკე) 551-₁; (IV ანბ.) 17-₄.
 ქორი—(სარკე) 659-₁, 660-₁, 661-_{1...1}; (თიშს.) 144-₁₁, 151-₁₀.
 ქულა—(სარკე) 659-₂, 679-₁.
 ლალა—(სარკე) 676-₂, 678-₁.
 ლორი—(სარკე) 614-₃, 632-₃, 633-_{1...1}; (ხილი) 29-₂₁, 34-₃, 35-₂; (თიშს.) 178-₁₇.
 ყვავი—(სარკე) 655-₄, 666-₁.
 ყორანი—(სარკე) 85-₄, 86-₁.
 შავარდნი—(სარკე) 652-₃, 653-₁₁, 654-₁₁, 655-₃; (თიშს.) 151-₁₀.
 ცხენი—(სარკე) 135-₁, 136-₄, 194-_{2...1}; (III ანბ.) 12-₄, 28-₃; (IV ანბ.) 10-₂; (ხმები) 5-₂; (თიშს.) 148-₃, 170-_{2...1}, 172-₃₁.
 ცხოვარი—(სარკე) 97-₁₁, 108-₂, 163-₄, 168-₂.
 ცხვარი—(თიშს.) 157-₂₂, 158-₁₄.
 ძაღლი—(სარკე) 632-₂, 633-₁₁; (თიშს.) 178-₁₃, 194-₂₃.
 წერო—(სარკე) 644-₁₁, 645-₃, 646-₁.
 ჭია—(ხილი) 2-₃.
 ჭიანჭველი (თიშს.) 221-₁₃.
 ჭორტიყი—(სარკე) 659-₄.
 ხარი—(სარკე) 156-₃, 166-₃, 188-₂.
 ხალაჩი-ძაღლი—(სარკე) 649-₁, 650-₃, 654-₄, 655-₁.
 ხბო—(სარკე) 635-₂, 636-₁, 637-₁.
 ხოზობი—(სარკე) 668-₃, 671-₁, 672-_{1...1}.
 ხრდალი—(სარკე) 166-₃, 184-₂.

ჯერანი—(სარკე) 608-₁, 611-₁; (თიშს.) 170-₁₀.
 ჯინჭელი—(თიშს.) 149-₁₂.
 ჯიჭი—(ხმები) 4-₃.
 ჯორი—(თიშს.) 148-₇, 172-₃₁.
 ჰუნე—(სარკე) 136-₂, 147-₂, 152-₁.

IX. ძმ. მშობი, ლითონები, მინერა- ლები

აღმასი—(I ანბ.) 9-₁, 31-₃.
 აქაქი—(სარკე) 789-₁.
 ბროლი—(სარკე) 494-₃; (ქება) 14-₁; (ხილი) 3-₃; (კიდურწ.) 3-₁; (I ანბ.) 9-₃, 31-₃; (თიშს.) 142-₁₃, 198-₁₂, 217-₁₃.
 ბროლ-ფიქალი—(რუსთვ.) 5-₄.
 გიშერი—(სარკე) 454-₃, 503-₂, 748-₄.
 ევრცლი—(თიშს.) 172-₁₀, 210-₃₀.
 თვალი—(სარკე) 451-₁.
 თვალ-მარგალიტი—(სარკე) 446-₃, 809-₂.
 იაგუნდი—(I ანბ.) 31-₂; (ხილი) 12-₄; (თიშს.) 153-₁₈, 160-₁₀, 217-₁₃.
 კალა—(III ანბ.) 11-₄.
 ლალი—(სარკე) 684-₃, 748-₂, 752-₃, 754-₃; (I ანბ.) 22-₂, 31-₂; (კიდურწ.) 9-₃; (ხილი) 1-₂, 3-₃, 12-_{4...3}; (თიშს.) 161-₄, 182-₂₀.
 მაგნიტი—(თიშს.) 197-₁₃.
 მარგალიტი—(სარკე) 445-₂, 535-₂, 556-_{4...1}; (IV ანბ.) 28-₁; (თიშს.) 172-₁₃, 210-₃₀, 213-₃, 217-₁₃.
 მარმარილო—(თიშს.) 180-₂₂.
 ნამაზ-კრიალასანი—(თიშს.) 173-₂₃.
 ოქრო—(სარკე) 227-₂, 587-₂, 592-₁, 753-_{1...1}; (ქება) 12-₃, 15-₄; (ბიჭინა) 15-₂; (თიშს.) 144-₁₇, 172-₁₀, 209-₄₁, 210-₃₀.
 პატროსანი თვალი—(თიშს.) 172-₁₃.
 რკინა—(თიშს.) 146-₂.
 საღაფი—(თიშს.) 143-₁₇.
 სპილენძი—(III ანბ.) 11-₄.
 ფოლადი—(თიშს.) 197-₁₃.
 ქარვა—(თიშს.) 182-₁₀, 216-₃₁.
 წუმწუმა—(თიშს.) 186-₁₀.

X. ზნე-ჩვეულებანი

ალაპი—(სარკე) 818-₂.
 გლოვა—(სარკე) 794-₄.
 დღეობა—(სარკე) 587-₁.
 ხარი—(სარკე) 795-₄, 798-₃, 800-₂; (IV ანბ.) 3-₂.
 ზითვი—(სარკე) 512-₁, 548-₁.
 თხუთმეტი—(სარკე) 812-₁.
 ლხინი—(სარკე) 437-₁, 441-₂; (ქება) 12-₄, 17-₃, 24-₁; (ხილი) 2-₄, 34-₂, 37-₃.
 მაყარი—(სარკე) 469-₃, 471-₃, 485-₁...
 მდაღე—(სარკე) 468-₂, 477-₃.
 მდადი—(სარკე) 482-₃, 496-₂, 505-₂.
 მემყრულე—(სარკე) 519-₁, 522-₄, 560-₂.
 მეჯღოზი—(სარკე) 443-₃, 546-₂; (თიმს.) 222-₃₃.
 მზითვი—(სარკე) 512-₄.
 მილოცვა—(სარკე) 543-₁, 575-₃, 582-₃.
 მოთქმა—(სარკე) 798-₁, 803-₁, 812-₈, 814-₃.
 მოტირალი—(სარკე) 810-₄.
 ნიშანი—(სარკე) 808-₁, 809-₁, 812-₁, 813-₂.
 ორმოცი—(სარკე) 812-₄, 813-₁, 814-₁.
 საყუენო—(სარკე) 549-₁.
 ტირილი—(სარკე) 774-₄, 795-₁...
 ფერხისი—577-₃, 578-₁, 579-₁, 580-₃.
 ქორწილი—(სარკე) 457-₁, 458-₁...
 ქებინი—(თიმს.) 183-₂₇.
 ძეობა—(სარკე) 574-₂, 577-₄, 578-₄...

XI. სახალხო მეურნეობა

აბაზი—(სარკე) 430-₄.
 ბაზარი—(თიმს.) 185-₆, 206-₁₃.
 დრამი—(ხილი) 18-₄; (თიმს.) 151-₃₆.
 ვაქრობა—(სარკე) 789-₄; (IV ანბ.) 28-₁; (თიმს.) 182-₂₁.
 თეთრი (ფული)—(სარკე) 458-₃, 582-₃, 583-₁, 784-₄; (თიმს.) 168-₁₇, 182-₃₇, 209-₂₁.
 მისხალი—(I ანბ.) 15-₃.
 საქონელი—(თიმს.) 182-₈.
 ფასი—(სარკე) 7661-₂, 752-₄, 753-₁; (ქება) 10-₄; (I ანბ.) 15-₃; (III ანბ.) 9-₄.

ფულური—(სარკე) 572-₁; (თიმს.) 181-₈₈, 208-₂₈, 209-₄.
 ფრული—(სარკე) 438-₃, 458-₃.
 სყიდვა-გასყიდვა—(სარკე) 788-₄.
 კირა—(ხილი) 29-₃.
 შაური—(თიმს.) 184-₃₁.
 ხარჯი—(ქება) 10-₄, 32-₄; (ხმები) 4-₄.
 ხაზინა—(III ანბ.) 9-₄.
 ჯმაგირი—(თიმს.) 178-₃₇.

XII. ქსოვილები, საცმელ-სახურავი, მორთვა-კაზმულობა, საძეაულნი

აგენდი—(სარკე) 611-₁.
 არდაგი—(სარკე) 281-₁.
 ასალი—(ხმები) 5-₂.
 ახალუხი—(სარკე) 521-₁, 807-₁.
 ბეჭედი—(სარკე) 451-₁.
 ბუშტი—(სარკე) 588-₂.
 გვირგვინი—(სარკე) 464-₄, 476-₄, 477-₁; (IV ანბ.) 20-₃; (თიმს.) 144-₂₁, 153-₂₈, 171-₂₃, 121-₂₈.
 ზარდახშული—(სარკე) 458-₄.
 ზორტი—(სარკე) 525-₄, 588-₃.
 თაჯი—(ქება) 16-₁; (ხმები) 2-₄.
 თეთრი (ქსოვილი)—(სარკე) 480-₃.
 იალქანი—(სარკე) 464-₃, 524-₃, 535-₁, 557-₄.
 კაბა—(სარკე) 459-₄, 460-₁, 525-₄, 526-₁.
 კვართი—(სარკე) 310-₄, 311-₃.
 კრესაბმელი—(სარკე) 309-₃.
 კურტაკი—(სარკე) 587-₄, 588-₃.
 კუტალი—(თიმს.) 182-₂₁.
 ლეჩაქი—(სარკე) 811-₁.
 მათრახი—(სარკე) 604-₄, 605-₃, 722-₄, 723-₃.
 ნაბადი—(სარკე) 572-₄.
 ნარმა—(თიმს.) 173-₂₂.
 ორთუქი—(სარკე) 588-₂.
 პერანგი—(სარკე) 570-₄.
 პინაკი—(სარკე) 286-₃.
 პირბადე—(სარკე) 468-₁, 510-₂, 535-₃, 547-₃.
 რახტი—(სარკე) 588-₁.
 სავეანდე—(სარკე) 538-₂.
 საღვეე—(სარკე) 597-₁, 605-₃, 611-₂, 731-₂.
 სალტე—(თიმს.) 144-₁₁.

სამოსართე—(სარკე) 611-₄.
 სამოსელი—(სარკე) 275-₄, 281-₁, 310-₄...;
 (I ანბ.) 7-₃; (IV ანბ.) 10-₁.
 საყურ-ჯინჯილი—(სარკე) 487-₃.
 სკიტრა—(IV ანბ.) 20-₁.
 სტავრა—(თიმს.) 148-₂₂
 სუზანი—(სარკე) 807-₄.
 ტილო—(სარკე) 314-₂, 804-₁; (IV ანბ.)
 29-₃.
 ტყავი (წამოსახამი)—(თიმს.) 201-₂₁.
 ტყავ-კაბა—(სარკე) 529-₃.
 უნაგირი—(სარკე) 588-₁, 732-₂; (ზემები)
 5-₃.
 ფარდა—(IV ანბ.) 24-₄.
 ფარჩა—(სარკე) 458-₄, 459-₃...; (თიმს.)
 193-₂₂.
 ფუტა—(თიმს.) 180-₂₁, 208-₂₅.
 ქათიბი—(სარკე) 808-₁.
 ქული—(სარკე) 556-₄.
 კურთუკი—(სარკე) 521-₁.
 ყუთახი—(სარკე) 588-₂.
 შალი—(თიმს.) 173-₂₂.
 ჩადრი—(თიმს.) 168-₂₀, 183-₁₀.
 ჩული—(თიმს.) 148-₂₂.
 ხალათი—(სარკე) 456-₂, 460-₂, 469-₂,
 470-₃...
 ხალიჩა-ფუჩი—(სარკე) 476-₁.
 ხამლი—(თიმს.) 144-₁₈.
 ჯინჯილი—(თიმს.) 148-₂₁.
 ჯილა—(სარკე) 464-₂, 535-₁, 576-₂; (ქები)
 16-₁.
 ჯორაბი—(სარკე) 526-₂.

XIII. სპორტი და თამაშობანი

აშფაშაგი—(სარკე) 603-₁.
 ბადე—(სარკე) 557-₄, 660-₄, 661-₁...;
 (კიდურწ.) 4-₈, 14-₆; (თიმს.) 145-₂₂,
 169-₃₁.
 ბანკო—(სარკე) 785-₁.
 ბურთი—(სარკე) 594-₁, 595-₁, 596-₃,
 597-₃...
 ბურთობა—(სარკე) 567-₁, 586-₄, 597-₁,
 * 599-₁.

გადრი—(სარკე) 599-₂.
 განჯაფა(ი)—(სარკე) 785-₁; (ზემები) 1-₁.
 დრაში—(სარკე) 663-₄.
 დუ—(ზემები) 6-₂.
 ეტლი (საჰადრ.)—(ზემები) 10-₂.
 თაბლა—(სარკე) 644-₄.
 თევზობა—(სარკე) 691-₄.
 იაქე—(ზემები) 6-₂.
 კამათელი—(ზემები) 7-₄.
 კეშილობა—(სარკე) 631-₄.
 კილო—(სარკე) 589-₄.
 კნავილობა—(სარკე) 628-₁.
 კონი—(სარკე) 701-₂.
 კუ (ჰადრ.)—(ზემები) 9-₄.
 კურდღლობა—(სარკე) 685-₁.
 ლაზიერი (საჰადრ.)—(ზემები) 9-₂.
 მაია—(სარკე) 648-₄.
 მასრა—(სარკე) 625-₄, 626-₁.
 მაყა—(სარკე) 593-₂, 595-₁, 596-₃.
 მეტურთალი—(სარკე) 599-₂.
 მეთევზე—(სარკე) 698-₂, 699-₂.
 მეთოფე—(სარკე) 617-₁, 623-₄, 637-₂...
 მეიწვერიე—(სარკე) 618-₁, 619-₁.
 მესახუნდრე—(სარკე) 616-₄, 619-₄.
 მესეფქა—(სარკე) 683-₂.
 მესროლი—(სარკე) 608-₄.
 მეტაბლე—(სარკე) 662-₃, 663-₄, 664-₄.
 მეფე (საჰადრ.)—(ზემები) 9-₂.
 მობურთალი—(სარკე) 593-₂, 594-₁.
 მოედანი—(სარკე) 594-₁, 604-₁, 606-₂.
 მოთამაშე—(სარკე) 440-₂.
 მხედარი (ჰადრ.)—(ზემები) 10-₁.
 ნარდი—(სარკე) 784-₃, 785-₁; (ზემები) 6-₁.
 პაიკი—(ზემები) 10-₂.
 რაღა [ი] (სარკე) 602-₁.
 რად-რაბაგანი—(სარკე) 599-₁.
 რუკა (საჰადრ.)—(ზემები) 11-₁.
 რუხი (საჰადრ.)—(ზემები) 10-₃.
 საგალი—(სარკე) 689-₃.
 სამა—(სარკე) 579-₂, 580-₄, 581-₂.
 სანთხეველი—(სარკე) 698-₃.
 სახუნდარი—(სარკე) 620-₁, 621-₁.
 სე—(ზემები) 6-₁.
 სეფქა—(სარკე) 683-₁.
 სხარტი—(სარკე) 683-₄, 684-₁.
 ტაბლი—(სარკე) 662-₂, 663-₃, 664-₁...
 ფალავანი—(სარკე) 440-₁.
 ფანდი—(სარკე) 440-₂.

ფანჯი—(ზმები) 7-₂.
 ფაცრი—(სარკე) 700-₃.
 ფაცრობა—(სარკე) 700-₃.
 ქათალ-მალაყი—(სარკე) 601-₃.
 ქვიშარი—(ზმები) 8-₁.
 ქიშ—(ზმები) 11-₂.
 ქოსი (საქადრ.)—(ზმები) 11-₄.
 ყაბაზი—(სარკე) 567-₂, 586-₄, 587-₂; (თიმს.) 151-₉.
 ყვირილობა—(სარკე) 622-₃, 631-₂, 695-₃.
 ყოდალი—(სარკე) 589-₂.
 ყუმბარაზი—(სარკე) 785-₃.
 ყუმ (ა)რი—(სარკე) 784-₂, 785-₄.
 შამათი—(სარკე) 785-₃; (ზმები) 11-₃.
 შემი—(ზმები)-7-₃.
 ჩარი—(ზმები) 7-₁.
 ჩოგანი—(სარკე) 592-₃, 596-₃, 598-₂, 600-₁...
 ქაღრაკი—(სარკე) 786-₁; (ზმები) 9-₁.
 კიდება—(სარკე) 440-₁.
 ხელ-რადი—(სარკე) 600-₃.
 ხოხობა—(სარკე) 675-₃.
 ხოკა—(სარკე) 625-₃.
 ჯელაზ—(სარკე) 607-₂, 608-₂, 613-₁, 614-₁...
 ჯრა—(სარკე) 597-₁.

XIV. ომი და უოველგვარი იარაღი

ბადე—(სარკე) 557-₃, 660-₃, 661-₁, 690-₂; (კიდურწ.) 4-₃, 14-₄.
 დანა—(სარკე) 99-₃; (ხილი) 6-₂; (III ანბ.) 6-₂; (თიმს.) 221-₁₈.
 დანაკი—(სარკე) 99-₂.
 დეზი—(თიმს.) 187-₁₃.
 დროშა—(სარკე) 703-₂, 704-₂, 707-₂.
 ხარბაზანი—(სარკე) 706-₂, 711-₂.
 თარეში—(სარკე) 712-₁, 715-₁.
 თიფი—(ზმები) 3-₃.
 თოფი—(სარკე) 615-₃, 616-₁... 612-₃; (თიმს.) 161-₁₁, 212-₈.
 ისარი—(სარკე) 61-₄, 62-₁, 445-₃...; (თიმს.) 193-₂; (კიდურწ.) 12-₂; (ზმები) 5-₁.
 კაპარკი—(სარკე) 105-₁.
 კვერი—(თიმს.) 144-₁₃, 146-₃₈.
 კონი—(სარკე) 701-₂.
 ლაშქარი—(I ანბ.) 35-₃; (თიმს.) 198-₁₈.

ლაზვარი—(სარკე) 313-₂, 727-₁...
 ლახტი—(თიმს.) 164-₁₉.
 მახვილი—(სარკე) 98-₄, 127-₃, 167-₂, 169-₃, 294-₁...; (კიდურწ.) 19-₃; (IV ანბ.) 15-₁, 27-₃.
 მესუბარი—(სარკე) 705-₃, 707-₁.
 მეწინავე—(სარკე) 703-₁.
 მშვილდი—(სარკე) 503-₂, 570-₂, 589-₂₀...; (თიმს.) 155-₃₅.
 მხეხარი—(სარკე) 150-₃, 152-₁₁, 169-₁.
 ნალმი—(სარკე) 711-₂.
 ნიჩაბი—(თიმს.) 161-₁₃.
 რაზმი—(სარკე) 703-₁, 704-₁, 705-₁.
 სამსკვალდი—(სარკე) 761-₃.
 სანთხველი—(სარკე) 698-₃.
 სარდალი—(სარკე) 704-₁; (III ანბ.) 28-₂.
 საყვირი—(სარკე) 821-₂.
 სეფა—(სარკე) 683-₁.
 სპა—(სარკე) 134-₃, 722-₁, 744-₁; (თაფ.) 6-₁; (ქება) 14-₂.
 სპასალარი—(I ანბ.) 34-₃.
 სპასპეტი—(I ანბ.) 20-₄.
 სხარტი—(სარკე) 683-₃, 694-₁.
 ტყვია—(სარკე) 637-₂.
 ფალავანი—(III ანბ.) 27-₄.
 ფარი—(ბიუნი) 2-₃; (თიმს.) 204-₈.
 ფაცრი—(სარკე) 700-₃.
 ყოდალი—(სარკე) 589-₂.
 ყუმბარა—(სარკე) 711-₂.
 შუბი—(სარკე) 707-₄, 708-₁, 710-₁; (III ანბ.) 27-₁; (თიმს.) 212-₉.
 ჩახმაზი—(სარკე) 637-₃, 706-₂.
 ჩოგანი—(სარკე) 592-₃, 596-₃, 598-₃, 600-₁, 621-₂.
 ხმალი—(სარკე) 479-₂, 508-₃, 510-₁. (III ანბ.) 15-₂, 27-₃; (ზმები) 2-₂; (თიმს.) 141-₂₀, 164-₁₁.
 ხრმალი—(თიმს.) 214-₈, 221-₂₈.
 ჯარი—(სარკე) 138-₃, 169-₃, 523-₁, 704-₂...; (ქება) 8-₃; (I ანბ.) 35-₃; (III ანბ.) 28-₂, 30-₃, 34-₁.
 ჯაკვი—(თიმს.) 204-₃.

XV. საველ-სასმელი და ჭურჭლეულობა

არისა—(თიმს.) 208-₁₀.
 ბადია—(თიმს.) 184-₃₄.
 ბრინჯი—(თიმს.) 168-₁₇, 206-₁₂.

გულა—(თიმს.) 208-₂₇.
 დოსტაქანი—(სარკე) 559-₄; (ქება) 9-₄.
 ზანდუკი—(თიმს.) 202-₂₃.
 თასი—(სარკე) 438-₂, 449-₁, 454-₃...; (ქება) 21-₂, 23-₄; (თიმს.) 182-₂₇.
 თაფლი—(თიმს.) 184-₂₇.
 თულუზი—(სარკე) 593-₄.
 კოვზი—(თიმს.) 168-₃₇.
 მახა—(ბიჟინა) 4-₁; (ზმები) 4-₄.
 მალაზირი—(თიმს.) 174-₂.
 მარილი—(თიმს.) 168-₃₇.
 მწვადი—(სარკე) 627-₃.
 ნოვაგი—(სარკე) 489-₂.
 პური—(ხილი) 38-₁, 39-₁; (III ანბ.) 16-₃; (IV ანბ.) 11-₃.
 პურ-მარილი—(თიმს.) 167-₁.
 რქა—(სარკე) 627-₄.
 რძე—(თიმს.) 161-₃, 167-₃.
 სინი—(სარკე) 445-₂, 483-₄.
 ფიალა—(ზმები) 3-₃.
 ქაფქირი—(თიმს.) 168-₂₇, 169-₃.
 ქვაბი—(თიმს.) 168-₃₀, 169-₃.
 ღვინო—(სარკე) 433-₃, 452-₁...; (ქება) 2-₁, 28-₁; (ხილი) 38-₁, 39-₁; (ზმები) 3-₃; (თიმს.) 161-₃.
 შარბათი—(სარკე) 593-₄; (IV ანბ.) 25-₁; (თიმს.), 174-₂.
 შაქარი—(სარკე) 481-₃, 541-₃; (ხილი) 3-₄, 16-₄ 23-₃; (კიდურწ.) 7-₃; (თიმს.) 140-₁₀, 161-₃, 168-₂₈ 174-₂, 208-8.
 ჩანახი—(თიმს.) 210-₂₉.
 ჩანგალი—(თიმს.) 153-₁₀.
 ჩარჩამი—(თიმს.) 168-₂₃, 169-₁.
 ხელსაფეკვი—(თიმს.) 162-₁₀.
 ხონჩა—(სარკე) 445-₃, 459-₃.
 ჰიქა (თიმს.) 187-₉.
 ჯამი—(თიმს.) 141-₂₉, 206-₁₈.

XVI. ნაბეზობანი

აბანო—(სარკე) 461-₁; (თიმს.) 180-₂₈, 208-₃₃.
 არამი—(თიმს.) 141-₁₇.
 აუხი—(სარკე) 438-₁; (ქება) 13-₃, 14-₁.
 ახური—(თიმს.) 148-₃₁.
 გოდოლი—(თიმს.) 199-₃₈.
 დუქანი—(თიმს.) 193-₁₈.
 ეკეტერი—(სარკე) 410-₈.
 ეკლესია—(სარკე) 401-₁, 405-₄, 406-₃.

თავლა—(თიმს.) 190-₈.
 კარავი—(რუსთვ.) 7-₂.
 კილობანი—(სარკე) 67-₂, 68-₁, 69-₂...
 კოშკი—(თიმს.) 141-₂₃, 220-₃₁.
 საკუქნაო—(თიმს.) 168-₃₀.
 სანდალი—(თიმს.) 210-₈.
 საპერობილე—(თიმს.) 165-₁₈.
 სარაია—(თიმს.) 141-₁₀.
 სასახლე—(ქება) 9-₁, 18-₄, 33-₂; (III ანბ.) 19-₃; (თიმს.) 154-₂₂.
 სასპილოე—(თიმს.) 158-₁₅.
 საფარდაგე—(თიმს.) 221-₂₃.
 საყდარი—(სარკე) 217-₂, 475-₂, 476-₃...; (თიმს.) 205-₁.
 სახლი—(ქება) 8-₄; (რუსთვ.) 7-₂; (IV ანბ.) 34-₃; (თიმს.) 161-₃₀.
 სრა—(სარკე) 764-₂; (ქება) 12-₁, 13-₁...
 ტაძარი—(სარკე) 203-₁, 208-₁, 235-₄...; (IV ანბ.) 124-₄.
 ტახტი—(თიმს.) 140-₂₈, 197-₁₀...
 ქარვასლა—(თიმს.) 142-₃₆, 156-₃₀.
 ქვაბი—(თიმს.) 215-₂₀.
 ქულბაქი—(თიმს.) 210-₈, 221-₁₄.
 ქოზი—(თიმს.) 174-₃.
 ყაშხალი—(თიმს.) 148-₂₀.
 შადრევანი—(სარკე) 438-₁.
 ჩარდაზი—(თიმს.) 148-₂₀.
 ხილი—(თიმს.) 142-₃₀.
 ხულა—(ბიჟინა) 3-₂.

XVII. გუნია

„ნალალი“—(სარკე) 684-₂.
 ბანი—(სარკე) 522-₃, 536-₃.
 დაზდებელი—(სარკე) 577-₂.
 დასდებელი—(სარკე) 506-₂, 546-₃; (ქება) 28-₄.
 ზურნა—(III ანბ.) 30-₄.
 მაყრული—(სარკე) 459-₄, 460-₁...
 მგალობელი—(სარკე) 504-₂.
 მენესტე—(სარკე) 574-₃, 581-₂.
 მობანე—(სარკე) 506-₄.
 მომძახებელი—(სარკე) 506-₃, 536-₃.
 ნაფირი—(ზმები) 4-₃.
 სტვირი—(სარკე) 574-₃; (რუსთვ.) 12-₃.
 კნარი—(სარკე) 368-₄; (I ანბ.) 28-₂.
 ჩანგი—(სარკე) 727-₁; (ზმები) 2-₃...
 „წასვლა სჯობს წამავლისა“—(სარკე) 532-₂.
 კიანური—(რუსთვ.) 12-₈.
 კრელი—(სარკე) 504-₂.

ს ა რ ე ვ ი

თეიმურაზ მეორე	V—XV
ტექსტისათვის	XVII—XLIII

სარკე თქმულთა	1—101
თავგადასავალი	102—103
ქება სრისა	104—108
ხილთა ბაასი	109—113
კიდურ-წერილობა	114—116
ანბანთ-ქება 1	117—121
გაბასება რუსთველთან	122—124
ანბანთ-ქება 2	125
ანბანთ-ქება 3	126—130
ანბანთ-ქება 4	131—135
[ბიჟინას სიკვდილზე]	136
ყუმარხედ ზმა ლექსად თქმული	137—138
თიმსარიანი	139—223
შენიშვნები და ვარიანტები	225—234
ლექსიკონი	235—266
საძიებლები	267—281

ТЕЙМУРАЗ II

Полный сборник произ-
ведений

Изд-во „Фелерация“

19 Тбилиси 39

* *

რედაქტორი — რ. გვეტაძე

* *

გადაეცა წარმოებას 13/III
1939 წ. ხელმოწ. დასაბეჭ-
დად 27/V 1939 წ. ტირაჟი
4000. წიგნის ზომა 6 x 10
ფორმათა რაოდენობა 21.
შექვეთის № 176. მთავლი-
ტის რწმუნებული № ა-1072

* *

გამ. „ფედერაცია“-ს სტამბა
თბილისი, პლეხანოვის 181.

ფ ა ს 0—10-50

უ ლ ა — 2-50

შეცდომების გასწოლება

გვ. სტრ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
30— 6	ძე	მე
33— 10	ღღესა	ღღესო
35— 11	ნაპერეთით	ნაპარეთით
40— 11	გაცადებისა	დაცადებისა
50— 6	გახსნიდენ	დახსნიდენ
50— 31	კრილე	კირილე
53— 1	ხება	ნება
54— 11	რა	არ
59— 1	ვიტყვია	ვიტყვი
69— 24	კმარისო	კმარსაო
70— 3	მხერავითა	მხესავითა
73— 3	მეყო	გეყო
112— 2	მერ	მე
120— 26	შაბუკად	ჭაბუკად
120— 32	თქვან, თუ:	თქვან:
125— 18	გნომზე ტუბოთ	განომეტუბით
132— 13	გარდაბირებდენ	გარდობირებდენ
152— 4	სტროლამბსა	სტროლამბსა
153— 27	გმსახურო	გმსახურო
156— 4	კალათის	კალათის
160— 10	ყირბიზი	ყირმინი
167— 24	ჩაცვიდნენ	ჩაცვიდნენ
182— 22	ხელეწერულად	ხელეწერულად
203— 33	სმის	ხმის
212— 34	გონიერი	გონიერო